Հ Ի Ն Գ Շ Ա Բ Թ Ի
ՄԱՅԻՍ 2
JEUDI
2 MAI
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77-ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 20.418 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20.418

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Ակնկալուած Նախագահը՝ «Նուազագոյն Չարիք»

Տխուր է: Շատ տխուր է Ֆրանսայի պարզած պատկերը:

Եւ կը փնտռուին ստեղծուած աննախընթաց կացութեան յանցաւորները: Առաջին տեղը կը տրուի ձեռնպահներուն: Ինչո՞ւ: Ի՞նչ հիման վրայ կը հաշուի որ այդ բոլոր ձեռնպահները Ժոսփէնի ի նպաստ քուէարկողներ էին:

Նախընտրելի եւ աւելի արդար չէ՞ մեղաւորները փնտռել հոն ուր են եւ առաջին առթիւ, բազմատարր ձախին ծոցը ո՛ւր են կանաչներն ու համայնավարները, որոնք իրենց աւելորդ թեկնածուներով խլեցին ձայները անոր՝ որու շնորհիւ մաս կը կազմէին կառավարութեան:

Մեղաւորները անոնք չե՞ն նաեւ, այդ նոյն կառավարութեան անդամները, վարչապետ թէ նախարար, որոնք հինգ տարի անտեսեցին ժողովուրդին հոգերն ու ցաւերը եւ այսօր ալ գոհունակութեամբ կ'արտայայտուին, բացի մէկ քանիէն, իրենց տարած քաղաքականութեան մասին, փոխանակ խորհրդածելու այս ձախողութեան առաջնորդած այդ քաղաքականութեան թերիներուն վրայ:

Ուրի՞շ յանցաւոր: Թերեւս, նաեւ Ե. Հանրապետութեան Սահմանադրութիւնը, որ յանուն ժողովրդավարութեան, ժողովուրդին քմահաճ տրամադրութեան յանձնեց Հանրապետութեան նախագահի մը ընտրութեան ծանր պատասխանատուութիւնը, մինչ այդ ժողովուրդին մեծամասնութիւնը այդ պատասխանատուութեան գիտակցութիւնը չունի: Տը Կօլ չկրցաւ — կամ չուզեց — նախատեսել այն բարդութիւնները, որոնք կրնային ծագիլ:

Մեղք, մեր այնքան սիրած Ֆրանսային: Այո՛, մեղք որովհետեւ աւելի քան ողբերգական է, երբ առանց դոյզն ամօթի, մամուլի էջերէն թէ ցոյցերու պաստառներէն, կը հրահանգուի ժողովուրդին՝ ընտրեցէ՛ք խարեբան, ո՛չ փաշիստը: Եւ այդ «խարեբայ» թեկնածուն անխորժ զգացում մը կրնա՞յ չունենալ, գիտակցելով թէ նման պայմաններու մէջ, նման մրցակիցի մը «շնորհիւ» պիտի ապահովուի իր ընտրութիւնը, իր հակառակորդներուն ձայներով:

Շաբաթներու երկայնքին Շիրաք եւ Ժոսփէն տխեղ աթոռամարտ մը մղեցին, աւելի գերազանց վարկաբեկելով քան նոր ծրագիրներ, նոր գաղափարներ առաջարկելով: Այսօր, մէկը շնորհակալութիւն կը յայտնէ միւսին հնգամեայ իր ազնիւ գործելակերպին համար, միւսն ալ իր «հանրապետական ողջոյնները» կը փոխանցէ:

Եւ յանուն հանրապետութեան արժէքներուն է, յանուն բարոյական պայքարի, յանուն ժողովրդավարութեան սկզբունքներուն, որ Շիրաք կը մերժէ այն վիճաբանումը, որ աւանդութիւն է, ճիշդ այն նոյն սկզբունքներուն հիման վրայ, արհամարհելով հինգ միլիոն Ֆրանսացիներ, որոնք փաշիստի մը քուէ տուած են, բայց, բարեբախտաբար, իրենք փաշիստ չեն: Հաստատուեցաւ որ այդ քուէարկողները եկած են ժողովրդական խաւերէն, համայնավարներէն, գիւղացիներէն, բանուորներէն (35 ժամերու պատճառաւ), մէկ խօսքով դժգոհներէ, որոնք ուզած էին դաս մը տալ:

Հարցը հոն է նաեւ, որ Մայիս 5-ին բոլոր հարցերը պիտի չլուծուին, երկիրը փրկելէ ետք փաշիստ վարչակարգէ մը: Այս տարուան երեսփոխանական ընտրութիւնը նոր փորձաքար մըն է, որ կրնայ փորձանքի վերածուիլ, ծնունդ տալով նոր համակեցութեան մը կամ «անգտանելի ժողովի» մը, որ երկիրը անկառավարելի դարձնէ, ընտրելէ ետք նախագահ մը որ կը նկատուի նուազագոյն չարիք:

«ՅԱՌԱՋ»

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԵԼՈՅԹՆԵՐ ԽԱՉՔԱՐԻՆ ԱՌՋԵՒ

Ալֆորվիլի ոգեկոչումը սկսաւ ժամը 10-ին, Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ հոգեհանգստեան պաշտօնով, որուն ներկայ եղան քաղաքապետ՝ Ռ. Ռուքէ եւ թաղապետութեան բազմաթիւ անդամներ, խուռներամ բազմութիւնը պատճառ եղաւ որ պատարագը սփռուի նաեւ դուրսը բարձրախօսով:

Արարողութեան աւարտին, — 400-500 հոգինոց թափօրը ուղղուեցաւ դէպի Խաչքարը ուր զետեղուեցան ծաղկեպսակներ: Ինչպէս որոշուած էր նախապատրաստական նիստին ընթացքին, բոլոր խօսք առնողները կ'արտայայտուէին Միացեալ Մարմնին կողմէ:

Առաջին խօսք առնողը եղաւ (Հ.Յ.Դ. Նոր Սերունդէն) Յովիկ Անանեան, որ շեշտեց թէ ցեղասպանութեան ճանաչումը Ֆրանսայի կողմէ պատճառ պէտք չէ ըլլայ, որ հայ գաղութը դադրեցնէ իր պահանջատիրական աշխատանքը: Նշեց գլխաւոր հեռանկարները. — Պատժական հրջագիծ մը տալ 2001 Յունուարի օրէնքին, պարտադրել Թուրքիոյ ցեղասպանութեան ճանաչումը եւ հրջափակման դադրեցումը, զօրակցութիւն Հայաստանի եւ Ղարաբաղի եւ պայքար տանիլ ձուլման դէմ: Հայերէն արտայայտուեցաւ Լենա Մելքոնեան (Ս.Դ. Հնչակեան կուսակցութիւն) որ շեշտը դրած էր ցեղասպանութեան ճանաչման հայկ. պահանջներուն վրայ, ժխտականութեան եւ Թուրքիոյ վերաբերումին: Յանուն Հ.Յ. Դաշնակցութեան խօսք առաւ Մուրատ Փափազեան, որ թուեց Ֆրանսա եւ Եւրոպա տարուած աշխատանքը ցեղասպանութեան ճանաչման համար, անդրադարձաւ ԱՄՆ կատարած իր այցելութեան ընթացքին, հոն տիրող նախանձին Եւրոպա տարուած աշխատանքներուն առթիւ, մինչ հոն Հայերը դէմ յանդիման են բազմաթիւ խոչընդոտներու: Ակնարկեց Ալֆորվիլի յուշաքարին դէմ եղած յարձակման եւ մեծարեց Ռընէ Ռուքէն, շեշտելով թէ կարիքն ունինք իրեն նման երեսփոխաններու:

Հուսկ վերջին խօսք առնողը եղաւ երեսփոխան-քաղաքապետ՝ Ռընէ Ռուքէ: Ան շեշտեց որ յուշարձանին դէմ յարձակումը իր նպատակին չհասաւ, ալ աւելի ամրապնդուեցան թաղապետութեան եւ հայ համայնքին նպատակները՝ պարտադրել Թուրքիոյ ճանչնալ ցեղասպանութիւնը, պայքարիլ ժխտողականութեան դէմ, աչալուրջ ըլլալ համացանցի գործածութեան, ուր կան իրեն դէմ բացայայտ սպառնալիքներ:

Ելոյթներու աւարտին, Ներսէս Ծ. Վ. Բապուճեանի աղօթքով վերջ գտաւ արարողութիւնը:

× Տեղահանուածներու օրուան առթիւ, յանուն Ալֆորվիլի հայկական կազմակերպութեանց Միացեալ Մարմնին, ծաղկեպսակ մը դրուած է Մեռեալներու յուշարձանին:

ԼԻՈՆ-ՎԻԷՆ

Ապրիլ 24-ի ոգեկոչումը Լիոնի մէջ սկսաւ կէսօրէն ետք ժամը 2-ին Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցին հոգեհանգստեան պաշտօնով: Արարողութեան կը նախագահէր վիճակիս հայրապետական պատուիրակի փոխանորդ Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան, որուն կ'ընկերանային Դաւիթ Արք. Սահակեան, Կարապետ Վրդ. Յարութիւնեան եւ Իսահակ Ա. Քհնյ. Հէքիմեան: Ներկայ էին Լիոնի քաղաքապետ Ժերար Գոլոն, Գ. Թաղամասի քաղաքապետը Պ. Ֆիլիփ, թաղապետութեան անդամներէն Պ. Ղազարեան, ծերակուտական Ֆիշէր, Պաշտպանութեան նախկին նախարար Պ. Շ. Միյոն, Շրջանային եւ Նահանգային Խորհուրդներու ներկայացուցիչները, բազմաթիւ այլ պաշտօնեաններ եւ քաղաքական դէմքեր: Հոգեհանգիստի վերջաւորութեան յանուն եկեղեցւոյ վարչութեան, ֆրանսերէն խօսք առաւ Դանիէլ Մկրտիչեան: Եկեղեցական արարողութիւնը վերջ առաւ Նորվան Եպիսկ.ի խօսքով: Հուսկ բազմութիւնը հաւաքուեցաւ եկեղեցւոյ բակը գտնուող Մեծ Եղեռնի յուշակոթողին առջեւ, ուր խոնարհեցաւ Լիոնի քաղաքապետը եւ ծաղկեպսակ զետեղեց:

Ժամը 16-ին, հարիւրաւոր Հայեր կը հաւաքուէին Պուաս տիւ Թրավայ-ի մեծ դահլիճը, մասնակցելու համար հանրային վիճաբանական ասուլիսի մը: Հոս, տասնեակ մը մտաւորականներ եւ քաղաքական գործիչներ իրենց տեսակէտը կը ներկայացնէին «Ժխտողականութիւնը եւ կեսօ օրէնքը» նիւթին շուրջ: Այս առթիւ բոլորն ալ իրենց զօրակցութիւնը կը յայտնէին Հայ ժողովուրդին: Ի մասնաւորի հետաքրքրական եղաւ փաստաբան Ալէն Ժագուպովիչի խօսքը (Հրէական միութիւններու ներկայացուցչական խորհուրդի նախագահ): Ան ցաւ յայտնեց Իսրայէլի կառավարութեան որդեգրած կեցուածքին մասին եւ աւելցուց թէ որպէս հրեայ մեծ ամօթ կը զգայ այս առթիւ: Գէորգ Քէփէնէկեան կ'անդրադառնար նաեւ երկրի քաղաքական կացութեան, Ֆրանսահայ համայնքէն պահանջելով որ տագնապալի այս օրերուն Հանրապետութեան եւ ժողովրդավարութեան սկզբունքներուն պաշտպանները ըլլան:

Հանրահաւաքէն յետոյ, բազմութիւնը տասնեակ եռագոյններով եւ պաստառներով (600 հոգի ըստ հեռատեսիլի տեղական կայանին) քայլարշաւ մը կը կատարէր դէպի Թուրքիոյ հիւպատոսարանը:

1915-ի նահատակներուն յիշատակը ոգեկոչուեցաւ նաեւ Ռոն-Ալփ շրջանի միւս համայնքներուն մէջ եւս, ինչպէս Տէսին, Սէն-Թ'էթիէն, Շատ-սիւր-Ռոն, Փոն-տը-Շէրիւի, Կրընոպլը եւ Վալանս:

Ապրիլ 28-ին, Վիէնի համայնքը եւս ոգեկոչեց Մեծ Եղեռնի զոհերուն յիշատակը: Առաւօտեան ժամը 10-ին, Ս. Թէոդորոս մատուռին մէջ կը պատարագէր Իզէր նահանգի համայնքներուն հոգեւոր տեսուչ Կարապետ Վրդ. Յարութիւնեան: Երգեցողութիւնը կ'ապահովէր Վիէնի դպրաց դասը: Յաւարտ պատարագի, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուէր ի յիշատակ բիւրաւոր նահատակաց: Ժամը 12-ին, աւելի քան 200 հոգի հաւաքուած էր Էսթրէսէն թաղամասը գտնուող Եղեռնի յուշարձանին առջեւ ուր ծաղկեպսակներ զետեղեցին քաղաքապետ Ժագ Ռէմիյէ եւ Հ.Բ.Ը.Մ.ի ու Կապոյտ Խաչի զոյգ դպրոցներուն աշակերտները: Ապա, օրուան արարողապետը բազմութիւնը կը հրաւիրէր մէկ վայրկեան լռութեան: Հուսկ, խօսք կ'առնէին համայնքին կողմէ Սահակ Սուքիասեան եւ քաղաքապետ Ժագ Ռէմիյէ: Առաջինը կ'անդրադառնար թրքական «ժխտողականութեան», մինչ քաղաքապետը կրկնելէ յետոյ իր եւ Վիէնի թաղապետութեան զօրակցութիւնը Հայ Դատին, խօսեցաւ քանի մը շաբաթ առաջ Հայաստան կատարած իր եւ իր գործակիցներուն այցելութեան մասին: Այս այցելութեան նպատակն էր ամրացնել Վիէն եւ Գորիս զուգորդ քաղաքներուն կապերը: Ան յիշեցուց որ այս կապերը սկսած էին անկախութեան առաջին ամիսներէն եւ յետոյ ջերմ ու յուզիչ բառերով պատմեց Ծիծեռնակաբերդ տուած իր այցը: Խօսքին աւարտին, քաղաքապետը Հայր Կարապետին յանձնեց գեղեցիկ բիւրեղապակեայ անօթ մը, որուն մէջ կար Հայաստանէն բերուած ափ մը հող: Կարապետ Վրդ. իր պատասխան խօսքին մէջ ըսաւ թէ իրեն համար չկար աւելի մեծ նուէր նախ որովհետեւ ինք այդ հողին վրայ ծնած էր եւ որովհետեւ այս ափ մը հողը կու գայ հայրենիքէն հեռու ապրող Վիէնի հայութեան յիշեցնելու թէ ան ոչ միայն տէրն է անկախ Հայաստանի հողին, այլեւ Թուրքիոյ կողմէ գրաւուած ամբողջ արեւմտեան Հայաստանի հողին: Արարողութենէն յետոյ, Հ.Բ.Ը.Մ.ի «Խաչատուր Աբովեան» սրահը տեղի կ'ունենար զինեձօն մը եւ աւանդական հոգեճաշը: Այս հոգեճաշը փոխն ի փոխ կը կատարուի Մշակութային Տան եւ Բարեգործականին ակումբը:

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Ապրիլ 19-ին, Կրընոպլի Հայ Դատի Յանձնախումբը, Հ.Յ. Դաշնակցութիւնը եւ Մշակութային Միութիւնը Մէզոն տիւ Թուրիզմին մէջ կազմակերպած էին դասախօսական երեկոյթ մը, նիւթ ունենալով «Ինչպէս պայքարիլ Հայկ. Ցեղասպանութեան ժխտումին դէմ»: Կրընոպլի Հ.Յ.Դ. մարմնին եւ Հայ Դատի Յանձնախումբին նախագահը Գրիգոր Գուլումճեան ներկայացուց օրուան հիւրերը: Խօսք առնելով քաղաքապետարանի խորհրդական տիկին Ք. Գրիֆօ իր համակրանքը յայտնեց ներկաներուն եւ խոստացաւ քաղաքական գետնի վրայ իր աջակցութիւնը բերել Հայ Դատի պայքարին: Երեկոյթի երկրորդ բաժնին, Փարիզէն հրաւիրուած փաստաբանուհի Սեւան Կարիպեան եւ Ռոն-Ալփի Հայ Դատի ներկայացուցիչները արտայայտուեցան օրուան նիւթին շուրջ եւ անոր առընչուող իրենց գործունէութեան մասին. ըսին թէ կը գործակցին եւրոպական կարգ մը երկիրներու, ինչպէս նաեւ Ուկրանիոյ, Ռուանտայի, Գամպոճի, Թիպէթի հետ եւլն: Երեկոյթը վերջ գտաւ հարցում-պատասխանի բաժինով մը:

Ապրիլ 23-ին, Երեքշաբթի իրիկուն, Կրընոպլի Հայ Մշակոյթի Տան «Ժ. Մարանճեան» սրահին մէջ բացումը կատարուեցաւ քանի մը արուեստագէտներու գործերու ցուցահանդէսին: Բացման արարողութեան յաջորդեց դասախօսութիւն մը, որուն նիւթն էր «Թուրքիա կրնա՞յ ընդունիլ ցեղասպանութիւնը». օրուան բանախօսն էր Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած պատմաբան Յարութիւն Գէորգեան, որ պատմական տուեալներով ներկայացուց ցեղասպանութեան դրդապատճառները, հեղինակները, անոնց արարքներն ու հետեւանքը: Երեկոյթին միւս բանախօսն էր տիկին Ֆրանսուազ Կրօս-Թեթ, եւրոպական երեսփոխան, Եւրոպական Ժողովրդական Կուսակցութեան եւ Ժողովրդավար Եւրոպացիներու փոխնախագահուհին: Ան խօսեցաւ իր եւ իրեն նման Հայ Դատի համակիր գործընկերներու գործունէութեան մասին ցեղասպանութեան ճանաչման ուղղութեամբ: Դասախօսութիւնը վերջ գտաւ հարցում-պատասխանով եւ զրոյցով:

Կիրակի, Ապրիլ 24-ին, Սէն-Մարթէն տ'Հէռ Նոթր-Տամ տը լա Տէլիվրանս եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ պատարագ եւ հոգեհանգիստ զոր մատուցեց Տէսինի հոգեւոր հովիւ Ղեւոնդ Ա. Քհնյ. Յարութիւնեան: Արարողութեան աւարտին ժողովուրդը համախմբուեցաւ Ապրիլ 24 հրապարակը: Սէն-Մարթէն-տ'Հէռի քաղաքապետը Ռընէ Փրոպի խօսք առնելով իր յարգանքի տուրքը մատուցանեց մեր նահատակներուն եւ համայն ժողովուրդին. հայկական եւ ֆրանսական միութիւններ ծաղկեպսակներ զետեղեցին. երիտասարդներուն կողմէ արտայայտուեցաւ Լինտա Տեփոյեան (Նոր Սերունդ) եւ հայկական միութիւններու անունով՝ Ռիշար Գալաճեան: Հնչեցին հայկական եւ ֆրանսական քայլերգները: Օրուան

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԱՅԻՍ ՄԷԿ-ի աշխատանքի տօնին առթիւ «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Չորեքշաբթի Մայիս 1-ին: Մեր յաջորդ թիւը՝ Ուրբաթ, Մայիս 3:

ՊԷՏՔ Է ՎԵՐԱԿԱՆԳՆԵԼ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՏՈՔԹՈՐ ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ _ ՓԱՆՈՍԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

(5) «Ուղղագրութեան փոփոխութեան մասին բերուած առաջարկները գիտական չեն» _ Այս ալ ուրիշ յանկերգ մըն է, որուն մասին յաճախ կը կարդանք։ «Աւանգարդ»ի մէջ ալ, Լեւոն Միրիջանեանի յիշեալ յօդուածաշարքին ուրիշ մէկ ընդդիմադիրը, Պր. Պետրոս Բեդիրեան նոյնը կը գրէ. _ «Ցոյց տուէք մի ոլորտ, որին արեւելահայերէնը խանգարում է, ո՞րն է այն գիտական հիմքը, որին հետեւելով փոխում ենք պետական լեզուն»։

Ընթերցողը անդրադարձաւ վստահաբար այն «չփոթութեան», որ կայ այս մէջբերումին մէջ լեզուի եւ ուղղագրութեան կալուածներուն միջեւ, որուն ակնարկեցի արդէն վերեւը։ Նոյնպէս, ընթերցողը թարմ ապացոյց մը ունեցաւ պետական լեզու անուանումին մասին, որուն նոյնպէս ակնարկեցի վերեւը։ Արդ, թողլով այս երկու ճապկումները, անցնինք այս պարբերութեան հիմնական մտքին, որու համաձայն որեւէ «գիտական հիմք» չկայ, փոխելու համար... մեր «լեզուն»։ Ըսել կ'ուզէ՝ մեր ուղղագրութիւնը (ընթերցողը արդէն հասկցաւ, կը խորհիմ)։ Զարմանալի է որ բանասիրական գիտութիւններու տոքթոր _ փրոֆէսոր Պետրոս Բեդիրեան «որեւէ գիտական հիմք» չի տեսներ վերադառնալու համար մեսրոպեան համազգային ուղղագրութեան։ Ուրիշ առթիւ այդ հիմքերուն մասին ընդարձակօրէն գրած էի (տես՝ Փարիզի «Կամք» օրաթերթի 2001 Յուլիս 11 _ 14 թիւերը)։ Բայց տրուած ըլլալով որ Հայաստանցի ժողովուրդի ստուար մեծամասնութիւնը կարելիութիւնը չունի կարդալու Սփիւռքի թերթերը, այստեղ դարձեալ պիտի բացատրեմ, համառօտ կերպով.-

Այսպէս, սովետական խեղագրութիւնը հայերէն բառերուն կապը խզած է իրենց արմատներուն հետ։ Ամենամեծ վնասը այս է, որմէ կը յառաջանան նաեւ միւս վնասները։ Ինչպէս որ քիչ վերը ցոյց տուի, յեղափոխութիւն բառը նոր ուղղագրութեամբ կը գրուի հեղափոխութիւն ձեւով, որով այս բառին պատկերը փոխուած է եւ այլեւս չենք կրնար հասկնալ թէ սկիզբի վանկը եղող յեղ_ը արմատն է եղանել բային, որ կը նշանակէ վիճակի փոփոխութիւն։ Այսպէս է նաեւ շատ այլ բառերու պարագային։ Օրինակ՝ գէտ, արմատն է գիտնալ բայի։ Հայերէնի օրէնքներուն համաձայն է_ն ի_ի կը փոխուի եւ կ'ունենանք գիտուն, գիտութիւն, գիտնական եւ այլն բառերը։ Իսկ երբ այս բառը գրուի գետ (լեզուագետ, հայագետ), այլեւս չենք կրնար ըսել թէ խօսքը լեզուներ գիտցողի կամ հայերէն գիտցողի մասին է, քանի որ հայերէնի օրէնքներուն համաձայն ե_ը չի փոխուիր ի_ի։ Այս ձեւով գրուած, լեզուագետ կը նշանակէ լեզուի գետ, առու։ Նոյնպէս, յորի կը նշանակէ վատ, գէշ, մինչդեռ այս բառը ներկայիս կը գրուի հորի ձեւով, որ կը նշանակէ հայկական տոմարի երկրորդ ամիսը։

Կը տեսնուի թէ բառապատկերներու փոփոխութեան պատճառով կարելի չէ ճանչնալ բառերու արմատներն ու բաղադրիչները։ Այս պատճառով ալ գոյութիւն ունենալէ կը դադրին նոյնահունչ, բայց տարբեր նշանակութիւն ունեցող բառեր, արմատներ, ինչպէս օրինակ վերեւ յիշուած յեղ արմատը, որ դատապարտուած է արեւելահայերէնի բառագանձէն ջնջուելու, եթէ յաւիտեանս օգտագործուի հեղափոխութիւն ձեւին մէջ։ Պարագան նոյնն է նաեւ շատ այլ նմանահունչ, սակայն տարբեր նշանակութիւն ունեցող բառերու, ինչպէս օրինակ սէր (սիրել), գէր (գիրուկ, պարարտ), եւ այլն, որոնք բոլորն ալ դատապարտուած են կորստեան։ Մինչդեռ գրելաձեւային այս տարբերութիւնները անհրաժեշտ են, որպէսզի յայտնաբերուին բառերու կազմախօսական (morphologique) տեղեկութիւնները եւ ըստ այնմ անհրաժեշտ բաղադրիչներով նոր բառեր կերտուին։ Այսպէս, արեւելահայերէնը պիտի աղքատանայ եւ պիտի զրկուի նոր բառեր կերտելու հնարաւորութենէն, հետզհետէ ստիպուած պիտի ըլլայ օտար լեզուներէ փոխառութիւններ կնքելու, որոնք խառնիճաղանճ լեզուի մը պիտի վերածեն հայաստանեան արեւելահայերէնը։ Այս պարագաները մեծ կորուստներ են։

Նոյնպէս, արմատներու գրելաձեւի փոփոխութիւնները կը խանգարեն բանասիրական _ ստուգաբանական աշխատանքները։ Հայերէնի պէս հարուստ լեզուի մը համար ուղղագրական նոյնութիւնը պահել անհրաժեշտ է գրաբարի, բարբառներու, արեւմտահայերէնի եւ արեւելահայերէնի միջեւ, թէ՛ լեզուի ներքին կազմախօսական քննութիւնը կատարելու (եւ այդ հիման վրայ նոր բառեր կերտելու համար, ինչպէս ըսինք), եւ թէ այլ հնդեւրոպական լեզուներու հետ իր կապերը պարզելու տեսակէտով։ Օրինակ, հայերէն եօթն բառը (թիւը) կապեր ունի հնդեւրոպական նախալեզուի հետ (ժամանակին կը գրուէր՝ եաւթն), սանսքրիտերէն՝ սափտա, պարսկերէն՝ հաւթ, յունարէն՝ էփթա, լատիներէն՝ սեփթեմ, ֆրանսերէն՝ սէ(փ)թ։ Իսկ ներկայիս այս բառը կը գրուի յոթ, որու սկիզբի յօ մասը իր այս գրելաձեւով, որ կը համապատասխանէ դասական հօ հնչիւնին, ոչ մէկ կապ ունի միւս լեզուներու ափ, աւ, էփ մասերուն հետ։ Ներկայ սովետական գրելաձեւով այդ կապը խզուած է։ Բառերուն դարաւոր կապը խզուած է այլ լեզուներու հետ։ Հետեւաբար կարելի չէ բանասիրական _ ստուգաբանական (étymologique) աշխատանքներ կատարել։ Ստ. Մալխասեանը այս պատճառաւ իր բառարանը չկարողանալով հրատարակել սովետական խեղագրութեամբ, զայն հրատարակեց Մեսրոպեան ուղղագրութեամբ՝ Ստալինի յատուկ թոյլտուութեամբ։ Սակայն, ստուգաբանական հետազօտութիւնները նշանակութիւն ունին ո՛չ միայն հայերէնի, այլեւ հնդեւրոպական այլ լեզուներու ներքին օրինաչափութիւններն անգամ բացայայտելու տեսակէտով, քանի որ եղած են ո՛չ միայն փոխառութիւններ ,այլ նաեւ փոխատուութիւններ՝ հայերէնէն դէպի ուրիշ լեզուներ։ Ստուգաբանութեան անկարելիութիւնը մեծ կորուստ մըն է մեր լեզուին համար, որ այսպիսով կը կորսնցնէ իր պատմամշակութային արժէքը։ Զարմանալի է, որ բանասիրական գիտութիւններու տոքթոր _ փրոֆէսոր Պետրոս Բեդիրեան գիտական գետնի վրայ մեր լեզուին հասցուող որեւէ վնաս չի տեսներ այս բոլորին մէջ։

(6) «Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերադառնալու կողմնակիցները մասնագէտներ չեն» _ Այս ալ վերջերս մէջտեղ նետուած յանկերգ մըն է։ Այս արտայայտութիւնը կայ թէ՛ Պր. Պետրոս Բեդիրեանի մօտ, եւ թէ Պր. Թեւոս Պետրոսեանի, «Աւանգարդ»ի մէջ։ Սովետական շրջանէն մնացած եւ ինքզինք չարդարացնող գերակայութեան զգացում մըն է այս արտայայտութեան տուն տուողը, ըստ որուն «արտասահմանեան երկիրներու համապատասխան վկայականներն ու տիտղոսները անարժէք են, հետեւաբար արտասահմանեան բանավիճողները մասնագէտներ չեն»։ Զարմանալին այն է սակայն, որ Հայաստանցի լեզուաբաններն ու տոքթոր _ փրոֆէսորները, որոնք «մասնագէտներ» են, իրենց դիրքին եւ տիտղոսներուն անհամապատասխան տգիտութիւն կը ցուցաբերեն ուղղագրութեան հարցին մէջ։ Մինչդեռ, բանավիճողին գիտութիւնն է, հմտութի՛ւնն է որ արժէք մը կրնայ ներկայացնել եւ ո՛չ թէ իր տիտղոսը, վկայականը։

Այս մասին Պր. Թեւոս Պետրոսեան կը շարունակէ գրել. _ «Ընթերցողին յիշեցնենք «Ազգ» օրաթերթում ակադեմիկոսներ Լեւոն Հախվերդեանի եւ ապա «Երկրում» Սերգէյ Աբրահամեանի նշուած հարցին նուիրուած "գիտականօրէն սպառիչ պատասխանները"»։ Իրականութեան մէջ այդ յօդուածներէն Պր. Հախվերդեանինը գիտականօրէն ծիծաղելի էր։ Փաստի չգոյութեան պատճառով անարդանքներու էր դիմած որոշ անձերու նկատմամբ։ Ինչքան գիտենք, այս հարցի մէջ Պր. Լեւոն Հախվերդեանը մասնագէտ չի կրնար նկատուիլ, քանի որ արուեստաբա՛ն է եւ ոչ թէ հայագէտ։ Հակառակ այս իրողութեան, Պր. Թեւոս Պետրոսեան անոր անունը յիշած է, պարզ այն պատճառով որ ան ակադեմիկոս է եւ իր թեզին կողմնակից է...։ Իսկ ակադեմիկոս Սերգէյ Աբրահամեանը բնաւ ալ համամիտ չէ Պր. Թեւոս Պետրոսեանին, քանի որ կողմնակից է ուղղագրութեան փոփոխութեան, միասնականացման եւ այդ գետնի վրայ Սփիւռքահայ հայագէտներու հետ միասնաբար քննարկումներ կ'առաջարկէ, գրելով. _ «Հարցը պէտք է քննարկել մասնագիտական, ժողովրդավարական մօտեցումով՝ մասնակից դարձնելով հայերէնի երկու ճիւղերի ներկայացուցիչներին, այդ թւում նաեւ՝ ուսուցիչներին»։ Շատ ճիշդ։ Միայն թէ այդ քննարկումները «ժողովրդավարական մօտեցումով» կատարելու համար անհրաժեշտ է որ ժողովուրդը իր մտաւորականութեամբ, իր ուսուցիչներով, իր գրողներով եւ լրագրողներով, այսինքն լայն խաւերով ծանօթ ըլլայ Մեսրոպեան ուղղագրութեան օրէնքներուն։ Ներկայ վիճակով, երբ Հայաստանցի լեզուաբանները, բանասիրական գիտութիւններու տոքթոր _ փրոֆէսորներն անգամ անհրաժեշտ գիտութիւնը չունին եւ ցաւալի սխալներու մէջ կ'իյնան, ինչպէ՞ս կարելի է նման քննարկումներու ձեռնարկել։ Անհրաժեշտ է որ նախ Հայաստանի իշխանութիւններուն կողմէ Մեսրոպեան ուղղագրութեան օգտագործման դէմ գոյութիւն ունեցող արգելքը վերցուի, թապուն չքանայ, թերթերու մէջ փափաքողներ Մեսրոպեան ուղղագրութեամբ տպեն իրենց յօդուածները, ժողովուրդին աչքը այդպիսով սովորի անոր, նոյնպէս դպրոցներու մէջ դասաւանդուի Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը, թէկուզ որպէս յաւելուածական գիտելիք եւ այդպիսով զայն գիտցողներու, անոր մասին կարծիք յայտնելու ի վիճակի եղող մարդոց շրջանակը ընդլայնուի։ Տարիներու վրայ տարածուող հարց մըն է, որու լուծման պէտք է ձեռնարկենք այսօրուընէ իսկ, քանի որ երկու տարիէն Մեսրոպեան գիւտի 1600_ամեակը պիտի տօնենք։ Անհրաժեշտ է որ տեղաշարժ մը կատարուի մինչ այդ։ Անհրաժեշտ է որ գնացքը չփախցնենք։ Այլապէս, մենք մե՛ր կողմէ կ'արժեզրկենք Մեսրոպի գիւտը՝ եթէ զայն տօնենք որպէս միայն գիրերու ստեղծման տարեդարձ։ Մինչդեռ շատ լաւ գիտենք որ գիւտին արժէքը ամէն մէկ հնչիւնի համար կրաֆիկական ձեւ մը նշանակելը չէր, այլ միաժամանակ տառերուն օգտագործման ձեւը, ուղղագրական կանոնները ստեղծելն էր։ Այդ ուղղագրութիւնն է որ 1600 տարի տոկաց մեր կրած աշխարհագրական _ քաղաքական վերիվայրումներուն, նաեւ հայ լեզուի զարգացման փոփոխութիւններուն։ Աշխարհով մէկ ցրուած եւ տարբեր լեզուաճիւղերով խօսող հայութիւնը միասնական մնաց գրաւոր լեզուի շնորհիւ՝ զիրար կարդալով, իրարու կեանքին հաղորդակից մնալով, մինչեւ որ 1922_ի Տեկրետը այդ կապն ալ խզեց եւ հայութեան երկու հատուածները օտարացուց իրարու։

Եւ հիմա այսպէս կը շարչարուինք՝ Հայաստան _ Սփիւռք խորհրդաժողովներով միասնականութիւն ստեղծել փորձելով։ Մինչդեռ իրակա՛ն միասնականութիւնը կարելի է ստեղծել փրթած տեղէն նորոգելով կապը՝ մեսրոպեան ուղղագրութեան վերահաստատումով, դառնալով իսկապէ՛ս մէկ ազգ, մէ՛կ ուղղագրութեամբ։

(7) «Անգրագէտ կը դառնանք, եթէ ուղղագրութիւնը փոխենք» _ Ո՛չ, բացարձակապէս ո՛չ։ Անգրագէտ դառնալու պարագայ խնդրոյ առարկայ չի կրնար ըլլալ համատարած գրագիտութեան երկիր եղող Հայաստանի մէջ։ Աշակերտները դպրոցի մէջ սովետական խեղագրութեան փոխարէն Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը պիտի սորվին։ Դասագիրքերը արդէն Համաշխարհային Դրամատան կողմէ կը տպագրուին այս վերջին տարիներս։ Ուստի, նիւթական միջոցներ ստեղծելու հարց չի ծագիր։ Իսկ փողոցներու ցուցատախտակները տարիներու ընթացքին է որ հետզհետէ կը փոխուին, ինչպէս որ անկախութեան տասը տարիներու ընթացքին ռուսերէն ցուցանակները դեռ չեն փոխուած ու կը մնան իրենց տեղը ներկայիս։ Ի հարկ է, անցումային շրջան մը կ'որոշուի, որու ընթացքին երկու ուղղագրութիւններն ալ կրնան օգտագործուիլ։ Ինչ կը վերաբերի 80 տարիներու ընթացքին սովետական խեղագրութեամբ հրատարակուած արժէքաւոր գիրքերուն, անոնց մեսրոպեան ուղղագրութեամբ վերահրատարակութիւնը կարելի է իրականացնել համահայկական հիմնադրամով մը եւ անհատական նուիրատուութիւններով։ Յիշենք թէ ինչպէս Ամերիկահայեր հինգ միլիոն տոլար առաջարկած էին այս հարցին եւ թէ ինչպէս որոշ ակադեմիկոսներ դէպի իրենց շրջել փորձած էին այդ գումարը (տե՛ս՝ Լեւոն Միրիջանեանի «Կանաչ մանանայ՝ սխալ հասցէով» յօդուածը, «Յառաջ» օրաթերթին մէջ, 2000, Մայիս 30)։ Բաւական է որ ազգային կեցուածք որդեգրենք։ Գործը իրականացնելու ձեւերը կը գտնուին։ Վերեւ յիշուած բոլոր լեզուակործան _ ազգակործան պատճառները վերացնելով պէտք է վերադառնալ մեսրոպեան ազգային ուղղագրութեան, որպէսզի արտասահմանի ցեղակիցներու հետ միասնաբար հայութիւնը դառնայ մէկ ազգ՝ մէ՛կ համազգային ուղղագրութեամբ։ Յիշենք Զարենցի հանրածանօթ խօսքը. _ «Հայ ժողովուրդ, քո միակ փրկութիւնը քո միասնական ուժի մէջ է»։ Երկու լեզուի եւ երկու ուղղագրութեան գոյութիւնը պարզապէս կը փաստէ ո՛չ թէ մշակոյթներու նոյնութիւնը, այլ՝ տարբերութիւնը։ Ուստի, քանի որ մեր լեզուները տարբեր են, առնուազն ուղղագրութիւնը պարտադիր է որ նոյնը ըլլայ։ Այն ատեն է որ կարելի կ'ըլլայ ըսել թէ մէկ ազգ ենք, մէկ մշակոյթով։

(8) _ «Հայաստանի ներկայ տնտեսական վատթար վիճակին մէջ կարելի չէ ուղղագրական հարցով զբաղիլ»։ Այս առարկութիւնը ընողները կը մոռնան որ Հայաստան երկիր մըն է, Հանրապետութիւն մըն է, որ զանազան բնագաւառներու զարգացման համար ունի տարբեր նախարարութիւններ, որոնք բոլորն ալ տնտեսական վիճակի բարելաւմամբ չեն զբաղիր, այլ ամէն մէկը ի՛ր բնագաւառով կը զբաղի։ Արդ, ի՞նչ է Կրթական Նախարարութեան պաշտօնը, եթէ ոչ զբաղիլ կրթական _ լեզուական հարցերով, բնականաբար թէ գրաւոր լեզուի, հետեւաբար եւ ուղղագրութեան պաշտպանութեամբ, ուսուցումով, այլ ո՛չ թէ երկրի տնտեսական վիճակի բարելաւումով։ Ուստի անիմաստ է ըսել թէ ներկայ տնտեսական վատ պայմաններուն մէջ ընելիք չկայ եւ պէտք է սպասել։ Սպասել, ի՞նչ բանի։ Նորանկախ երկիր մը իր մէջքը կը շտկէ առնուազն 50 տարիէն։ Մենք կարո՞ղ ենք յիսուն տարի սպասել՝ նոր սերունդին մօտ հայերէնի իմացութիւնը բարելաւելու համար՝ Հայաստանի թէ Սփիւռքի մէջ։ Գրողներու Միութեան Ապրիլ ամսուան սկիզբը գումարած Պլենումին (Ընդհանուր ժողով), որուն մասնակցած են հայերէնի ուսուցման եւ զարգացման հետ կապ ունեցող բոլոր հաստատութիւնները, նշուած է ուսանողներու մօտ հայերէնի իմացութեան տկարութիւնը։ Ընդունելի՞ է որ Հայոց հայրենիքին մէջ հայերէնը այսպէս մակերեսային կերպով դասաւանդուի, հնչիւնային ուղղագրութեան մը հետեւանքով, որ չօգտուիր գրաբարէն եւ կարելիութիւն չի տար ճանչնալու բառերու արմատները, բաղադրիչները, անցեալ ու ներկան եւ օգտագործելու բառակազմութեան վերաբերող հայ լեզուի հիմնական օրէնքները, հնչիւնափոխութեան կանոնները։ Որով լեզուն կը նահանջէ անշուշտ։ Ուրեմն, տնտեսական հարցերը ո՛չ լեզուաբաններու, ո՛չ ալ Կրթական Նախարարութեան հետ կապ ունենալով, այս վերջինները իրենց մասնագիտութեան բերմամբ իսկ պէտք է մտածեն բանաւոր թէ գրաւոր լեզուի, հետեւաբար եւ ուղղագրութեան պաշտպանութեան եւ ապագայ սերունդներուն ճիշդ ու անվնաս կերպով փոխանցման մասին, քանի որ հայ լեզուն հայու ինքնութեան հիմքն է։

Եզրակացնելով ըսենք, որ վերոյիշեալ այս ութ առարկութիւններն ալ անիմաստ են եւ տգիտութիւն, չկամութիւն, ծուլութիւն յայտնաբերող առարկութիւններ են, գիտական թէ տրամաբանական քննարկումի չդիմացող։ Իսկական պատճառը ազգային մտածողութեան եւ կեցուածքին բացակայութիւնն է, որ սովետական կաղապարի մէջ թրծուած ուղեղներուն կը թելադրէ չշեղիլ սովետական վարքագծէն, տեղի չտալ եւ հաւատարիմ մնալ սովետական շրջանի միակ վերապրուկին՝ ուղղագրութեան, քանի որ բոլոր միւս սովետական խորհրդանշանները (դրօշ, ազգային փառերգ, պետական գերբ) փոխուած են ներկայ անկախութեան շրջանիս։ Ուրեմն, ո՛չ թէ գիտական, այլ հոգեբանական են իրենց ընդդիմութեան պատճառները, որոնց

ՄԱՅԻՍ 1

ԸՆԴԴԷՄ ՇԱՀԱԳՈՐԾՈՒՄԻ ԵՒ ՃՆՇՈՒՄԻ

Մարդոց բազմերուն շահագործումին դէմ մղուած պայքարը՝ խաղաղ թէ արիւնալի, աշխարհի պատմութեան չափ հին է։ Կարելի է անվարան շեշտել, թէ անիկա վաղնջական նկարագիր կը կրէ։ Ստուգիւ, դեռ ստրկատիրութեան եւ աւատապետութեան դարաշրջաններուն իսկ կ'արձանագրուին ընդվզումներ, նոյնիսկ քողքեր՝ յաճախ ընկերային նկարագրով։

Պատմութենէն ծանօթ է, թէ Հռոմէական կայսրութեան խարիսխները կը ցնցէին, կ'երերան, երբ ստրուկները դասը մարդուն արժանաւորութեան պահանջը հրապարակ կը դնէ։ Վայրագ, վայրենի օրէնքներ կը փորձէ ապօրինի հռչակել։ Անմարդկային, հետեւաբար, անընդունելի։ Դատապարտելի։

Զմոռնանք, թէ Թ. դարուն ծայր տուած Թոնդրակեան շարժումը՝ Մեծ Հայքի Տուրուբերան նահանգի Ապահունիք նահանգի համանուն աւանէն, կրօնական չեչտուած դիմագիծ ունենալով հանդերձ, ընկերային արդարութեան ձգտող շարժում մը ատմերն ալ կը սնուցանէ։ Ընչազուրկ գիւղացին է, որ կը ձգտի քանդել, տէգով, նիզակով, կրօնա-աւատապետական կարգեր։

Դեռ անկէ առաջ, ասոր նմանող շարժում մը ծայր կուտայ Ե. դարուն, Պաւղիկեան անունանումով։ Մինչ՝ կրօնական բնոյթով եւ հայեցողութեամբ, ընկերային ցասումի սերմ ալ կը սերմանէ, անշուշտ։

Հին անցեալի էջերու թաւալումով՝ միտքերն ալ կը ձեւաւորուին։ Արդարեւ, յստակ առաջադրութիւններ հրապարակ կը հանուին։ Հանգամանքներ կը բանաձեւուին։

Նոր շարժումը ծայր կուտայ Նոր Աշխարհէն։ Ճարտարարուեստականացած, զանգուածային այդ ուղին բռնած, ցամաքամասէն։ 1884 Հոկտեմբերին է, որ Շիքակոյի մէջ, «Միացեալ-Նահանգներու եւ Գանատայի արհեստակցական ընկերակցութիւններու (իմա՝ սենտիքաներ) Դաշնակցութիւնը», իր Չորրորդ Համագումարին, միաձայնութեամբ կ'որոշէ բանուորներու աշխատանքի օրը սահմանափակել 8 ժամով։

Ազդանշանը յստակ ու մեկին է։ Երկու տարի անց, 1886 Մայիս 1-ին, կրկին Շիքակոյի մէջ, ընդհանուր գործադուլի հրահանգ կը տրուի։ Եւ, այդ օր, ցաւօք կ'արձանագրուի նոր ժամանակներու անդրանիկ բախումը, – աւա՜ղ արիւնալի։ Մէկ կողմ՝ աշխատաւորներու հուժկու զանգուածը եւ զօրեղ պահանջը, – ութ ժամ աշխատանք, ութ ժամ հանգիստ եւ ութ ժամ կրթութիւն։

Հեռու մնանք մանրամասնութիւններէ։ Այսքանը միայն արձանագրենք։ Զոհեր՝ ոստիկանական կրակոցներու հետեւանքով։ Հազարէ աւելի բանտարկեալ արձակում աշխատանքէ։ Արհեստակցական ընկերակցութիւններու պատասխանատուներու ձերբակալում եւ մահավճիռ։ Զոհ կախաղան... Զոհ մարտիրոս՝ մահապատիժի չարչիկով։

Եւ, կրկին վերադառնանք Եւրոպա։ Ֆրանսայի լուսաւոր ոստանին Փարիզի մէջ, 1889 Յուլիսին, 19 երկիրներէ ժամանած ընկերվարական եւ աշխատաւորական շարժումներու ներկայացուցիչներ, հիմը կը դնեն Ընկերվարական Երկրորդ Միջազգայնականին։ Այդ առիթով է, որ Մայիս Մէկը վերջնապէս կը նուիրագործուի իբր աշխատաւորական իրաւունքներու եւ պայքարի օր։ Միջազգային տօն ըլլալով, առաջին անգամ կը նշուի 1890-ին, Աւստրիա, Հունգարիա, Գերմանիա, Դանիա, Պելճիա, Միացեալ-Նահանգներ, Ֆրանսա եւ այլուր։

Մենք եւս, հակառակ բոլորին ծանօթ դառն ու դաժան պայմաններուն, անմասն չենք մնար ընկերային յառաջդէմ շարժումներէն։ Աշխատաւորին իրաւունքները յստակ կը սահմանուին։ Նախ Հնչակեան կուսակցութիւնը, ապա Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը ձեւակերպեն տնտեսական մարզին սկզբունքներն ու առաջադրութիւնները։

Ազատագրական շարժումը ո՛չ միայն կը կրէ ազգային-քաղաքական դիմագիծ, այլեւ կ'ունենայ իր ընկերային դէմքը, բովանդակութիւնը՝ Օսմանեան թէ ցարական կայսրութեանց սահմաններէն ներս, Անշուշտ, նուազ ցայտուն, ընդունելի պատճառներով։

Հո՛ս ու հո՛ն նկատելի աշխատանք, որպէսզի «շահագործող ցեցեր» չվատնեն ռանչպարին եւ աշխատաւորին քրտինքին վաստակը։

Օրինակ մը այլապան ճիգերէն, իբր ցուցն պատկեր։

1909 Մարտին, Պոլիս, հիմը կը դրուի Աշխատանքի Տան։ Կը կազմուի համանուն ընկերութիւնը՝ Դաշնակցութեան նախաձեռնութեամբ։ Նպատակը՝ յստակ ու մեկին է, «Հայ երկու սեռի աշխատաւոր դասակարգին տնտեսական զարգացումին եւ բարեկեցութեան նպաստել», հաստատելով Աշխատանքի Գրասենեակ, հիմնելով արհեստանոցներ, համայնական-գործակցական (քօօփերաթիվ) ընկերութիւններ եւ այլն։ («Ազդակ» շաբաթաթերթ, 1909 Մարտ 2813)։

Եւ, վերջապէս, Հ. Հ. աշխատանքի օրինագիծը, հիմնակէտ կ'ունենայ ընկերվարական սկզբունքներ։ Հոն կը կարդանք, – Աշխատանքի ժամանակն օրուայ ընթացքում պէտք է լինի ոչ աւել քան ութ ժամ... եւ, դեռ Մայիս Մէկը կը դասուի պաշտօնական տօներու շարքին, իբր Աշխատանքի Տօն։

Իսկ այսօ՞ր։ Ճիշդ է, թէ արդէն լայն չափով սահմանափակուած են չահամոլ-չահագործող, արիւն ծծող ցեցերու անսանձ մոլուցքները։ Ճիշդ է, թէ այժմ աշխատող բազուկներ ապահոված են բազմազան եւ բազմաբնոյթ իրաւունքներ։ Անչափ տարրական։ Անչափ կարեւոր եւ կենսական։

Պայքարներով ձեռք ձգուած դրական արդիւնքները, ցաւօք, դեռ ամէնուր իրենց լման դէմքով չեն ներկայանար։ Դեռ թիւ ու համրանք կը ներկայացնեն «բաց»երը։ Խոստմնադրուժ, ուխտադր-

սակայն «գիտական» պատմութեան հաղցուցած են։ Դժբախտութիւնը այն է, որ այս ուսացած ուղեղներն են որ սովետական շրջանին լեզուի բնագաւառի ամենակարեւոր պաշտօնները գրաւած են, որպէս հաւատարիմ անձեր եւ կը մնան այդ պաշտօններուն գլուխը ներկայիս, որպէս ղեկավարներ։ Անհրաժեշտ է որ Հայաստանի պատկան իշխանութիւնները ունենան Հայոց լեզուի ազգային հանդէպ ազգային կեցուածք եւ վարեն ազգային քաղաքականութիւն, որ գիրենք մղէ անհրաժեշտը տնօրինելու՝ վերականգնելու համար մեր ազգային ուղղագրութիւնը։

Հ. Գ.-Փ.

Փարիզ
2002, Ապրիլ 14

ՊՈԼԻՍ

ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻՆ ԺՈՂՈՎԻՆ

Թուրքիոյ Ռազմավարական եւ ընկերային հետազօտութիւններու հիմնարկին Մարմարա խմբակը Ապրիլ 22-ի իր ժողովին որպէս բանախօս հրաւիրած է Պոլսոյ պատրիարք Մեսրոպ Արք. Մութաֆեանը որպէսզի խօսի Թուրքիոյ Հայոց երբեմնի Ազգային Ժողովի ատենագրութիւններուն մասին։ Ինչպէս կը տեղեկացնէր «Մարմարա» օրաթերթը (Ապրիլ 23), պատրիարքը իր ելոյթին սկիզբէն շեշտած է թէ ինք պատմաբան չէ եւ իր պարտականութիւնը չէ պատմութիւնը ուսումնասիրել։

Անցնելով նիւթին, Մեսրոպ Արք. Հայերը ներկայացուցած է ԺԴ. դարէն մինչեւ այսօր երկարող շրջանի մը մէջ։ Նախ սեւեռած է Բիւզանդիոնի կայսրութեան օրով մշակութային փոխադարձ ներգործութեան նիւթին, ապա Օսմանեան կայսրութեան մէջ Հայերու ներկայութեան վրայ։ Յիշած է թէ Պոլսոյ գրաւումէն ետք Սուլթան Մեհմէտ 1461-ին հաստատած է պատրիարքարանը, հրովարտակով մըն ալ պատրիարք կարգած Յովակիմ Ա. Պրուսացին։

Օսմանեան կայսրութեան մէջ Հայերու ներկայութեան մասին թուային տուեալներ հաղորդելով, Մեսրոպ պատրիարք ըսած է թէ Պոլսոյ պատրիարքարանին ենթակայ եկեղեցական 74 թեմեր կային. մի առ մի նշած է ամէն մէկուն անունը, գործունէութեան դաշտը, բացատրելու համար թէ որքան բարձր թիւ էր անիկա։ Համեմատութիւն մը ընելով ան յիշեցուցած է թէ նոյն շրջանին էջմիածնի կաթողիկոսութեան կապուած էին միայն 28 շրջաններ, Կիլիկիոյ աթոռին 14, Աղթամարին 2, Երուսաղէմին 4 թեմ։

Պատրիարքը անդրադարձած է նաեւ անցեալի հրդեհներուն որոնք յաճախ կը պատահէին Պատրիարքարանի, կամ ազգային այլ հաստատութիւններու մէջ, հրոյ ճարակ ընելով հայկական ատենագրութիւններու մեծ մասը, ի միջի այլոց հրովարտակներ, կարեւոր այլ փաստաթուղթեր։ Ըսած է թէ պատրիարքարանի չորս դարու պատմութիւնը, մինչեւ 1860-ական թուականները, գրի առնուած է Աւետիս Պէրպէրեանի կողմէ ու հրատարակուած. իսկ 1896-էն ետք Օրմանեան անհրաժեշտ քայլեր առած է փրկելու եւ դասաւորելու համար փաստաթուղթեր եւ պատմական տուեալներ որոնց թրքերէնի թարգմանութիւնը կարեւոր նկատած է Մեսրոպ պատրիարք։

Անդրադառնալով 1915-ի շրջանին, յիշեցուցած է որ 1916-ին աքսորուած էր Զաւէն պատրիարքը, պատրիարքարանի դիւաններն ալ փոխադրուած էին Երուսաղէմ, Փարիզ, Երեւան։ Ինչ կը վերաբերի այսօր պատրիարքարանը պահուած դիւաններուն, անոնք կը սկսին հանրապետութեան օրերէն, թէեւ 1923-1951-ին պատկանողներն ալ բաւական անկանոն վիճակ ունին։ 1951-էն ետքը դիւանները որոշ չափով դասաւորուած համակարգ ունեցած են։

Մեսրոպ պատրիարքէն ետք խօսք առած է Թուրքիոյ արխիւներու գլխաւոր տնօրէնը, ըսելով որ իրենք բացած են օսմանեան դիւանները եւ նոյն բանը ընելու առաջարկ ներկայացուցած են Հայաստանի, որոնք դիմումին չեն պատասխանած (*)։ Ներկաներու հարցումներուն պատասխանելով Մեսրոպ Արք., ըսած է թէ պատրիարքարանի դիւաններուն ամբողջական դասաւորումէն ետք կարելի կ'ըլլայ փաստաթուղթերու լուսապատճէնները ունենալ։ Իսկ թէ ինչո՛ւ ինք Երուսաղէմ պահուած փաստաթուղթերը Պոլիս փոխադրելու չի ձեռնարկեր, պատրիարքը պատասխանած է թէ ներկայիս Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ աթոռները իրենց սեփական կանոնները եւ իրաւասութիւնները ունին, ուստի կարելի չէ նման քայլի դիմել։

(*) «Արմէնփրէս» Ապրիլ 26-ին կը հաղորդէր թէ Հայաստանի արխիւային գործի վարչութեան պետ Ամատունի Վիրաբեան այս առընչութեամբ յայտնած է հետեւեալը. «Հայաստանի դիւանները հայրենական եւ օտար գիտնականներու եւ հետազօտողներու առջեւ միշտ բաց եղած են եւ այդպէս ալ կը մնան»։

բուժ ապարարոյ արարքները։ Վարքուբարք եւ գործելակերպ։

Մանաւանդ պէտք չէ մոռնալ, թէ դեռ կան գրեթէ ամբողջ ցամաքամասեր, ուր մարդը, – շատ հեղ դեռ անչափահաս, մանկտի, – արեւածագէ արեւամուտ պարտի լծուիլ տաժանակիր աշխատանքի, բառին իրական ճշգրիտ ըմբռնումով, պատառ մը հացի կամ ափ մը բրինձի համար։

Ուրեմն՝ Մայիս Մէկը չէ՛ կորսնցուցած իր իմաստը։ Չէ՛ դարձած ժամանակավրէպ թուական։

Ուստի՝ Մայիս Մէկը դեռ կը մնայ պայքարի, պահանջի խորհրդանշան սա հոգեցունց խօսքերով մեր եղերարախտ քերթողին, –

Ձե՛րն են դաշտեր, ձե՛րն է քաղաքն,
որուն լուռ
փողոցներէն պէտք է անցնի
լոկ այսօր
Ձե՛ր թափօր,
Դրօշներ ծըփան, ծաղկին յոյսեր,
եւ գոռայ
Շեփոր։

(Դ. Վարուժան, «Մայիս Մէկ»)

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԹԻՒ 17 ԽԱՉԻԿԸ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԲ.

ԲԱՆՏԻՆ ՄԷՋ

– Ես ուրիշ բան հասկնալ կ'ուզեմ։

– Ի՞նչ կ'ուզես հասկնալ։

– Սա մեր վիճակը ի՞նչ պիտի ըլլայ։

– Մեր վիճակը յայտնի է, – պատասխանեց քարոզիչը, – կան այսօր սուտ քրիստոսներ, որ միլիոններով հետեւորդներ ունին, ատիկա վախճանին մօտալուտութիւնը կը մատնանշէ, ինչպէս որոշապէս ցոյց կուտան Մատթէոսի Աւետարանին 24, 11 եւ 12 գլուխները։

– Սթամպօլլու Աբի՛կ, – հնչեց յանկարծ պահապանին ձայնը։

– Օրհնեալ են անոնք, որ կը կանչուին, – ըսաւ Զրաքեան, մինչ Աբիկ սրտադողով կը փութար դէպի ձայնը եկած կողմը։

Ոստիկան մը բանտին դրան քով կը սպասէր։

– Քալէ՛, – ըսաւ՝ Աբիկին թեւէն քաշելով։

– Ո՞ւր պիտի երթանք, – հարցուց այս վերջինը։

– Բէշատ պէյը քեզ կ'ուզէ։

Վայրկեան մը ետքը Աբիկ կը մտնէր Քըսմը սխասի տնօրէնին սենեակը։

Տնօրէնը գլուխը կախած՝ գրասեղանին վրայ դրուած թուղթ մը աչքէ կ'անցընէր ուշադրութեամբ։

Աբիկ սպասեցաւ քանի մը վայրկեան սպասել, մինչեւ որ Բէշատ պէյ ընթերցումը աւարտեց եւ գլուխը վեր առնելով՝ խիստ ձայնով մը ըսաւ.

– Վերջապէս օձիքդ ձեռք տուիր։

– Բայց ես փախստական չէի արդէն, – պատասխանեց Աբիկ։

– Փախստական չէիր, բայց մութին մէջ կը գործէիր։

– Այդպիսի բան մը չեմ ընդունիր, մութին մէջ ի՞նչ կ'ուզէիք, որ գործէի, ես, աքսորուած մարդ մը Գոնիայի մէջ։

– Աքսորին մէջ ալ հանդարտ չես կեցած։

– Ես Գոնիայի մէջ բոլորովին քաշուած կեանք մը կ'անցընէի... գրեթէ մարդու երես չէի տեսնար։

– Ես գիտեմ ըսածս... քեզի դէմ ծանր ամբաստանութիւններ կան։

– Գուցէ զրպարտութիւններ ըլլան... արդէն զրպարտութեամբ հոսկէ ալ աքսորուեցայ։

– Ո՛չ, զրպարտութիւն չէ, այլ ապացուցեալ իրողութիւններ։

– Ձեր բարձրութիւնը կը հաճի՞ այդ իրողութիւններէն մէկ քանին ըսել։

– Դուն չէի՞ր, որ Գոնիայէն գաղտնաբար կը թղթակցէիր Պատրիարքին հետ։

– Երբեք գաղտնի թղթակցութիւն չեմ ունեցած։

– Պատրիարքին բնաւ նամակ չե՞ս գրած։

– Գրած եմ, – պատասխանեց Աբիկ։

– Ուրեմն ինչո՞ւ ուրացար։

– Դուք գաղտնի թղթակցութեան խօսք ըրիք, մինչդեռ իմ նամակներս գաղտնի չէին։

– Ինչի՞ մասին էին այդ նամակները։

– Պարզապէս իմ անձիս համար, – պատասխանեց Աբիկ։ – Այդ նամակներով դիմում կ'ընէի Պատրիարքին, որպէսզի գիս աքսորէ վերադարձնելու համար աշխատի կարելիութեան սահմանին մէջ... անիկա, կարծեմ, յանցանք մը չի կրնար համարուիլ... մանաւանդ, որ այդ նամակները թղթատարով կը ղրկէի, հետեւաբար այստեղ կը գրաքննուէին։

– Իմ խօսքս այդ տեսակ նամակներու համար չէ, այլ ընդարձակ տեղեկագիրներու մասին է։

– Ի՞նչ տեղեկագիր։

– Հոն տեղի գաղթական Հայերու վիճակին մասին, անոնց կրած տառապանքներուն եւ չարչարանքներուն մասին եւ այլն, եւ այլն։

(Շար. 216)

(Շար. Ա. էջէն)

վերջին հաւաքոյթը տեղի ունեցաւ Հայ- կական խաչքարին առջեւ ուր դաղութիս պատիկներն ու մամիկները տեղ գրաւած էին: Հոս եւս, յաջորդաբար խօսք առին հայկական միութիւններու պատասխանատուները, Հայ Մշակոյթի Տան նախագահուհին՝ Մոնիք Ադամեան, Գրիգոր Գույումճեան, ինչպէս նաեւ քաղաքական դէմքեր՝ Ռ. Քարընաւ, Ք. Գրիֆօ, Մ. Իսանտոու: Վերջին խօսք առնողը եղաւ քաղաքապետ Միշէլ Տէսթօ որ, ինչպէս իրմէ առաջ ելոյթ ունեցողները, խոստացաւ թիկունք կանգնիլ հայ ժողովուրդին պահանջատիրական պայքարին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՆԳԱՆԱԿԷՆ ճակատը ամէն օր աւելի կը ծաւալի եւ բոլոր մարդերն ալ հրապարակ իջած են, որպէսզի քուէ տրուի Ազգ. Ճակատին դէմ, այսինքն ի նպաստ Շիրաքի: Գործատիրութիւնը, իր նախագահին բերնով ծանրօրէն քննադատեց Լը Փէնի տնտեսական ծրագիրը, զայն որպէս աղէտ ներկայացնելով երկրին համար: Հրապարակ իջան նաեւ մարզիկները՝ Ե. Ճորքայէֆ, Զիտան եւ այլն, եւ այլն: Մայիս 1_ի հինգ ցոյցեր նախատեսուած են, որոնք կրնան 200 հազար հոգի համախմբել Փարիզի մէջ եւ միշտ վախ կայ գրգռութեանց, 3500 ոստիկաններ կազմ ու պատրաստ են: Նախորդ իրիկունը, ժամը 19_ին «կեցցէ՛ Ֆրանսա» հաւաքականը որ կը համախմբէ արուեստի մարզին շուրջ 60 անձնաւորութիւններ, Ազնաւուրէն Ռոշտի Զէմ, հրաւէր կարդացած է հաւաքուելու Թրոքատէրօ ու Բաստիլ երթալու համար Մարսէյեզը: Ուզած էին որ այս ելոյթը տեղի ունենայ Սթատ տը Ֆրանսի, այսինքն հոն ուր սուլեցին Մարսէյեզին դէմ (Ֆրանսա - Ալժերիա մրցումին, Ժոսփէնի ներկայութեան...) բայց, կարելի չէր եղած: Մայիս մէկէն առաջ ալ եւ մինչեւ Մայիս 5 դպրոցականներու ցոյցերը կը շարունակուին, ինչ որ երկսայրի սուր է, ինչ որ նկատել կուտան նաեւ քաղաքական դէմքեր: Լոզունգներն ալ կրնան սպասուած արդիւնքին հակառակը տալ, Լը Փէն իսկ, հարցազրոյցի մը ընթացքին («Ֆրանս - Սուար», Ապրիլ 29) կ'ըսէ թէ կը նախընտրէ Փաշիստ որակուիլ քան խարեբայ (ակնարկելով փոքէ էսֆրօ, փափաշօ լոզունգին): Ապրիլ 22_էն ի վեր Ընկերվարական կուսակցութիւնը հազարաւոր նոր անդամներ կ'արձանագրէ, Ազգային Ճակատն ալ կ'ըսէ որ անդամակցութեան բազմաթիւ դիմումներ կը ստանայ ամէն օր: Ա. Լակիյէ կը պնդէ որ սպիտակ քուէ պէտք է տալ, բայց, պէտք չէ ի նպաստ Շիրաքի քուէարկել, կ'աւարկէ որ այդ խղճալի խաղով ձախը կը յուսայ մոռցնել տալ իր իսկ պատասխանատուութիւնները:

ԻՍՐԱՅԷԼ, Ապրիլ 30_ին, կը շարունակէր մերժել ՄԱԿ_ի քննիչ յանձնախումբին ժամանումը Ճենին: Արտաքին նախարարը նամակով մը ամերիկացի իր պաշտօնակիցէն կը պահանջէ որ վերջնական տեղեկագիրը անպայման մատնանշէ «ինքնապաշտպանութեան իրաւունքը» եւ «ահաբեկչութեան դէմ պայքարը»: Նախորդ օր, իսրայէլեան ուժերը գրաւած էին Հեպրոնը, ճշդելով թէ ժամանակաւոր է եւ փոխադարձ արարք մըն է, ի պատասխան Ատորա գործուած պաղեստինեան յարձակման մը, Ապրիլ 27ին, որու հետեւանքով չորս Իսրայէլացիներ մեռած էին: Վերագրաւման ատեն, ութ Պաղեստինցիներ սպաննուած են, 20 ուրիշներ վիրաւորուած, 17 ալ գերի բռնուած: Բեթղեհէմի վիճակը անփոփոխ կը մնար Ապրիլ 30_ին, եկեղեցւոյ շրջափակումը ամիս մըն է կը տեւէ, կրօնաւորներէն զատ, հոն են 200 Պաղեստինցիներ եւ սնունդի լուրջ հարց մը ծագած է: Իսրայէլ մերժած է պաղեստինեան առաջարկ մը զինեալ Պաղեստինցիները Գազա փոխադրելու (30 կը նկատուի անոնց թիւը): Բանակցութեանց ընթացքին, Իսրայէլացիք հաւանած են 50 ճաշ յանձնել, բայց, մերժուած է անբաւարար նկատուելով: Վատիկան կարդինալ Էչէկարայը ղրկած է որպէս բանագնաց:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Արուսեակ Գարակէօզեանի յիշատակին Լիսսի եւ Սերժ Պալիկեան 130 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Ֆրանսահպատակ Լիլիան Պաղտասարեան գործ կը փնտռէ, կրնայ խնամել տարեց անձեր, մանուկներ, օրուան ընթացքին կամ մնայուն:

Հեռաձայնել ժամը 18_էն յետոյ՝ 01 42 33 34 01

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կը սգանք մահը, մեր բազմավաստակ եւ անսակարկ ծառայած համազգայնական՝ ընկեր Տօքթօր Եղիկ Գոնճալեանի: Մեր ցաւակցութիւնները կը յայտնենք Տիկին Շաքէին, Ռազմիկին, Շուշիկին, Վաչէին եւ բոլոր հարազատներուն, ինչպէս նաեւ Համազգայինի Կեդրոնական Վարչութեան ու Համազգայինի համայն ընտանիքին:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

TELEVISION
FRANCE 2

Le jeudi 9 mai, un peu après 9h30 et une émission consacrée à l'Ascension, **Foi et Traditions des Chrétiens Orientaux** diffusera un reportage sur l'action de Médecins Sans Frontières en Arménie, en faveur des enfants des rues.

Մարսէյլի նախկին Արքեպիսկոպոսը 79 տարեկան է:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ բժիշկները գործադուլի նոր շարժումի մը դիմեցին Մայիս 1_էն 6: Պահանջը միշտ նոյնն է՝ այցելինի յաւելում: Բժիշկները 20 Եւրօ կ'ուզեն հիւանդ մը ընդունելու ատեն եւ 30, երբ իրենք կ'այցելեն հիւանդին: Սոխպողական պարագաներու հարկ է հեռաձայնել 15 թիւին: Ներկայիս բժիշկներու 40%_ը կը գործադրէ յաւելումը միակողմանի ձեւով եւ սկզբունքով պատիժի ենթակայ են: Միւս կողմէ, Եւրոպական Միութիւնը կրնայ որոշում մը տալ արտօնելու համար ծանուցումը կարգ մը դեղերու պարագային, ինչպէս սիտալի, շաքարախտի եւ շնչարգելութեան (աստմ) վերաբերող դեղերը: Հարցը բանավէճի նիւթ է:

ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿԻ Մարդկային Իրաւանց Եւրոպական Ատեան մերժեց Տիան Փրէթի դիմումը արժանաւոր կերպով մեռնելու: Ծանօթ է որ Անգլուհին կը տառապի անբուժելի շատ ծանր հիւանդութենէ մը, ոչինչ կը բանի, բացի խելքէն եւ ի վիճակի չէ անձնասպան ըլլալու, մեռնելու համար կարիքն ունի ամուսնոյն օժանդակութեան: Ցուսահատած, ենթական մերժեց վերաքննութեան դիմել:

ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ

(Ապրիլ 29 / 30)

ՏԻԿԻՆ ՊՈՒՏԻՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ռուսաստանի նախագահին կինը Ապրիլ 26_ին եօրեայ այցով Երեւան գացած է, մասնակցելու Սլաւոնական համալսարանին հանդիսութիւններուն որոնց ընթացքին իրեն շքանշան մը տրուած է այդ հաստատութեան հիմնադրութեան մէջ ունեցած ներդրումին համար: Լուտմիլա Պուտինը հանդիպում ունեցած է դասախօսներու եւ ուսանողներու հետ, ինք ալ իր կարգին Կրեմլինի մետալով պարգեւատրած է համալսարանին տեսուչ Արմէն Դարբինեանը: Ան այցելած է Եղեռնի յուշարձանը եւ Մայր Աթոռ: Իրեն ընկերացած է Տիկին Պ. Քոչարեան: Գարեգին Բ. կաթողիկոսը սիրալիր հանդիպումէ մը ետք ճաշի հրաւիրած է հիւրերը:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

C.D.C.A. EUROPE

COMITE EUROPEEN
DE LA CAUSE ARMENIENNE

COMMUNIQUE

LE C.D.C.A. EUROPE LANCE UNE INITIATIVE EUROPEENNE DE VIGILANCE A L'ENCONTRE D'UNE NOUVELLLE CRAT

Bruxelles, Belgique.- A l'anonce de la création d'une nouvelle commission, présentée comme étant le successeur de la CRAT (Commission de Réconciliation Arméno-Turque), le Comité Européen de la Cause Arménienne (C.D.C.A. Europe) lance une initiative européenne de vigilance contre toute tentative de prolonger ou de légitimer la politique négationniste de la Turquie.

«Dans un premier temps, nous appelons les différentes associations d'Europe à souscrire à cette déclaration commune pour enjoindre cette commission à ne pas réitérer les menées de la précédente. Dans cette déclaration les associations et organisations européennes dénoncent les principes et objectifs de la CRAT fondés sur une mise en cause de la réalité du génocide et sur sa banalisation», déclare Hilda Tchoboian, présidente du C.D.C.A. Europe. «Nous sommes attachés à un dialogue sincère mais la défunte CRAT n'était qu'un outil monté par la Turquie pour arrêter le processus de reconnaissance du génocide arménien auprès des différentes instances politiques dans le monde».

De fait, les communautés arméniennes d'Europe, les groupes politiques de l'Assemblée Nationale d'Arménie, ainsi que l'ensemble de l'opinion publique arménienne à travers le monde avait réagi aux travaux de la CRAT, et avait rejeté ladite commission.

«Nous craignons que la nouvelle CRAT ne soit qu'une résurgence de l'ancienne: sa nouvelle formule ne doit pas être comme la précédente un écran de fumée visant à dissimuler la véritable visée de la Turquie, à savoir créer un obstacle artificiel à la reconnaissance internationale du génocide.

Car loin de faire un effort honnête pour reconnaître sa responsabilité dans le génocide des Arméniens, la Turquie continue d'imposer un blocus à l'Arménie, et poursuit une politique régionale expansionniste menaçant la stabilité du Caucase ainsi que la sécurité de l'Arménie», constate Hilda Tchoboian.

Hilda Tchoboian affirme qu'en dépit de cette nouvelle initiative, les Arméniens d'Europe s'engagent à soutenir activement la poursuite de la reconnaissance internationale du génocide des Arméniens, et appellent les associations et les citoyens européens à s'unir à cette déclaration.

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն
Յանձնախումբը
«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»
հանդիպումներու ծիրին մէջ
կը հրաւիրէ

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ
ԵՒ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒՄ
ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ

ներածական շարքին Է. հանդիպման, որ տեղի կ'ունենայ
Երեքշաբթի, Մայիս 7, ժամը 19-ին
Ուղեկցութեամբ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ
Սահակ-Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի «Արծրունի Զրբաշեան» սրահին մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Dans le cadre de la commémoration du 24 avril 1915

ARMENIE
le silence des pierres

EXPOSITION / CREATION
à la
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
jusqu'au 5 mai
en semaine de 19h30 à 22h
Samedi et Dimanche de 16h à 22h

57, Boulevard Jourdan, 75014 Paris
M° Pte d'Orléans /
RER Cité Universitaire

URGENT

Pour cause de déplacement professionnel, loue apartement dans le 19ème arrondissement parisien.
Période: fin mai à fin juin 2002.
Prix: 460 euros.
Descriptif: 4ème étage. Appartement de 32m² très lumineux (4 fenêtres), sans vis à vis. Très bon état. Parquet en pin du Canada. Deux pièces meublées tout confort (cuisine intégrée et équipée façon bar américain, rangements, armoire, un lit pour deux personnes, fauteuils, chaises, tables, deux bureaux) + salle de bain (baignoire, WC, lavabo, rangements) + Téléphone.
Lieu: Paris, angle de la rue Crimée et de l'avenue Jean Jaurès. **A 100 mètres des métros Ourcq et Laumière (Ligne 5).** A 100 mètes du Parc des Buttes-Chaumont, à 500 mètres du Parc de la Villette, à 50 mètres du Bassin de la Villette. **Nombreux commerces accessibles** au bas de l'immeuble: artisans (boucheries, maraîchers, boulangeries, négociants en vin etc...). 4 supermarchés à 50 mètres à la ronde, restaurants, snacks, sandwicheries, bars. **Loisirs :** Piscine, cinéma, musée de la musique, Cité des sciences et de l'industrie, dans un périmètre de 500 mètres.
Contact: M. Ter Minassian
Tél. : 01 40 03 63 67 ou, à partir du 24 mai, 01 42 37 59 13 (en cas d'absence laisser messages et coordonnées sur le répondeur);
E-mail: Vahetermin@aol.com

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

DEJEUNER

A l'occasion de la Fête des Mères, la CBAF Section Archalouys Tatéossian de Paris organise un déjeuner au restaurant **«Al-Wady», Dimanche 26 mai** à partir de 12h30.

Pour les réservations veuillez contacter :
— Mme Chakroumian au 01.45.36.99.04
ou
— Mme Sarkissian au 01.48.70.73.22
Nous vous attendons nombreux.

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été à Bellefontaine

JUILLET :
- Assistants sanitaires (médecin ou infirmier en 2e année)
- Aide-cuisiniers
- Techniciennes de surface (femmes de ménage)
- Lingère

AOUT :
- Assistants sanitaires (médecin ou infirmier en 2e année)
- Aide-cuisiniers
- Techniciennes de surface (femmes de ménage)
- Lingère
- Animateurs diplômés BAFA

Ecrire à :
C.B.A.F. - Conseil d'Administration
17, rue Bleue 75009 Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 3
VENDREDI
3 MAI
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 20.419 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20.419

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԱՅԻՍ ՄԷԿ

ԱՄԲՈՂՋ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ ԾԱՒԱԼՈՒՆ ՑՈՅՑԵՐ ԼԸ ՓԷՆԻ ԴԷՄ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՃԱԿԱՏՆ ԱԼ ՏՈՂԱՆՑԵՑ

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ՀՈԳԻ ՓԱՐԻԶԷՆ ԳԱՒԱՌ

2002-ի Մայիս 1-ը բոլորովին տարբեր բնոյթ ստացաւ, աշխատանքի տօնը գրեթէ մոռցուեցաւ, եթէ նոյնիսկ սենտիքաներու ցոյցեր ալ եղան, ու ամբողջ երկրին մէկ ծայրէն միւսը փողոցները լեցուեցան Լը Փէնի դէմ ցոյցերով:

Փարիզի մէջ, տեղի ունեցան հինգ ցոյցեր, որոնց առաջինը կազմակերպուած էր Ազգային Ճակատին կողմէ, առաւօտեան ժամը 9-ին, Շաթըլէէն Օփերա եւ որու, ամէն տարուան խորհրդանիշն է՝ Ժանն տ՚Արք, թէեւ, բացի ծաղկեպսակի մը զետեղումէն իր արձանին առջեւ, բայց մոռցուեցաւ ինք ալ: Ըստ ոստիկանութեան Ժան-Մարի Լը Փէնի այս ցոյցը համախմբած էր տասը հազար հոգի, մինչ կազմակերպիչները կ՚ըսեն թէ հարկ է տասով բազմապատկել: Աւելի քան մէկուկէս ժամ տեւող իր ճառին մէջ, Ժան-Մարի Լը Փէնի գլխաւոր թիրախը եղաւ Շիրաք, հրաւէր կարդաց ձախին որ իրեն քուէ տայ: Ծանր որակումներ ըրաւ Շիրաքի համար, որու շնորհիւ է, ըսաւ որ ձախը միշտ կը յաղթէ: Նախորդ իրիկունն ալ հեռատեսիլէն յայտնած էր որ Շիրաք բաւական խաղերով է որ ժոսփէնը հեռացուցած է Ա. շրջանի Բ. դիրքէն, որովհետեւ գիտէր թէ անկէ պիտի պարտուի ու ջանք թափած է որ ինք հասնի Բ. դիրքի վրայ: Լը Փէն ողեկոչեց նաեւ Մայիս 5-ի իր յաղթանակը...:

Ցերեկէն սկսեալ Փարիզի մէջ, ծայր կուտային զանազան ցոյցեր: Համախմբում մը տեղի կ՚ունենար Գարուզէլի կամուրջին շուրջ, ուրկէ եօթը տարի առաջ, սքինհէտներ Սէնը նետած էին 29-ամեայ մարոքցի Իպրահիմը: Բայց, գլխաւոր ցոյցը, զոր կազմակերպած էին սենտիքաները եւ որոնց միացած էին քանի մը տասնեակ միութիւններ, կը սկսէր ժամը 15-ին եւ վերջ կը գտնէր կէս գիշերին, Ռեփիպլիքի հրապարակէն Նասիոն, ուր ժամերու երկայնքին համախմբուած էին 400-էն 500 հազար հոգի, ըստ ոստիկանական աղբիւրներու: Ընդհանուր ձեւով մեծ վախ կար որ բախումներ ըլլան, բայց, բացի փոքր միջադէպէ մը ամէն ինչ հանդարտ տեղի ունեցաւ: Այս հսկայ ցոյցին չմասնակցեցաւ աջը, ինչ որ դատապարտելի նըկատուեցաւ քանի ձախն ալ կ՚ուզէր որ համախմբում մը ըլլայ «Հանրապետական ճակատ»ի մը եւոին, բայց, Շիրաքեան ճակատը (Ժիւփէ) նպատակայարմար չէր գտներ նման ցոյցեր: Լը Փէնի դէմ այս ցոյցին լոզունգները բազմաթիւ էին եւ բազմատեսակ, օրինակ՝ «Կոյրերու երկրին մէջ, միականին Փիւրէր կ՚ըլլայ», «Տը Կոլ, Միթերան, խնդրեցած են, օգնեցէ՛ք մեզի», «Բոլորս ալ գաղթողներու զաւակ ենք» եւ այլն, եւ այլն: Մէկ խօսքով, Փարիզ թէ այլուր, երկիրը՝ ո՛չ կ՚ըսէր Լը Փէնի: Գաւառն ալ ոտքի էր եւ ծաւալուն ցոյցեր տեղի կ՚ունենային Մարսէյլ (60.000 ցուցարար), Կրընոպլը (50.000), Լիոն (70.000), Մոնփըլիէ (30.000), Թուլուզ (50.000), Պորտօ (40.000), Նանթ (35.000), Լիլ (30.000), Սթրազպուրկ (15.000), Թուռ (28.000), Տիժոն (18.000), Ռուան (25.000) եւ այլն, եւ այլն:

Պուշ, ելոյթ ունենալով Գալիֆորնիա, անդրադարձած է Ֆրանսայի կացութեան եւ դատապարտած «անոնք որոնք սեմականներ կ՚այրեն Ֆրանսայի մէջ»: Խուսափած է դատապարտելու բոլոր Ֆրանսացիները, բայց, իր ակնարկութիւնը կ՚ամրապնդէ Ֆրանսայի գէշ պատկերը Ամերիկայի մէջ:

Ռումկաւար Ազատական Կուսակցութիւնը, Մայիս 1 թուակիր կոչով մը կը հրաւիրէ Շիրաքի ի նպաստ քուէարկելու, չեշտելով թէ ձեռնպահ ըլլալ կամ սպիտակ քուէ տալ կը նշանակէ ի նպաստ Լը Փէնի քուէարկել:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԱՖԱԹ, մասամբ ազատ է, այսինքն Իսրայէլեան զինեալ ուժերը վերջ տուին վեցամսեայ շրջափակումին, բայց, Շարոն ճշդեց որ, եթէ Արաֆաթ արտասահման մեկնի, չի կրնար վերադառնալ: Բանակը քաշուեցաւ ընդառաջելով ամերիկեան առաջարկին, այսինքն Արաֆաթի «ազատագրման» փոխարէն, պաղեստինցի վեց բանտարկեալները, որոնք պատասխանատու կը նկատուին Իսրայէլացի նախարարին սպանութեան, Երիքով փոխադրուեցան ուր պիտի մնան Անգլիացիներու եւ Ամերիկացիներու հսկողութեան տակ: Միւս կողմէ, Քոֆի Անան ստիպուեցաւ հրաժարիլ ՄԱԿ-ի պատուիրակութեան մը առաքումէն Ճենին, որովհետեւ տեղի տալով հանդերձ Իսրայէլի բոլոր պահանջներուն, Շարոն միշտ անդրդուելի մնաց եւ արտօնութիւն չտուաւ: Բեթղեհէմի մէջ ալ կացութիւնը շատ ծանր է, Ս. Ծննդեան Մայր տաճարին առջեւ հրացանաձգութիւն մը տեղի ունեցած է եւ Պաղեստինցիներ մեռած են: Արաֆաթ ձայնը բարձրացուցած է եւ Իսրայէլցի զինուորները որակած՝ «ահաբեկիչ, նացի, ցեղապաշտ»: Զոհ Պաղեստինցիներու մէջ կայ երկու տարեկան մանչուկ մը, Գազայի մէջ:

ՄԱՏՐԻՏԻ մարզադաշտին մօտ, Մայիս 1-ին, 200 մեթր հեռու 2 թակարդ կառքեր պայթած են, մինչ տեղի պիտի ունենար Ռէալ Մատրիտ - Էֆ - Սէ Պարսելոնա ֆութպոլի մրցումը: 17 վիրաւորներ կան: Ոճրափորձին հետեւանքը կրնար շատ աւելի աղէտալի ըլլալ, բայց, ոստիկանութիւնը հարկ եղած միջոցները ձեռք առած էր ԷԹԱ-ի տուած հեռաձայ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ԼՈՆՏՈՆ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱԿԱՑՈՅՑ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Զորեքշաբթի, Ապրիլ 24-ին, Հայերու համախմբումին համար որոշուած ժամէն շատ առաջ մօտ 150 Թուրքեր միատեսակ սեւ շապիկներ հագած, դրօշակներով ու պաստառներով գրաւեցին Թրքական դեսպանատան դիմացի այն անկիւնը, որ Հայերու բողոքի աւանդութիւն դարձած վայրն էր աւելի քան քառասուն տարի է:

Այս մեծ անակնկալին առջեւ, Հայ Դատի պաշտպաններէն Բագրատ Նազարեան անմիջապէս լուր հաղորդեց հայ երիտասարդներուն եւ անոնք ալ գալ սկսան իրենց մէջ. ժամը մը ետք արդէն Հայերուն թիւը կը հասնէր աւելի քան 250-ի:

Նոյն ժամերուն Ս. Սարգիս փոքր եկեղեցին ծայրէ ծայր լեցուած էր: Ներկայ էին նաեւ քոյր եկեղեցիներու ներկայացուցիչներ. անոնցմէ ոմանք իրենց մասնակցութիւնն ալ բերին Աւետարանի ընթերցումով: Քարոզը խօսեցաւ առաջնորդ Նաթան Եպիսկ. Յովհաննիսեան: Պատարագի աւարտին, յուշարձանին առջեւ տեղի ունեցաւ ծաղկեպսակի զետեղում եւ աղօթք ի յիշատակ 1915-ի բիւրաւոր նահատակներուն յիշատակին:

Թուրքերը Հայերուն խաղաղ ցոյցը խանգարելու համար ամէնէն վայրագ ձեւը խորհած էին: Մօտ ութ ժամ տեւողութեամբ բարձրախօսներէն անոնք երգեցին թրքերէն երգեր: Միջոցին Թուրքերը հետզհետէ կը լարուէր: Գորշ-գայլերու մատներու նշաններով Թուրք ազգայնականներու կիրքերը կը բորբոքէին երբ սկսան բարձրախօսներէն կարդալ պաստառներուն վրայի արձանագրութիւնները՝ «Դուք Հայերդ, բոլորդ ալ ԱՍԱԼԱ-յականներ էք», «Մէկ միլիոն Ազերիներ անտուն ձգեցիք», «Ղարաբաղը մերն է, գացէք հոնկէ», «Հայե՛ր, մի՛ աղաւաղէք ճշմարիտ պատմութիւնը»: Մեր ընդ մերթ կը լուէին նաեւ գարշելի հայհոյանքներ, եղան նաեւ մեր տղոց վրայ յարձակելու փորձեր: Ամօթալի տեսարանին իրենց մասնակցութիւնը բերին նաեւ կառքերով անցորդ Թուրքեր, դրօշակներ պարզելով: Ի վերջոյ, ընդառաջելով հայկական կողմին բողոքին, ոստիկանութիւնը հասաւ ու ի տես Թրքական խուժանին վայրագ երեւոյթին, սպառնալով զիրենք լռեցուց: Հայերս, օգտուելով վերջապէս հաստատուած հանդարտ մթնոլորտէն, խմբուեցանք Եղիշէ Արք. Կիլիկեանի եւ Շնորհք. Քհնյ. Պաղտասարեանի շուրջ, մոմի լոյսերով աղօթեցինք, երգեցինք «Մեր Հայրենիք» փառերգը: Ժամը 22-ի շուրջ վերջ գտաւ բողոքի մեր ցոյցը որ հայանպաստ բնոյթ ստացաւ շնորհիւ Թուրքերու դրդութեան փորձերուն:

Հայերու ցրուումէն ետք, նոյն գիշերը Թուրքերը իրարու դէմ կռիւի սկսան ու երբ ոստիկանութիւնը ուզեց միջամտել, այս վերջիններուն յարձակման ենթարկուեցաւ: Բախումներու վերջաւորութեան 4 Թուրքեր ձերբակալուեցան: Ոստիկանապետը, մեզի հետ առանձին տեսակցութեան, այն համոզումը յայտնեց թէ անոնք մեծամասնութեամբ ապաստանեալ մակարոյծներ են եւ հաւանաբար ալ վըճարուած՝ Թրքական դեսպանատան կողմէ:

Անցեալ տարի եւս Թուրքերը նման փորձ մը կատարած էին, երբ Հայերը կը բողոքէին Հոլոքոսթի ոգեկոչման արարողութենէն Հայկ. ցեղասպանութեան զուրս ձգուելուն դէմ: Ոստիկանութիւնը նոյնպէս զիրենք ցրուած էր Ներքին գործոց նախարարութեան առջեւէն, ուր համախմբուած էին:

ՄՈՎՍԷՍ ՋԱՖԱՐԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 30 / Մայիս 2)

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱ ԿԸ ԱՅՑԵԼԷ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Մայիս 2-9 պաշտօնական այցով կը գտնուի Արժանթին, Ուրուկուէյ եւ Պրազիլ: Իրեն կ՚ընկերանան Արտաքին գործերու, Մշակոյթի նախարարները, այլ պաշտօնատարներ: Ռ. Քոչարեանի համար հանդիպումներ ծրագրուած են այս երկիրներու նախագահներուն հետ, ան ելոյթներ կ՚ունենայ ու կը տեսակցի տեղական հայ համայնքներու ներկայացուցիչներուն հետ:

ՍԵՒԱՆԻ ՄԱԿԱՐԴԱԿԸ ԲԱՐՁՐԱՑԱԾ

Ջրերեւութաբանութեան վարչութեան կեդրոնէն հաղորդուած է որ վերջին օրերուն լեռնային եւ լեռնամերձ շրջաններու մէջ տեղացած ձիւնը եւ գետերէն հոսած ջուրերը նպաստած են Սեւանի որուն մակարդակը 4 սմ. բարձրացած է. Ներկայիս ջուրին խորութիւնը 1896.54 մեթր է որ թէեւ համեմատած անցեալ տարուան նոյն օրերուն, 13 սմ. ցած է:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(2 mai)

Robert Guédiguian, en état d'urgence

«Լը Մոնտ» լայն տեղ տուած է ծանօթ բեմադիրին, որ ապաքինման շրջան մը կ՚ապրի Մոնթրէօյի իր բնակարանը կոկորդի ծանր գործողութենէ մը ետք: Ռ. Կէտիկեան երկարօրէն կ՚անդրադառնայ ներկայ կացութեան, հեռատեսիլի հսկայ պատասխանատուութեան: Համաձայնաւար նախկին չարքայլին, Կէտիկեան կը գտնէ որ դէմ առ դէմ խօսակցութիւնը անհրաժեշտ է, պէտք չէ պօյքոթի ենթարկել Լը Փէնի քուէարկողները, ընդհակառակն: Այսօր, կ՚ըսէ, կոչ կ՚ըլլայ Շիրաքի քուէարկելու ինչ որ անհրաժեշտ է, բայց ոչ ոք կը խօսի անոնց որոնք Լը Փէնի քուէ տուին, պէտք է վիճիլ անոնց հետ եւ արագօրէն: Արժանաւոր միակ հեռանկարը այն է որ Լը Փէն Բ. շրջանին նուազ ձայն ունենայ քան առաջին շրջանին, բայց,ատոր համար պէտք է խօսիլ իր քուէարկողներուն հետ եւ ոչ թէ անտեսել: Հիւանդանոցը երկար ժամանակ ունեցած է հեռատեսիլը դիտելու եւ շատ խիստ կ՚արտայայտուի:

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԱՆԼՈՒՐՋ, ԱԶԳԱՎՆԱՍ ՀԱՄԱԽՕՍԱԿԱՆ

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ («Յառաջ»). _

Վստահութեամբ կարելի է պնդել, թէ այդ օրը՝ 2002_ի Ապրիլի 13_ին, իրենց լուսապայծառ մահիճներին մէջ, մի ցաւագին ցնցում ունեցան մեր բոլոր մեծերը՝ Յովհաննէս Թումանեանից մինչեւ Վահէ Օշական։ Մեր մեծերը եւ բոլո՛ր նրանք, որ այս աշխարհից մեկնեցին՝ յուսալով Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերահաստատումը։

Այդ օրը Հայաստանում, մի քանի թերթերի մէջ միաժամանակ, հրապարակուեց մի համախօսական յօդուած՝ քըսանեօթ մտաւորականների ստորագրութեամբ։ Քսանեօթ մտաւորականների՝ պճնուած գիտական բարձրագոյն կոչումով եւ աստիճանով։ Նրանցից տասնմէկը Հայաստանի Գիտութիւնների Ազգային Ակադեմիայի ակադեմիկոսներ են՝ Աբրահամեան Սերգէյ, Աւետիսեան Հրանտ, Բարխուդարեան Վլադիմիր, Գրիգորեան Արամ, Խոջաբէկեան Վլադիմիր, Կապուտիկեան Սիլվա, Յարութիւնեան Վարագդատ, Միքայէլեան Վարդգէս, Ջահուկեան Գէորգ, Սարինեան Սերգէյ, Սիմոնեան Հրաչիկ։ Յաջորդ երկուսը նոյն Ակադեմիայի թղթակից անդամ են, իսկ մնացեալները՝ բանասիրական եւ պատմական գիտութիւնների դոքթոր _ փրոֆէսօրներ եւ թեկնածուներ։

Համախօսականի վերնագիրն է՝ «ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԱՐԴԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՓՈԽԵԼՈՒ ՓՈՐՁԵՐԻ ԱՌԹԻՒ»։

Ինչ փորձերի մասին է խօսքը։ Ուղղագրութիւնը փոխել կարող է միայն երկրի թիւ մէկ անձը։ Արդեօ՞ք Հայաստանի նախագահը նման փորձեր արել է (եւ արդեօ՞ք որոշ ակադեմիկոսներ թոյլ կը տան, որ անի)։

Պարզւում է, որ Համախօսականի հեղինակները ուղղագրութիւնը «փոխելու փորձեր»ը վերագրում են այն մարդկանց, ովքեր երկրի նախագահից պահանջել եւ պահանջում են (ոչ թէ փորձում) վերահաստատել Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը։ Այդ մարդիկ իրենց սոյն պահանջը հիմնաւորում են, նախ, նրանով, որ Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը կասեցուել է բոլշեւիկեան խորհրդային բռնապետութեան հարկադրանքով։ Երկրորդ հիմնաւորումն այն է, որ արդի բոլշեւիկեան խորհրդային աբեղեանական խեղագրութիւնը այլափերել, այլանդակել, իմաստազրկել է հայերէնի բառարմատները, բառերի բաղադրիչ մասերը՝ դրանով անճանաչելի անիմանալի, անհասկանալի դարձնելով գըրաւոր հայերէնը։ Երրորդ, բոլշեւիկեան խորհրդային խեղագրութեամբ տպագրուող մամուլն ու գրականութիւնը մատչելի չեն Սփիւռքին, ինչպէս որ համապատասխանաբար Սփիւռքի մամուլն ու գրականութիւնը մատչելի չեն Հայաստանի ընթերցողներին։ Սա կատարեալ աղէտ է, համազգային աղէտ, ինչն ութսուն տարի խանգարել եւ այսօր էլ խանգարում է մեր ժողովրդի ազգային միասնականութեանը։ Քանի դեռ չի վերացել բոլշեւիկեան խորհրդային խեղագրութիւնը, չի կարող իրականանալ «Մէկ ազգ՝ մէկ մշակոյթ» կարգախօսը, ընդհանրապէս չի կարող լինել միասնական, համազգային լեզուամտածողութիւն։

Այս հիմնաւորումները կասկածի ենթակայ չեն։ Այս հիմնաւորումներն անառարկելի են։ Եթէ, ի հարկէ, խնդիրը դիտում ենք տրամաբանութեան, եւ ոչ թէ անգիտութեան, բոլշեւիկեան յամառութեան ու կամակորութեան տեսանկիւնից։

Համախօսականի հեղինակները, դժբախտաբար, խնդիրը դիտում են վերջին տեսանկիւնից, իրենք իրենց դնելով, մեղմ ասած՝ անմխիթարելի վիճակի մէջ։ Մեսրոպեան ուղղագրութեան ջատագովների մասին նրանք գրում են. «Արդի ուղղագրութիւնը յայտարարելով «խորհրդային», «բոլշեւիկեան», նրանք պարզապէս դրսեւորում են իրենց անտեղեակութիւնը (եթէ չասենք տգիտութիւնը) հարցի պատմութեան խնդրում»։

Եւ ամէն կերպ ջանում են անմեղ կացուցանել «բոլշեւիկեան»ն ու «խորհրդայինը», գրելով, թէ այդպիսի «պիտակաւորումը» «պատմական ճշմարտութեան հետ կապ չունի»... Իսկ թէ ո՞րն է իրենց տեղեակութեանը համապատասխանող պատմական ճշմարտութիւնը, լրջօրէն բացատրել չեն կարողանում։

Սար ու ձոր ընկնելով, անկապ _ անկապ ուզում են համոզել, թէ Մանուկ Աբեղեանը բոլշեւիկներից առաջ է յօրինել իր ուղղագրութիւնը, ուստի այն, իբրեւ թէ, բոլշեւիկների հետ կապ չունի... Խնամքով թաքցնում են այն պատմական իրողութիւնը, որ Աբեղեանի յօրինածի հետ ոչ մի գրող, հայագէտ, ոչ մի մտաւորական (Յովհաննէս Թումանեան, Հրաչեայ Աճառեան, Ստեփան Մալխասեանց, Նիկողայոս Ադոնց, Գաբրիէլ Մէնէվիշեան, Անթուան Մեյէ, բոլորը, բոլոր համայն աշխարհում՝ առանց բացառութեան) երբեք համամիտ չի դել։ 1913 թուականին, էջմիածնում, իր ուղղագրութեան մասին Աբեղեանի կարդացած եւ աւելի քան երեք ժամ տեւած զեկուցումն էլ, որի մասին յիշատակում են Համախօսականի հեղինակները, ունկընդիրներին միայն ձանձրոյթ է պատճառել, եւ ներկաներից ոչ մէկը դրական վերաբերմունք հանդէս չի բերել...

Մանուկ Աբեղեանի օրապակաս յօրինուածքն այդպէս էլ կը մնար հեղինակի գզրոցում, եթէ վրայ չհասնէին բոլշեւիկները, որոնք 1922 թուականի Մարտի 4_ին օրէնքի ուժ տուեցին աբեղեանական խեղագրութեանը։ Այս մասին ինքը՝ Մանուկ Աբեղեանն է առաջինը խոստովանել, 1925_ին հրատարակած իր «Ուղղագրութեան ռեֆորմը» գրքում գրելով, թէ «1500 տարուայ հնութիւն ունեցող մի ուղղագրութիւն փոխելու համար՝ միշտ չի լինիլ յարմար ժամանակ. իսկ 1922 թուականը հէնց այդպիսի հազուադէպ վայրկեաններից մէկն էր»։ Համախօսականի հեղինակները ի՞նչ բարոյական իրաւունքով են այս պատմական իրողութիւնը սքօղում ժողովրդից։

Եթէ այս Համախօսականի հեղինակ ակադեմիկոս _ դոքթոր _ փրոֆէսօրները մամուլին չեն հետեւում, աւելի վատ իրենց համար։ Տակաւին երկու տարի առաջ, Երեւանում լոյս տեսնող «Նախիջեւան» թերթում (Հոկտեմբեր _ Դեկտեմբեր 2000 թ.) տպագրուեց գրող Կ. Ա. Սիմոնեանի «Ուղղագրութեան խնդրին վերաբերող դիւանական փաստաթղթեր» վերնագրով յօդուածը։ Այդ նորայայտ փաստաթղթերն էլ իրենց հերթին վերջնականօրէն հաստատում են, որ մեր ուղղագրութիւնը կործանուել է Կրեմլից արձակուած գաղտնի հրամանների հետեւանքով։ Խեղուել _ կործանուել են նաեւ ուրիշ ազգերի ու ժողովուրդների ուղղագրութիւններ եւ այբուբեններ։ Մինչեւ 1936 թուականը, բոլշեւիկներին յաջողուել է Սովետական Միութեան մեծաթիւ ու փոքրաթիւ 68 ժողովուրդների պարտադրել օտարոտի լատինականացուած այբուբեն...

Սա՛ է պատմական ճշմարտութիւնը։

Սուտ ու կեղծ, անտրամաբանական դատողութիւններն սկսւում են Համախօսականի առաջին իսկ տողերից։ Ահաւասիկ. «Թւում էր, թէ հայերէնի նոր ուղղագրութիւնը աւանդական գրաբարեան ուղղագրութեամբ փոխելու ձգտումները ճանաչուած հայագէտների եւ հայագիտական հաստատութիւնների միահամուռ ջանքերի շնորհիւ վերջնականապէս ձախողուել են եւ կորցրել վերակենդանանալու որեւէ շանս։ Սակայն վերջին շաբաթներս մի քանի "նորարարների" կողմից կրկին աշխուժացել են հայերէնի արդի ուղղագրութիւնը փոխելու եւ հին աւանդական ուղղագրութիւնը վերածնելու կոչերը»։

Չակերտներով ներկայացուած նորարարները հազար անգամ գրել ու բացատրել են, որ սխալ է ազգային ուղղագրութիւնը միայն գրաբարին վերագրելը։ Ազգային՝ Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը «գրաբարեան ուղղագրութիւն» անուանելը ճիշդ չէ, հակագիտական է։

Մեսրոպեան ուղղագրութիւնն ազգային է նրանով, որ վերաբերուել ու վերաբերւում է ե՛ւ գրաբարին, ե՛ւ բարբառներին, ե՛ւ միջին հայերէնին, ե՛ւ արեւմըտահայերէնին, ե՛ւ արեւելահայերէնին։ Բայց ահա նորից, դարձեալ ու կրկին, գիտութեան անունից քարոզ կարդացողները, այս անգամ՝ Համախօսականով, Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը ջանում են կապել միայն գրաբարի հետ, որպէսզի միամիտ ընթերցողին մոլորեցնեն եւ հաւատացնեն, թէ Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը ներկայիս հայերէնի համար պիտանի չէ...

Եւ իրենց թոյլ են տուել սեւով սպիտակի վրայ գրել. «Հին, աւանդական ուղղագրութիւնը մնում է մեր հին աւանդական լեզուի գրաբարի համար, իսկ արդի ուղղագրութիւնը՝ նոր հայերէնի»։

Այսպիսի անհեթեթութիւններ գրուել են միայն ու միայն բոլշեւիկեան խորհրդային ժամանակներում։

Համախօսականի անհեթեթութիւնները, սակայն, այսքանով չեն վերջանում։ Անհաւատալիից անհաւատալին կայ, անհեթեթից անհեթեթը։ Ահաւասիկ դրանցից մէկն էլ, «Եւ որքան Սփիւռքը շուտ թօթափի հին ուղղագրութեան անցանկալի բեռը, այնքան աւելի լաւ սփիւռքահայութեան համար»։ Դարձեալ տիպիկ բոլշեւիկեան խորհրդային խրատաբանութիւն։ Մի պահ կարող է թուալ, թէ 20 _ 30_ական թուականները վերադարձել են... Եւ սա՝ Հայաստան _ Սփիւռք Խորհրդաժողովի նախօրերին...

Բազմաչարչա՛ր Սփիւռք, լման եօթանասուն տարի անձկութեամբ սպասեցիր, մինչեւ որ վերացան բոլշեւիկեանն ու խորհրդայինը։ Ահա տասը տարի է խանդավառութեամբ ու կարօտով փարւել ես անկախացած Հայրենիքիդ եւ ժամեր ես հաշւում, որպէսզի վերահաստատուած տեսնես մեր համազգային սրբութիւն սրբոցը՝ Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը։ Եւ, յանկա՛րծ, անսպասելիօրէ՛ն, հայրենի մամուլը քեզ մատուցում է... Դժուար է տալ քեզ մատուցուածի իրական անունը։ Այս Համախօսականը մարդկային ուղեղի մէջ տեղաւորւող անուն չունի...

Բայց Դու, Սփի՛ւռք, երբե՛ք եւ ո՛չ մի վայրկեան չհաւատա՛ս ու չկարծե՛ս, թէ այս Համախօսականի քսանեօթ հեղինակները հայրենի ամբողջ մտաւորականութեան լիազօրութիւնն ունեն։ Չունեն եւ չե՛ն կարող ունենալ։

Այս անլուրջ, ազգավնաս Համախօսականը ցաւալի թիւրիմացութիւն է, ընդամէնը քսանեօթ հոգու ժամանակավրէպ մտածողութեան հետեւանք։

Համոզուած ենք, որ Սփիւռքահայութիւնը դա կը հասկանայ ու չի վհատուի, մանաւանդ Հայաստան _ Սփիւռք Համաժողովից առաջ։

Կ'ուզէինք յուսալ, որ բոլոր հրաւիրեալները կը ներկայանան Համաժողով եւ կ'ասեն իրենց խօսքը։

Մենք եւս չենք վհատւում։

Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը ճշմարիտ գիտութիւն է, իսկ գիտութիւնը լոյսի նման ճեղքելու է խաւարամիտների բոլոր պատնէշները։

2002, Ապրիլ 19

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՒ 2

Երկրորդ կարեւոր հրատարակութիւնը որ 12 պատկերազարդ էջեր նուիրած է Հայերուն եւ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ, գըլխաւորէն ազդուած Պապին Հայաստան այցելութենէն, կը կոչուի «30 Ճօրնի (Թըրէնթա ճօրնի) երեսուն օր» անցուդարձեր եկեղեցւոյ եւ աշխարհիս մէջ, հեղինակ Ճովաննի Ռիչարտի։

Եկեղեցական եւ քաղաքական, դիւանագէտներու եւ եկեղեցական պատասխանատու բարձր խաւերուն ամսաթերթն է, որ լոյս կը տեսնէ 19 տարիներէ ի վեր, հիմնուած եւ մինչեւ այսօր խմբագրուած, Իտալիոյ վերջին յիսուն տարիներու ամէնէն յայտնի քաղաքական դէմք՝ Ճուլիօ Անտրէօթթիէն։

Կը սկսի Մեծ Եղեռն տիտղոսը որդեգրելով եւ այնուհետեւ թերթին էջերը զարդարելով Արմին Վէկների ալպոմէն փրցուած լուսանկարներով, զայթակղեցուցիչ դնելով թէ ինչպէ՞ս կարելի է մէկ ու կէս միլիոն քրիստոնեայ Հայերու կոտորածը մոռնալ եւ լռութեան մատնել շուրջ ինը տասնամեակներէ ի վեր, ժողովուրդ մը որ ունի հնագոյն արմատներ մարդկութեան մէջ եւ եղած է առաջին քրիստոնեայ ազգը։

Անցեալէն սկսելով, արագօրէն կ'անցնի պատմական դէպքերու վրայէն, յատուկ կերպով կեդրոնանալով Համիտեան կոտորածներուն, Երիտասարդ Թուրքերուն եւ յատկապէս բացատրելով ՄԵԾ ԵՂԵՌՆի իմաստը որ Յովհաննէս _ Պօղոս Բ. արտասանեց Ծիծեռնակաբերդի Ապրիլեան յուշարձանին առջեւ։

Ռիչարտի, յօդուածագիրը, շատ գիրքեր կարդացած կը թուի, գիտէ բոլոր մանրամասնութիւնները անցնելով Վէկներէն, մինչեւ Վերֆէլ, մինչեւ Հիթլէրի պատմական նախադասութիւնը եւ առաջին բաժինը կը վերջացնէ ըսելով. _ «Քսանական թուականներէն Հայերը ԵՐԿՐՈՐԴ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿԸՐԵՑԻՆ կազմակերպուած, իսկական ՅԻՇՈՂՈՒԹԵԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ, ուր կան բազմաթիւ մեղսակիցներ, որոնցմէ առաջիններն են նոր Թուրք կառավարութիւնները։

Այսօր, ութ տասնամեակներ վերջ, չէ լուծուած տակաւին ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԻՆ ՀԱՐՑԸ...»։

Յօդուածին Բ. բաժինը, ամբողջութեամբ նուիրուած է Ցեղասպանութեան ճանաչողութեան հարցին։ Մէջբերելով «Ջիվիլթա Քաթթոլիքա»ի Դեկտեմբերի թիւէն պարբերութիւն մը, կ'ըսէ. _ «Ոչ մէկ ցեղասպանութիւն պէտք է մոռցուի եւ թերագնահատուի ի յարգանս մեռելներուն եւ մարդկութեան պատիւին համար»։ Եւ անուղղակի կերպով պատասխանելով Հրեաներուն, առանց զիրենք յիշելու, որոնք «Շոահ»ը կը նկատեն եզական եւ անբաղդատելի... կը գրէ. _ «Չկայ ցեղասպանութիւն մը որ միւսէն աւելի կարեւոր կամ վայրագ ըլլայ. բոլորն ալ հաւասարապէս ծանր եւ սարսափելի են եւ դատապարտելի նոյն ուժգնութեամբ, քանի մարդկային արիւնը, յատկապէս անմեղինը, Աստուծոյ առջեւ միեւնոյն գոյնն ու արժէքը ունի...»։

Մոռացութեան գլխաւոր պատճառը Աթաթիւրքը նկատելով հանդերձ, որ եւրոպական հովեր առնելով, հոգեբանօրէն ճորտացուցած էր արեւմուտքի երբեմնի Հայոց դաշնակիցները որ այժմ ամէն կերպ՝ հաճելի կ'ուզէին երեւնալ նոր Թուրքիոյ մենատէր բռնաւորին, մինչեւ որ Զարոբեան, Խրուշչովի թոյլտուութեամբ կը կանգնէ Ծիծեռնակաբերդի յուշարձանը, ժողովրդական մեծ ցոյցէ մը ցնցուած, եւ այդ թուականէն, կամաց _ կամաց արթնցող Սփիւռքը, քաղաքական գործունէութիւններով, Հայ Դատի յանձնախումբերով, եւ նաեւ ահաբեկչութիւններով, որոնց սլաքը ուղղուած էր մի՛ միայն Թուրք պետական ներկայացուցիչներուն, 80_ական թուականներէն [illegible] կ'առնէ ցեղասպանութեան ճանաչումի շարժում մը, նախ Եկեղեցիներու համաշխարհային խորհուրդին կողմէ (1983), Ժողովուրդներու մշտական դատարանի ատեանէն (1984), ՄԱԿ_ի ենթա_յանձնախումբի որոշումը (1985), եւ 1987 Յունիս 18_ի Եւրոպական Խորհրդարանի ճանաչումը եւ պայմանադրելը Թուրք կառավարութիւնը պաշտօնապէս ճանչնալու Հայոց ցեղասպանութիւնը ընդունուելու համար Եւրոպական Համաքաղաքութեան մէջ։

Ապա ճշգրիտ տուեալներ կուտայ ներկայ կացութեան մասին, չըսելով որ Միացեալ _ Նահանգները, Գերմանիան, Անգլիան եւ Իսրայէլը գործնականօրէն տակաւին չեն ճանչցած Հայոց ցեղասպանութիւնը, թէեւ կ'աւելցնէ, նախագահ Պուշ ընտրութեան օրերուն, խոստացած էր ամերիկահայ քաղաքացիներուն, նըկատի ունենալ ճանաչողութեան հարցը։

Հեղինակը համոզուած է որ եթէ Միացեալ _ Նահանգներն ու Եւրոպական Միութիւնը ընդունին, Թուրքիան իր կարգին կը պարտադրուի ենթարկուիլ...։

Յօդուածին երրորդ բաժինը նուիրուած

է ամբողջութեամբ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ :

Կը սկսի Լուսաւորիչէն, կը յիշատակէ Վարդանանցը որպէս համամարդկային պատմութեան ամէնէն հերոսական դէպքերէն մին, ուր ամէն բանէ առաջ խղճի ազատութեան դատն է որ կը պաշտպանուի (բարեբախտաբար հեղինակը տեղեակ չէ որ Վարդանանցը, Հայաստանի անկախ հանրապետութեան մէջ, հասարակ աշխատանքային օր է...) կը խօսի Քաղկեդոնի ժողովի, Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցիի, Մխիթարեան Միաբանութեան եւ Հայ կաթողիկէ համայնքի մասին :

Շատ քիչ կը պատահի որ արեւմտեան յօդուածագիրներ, 12 էջ նուիրեն Հայոց քիչ ծանօթ պատմութեան եւ վիճուած անցուդարձերուն եւ սխալ նօթ մը չմտցնեն : Լուրջ թերթ մը, խնամքով պատրաստուած յօդուած մը, որ կը պաշտպանէ հայկական բոլոր տեսակէտները, արժէ բազմացնել եւ տարածել :

ՑԻՊԷ

ՄԱՔ ԳԱՐԹԻ. «ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՅԱՆՑԱՒՈՐ ՉԵՆ, ԲԱՅՑ ԿՐՆԱՆ ՀՈՂԱՅԻՆ ՊԱՀԱՆՋԻ ԹԻՐԱԽ ԸԼԼԱԼ»

Թուրքիոյ միջազգային պաշտպաններէն, ԱՄՆ_ու Լուիզվիլ համալսարանի դասախօս Ճ. Մաք Գարթի Ապրիլ 24_ի օրը դասախօսութիւն մը տուած է Պոլիս, համալսարանական ուսանողութեան, նիւթ ունենալով. «Ի՞նչ է Հայերու ցեղասպանութեան պնդումներուն իրականութիւնը» : Ան կրկնած է թէ անարդար են հայկական պնդումները եւ ոչ թէ Թուրքերը Հայերու, այլ՝ Հայերը Թուրքերու յարձակած են, եւ այլն : Մաք Գարթի անդրադարձած է նաեւ Եւրոպական Միութեան Թուրքիոյ անդամակցութեան վերաբերումին, ըսելով. «Իմ նախատեսութիւնս այն է որ պիտի ըսեն թէ լաւ Եւրոպացիները կ'ընդունին անցեալի իրենց արարքները ու հատուցում կը վճարեն : Այդ գումարներն ալ հայկական կազմակերպութիւններու կ'երթան : ԱՄՆ_ու մէջ այդ մասին բազմաթիւ օրինակներ կան» :

Ցայտնապէս, դասախօսը ինքն ալ համոզուած չէ Թուրքերու վրայ Հայերու յարձակումի իր թեզին, քանի, կ'ըսէ թէ որեւէ երաշխիք չկայ որ Թուրքիա դէմ յանդիման չի մնար հատուցումի դատի մը : Նոյնիսկ անհաւանական չէ իրեն համար որ ատոր յաջորդ հանգրուանը կազմէ հողային պահանջներու գլուխը եւ Հայերը Կարսը, Վանը, Պիթլիսը, խնդրում ուզեն : Կ'իրականանա՞յ նման բան. Ո՛չ, իր կարծիքով, եթէ ինք սխալ չի ճանչնար Թուրքերը : Հող յանձնելու նման հեռանկարի մը ենթադրութիւնը իրեն ըսել կու տայ որ նման պարագայի, անպայման Թուրք ժողովուրդին կէսը մեռած կ'ըլլայ :

ՏԷՐ ԶՕՐԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Տէր Զօրի նահատակներու յուշահամալիրին մէջ Ապրիլ 21 – 24 տեղի ունեցած «Հայ եկեղեցին եւ հայ երիտասարդը» նիւթով համագումարին մասնակիցները յայտարարութիւն մը հրապարակած են : Անոնք անհրաժեշտ նկատած են ներկայի փոփոխուող աշխարհին հետ քայլ պահելու համար հայ եկեղեցիին վերանորոգումը : Շեշտած են թէ այդ ընթացքին մէջ հայ երիտասարդութիւնը կարեւոր ընելիք ունի :

Ըսելով որ յատուկ պարագաներու բերումով հայ եկեղեցին երբեմն վերածուած է ազգային կառոյցի, երիտասարդները կամք կը յայտնեն մասնակցելու անոր հոգեւոր դիմագիծը վերահաստատելու, նաեւ՝ վարչական դրութիւնը, աշխատանքի մեթոտները վերաքննելու գործին : Անոնք կ'ըսեն թէ կ'ուզեն ծրագրողի եւ կազմակերպողի դերին մէջ գտնուիլ եւ ոչ թէ հետեւողի :

Մեր նահատակներուն արիւնով նուիրականացած Տէր Զօրի հողին վրայ հաւաքուելով միասնաբար մտածելէ ետք իրենց քրիստոնէական ու ազգային ինքնութեան մասին որուն երեւելի եւ աներեւոյթ վտանգներ կը սպառնան Հայաստանէն մինչեւ Սփիւռքի անկիւնները, հայ երիտասարդները ուխտած են հաւատարիմ մնալ նահատակներուն կտակին, հայ ազգին, եկեղեցիին եւ հայրենիքին :

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՊԷՐԼԻՆ

Ի յիշատակ եւ ի ոգեկոչումն 1915 թ. Հայոց Ցեղասպանութեան բիւրաւոր նահատակներու Հայ եկեղեցւոյ Պէրլինի համայնքը Ապրիլ 24_ին քաղաքի Աւետարանական Լուիզըն Եկեղեցւոյ մէջ կազմակերպած էր եկեղեցական եւ աշխարհիկ յիշատակի ձեռնարկ մը, որուն ներկայ գտնուեցան շուրջ 150 Հայեր եւ օտարներ :

Այլապէս սառը եւ Հայուն ոչ հոգեհարազատ, թէեւ ճաշակաւոր եկեղեցին այդ օր տարբեր շունչ մը ու տարբեր ոգի մը առած էր, քանզի Եկեղեցւոյ շքամուտքն ու ներսը կախուած էին հայկական մանրանկարչութիւնն ու գրչարուեստը, ճարտարապետութիւնն ու քանդակագործութիւնը ներկայացնող մեծադիր պաստառներ, որոնցմէ զգալի մասը կը ցուցադրէին մեր պատմական Հայրենիքի՝ Արեւմտեան Հայաստանի կոթողներ եւ գրչութեան ու մշակոյթի զանազան կեդրոններ, ի մասնաւորի Հայոց ճարտարապետութեան գլուխ - գործոցներէն մէկը՝ Աղթամարի Մայր Տաճարը :

Յետ հոգեհանգստեան պաշտօնին յանուն Հայ Եկեղեցւոյ Պէրլինի Համայնքի Վարչութեան ներկաները ողջունեց ատենապետը Պր. Պետրոս Տիքիճեան : Պր. Տիքիճեան յիշելով որ ինք թէեւ Պոլիս մեծցած, բայց վանեցիի զաւակ է, կը նկատէ, որ ինք ու իր նման շատեր զոհերու զաւակներ ու ժառանգորդներն են, ցեղասպանութեան արհաւիրքէն մազապուրծ եղած հայ բեկորներուն հետնորդներ եւ հետեւաբար պարտք ունին իրենց նախորդներու առջեւ՝ յիշելու անոնց, աղօթելու անոնց համար ու պայքարելու արդարութեան յաղթանակի համար : Այսօր ալ, 21_րդ դարուն սեմին դժբախտաբար աշխարհին վրայ կ'իրագործուին ազգային մաքրագործումներ եւ աշխարհի փշխանութիւնները շատ յաճախ լուռ են, համր ու խուլ մարդկային այդ ահաւոր ոճրագործութեանց դիմաց, ինչպէս որ լուռ են Հայոց ցեղասպանութեան հարցին մէջ :

Այնուհետեւ խօսքը տրուեցաւ Հայաստանի Հանրապետութեան նորանշանակ դեսպան Տիկին Կարինէ Ղազինեանի : Մեծարգոյ դեսպանուհին հայերէն լեզուով (գերմաներէն թարգմանութիւն բաժնուած էր ներկաներուն) կարդաց իր խօսքը. «Հայաստանի ներկայ Հանրապետութիւնը եւ Հայոց Ցեղասպանութեան հարցը» թեմայով՝ ներկայացնելով Հայաստանի ներկայ իշխանութիւններուն մօտեցումը ցեղասպանութեան ճանաչման եւ դատապարտման ի նպաստ : Դեսպանուհին նախ նշեց որ ցեղասպանութեան ճանաչման եւ դատապարտման հարցը ծագում առած է ներկայ Հանրապետութեան ծնունդէն շատ առաջ եւ յառաջացած է շնորհիւ Սփիւռքահայութեան անկոտրում ջանքերուն :

Երգեհոնի վրայ հնչեց Կոմիտաս Վարդապետի «Խորհուրդ Խորին» շարականի մշակումը, որմէ ետք Պախի Ֆանթէզի կատարումը եւ բեմ հրաւիրուեցաւ Պէրլին - Պրանտէնպուրկի Աւետարանական Եկեղեցւոյ Եպիսկոպոսական Փոխանորդ եւ Փոցտամ քաղաքի Լեփսիուսի - Տուն Միութեան նախագահ Հանս Ուլրիխ Շուլցը, որ բանախօսեց «Եոհաննէս Լեփսիուս - զաւակը Փոցտամ քաղաքի (այսօր մեզի համար ի՞նչ մարտահրաւէր է անոր կեանքի գործը)» թեմայով : Ցարգարժան բանախօսը, որ միշտ ալ եւ ամենատարբեր մակարդակներու վրայ կը պաշտպանէ Հայոց դատը եւ կը պայքարի Գերմանիոյ մէջ անոր ճանաչման եւ դատապարտման համար, յիշեց գերմանացի մեծ մարդասէր եւ հայասէր Եոհաննէս Լեփսիուսի կատարած գործին կարեւորութիւնը՝ Լեփսիուսին գործը օրինակ նկատելով այսօրուան գերմանացի սերունդին համար :

Երգչախումբի երիտասարդ աղջնակի եւ վարդապետի երգեցողութեամբ հնչեց Կոմիտասի «Տէ՛ր Ողորմեա»ն՝ անգամ մը եւս որպէս աղօթք ու խնդրուածք առաքուած երկինք. «Ամենասուրբ Երրորդութիւն, տուր աշխարհիս խաղաղութիւն, ... ննջեցելոց արքայութիւն...» :

Վերջին խօսք առնողը եղաւ Թուրք մարդկային իրաւապաշտպան Ելտա Խօզճեան, որ հայերէն եւ գերմաներէն լեզուներով որպէս Թուրք ժողովուրդին պատկանող անհատ մը ներողութիւն խնդրեց հայ ժողովուրդէն :

Ձեռնարկը աւարտեցաւ միաձայն երգուած «Հայր Մեր»ով, որմէ ետք ներկաները հրաւիրուեցան համայնքի հաւաքատեղին՝ Հայ Տուն, ուր տեղի ունեցաւ ընդունելութիւն մը :

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ «Լիւթֆիւ Գըրտար» համագումարներու պալատին մէջ իր աշխատանքներուն ձեռնարկած է «Արեւելեան Միջերկրականի ուղեղային կաթուածներու եւ ուղեղային զարգացումներու բըժշկական համագումարը», որուն առթիւ Պոլիս ժամանած են հռչակաւոր մասնագէտներ : Այս առթիւ Երեւանէն Պոլիս ժամանած է նաեւ «Յուսոյ կամուրջ» կազմակերպութեան թատերախումբը : Ապրիլ 15_ի նիստի վերջաւորութեան, բեմ հրաւիրուած են «Յուսոյ Կամուրջ»ի անդամները, որոնք թատերախաղի վերածած էին Յովհաննէս Թումանեանի «Կիկոսի մահը» պատմուածքը : Խումբին 10 անդամները, որոնց տարիքը 7_էն 17 տարեկան է, անգլերէն ներկայացուցած են թատերգութիւնը : Ներկայացումը մեծ յաջողութիւն արձանագրած է եւ բեմ հրաւիրուած են Յուսոյ Կամուրջ կազմակերպութեան նախագահ Տիկին Սուսաննա Թադեւոսեան եւ Հայաստանի ծանօթ գիտնական, ոսկրային հիւանդութիւններու մասնագէտ՝ Կարէն Քոլոյեան, որ գլխաւոր բանախօսներէն է համագումարին :

ՊՈԼՍՈՅ Աթաթիւրք Մշակոյթի Կեդրոնին մէջ, Ապրիլ 15_ին, համերգով մը հանդէս կու գայ Հայաստանի «Սէրէնատ» նուագախումբը, որ միջազգային համբաւ կը վայելէ : Բացման խօսքով հանդէս եկած է Արա Էլակէօզ, ապա, բեմը յանձնուած է նուագախումբին :

ՊՈԼՍՈՅ Նիւլիւֆէր Հաթուն դպրոցին մէջ կազմակերպուած երգի եւ երաժշտութեան մրցումին մասնակցած է Բանկալթըի Մխիթարեան վարժարանի երգչախումբը, որ կրցած է երկրորդ հանդիսանալ «Սայլորդ» երգով : Նոյն երգով պիտի մասնակցին Պոլսոյ երգ - երաժշտութեան մրցումին եւ պիտի ներկայացնեն Շիշլի թաղամասը :

ՊՈԼՍՈՅ Էսաեան Սանուց Միութեան հիւրը եղած են, Ապրիլ 17_ին, Հայաստանի «Յուսոյ Կամուրջ» հաշմանդամ մանուկներու թատերախումբի անդամները : Վարժարանին սրահին մէջ, անոնք ներկայացուցած են Դերենիկ Տէմիրճեանի «Քաջ Նազար» թատերախաղը : Ներկայացումէն առաջ, բեմ բարձրացած են կազմակերպութեան չորս պատասխանատուները եւ խումբին գեղարուեստական խորհրդականը : Խօսք առած է, պատասխանատուներէն՝ Սուսաննա Թադեւոսեան, որ իր շնորհակալութիւնները յայտնած է Պոլսոյ համայնքին, անոր ցուցաբերած հոգածութեան եւ ջերմ ընդունելութեան համար : Հաշմանդամ մանուկները շատ յաջող խաղարկութիւն մը ցուցաբերած են, մեծ տպաւորութիւն գործելով ներկաներուն վրայ : Փակման խօսքը արտասանած է Արամ Եպիսկոպոս, ապա, հիւրերը առաջնորդուած են ճաշարան եւ հիւրասիրուած են :

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐՈՒՊՈԼՍՈՅ (Յունաստան) քաղաքապետական սրահին մէջ, Մարտ 30_ին, տեղի ունեցած է մշակութային ձեռնարկ մը, կազմակերպուած Համազգայինի տեղւոյն «Արամ Խաչատրեան» մասնաճիւղին, Թաղային Խորհուրդին, Հ. Յ. Դ. երիտասարդական Անի խումբին համագործակցութեամբ «Ֆաէթոն» Երաժշտանոցին : Բացումը կատարած է Յակոբ Մարուքեան եւ բացատրած ձեռնարկին նպատակը : Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը երկու մասով՝ երգ, արտասանութիւն, նուագ, պարախումբ :

ՓՈԽԱՆ ՏՕՄՍԻ

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ, ԹՐՔԵՐԷՆ ԲԱՅՑ... ՆԱԵՒ ՀԱՅԵՐԷՆ

Փարիզի Ապրիլեան ոգեկոչումներու թղթակցութեան մէջ կը կարդանք (տե՛ս «Յառաջ, Ապրիլ 26). «Ա. Էրթէմի ելոյթով, երբ ան սոսկալի երկլեզու բնոյթ, ֆրանսերէնով եւ թրքերէնով, մինչ հայերէնին առիթ չտրուեցաւ հասնելու բարձրախօսին...» : Լրագրողին այս ցաւոտ ափսոսանքը սխալ է. հայերէնն ալ լսուեցաւ, այդ օր, Շառլ-տը-Կօլ հրապարակին վրայ : Չէ՞ որ Ալի Էրթէմը թրքերէն իր ելոյթը աւարտեց հայերէն արտասանուած՝ «Շնորհակալութիւն»ով մը : Մեզի համար ի՛նչ մեծ յաղթանակ է այս մէկը. յաջողիլ մեր մայրենին հընչեցնել տալ մեր դարաւոր թշնամիին բերնէն իսկ... :

ՀՐԱՅՐ

ՄԻ ՔԻՉ ՓՈՂ ՈՒՂԱՐԿԵՑԷՔ ԹՐՔԱԿԱՆ «ԱՐԱՐԱՏ»ԻՆ

Աթոմ Եղոյեանի «Արարատ»ին դէմ, Թուրքերը որոշած են իրենց «Արարատ»ը պատրաստել : Գտած են բեմանկար մը զոր խորագրած են «Միրոյ լուռ քայլերը». այդ բեմանկարը առնուած է Զապէլ եւ Աբէլ Թաշճեան զոյգին տարագրութենէն : Տըրամագրողը եղած է անոնց զաւակը Էտուար Թաշճը որ ամերիկացնակ «Հայ» մըն է, նախագահ «Թուրքեւհայ բարեկամութեան միութեան» : Իր ծնողքին աքսորի շրջանը, ապա ԱՄՆ գաղթէն ետք հոն անցած կեանքը պատմող բեմագրութիւնն ալ պատրաստուած է, որոշուած ալ է որ ֆիլմին բեմադրութիւնը յանձնուի թրքահայ Արթուն Երէցի : Այս բոլորը ընելով հանդերձ, նախաձեռնողները չեն յաջողած հարկաւոր 5 միլիոն տոլարի պիւտճէն ճարել ու կոչ եղած է Թուրք գործարարներու որ հովանաւորեն ծրագիրը : Խնդրին միջամուխ եղած է Սպայակոյտն ալ. ամիսէ մը ի վեր անոր Հոգեբանական բաժինը քննութեան առած է բեմագրութիւնը ու կը սպասուի որ տեղեկագիր մը պատրաստուի :

ԵԳԻՊՏԱԳԷՏ ՀՈՒՐԻԿ ՍՈՒՐՈՒԶԵԱՆԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Լուքսորի արեւմտեան ափին պեղումներէն շուրջ ամիս մը առաջ Մեմնոնի հսկայական արձանի մը երկու կտորը եւ թագուհիի արձան մը յայտնաբերուեցան : Այդ գտածոները պտուղն են եգիպտաեւրոպական հնագիտական արշաւի մը որուն ղեկավարն է հայ եգիպտագէտ մը Հուրիկ Սուրուզեան :

Ան պատասխանելով ԱՖՓ_ի հարցումներուն, ըսած է թէ պեղումները կարելի եղան շնորհիւ ֆրանսուհի Մոնիք Հէնէպի մեկենասութեան. ան նախագահուհին է եգիպտագիտական ընկերակցութեան մը :

Հ. Սուրուզեանի ամուսինը որ գերմանացի եգիպտագէտ մըն է ինքն ալ, Ռայներ Շթատէլման, 2001_ին, Մեմնոնի հսկայական երկու արձաններուն վրայ աշխատած է. մեծ անակնկալ եղած է տեսնել թէ անոնց հողին մէջ թաղուած մասը ի՛նչ աստիճան լաւ պահպանուած է : Կարմիր քարէ պատրաստուած արձանները 21 մեթր բարձրութիւն ունին եւ իւրաքանչիւրը 700 թոն կը կշռէ : Անոնց մօտէն գտնուած թագուհիի փոքր արձանը անվնաս պահպանուած փոքր հըրաշալիք մըն է :

Մեկենաս ֆրանսուհին լուրերու գործակալութեան յայտնած է թէ պիտի շարունակէ մասնակցութիւն բերել պեղումներուն որոնք պիտի շարունակուին յառաջիկայ աշնան :

Տէր եւ Տիկին Միքայէլ եւ Սիլվա Տէպիլեան եւ զաւակները՝ Հայկ եւ Աստղիկ,

Տիկին Սիրվարդ Պալեան եւ զաւակները,

Տիկին Անահիտ Հարէլեան եւ զաւակները,

Տիկին Օրեզին Հարէլեան (Պոլիս)

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծմօր, հօրքոյրին եւ տալոջ՝

ՏԻԿԻՆ ՎԵՀԱՆՈՅՇ ՉԸՆԱՐԼԸ-ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 30-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի Մայիս 6, ժամը 15-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին զաւակներուն եւ Տիկին Սիրվարդ Պալեանի:

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն Յանձնախումբը

«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»

հանդիպումներու ծիրին մէջ

կը հրաւիրէ

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ ԵՒ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒՄ ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ

ներածական շարքին է. հանդիպման, որ տեղի կ'ունենայ

Երեքշաբթի, Մայիս 7, ժամը 19-ին

Ուղեկցութեամբ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆԻ

Սահակ-Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի «Արծրունի Զրբաշեան» սրահին մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Le Représentant de la République du Haut-Karabagh en France
M. A. HARUTYUNYAN

et

Le Président de l'Association de Soutien au Karabagh
M. R. YEZEGUELIAN

vous invitent à la réception organisée à l'occasion du

10ème ANNIVERSAIRE DE LA LIBERATION DE LA VILLE DE CHOUCHI

le jeudi 9 mai à 18h30 précises

au Centre Culturel de l'UGAB
118, rue de Courcelles, 75017 Paris

(Շար. Ա. էջէն)

նային հաղորդակցութենէ մը ետք: Մըրցումը տեղի ունեցած է:

ՎՐԱՍՏԱՆ ժամանած են, Ապրիլ 30-ին, շուրջ քսան ամերիկացի զինուորներ, որպէս յառաջապահները նախատեսուած 200 զինուորներու, որոնք վրացական բանակը պիտի մարզեն:

ԱԼԺԻՐ Սետֆաճի բանտին մէջ, բանտարկեալները միջադէպէ մը ետք բանտապահներուն հետ, կրակի տուած են իրենց անկողինները եւ ծագած հրդեհին հետեւանքով 19 բանտարկեալներ մեռած են եւ 6 ուրիշներ ալ վիրաւորուած:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ արեւելեան շրջանը, Կարտէզի հարաւը, ամերիկեան ուժերը յարձակման անցած են Ալ Քաիտայի վերջին տարրերը մաքրագործելու համար:

ՌՈՒՍԻԱՍՏԱՆԻ Թոլիաթթի քաղաքին մէջ, թերթի մը խմբագրապետը սպանուած է Ապրիլ 29-էն 30-ի գիշերը:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

Ընթրիք-Հանդիպում

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆԻ
(Հայաստանէն)

եւ

Սփիւռքեան Մտաւորականներու հետ

Երեքշաբթի, Մայիս 14,
ժամը 20.30-ին

Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 Paris
Տեղերը ապահովել, հեռաձայնելով՝
01 45 93 00 25

ԿԼՈՐ-ՍԵՂԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄ

կը մասնակցին
Լեւոն Միրիջանեան (Հայաստանէն)
Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան
Գրիգոր Պըլտեան
Անահիտ Տօնապետեան
Յակոբ Պալեան

Հինգշաբթի, Մայիս 16,
ժամը ճիշդ 20.30-ին

Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 Paris

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 9

Տօն է ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագը կը մատուցանէ՝
ԽՍԱՀԱԿ ԱԻԱԳ. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Dans le cadre de la commémoration du 24 avril 1915

ARMENIE
le silence des pierres

EXPOSITION / CREATION

à la
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS

jusqu'au 5 mai

en semaine de 19h30 à 22h
Samedi et Dimanche de 16h à 22h

57, Boulevard Jourdan, 75014 Paris
M° Pte d'Orléans /
RER Cité Universitaire

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

Colonie de Vacances

Colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans
(1988 à 1995)

du mercredi 3 au mercredi 24 juillet

à Ancelle (Hautes Alpes) dans un nouveau cadre

SEJOUR ADOS

séjour mixte pour les jeunes de 15 à 17 ans
(1985 à 1987)

du samedi 27 juillet au samedi 10 août

Activités : tennis — équitation — randonnées — rafting — vtt etc...
Animations arméniennes : chants — danses — histoire et traditions etc...

* * * * * * * * * * * * * * * *

La Colonie de l'UGAB cherche des Animateurs
pour juillet — BAFA obligatoire
envoyer C.V. + photo

* * * * * * * * * * * * * * * *

Pour tous renseignements veuillez contacter
UGAB — Centre de Vacances
11, square Alboni, 75016 PARIS
☎ 01 45 20 03 18 — 06 76 48 58 73

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE

traditionnelle de la Maison de Retraite
de GONESSE / 95500 — 7, rue de l'Eglantier

Dimanche 2 juin à partir de 11h30

dans le parc

ANIMATION TOUT AU LONG DE L'APRES-MIDI

MARTEN YORGANTZ

GROUPE de DANSE « ASTRIG » de la CROIX BLEUE d'ARNOUVILLE

Grande tombola

BAR — BUFFET — AMBIANCE ARMENIENNE

Toutes dispositions ont été prises en cas d'intempéries

ENTREE GRATUITE

TELEVISION
FRANCE 2

Le jeudi 9 mai, un près après 9h30 et une émission consacrée à l'Ascension. **Foi et Traditions des Chrétiens Orientaux** diffusera un reportage sur l'action de Médecins Sans Frontières en Arménie, en faveur des enfants des rues.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

DEJEUNER

A l'occasion de la Fête des Mères, la CBAF Section Archalouys Tatéossian de Paris organise un déjeuner au restaurant **«Al-Wady», Dimanche 26 mai** à partir de 12h30.

Pour les réservations veuillez contacter :

— Mme Chakroumian au 01.45.36.99.04

ou

— Mme Sarkissian au 01.48.70.73.22

Nous vous attendons nombreux.

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été à Bellefontaine

JUILLET :
- Assistants sanitaires (médecin ou infirmier en 2e année)
- Aide-cuisiniers
- Techniciennes de surface (femmes de ménage)
- Lingère

AOUT :
- Assistants sanitaires (médecin ou infirmier en 2e année)
- Aide-cuisiniers
- Techniciennes de surface (femmes de ménage)
- Lingère
- Animateurs diplômés BAFA

Ecrire à :
C.B.A.F. - Conseil d'Administration
17, rue Bleue 75009 Paris

Voyage en Arménie

Du 26 mai au 7 juin

organisé par la Section **Leola Sassouni** du Bd. Oddo.

Hébergement à l'Hôtel DVIN** en chambre double et deux nuits au Karabagh chez l'habitant.

Transport en bus confort pour les excursions.

— 1er jour : Arrivée à Erevan à 4h50 - visite Dzidzernagapert et Yeraplour

— 2ème jour : Sardarabad et Etchmiadzine

— 3ème jour : Gumri - Spitak et Abaran

— 4ème jour : Garni — Gueghart et Nouvelle Cathédrale d'Erevan

— 5ème jour : Haghardzine - le lac Sévan et l'opéra d'Erévan

— 6ème jour : Haghpat et Sanahine

— 7ème jour : Journée libre (Vernissage)

— 8ème jour : Khor-Virab - Goris - **Karabagh:** Latchine, Chouchi, Stepanakert (nuit chez l'habitant)

— 9ème jour : Gandzassar et Stepanakert (nuit chez l'habitant)

— 10ème jour : Retour vers Erevan par Tatev et Noravank

— 11ème jour : journée libre avec dîner d'adieu (Kef party)

— 12ème jour : Départ et Arrivée à Marignane 12h40.

Tarif 1296 euros (8 500 francs)

Ce prix comprend le vol aller-retour, les taxes d'aéroport, l'hébergement en pension complète, les excursoins, le visa. Ce prix ne comprend pas le déjeuner et le dîner du 7ème jour (journée libre), le déjeûner du 11ème jour (journée libre) et l'assurance annulation.

Pour de plus amples renseignements téléphoner à Mme Tedjirian :
04 94 32 11 87
ou Mme Gonoyan :
04 91 89 22 18

ՇԱԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 4
SAMEDI
4 MAI
2002

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
Directrice : Arpik MISSAKIAN
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
E-Mail : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Սովորական առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·420
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
77e ANNEE — N° 20·420

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Պահանջ եւ Յոյս

Ինչպէս ամէն ամսուան առաջին Կիրակիի նախօրեակին, այսօրուան մեր թիւով ալ կը ծանուցուի վաղուան «Միտք եւ Արուեստ»ին բովանդակութիւնը: Ան յատկացուած է Մարտ 4-ի երեւանեան գիտաժողովին, որով նշուեցաւ հայերէնի դասական ուղղագրութեան Հայաստանի մէջ կասեցումին (1922 Մարտ 4) ութսունամեակը:

Գիտաժողովին նախաձեռնարկ մտաւորականները, –Լ. Միրիջանեան, Վ. Միրզոյեան, Լ. Ղազանչեան, Ջ. Միրզաբէկեան, Ս. Դանիէլեան ու Ա. Գորոյեան–, մեր մշակութային ամբողջ հոլովոյթին ամէնէն ամօթալի այդ դրուագին նշումին պահանջ եւ յոյս միացուցին: Անոնք նախ, ո՛վ գիտէ քանիերորդ անգամ շլլալով, անդրադարձան անշափելի վնասին. ապա, մէկ-մէկ մատնացոյց ըրին այսօր այլեւս ժամանակավրէպ, բայց տակաւին աղաղակող ընդգիմութեան մը առարկութիւններուն պատեհապաշտական բնոյթը: Ատկէ ետք, գիտական փաստարկումով պահանջեցին անգամ մը եւս, որ վերջ տրուի սերունդներու պարտադրուած մոլորումին, խրատակումին: Իրենց պահանջը ուղղուած էր Հանրապետութեան նախագահին, դիմումի մը ձեւով, որ կը կրէ գիտաժողովին թուականը, բայց անպատասխան մնացած է մինչեւ այսօր:

Գիտաժողովին բացման խօսքն ու բոլոր ելոյթները կարելի չեղաւ տալ միայն «Միտք եւ Արուեստ»ի թիւով. այսօր, Բ. էջին մէջ հրատարակուած է Ս. Դանիէլեանի բացման խօսքը. իսկ Ա. Գորոյեանի զեկուցումը որ նիւթ կ'ընէ արեւելահայ գրելաձեւէն դասականին անցնող համակարգչային համակարգը որուն հեղինակն է ինք, կու տանք Մայիս 7-ին:

Նշուած գիտաժողովին նախաձեռնարկները կը ներկայացնեն այն խումբը որ սխալի մը սրբագրութեան համար յամառելուն պատճառով թիրախ է քննադատութեան ու խծբծանքի: Բայց տասը տարիէ ի վեր չէ վհատած: Զայրացած, դառնացած է փաստհարար, բայց չէ լքած պայքարը: Եւ խորհիլ որ Լեզուի պետական տեսչութեան, ամենակարող նախագահի մը տէր երկրին մէջ, միայն ափ մը արիներու ճիտին պարտքն վերածուած է ազգին ճակտին քսուած մուրը սրբել:

Չխորհի՞լ որ Միրիջանեանները, Միրզոյեանները եւ բոլոր իրենց գաղափարակիցները ներկայի նմոյշն են մեր այն փոքր խումբերուն որոնց շնորհիւ միշտ անկարելին կարելի դարձած, կորուստներ դարմանուած են: Եւ տխուր է անդրադառնալ որ այս աւանդութիւնը բարեփոխումի նշան ցոյց չի տար:

Երեւանեան գիտաժողովը զուգադիպեցաւ Հայաստան – Սփիւռք Բ. խորհրդաժողովին նախօրեակին: Այն նախաձեռնութեան որ մեր միասնութեան գերագոյն արտայայտութիւնը կը նկատուի: Կը հաւատանք որ այդ զուգադիպումը լաւագոյն առիթն է միասնութիւնը լոզունգի մակարդակէն իրականութեան բերելու. վերջ տալու անոր 80 տարի դաւաճանուած ազգակին գոյութեան:

«Միտք եւ Արուեստ»ի թիւով արձագանգելով երեւանեան ձայնին, կը բաժնենք անոր կրած յոյսն ալ. այն վստահութեամբ որ նախ՝ Սփիւռքը աւելի լայն մասնակցութիւն պիտի բերէ անոր, ապա՝ առանց աւելի յապաղումի, վերջապէս պիտի ողջունենք հայերէնի մաշտոցեան ուղղագրութեան միասնական գործածութիւնը, 80 տարուան ընդմիջումէն ետք:

Ա. Թ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՃԱՐՄԷՆՓՐԷՍ,

(Մայիս 2 / 3)

ԼՂՀ
ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Խորհրդարանի Ապրիլ 30-ի նիստին որոշուած է նախագահական նոր ընտրութիւնը կատարել Օգոստոս 11-ին: Ներկայի նախագահ Ա. Ղուկասեանի պաշտօնավարութեան շրջանը կ'աւարտի Սեպտեմբեր 8-ին:

ԵՐԿՈՒ ՎԱՆԱՁՈՐՑԻ ՊԱՅԹԻՒՆԻ ԶՈՀ

Մայիս 1-ի գիշերը Վանաձորի Դիմաց թաղամասին մէջ պայթիւնի մը զոհ եղած են երկու այրեր: Հաւանական կը նկատուի որ պայթուցիկը երկուքէն մէկուն ձեռքը կը գտնուէր:

ՋԱՒԱԽՔԷՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՏԵՂԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ինչպէս ամբողջ Վրաստանի, Ջաւախքի մէջ ալ, տեղական ինքնակառավարման մարմիններու համար թեկնածուներ կ'առաջադրուին: Ախալքալաքի 22, Նինոծմինդայի 11 ընտրական շրջաններուն մէջ ընտրութիւն տեղի կ'ունենայ: Ամէն մէկ տարածքի համար 5 հոգի կ'ընտրուի:

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻ ՄԷՋ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Յառաջիկայ ուսումնական տարիէն Ախալքալաքի մէջ կը սկսի գործել Թիֆլիսի պետական համալսարանին մէկ մասնաճիւղը: Նախատեսուած են հայ, վրացական բանասիրութիւն, մանկավարժութիւն, իրաւաբանութիւն, օտար լեզուներու, տնտեսագիտութիւն, Փիզիք – մաթեմաթիկի բաժիններ: Առաջինէն մինչեւ երրորդ դասարան ուսուցումը կը կատարուի հայերէն, վրացերէն եւ ռուսերէն, իսկ չորրորդ դասարանը միայն վրացերէն:

ՎՐԱՍՏԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԹՈՄԱԿԱՅԱՆԸ

Վրաստանի Խորհրդարանին բնապահութեան կոմիտէի նախագահը հարցազրոյցի մը բաած է թէ Հայաստանի ատոմակայանին համար ապահովութեան միջազգային երաշխիքներ անհրաժեշտ են: Իր համոզումով, ատոմակայանը Կովկասի համար, այդ կարգին նաեւ Վրաստանի, մեծ վտանգ կը ներկայացնէ, քանի որ երկրաշարժային գօտիի մէջ կը գտնուի:

ԱԼԻԵՒ ԻՍԼԱՆՏԱՅԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ազրպէջանի նախագահը Տրապիզոնի մէջ Թուրքիոյ նախագահին հետ հանդիպումին գոհունակութիւն յայտնած է, յատկապէս այն պատճառով որ վեր խօսակիցը ապահովութիւն տուած է իրեն որ չեն բանար Հայաստանի սահմանը, այնքան ատեն որ Ղարաբաղի հարցը Ազրպէջանի նպաստաւոր լուծումի չէ յանգած: Այդ տրամադրութեամբ, Հ. Ալիեւ դրական արտայայտուած է Իսլանտայի մայրաքաղաքը հայ, թուրք եւ ազերի արտաքին գործոց նախարարներուն հանդիպումին, յուսալով որ տատ արդիւնքը Ազրպէջանի հողային ամբողջականութեան վերականգնումը կ'ըլլայ եւ շուրջ մէկ միլիոն գաղթականներուն վերադարձը իրենց տուները:

ԵՐԿՐԱՊԱՀՆԵՐՈՒ 5-ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Երկրապահ կամաւորականներու միութիւնը Ապրիլ 30-ին, 563 պատուիրակի մասնակցութեամբ ունեցած է 5-րդ համագումարը: Ելոյթներ ունեցած են ղեկավար Մանուէլ Գրիգորեան, վարչապետ Ա. Մարգարեան, Վազգէն Սարգսեանի մայրը, Պաշտպանութեան փոխնախարար զօրավար Մ. Յարութիւնեան: Ընդհանուր առմամբ շեշտուած է միութեան Հայաստանի համար կայունացնող ուժի դերը, Հոկտեմբեր 27-ի ոճրագործութեան պատասխանատուներուն բացայայտումին և պատժուելուն անհրաժեշտութիւնը: Խօսք առած է Վազգէն Սարգսեանի մայրն ալ որ սակայն, քննադատած է երկրապահները, ըսելով որ վերջին երկուուկէս տարուան ընթացքին անոնք տէր չեն կանգնած երկրին տնտեսութեան բարելաւումին եւ ոճիրին բացայայտումին:

Կատարուած ընտրութեամբ, կրկին միութեան ղեկավար եղած է Մանուէլ Գրիգորեան:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՄԱՅԻՍ 1-Ը

Հայաստանի համայնավարները իրենց կուսակցութեան Ա. քարտուղար Վ. Դարբինեանի առաջնորդութեամբ հանդիսաւոր երթ մը կատարած են, Բաղրամեան փողոցէն մինչեւ Հանրապետութեան հրապարակ: Հոն Վ. Դարբինեան ելոյթ ունենալով անհրաժեշտ համարած է Ռուսաստան – Բելառուս միութեան միանալու նախաձեռնութիւնը, սահմանադրական կարգերու մէջ փոփոխութիւնը եւ կիսանախագահական համակարգին խորհրդարանականով փոխարինումը:

ՌՈՒՍԵՐԷՆԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՐՑՈՒՄԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԸ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Երեւանի մէջ տեղի ունեցած ռուսերէնի միջազգային մրցումին 10 երկիրներէ բարձր դասարաններու 70 աշակերտ մասնակցած է: Հայկական խումբը 150 կէտէն 149 շահելով գրաւած է առաջին տեղը:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (281) թիւը յատկացուած դասական ուղղագրութեան կասեցման 80-ամեակին նուիրուած երեւանեան գիտաժողովին, ուրկէ կը հրատարակենք հետեւեալ ելոյթները. –

Գործող ուղղագրութեան
ուղղախօսական վնասները
ԼԵՒՈՆ ՂԱԶԱՆՋԵԱՆ,
ՎԱԼԵՐԻ ՄԻՐԶՈՅԵԱՆ

Մեսրոպեան այբուբենը
եւ դասական ուղղագրութիւնը
ՋԱՆԻ ՄԻՐԶԱԲԷԿԵԱՆ

Ուղղագրութեան պահանջատիրութիւն
ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՀԱՆՐԱԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

Մայիս 2-ին, Վիլըփէնթի եւ Մարսէյլի մէջ տեղի ունեցան երկու թեկնածուներու՝ Շիրաքի եւ Լը Փէնի վերջին հանրաժողովները: Եթէ Շիրաք կրցաւ շուրջ 20 հազար հանդիսական համախմբել, Ժ.-Մ. Լը Փէն ակնկալած բազմութիւնը չգտաւ հակառակ անոր որ գլուխը հասած էր Մարսէյլի մէջ, եւ 7000 հոգիի համար նախատեսուած սրահը միայն կէսով լեցուած էր: Շիրաք փորձեց կոլեան ոճով արտայայտուիլ եւ խիստ կերպով ձաղկեց ծայրայեղ աջը, որուն ղեկավարները դաւաճանեցին Ֆրանսացի ժողովուրդին սեւ օրերուն, միանալով չարի ուժերուն եւ հայրենիքի թշնամիներուն: Շեշտեց թէ պատմութիւնը զանոնք վերջնապէս վարկաբեկած է եւ չեն կրնար խօսիլ յանուն Ֆրանսայի, անդրադարձաւ նաեւ անոնց որոնք իրենց քուէն տուած են Լը Փէնի, յայտնեց թէ կը հասկնայ անոնց խառնաշփոթութիւնը ու կը խոստանայ պատասխաններ բերել անոնց տագնապին: Պետութեան առաջին պարտականութիւնն է, ըսաւ Շիրաք, պատասխանել Ֆրանսացիներուն ապահովութեան կարիքին:

Մարսէյլի մէջ, Լը Փէն, կրկին երկար ելոյթ մը ունեցաւ, շեշտեց թէ Կիրակի, Ֆրանսայի ապագան է որ խնդրոյ առարկայ է, անոր ազատութիւնը, բարգաւաճումը եւ միասնականութիւնը: Վերջին անգամն է, ըսաւ Լը Փէն, որ կարելիութիւնը կայ քաղաքականութիւն փոխելու, այլապէս, վաղը համաշխարհայնացած Եւրոպան է որ որոշում պիտի տայ Ֆրանսացիին տեղ, 50%-է աւելի պարագաներու մէջ: Յաջորդ նախագահը, դաւաճի տեսակ մը կառավարիչ պիտի ըլլայ Քանսասի կամ Օքլահոմայի նման, եթէ արմատական փոփոխութիւն մը չըպատահի: Մարսէյլի մէջ, նաեւ ցոյց մը կար Լը Փէնի դէմ, տողանցքին գլուխն էին Ռ. Հիւ, Ն. Մամէռ, Ժ.-Գ. Կոտէն եւ իրենց կը հետեւէր շուրջ 3000 հոգի ըստ ոստիկանութեան (15 հազար ըստ կազմակերպիչներուն): Կոտէն չէ տողանցած սակայն, այլ պարզապէս երեւցած ու մեկնած է:

Արդէն իսկ ձախը կը պատրաստուի երեսփոխանական ընտրութեան եւ անհաւանական չի թուիր նոր համակեցութիւն մը, որ ըստ ընկերվարականներուն, կրնայ տարբեր ըլլալ:

Արուեստագէտներ, դերասաններ կը յայտարարեն որ ի նպաստ Շիրաքի պիտի քուէարկեն, Ճոնի Հալիտէ, Լին Ռընօ, Ա. Սալվատոր, եւլն., եւլն.:

Ռամկավար Ազատական կուսակցութենէն զատ, որուն կոչին անդրադարձած էինք մեր նախորդ թիւով, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ Ս.Դ. Հնչակեան Կուսակցութիւնն ալ նման կոչեր ըրած են: Հ.Յ. Դաշնակցութիւնը կը շեշտէ թէ ինչ որ ալ ըլլան քաղաքական կարծիքները, անհրաժեշտ է քուէատուփ դիմել Կիրակի, արդելք հանդիսանալու համար ծայրայեղ աջին եւ ֆաշիզմին: Լը Փէնի դէմ քուէն չի կրնար այդ օրը արտա–

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻԱՍՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՊԱՅՄԱՆ

Մենք նշում ենք տխրամած մի յոբելեան՝ արեղեանական ուղղագրութեան կիրառումի,' իսկ աւելի ճիշդ Մեսրոպեան ուղղագրութեան կասեցումի ութսուն տարին: Իսկ սա պարզապէս առիթ է, որ նորից մենք մեզ հաշիւ տանք, թէ իրականում ի՞նչ է մեր, այսպէս ասենք, մի բուռ մարդկանց նպատակը: Շատ պարզ՝ Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերադարձի խնդիր:

Պատեհապաշտ հարցադրում չէ սա, ինչպէս յաճախ փորձում են ներկայացնել: Եւ յետոյ չպէտք է մոռանալ, որ մեր ժողովրդի առնուազն լաւագոյն կէսը գրում է մեսրոպեան հաւատարմութեամբ: Յաճախ, գիտակից ձեւով, փորձում են այն ներկայացնել որպէս արեւմտահայ եւ արեւելահայ հակադրութեան խաղ, ինչը, մեղմ ասած, բարոյական չէ: Չէ՞ որ Աբովեանն ու Մուրացանը, Թումանեանն ու Տէրեանը, Աճառեանն ու Զարենցը երկնում էին մեսրոպատառ, աւանդական սկզբունքով, խորութեամբ ընդունելով, որ գիրը պատասխանատուութիւն լինելուց առաջ պատմութիւն է:

Ի՞նչ պատահեց ուրեմն: Ինչո՞ւ մենք այդպէս հապճեպ «պայծառացանք»՝ հրաժարուելով նրանից, որ մեզ ուղեկցել էր հազարաւոր տարիներ:

Նոր ուղղագրութեան մենք անցել ենք խորհրդահայ վարչակարգի արշալոյսին՝ վարչական մեթոդներով, ինչի դէմ ընդվզում էր ամենայն Հայոց բանաստեղծը՝ մտաւորական ընտրանու հետ միասին, ինչը մերժում էր Ս. Էջմիածինը մինչեւ այս երկու տարին: Ծիծաղելին այն է, որ այսօր արեղեանագիրը պարտադրում ենք անգամ սփիւռքահային եւ զարմանում, որ նա չի ենթարկւում մեզ: Նոյն վարչական մեթոդները փորձում ենք կիրառել արեւմտահայութեան վըրայ, որը հազար ու մի փորձութիւն տանում է անտրտունջ, նահանջում յաճախ, ձուլւում «ուրիշներով չինուած հսկայ ծովուն մէջ», բայց բարձր է պահում մեսրոպեան գիրը: Սա խորհրդային բարք ու վարքագծից եկող աւանդոյթ է, երբ մենք, չգիտես որ բարոյականութեամբ, ստանձնել ենք աւագ եղբօր իրաւունք: Ռուսներից դժգոհում էինք, չէ՞, երբ աւագ եղբօր, փրկարարի իրաւունքով մերժում էր Մեսրոպ Մաշտոց անունով որեւէ դպրոց կամ խուլ նրբանցք, էլ չեմ ասում փողոց կոչել, դժգոհում ու ենթարկւում էինք: Քանի որ ենթարկուել գիտէինք, հիմա էլ պիտի զարմանանք, թէ այդ արեւմտահայը, որ մահուան դուռն է հասել իր մշակոյթով, քանի՞ գլուխ ունի, որ չի ենթարկւում ու չի ընդունում նոր գիրը: Չէ՞ որ մենք էլ նրա փրկարարն ենք, առանց մեզ նա կեանք ունի՞:

Այսօր ոչ մէկը չի ուզում յիշել, որ Աբեղեանի առաջադրած գրին իշխանութիւններն ընդառաջ գնացին, ըստ էութեան, լայն տարածում գտած անգրագիտութիւնը վերացնելու գործնական նըպատակով: Որքան պարզ լինի ուղղագրութիւնը, առանց ձեւային գրական պայմանականութեան, այնքան արագ գրագէտ կը դառնայ ժողովուրդը: Այդպիսի արագութեան վարժեցնում էին մեզ ուրիշ մարզերում եւս, յետագայում՝ շատերս ենք յիշում՝ «Հնգամեակը չորս տարում» անմիտ կարգախօսը: Երբ ինձ առաջարկում են կիրարկութեան պարզունակ՝ մէկ հնչիւնին մէկ գիր ոչ գիտական մեկնութիւնը, ես շատերին ասում եմ, նայեցէ՛ք խնդրեմ, Ֆրանսագիր կամ անգլիագիր բնագրերը: Ֆրանսիայի Նախագահը, ի՞նչ է, չի՞ յոգնում իր երեք հնչիւն ունեցող անունը գրելիս ստիպուած վեց նիշ ամէն անգամ գործածելուց: Եւ ի՞նչ պատասխանեն, որ լաւ լինի, յոգնում են, բայց խելքները չի հասնում: Մենք ուրիշ ենք, մեր Աբեղեանն ուրիշ է: Եւ ես աւելի եմ տխրում. մեր երկիրը, ժողովուրդը հարիւրաւոր դարերի մէջ ինչքան է տուժել առաջինը լինելու յեղափոխական մոլուցքից: Հիմա նոյնը ուղղագրութեան մէջ:

Մենք զարմանում ենք, թէ ինչպէս մոռացանք անցեալը, այն աստիճան, որ վերադարձը արմատներին մեզ համար սարսափելի է: Որովհետեւ նոյն անգրագիտութեան վախն է նստած իւրաքանչիւրիս մէջ՝ ուսուցիչ թէ ուսանող, գիտնական թէ բանաստեղծ: Ապա եթէ սխալուեմ, ինչ կ'ասեն: Այս ենթագիտակցութեան վրայ մեծամասնութիւն է խաղում այսօր չինովնիկ լեզուաբանը: Դառնալով առօրեայի մէջ աղճատուած, փողոցներում յաղթանակած լեզուի ստուկը՝ ինքն է որոշում թէ լեզուն տնօրինելու իրաւունքը ո'ւմ պիտի տրուի: Այսինքն՝ հաշտուել է, որ արքայական լեզուն նահանջել է, անչքացել, բայց յամառօրէն չի ուզում ընդունել պատճառ – հետեւանքային տրամաբանութիւնը:

Ես հասկանում եմ, որ արեղեանական «հանդերձը» հաց է եղել, կենսագրութիւն է եղել, մասնաւոր դաս, դասագիրք ու մենագրութիւն: Հիմա ինչպէ՞ս փոխուեն: Ննջարան չէ, ասպարէզ է, եւ «միասնական հոսանքը» պարզորոշ երեւում է:

Այլապէս թշնամանքով չէին լցուի արեւմտահայերէնի հանդէպ, որն ինչ մեղք ունի, թէ մեսրոպեան «հնակարկատ» է հագին: Իսկ ատելութիւնն այն է, որ ընդունելով, թէ մենք երկու գրական ժամանակակից լեզու ունենք, միայն մէկն ենք փայլեցնում, իսկ պետական եւ ոչ – պետական կրթական համակարգում արեւմտահայերէնը թշուառ ազգականի վիճակում է: Ժամ չենք տալիս աշակերտին եւ վաղուայ ուսուցչին, որ սովորի այդ լեզուն: Եւ յետոյ խնդրում ենք՝ որ Դուրեան ու Վարուժան, Մեծարենց ու Շահնուր հասկանայ: Ինքներդ համեմատէք բանասիրական բաժինների լեզուներին տրուած յատկացումները:

Գիտակցուա՞ծ քայլ է: Անշուշտ: Պատասխանատուութեան բացակայութիւն է, – կ'աւելացնէի ես եւ բարեկամ ու զինակից վերադառնելու յոյսով կը քթթէի աչքս մեր հայրենի արեւմտահայագէտներին, որոնք թէեւ ուշ, կը դառնան, ի վերջոյ, Թումանեանի գրի պաշտպանը, ինչպիսին փրոֆէսօր Լեւոն Խաչերեանն է, որն արեւելահայ է, բայց Մեսրոպեան ուղղագրութեան դրօշակիր իր գրքով ու պայքարով:

Եզրակացութիւնը բնական է. չի կարելի արգելել դասական ուղղագրութեան կիրառութիւնը Հայաստանի մէջ: Չի կարելի ուղղագրութեան առընչութեամբ մեծամասնութեան մտավախութեան վըրայ խաղալով՝ հանդուրժել ազգային շահի օտարումը:

Պէտք է համարձակ նայել ժամանակի մարտահրաւէրին. եթէ մեզ ազգային միասնութիւն է պէտք, այն պիտի կառուցել մեսրոպեան հիմունքով: Եթէ մենք Արեւմտեան Հայաստանի պահանջատէր ենք զգում մեզ, պիտի տէ՛ր կանգնենք նաեւ մշակութային միասնութեան: Չի կարելի երկիր պահանջել, բայց շարունակել արտագաղթը: Չի կարելի արեւմտահայութեան դատի պաշտպան լինել եւ բռնանալ մեզ միաւորող գրի վըրայ, օտարել մեզնից մե՛ր մշակոյթը: Քայլը մերն է:

Գիրը Հայրենիք – Սփիւռք յարաբերութիւնների ռազմավարական փորձաքարն է:

Այդ փորձաքարը մենք փորձում ենք տեղաշարժել. Մի քանի օրից Երեւանի բոլոր դպրոցների Հայոց լեզուի ու գըրականութեան ուսուցիչները կը համախմբուեն «Սփիւռք» գիտաուսումնական կենտրոնում երկու ամիս արեւմըտահայ լեզու ու գրականութիւն ուսանելու, այդ թւում՝ նաեւ դասական ուղղագրութիւն, որպէսզի կոտրեն իրենց մէջ եղած դժուարութեան առթած վախի բարդոյթը:

Այս ուրախառիթ փաստի վկայակոչութեամբ էլ ուզում եմ յայտարարել Հայոց գրերի գիւտի 1600_ամեայ հանդիսութիւնների սկիզբը Հայաստանում, որն անշուշտ դեռ պետական զարգացումներ ունենալու է: Մենք մունետիկներն ենք:

Եւ այսպէս, «Հայ դպրութիւն» ընկերութիւնը, Հայագիտական կաճառը, «Սփիւռք» գիտաուսումնական կենտրոնը եւ Ա. Իսահակեանի ան. գրադարանը այսօր Հայոց գրերի գիւտի 1600_ամեայ հանդիսութիւնների ծրագրում իր առաջին գիտաժողովն է անցկացնում, որը նուիրուած է Հայաստանում Մեսրոպեան գրի կասեցման 80_րդ տարելիցին:

ՍՈՒՐԷՆ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

«Սփիւռք» Գիտաուսումնական կեդրոնի տնօրէն, բանասիրական գիտութիւնների Տօքթօր – փրոֆէսօր

2002, Մարտ 4

«ՓՈՔՐԻԿ ՔԱՅԼԵՐ»ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ «ՀԱԿԱՌԱԿ ՊԱՐԱԳԱՅԻՆ»...

Ինչպէս ամէն տարի, այս անգամ եւս Թուրք մամուլը Ապրիլ 24_ին մօտիկ օրերուն աւելի լայն տեղ տուած էր հայկական նիւթերով գրութիւններու: Անշուշտ, անոնց մեծ մասը ուղղուած էր ցեղասպանութեան իրականութիւնը հերքելու ջանքին որ անխուսափելիօրէն կ'առաջնորդէ կրկնութիւններու: Իրաւ ալ, «չըրինք», «չեղաւ»ի նեղ շրջանակին մէջ բանտուած կեցուածք մը արտայայտութեան մեծ այլընտրանք չի կրնար տալ:

Այս տարի Ապրիլ 24_ի նիւթին հետ գրեթէ նոյնքան տեղ գրաւած էր Հայաստանի հետ յարաբերութիւնները բնականոն վիճակի բերելու, այդ նպատակով առաջարկներու, նաեւ «պայման»ներու թեման: Ակներեւ է ջանքը որ կայ քաղաքական շրջանակէն մինչեւ լրափիւռները, այն պատկերը տալու թէ Թուրքիա իր կարելին կ'ընէ Հայաստանի հետ եթէ ոչ բարի, սանկ դէչ_աղէկ դրացիական յարաբերութիւն մը հաստատելու: Այդ ջանքը ցոլացնող գրութիւններու մէջ, աւելորդ է ըսել որ շրջափակումին մասին չի խօսուիր, որպէս թէ նման բան գոյութիւն չունենար: Անփոփոխ երկրորդ կէտ մըն ալ այն է որ բնականոնացումի նպատակը միշտ Հայաստանի պահանջէն ծագող, կամ անկէ ակնկալուած բան կը ներկայացուի:

Այս երկրորդ կէտին մէջ ճիշդ է որ կարեւոր դեր կը կատարէ շրջափակումին դէմ, յատկապէս միջազգային շրջանակներու մէջ, Երեւանէն յայտնուած բողոքը. մինչդեռ, մինչեւ այսօր այնպէս կը թուի որ ոչ ոք լրջօրէն հաշուած է թէ ի՛նչ կուտայ Հայաստանի, շրջափակումին վերնալը. սահմանէն դիւրացած անցքով մեկնումի խթանումէն, Հայաստանեան շուկայի վրայ Թրքական անորակ ապրանքներու ողողումէն եւ առաւ Թուրք գործատէրերու վաստակը աւելցընելու արարքէն զատ: Մինչդեռ, Թուրքիա եթէ սահմանը բանայ, լայնախոհութեան, մեծահոգութեան ժեստով մը կրնայ աջէն ձախէն գնահատականներ ակնկալել:

Այս տարուան ապրիլեան այս զուգահեռ նիւթին մասին ուշագրաւ էջ մը ստորագրած էր Թուրք մամուլի ծանօթ անուններէն, քաղաքական մեկնաբան Սամի Գոհէն («Միլլիյէթ», Ապրիլ 27): Ան վերջին շրջանին Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւններուն մէջ բնականոնացման ընթացք մը կը նշմարէ, հակառակ որ արձանագրուած մանր – մունր զարգացումները պաշտօնական քաղաքականութիւնները փոխելու չեն զօրեր: Կ'ըսէ թէ Երեւան կը փափաքի Անգարայի հետ դիւանագիտական յարաբերութիւն հաստատել, սակայն, Անգարա չի հրաժարիր երկու նախապայմանէ. Հայաստան պէտք է հրաժարի ցեղասպանութեան Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումի իր պնդումներէն, յետոյ, պէտք է վերջ տայ ադրբեջանական հողերու գրաւումին: Այս արգելքներուն ջնջումը օրակարգի նիւթ դառնալ չկարենալով, բնականոնացումը մօտիկ չի թուիր. այսուհանդերձ, «ոչ պաշտօնական կարգ մը ժողովներու մէջ «պաշտօնական դէմքեր» իմաստալից յղումներ կ'ընեն» կ'ըսէ Գոհէն:

Ատոնց որպէս օրինակ մը, կը նշէ Արտաքին գործերու Նախարարութեան շըրջանակէն, Ուաշինկթընի նախկին դեսպան Ռ. Շուգարեանի Սթոքհոլմի մէջ միջազգային ժողովի մը ունեցած արտայայտութիւնը: Ան ըսած, կամ հասկցուած է որ հայեւթուրք յարաբերութիւններու բնականոնացման ընթացքին մէջ գործնական ըլլալու ժամանակը հասած է եւ խնդիր պէտք չէ ըլլայ ցեղասպանութեան ճանաչումի նախապայման մը. արդէն այդ մէկը բարոյական հարց է եւ ոչ թէ քաղաքական...: Նոյն ժողովին մասնակից Պոլսոյ երեսփոխան Պ. Աքբրճալը ալ այդ արտայայտութիւնը մեկնաբանած է որպէս դրական ուղղութեամբ երեւանեան մօտեցում մը:

Գոհէն կ'անդրադառնայ վերջին շրջանին Հայաստանէն ներկայացուցիչներու Թուրքիոյ մէջ զանազան հանդիպումներու մասնակցութեան ալ: Կ'ըսէ տակաւին թէ այդ բոլորին հետ կայ երկաթուղիի ծրագիր մը որ առենէ մը ի վեր տեսակցութեան նիւթ է հայ եւ Թուրք պատասխանատուներու միջեւ: Կարսը Հայաստանի ճամբով Բաքուին միացնելիք երկաթուղին է ան որ նաեւ զարկ պիտի տայ կովկասեան գործակցութեան: Էջը կ'աւարտի Իսլանտայի մայրաքաղաքին մէջ Օսկանեան – Ճէմ հաւանական նկատուած հանդիպումով (Մայիս 14) որուն Ադրբեջանի Արտաքին գործոց նախարարին մասնակցութիւնն ալ օրակարգին վրայ տեղ ունենալու կը ձգտի:

Ի՞նչ պէտք է սպասել այդ հանդիպումէն. «Ի. Ճէմ ուղղութիւն ցոյց տուողի դեր կրնայ ստանձնել, հայեւադրբեջանական հակամարտութեան կարգաւորման մաս կազմել. այդ ձեւով, թրքական դիւանագիտութիւնն ալ կրնայ շրջանային ազդեցիկ գործօնի յատկանիշը շեշտել, ինչպէս Միջին – Արեւելքի, նոյնպէս Կովկասի մէջ»...:

Նոյն շաբաթավերջի Թուրք մամուլէն քաղուած 2_րդ էջ մը խորագրուած է «Հիթլէր ցեղասպանութիւնը Թուրքերէն սորվեցաւ» (Հիւրրիյէթ, Ապրիլ 29): Չակերտուած արտայայտութիւնը կը պատկանի Գերմանիոյ Պրանտէնպուրգ նահանգի Կրթական նախարար Ս. Ռայխի որ ելոյթ ունեցած է Սթոքհոլմի մէջ տեղի ունեցած միջազգային ֆորումի մը: Անոր ելոյթը նիւթ առած է Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի հաշտութիւնը:

Սրահին մէջ ներկայ Թուրք դիւանագէտները հակազդած են Ռայխի խօսքերուն: Վաստակաւոր դեսպան Փ. Թանէր «սխալ», «մոլորեցնող» որակած է գերմանացի նախարարին ըսածը, շեշտելով թէ մարդկութեան առաջին ցեղասպանութիւնը գործուած է Գերմանիոյ սահմաններուն մէջ: Թերթը կ'ըսէ թէ Անգարա հաւանօրէն ազդարարութիւն մը ուղղէ Գերմանիոյ:

Նոյն թերթին նոյն թիւին մէջ ծանօթ լրագրող Մ. Ալի Պիրանտ անդրադառնալով Ապրիլ 24_ի տարելիցին, կ'ափսոսայ որ Թուրքիա 85 տարիէ ի վեր կը շարունակէ քուն մնալ: Մինչ Հայերը անգամ մը եւս յաջողեցան աշխարհին ուշադրութիւնը գրաւել, Թուրքերը իրենց արդարացիութիւնը իրենք իրենց միայն կրցան կրկնել, մեծ–մեծ խօսքեր ըրին ու անգամ մը եւս Թուղթին վրայ մնալու դատապարտուած որոշումներ տուին: Այդ քունը պիտի շարունակուի մինչեւ այն օրը երբ բարեկամ երկրի մը խորհրդարանը ցեղասպանութեան մասին վճիռ պիտի արձակէ, կ'ըսէ ան:

Լրագրողը վերջին շաբաթներուն շարք մը միջազգային մասնագէտներու հետ տեսակցութեան առիթ ունեցած է. անոնցմէ մէկը Ճ. Մաք Գարթին է, ծանօթ որպէս Թրքական թեզին համակիր: Այդ մասնագէտները, գրեթէ միաձայնութեամբ, թելադրած են այն բաները զոր պէտք է ընեն եւ այն միւսները որոնցմէ պէտք է խուսափին Թուրքիոյ իշխանութիւնները:

Առաջին խումբին մէջ կայ արխիւներու բացումը, առանց ներկայի վարչարարական խոչընդոտներուն, որոնք նոյնիսկ Թուրքերու բարեկամ հետազօտողներու

այն տպաւորութիւնը կը գործեն թէ Թուրքերը չեն ուզեր արխիւները բանալ. իսկ միջազգային պրպտողները այն արդիւնքին կը յանգին թէ Թուրքերը պահել ուզած բաներ ունին։

Երկրորդ թելադրանքը գիտական համարակից խումբի մը կազմութեան նախաձեռնութիւնն է, երկու կողմին համար կարեւոր նկատուած դէմքերու մասնակցութեամբ։ Թուրքիա ատկէ զատ, պէտք է պիւտճէ յատկացնէ կարեւոր երկիրներու մեծ համալսարաններուն մէջ հետազօտութեան ամպիոններ եւ կեդրոններ հաստատելու։ Պէտք է Անատոլուի Հայ եւ Թուրք զոհերուն յիշատակին միասնական յուշարձաններ կանգնուի, ամբողջ աշխարհին ցոյց տալու համար որ զոհերու տառապանքը կը բաժնեն։ Եւ վերջապէս Թուրքերը պաշտօնական յայտարարութիւններու, յօդուածներու մէջ պէտք է կրկնեն այն ճշմարտութիւնները որոնց կը հաւատան. այսինքն՝ թէ պատերազմ էր, ատիկա ցաւ կը պատճառէ, եւլն.։ Թելադրողները բաց են. «Ի հարկին ներողութիւն խնդրեցէք, մի՛ վախնաք այդ քայլը առնելու»։

Խուսափելի կէտերուն գլխաւորը «Հատուցում», կամ «Հողային պահանջ» խօսքերուն գործածութիւնն է, յատկապէս պաշտօնական անձնաւորութիւններու կողմէ։ Անոնց գործածութիւնը ամէն անգամուն «կարելիութեան» յոյսը կը ջնջէ, հաւանականութիւնը կ'աւելցնէ։

«Մի՛ վարուիք այնպէս, որպէս թէ ոչինչ պատահած է։ Մի՛ ըսէք թէ իրականութեան մէջ Հայերը չեն սպաննուած, այլ անոնք ցեղասպանութեան ենթարկած են Թուրքերը։ Չէք կրնար համոզիչ ըլլալ։ Մի հակազդէք չափազանցուած ձեւով, հայկական պնդումներու ուղղութեամբ վճիռ արձակող երկիրներու։ Մի՛ սպառնաք։ Ատիկա պատճառ կ'ըլլայ որ հետզհետէ դուք ձեզ մեկուսացնէք» կ'ըսեն «Թուրքիոյ Թեզերուն Համակիր» հեղինակութիւնները։

Մ. Ալի Պիրանտը այս բոլորէն առանձնացուցած է ԱՄՆ-ու ճանաչումին հարցը։ Կ'ըսէ թէ հայկական գլխաւոր նպատակն է ատիկա, քանի որ անով աւելի դիւրաւ կը համոզուին արեւմտեան այն միւս Խորհրդարաններն ալ որոնք կը յամառին չընդունիլ ցեղասպանութիւնը։ Ճիշդ է որ անցեալ շրջանին նախագահ Քլինթըն, ներկայիս Ճ. Պուշ տեղի չտուին, չեն տար։ Սակայն, օր մը կրնայ իրավիճակը փոխուիլ ու ԱՄՆ-ու ղեկավարութիւն մը համաձայնիլ Հայերու պնդումներուն։ Այս պատճառով, ամերիկացի անձնաւորութիւնները յատուկ կերպով կ'ազդարարեն. «Եթէ Թուրքիա լայն հորիզոնով քայլեր առնէ, Քոնկրէսը դիւրութեամբ կ'ընդդիմանայ։ Հակառակ պարագային, ցեղասպանութիւնը պիտի ընդունուի»։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍ

Ապրիլ 24-ի առաւօտեան եկեղեցական արարողութիւններէն ու հայ ուսանողներու միացեալ մարմնին Հոլիվուտի 30 հազար հոգինոց տպաւորիչ ցոյցէն ետք, կէսօրին Մոնթեպելլոյի Ապրիլեան յուշարձանին շուրջ տեղի ունեցած է ոգեկոչման հանդիսութիւն մը, ուր ներկայ եղած են շուրջ հազար հինգ հարիւր հոգի։ Բացումը կատարած է հանդիսավարը՝ Մայքըլ Մահտեսեան։ Խօսք առած են Սթիւ Տէտէեան, Արտաշէս Քացախեան, Լոս-Անճըլըսի Գաւառի վերահսկիչ Մայք Անթոնովիչ, Գալիֆորնիոյ նահանգապետին կինը՝ Շէրըն Տէյվիս եւ Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչ Վիգէն Եաղուպեան։ Հանդիսութեան աւարտին, Յուշարձանին առջեւ կատարուած է հոգեհանգստեան արարողութիւն, որուն, վերջին պահուն միացած է նաեւ առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեան։

Ժամը 4-ին, Լոս-Անճըլըսի Թրքական հիւպատոսարանին առջեւ տեղի ունեցած է Հ. Ե. Դաշնակցութեան կազմակերպած բողոքի ցոյցը, որուն մասնակցած են շուրջ 2000 հոգի։

Երեկոյեան ժամը 6-ին, Կլէնտէյլի «Սիվիք Աւտիթորիոմ» սրահին մէջ, տեղի ունեցած է Ապրիլեան ոգեկոչման պաշտօնական հանդիսութիւնը, զոր առաջին անգամ ըլլալով կազմակերպած է Կլէնտէյլի քաղաքապետութիւնը, որ Ապրիլ 21-էն 26 հռչակած է յիշողութեան շաբաթ, որուն ընթացքին տեղի ունեցած են հայկական ցեղասպանութեան մասին փաստագրական նկարներու եւ փաստաթուղթերու ցուցադրութիւն մը, կլոր սեղան մը եւ ոգեկոչման պաշտօնական հանդիսութիւն մը, որուն ներկայ եղած են աւելի քան 2000 հոգի, այդ կարգին՝ քաղաքապետը, Թաղապետական Խորհուրդի անդամներ, պաշտօնատարներ, Հայ յարանուանութեանց հոգեւոր պետեր, Հայաստանի աւագ հիւպատոսը, Հայ քաղաքական, Բարեսիրական, Մշակութային եւ այլ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ։ Բացումը կատարած եւ յայտագիրը վարած է քաղաքապետ Րաֆֆի Մանուկեան։ Խօսք առած են Հայաստանի աւագ հիւպատոս Վալերի Մկրտումեան, պաշտօնատար անձնաւորութիւններու ներկայացուցիչներ, փրոֆեսոր Լեւոն Մարաշլեան։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը։

Նոյն երեկոյեան ժամը 9-ին, Կլէնտէյլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ տեղի ունեցած է «Սուրբ Գրիգոր» քառեակին յիշատակի նուագահանդէսը, որուն ընթացքին մեկնաբանուած են դասական գործեր։

ԼՐԱՏՈՒ

ՎԵՆԵՏԻԿ ԵՒ ՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐԸ

Վենետիկի կեդրոնական դրամատան (Casa di Risparmio di Venezia) եւ Մխիթարեան Միաբանութեան թանգարանի վարչութեան միացեալ ջանքերով, Հինգշաբթի, Ապրիլ 18-ին, երեկոյեան ժամը վեցին, բացումը կատարուեցաւ արդի 14 հայ նկարիչներու գործերու ցուցահանդէսին, նոյն դրամատան Վենետիկի կեդրոնատեղիին մէջ, գամփօ սան Լուքա, ճարտարապետական յուշարձան նկատուած սրահին մէջ, գործ աշխարհահռչակ ճարտարապետ Ներվիի։

Անցնող Դեկտեմբեր ամսուն, Վենետիկի հայ գաղութին շնորհուած էր ՏԱՄԽԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻԻ պատուակալ տիտղոսը, եւ նոյն առիթով ծրագրուած էր սոյն ցուցահանդէսը, որպէս փակում Մխիթարեան Միաբանութեան երեքհարիւրամեակի հանդիսութիւններուն եւ մասնակցութիւն մը 1700-ամեակին։

Բացման իր խօսքին մէջ, տոքթոր Սիմոնաթօ, դրամատան գեղարուեստական պատասխանատուն, մանրամասնօրէն յիշեց ցուցահանդէսին պարագաները եւ խօսքը փոխանցեց, Միաբանութեան մշակութային պատասխանատու՝ Հ. Յարութիւն Վրդ. Պզտիկեանին, որ հիմնականօրէն անդրադարձաւ ՀԱՅ - ՎԵՆԵՏԻԿ փոխադարձ յարաբերութիւններուն, շեշտելով որ Մխիթարեան Միաբանութիւնը հիանալի կերպով մարմնաւորած է այն կամուրջը որ զոյգ մշակոյթները իրարու կը միացնէ, քանի անոնք Վենետիկի մէջ «ՀԱՅ» կը կոչուին վենետիկցիներէն, եւ Սփիւռքի եւ Հայրենիքի մէջ «ՎԵՆԵՏԻԿՑԻ» ճանչցուած են Հայերէն։

Հուսկ Իշխանուհի Թիէփօլօ, պատմագէտ եւ Վենետիկի պետական դիւաններուն երկար տարիներու տնօրէնուհի, պատմական ակնարկներով եւ դիւանային մէջբերումներով փորձեց շեշտել Վենետիկի հայ համայնքին ստեղծագործ նկարագիրը. - «Ան չի նմանիր - ըսաւ - միւս փոքրամասնութիւններուն. Հայերը Վենետիկի մէջ եղած են ստեղծագործ, բացուած մշակոյթին, բայց միշտ պահելով իրենց ինքնուրոյն նկարագիրը, հարստացուցած են նիւթապէս եւ մշակութապէս այս բացառիկ հանրապետութիւնը որ Վենետիկ կը կոչուի...»։

Շուրջ հարիւր հրաւիրեալներու մէջ յատուկ յարգանք եւ ուշադրութեան առարկայ եղաւ Միաբանութեան Աբբահայրը՝ Հ. Եղիա Վրդ. Քիլաղպեան, Դրամատան Ընդհանուր Տնօրէնը, բարձրաղոյն պաշտօնեաներով շրջապատուած, քաղաքապետարանի ներկայացուցիչներ, մամուլ եւ գեղարուեստական ակադեմիայի պատասխանատուներ եւ դասատուներ։

Ներկաները հրաւիրուեցան ցուցահանդէսը այցելելու եւ օգտուելու դրամատան տնօրէնութեան կողմէ պատրաստուած հիւրասիրութենէն։

Ցուցէ օրը եւ ժամը պատճառ եղան որ Վենետիկի հայ գաղութէն որեւէ ներկայացուցիչ չէր եկած, հակառակ ատենին բաժնուած հրաւիրատոմսերուն...։

ՀԵՊ

Վենետիկ
2002, Ապրիլ 23

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի Համազգային Արշիլ Կորքի սրահին մէջ, Ապրիլ 18-ին, բացումը կատարուած է Յակոբ Խուպէսէրեանի գծագրութիւններու, իւղանկարներու, քանդակներու եւ գորգերու ցուցահանդէսին։ Նորութիւն նըկատուած են իւղանկարներով կտաւի վրայ իր գործերը։

ԳԱՏԸՐԳԻՒՂԻ Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը կատարուած է Ապրիլ 21-ին եւ յաւարտ արարողութեան տեղի ունեցած է Սիրոյ սեղան մը ի նպաստ Արամեան վարժարանին, նախագահութեամբ Մեսրոպ պատրիարքին։ Ներկաները ողջունած է Թաղային Խորհուրդի ատենապետ՝ Շապուհ Զոլաքեան եւ բեմը յանձնած է օրուան հանդիսավարին՝ Նազարէթ Պալի։ Խօսք առած է մատաղի յանձնախումբի ատենապետ՝ Տիգրան Կիւլմէզկիլ որ անդրադարձած է հաւաքոյթին նպատակին։ Դպրոցին տնօրէնուհին՝ Շուշան Մուրատեան բացատրութիւններ տուած է ներկայ վիճակին մասին։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը։

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԲ.

ԲԱՆՏԻՆ ՄԷՋ

- Այդպիսի տեղեկագիր չեմ ղրկած Պատրիարքարան։

- Տեղեկագիրները մեր ձեռքն են։

- Իմ ստորագրութեամբս։

- Ո՛չ, անունիդ սկզբնատառերը միայն, այսինքն Ա. Մ.

- Այդ երկու տառերով կարելի է հարիւր զանազան անուններ շինել։

- Ատոնք պարապ առարկութիւններ են. տեղեկագիրները դուն գրած ես, ատոր տարակոյս չի կայ։

- Ինչպէ՞ս կ'ուզէք, որ այդ տեսակ տեղեկութիւններ գրած ըլլամ եւ Պոլիս ղրկած, երբ միջոց չի կայ թղթատարով ղրկելու։

- Դուն անոր միջոցն ալ գտած ես, երկաթուղիի պաշտօնեաներու ձեռքով կը ղրկես եղեր։

- Բոլորովին սխալ տեղեկութիւններ տուեր են ձեր վսեմութեան, - պատասխանեց Արիկ։

- Ընդհակառակը, իմ տեղեկութիւններս շատ ճիշդ են, եւ քու ուրացումներդ որեւէ օգուտ չունին, ուստի քեզի խորհուրդ կուտամ ամէն բան խոստովանիլ, այդ կերպով թերեւս քեզի տրուելիք պատիժը թեթեւցնես։

- Երբեք չեմ կրնար խոստովանիլ յանցանք մը, զոր չեմ գործած։ Ես միշտ տէրութեան հաւատարիմ մէկը եղած եմ...

- Քանի որ հայ ես՝ տէրութեան հաւատարիմ չես կրնար ըլլալ, - վճռեց Բէչատ պէյ։

Նոյն միջոցին դուռը բացուեցաւ, եւ Ալի Րիզա պէյ ներս մտաւ եւ մօտենալով Քրամը սխասիի տնօրէնին՝ անոր ականջին բաներ մը փսփսաց։

Բէչատ պէյի դէմքը յանկարծ այլայլեցաւ։

- Իրա՞ւ կ'ըսես, - գոչեց։

Միւսը հաստատական կերպով գլուխը շարժեց։

Բէչատ պէյ աճապարանքով գրասեղանին վրայ դիզուած թուղթերը գզրոցին մէջ լեցուց, գզրոցը կղպեց եւ ոտքի ելաւ։

Ցետոյ սեղանին վրայ դրուած զանգակը հնչեցուց։

Ոստիկան մը ներս մտաւ։

- Այս մարդը իր տեղը տարէ՛ք, - հրամայեց։

Արիկը տարին իր բանտը։

Իր բանտակիցները փութացին քովը՝ հասկնալու համար, թէ ի՛նչ եղած էր հարցաքննութեան արդիւնքը։

Բայց Արիկ չուզեց բացատրութիւն տալ։։

- Մէկ քանի աննշան հարցումներ ըրաւ Բէչատ պէյը եւ յետոյ ելաւ գնաց, - ըսաւ։

Արիկ չափազանց հետաքրքիր էր հասկնալու համար, թէ ինչու համար Բէչատ պէյ յանկարծ ընդհատած էր հարցաքննութիւնը եւ աճապարանքով մեկնած՝ Ալի Րիզայի մէկ փսփսուքին վրայ։

«Այդ մարդը ի՞նչ ըսաւ իր ականջին, որ այնքան իրար անցաւ ու այլայլեցաւ, - կը խորհէր, - արդեօք ինծի վերաբերեալ բա՞ն մըն էր...»

Ի զուր իր միտքը կը չարչարէր այս հանելուկը լուծելու համար։

Մենք, որ Արիկ Մուպահեաճեանի նըման բանտարկուած չենք, փութանք Բէչատ պէյի ետեւէն, տեսնելու համար, թէ ո՛ւր կ'երթայ։

Հազիւ թէ փողոց ելած՝ կառք մը ցատքեց եւ կառապանին հրամայեց.

- Պապը Ալի...

Քանի մը վայրկեան ետքը կառքը կանգ առաւ Ներքին գործերու Նախարարութեան դրան առջեւ։

Բէչատ պէյ վար ցատքեց եւ արագ քայլերով ուղղուեցաւ դէպի նախարարական դահլիճը։

Դրան առջեւ կեցած էր բարապանը։

- Թալէաթ պէյը հո՞ս է, - հարցուց Քրամը սխասիի տնօրէնը։

- Հոս է, պատասխանեց բարապանը։

- Քովը մարդ կա՞յ։

- Ո՛չ, մարդ չի կայ։

- Ուրեմն իմաց տո՛ւր, որ եկած եմ։

- Շատ աղէկ, - պատասխանեց բարապանը եւ ներս մտաւ։

Վայրկեան մը ետքը դուրս ելաւ եւ ըսաւ.

- Նորին վսեմութիւնը ձեզի կը սպասէ։

Բէչատ պէյ մտաւ Ներքին գործերու նախարարին սենեակը։

Այս վերջինը, իր գրասեղանին առջեւ բազմած, թերթ կը կարդար։

- Ի՛նչ չուտ եկար, - ըսաւ նախարարը՝ խօսքը Բէչատ պէյին ուղղելով։

- Ալի Րիզան լուրը հաղորդելուն պէս փութացի ձեր քովը։

- Ի՞նչ կ'ըսես այս եղածին։

- Ես միշտ կը կասկածէի, որ այդ մարդը ձեզի դէմ կը դաւէ կոր։

- Ժամ առաջ պէտք է, որ զինքը հեռացընենք Պոլսէն։

- Իմ ալ կարծիքս այդ է։

- Ես հիմա Պէտրի պէյին ալ թէլէֆոն ըրի եւ ըսի, որ հոս գայ։

- Ո՞ր կողմը աքսորելու միտք ունիք։

- Թո՛ղ իր հայրենիքը երթայ, բաւական երկար ճամբայ է։

- Կարծեմ ինք Րնիկ պաղտատցի է։

- Այնպէս է եղեր։

- Առանձի՞ն պիտի ղրկենք զինքը։

- Բնական է, որ հետը երկու ոստիկան պիտի տանք վրան հսկելու համար։

Նոյն միջոցին բարապանը եկաւ իմացընել, թէ Պէտրի պէյը եկած էր։

- Նե՛րս թող գայ, - հրամայեց Թալէաթ պէյ։

Ոստիկանութեան տնօրէնը ներս մտաւ եւ եկաւ բազմեցաւ Ներքին գործերու նախարարին քով։

- Գիտե՞ս, քեզ ինչո՛ւ կանչեցի, - ըսաւ Թալէաթ։

- Անշուշտ ոստիկանական կարեւոր խնդիր մը կայ, - պատասխանեց Պէտրի, - մանաւանդ որ կը տեսնեմ, թէ Բէչատ պէյն ալ կանչուած է։

(Շար. 217)

(Տար· Ս· Էջէն)

յայտարել այլ կերպ, քան Շիրաքի ի նըպաստ քուէարկելով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ–ԱՐԵՒԵԼՔԻ մասին միջազգային ժողով մը կ՚ուզեն կազմակերպել Միացեալ–Նահանգները, Եւրոպական Միութիւնը, Ռուսաստան եւ ՄԱԿ–ը: Տեղւոյն վրայ, բացի Արաֆաթի «ազատագրում»էն, շատ փոփոխութիւն չկայ: Ծիրանաւոր Էջէկարայ տեսնուած է Արաֆաթի հետ եւ յայտնած թէ Պապը կ՚ուզէ որ Ս· Ծննդեան Մայր Տաճարը ժամ առաջ վերադարձուի Աստուծոյ եւ հաւատացեալներուն: Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, ՄԱԿ–ը չամչնալով, հրաժարեցաւ քննիչ յանձնախումբ մը ղրկելէ Ճենին: Արաբական երկիրները գայթակղած են, ԱՄՆ եւ եւրոպական երկիրները իրենց ցաւը յայտնած են, Ֆրանսա կ՚ըսէ թէ «կը հասկնայ» որ Ք· Անան խուսափած կառավարութեան դիրքին հետեւանքները քաշէ:

ԱԼԺԵՐԻՈՑ մէջ ահաւոր նոր ջարդ մը տեղի ունեցած է Մայիս 2–ին, Թիարէթի արեւմտեան գաւառը, ուր 31 հոգի մորթուած է:

14e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 14րդ ՇԱՐՔ (Գ. ԾՐԱԳԻՐ)

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

VALAD VALADIAN
ՎԱԼԱԴ ՎԱԼԱԴԵԱՆ
BONHEUR
ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԻՒՆ
(գրուած՝ 1917 թ·)
Դրամա
Զորս արարով
Կիրակի, Մայիս 19, ժամը 16–ին
Dimanche 19 mai à 16 heures
ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
M° Courcelles
Մուտքը՝ 5 Եւրօ:

Le Représentant de la République
du Haut-Karabagh en France
M. A. HARUTYUNYAN

et

Le Président de l'Association de Soutien
au Karabagh
M. R. YEZEGUELIAN

vous invitent à la réception organisée à l'occasion du

10ème ANNIVERSAIRE DE LA LIBERATION DE LA VILLE DE CHOUCHI

le jeudi 9 mai à 18h30 précises

au Centre Culturel de l'UGAB
118, rue de Courcelles, 75017 Paris

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 9
Տօն է ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ:

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10_ին; պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագը կը մատուցանէ՝
ԽՄԱՀԱԿ ԱԽԱԳ ՔՀՆՑ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ ՍԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն Յանձնախումբը

«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»

հանդիպումներու ծիրին մէջ

կը հրաւիրէ

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ ԵՒ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒՄ ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ

ներածական շարքին Է· հանդիպման, որ տեղի կ՚ունենայ

Երեքշաբթի, Մայիս 7, ժամը 19–ին

Ուղեկցութեամբ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ· ԱԽԵՏԻՔԵԱՆԻ

Սահակ–Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի «Արծրունի Զրբաշեան» սրահին մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

TELEVISION
FRANCE 2

Le jeudi 9 mai, un peu après 9h30 et une émission consacrée à l'Ascension, **Foi et Traditions des Chrétiens Orientaux** diffusera un reportage sur l'action de Médecins Sans Frontières en Arménie, en faveur des enfants des rues.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա· Թաղէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Մայիս 11, ժամը 14·30, սովորական հաւաքատեղին:

Dans le cadre de la commémoration du 24 avril 1915

ARMENIE
le silence des pierres

EXPOSITION / CREATION

à la
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS

jusqu'au 5 mai

en semaine de 19h30 à 22h
Samedi et Dimanche de 16h à 22h

57, Boulevard Jourdan, 75014 Paris
M° Pte d'Orléans /
RER Cité Universitaire

**Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris**
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

Ընթրիք-Հանդիպում

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆԻ
(Հայաստանէն)
եւ
Սփիւռքեան Մտաւորականներու հետ
Երեքշաբթի, Մայիս 14,
ժամը 20·30–ին
Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 Paris
Տեղերը ապահովել, հեռաձայնելով՝
01 45 93 00 25

ԿԼՈՐ-ՍԵՂԱՆ
ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄ

Կը մասնակցին
Լեւոն Միրիջանեան (Հայաստանէն)
Նորվան Եպիսկ· Զաքարեան
Գրիգոր Պըլտեան
Անահիտ Տօնապետեան
Յակոբ Պալեան
Հինգշաբթի, Մայիս 16,
ժամը ճիշդ 20·30–ին
Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 Paris

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

DEJEUNER

A l'occasion de la Fête des Mères, la CBAF Section Archalouys Tatéossian de Paris organise un déjeuner au restaurant **«Al-Wady», Dimanche 26 mai** à partir de 12h30.

Pour les réservations veuillez contacter :
— Mme Chakroumian au 01.45.36.99.04
ou
— Mme Sarkissian au 01.48.70.73.22
Nous vous attendons nombreux.

**

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été à Bellefontaine

JUILLET :
- Assistants sanitaires (médecin ou infirmier en 2e année)
- Aide-cuisiniers
- Techniciennes de surface (femmes de ménage)
- Lingère

AOUT :
- Assistants sanitaires (médecin ou infirmier en 2e année)
- Aide-cuisiniers
- Techniciennes de surface (femmes de ménage)
- Lingère
- Animateurs diplômés BAFA

Ecrire à :
C.B.A.F. - Conseil d'Administration
17, rue Bleue 75009 Paris

Séjour en Arménie
du 8 au 15 juillet

Organisé par ESPOIR POUR L'ARMENIE

> Visite touristique de l'Arménie, Erevan et ses environs.
> Participation à la messe en la cathédrale d'Etchmiadzine.
> Participation aux manifestations du 14 juillet à l'Ambassade de France.
> Gumri, Vanatzor, Spitak, Khor Virab, le lac Sévan, Guéghart, Garni, etc.
> Rencontres avec les enfants parrainés par SEL et Espoir pour l'Arménie.
> Possibilité de prolonger son séjour et de le personnaliser.

Prix: En pension complète 1060 euros au départ des grandes villes de France

Pour tout renseignement : Serge KURKDJIAN : Tél. : **04 91 77 23 44.**

Le sport à l'UGAB-Paris

Les activités sont réparties comme suit :
- de 13h30 à 15h30 : **Volley-ball garçons**
- de 14h45 à 16h15 : **Volley-ball filles**
- de 16h15 à 17h30 : **Basket-ball filles**
- de 16h30 à 19h10 : **Basket-ball garçons**

Les entraînements ont lieu tous les samedis (sauf les jours fériés) au gymnase habituel : «Fonds de Prince», av. de la Porte d'Auteuil, 75016 Paris (M° Pte d'Auteuil).

Pour tous renseignements, contacter : **Samuel Najarian au 01 14 99 85 05.**

ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 5
DIMANCHE
5 MAI
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ
ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ
Թիւ 281

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20.421 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20.421

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՀԱՆՋԱՏԻՐՈՒԹԻՒՆ

Գրեց՝

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆ

1922 թուականի Մարտի 4-ին Խորհ. Հայաստանի կառավարութիւնն ընդունեց Որոշում ազգային ուղղագրութիւնը դադարեցնելու մասին: Փոխարէնը գործածութեան մէջ դրուեց այսպէս կոչուած նոր ուղղագրութիւնը, որը մոգոնել էր լեզուաբան Մանուկ Աբեղեանը: Այսօր լրանում է այդ իրադարձութեան 80-րդ տարելիցը: Տարելիցը եւ ոչ թէ տարեդարձը, որովհետեւ նոր ուղղագրութիւն կոչուածը, ինչպէս եւ սպասւում էր, դարձաւ բառացիօրէն ազգային աղէտ եւ այսօր մեզ ներկայանում է իբրեւ 80-ամեայ ազգային ողբերգութիւն...

Ինչպէ՞ս պատահեց, որ աւելի քան 1500 տարիներ Հայոց Լեզուին և Հայ Ժողովրդին անթերի ծառայած ազգային ուղղագրութիւնը, որը կերտուել է Ս. Մեսրոպի ձեռքով, յանկարծ համարուեց հնացած, այլեւս ոչ պիտանի ա՛յն աստիճան, որ պահանջ զգացուեց գործադրութեան կոչել բոլորովին նոր ուղղագրական համակարգ:

Այս հարցի ճշմարիտ պատասխանն այն է, որ ժողովրդին նոր ուղղագրութիւն պարտադրելը ոչ մի կապ չունէր ազգային, աւելի քան 15-դարեայ Մեսրոպեան ուղղագրութեան հնացած լինել-չլինելու հետ: Եթէ այսօր էլ Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը անթերի ծառայում է Հայկական Եկեղեցուն եւ Սփիւռքին, ապա ինչո՞ւ պէտք է այդ նոյն ուղղագրութիւնը փոխարինուելու կարիք ունենար 80 տարի առաջ՝ 1922-ին:

Միշտ էլ հասկանալի են եղել, իսկ վերջերս, Կոմկուսի Համամիութենական կենտկոմի յոյժ գաղտնի արխիւային փաստաթղթերի հրապարակումից(*) յետոյ, աւելի քան պարզ ու հասկանալի են դառնում այն քաղաքական շարժառիթները, որոնց հետեւանքով կատարուել են անհարկի պետական միջամտութիւններ ո՛չ միայն Հայոց ազգային ուղղագրութեան մէջ: Պարզւում է, որ սկզբից եւեթ մոսկովեան իշխանաւորները մշակած են եղել Խորհ. Միութեան տարածքով մէկ սոցիալիստական կոչուող մշակոյթ, նոր գրագիտութիւն, նոր՝ համահարթուած ազգային ըմբռնումներ եւ փոխյարաբերութիւններ բուծելու յատուկ ծրագիր: Շատ լաւ հասկանալով լեզուի առաջնային եւ անփոխարինելի դերը տուեալ ժողովրդի ազգային մշակոյթի զարգացման, ազգային ոգու կերտման, ազգային աւանդոյթների պահպանման եւ նման կենսական հարցերում, խորհրդային իշխանութիւնը ժողովուրդների ազգային զարգացման հնարաւորութիւնները սահմանափակելու ծրագիրն իրականացնել ըսկսեց յատուկ լեզուաքաղաքականութեամբ: Այդ լեզուաքաղաքականութիւնն, ամէն բանից առաջ, վերաբերում էր ազգային այբուբեններին եւ ուղղագրութիւններին:

Բաւական է նշել, որ խորհ. սատրապների ջանքերով, մինչեւ 1935 թուականը, բազմազգ Խորհ. Միութեան մեծաթիւ ու փոքրաթիւ ժողովուրդների համար ըստեղծուել-պարտադրուել է 68 լատինականացուած այբուբեն... Բնոյթի փոփոխումների է ենթարկուել (ի հարկէ՝ տարբեր չափերով) մի շարք լեզուների (ռուսերէնի, բելառուսերէնի, ուկրաներէնի, հայերէնի եւ այլն) ուղղագրութիւնը:

1924 թուականի Նոյեմբերին, այսինքն Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը կասեցնելուց աւելի քան երկու եւ կէս տարի անց, այդ կասեցումը գլխաւորած նախկին լուսժողկոմ Պօղոս Մակինցեանը հանդէս եկաւ մի յօդուածով՝ ամենայն լրջութեամբ առաջարկելով հրաժարուել նաեւ Մեսրոպեան այբուբենից եւ գրել լատիներէն տառերով: Մակինցեանը յանդըգնութիւն ունեցաւ խոստովանելու, որ ինքը աբեղեանական ուղղագրութեան հաստատման աջակցել է, որովհետեւ համոզուած է եղել, որ «հայերէնի ուղղագրութեան կատարեալ ռեֆորմից յետոյ» միայն հնարաւոր կը լինի լատինատառ այբուբենի անցնելը...

Մոսկուայի հաւատարիմ կամակատարի այս խոստովանութիւնից վաղուց արդէն յայտնի էր, որ լատինատառ այբուբենի վտանգը դամոկլեան թրի նման կախուած է եղել նաեւ հայ ժողովրդի գլխին: Իսկ վերջերս հրապարակուած երբեմնի յոյժ գաղտնի փաստաթղթերը եկան աւելացնելու, որ պատուհասը չէր վերաբերել միայն հայերէնին ու հայ ժողովրդին: Դա եղել է միութենական համընդհանուր լեզուաքաղաքականութիւն:

Այս ամէնից յետոյ, առնուազն անպարկեշտ է հնչում որոշ լեզուաբանների պնդումն այն մասին, իբրեւ թէ Մեսրոպեան ուղղագրութիւնից աբեղեանականին անցնելը պայմանաւորուած է եղել քերականական հասունացած խնդիրներով եւ ուրիշ բան չէ, քան Հայոց լեզուի շահերից բխող անհրաժեշտութիւն...

Տիրապետենք մեր նեարդերին եւ տեսնենք, թէ ինչ է ասում Լեզուաբանութեան Ինստիտուտի տնօրէն, Լեզուի պետական տեսչութեանը կից Հայերէնի բարձրագոյն խորհրդի նախագահ, Գիտութիւնների Ազգ. Ակադեմիայի նախագահութեան անդամ ակադեմիկոս Գէորգ Ջահուկեանը: Նա մամուլում յայտարարում է. «Իմ կարծիքով գիտական տեսակէտից անմտութիւն է դասական ուղղագրութեանը վերադառնալը: Աշխարհում չկայ մի դէպք, որ օգտակար բարեփոխում կատարուի, յետոյ նորից ետ գնան» («Գրական Թերթ», 9 Յունիսի 2000 թ.):

Սա նշանակում է, թէ դասական, այսինքն Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը կասեցնելը եւ աբեղեանականին անցնելը առաջընթաց էր, «օգտակար բարեփոխում», իսկ Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը վերականգնելը կը լինի ետընթաց քայլ, ետադիմութիւն...

Պատահական չէ, որ աբեղեանամէտ լեզուաբանները, մինչեւ անգամ նրանցից ամենաանուանին, Հանրապետութեան թիւ մէկ մասնագէտը համարուող ակադեմիկոս Գէորգ Ջահուկեանը, ոչ մի համոզիչ փաստարկ չունեն եւ չէին էլ կարող ունենալ գիտականօրէն հիմնաւորելու համար Մեսրոպեան ուղղագրութեան կասեցման անհրաժեշտութիւնը:

Եթէ խորհրդային տարիներին նրանց չինծու, արհեստական փաստարկումները, աբեղեանական ուղղագրութիւնը գովաբանող նրանց քարոզութիւնը ինչ-որ տեղ կարող է հասկանալի թուալ՝ հաշուի առնելով տիրող քաղաքական պայմանները, ապա Անկախութեան սկզբից մինչեւ այժմ յամառօրէն պահպանուող նրանց հակամեսրոպեանական, ապազգային կեցուածքը ոչ միայն հասկանալի չէ, այլեւ, մեղմ ասած՝ դատապարտելի է:

Մի՞թէ ոեւէ մէկը կարող է արդարացի համարել այն, որ Ազատ եւ Անկախ Հայաստանում բացայայտօրէն շարունակւում է խորհ. լեզուաքաղաքականութիւնը: Վերացել կամ հիմնովին վերափոխուել են խորհ. բոլոր օրէնքներն ու որոշումները, բացառութեամբ Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը կասեցրած Հայաստանի կառավարութեան 1922 թուականի Մարտի 4-ի տխրահռչակ Որոշումից...

Աբեղեանական ուղղագրութիւն կոչուածը 80 տարի շարունակ խեղել, աղաւաղել է հայերէն բառերի մեծ մասի բնական, իրական պատկերը: Անհեթեթութեան աստիճան ձեւափոխուել – խեղանդամուել են անթիւ, անհամար բառարմատներ, ածանցներ ու վերջաւորութիւններ, դրանցից շատերն էլ ուղղակի կացնահարուել, ոչնչացել են: Գրաւոր հայերէնը, այսինքն բուն Հայ լեզուն, հայերէն խօսքը դարձել է անճանաչելի, աղքատիկ, երերուն, ինքն իրենից օտարուած...

Որեւէ ազգ կարող է ունենալ միայն ու միայն մէկ ուղղագրութիւն: Երկրորդ ուղղագրութիւն լինել չի կարող, ճիշդ այնպէս, ինչպէս որ նոյն ազգը միաժամանակ չի կարող ունենալ մէկից աւելի այբուբեն: Ահա 80 տարի է՝ Հայ ազգը գտնւում է անբնական իրավիճակում. Հայաստանում՝ խորհ., այն է աբեղեանական ուղղագրութիւն, Սփիւռքում՝ ազգային, Մեսրոպեան ուղղագրութիւն: Նոյն ազգն ենք, նոյն ժողովուրդը, բայց նոյնիսկ ամենանուիրական բառերն ու անունները՝ Աստուած, Յիսուս, Յարութիւն, սէր, քրիստոնէութիւն, աղօթք, մկրտութիւն, Աւետարան, Առաքեալ, Պօղոս, Թադէոս, Լուսաւորիչ, ազատութիւն, հանրապետութիւն եւ այլն, գրում ենք տարբեր ձեւերով: Սփիւռքահայութիւնը հիմնականում անհաղորդ է Հայաստանի մամուլին ու գրաւոր մշակոյթին, Հայաստանցին անհաղորդ է արեւմտահայ ու սփիւռքահայ գրական մշակոյթին: Ձեւականօրէն գոյութիւն ունի մի հմայիչ կարգախօս՝ Մէկ ազգ՝ մէկ մշակոյթ, բայց իրականում կեանքը զարգանում է բոլորովին այլ ուղղութեամբ:

Բանն այնտեղ է հասել, որ սփիւռքահայ մամուլի էջերում հնչում են ահազանգեր այն մասին, թէ Սփիւռքի հայութիւնը եւ Հայաստանի հայութիւնը իրենցից ներկայացնում են երկու տարբեր ժողովուրդներ՝ տարբեր ուղղագրութեամբ եւ տարբեր լեզուամտածողութեամբ...

Լուրջ եզրակացութիւններ անելու փոխարէն, մեր լեզուաբանները բարեհաճում են ճամարտակել, թէ, իբր, երկու ուղղագրութիւնների առկայութիւնը չի խանգարում ազգային միասնականութեանը... Դժբախտաբար, իշխանութիւնների կողմից այս բոլորը դիտւում է անտարբերութեամբ: Գիտութիւնների Ազգ. Ակադեմիան լուռ է՝ ենթարկուելով գործող ուղղագրութիւնը ատամներով պաշտպանող ակադեմիկոսներին, իշխանութիւններն էլ հաւատում են այդ ուղղագրութիւնը որպէս ժողովրդական բարիք ներկայացնող Ազգ. Ակադեմիային...

Ոչ մէկի հոգը չէ, որ ժողովուրդը մատնուել է, մեղմ ասած՝ կիսագրագիտութեան: Տասը հազար Հայից հազիւ թէ մէկը կարողանայ իր կենսագրութիւնը գրել առանց բառասխալների, կանոնաւոր հայերէնով շարադրել նոյնիսկ իր բանաւոր խօսքը... Սա պատի՞ւ է բերում Մեսրոպեան այբուբեն, Մեսրոպեան ուղղագրութիւն, Թարգմանութեանց Թագուհի Աստուածաշունչ, Մատենադարան եւ ուրիշ այսպիսի փառքեր եւս ունեցող ժողովրդին...

80 տարի գործող աբեղեանական ուղղագրութիւնը ոչ մի կապ չունի Հայոց լեզուի ներքին օրինաչափութիւնների եւ Հայ ժողովրդի ազգային լեզուամտածողութեան հետ: Դա մեր վզին փաթաթուել է խորհ. իշխանութեան կողմից՝ քաղաքական պարտադրանքով: Աբեղեանական ուղղագրութիւնը տակնուվրայ է արել Հայոց լեզուի քերականական ամբողջ համակարգը: Ստեղծուել է մի կեղծ, արհեստական քերականութիւն, եւ զարմանալ պէտք չէ, որ հայ աշակերտը եւ ուսանողը հաճոյքով ու հեշտութեամբ սովորում է ցանկացած օտար լեզու, բայց իր մայրենի լեզուն ոչ մի կերպ սովորել չի կարողանում... Ինչո՞ւ: Որովհետեւ չի կարող լինել Հայոց լեզուի ուսումնառութիւն՝ առանց ազգային ուղղագրութեան:

80 տարին բաւական չէ՞, որպէսզի մենք դադարենք լինել աշխարհի միակ ժողովուրդը, որը բնական մէկի փոխարէն ունի երկու ուղղագրութիւն... Այս անբընական, գաւեշտա-ողբերգական վիճակն ինքնին խօսուն է եւ մեկնաբանութիւններն աւելորդ են:

Մէկ բան, այնուամենայնիւ, պէտք է ասել: Եթէ խորհ. ժամանակներում ուղղագրութիւնը գտնւում էր քաղաքական խնդիրների շարքում եւ անլուծելի էր, ապա ներկայումս այդպիսի բռնադատուածութիւն գոյութիւն չունի: Անկախութեան հաստատմամբ, ուղղագրութիւնը ներգրաւուեց ազգային-պետական խնդիրների ոլորտում, եւ բանական ու տրամաբանական է Հայրենիքում ու Սփիւռքում ծաւալուող աւելի քան տասնամեայ այն Շարժումը, որի պահանջն է՝ չեղեալ յայտարարել Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը կասեցրած 1922 թուականի Մարտի 4-ի աղէտալի Որոշումը:

Այդ Շարժումը սոսկ լեզուաբանական խնդիր հետամտող երեւոյթ չէ: Չի կարելի բաւարարուել դասագրքային այն ըմբռնմամբ, ըստ որի «Լեզուն հաղորդակցման միջոց է»: Իրականում Լեզուն անհամեմատ աւելին է: Լեզուն տուեալ Ազգի բանականութեան, իմացականութեան եւ ոգու բարձրագոյն դրսեւորումն է, Ազգի ամենաթանկագին ձեռքբերումը: Կա՛յ Լեզու՝ կա՛յ Ազգ, չկա՛յ Լեզու՝ չըկա՛յ Ազգ:

Աբեղեանական ուղղագրութեան հետեւանքով հայերէն հազարաւոր բառերի անխնայ յօշոտումն ու խեղումը ոճրագործութիւն է Հայոց լեզուի, ուրեմն նաեւ Հայ ժողովրդի եւ համայն Հայ ազգի դէմ: Այս է վերջնական եզրակացութիւնը, որ բնաւ ծայրայեղութիւն չէ եւ բացարձակ ճշմարտութիւն է:

Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերականգնման համար ծաւալուող Շարժումն, ըստ էութեան, ազգային իրաւունքի պահանջատիրական պայքար է: Հայ մնալու, ազգային արմատից չկտրուելու, ազգային միասնականութիւնը պահպանելու արդար իրաւունքի պահանջն է դա, եւ մենք պահանջատէ՛ր ենք:

●

(*) Մանրամասն տեսնել՝ Կարէն Ա. Սիմոնեան, Ուղղագրութեան խնդրին վերաբերող դիւանական փաստաթղթեր («Նախիջեւան» թերթ, Հոկտեմբեր/Դեկտեմբեր, 2000 թ.):

ԳՈՐԾՈՂ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՈՒՂՂԱԽՕՍԱԿԱՆ ՎՆԱՍՆԵՐԸ

Տարօրինակ է, սակայն փաստ, որ 1922 թուականին Հայաստանում իրականացուած ուղղագրական «նորամուծութեան» հեղինակները բնաւ չեն հոգացել իրենց ձեռնարկած վերափոխման ուղղախօսական հետեւանքների մասին:

Սա իսկապէս անըմբռնելի է, քանի որ հայերէնի ուղղագրութեան համակարգային փոփոխութեան տեսաբաններն իրենց ծրագիրը հիմնաւորել են յատկապէս արտասանութեան դիրքերից:

Այսպէս, Մանուկ Աբեղեանը 1922 թ. Մարտի 4-ի դեկրետի մէջ («Առաջնորդ Հայոց լեզվի նոր ուղղագրության») ուղղագրական փոփոխութիւնների իրականացման երեք հիմնաւորում է բերում.

ա. տեղի է ունեցել արտասանական փոփոխութիւն, մի շարք բառեր «այլեւս չենք արտասանում, ինչպես հնումն», ուստի պիտի գրուի ակոս, այլ ոչ ակօս, լույս (լոյս), հանդես (հանդէս), հատակ (յատակ), սենյակ (սենեակ) եւ այլն,

բ. որոշ տառեր «այլեւս չեն արտասանվում», ուստի պիտի գրել ոչ թէ գայ, այլ գա,

գ. որոշ բառերի արտասանութեան մէջ «ավելացել են նոր հնչյուններ», ուստի այդ բառերի գրութեան մէջ էլ պիտի համապատասխան տառեր աւելացուեն, այսինքն՝ պէտք է գրել վոտ (եւ ոչ թէ ոտ), գրեյի (գրէի), դու յես (դու ես), յեկ (եկ) եւ այլն[1]:

Որեւէ այլ փաստարկ չի բերւում: Կրկնում ենք՝ ուղղագրական «բարեփոխման» հիմնաւորումը բացառապէս արտասանական բնոյթի է, այդուհանդերձ, դրա ուղղախօսական հետեւանքները կանխատեսելու որեւէ փորձ չի արուել: Ձեռնարկելով համակարգային արմատական փոփոխութիւն՝ «բարեփոխիչները» լիովին անտեսել են կանխատեսման կարեւորութիւնը, մի խնդիր, որ պարտադիր պայման է ամէն մի գիտափորձի իրականացման: «Բարեփոխում» եզրը, հաւանաբար, այնքան հրապուրիչ է եղել, որ վնասակար հետեւանքների մասին հարկ էլ չեն համարել անհանգստանալու:

Այդ «բարին» սակայն, տարիների հեռուից, միայն ու միայն չարիք է ներկայանում ամէնից առաջ հէնց ուղղախօսութեան առումով:

Անդրադառնանք առաւել վնասակար, հայ մարդկանց լեզուամտածողութիւնը խորապէս խաթարած ու խաթարող երեւոյթներին:

– «Ութիւն» վերջածանցը Հայաստանցիներս այլեւս չենք արտասանում մեր նախնիների, ինչպէս նաեւ Սփիւռքահայերի պէս: «Թ» հնչիւնի քմայնացած արտասանութիւնը արդէն իսկ «ց»-ի է վերածուել՝ [անհրաժէշտուցյուն], [բարցրուցյուն], [գիտուցյուն], [համփերուցյուն], [միուցյուն], [շնորհակալուցյուն], [հիշօղուցյուն] եւ այլն: Սրա պատճառը «ութիւն»-ի աւանդական գրութեան կամայական վերափոխումն էր «ություն» ձեւի: Ահա այս պատճառը ուղղակի մատնանշելու, ուստի դրանով 1922-ի հեղինակների սխալն ընդունելու փոխարէն, հայաստանեան լեզուաբանները գերադասում են խօսել «պատմական հնչիւնափոխութեան» մասին[2]: Փոխանակ արձանագրելու արտասանական համատարած աղաւաղումը՝ լեզուաբանները եզրակացնում են. «Այդ ածանցի մէջ թ հնչյունը ոչ քմայնացած արտասանելը այժմ դիտվում է որպես կոպիտ կամ արհեստական (գրքային) արտասանություն»[3]:

Գիտական մօտեցումը (ինչպէս մնացած գիտաճիւղերում, այնպէս էլ լեզուաբանութեան մէջ) չի կարող բաւարարուել լոկ արձանագրմամբ. գիտութեան բուն անելիքը բացատրելն է, «ինչու» հարցին պատասխան տալը (եւ բացատրութիւնն է նաեւ ճշդում, թէ որքան էր գիտականօրէն հիմնաւոր նախորդ գործառոյթը՝ նկարագրութիւնը):

Բարեխիղճ պատասխանը պահանջում էր խոստովանել 1922 թուականին լեզուական համակարգում իրականացուած, մեղմ ասած՝ վատ հիմնաւորուած միջամտութեան անմիջական ներազդեցութիւնը որոշ հնչիւնների փոփոխութեան վրայ: Գոնէ փորձ պիտի արուէր բացատրելու, թէ այդ ինչպէ՞ս է, որ գիտակ Սփիւռքահայը չի ենթարկւում այդ «պատմական հնչիւնափոխութեանը»:

Մի՞թէ գիտական է այն բացատրութիւնը, թէ սա բնականոն օրինաչափութիւն է, հնչիւնական օրէնք: Իբր համարանութեամբ (անալոգիայով) է, որ թ-ն քմայնացել է, ապա ց-ին մօտեցել. նախ՝ «ց» հնչիւն պարունակող բառերը, ապա՝ միւսները. երեւոյթը դառնում է ընդհանուր, գործում որպէս «ընդհանուր օրինաչափութիւն»[4]: Բանը հասնում է անհեթեթութեան, երբ լեզուաբանն ասում է՝ «անկարելի է դարձնել նաեւ այդ քմայքացած թ-ի արտասանութիւնը ց ունեցող բառերում (խոսակցություն, մրցություն եւ այլն)»[5]: Մի՞թէ չափանիշն այն է, որ մեր շրջապատում ոմանք արդէն դժուարութեամբ են ճիշդ արտասանում մի շարք բառեր, այդ թւում, իսկապէս, նաեւ «թիւրիմացութիւն», «բացատրութիւն», «հասկացութիւն», «ներկայացուցչութիւն», «սրտաբացութիւն» եւ այլն: Իսկ ի՞նչ անեն ճիշդ արտասանողները, սկսեն յարմարուե՞լ սխալ արտասանութեանը: Այլ կերպ ասած՝ մասնագէտ լեզուաբանը սխալը հռչակում է ճիշդ, ուստի եւ արդարացնում է որպէս «լեզվի զարգացման տվյալ փուլում ստեղծված անհրաժեշտություն»[6]:

Եթէ լեզուաբանի համար էականը այս կամ այն երեւոյթի արձանագրումն է, իսկ հնչիւնական օրինաչափութիւնն արձանագրելիս էլ վճռորոշ յայտանիշը տարածուած լինելն է, ապա ո՞րն է չափանիշը աղաւաղումը եւ կանոնականը տարբերակելու: Այսպէս, ընդհանրական դառնալու միտում ունի դ հնչիւնի անցումը ձ-ի եւ ց-ի՝ [ակաձեմիա], [արցյունք], [ռաձիօ], [ձյուրահավատ], [Նալբանձյան], [ձիպլոմ], [Ձիանա], [ձիրեկցիա], [արցյունաբերուցյուն] եւ այլն: Նմանապէս՝ տ-ի վերածումը ծ-ի՝ [ծեխնիկա], [առավծյան], [Կարապեծյան], [Ծիգրան], [ռեյծինգ], [մածյան], [մածեմածիկա], [հաւիծյան] եւ այլն:

Իսկ ի՞նչ երաշխիք կայ, որ մի քանի տասնամեակ անց, այդօրինակ կրաւորական – պարտուողական աշխարհայեացքի տէր լեզուաբանների յաջորդ սերունդը յանձնարարելի (կամ՝ «ազատ արտասանական տարբերակ») չի հռչակի առայժմ կարծէք իրենց իսկ կողմից սխալ ճանաչուող արտասանական խաթարումները՝ «շնավոր» («շնորհաւոր»ի փոխարէն), «յարկե» («ի հարկէ»), «որտեւ» («որովհետեւ»), «եփոր» («երբոր»), «խորդարան» («խորհրդարան»), «գործնէութիւն» («գործունէութիւն»), «համպատասխան» («համապատասխան»), «գնհատել» («գնահատել»), «ունդունել» («ընդունել»), «բախշել» («բաշխել»), «նախագա» («նախագահ»), «հաղթարել» («յաղթահարել»), «հոյրասիրել» («հիւրասիրել»), «ընտանյական» («ընտանեկան»), «կըլնի» («կը լինի»), «հարուր» («հարիւր») եւ այլն:

Միով բանիւ, արտասանական որոշ աղաւաղումներ գրեթէ համատարած երեւոյթ են: Նոյնիսկ դասական ուղղագրութեան Հայաստանցի կողմնակիցներից ոմանք են այդ ազդեցութիւնը կրում: Սակայն մի՞թէ տուեալ հանգամանքը ինքնին փոփոխում է սխալի ու ճշտի յարաբերակցութիւնը: Ամէն փոփոխութիւն (այդ թւում՝ լեզուական) կամ տեղաշարժ դեռեւս զարգացում չէ: Շատ յաճախ փոփոխութիւնները խաթարում են երեւոյթի էութիւնը:

Բխո՞ւմ են արդեօք արձանագրուող, նկարագրուող փոփոխութիւնները Հայոց լեզուի ներքին զարգացումից, ուստի եւ հիմք ունե՞նք դրանք ամրագրելու որպէս ընդհանուր օրինաչափութիւն, լեզուական նորմ, կանոն, թէ՞ պիտի համարենք անցանկալի երեւոյթ: Լեզուաբանի խնդիրն է հէնց ազդել այդօրինակ լեզուախաթարումների վրայ, ոչ թէ պարտուողաբար արձանագրել իրողութիւնը եւ մոգոնել հերթական «օրինաչափութիւնը»:

Օրինակ, եթէ ինքնին նախորդող ց հընչիւնն է պատճառը թ-ի քմայնացման, ապա ինչո՞ւ «անցաթուղթ»ը չի վերածւում «անցացուղթ»-ի: Մինչդեռ իրական պատճառը «թյ» հնչիւնազուգորդումն է՝ որպէս փոփոխուած ուղղագրութեան անմիջական հետեւանք: Հէնց այս հանգամանքը, այլ ոչ թէ «վեցերորդ»ի ց հնչիւնն է անմիջապէս յանգեցնում «յոցերորդ», «ուցերորդ» սխալ արտասանութիւններին:

Հնչիւնաբանութեան հարցերով զբաղուող մասնագէտները արդի արեւելահայերէնում բ, գ, դ, թ, լ, կ, ս, տ հընչիւնների՝ քմայնացմամբ պայմանաւորուած, արտասանութեան աղաւաղումները՝ «փափուկ արտասանութիւնը», այսպէս ասած, «գիրքային տարբերակների» գոյացումը բացատրում են յաջորդող «յ» կիսաձայնի ազդեցութեամբ[7]: Ցաւօք, նրանք չեն անում յաջորդ քայլը, չեն ընդունում գործող ուղղագրութեան մեղաւորութիւնը ընդհանրապէս «յ»-ի կիսաձայնի այսպիսի առատութեան մէջ: Այնպէս որ, արժանին մատուցենք Նուբր հեղինակով արուած հետեւեալ դիտողութեանը. «Մ. Աբեղեան կարծես գլջալով անձայն Յ-ները վերցնելուն, փոխարէնը ուրիշ բառեր Յ-ով կ'օժտէ անհարկօրէն»[8]: Ընդհակառակը, դժուար է համաձայնել հայաստանցի լեզուաբանների հետ, երբ նրանք քմայնացման երեւոյթի մէջ գերագնահատում են ռուսերէնի ազդեցութիւնը[9]: Անշուշտ, ռուսերէնը մեծապէս խաթարել է հայերէնի արտասանութիւնը, հայ մարդկանց լեզուամտածողութիւնը (սա առանձին թեմա է), սակայն դրանով չի կարելի քողարկել-արդարացնել մեր ներկայ ուղղագրութեան սեփական, ներքնածին վնասակարութիւնը:

Բաղաձայնից յետոյ անհարկի «յ»-ն արդէն զգալիօրէն ազդել է Հայաստանցիների արտասանութեան վրայ: Դիւրին է, կարծում ենք, համոզուել, թէ ինչպէս է «բաղաձայն + յ» զուգորդութիւնը յանգեցնում «ը» գաղտնավանկի հնչեցմանը հետեւեալ օրինակներում՝ [սըյուն] (մի աղաւաղում, որ անպատկերացնելի է «սիւն» գրութեան դէպքում), [Թըյուր], [հըյուր], [հըյութ, [բըյուր], [մըյուս], [ախպըյուր], [բըյուրեղ], [գըյուղ], [հնչըյուն], [գըյուտ], [հըյուս] եւ այլն: Կարելի է ենթադրել, որ այս ապօրինածին երեւոյթը, համատարած դառնալով, ոչ հեռաւոր ապագայում մասնագիտական վաւերացման է ենթարկուելու՝ որպէս հնչիւնական օրինաչափութիւն (եթէ, ի հարկէ, մեզ չյաջողուի վերադառնալ դասական գրութեան վերահաստատմանը):

Մէկ էլ չեշտենք, որ ինչպէս արդէն յիշատակուած, այնպէս էլ միւս արտասանական-հնչիւնական վնասները (չդիմենք մեղմասացութեան՝ վնասը վնաս է) արդարացնելու կեղծ գիտական դիրքորոշման պատճառով Հայոց լեզուի դասագրքերը հեղեղուած են ինքնահնար «օրինաչափութիւններով»:

Այսպէս, փոփոխուած ուղղագրութիւնը պարտադրում է Հայոց լեզուից արտաքսել երկբարբառները (երկու ձայնաւորի միաժամանակ հնչումը)՝ յընթացս ստեղծելով «երկբարբառ» ու «երկհընչիւն» հասկացութիւնների անմիտ մի շփոթ: Ուստի հայաստանեան մասնագէտները յանձնարարում են «էութիւն» բառը դասական գրութեան փոխարէն գրել «էություն» եւ արտասանել «էյութ-յուն» (փաստօրէն՝ «էյուցյուն»): Համապատասխանաբար, յանձնարարւում է արտասանել՝ [էյակ], [անէյանալ], [առօրյական], [հրյա], [արդյական], [հէքյաթ], [օրյօրթ], [մարգարէյական], [այժմէյական], [հասցէյատեր], [թէյական], [իդյալ], [փախէյուցյուն] և այլն, այդուհանդերձ, իրենց իսկ հակասելով, առաջարկում են [հրէական], [օլիմպիական], [բացեիբաց], [օրէօր], [քվէարկել] (ոչ թէ՝ [քվյարկել]) եւ այլն[10]:

Ածանցման եւ բառաբարդման ընթացքում արտաքսուած-աղաւաղուած երկբարբառները վերականգնւում են: Այսպէս, գործող ուղղագրութեամբ՝ «առաքյալ», սակայն «առաքելութիւն», ինչն էլ յուշում է ճիշդ ձեւը՝ «առաքեալ»: Ուրեմն՝ հինաւուրց, աւանդական գրութիւնը յաղթահարում, յառնում է: Որքան էլ «բարեփոխում» ասուածը մասամբ բթացրել է հայ մարդկանց լեզուազգացողութիւնը, խորթացրել արմատներին, միեւնոյն է, առայժմ բարդ բառերում ճիշդ արտասանութիւնը պահպանուած է՝ շնորհիւ ճիշդ գրութեան: Նոյն կերպ՝ «կյանք» – «կենսական» (ուրեմն՝ «կեանք»), «մատյան» – «մատենագիր» («մատեան»), «վայրկյան» – «վայրկենական» («վայրկեան»), «ատյան» – «ատենական» («ատեան»), «հայացք» – «հայեցակարգ» («հայեացք») եւ այլն:

Հետաքրքիր է, որ բեմական խօսքի որոշ ուսուցիչներ ակամայ հակադրւում են աբեղեանական ուղղագրութեան ջատագովական դրոյթներին: Այսպէս, երկբարբառ պարունակող մի շարք բառերի համար պահանջւում է «գրութեանը համապատասխան» արտասանութիւն՝ [միամյակ], [արիանալ], [թէական], [դրացիական], [դիակ], [լիահույս], [խաբէական], [լիովին], [արիություն] եւ այլն[11]: Աւելին, սխալ է համարւում «դեռեւս» բառի [դէռյեւս] հնչեցումը, ճիշդը [դէռէւս]-ն է. Նախապատուութիւնը նմանապէս տրւում է [երբէւէ], [թէրէւս], [որէւէ], [ինչէւէ] արտասանական ձեւերին[12]:

Իսկ ինչո՞ւ է այս դէպքում տրւում աւելի ստոյգ յանձնարարական: Հաւանաբար, բացատրութիւնն այն է, որ հնչող խօսքի մասնագէտը ելնում է արտասանական աւանդոյթից, ձգտում պահպանել աւանդոյթը: Հայաստանեան լեզուաբանների մեծ մասի դժբախտութիւնն այն է, որ նրանք կառչած են մնում գրաւոր խօսքին, ընդ որին՝ դրա աղաւաղուած գրութեամբ (եւ անժխտելի է, որ նրանցից քչերն են կատարելապէս տիրապետում բանաւոր խօսքին):

Դասական ուղղագրութեան միջոցով մենք հնարաւորութիւն ենք ստանում ճշգրտելու ուղղախօսութիւնը: Մինչդեռ հայերէնի ուսուցման մեթոդիկայի դասագրքերում կայ հետեւեալ կարծիքը. «Ավանդական ուղղագրությունը յուրացնելու և հմտություն ձեռք բերելու համար, ինչպես ասում են, աշակերտի ականջը խուլ պիտի լինի, տեսողությունը՝ սուր»[13]: Նախ, ասուածը կիրառելի է նաեւ գործող ուղղագրութեան համար. արդէն թուարկուած արտասանական աղաւաղումները դրա ապացոյցն են:

Այնուհետեւ, այդպէս ասել, նշանակում է գերագնահատել հայերէնի ուղղագրութեան հնչիւնական սկզբունքը եւ ընդհակառակը, լիովին անտեսել աւանդական-ստուգաբանական եւ ձեւաբանական սկզբունքների կարեւորութիւնը: Աւանդական գրապատկերը վճռորոշ դերակատարում ունի շատ լեզուներում, իսկ հայերէնի առումով չի կարելի անտեսել բացառիկ նշանակութեան մէկ այլ հանգամանք՝ գրական լեզուի երկու ճիւղերի առկայութիւնը: Յիշեցնենք ոչ միայն գիտական, այլեւ ազգային – պետական կարեւորութեան լուծումը, որ անխափան գործում էր մինչեւ 1922-ի աղէտը. «Մեր գրական լեզուն սկզբնավորվելիս հայ մտավորականության արևելահայ և արևմտահայ հատվածները ազգային լեզվի միասնությունը պահպանելու նպատակով ընդունեցին գրաբարի ուղղագրական նորմաները որպես մեր ազգային գրական լեզվի երկու տարբերակների ընդհանուր նորմաներ: Այդ պատճառով էլ նախահեղափոխական շրջանի ազգային գրական լեզուները գրական արտասանության շատ հարցերում նույնպես կողմնորոշվում էին գրաբար բառերի գրապատկերներով»[14]:

Վերջապէս, «տեսողութիւնը սուր» պիտի լինի, հարկաւ, երկու դէպքում էլ սուր, լեզուն իմացողը պիտի յիշի բառի պատկերը, հասկանայ բառի իմաստը (կիրթն ու անկիրթը ինչո՞վ են տարբերւում): Էական տարբերութիւնն այն է, որ գործող ուղղագրութեանը յարմարեցուող (արհեստականօրէն) ուղղախօսութիւնը ոչ միայն չի օգնում, այլեւ խանգարում, վնասում է գրագիտութեանը, մինչդեռ դասական ուղղագրութեան իմացութիւնը թոյլ է տալիս շտկելու ուղղախօսական սխալները, ապահովւում է լեզուական-ազգային միասնականութիւնը:

1922-ի «բարեփոխումը» արմատախիլ արեց Հայոց լեզուի բառակազմը: Սա բոլորովին էլ փոխաբերութիւն չէ: Վերացաւ, ըստ որոշ հաշուարկների, աւելի քան երեք հարիւր յիսուն արմատ՝ «գէտ», «սէր», «տէր» եւ այլն: Այդօրինակ ար-

մասնագէտներից յետոյ բան չէր մնում անելու, քան երկարացնել «հնչիւնական օրէնքների» շարքը: Դասագրքերը հեղեղուած են «ե» > «ի» հնչիւնափոխութեան հիմնաւորումներով: Խեղճիկ աշակերտը, սակայն, հարց պիտի տայ մեծարգոյ ուսուցչին. ինչո՞ւ «գետ»–ը (մեծ առու) բառաբարդուելիս չի հնչիւնափոխւում («գետափ», «գետահեղձ», «գետաբերան»), իսկ միւս «գետ»–ը (իմացող, ծանօթ)՝ հնչիւնափոխւում է («գիտակ», «գիտակից», «գիտնական»): Նոյն հարցը պիտի ծագի «գեր» (պարարտ) եւ «գեր» (առաւել) բառերի կապակցութեամբ. ասում ենք «գիրուկ», «գիրանալ», բայց՝ «գերադաս», «գերազանց»: Դարձեալ հարց՝ ինչու մարդկային զգացում նշանակող «սեր»–ը հոլովւում եւ բառաբարդւում է հնչիւնափոխութեամբ («սիրոյ մէջ», «սիրել», «սիրահար»), իսկ կաթի պարարտութիւնը (նաեւ՝ գաւակ, ծնունդ) նշող «սեր»–ը՝ ոչ («սերի մէջ», «սերել», «սերունդ»): Հարցերի անվերջանալի շարքից եւս մէկը՝ «պետ» (կարիք) բառը հնչիւնափոխւում է («պիտանի»), միւս «պետ»–ը (գլխաւոր)՝ ոչ («պետութիւն»): Այսօրինակ հարցերն ունեն միայն մէկ ճիշդ պատասխան (որը, ցաւօք, չի լսի աշակերտը), այն է՝ այդ զոյգ բառերը իրականում տարբեր արմատներ են, եւ հնչիւնափոխւում են «է» գրութիւն ունեցողները:

Այս երեւոյթները, ի հարկէ, յայտնի են լեզուաբաններին: Նրանցից ոմանք նոյնիսկ ուղղակի արձանագրել են, թէ «այս դեպքում ուղղագրության փոփոխությունը ստեղծում է մի խառնակ վիճակ»[15]: Միաժամանակ, նոյն հեղինակներն արդարացնում են (դուցէ ակամայ) խառնակութիւնը, մեկնաբանելով, թէ գրաբարի արտասանութեանն էլ էր դա բնորոշ: Սակայն, եթէ ձեռնարկում ենք ուղղագրական «բարեփոխում», ապա ամէնից առաջ հէնց այդ անմխօրինակութիւնը պիտի յաղթահարուէր, մանաւանդ՝ բարեփոխիչներն իրենք նման նպատակ ունէին: Մի խառնակութեան յիշատակումը չի կարող արդարացնել միւսի՝ յատկապէս յաւելեալ, արհեստածին խառնակութեան գոյութիւնը:

Ուղղագրական փոփոխութեանը հետեւած արմատների կորուստն արդարացնելու (դարձեալ վերապահում անենք՝ միգուցէ ակամայ) միջոցներից մէկն էլ «համանունութիւն» (նոյնանունութիւն) կոչուող երեւոյթն է: Մենք, ի հարկէ, չենք մերժում հայ լեզուաբանների վաստակն այս ասպարէզում[16], թէպէտ բուն «համանուանաբանութիւնը», որպէս գիտաճիւղ, բառագիտութեան ենթաբաժին, այնքան խախուտ է տեսականօրէն մեկնաբանուած, որ դա չեն կարող հերքել հէնց իրենք: Այդուհանդերձ, մի՞թէ արմատաջնջումը համարժէք է համանունների (այսինքն՝ նոյնական հնչումով, սակայն իմաստով տարբեր բառերի) կասկածելի հարստութեանը:

Գրեց՝

ԼԵՒՈՆ ՂԱԶԱՆՋԵԱՆ
Բանաս. գիտ. թեկնածու

ՎԱԼԵՐԻ ՄԻՐԶՈՅԵԱՆ
Փիլ. գիտ. թեկնածու

Բառավերջում չարտասանուող «յ» հընչիւնի նշանակութիւնը (քահանայ, ապագայ, վրայ, սատանայ, յետոյ, ներկայ եւ այլն) արտաքուստ այնքան մթագնած է, որ երբեմն դասականի կողմնակիցներն էլ են համարում աւելորդ դրա վերականգնումը, իսկ 1922–ի «դատավճռով» «յ»–ի վերացումն արդարացնող հեղինակները, որպէս կանոն, փաստարկում են, թէ դա «վաղուց ի վեր չէր արտասանվում, փաստորեն ավելորդ տեղ էր գրավում, ծանրաբեռնում շարվածքը և ստեղծում ուղղագրական դժվարություններ»[17]: Մինչդեռ «յ» հնչիւնը («համր», «անձայն», «կիսաձայն», «ձայնորդ» յորջորջումով) ուղղախօսական բացառիկ դերակատարում ունի:

Առաջին, հարցը միայն այն չէ, որ հոլովաձեւերում եւ բառաբարդման ընթացքում անտեսուած «յ»–ն վերականգնւում է («ապագայում», «ներկայացում», «սատանայական», «վրայից»)՝ հարկադրելով քերականներին յօրինել հերթական արհեստածին (քանի որ բնականը՝ դասականը մերժուել է) «օրինաչափութիւնը»:

Երկրորդ, կայ աւելի խորքային մի երեւոյթ: Չի կարելի հնչիւնաբանութիւնը, առհասարակ՝ ուղղախօսութիւնը կտրել ուղղագրութիւնից. եթէ հայ ընթերցողը տեսնում է փակ վանկ (իսկ «յ» կիսաձայնը, ինչպէս յայտնի է, հիմնականում, բաղաձայնի գործառոյթ է կատարում), նա, որպէս կանոն, ճիշդ է շեշտադրում. «շուկա՛յ» դասական ուղղագրութեամբ երբեք չէր յանգեցնի «շու՛կա» սխալ (համատարած, «ընդհանուր օրինաչափութեան» յատկութիւններով) արտասանութեանը: Չէ՞ որ «շուկայ»–ը սխալ արտասանողը այլեւս չի սխալւում հոլովաձեւերի, ածանցման եւ բառաբարդման դէպքում («շուկայո՛ւմ», «շուկանե՛ր», «շուկայակա՛ն», «շուկայավարութի՛ւն» եւ այլն): Նոյն կերպ, արդէն աղաւաղուած են հնչում նախկինում «յ»–ով գրուող մի շարք բառեր՝ «կաթսայ», «մանանայ», «գաթայ», «թավայ», «լավայ», «բորսայ» («սակարան»ի փոխարէն) եւ այլն: Մինչդեռ համեմատենք՝ «շուկայ» – «շաքար», գաթայ – «գաւաթ», «թաւայ» – «թափառ», լաւայ» – «լաւաշ», «բացակայ» – «բանական», «պարապայ» – «պատասխան» եւ այլն. երկրորդների մէջ սխալ շեշտադրումը բացառւում է:

Երրորդ, մի շարք բառերում «յ»–ը ձայնորդը լիարժէք տառ է, քանի որ արմատի անքակտելի մասն է կազմում, ուստի պիտի գրուի: Օրինակ՝ «հսկայ» – «հսկայացում» (ոչ թէ սոսկ «հսկայից», այսինքն՝ ոչ որպէս պարզ ձայնակապ երկու ձայնաւորի միջեւ), «հաճոյ» – «հաճոյք» (ոչ թէ սոսկ «հաճոյանալ»), «ընծայ» – «ընծայել» (ոչ թէ սոսկ «ընծայից»), «կայ» – «կայք» (ոչ թէ սոսկ «կային») եւ այլն:

Այսպիսով, կեղծ գիտական եզրաբանութեամբ «համր» հնչիւնը լիաձայն բարբառում է: Ուստի բառավերջի «յ»–ն ոչ թէ աւելորդ զարդանախշ է, ոչ էլ լոկ յուզական տուրք կարօտաբաղձութեանը, այլ միանգամայն որոշակի ու կարեւոր գործառոյթներ է կատարում կենդանի խօսքում:

Արտասանական աղաւաղումները զուգորդւում են իմաստային, լեզուատրամաբանական սխալներով: Ի հարկէ, դրանք ժամանակակից ուղղախօսութեան խնդիրներից դուրս են դիտւում[18], սակայն, նախ, «ուղղախօսութիւն» եզրը (պատահական չէ, որ հնում անուանուել է «ճշմարտախօսութիւն») թոյլ է տալիս աւելի լայն ըմբռնում, բացի այդ, իմաստային շատ խաթարումներ անմիջաբար հետեւանք են 1922–ի ուղղագրական փոփոխութեան: Օրինակ, «տնօրէնութիւն» («դիրեկցիա» իմաստով) եւ «տնօրինութ–իւն» (կարգաւորում) բառերի չփոթը դիւրին վերանում է դասական ուղղագրութեամբ գրառելիս, պարզ երեւում է «օրէն» արմատը, ուստի՝ գոյականը տարբերւում բայից (է–ի հնչիւնափոխութեան տրամաբանութիւնն էլ՝ իր հերթին):

Մէկ այլ օրինակ՝ որպէս իւրատեսակ արձագանգ–գնահատական անցեալ տարուայ Նժդեհեան յոբելեանի: Գարեգին Նժդեհն աներկբայ ասում է. «Ապրել ցեղօրէն», այսինքն՝ ցեղը իբրեւ գերագոյն օրէնք ընդունելով: Համեմատենք գործող ուղղագրութեան աղաւաղման հետ՝ «Ապրել ցեղորեն». մի՞թէ այս սովորական, չէզոք մակբայը արտայայտում է Նժդեհեան մտքի ողջ հզօրութիւնն ու իմաստը: Թող տարօրինակ հնչի, սակայն կարծում ենք, որ հէնց միայն Նժդեհին համարժէք հասկանալու համար հարկաւոր է օր առաջ վերադառնալ դասական ուղղագրութեանը, էլ չենք խօսում 1600–ամեայ գրաւոր ժառանգութեան, Սփիւռքի արդի գրականութիւնը համարժէք իւրացնելու մասին:

Մէկ այլ, արդէն նորօրէն արձանագրուած, յոբելենական օրինակ[19]. «Օրհնյալ է Հարությունն Քրիստոսի»՝ գործող ուղղագրութեամբ, դասական ուղղագրութեամբ է միայն վերականգնում իր բուն իմաստը՝ «Օրհնեալ է Յարութիւնն Քրիստոսի»: Գրութեան փոփոխութեամբ վերջնովին աղճատուել է բառի արմատը, եւ «յար»–ի փոխարէն («յ» նախդիր + «ար» արմատ), որ այստեղ նշանակում է «կենդանանալ», փաստացի կարդացւում է «հար»՝ «խփել», «մնալ» իմաստով («տնահարել», «դանակահարել» եւ այլն):

Եւս մէկ օրինակ, այս անգամ բարբառային խօսքին առնչուող[20]: «Ծերացանք՝ ծերը տեսանք» ասացուածքը գործող ուղղագրութեամբ աղճատուած է (ո՞ւմ տեսանք, ո՞ր ծերին, ծերուկին), մինչդեռ դասականով նշանակում է «ծէրը», այսինքն՝ կեանքի վերջը, աւարտը, ծայրը (այ>է հնչիւնափոխութեամբ): Նոյնը վերաբերում է «վեր ընկնել» դարձուածքին, որի կողքին անհասկանալի է «վերելակ» բառը (եթէ նոյն բառն է, այդ ինչպէ՞ս նշանակում երկու հակադիր ուղղութիւն). դասական ուղղագրութեամբ է ճշդւում, որ առաջին դէպքում գործ ունենք «վէր»–ի՝ վայր ընկնելու հետ («վայր» > «վէր»):

Ամփոփենք մեր հակիրճ վերլուծութիւնը:

1922 թուականի դեկրետը, հիմք ընդունելով կատարուած հնչիւնական փոփոխութիւնների եւ գրաման համակարգի համապատասխանեցման անհրաժեշտութիւնը, բնաւ հաշուի չի առել հնարաւոր հնչիւնական փոփոխութիւնները, որ անխուսափելիօրէն պիտի հետեւէին (եւ հետեւեցին) գրութեան «բարեփոխմանը»: Հայերէնի ոչ միայն ուղղագրութեանը, այլեւ բովանդակ ուղղախօսութեանը հասցուել է համակարգային հարուած:

Դեկրետը ունեցել է իր քաղաքական դրդապատճառները, խնդրի լուծման ընտրած ռազմավարութեան քաղաքական հիմքերը: Մասնաւորապէս, «բարեփոխիչները» չէին կարող չգիտակցել, որ իրենք առաւել խորացնում են հայութեան երկու հատուածների միջեւ արդէն այլ հիմքերով առաջացած վիհը, մի նոր հիմք են տալիս լեզուական, հոգեւոր, մշակութային փոխադարձ խորթացման: Դժուար չէր հասկանալ, որ միասնական ուղղագրութեան պարտադիր պահպանումն է նոյն լեզուի երկու տարբերակների հիմքը, բովանդակ ազգային միասնութեան հիմքը: Նորից ու նորից յիշեցնենք, որ յատկապէս այդ հրամայականի, այդ յիրաւի «իմաստուն սկզբունքի» շնորհիւ «արտասանական այն խոշոր տարբերությունները, որոնք անջատում էին մեր երկու գրական լեզուները, գրավորի մեջ քիչ էին զգալ տալիս, իսկ բանավորի մեջ թեեւ շատ, բայց այնքան, որ միմյանց հասկանալու անհաղթահարելի դժվարություններ չէին ստեղծում: Եվ սիրով հնչվում էր արեւելահայի բերանում արեւմտահայերենը եւ ընդհակառակը»[21]: Մինչդեռ կատարուեց այն, ինչն արդէն իսկ կանխատեսելի էր, ինչը ժամանակին (1927–ին) արդարացիօրէն արձանագրել էր Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութեան յանձնաժողովը. «Աշխարհիս վրայ մեզմէ զատ չկայ ազգ՝ որ երկու տեսակ ուղղագրութիւն ունենայ: Եւ շատ անտեղի է մեր ազգին արդի վիճակը՝ իրարու գրածներէն խորշելու եւ կամ իսկապէս չհասկնալու զիրար, ինչպէս կը պատահի շատերուն»[22]: Տասնամեակներ առաջ ասուածը հարկադրուած ենք աւելի առաւել դառնութեամբ ու տագնապով կրկնելու 2002–ին: Ամօթալի փաստ է իսկապէս. հայաստանեան լեզուաբանների մեծ մասը այսօր անզօղ թշնամութիւն է տածում դասական ուղղագրութեան հանդէպ:

Մեզ տուեալ պարագայում հետաքրքրողը լեզուագիտական հիմքն է, այն աշխարհահայեացքային – մեթոդաբանական դիրքորոշումը, ըստ որի հայերէնի գործող ուղղագրութեան մէջ բացարձակացւում է հնչիւնական սկզբունքը, իսկ աւանդական – ստուգաբանական ու ձեւաբանական սկզբունքները՝ անտեսւում:

Նախ, իրենք իսկ՝ 1922 եւ 1940 թուականների «բարեփոխիչները» հետեւողականօրէն չեն պահպանել «մէկ հնչիւն – մէկ տառ» սկզբունքը, ըստ որում ո՛չ փոփոխուած ձայնաւորների, ո՛չ էլ անփոփոխ բաղաձայնների գրութեան առումով: Սխալ հիմնադրոյթի տուրք գրութիւնը մեծապէս աղճատել է հայ բառերի պատկերը, դարձրել նոր սերունդների համար անճանաչելի, պայմանական մի բան: Իսկ աւանդական բառապատկերի աղաւաղումը անհետք չէր կարող մնալ բառի հնչեցման, բառիմաստը ճիշդ ընկալելու, ինչպէս նաեւ հակառակ գործողութեան՝ բառը մտապահելու եւ ճիշդ գրառելու մէջ:

Երկրորդ, հնարաւոր էլ չէր անշեղօրէն հետեւել «մէկ հնչիւն – մէկ տառ» կանոնին, քանի որ դարաւոր պատմութիւն ունեցող լեզուն (ինչպէս հայերէնը, այնպէս էլ անգլերէնը, ֆրանսերէնը, ռուսերէնը եւ այլն) անխուսափելիօրէն հեռացած պիտի լինէր բառի հնչեցման բնականոն ձեւից, կուտակէր գրութեան ու արտասանութեան անհամապատասխանութիւններ, այդ թւում «համր», չըրտասանուող հնչիւններ: Եթէ, դիցուք, հայերէնը լինէր անգիր լեզու, ապա գուցէ արդարացի հիմնաւոր լինէր հնչիւնական սկզբունքի գերադասումը:

Երրորդ, ուղղագրութիւնն ինքնին մշակութաստեղծ դեր ունի (կրկնենք այստեղ մէկ այլ առիթով մեր ասածը). «Հնչյոթի գրութիւնը չէ՞ որ նաեւ պատմական յիշողութիւն է, ազգային ինքնութեան հիմքերից մէկը, ազգի միասնութիւնը ժամանակի (հերթափոխուող սերունդների) եւ տարածութեան մէջ (ժողովրդի տարբեր հատուածների) ապահովող հզօր գործօն: Պատմութիւն ունեցող, գրականութիւն ունեցող, հոգեւոր ժառանգութիւն ունեցող ժողովրդի համար տառն աւելին է, քան սոսկ հնչոյթի գծագրական պատկերը, բառն աւելին է, քան սոսկ հնչոյթների համակցութիւն, ուղղագրութիւնն աւելին է, քան տառագրութիւնը, իսկ ազգի միասնականութեան ապահովումն աւելի կարեւոր է, քան ուղղագրութեան միւս բոլոր չափանիշները»[23]:

Չորրորդ, անցած տարիների արտասանական աղաւաղումները (սոսկ հնչիւնական սկզբունքին կառչած մնալու հետեւանքով) թոյլ են տալիս եզրակացնելու, որ հայերէնի ուղղագրութեան (նաեւ ուղղախօսութեան) խնդրում պակաս կարեւոր չէ աւանդական–ստուգաբանական մօտեցումը:

Արդ՝ հարկաւոր է, նախ, խորապէս գիտակցել այդ հանգամանքը, ապա համապատասխանաբար փոխել հայերէնի ուսուցման յարացոյցը: Վերադարձը դասական ուղղագրութեանը հիմք կը ստեղծի նաեւ ուղղախօսութեան ատինանական շտկման համար:

●

(1) Տե՛ս Մ. Աբեղյան, Առաջնորդ Հայոց լեզուի նոր ուղղագրութեան. Յերեվան, Պետհրատ, 1922, էջ 3–4:
Հիմունքներ, Եր., Երևանի բեազհյուէոր
(2) Էդ. Աղայան, Լեզուաբանութեան հիմունքներ, Եր., Երևանի համալս. հրատ., 1987, էջ 121:
(3) Անդ:
(4) Անդ, էջ 280:
(5) Անդ:
(6) Անդ:
(7) Տե՛ս Թ. Ղարագյուլյան, Ժամանակակից հայերենի ուղղախոսությունը, Եր., ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ., 1974, էջ 215–216:
(8) Խ. Պ. Քարտաշեան, Խորհրդային Հայաստանի նոր ուղղագրութիւնը, Պէյրութ, «Հրազդան». 1926, էջ 21:
(9) Տե՛ս Թ. Ղարագյուլյան, նշուած աշխ., էջ 74, Ռ. Բաղրամյան, Ուղղախոսության խախտումների և նրանց հաղթահարման մասին // «Սովետական մանկավարժ» (ամսագիր), 1955, հ. 6 (34), էջ 40:
(10) Տե՛ս Ա. Մ. Սուքիասյան, Ժամանակակից հայոց լեզու, Եր., Երևանի համալս. հրատ., 1982, էջ 75–76, Թ. Ղարագյուլյան, նշուած աշխ., էջ 105–116:
(11) Տե՛ս Լ. Հ. Գյուլեսերյան, Գեղարվեստական խոսքի մատուցման արվեստը, Եր., ՀՍՍՀ մշակույթի նախարարության մեթոդկենտրոն, 1987, էջ 29:
(12) Անդ, էջ 39:
(13) Ս. Վ. Գյուլբուդաղյան, Հայոց լեզվի մեթոդիկա, Եր., Երևանի համալս. հրատ., 1978, էջ 156:
(14) Ա. Ղարիբյան, Հայ մանկավարժական լեզվաբանության հարցեր: Գիրք 1. Ներածություն: Եր.: Լույս, 1969, էջ 94:
(15) Վ. Առաքելյան, Ժամանակակից հայերենի հնչյունաբանություն, Եր., ՀՍՍՌ ԳԱ հրատ., 1955, էջ 67:
(16) Տե՛ս Ե. Գևորգյան, Ժամանակակից հայոց լեզվի համանունների բառարան, Եր., Երևանի համալս. հրատ., 1978:
(17) Գ. Ջահուկյան, Հարկ կա՞ արդյոք փոխել մեր ուղղագրությունը, Եր., 1996, էջ 19:
(18) Տե՛ս «Լեզվաբանական բառարան», Եր., ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ., 1975, էջ 300, Ժ. Մարուզօ, «Լեզուաբանական բառարան», թրգմ. ֆրանսերէնէ, Մոսկուա, Արտասահմանեան գրակ. հրատ., 1960, էջ 121:
(19) Տե՛ս Լ. Միրիջանեան, Ազգայինը Մեսրոպեան ուղղագրութիւնն է//«Ավանգարդ» (շաբաթաթերթ), 15–21 օգոստոսի 2001 թ., էջ 2:
(20) Տե՛ս Գ. Պասմաճեան, Միասնական ուղղագրութիւն յօգուտ միասնականութեան // «Գիտություն և տեխնիկա» (ամսագիր), 1996, թ. 7–9, էջ 41:
(21) Ա. Ղարիբյան, նշուած աշխ., էջ 94:
(22) «Վենետիկոյ Մխիթարեանց յանձնաժողովին կարծիքը հայերէնի ուղղագրութեան մասին», Վենետիկ, Սուրբ Ղազար, 1927, էջ 10:
(23) Վ. Միրզոյեան, Ուղղագրութիւնը տառագրութիւն չէ//«Հայաստանի Հանրապետություն» (օրաթերթ), 4 Նոյեմբեր 1997, էջ 7:

ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ԱՅԲՈՒԲԵՆԸ ԵՒ ԴԱՍԱԿԱՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեց՝

ԶԱՆԻ ՄԻՐԶԱԲԷԿԵԱՆ

Քրիստոնէութիւնը որպէս պետական կրօն հռչակելու Հայոց որոշումը ազդարարում էր քաղաքակրթութեան եւ գրական մտքի նոր թռիչքը:

Սուրբ Գրքի գրոյթները Հայաստանում պիտի քարոզուէին Հայոց լեզուով և գրուէին սեփական գրերով: Սակայն այբուբենը տակաւին գոյութիւն չունէր:

Մենք մերժում ենք այն թիւր մտայնութիւնը, ըստ որի Աստուածաշունչը ունկնդիրներին ներկայացւում էր սկզբում միայն յունարէն կամ ասորերէն:

Հայոց առաջին կաթողիկոս Գրիգոր Լուսաւորիչը փայլուն կրթութիւն էր ստացել եւ տիրապետում էր հայերէնին, յունարէնին, պարսկերէնին, ասորերէնին: Նա եւ նրան հետեւող հոգեւոր հայրերը եթէ իրենք Սուրբ Գիրքը կարդում էին յունարէնով, ամենեւին էլ չի նշանակում, թէ իրենց ունկնդիրներին, որոնք չգիտէին յունարէն, այդ լեզուով էին մատուցում Սուրբ Գրքի գրոյթները:

Այս խնդրի վերաբերեալ ցայսօր էլ կայ թիւր կարծիք, եւ դպրոցականներին մատուցում են այն սխալ տեսակէտը, ըստ որի ժողովուրդն իբր հարիւր տարի չէր հասկանում ու չէր ըմբռնում ոչինչ, մինչեւ որ ստեղծուեցին Մեսրոպեան գրերը, եւ Աստուածաշունչը թարգմանուեց հայերէն:

Հայոց հանճարը պիտի երկնէր սեփական այբուբենը, որպէսզի աւելի ամրապնդէր ժողովրդի միասնականութիւնը: Հայերէնի այբուբենը լեզուահնչիւնական կատարեալ համապատասխանութեամբ եւ ճշգրտութեամբ ստեղծեց հայ ժողովրդի հանճարեղ զաւակ Մեսրոպ Մաշտոցը: Այստեղից էլ բխում է մեր ուղղագրութեան պատմական եւ աւանդական լինելը: Իսկ պատմականը եւ աւանդականը խլւում է, որովհետեւ հնչիւնական ուղղագրութեան տուեալ ժամանակի համակարգի փոփոխութեան դէպքում առկայ են դառնում բազմաթիւ արգելակող սպառազներ (տե՛ս «Հայոց լեզու», Եր., 1980, էջ 169):

Տեղին է յիշենք մեծանուն հայագէտ Իոզէֆ Մարկուարտի հետեւեալ բնորոշումը. «Եթէ մենք նկատի ունենանք պատմական բացառիկ այն ծանր իրադրութիւնը, որի մէջ Մաշտոցը կարողացաւ զարթնեցնել հայ ժողովրդի ազգային գիտակցութիւնը, եւ նրա այդ գործը համեմատենք Պիպինի եւ նրա զինակից Վիլֆրիդի գործունէութեան հետ՝ այս վերջինները "խեղճ թզուկներ" կ'երեւան, համեմատութեամբ մտքի այդ հսկայի»:

Վաստակաշատ հայագէտ, լեզուաբան Լեւոն Խաչիկեանը գրում է. «Հայ ժողովրդի հանճարեղ զաւակ Մեսրոպ Մաշտոցը ոչ միայն Հայոց լեզուի դրահամակարգի գիւտարարն էր, Հայ մատենագրութեան հիմնադիրը, այլեւ փաստօրէն հաւաստուած առաջին հնչիւնաբան լեզուաբան քերականագէտն էր, ուղղախօսութեան եւ ուղղագրական կանոնների ձեւակերպողը եւ հայ դպրութեան Առաջին Մեծ ուսուցիչ մանկավարժը»:

Ցետագայում որոշ մտաւորականներ արտասանութիւնը եւ գրութիւնը միմեանց համապատասխանեցնելու, մասնաւորապէս վ, ւ, ու գրերի տեղը որոշելու առաջարկութիւններ են կատարել, բայց մերժուել են՝ դէմ առնելով դասականին, աւանդականին:

1892 թուականից սկսած հայագէտ Մ. Աբեղեանը մոլորութիւն ունեցաւ կարծելու, թէ կարող է գտնին խլել Մեսրոպ Մաշտոցից, բայց այդպէս էլ չհասկացաւ, որ ի վերուստ տրուածը ոչ ոք չի կարող խլել տիրոջից: Նա ուղիղ երեսուն տարի բազում դռներ բախեց ու մնաց անպատասխան, մինչեւ վրայ հասաւ չարաբաստիկ 1922 թուականը:

Սակայն տակաւին 1913 թուականին Աբեղեանն իր այդ խեղագրութիւնը ներկայացնելով Էջմիածնում կաթողիկոսի նախագահութեամբ գումարուած յոբելեանական յանձնաժողովին, մի քանի ժամ խօսելուց յետոյ հանդիպեց ներկաների քար լռութեանը: Առանց ուշադրութիւն դարձնելու՝ հեռացան բոլորը: Այդ առթիւ Ալ. Շիրվանզադէն «Մշակ» թերթի 1913 թ. թիւ 226-ում գրել է. «Աւելի գեղեցիկ, աւելի քաղաքակրթական ուղղագրութիւն, քան այն, ինչ որ տուել է մեզ մեր հին գրականութիւնը, չի կարող տալ եւ ոչ մի ժողով... Տգեղ բան կը լինի Սահակի եւ Մեսրոպի տօնը կատարելու համար ժողովուել եւ նոյն Սահակ եւ Մեսրոպի շինած սքանչելի տաճարը քանդել»:

Աբեղեանական խեղագրութիւնը կասեցրեց ազգային լեզուի բնականոն ընթացքը՝ խեղաթիւրելով ոչ միայն բազմաթիւ բառերի գրելաձեւը, այլեւ արտասանական համակարգը:

Զարմանալի է, թէ հայագէտը ինչպէ՞ս կարող էր այդպէս խեղաթիւրել հայկական այբուբենը. ասել է թէ՝ ուղղագրութիւնը:

Մեծանուն Հր. Աճառեանը բազմաթիւ սկզբնաղբիւրներ ուսումնասիրելով, համեմատելով ու համադրելով, նաեւ որպէս հիմք ընդունելով Մեծն Մեսրոպի աշակերտ, պատմիչ Կորիւնին, վերջնականապէս հաստատել է, որ անկախ Դանիէլեան գրերի առկայութիւնից, Մեսրոպ Մաշտոցը ստեղծել է Հայոց այբուբենը՝ ընդամէնը 36 տառ: Ցայտնի է նաեւ, որ վերջին երկու՝ Օ եւ Ֆ տառերը աւելացել են յետագայում: Մ. Աբեղեանը գրչի մի հարուածով հանել, դէն է նետել Է տառը՝ փոխարէնը գրելով Ե, իսկ Օ տառը ընդհանրապէս ջնջել է այբուբենից:

Ինչպէս յայտնի է, Է տառը Հայոց այբուբենում եօթներորդն է: Եւ ինչպէս բացայայտ է, բոլոր տառերն էլ ունեն անուն՝ այբ, բեն, գիմ... փիւր, քէ, ու, ինչպէս գիտենք, բոլորն էլ կամ աջ, կամ ձախ կողմից կլորաւուն մաս ունեն, կամ անկիւնաւոր են, մինչդեռ Է տառը այբուբենում եօթներորդն է, սլացիկ եւ ուղղահայեաց վեր բարձրացած ու առանց անուան: Սա ամենեւին էլ պատահական չէ եւ ունի մեծ խորհուրդ:

Ըստ Սուրբ Գրքի, Աստուած աշխարհն ստեղծեց վեց օրում ու եօթներորդ օրը հանգստացաւ:

Հայ մեծանուն բանաստեղծ Դանիէլ Վարուժանի արխիւից մենք ժամանակին, երբ պատրաստում էին նրա երկերի ակադեմիական հրատարակութիւնը, յայտնաբերել ենք Է տառին նուիրուած մի գրութիւն, որն էլ առաջին անգամ հրապարակուեց բանաստեղծի Երկերի ժողովածուի 3-րդ հատորում, 1987 թ. էջ 17:

«Է տառը մեր այբբենարանին մէջ» խորագրի տակ բանաստեղծը գրել է.

«Այդ տառը ընդարձակ հայելի մ'ըլլալ կը թուի եւ ամբողջ տիեզերքը կ'անդրադարձնէ. դիտէ հոն, եւ նախ՝ դուն քեզ պիտի տեսնես, հոն՝ ծովը պիտի անցնի իր փրփուրներովն, իր յաւիտենական մութ անդունդներովը...

Անհուն եւ աննշմարելի աշխարհները, աստղերն ու արեւը հոն պիտի թաւալին, եւ թերեւս Գալիլէոս մ'ալ դիտակը աչքին, իր զմայլումներովը պիտի պատկերանայ:

...Շաթօպրիան կ'ըսէ. "Ամէն ջանք ընդունայն պիտի ըլլայ զԱստուած բացատրելու, բաւական է ըսել Է...

Ո՛հ յիրաւի, ո՛հ տառդ նուիրական, դուն ամէն ինչ ես, դուն կեանք ես, դուն յաւիտենական Աէրն ես: Թող որ խորին երկիւղածութեամբ խոնարհիմ առջեւդ, երբ եկեղեցւոյ մը ճակատը՝ եռանկիւնի մը միջեւ զքեզ կը նշմարեմ ճաճանչներու մէջ փառապանծ»:

Է-ի փոխարէն Ե եւ Ե-ի փոխարէն յե գրելով, Աբեղեանը խեղանդամ դարձրեց հայերէնի արտասանական համակարգը:

Է եւ Օ տառերը հանելով, Մ. Աբեղեանը առաջարկել է, եւ Պ. Մակինցեանն էլ հրամանագրել է, որ Է-ին փոխարինելու է Ե, իսկ Օ-ին՝ Ո-ն: Ե տառը պէտք է գրուի յե, ո-ն՝ վո:

Բերենք մի քանի օրինակ.

աշտէ – աշտե
ափսէ – ափսե
բազէ – բազե
գուցէ – գուցե
եթէ – եթե
ինչեւէ – ինչեւե
որեւէ – որեւե
մանրէ – մանրե
էլ – ել
էջ – եջ
էական – եական
էջմիածին – Եջմիածին եւ այլն:
օր – որ
օրէնք – որենք
օձ – ոձ
օրինակ – որինակ
օրացոյց – որացույց
ողբ – վողբ
որովհետեւ – վորովհետեվ
ոսկի – վոսկի
որ – վոր
որս – վորս

1940 թուականին լեզուաբան Գ. Սեւակը այս խայտառակութիւնը իբր մեղմելու համար բառասկզբում վերականգնեց Է եւ Օ տառերը, բառամիջի եւ բառավերջի Է-ն Ե եւ Օ-ն Ո թողնելով ու հրամցնելով թլփատուած տառեր, աւելի խեղաթիւրեց ու խեղանդամ դարձրեց ոչ միայն արտասանական համակարգը, այլեւ աւելի խորացրեց Աբեղեանի առաջարկած խեղագրութիւնը:

Այստեղ, ինչպէս մեր ժողովուրդն է ասում, յօնքը շինելու փոխարէն աչքն էլ հանեց:

Նորայայտ արխիւային փաստաթղթերը հաստատում են, որ ժամանակին այբուբենների փոփոխութիւնները հրահանգուած էր Կենտկոմից եւ դրանք պէտք է կիրառուէին ՍՍՌՄ-ի ողջ տարածքում:

Այդ փաստաթղթերը ցոյց են տալիս, որ տակաւին 1919 թ., Մոսկուայում Ռուսաստանի ոչ ռուս ժողովուրդների լուսաւորութեան խնդիրներին նուիրուած ժողովում, իբրեւ գլխաւոր զեկուցող հանդէս է եկել նոյն ինքը Պ. Մակինցեանը այսպիսի թեմայով. «Լատինական միատեսակ այբուբենի մասին ՌՍՖՍՌ-ի ժողովուրդների համար»:

Արդէն պարզ է դառնում, որ խնդիրը շատ աւելի արմատական ու բարդ էր եւ քաղաքական, քան մեզ թւում է առաջին հայեացքից: Ծրագրուած է եղել ըսկզբում անցնել լատինական գրութեանը, որից յետոյ շրջել կիրիլլցիկայի («Նախիջեւան» 2000 թ. Հոկտ. – Նոյ.: Կարէն Ա. Սիմոնեանի յօդուածը. «Ուղղագրութեան խնդրին վերաբերող գիտական փաստաթղթեր»):

«Իստոչնիկ» («Աղբիւր») 1994 թ., թիւ 5-ում Վ. Դէնիսովը հրապարակել է բազում փաստեր այն մասին, թէ ինչպէս է հրահանգուել եւ իրագործուել այդ գործընթացը:

«Ընթացիկ տարուայ սկզբին արդէն ստեղծուած է եղել 17 այբուբեն արաբական գիրն օգտագործող ժողովուրդների համար, եւ դրանով իսկ նշանակալիօրէն հեշտացուել է այդ ժողովուրդների մասնակցութիւնը սոցիալիստական շինարարութեան ասպարէզի մէջ...: Առ այսօր Սովետական Միութեան մէջ ստեղծուած է 68 լատինականացուած այբուբեն»:

Հիմա, երբ հրապարակւում են «Վեչերնայա Մոսկվա» («Երեկոյեան Մոսկուա») թերթի յօդուածը ու կուսակցական գաղտնի փաստաթղթերը, այլեւս որեւէ «պատմաբան» չի յանդգնի պնդել, թէ «ուղղագրութեան հարցը քաղաքական հարց չէ», եւ որեւէ լարախաղաց «մտաւորական» չի համարձակուի յայտարարել, թէ «ուղղագրութեան հարցը քաղաքականացրել է սփիւռքը» («Նախիջեւան», 2000 թ. Հոկտ. – Նոյ.):

Լուսժողկոմ Պ. Մակինցեանը աբեղեանական խեղագրութիւնը հրամանագրելուց յետոյ տեսնելով, որ նպատակին չի հասել, գրել է. «Առանձնապէս ես ոչ մի դէպքում ոչ միայն ձայն չէի տայ ի նպաստ այդ ռեֆորմին՝ եթէ նրան չհամարէի մի աստիճան՝ դէպի լատինական գիրը անցնելու գործը դիւրացնելու համար:

Եթէ հայերէնի ուղղագրութեան ռեֆորմին վիճակուած է սառչել–մնալ կէս ճանապարհին՝ այս դէպքում աւելի լաւ կը լինէր առանց այլեւայլի դառնալ հին ուղղագրութեան...

Որքան շուտ մենք արխիւը նետենք "Սահակ-Մեսրոպեան" անկիւնաւոր, տգեղ և աչքերի համար վնասակար այբուբենը, այնքան շուտ կ'ազատուենք Աբեղեանի ուղղագրութիւնից» («Զարյա Վոստոկա» («Արեւելքի լուսաբաց»), 1924 թ. Նոյ. 29, «Օ լատինսկոմ շրիֆտե» («Լատինական տառատեսակին մասին»), «Մարտակոչ» 1925 թ. Դեկտ. 5):

Պ. Մակինցեանը, մեղանչելով իր արածի համար, փարիսեցիաբար գրել է. «Մեր ընկերները հաղորդում են, որ մեր խորհրդային հրատարակութիւնները չեն տարածւում սփիւռքում, ուղղագրութեան պատճառով:

Հէնց այս մի հանգամանքն այնքան ծանրակշիռ է, որ հարկադրում է նոր ուղղագրութիւնը վերացնել մէջտեղից: Որովհետեւ պարզուեց, որ յօգուտ այս ուղղագրութեան մեր արած ամբողջ պրոպագանդը վիժեց...

Մեր տօնը ամենեւին մթագնած չենք լինի՝ (Սով. իշխ. հաստ. 4-րդ տարելիցը – Զ.Մ.) խոստովանելով անյաջողութիւնը ուղղագրութեան ռեֆորմի:

Իսկ եթէ Աբեղեանի ուղղագրութիւնը ընդունուել է յաւիտեանս ժամանակաց, սա կը լինէր բացարձակ յետադիմութիւն: Նրա ուղղագրութիւնն այնքան է այլանդակել հայերէն բառային պատկերը, որ շատերն արդէն երկու եւ կէս տարի մի միայն այս նոր ուղղագրութեամբ կարդալով հանդերձ՝ չեն կարողացել նրան ընտելանալ» («Մարտակոչ», 1925 թ., Դեկտ. 5):

Ի հաստատումն սրա, տեղին է Ալ. Միասնիկեանի 1924 թ. Դեկտ. 20-ի՝ Սէրիկ Դաւթեանին գրած նամակից բերել այս նախադասութիւնը. «Ներեցէք պահպանողականութեանս: Մինչեւ այսօր, ի ցաւ, չեմ սովորել կարդին գրել նոր ուղղագրութեամբ» (Պատմ. բան. հանդէս, 1962 թ., թիւ 4, էջ 174):

Հիմա սրան ի՞նչ հակափաստարկ կը բերեն մերօրեայ լեզուաբանները:

Պատահական չէր, որ այդ վայրագ իրողութեան դէմ իրենց ձայնը բարձրացրին բոլոր մեծանուն հայագէտներն ու գրողները:

Ամենայն Հայոց բանաստեղծ Յովհաննէս Թումանեանը 1922 թ. Մայիսի 17-ին Հայաստանի լուսժողկոմին գրում է. «Ես որպէս հայ գրող եւ հայ գրողների Միութեան նախագահը՝ գալիս եմ յայտնելու իմ զարմանքը եւ բողոքելու էն վարմունքի դէմ, որ ունեցել է Հայաստանի լուսժողկոմը էս կարեւոր խնդրում: Պ. Մ. Աբեղեանը մի առաջարկ է արել ու դրել հրապարակ: Շատ լաւ: Բայց Հայաստանի լուսժողկոմը որտեղի՞ց է իմացել, թէ ե՛ւ Աբեղեանը ե՛ւ ինքը՝ լուսժողկոմն էլ նրա հետ միասին անսխալական են, որ առանց քննութեան ենթարկելու առաջարկը հրամանագրում է ընդունել եւ միայն դրանով գրել ու տպագրել: Պ. Աբեղեանի առաջարկը ընդունելի է թէ չէ, դա դեռ քննելիք խնդիր է, հետեւաբար լուսժողկոմի հրամանը անընդունելի է: Եւ եթէ էսպէս է, ապա նրան, լուսժողկոմին մնում է ուղղել իր արած սխալը, յետ վերցնել իր արած կարգադրութիւնը, խնդիրը համարել բաց եւ դնել քննութեան» (Յ. Թ. Ե. Ժ. 1959 թ., հ. 5-6, էջ 320):

Միամիտ Թումանեան: Ի՞նչ իմանար, որ Աբեղեանը խաբում է լուսժողկոմին՝ իր խեղագրութիւնը հաստատելու, իսկ լուսժողկոմն էլ խաբում է Մ. Աբեղեանին՝ դրանով շարունակել և վերջնականապէս հասնել իր չար նպատակը՝ վերացնել Հայոց այբուբենը եւ անցնել լատինատառ գրութեան:

Հայրենիքը երկփեղկուած, լեզուն երկփեղկուած, ժողովուրդը թրատուած ու տարագիր: Մի բարակ օղակ էր մնացել որպէս հոգեւոր կապ, այն էլ ճոխութիւն են համարել ու համարում:

Արհամարհելով անկախ Հայաստանի առաջին գումարման Գերագոյն Խորհրդի ընդունած օրէնքը լեզուի մասին, որ յատուկ կէտ կայ ուղղագրութեան միասնականացման վերաբերեալ, բարձր պաշտօններ եւ աթոռներ զբաղեցնող լեզուաբանները յամառօրէն խոչընդոտում են ու խափանում այդ գործընթացը:

Հայերէնի դասական ուղղագրութեան վերականգնման մերօրեայ հակառակորդները ամէնուրեք թմբկահարում են, թէ հարա՛յ, հասէք, Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերականգնումով անգրագէտ կը դառնայ մեր ժողովուրդը:

Հարց է առաջանում, ո՞ր ժողովուրդը, Սփիւռքում ապրող եւ մինչեւ այսօր Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը աչքի լոյսի պէս պահո՞ղ ժողովուրդը, թէ Հայաստանի Հանրապետութիւնում ապրող հայերը, որոնց անօրինական մի «դեկրետ»ով պարտադրուել է խայտառակ այս խեղագրութիւնը:

Մենք համոզուած ենք, որ պաշտօնապէս չեղեալ կը յայտարարուի 1922 թ. Մարտի 4-ի տխրահռչակ որոշումը, ինչպէս նաեւ 1940 թ. մասնակի փոփոխութիւններով խեղագրութիւնը ու հայ ժողովուրդը արժանավայել կը տօնի Մեսրոպեան այբուբենի 1600-ամեայ յոբելեանը:

4 Մարտի, 2002 թ.

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83, rue d'Hauteville - 75010 Paris — Commission Paritaire No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 7
MARDI
7 MAI
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20.422 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 77' ANNEE — N° 20.422

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

ՇԻՐԱՔ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԵՑԱՒ ՁԱՅՆԵՐՈՒ 82%-ՈՎ

ԼԸ ՓԷՆ՝ 18%, ՁԵՌՆՊԱՀՈՒԹԻՒՆ՝ 19%

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ Ո՛Չ ԸՍԱՒ ԼԸ ՓԷՆԻ

Անախընթաց ընտրութիւն մը, որ ընտրութենէ աւելի հանրաքուէ մըն էր եւ մերժումի մը արտայայտութիւնը ծայրայեղ աջին նկատմամբ: Շիրաք պէտք չէ յաղթանակ մը նկատէ նման պայմաններու մէջ ընտրութիւն մը, գիտակցի որ շատ ծանր պատասխանատուութիւն մը ունի եւ մանաւա՛նդ, ոչինչ վերջացած է, ընդհակառակն, ամէն բան նոր կը սկսի, ի մասնաւորի դժուարութիւնները: Շիրաք ստացաւ ձայներու 82%-ը, որուն նախընթացը չկայ Ե. Հանրապետութեան մէջ: Այդ ձայներու մեծ մասը չի գար աջի իր կողմնակիցներէն, այլ՝ ձախէն, բացի Բանուորական Պայքարէն եւ այդ ձախը նուէր մը չէ, զոր ըրաւ Շիրաքի, պարտաւորուեցաւ ընտրել նուազագոյն չարիքը եւ պարզ է որ ջանք պիտի թափէ, որ այս ընտրութեան առաջին շրջանին կրած ապտակը սրբէ եւ յաղթէ երեսփոխանական ընտրութեան, ոչ միայն համախմբելով այլեւ հետապնդելով նոր համակեցութիւն մը: Լը Փէն իր 18%-ով չի նահանջեր, եթէ նոյնիսկ չի հասնիր ակնկալած 40%-ին, կը պահէ իր դիրքը, հոն ուր յաղթած էր Ապրիլ 21-ին, այսինքն՝ ՓԱՔԱ-ի շրջանը (Փրովանս - Գոթ տ'Ազիւր), Փա-տը-Գալէ, ձայներ կը կորսնցնէ միայն Ալզասի մէջ: Արդիւնքներու հաղորդումէն ետք, Լը Փէն խօսք առնելով յայտարարեց թէ իր ձախողութիւնը ծանր պարտութիւնն է ֆրանսական յոյսին եւ թէ արդիւնքն էր երկու շրջաններու միջեւ տարուած հիսթերիք արշաւին, ղեկավարուած տեղւոյն վրայ գտնուող իշխանութիւններուն կողմէ, ըլլան անոնք դրամական, քաղաքական, լրատուական, բոլորը՝ միացած պաշտպանելու համար իրենց առանձնաշնորհումները: Ցայտնեց թէ մեծ յոյսեր ունի երեսփոխանական ընտրութեան համար եւ թէ ապագան կը դիտէ մեծ վստահութեամբ: Արդար չի գտներ որ ձայներու 18%-ով (6 միլիոն քուէարկող) Ազգային ճակատը ոչ մէկ երեսփոխան ունենայ, մինչ իր 3.5%-ով համայնավար կուսակցութիւնը երեսփոխանական խմբակցութիւն ունի:

Շիրաք, պարզ է, գոհ է եւ ընտրական իր կեդրոնէն մինչեւ Հանրապետութեան հրապարակը, ուր համախմբուած էին իր կողմնակիցները (ոչ աւելի քան 10 հազար սակայն) արտայայտեց իր ուրախութիւնը: 10-րդ Թաղամասի իր կեդրոնէն արտասանած իր ելոյթին մէջ, ըսաւ. - «Կ'ողջունեմ Ֆրանսան, իր հաւատարմութիւնը մեծ գաղափարականներուն, իր տիեզերական եւ մարդկայնական կոչումը»: Անմիջականին մէջ, առաքելութեան կառավարութիւն մը պիտի կազմէ, որուն միակ պարտականութիւնը պիտի ըլլայ պատասխանել ժողովուրդին մտահոգութիւններուն: Այդ կառավարութեան առաջին պարտականութիւնը պիտի ըլլայ նաեւ վերահաստատել Պետութեան հեղինակութիւնը եւ Ֆրանսան դնել բարգաւաճման եւ աշխատանքի նոր ճամբու մը վրայ:

Ապա, ժամը 21.30-ի շուրջ, Շիրաք, կնոջ հետ, գնաց Հանրապետութեան հրապարակը, որ աւանդութեամբ աջի կեդրոնատեղին չէ: Հոն ալ կարճ ելոյթ մը ունեցաւ, որ ոչ միայն ոճով, այլեւ բառերով եւ շարժուձեւերով կոլեան բընոյթ ունէր: Պահ մը նոյնիսկ, այն տըպաւորութիւնը կու տար թէ ինքզինք Տը Կօլի տեղ դրած էր: Ան ըսաւ, ի մէջ այլոց. - «Այս իրիկուն, Հանրապետութիւնը կը տօնախմբենք, ազն կը տօնախմբենք, ինչպէս ամէն անգամ պատմութեան մէջ, երբ յաղթանակ մը կը տանի: Լսեցի եւ հասկցայ ինչ որ Ֆրանսացիներն եւ Ֆրանսուհիները ըսին»:

Նոյն ժամերուն, ձախը հաւաքուած էր Պասթիյի հրապարակը, ուր կը տօնէր ոչ թէ Շիրաքի յաղթանակը, որ իրեն համար շատ լեղի համ մը ունի, այլ՝ ծայրայեղ աջի, Լը Փէնի պարտութիւնը:

Մայիս 6-էն կը սկսին բուն դժուարութիւնները: Առաւօտուն, Ժոսփէն հակիրճ նամակով մը կու տար իր հրաժարականը: Շիրաք անմիջապէս կը նշանակէր վարչապետը: Հաւանական կը նկատուէր որ այդ պաշտօնը յանձնուէր Ժան - Փիէր Ռաֆարէնի, որ կը պատկանի Ալէն Մադլէնի Ազատական Ժողովրդավարութիւն հոսանքին: Այս նշանակումը յուսախաբ կ'ընէ Նիքոլա Սարքոզին, որ շաբաթներէ ի վեր հերթի կանգնած է այդ պաշտօնին համար եւ տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը, Մայիս 5-ի իրիկունը, մինչ կը հաղորդուէր նախագահական ընտրութեան արդիւնքը, կը հաղորդուէր նաեւ նոյն ժամերուն կատարուած հարցախոյզ մը Ֆրանսացիներուն մօտ, ուր անոնք գերալի նախընտրութիւն մը ցոյց կու տային Նիքոլա Սարքոզիի, հանդէպ, որպէս վարչապետ: Կը կարծուէր որ իրեն կրնայ յանձնուիլ Ելմտական Նախարարութիւնը, թէեւ կ'ըսուէր նաեւ թէ յուսախաբ ըլլալով որ վարչապետ չէ, սպառնացած է կառավարութեան մաս չկազմել: Հաւանական նախարարներու կարգին կը յիշուէր Տուսթ - Պլազին, որպէս Արտաքին նախարար: Ամէն պարագայի մէջ, այս կառավարութիւնը կարճատեւ կեանք մը կ'ունենայ, քանի երեսփոխանական ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ Յունիս 9-ին եւ 16-ին: Շիրաք կոչ ըրաւ որ հոն ալ խորհրդարանական աջը յաղթէ, որպէսզի կարենայ իր քաղաքականութիւնը վարել, բայց, ոչինչ ապահով է այդ ուղղութեամբ եւ Շիրաք շատ անհաճոյ անակնկալներու առջեւ կրնայ գտնուիլ գալ ամիս: Համակեցութենէն ալ անդին, եռակողմ ցանկեր հաւանական են Բ. շրջանին, ինչ որ ծնունդ կրնայ տալ անդատնելի Ազգային Ժողովի մը, ուր ոչ մէկ մեծամասնութիւն ըլլայ:

Արտասահմանը գոհ է, նախ եւ առաջ եւրոպական երկիրները: Շրէօտէր ողջունած է քաղաքական ծայրայեղութեան մերժումը, Իտալիա կը գտնէ որ Շիրաքը ընտրելով, Ֆրանսա մերժեց ցեղապաշտութիւնը, օտարատեացութիւնը, Պելժիքայ Արտաքին նախարարը «հիանալի» կ'որակէ արդիւնքը: ԱՄՆ-ու Արտաքին նախարարութիւնը կը շնորհաւորէ ժողՇիրաքը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԱՐՈՆ Ուաշինկթըն գացած է, ուր Ճ. Պուշի հետ պիտի պատրաստէ Մերձաւոր - Արեւելքի միջազգային ժողովը, բայց, ինք բացարձակապէս դէմ է Արաֆաթի մասնակցութեան: Միւս կողմէ, գալ շաբթու Լիքուտը (Իսրայէլի աջ կուսակցութիւնը) պաշտօնապէս պիտի յայտարարէ թէ դէմ է Պաղեստինեան Պետութեան մը ստեղծումին: Մայիս 6-ին, անմիջական կը նկատուէր Ս. Ծննդեան Մայր Տաճարին շրջափակումին վերնալը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 4 / 6)

ԱՄՆ-ՈՒ ԵՒ ԼՂՀ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

ԱՄՆ-ու Գոնկրէսին մէջ կովկասեան խնդիրներու քննարկումին ընթացքին նիւթ եղած է Ղարաբաղն ալ: Արտաքին գործերու նախարար Գ. Փաուըլ խօսելով այդ մասին, ցաւ յայտնած է որ Քի Ուեսթի հանդիպումին չյաջորդեց կարգաւորման յառաջընթացը, քանի որ երկու նախագահները բանակցային յստակ դիրքեր ունենալով հանդերձ, անոնք տուն վերադարձին չեն կրցած համաձայնութեան եզրերը հրամցնել իրենց ժողովուրդներուն:

ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարար Ն. Մելքումեան ալ Ֆրանսա եւ Ռուսաստանի այցերէն վերադարձին, մամուլի ասուլիսի մը ըսած է թէ կարգաւորման ներկայ ընթացքը անբաւարար գտնելով հանդերձ, համաձայն չէ որ բանակցութիւնները անելի մատնուած են: Իր համոզումով, ԼՂՀ միջազգային ճանաչումին անհրաժեշտ ու պարտադիր պայմանը անոր Ազրպէյճանի կողմէն ճանաչումն է:

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՐԳԵՒՆԵՐ

Շուշիի ազատագրման տասնամեակին առթիւ նախագահ Ռ. Քոչարեան Մայիս 2-ի հրամանագրով շքանշաններով պարգեւատրած է 38 զինուորականներ: Անոնցմէ 28 հոգի արժանի նկատուած են Արիութեան մետալին, իսկ տասը՝ Մարտական ծառայութեան մետալին:

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԴԷՄ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՑՈՅՑԸ

Ուրբաթ, Մայիս 3-ին անկախ մամուլի հարիւր լրագրողներ Երեւանի գլխաւոր փողոցներէն անցնելով դիմած են նախագահական պալատը, խորհրդանշական կերպով Ռ. Քոչարեանի յանձնելու Մամուլի ազգային ակումբին կողմէ անոր տրուած «Հայ մամուլի թշնամի»ի տիտղոսը: Երթին մեկնակէտը եղած է Ա1+ հեռատեսիլի կայանին փակումը որ վերջին շրջանին վերածուած է հանրային կարծիքը: Ցոյցը տեղի ունեցած է Մամուլի ազատութեան համաշխարհային օրը:

Ս. ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆԸ ՎԱՏԹԱՐԱՑԱԾ

«Ազգային միաբանութեան» կուսակցութեան ղեկավար Արտաշէս Գեղամեան Մայիս 3-ին Երեւանի մէջ յայտարարած է թէ Սամուէլ Բաբայեանի առողջութիւնը վատթարացած է եւ անյապաղ պէտք է զինքը փոխադրել Երեւանի զինուորական հիւանդանոցը: Ան կոչ ըրած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի որ փութով յանձնարարութիւններ տայ Ս. Բաբայեանի կեանքը փրկելու համար, աւելցնելով որ հակառակ պարագային ամբողջ պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ այս վարչակարգին վրայ:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՊԷՅՐՈՒԹ

Հայ քաղաքական երեք կուսակցութեանց կազմակերպութեամբ, Ապրիլ 23-ին, ոգեկոչման հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսարանի նահատակաց մատրան շուրջ: Հանդիսութեան նախորդած է հոգեհանգստեան արարողութիւն մը: Հանդիսութեան բացման խօսքը արտասանած է Հրաչ Սեփեթճեան, որ շեշտը դրած է Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման անհրաժեշտութեան վրայ, Լիբանանի կողքին արաբական այլ Պետութեանց կողմէ: Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան անունով խօսք առած է Կիրակոս Թիւթիւնճեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ արտայայտուած է Յովիկ Պերթիզլեան: Դպրեվանքի երգչախումբին քանի մը երգերու մեկնաբանութենէն ետք, խօսք առած է Հայաստանի դեսպանը՝ Արեգ Յովհաննիսեան, որ հաստատած է թէ Հայոց ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչման հետապնդումը կը մնայ Հայաստանի Հանրապետութեան արտաքին քաղաքականութեան օրակարգին վրայ «իբրեւ արտայայտութիւն հայ ժողովուրդի բոլոր հատուածներուն արդարացի եւ օրինական սպասումներուն»: Ապա, կազմակերպիչներուն եւ ներկայ ժողովուրդին անունով, Հ. Սեփեթճեան կարդացած է հաղորդագրութիւն մը, որ ոգեկոչելէ ետք Հայկական ցեղասպանութեան 87-ամեակը, կը դատապարտէր Իսրայէլի կողմէ պաղեստինցի ժողովուրդին դէմ գործադրուող ցեղասպանական արարքները եւ զօրավիգ կը կանգնէր պաղեստինեան անկախ Պետութեան կերտման: Հանդիսութեան փակման խօսքը արտասանած է Արամ Ա. Կաթողիկոսը: Հուսկ, ան հրաւիրած է ԱՄՆ-էն հիւրաբար Լիբանան գտնուող բանաստեղծ Ժագ Ս. Յակոբեանը արտասանելու «Մենք» քերթուածը: Հանդիսութիւնը փակուած է «Կիլիկիա» օրհներգով:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE COURRIER INTERNATIONAL»

(2/9 mai)

ARMENIE :

Un génocide que les Américains hésitent toujours à reconnaître

Շաբաթաթերթը հրատարակած է Լեւոն Մարաշլեանի յօդուածը լոյս տեսած Պէյրութի «Տէյլի Սթար»ի մէջ, ուր ան լայնօրէն կ'անդրադառնայ ԱՄՆ-ու մերժումին Հայոց ցեղասպանութիւնը ճանչնալու: Կը թուէ պատճառները, Թուրքիոյ ճնշումը, ամերիկացի զինուորներու դէմ եղած սպառնալիքները, կը յիշէ Գլինթընի միջամտութիւնը Խորհրդարանին նախագահին մօտ եւ այլն, եւ այլն: Կը շեշտէ որ Ֆրանսա տեղի չէր տուած նոյնանման ճնշումներու: Առանձին հըրատարակուած է նաեւ «Օրեան - Լը Ժուռ» օրաթերթի մէկ գրութիւնը, ուր կ'ըսուի թէ Թուրքիա պէտք է օրինակ առնէ Գերմանիայէն եւ քանի կ'ուզէ անդամակցիլ Եւրոպական Միութեան, պէտք չէ խեղաթիւրէ իր պատմութիւնը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԵՔՍՏԵՐԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՑ ՄԵՍՐՈՊԵԱՆԻ ՁԵՒԱՓՈԽՈՂ ՀԱՄԱԿԱՐԳՉԱՅԻՆ ԾՐԱԳԻՐ

Մեսրոպեան ուղղագրական վերականգնման գործում մեծ դեր կարող է ունենալ հայկական տեքստերը խորհրդային ուղղագրութիւնից՝ մեսրոպեանի ձեւափոխող համակարգչային ծրագիրը, որը կ'օժանդակի դասական ուղղագրութեան ուսուցմանը եւ թոյլ կը տայ, սկզբնական շրջանում, անխափան ձեւափոխել տեքստերը խորհրդային ուղղագրութիւնից՝ դասականի: 1995 թ. սեփական նախաձեռնութեամբ ես սկսեցի աշխատել այդպիսի ծրագրի ստեղծման վրայ: Կատարելով մեծ գիտահետազօտական աշխատանք, մշակելով շուրջ 150.000 բառ, ընդգրկուած՝ չորս բառարաններում՝

1. Աճառեան Հ. Հայերէն արմատական բառարան, 1_4, Երեւան, 1978 թ.

2. Բարսեղեան Հ. Խ. Հայերէն ուղղագրական _ ուղղախօսական, տերմինաբանական բառարան, Երեւան, 1973 թ.

3. Գույումճեան Մ. Ընդարձակ բառարան Հայերէն Անգլերէն, Պէյրութ, 1970 թ.

4. Մալխասեան Ստ. Հայերէն բացատրական բառարան, 1_4, Երեւան, 1945_1946 թթ., ուսումնասիրելով դասական ուղղագրութեան դասագրքերը, մէկուկէս տարուայ ընթացքում, ստեղծեցի համակարգչային ծրագիր, որը հաշուած վայրկեանների ընթացքում ձեւափոխում է հայկական տեքստը խորհրդային ուղղագրութիւնից՝ մեսրոպեանի: Ի՞նչ խնդիրներ էին լուծուել եւ ինչ դժուարութիւններ կային այդ ծրագրի ստեղծման ժամանակ: Կանգ առնեմ հիմնական խնդիրների վրայ.

1. Անհրաժեշտ է նշել, որ մեսրոպեան ուղղագրութիւնը հիմնուած է արմատների վրայ եւ երբեմն, իրաւամբ, անուանւում է արմատական: Գոյութիւն ունեն արմատական բառերի երեք խումբ (շուրջ 300), որոնց ուղղագրութիւնը տարբերւում է խորհրդայինից: Դրանք վերաբերւում են արմատական բառերին, որոնց մէջ բառասկզբում գրուող յ (հի) արտասանւում է հ (հօ) (աւելի քան 100 բառ), բառամիջում կան եւ օ տառերը (100_ական բառ): Այդ պատճառով անհրաժեշտութիւն կար մշակել բառերի արմատական կառուցուածքը որոշող ալգորիթմներ: Համապատասխան վերլուծութիւնից յետոյ բոլոր 300 արմատների համար կազմուեցին բառացանկեր եւ մշակուեցին արմատը ճանաչող ալգորիթմներ: Որպէս օրինակ կարելի է բերել վերջին շրջանում լայն գործածուող մէտ (միտել) արմատը, որի հիմքի վրայ ստեղծուել են այնպիսի բառեր, ինչպիսին են՝ ռուսամէտ, թուրքամէտ, խաղաղամէտ եւ այլն: Բնական է, անհնար է հաշուի առնել բոլոր հնարաւոր նորակազմութիւնները այդ արմատի հիման վրայ: Այդ պատճառով մշակուեց ալգորիթմ, որի համաձայն մէտ եւ մէտութիւն_ով վերջացող բոլոր գոյականներն ու ածականները, բացառութեամբ օտար բառերի՝ պամետ, ապլանդամետ, իզադամետ, հետրոդամետ, մակրոդամետ, միզրոդամետ, մեծադամետ եւ մելեմետ, գրւում են է_ով, իսկ մէտ_ով սկսուող բառերից միայն մէտաղ, մէտամբ եւ մէտաղիեան բառերն են գրւում է_ով: Բառամիջում մէտ բառը պարունակող միայն կիմէտէր բառն է, որ գրւում է_ով:

2. Է տառի գրութիւնը ձայնաւորից առաջ: Ըստ Մեսրոպ Մաշտոցի, հայկական բառերում ե (էչ)_ը ձայնաւորից առաջ երբեք չի հանդիպում: Ուստի ուղղագրութիւնը ձեւափոխելիս, ե (էչ)_ը ձայնաւորից առաջ միանգամից փոխարինւում է է_ով:

3. Վ (վեւ) տառի գրութիւնը բարդ բառերում: Այդ նպատակով հետազօտուել էին վեւ_ով սկսուող բոլոր արմատները եւ կազմուել էին այնպիսի բարդ բառերի ցանկեր, որոնց մէջ երկրորդ բաղադրիչը սկսւում է վեւ_ով: Իսկ որոշ արմատների համար, օրինակ վաճառ, վարժ, վրէժ, վրէպ եւ այլն այնպիսի ալգորիթմներ են մշակուել, որոնք միանշականօրէն որոշում են դրանց երկրորդ բաղադրիչ լինելը:

4. Խորհրդային ուղղագրութեան յա, յու, յո եւ ույ տառակապակցութիւնները եա, եօ, իւ, ոյ երկբարբառներով փոխարինելը: Այստեղ բարդութիւնը կայանում էր բառերում յա տառազոյգի ճանաչման մէջ: Իրօք, ինչպէս տրամաբանութիւն չունեցող համակարգչին հասկացնել, որ, օրինակ, կայարան բառի մէջ յ (հի) տառը բաժանիչի դեր է կատարում, այլ ոչ թէ ա (այբ) տառի հետ երկբարբառ է կազմում: Գտնուեց եւ այդ խնդրի լուծումը.

5. Ց (հի)_ի գրութիւնը ա_ով վերջացող յատուկ անունների եւ օտար բառերի վերջում: Կազմուել էին ա_ով վերջացող յատուկ անունների եւ օտար բառերի ցանկեր:

6. Փոխառուած բառերում առոգանութեան նշանների վերատեղադրման ալգորիթմերի մշակում:

7. Ուղղագրութեան փոփոխութիւն պահանջող բառերի հոլովական վերջաւորութիւնների հաշուառում:

8. Էս, էն եւ էլ_ով վերջացող յատուկ անունների գրութիւն: Կազմուած են համապատասխան յատուկ անունների բառացանկեր:

Եւ այլն:

Ինչ վերաբերւում է դժուարութիւններին, ապա հիմնական դժուարութիւնը կայանում էր դասական ուղղագրութեան չկանոնակարգուածութեանը: Առաջին հերթին դա վերաբերւում է վ (վեւ) տառի գրութեանը բառերի կրաւորական ձեւերում եւ ե (էչ), է, ո, օ տառերի (գրութեանը օտարազգի բառերի մէջ: Կան նաեւ մօտ 20 բառ, որոնք երկակի գրութիւն ունեն, օրինակ՝ գմբէթ (գմբեթ), թոշակ (թօշակ), հեքիաթ (հէքեաթ), տարեց (տարէց), դողոչ (դօղօչ), դոլ (դօլ), դոլմա (դօլմա), քոթակ (քօթակ), քոթոթ (քօթօթ), լոլո (լօլօ), քող (քօղ), պլոճ (պլօճ), պաշտօնընկէցութիւն (պաշտօնընկեցութիւն), կուէթ (կուեթ), չէկեկ (չեկեկ), նէպուկ (նեպուկ), պէպէն (պեպէն) սէրսուփ (սերսուփ), եւ այլն:

Մշակուած ալգորիթմների հիման վրայ համակարգչային ծրագիր է կազմուել հետեւեալ տեխնիկական տուեալներով՝

● ծրագիրը գրուած է IBM PC եւ նրա հետ համատեղելի համակարգիչների համար եւ աշխատում է Windows օպերացիոն համակարգում սկսած 95_ից: Նրա ծաւալն է ընդամէնը՝ 760 կիլոբայտ.

● ծրագիրը կազմուել է խմբագրիչի տեսքով, որը սովորական գործողութիւնների հետ մէկտեղ, ձեւափոխում է նաեւ ուղղագրութիւնը.

● ծրագիրը ձեւափոխում է ցանկացած չափի TXT (տեքստային) տիպի ֆայլեր.

● ծրագիրն բարձր արագագործութիւն ունի: Շարուածքի ուղղագրութեան ձեւափոխումը իրականացւում է հաշուած վայրկեանների ընթացքում:

ԱՐԱՄ ԳՈՐՈՅԵԱՆ
Տեխնիկական
գիտութիւնների թեկնածու

2002, Մարտ 4
Երեւան

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՒ 3 ԵՒ 4

Երրորդ կարեւոր յօդուածը նուիրուած է ԱՐԴԱՐ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻԻՆ, այն որ կը գտնուէր թշնամի շարքերուն մէջ, բայց վկայեց ի նպաստ նահատակեալին՝ ԱՐՄԻՆ ՎԷԿՆԵՐ:

«Վիթա Փասթորալէ» Հովուական կեանք ամսաթերթի Փետրուարի թիւը երեք ամբողջական էջեր նուիրած է, լուսանկարներով ճոխացած, Ա. Վէկների, որմէ խայծ առնելով կը շօշափէ ցեղասպանութեան նիւթը, ցեղասպանութիւն մը որ վստահաբար քաղաքական պատճառներով մոռացութեան պիտի տրուէր, եթէ չըլլար այս արդարին գրաւոր եւ պատկերաւոր վկայութիւնը:

Արմին Վէկներ, որպէս գերմանական բանակի սպայ եւ դաշնակից Օսմանեան պետութեան, կրնար մահուան դատապարտուիլ իր այս արարքին համար եւ գնդակահարուիլ զինուորական ատեանի մը կողմէ, քանի իր գրութիւններով եւ տեղւոյն վրայ առած լուսանկարներով ամէնէն կարեւոր եւ հիմնական վկան պիտի հանդիսանար Հայ ժողովուրդի բնաջնջումին եւ տեղահանութեան:

Ա. Վէկների կատարած ծառայութիւնը հայ դատին անսահման է, անչափելի: Օտար մը, կը ծառայէ բանակի մը որ դաշնակից է ջարդարարին եւ հերոսութիւնը կ'ունենայ վկայելու ի նպաստ հալածուողին եւ տկարին որ կ'առաջնորդուի դէպի ոչնչացում...:

Այս միեւնոյն ԱՐԴԱՐՆ է որ քաջութիւնը կ'ունենայ նամակ մը ուղղելու Հիթլէրին, հակահրեայ օրէնքներու հրատարակումին առիթով, կոչ ընելով որ _ «Կեցուցէք այս ամէնը. կը խօսիմ ոչ որպէս Հրեաներու բարեկամ, այլ Գերմանացիներու... որպէս փրուսացի շառաւիղէ ծընունդ առած անձ մը. երբ ամէնքը մունջ կը մնան ես չեմ կրնար լռել, քանի մեծ վտանգ կը սպառնայ Գերմանիոյ..._»:

Կը դատուի, կը դատապարտուի, բանտէ _ բանտ կը նետուի, ապաստանելուն կը հաստատուի Հռոմ ուր կը մեռնի 1978_ին 92 տարեկանին:

Կը յիշեմ, մահուընէ երկու տարի առաջ էր, երբ դուռը զարկի եւ ուզեցի հարցազրոյց մը կատարել «ՅԱՌԱՋ»ի համար: Տիկինը ըսաւ որ շատ անհանգիստ է եւ ի վիճակի չէ պատասխանելու: Այնուհանդերձ Ա. Վէկներ ընդունեցաւ զիս, պատասխանեց ձայնագրիչ մեքենայիս խօսակին. բառերը հազիւ կրնար արտասանել. ժպալէնը արդէնք չտուաւ բայց յիշողութեանս մէջ մնացած է ծերունի մը որ երկու ափերը գլուխը առեհեր, գեղադէմ գանկը ափերուն մէջ առած անդադար կը կրկնէր _ ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ ԷՐ, ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ ԷՐ... _

Ցոյց տուաւ բազմաթիւ դեղնոտած լուսանկարներ, խոստացաւ որ ապահով կեդրոնի մը պիտի թողու ամէնը. յիշեց նաեւ թուրք «գործարար անձերու» մեծադումար առաջարկները անոնք ունենալու.. եւ ոչ ոք կրցաւ խաբանել այս ԱՐԴԱՐին կանչը որ որեւէ մէկէ մը աւելի արժանի է համայն հայութեան յարգանքին:

ՉՈՐՐՈՐԴԸ, (I.M.) «Իթալիա Միսիոնարիա», հարիւր հազարներով հաշուող տպաքանակ ունեցող ամսաթերթն է, իտալացի միսիոնարական միաբանութեան մը, որ աշխարհիս չորս ծագերուն վրայ ունի կրօնական եւ բարեսիրական հսկայական կեդրոններ:

Ամսաթերթը, որ քահանայապետական հիմնարկ մըն է՝ արտասահմանեան միսիոններու, իր ԱՊՐԻԼԻ թիւը հիմնականօրէն նուիրած է Հայաստանի եւ ցեղասպանութեան:

Այս մէկն ալ կը պարտինք, ուղղակի կամ անուղղակի կերպով, Պապին Հայաստան այցելութեան, որուն մասնակցած է նաեւ յօդուածագիրը եւ հոն հանդիպած Մխիթարեան միաբան՝ Հ. Ցարութիւն վարդապետին, որմէ քաջալերանք ստանալով, վերադարձին ձեռնարկած այս երկար յօդուածին, շուրջ 25 պատկերազարդ էջեր, ուր յօդուածագիրը, որպէս ներածութիւն կուտայ իր այցելութեան տպաւորութիւնները, հիմնականօրէն երկու նախադասութիւններու մէջ ամփոփելով զայն _ «Եւրոպայի պատերազմական եւ առօրեայ պայքարի հարցերէն ՀԵՌՈՒ ԵՐԿԻՐ ՄԸ, ուր մարդիկ կ'ապրին, հրաշալի հողի մը վրայ աղքատ բայց ՈԶ ՄՈՒՐԱՑԻԿ, շատ նիւթական բարիքներէ զրկուած, բայց ԳԻՏԱԿԻՑ ՀՊԱՐՏՈՒԹԵԱՄԲ ԼԵՑՈՒՆ, դժուար եւ աղքատ պայմաններու մէջ ապրող, բայց ՀԱՐՈՒՍՏ ՄՇԱԿՈՅԹԸ ԵՒ ՏԱՂԱՆԴԸ անսպառ կորով կը ներշնչէ իրենց, կառչած ԱԶԳԱՅԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ որուն շնորհիւ դարերու ընթացքին պարիսպի նման պաշտպանուած է Արեւելքի եւ Արեւմուտքի ներխուժող դաւանանքներէն:

Թերթին գունաւոր կողքն ալ նուիրուած է ցեղասպանութեան. կը ներկայացնէ Արմին Վէկներին ծանօթ լուսանկարի մը գծագրական գունաւոր արտադրութիւնը, էնվէրի նմանող թուրք զինուորականի մը սպառնական գծագրութեամբ մը «մոնթաժով»:

Շատ հետաքրքրական է յօդուածին ԵՐԿՐՈՐԴ բաժինը որ կը կրէ գայթակղեցուցիչ վերնագիր մը ... ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՈՐ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆ ՉԵՆ ՈՒՆԵՑԱԾ...:

_ Ո՞ւր է հարց կու տայ, հեղինակը, Մարքօ Փականի, Հայոց Ցեղասպանութիւնը: Արդեօք ՏՈՂ ՄԸ միայն նուիրուա՞ծ է անոր մեր (Իտալիոյ) դպրոցական դասագիրքերուն մէջ: Ինչո՞ւ ամէնքս ալ գիտ մը Հիթլէր դարձեր ենք որ 1939_ի Սեպտեմբերին առանց խպնելու կ'ըսէր իր զինակից հրամանատարներուն _ «Այսօր, ո՞վ կը խօսի Հայոց ցեղասպանութեան մասին» _ մենք որ այսքան ժողովրդավար կը կարծենք ինքզինքնիս, ինչպէ՞ս կրնանք անտեսել 20_րդ դարու այս առաջին ցեղասպանութիւնը...:

Կ'ենթադրեմ որ յօդուածագիրը եկեղեցական մը ըլլայ. բացի մեզի ծանօթ հեղինակներէն, կը մէջբերէ զիւանային նորանոր հատուածներ, որոնցմով ո՞վ գիտէ որքան հարուստ են կաթողիկէ միաբանութիւններու, վանական զիւանական պահեստները, քանի անոնցմէ շատեր, Օսմանեան շրջանին, դպրոցական եւ հովուական զանազան գործունէութիւններ ունեցած են մինչեւ ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԸ եւ իրենց Մայր տուները տեղեկագրած Հայկական նահանգներու տեղահանութիւններու եւ սպանդի մասին:

Իմ ուսանողութեանս տարիներուն, դժբախտաբար այդ դիւանները գոց էին տակաւին: Այսօր մեր երիտասարդ ժառանգաւոր սերունդը, եւ արեղաներ որ Հռոմի մէջ կը կատարեն իրենց բարձրագոյն ուսումները, պէտք է երթան պրպտեն այդ կոյս եւ հարուստ դիւանները եւ նոր նիւթեր հրամցնեն Հայ տարագրութեան պատմութեան:

Թերթին կեդրոնի զոյգ էջերը, զբաղած են Յովհաննէս Պօղոս Բ.ի նկարը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հետ, Ծիծեռնակաբերդի բոցին առջեւ, եւ Պապին աղօթքին խարսխած ամբողջական հատուածը:

Հեղինակը առանց բառերը ծամծմելու կը նկարագրէ, մէջբերումներով, գործածուած մեթոդներուն հրէշային նկարագիրը եւ կ'աւելցնէ որ հակառակ կարգ մը պետութիւններու ճանչնալուն, որոնց մէջ ամէնէն արմատականը Ֆրանսային էր, միջազգային հասարակութիւնը ԳԱՅԹԱԿՂԵՑՈՒՑԻՉ ԼՌՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՊԱՀԱԾ է, ԱՄՕԹԱԼԻ կոչուելու աստիճան, որոնց գլուխը կը դասէ ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ որ աւելի տարուած է իր տնտեսական եւ զինուորական շահերու հետապնդումով, քան մարդկային իրաւունքներու եւ արդարութեան գաղափարականով, որուն սակայն մեծագոյն քարոզիչը կ'ուզէ ներկայանալ յաչս աշխարհին...:

Յօդուածին երրորդ բաժինը վարած է էլէնա Թէրանի, որ Հ. Ց. Պզտիկեանի հետ հարցազրոյցի ձեւը որդեգրելով, կը խօսի Մխիթարեան Միաբանութեան մասին, կը յիշատակէ հոն կուտակուած գանձերը եւ անոնց համամարդկային արժէքը, հրաւէր կարդալով բոլոր անոնց որ բախտն ունին Վենետիկ այցելելու, նոյնիսկ մի քանի ժամուան համար, առիթը չփախցնեն Ս. ՂԱԶԱՐ ԿՂԶԻՆ ԱՅՑԵԼԵԼՈՒ:

ՑԻԳԷ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ԼԷ ՓԷՆ ՄԻՐԱՊՕ

Ապրիլ 24-ին, ժամը 11-ին, շուրջ երկու հարիւր Հայեր համախմբուեցան գիւղաքաղաքի մուտքին գտնուող «1915 Ապրիլ 24 Ռոն Փուէն»ի Յուշաքարին առջեւ: Քաղաքապետը հրաւիրեց մէկ վայրկեան լռութեան եւ ամփոփումի: Ապա, զետեղուեցան ծաղկեպսակներ: Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեան՝ Կաթողիկոսական Պատուիրակի Փոխանորդը Հարաւային Ֆրանսայի համար արտասանեց Հոգւոցը: Իրեն կ'ընկերանար Գառնիկ Քհնյ. Կարապետեան՝ Սէնթ-Անթուանի Ս. Թադէոս Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը: Ելոյթներու համար տեղը անյարմար ըլլալով ժողովուրդը ուղղուեցաւ հարիւր մեթր անդին բարձունքի մը վրայ յատուկ պատրաստուած վայրի մը մէջ: Խօսք առին Լէ Փէն Միրապոյի Հայերու Միութեան անունով Սանտրա Արթինեան, Ֆրանսայի Հայ Կազմակերպութիւններու Համակարգումի Խորհուրդի անունով՝ Միշէլ Կէվիկեան եւ հուսկ քաղաքապետը՝ Միշէլ Ամիէլ: Ներկայ գտնուեցան շրջակայ գիւղաքաղաքներու քաղաքապետներ՝ Անտրէ Մոլինօ (Սէփթէմ-լէ-Վալոն), Ռիշառ Մայէ (Պուք-Պէլ-Էռ), Ֆապըր տ'Օպրէսփի (Քապրիէս), Ռոժէ Մէի (Կառտան): Այս շրջաններէն եւս ներկայ եղան Հայեր:

Արարողութեան պաշտօնական բաժինին յաջորդեց հիւրասիրութիւն:

*
**

ԿԱՌՏԱՆ

Կառտանի մէջ ամբողջ հայկական շաբաթ մը նուիրուեցաւ Ապրիլեան ոգեկոչումին, նախաձեռնութեամբ Կառտանի Հայերու Բարեկամականին եւ քաղաքապետարանին:

Կիրակի, Ապրիլ 21-ին, ժամը 15-ին, տեղւոյն Եկեղեցւոյ մէջ մատուցուեցաւ պատարագ ձեռամբ Սէնթ-Անթուանի հոգեւոր հովիւ՝ Գառնիկ Քհնյ. Կարապետեանի եւ մասնակցութեամբ Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբի ծանօթ մենակատար՝ Անդրանիկ Մինասեանի: Պատարագի աւարտին տեղի ունեցաւ հոգեհանգիստ:

Ապրիլ 24-ին դասական ձեւով, կատարուեցաւ ոգեկոչման արարողութիւնը: Ժողովուրդը, շուրջ հարիւր յիսուն հոգի, մեկնեցաւ գերեզմանատան մայր դուռէն եւ քալեց մինչեւ 1915-ի զոհերուն նուիրուած Յուշաքարը: Հոն խօսք առին՝ Հայ Բարեկամականի նախագահը՝ Կարապետ Տալոյեան եւ քաղաքապետ-երեսփոխան՝ Ռոժէ Մէի:

Ապրիլ 25 եւ 26-ին, ներկայացուեցան Հանրի Վէրնէօյի զոյգ ժապաւէնները՝ «Մայրիկ» եւ «588 ռիւ Փառատի» քաղաքի շարժանկարի սրահին մէջ:

Ապրիլ 27-ին, Գլօտ Մութաֆեան փակեց հայկական շաբաթը դասախօսութեամբ մը խօսելով ժխտականութեան եւ կէսօ օրէնքի մասին: Նոյն օրը ցուցադրուեցան Մաքս Սիվազլեանի Ղարաբաղէն բերած նկարները:

*
**

ՍԷՓԹԷՄ-ԼԷ-ՎԱԼՈՆ

Մարսէյլի եւ Կառտանի միջեւ գտնուող այս փոքր քաղաքը, Ապրիլ 20-ին ոգեկոչեց 1915-ի ցեղասպանութեան զոհերու յիշատակը:

Ժամը 10-ին, տեղւոյն եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ եկեղեցական արարողութիւն հոգեհանգստեան պաշտօնով: Երգեցողութիւնը կատարեց Սէնթ-Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Վարդավառ Քհնյ. Գասպարեանի: Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝ Գառնիկ Քհնյ. Կարապետեան արտասանեց օրուան խօսքը: Ապա, քաղաքապետարանի հրապարակէն, թափոր կազմած, ժողովուրդը ուղղուեցաւ «1915 Ապրիլ 24 Ռոն Փուէն»ը ուր զետեղուած է Յուշաքար մը: Խօսք առին հայ գաղութի ներկայացուցիչ՝ Ժորժ Ներսէսեան եւ քաղաքապետը՝ Անտրէ Մոլինօ: Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեան արտասանեց Հոգւոցը: Տեղի ունեցաւ ծաղկեպսակներու զետեղում եւ ամփոփումի պահ մը: Ոգեկոչման ներկայ եղան աւելի քան երկու հարիւր հոգի որոնց կարգին Կառտան, Պուք-Պէլ-Էռ, Քապրիէս շրջակայ գիւղաքաղաքներու քաղաքապետները, Սէփթէմ-Լէ-Վալոն քաղաքապետարանի Ա. կցորդը Փաթրիք Մակրօ եւ այլ անձնաւորութիւններ:

Հանդիսութիւնը աւարտեցաւ գինեձօնով մը:

*
**

ՊՈՒՔ-ՊԷԼ-ԷՌ

Աւելի քան երկու հարիւր հոգի, Ապրիլ 24, ժամը 14-ին, համախմբուեցան գիւղաքաղաքին գերեզմանատան մուտքը ուր զետեղուած է յուշակոթող նուիրուած Ապրիլեան նահատակներուն:

Ամփոփումի պահէն, ծաղկեպսակներու զետեղումէն յետոյ խօսք առին տեղւոյն քաղաքապետը Ռիշար Մայէ, Կառտանի երեսփոխան-քաղաքապետը՝ Ռոժէ Մէի եւ Պուք-Պէլ-Էռի Հայերու Բարեկամականի նախագահ՝ Ալպէռ Գէնտիրեան: Այս վերջինը ի մէջ այլոց, չէշտեց Հայերու ժամանումը Մարսէյլ, 1920-ական թուականներուն, դժուարութիւնները եւ ընդունելութեան պայմանները, բաղդատութիւններ ընելով օրուան իշխանութիւններուն եւ այսօրուան Լը Փէնի Աղդային ճակատի գաղափարներուն միջեւ:

Արարողութիւնը վերջ գտաւ Գառնիկ Քահանայ Կարապետեանի «Հոգւոց»ով եւ հաւաքական «Հայր Մեր»ով:

Յետ միջօրէին, տեղւոյն Միութիւններու Տան մէջ հրաւիրուեցան պատանիներ եւ խաղերու, հարցումներու միջոցաւ բացատրուեցան Հայոց պատմութեան դրուագներ, ցեղասպանութեան ոճիրին իմաստը եւ այլ նիւթեր: Այս ձեռնարկը վարեց Ֆրանք Յովհաննէսեան եւ հետեւեցան քանի մօտ հայ ընտանիքներու պատանիներ որոնք կ'ապրին Պուք-Պէլ-Էռ:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

«ԽՈՐՀ. ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՑԵՂԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆԸ»

Միջազգային մամուլի ծաղկաքաղ «Գուրիէ Էնթէրնասիոնալ» շաբաթաթերթը արձագանգած է լոնտոնեան թերթի մը մէկ գրութեան ուր նիւթ կ'ըլլայ Իսրայէլ ներգաղթող նախկին խորհրդային Հրեաներուն ազգայնամոլութիւնը: Այդ ներգաղթը կը քաջալերուի Իսրայէլի կողմէ որ ժողովրդագրական լուրջ տագնապ կ'ապրի: Դուրսէն Պաղեստինցիներով շրջափակուելու, ներսն ալ Արաբները մեծամասնութիւն տեսնելու վախով, Իսրայէլ ծայր աստիճան լայն սահմաններ տուած է նախկին խորհրդային շրջանակէն իր հայրենակիցները ընդունելու գործին: Ով որ կը յայտարարէ թէ Հրեայ է, արտօնութիւն կը ստանայ ներգաղթելու:

Ամէն օր «Աէրոֆլոթ»ի օդանաւ մը նախկին Խորհ. Միութեան ամէնէն խուլ անկիւններէն ներգաղթողներ կը տանի Իսրայէլ, թէեւ հասնողներուն թիւը Պէրլինի պատին քանդումին յաջորդած տարիներուն համեմատած, բաւական պակսած է: Ատով հանդերձ, զարմանալի է տեսնել որ հակառակ երկրին գրեթէ պատերազմական վիճակին, մարդիկ կ'երթան հոն ապրելու, հաստատուելու. ներկայիս մէկ միլիոնի չափ կը նկատուի խորհ. աշխարհէն հասածներուն թիւը: Անոնց մէկ մասը բարձր զարգացումի եւ մասնագիտութեան տէր է. մնացածը ոչ: Անոնք բնակչութեան վեցէն մէկը կը կազմեն: Մեծամասնութեամբ կը կրեն սովետական դաստիարակութեան դրոշմը եւ գրեթէ ոչինչ գիտեն Իսրայէլի եւ Արաբներուն մասին: Ատոր փոխարէն իրենց հետ բերած են խորհրդատիպ ցեղապաշտութիւն մը: Նախապէս Կեդր. Ասիոյ, կամ Կովկասի «Սեւ»երուն ուղղուած անոնց ատելութիւնը Իսրայէլի մէջ թիրախ կ'առնէ Պաղեստինցիներն ու շրջապատի մահմետական երկիրները: Անոնք իրենց հետ ներածած են նաեւ Բ. Աշխարհամարտէն ետք Ռուսաստանի մէջ զարգացած ուժին եւ կամայականութեան մշակոյթը: Նախկին խորհ. այդ քաղաքացիներէն ներկայիս Պաղեստինցիներու հետ յարաբերութիւն պահողները միայն մաֆիական տիպարներն են որոնք գողցուած ինքնաշարժներու մաքսանենգութեամբ կը զբաղին, զէնք կը փոխադրեն Գազայի գօտին եւ Այսրյորդանան. զէնքեր որոնց կը տիրանան իսրայէլցի զինուորներէն, թմրեցուցիչի փոխարէն:

Նախկին սովետ քաղաքացի այդ բազմութիւնները որոնք «Սով» կը կոչուին Իսրայէլի մէջ, մեծ մասով կը խօստովանին թէ տնտեսական պատճառներով ներգաղթած են: Օտարութիւն չեն զգար հոն. ունին իրեց յատուկ հեռատեսիլի կայանները որոնք կրնան մինչեւ Մոսկուայէն դիտուիլ. ունին նաեւ իրենց թերթերը: Երուսաղէմ – Թել-Աւիվ ճամբուն երկու կողմերը կառուցուած կայարաններու մէջ կ'ապրին, ռուսախօս են, ռուսերէնին տիրապետելով աւելի լաւ, քան՝ եբրայերէնին կամ անգլերէնին: Ունին ընկերային ապահովութիւն. չյայտարարուած մանր-մունր գործեր կ'ընեն, վստահ ըլլալով որ ինչպէս իրենց նախկին երկրին մէջ, նուազագոյն եկամուտ մը անպայման պիտի ունենան: Կրօնքի հետ առհասարակ կապ չունին, բայց իսրայէլեան ուրիշ համայնքներու հետ կը դաշնակցին, ազդելով երկրին քաղաքական պատկերին:

Շարոնի կառավարութիւնը այդ կերպով զօրակցութիւն կը վայելէ Սովերէ, սեֆարտներէ եւ ծայրայեղականներու համախոհութենէն որ հասարակաց ոչինչ ունի, բացի Պաղեստինցիներու համար արդար որեւէ լուծումի դէմ մշակուած հակադրութենէն: Սովերը կ'արհամարհեն սէֆարտները –մարոքցի, եթովպիացի, իրաքցի, եմէնցի–: Ուղղափառ Հրեաները կ'արհամարհեն նոյն խումբը եւ Սովերը: Իսկ բոլորը միասին կ'ատեն իսրայէլցի Արաբները եւ Պաղեստինցիները: Այդ խումբերուն զօրակցութիւնը ապահոված է Ա. Շարոնի ընտրութիւնը:

Այս կացութեան զուգահեռ, Բանուորական կուսակցութիւնը դժուարութիւններու առջեւ կը գտնուի: Անոնք չեչտուած են վերջին շրջանին ազատականներու անջատումով որոնք մաս կազմած են առանց որեւէ վերապահութեան հարուածելու կողմնակիցներուն: Իսկ աշքենազի Հրեաները որոնք Եւրոպայէն ներգաղթած են Ողջակէզէն առաջ, կամ ետքը, ընտրողներու փոքր համեմատութիւն մը կը ներկայացնեն: Ապահովութիւնը եւ ինքնութիւնը իսրայէլեան մտածումին երկու գլխաւոր առանցքները կազմած են: Առաջինը երբեք հիմնապէս չէ երաշխաւորուած. ներկայիս, այնպէս կը թուի որ երկրորդն ալ լրջօրէն խնդրականացած է:

ՔԱՂՀԱՆ

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԲ.

ԲԱՆՏԻՆ ՄԷՋ

– Խնդիրը այն է, որ Զաւէն Պատրիարքը որոշեցինք աքսորել:

– Շատ լաւ որոշում մըն է:

– Անոր հոս մնալը մեզի համար վնասակար է, քանի որ չէզոք դեսպանատուններու հետ յարաբերութիւններ ունի:

– Նոր յայտնութիւննե՞ր կան այդ մասին, – հարցուց Պէտրի պէյ:

– Այսօր նոր տեղեկագիր մը առի Զաւէն Պատրիարքի մասին եւ ասոր վրայ որոշեցի, որ Պոլսէն հեռանայ:

– Ե՞րբ ճամբայ պիտի հանենք զինքը:

– Կարելի եղածին չափ շուտ: Այս գործը քեզի կը յանձնեմ:

– Վաղն իսկ զինքը ոստիկանատուն բերել կուտամ, – ըսաւ Պէտրի:

– Կարծեմ իր վրայ հսկողութիւն կը կատարուի արդէն:

– Բնականաբար, Զաւէն Պատրիարք ամիսէն աւելի է, որ Պատրիարքարան չերթար եւ իր տունը քաշուած կ'ապրի. այդ տունն է, որ հսկողութեան ներքեւ կը գտնուի:

Թալէաթ մէկ քանի ուրիշ հրահանգներ տալէ ետքը ճամբու դրաւ երկու պաշտօնեաները:

Պէտրի պէյ իսկոյն վերադարձաւ միւտիւրիյէթ եւ հրաման ըրաւ, որ Արթին էֆէնտին կանչեն:

Լրտեսը նոյն միջոցին հոն կը գտնուէր եւ իսկոյն եկաւ իր մեծաւորին քով:

– Զաւէն Պատրիարքը պիտի աքսորենք, – ըսաւ ոստիկանութեան տնօրէնը՝ խօսքը լրտեսին ուղղելով:

– Այդ բանին կը սպասէի կոր արդէն, – պատասխանեց Արթին:

– Ինչո՞ւ համար:

– Որովհետեւ այդ մարդը, թէեւ Պատրիարքարանէն հեռու, բայց կը շարունակէր կոր իր մեքենայութիւնները. ե՞րբ պիտի ճամբայ ելլայ:

– Մէկ քանի օրէն: Վաղը զինքը հոս բերել պիտի տամ եւ իրեն պիտի իմացնեմ աքսորուիլը:

– Աքսորավայրը որոշուա՞ծ է:

– Այո՛, – պատասխանեց Պէտրի, – զինքը հոս բերելու պաշտօնը քեզի եւ Հիտայէթի կը յանձնեմ:

– Արդէն Հիտայէթ իր բնակարանին վրայ հսկողութիւն կը կատարէ, – պատասխանեց լրտեսը:

– Վաղը կէսօրէն ետքը առէք ու հոս բերէք:

– Գլխուս վրայ:

– Զըլլայ, որ իրեն իմացնէք, թէ ի՛նչ բանի համար զինքը կը կանչեմ:

– Բնականաբար չենք ըսեր:

Լրտեսը բարեւեց եւ հեռացաւ ոստիկանութեան տնօրէնին քովէն:

Հետեւեալ օրը, կէսօրէն ետքը, երկու լրտեսները Գում Գաբուի մէջ կը զարնէին այն տան դուռը, ուր Զաւէն Պատրիարք ամիսէ մը ի վեր քաշուած կ'ապրէր:

Բարապան մը եկաւ դուռը բանալու:

– Պատրիարքը տեսնել կ'ուզեմ, – ըսաւ Հիտայէթ թրքերէն:

– Դուք ո՞վ էք, – հարցուց բարապանը:

– Ոստիկանութեան տնօրէն Պէտրի պէյին կողմէ կուգամ:

– Հրամմեցէ՛ք:

Եւ բարապանը առաջնորդեց զայն Պատրիարքին սենեակը:

Հիտայէթ անծանօթ մըն էր Զաւէն Սրբազանի համար: Երբ զայն տեսաւ՝ կարծեց, թէ Թուրք մըն էր:

– Հրամմեցէ՛ք, – ըսաւ՝ աթոռ մը ցոյց տալով:

Լրտեսը նստաւ: Արթին չէր ուզած ներս գալ եւ նախընտրած էր փողոցը հսկողութիւն կատարել:

– Պէտրի պէյին կողմէ եկած եմ, – ըսաւ լրտեսը:

– Բարի եկաք:

– Նորին վսեմութիւնը կը փափաքի ձեզի տեսնել:

– Շատ լաւ, ես միշտ տունն եմ եւ պատրաստ եմ զինքը ընդունելու:

– Ո՛չ, կը խնդրէ որ դուք հաճիք միւտիւրիյէթ հրամմել:

– Բայց ես այս օրերս քիչ մը անհանգիստ եմ:

– Կառքով կրնաք երթալ:

– Անպատճառ հիմա՞ կ'ուզէ զիս տեսնել:

– Այո՛, կը սպասէ կոր, եթէ կը հաճիք՝ անմիջապէս պատրաստուեցէք, եւ երթանք:

– Ես առանձին կուգամ, – պատասխանեց Զաւէն Պատրիարք:

– Աւելի աղէկ է, որ միասին երթանք, Պէտրի պէյ, ինծի այնպէս հրամայեց:

– Ուրեմն զիս պարզապէս ձերբակալելու եկած էք:

– Ո՛չ, այդպիսի հրաման մը չունիմ, – պատասխանեց լրտեսը, – ոստիկանութեան տնօրէնը ըսաւ, որ ձեզի տեսնել կ'ուզէ անպատճառ:

Պատրիարքը խօսքը աւելի չերկարեց, կառք մը բերել տուաւ եւ լրտեսին ընկերակցութեամբ ճամբայ ելաւ, մինչ Արթին ուրիշ կառքով մը կը հետեւէր իրենց:

Կէս ժամէն հասած էին միւտիւրիյէթ: Պէտրի պէյ անմիջապէս ընդունեց Պատրիարքը: Ոստիկանութեան տնօրէնը դաժան դէմք մը ունէր:

Հազիւ թէ Զաւէն Սրբազան թիկնաթոռի մը մէջ նստած էր, Պէտրի պէյ ըսաւ.

– Ձեր ընթացքին մասին շատ աննպաստ տեղեկութիւններ առինք:

(Շար. 218)

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, *ՄԱՅԻՍ* 9

Խ· օր յինանց

Տօն է Համբարձմանն Քրիստոսի

Մանուկներու Հաղորդութեան Օր

Ժամը 10_*ին պատարագ կը մատուցուի։ Կը հրաւիրուին Քրիստոնէական Դաստիարակութեան միջոցաւ հաղորդութեան պատրաստուած մեր մանուկներն ու դըպրոցներու բոլոր աշակերտները մասնակցիլ պատարագին եւ հաղորդուիլ։*

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, *ՄԱՅԻՍ* 9

40–*րդ Օր Ցինանց*

Համբարձումն Քրիստոսի

Ժամը 10_*ին պատարագ։*

Ցաուր պատշաճի քարոզ եւ այսօրը յատկացուած է մանուկներու Հաղորդութեան։

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, *Մայիս* 9

Տօն է ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ։

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10_*ին, պատարագ կը մատուցուի։*

Պատարագը կը մատուցանէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ԱԻԱԳ ՔՀՆՅ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ

⁂

Fête de l'Ascension

Jeudi 9 mai à 10 heures
en la Cathédrale Apostolique
Arménienne
SERPOTZ
TARKMANTCHATZ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille
La messe sera célébrée par
le **Rév. Père ZADIK AVEDIKIAN**
Recteur de la Cathédrale

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ողբացեալ Արշամ Պապայեանի *մահուան 15_րդ տարելիցին առթիւ Մինասեան ընտանիքը կը նուիրէ 20 Եւրօ Սահակ - Մեսրոպ Դպրաց Դաս երգչախումբին։*

le mercredi 15 mai à 20h45
en la cathédrale arménienne
catholique Sainte-Croix de Paris
le Docteur Yver TERNON
présentera

MARDIN 1915

ANATOMIE PATHOLOGIQUE
D'UNE DESTRUCTION.

Raymond H. KEYORKIAN
Directeur de Recherche
à Paris III Sorbonne,
Directeur de la revue
d'«Histoire arménienne contemporaine»
qui édite le numéro spécial consacré à l'étude d'Yves Ternon, sera présent et parlera de son rôle et de celui de la revue dans la Genèse de l'œuvre.

Une séance de signature de «Mardin 1915», ainsi que de «l'Empire ottoman — le déclin, la chute, l'effacement» aura lieu pendant le cocktail qui suivra la conférence, dans la salle polyvalente de la Cathédrale. Les œuvres seront vendues sur place.
Adresse : Cathédrale Arménienne Catholique — 13, rue du Perche - Paris 3e;
Métro : République, Filles du Calvaire

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Կարինէ Կարապետեան աշխատանք կը փնտռէ, մանուկ կամ տարեց անձ խնամելու համար։

Հեռաձայնել՝ 01 39 85 90 63

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս–Մկրտիչ
Մայր Տաճարի
Տիկնանց Յանձնախումբը

սիրով կը հրաւիրէ ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ–ուան առթիւ մեծարանքի հանդիսութեան

Կիրակի, Մայիս 26, ժամը 15·30ին

«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

Գեղարուեստական յայտագիր, խօսք, նուագ, երգ, արտասանութիւն, համեղ անակնկալներ եւ հիւրասիրութիւն

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝

- *Մայր Տաճարի գրասենեակ՝* 01·43·59·67·03
- *Աւետիս Ա· Քհնյ· Պալըգեան՝* 01·46·62·01·29

Մասնակցութիւն՝ 10 *եւրօ*

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

Ըներիկ-Հանդիպում

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆԻ
(*Հայաստանէն*)
եւ
Սփիւռքէն Մտաւորականներու հետ
Երեքշաբթի, Մայիս 14,
ժամը 20·30–ին
Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 Paris
Տեղերը ապահովել, հեռաձայնելով՝
01 45 93 00 25

⁂

ԿԼՈՐ-ՍԵՂԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄ

Կը մասնակցին
Լեւոն Միրիջանեան (*Հայաստանէն*)
Նորվան Եպիսկ· Զաքարեան
Գրիգոր Պըլտեան
Անահիտ Տօնապետեան
Յակոբ Պալեան

Հինգշաբթի, Մայիս 16,
ժամը ճիշդ 20·30–ին
Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 Paris

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

DEJEUNER

A l'occasion de la Fête des Mères, la CBAF Section Archalouys Tatéossian de Paris organise un déjeuner au restaurant **«Al-Wady», Dimanche 26 mai** à partir de 12h30.

Pour les réservations veuillez contacter :

— Mme Chakroumian au 01.45.36.99.04 ou

— Mme Sarkissian au 01.48.70.73.22

Nous vous attendons nombreux.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա· Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Մայիս 11, ժամը 14·30, սովորական հասցէին։

TELEVISION
FRANCE 2

Le jeudi 9 mai, un peu après 9h30 et une émission consacrée à l'Ascension, **Foi et Traditions des Chrétiens Orientaux** diffusera un reportage sur l'action de Médecins Sans Frontières en Arménie, en faveur des enfants des rues.

Solidarité Protestante France-Arménie

vous invite à son

Assemblée Générale Annuelle

LE DIMANCHE 12 MAI à 14h

en l'Eglise Réformée du Luxembourg, 58, rue Madame Paris 6e

Rapport moral par le pasteur Samuel Sahagian et information sur les nouveaux projets de SPFA (Potabilisation de l'eau à Gumri et nouvelles canalisations. Aide aux «enfants des rues» à Erévan. Voyage de jeunes en Arménie le 5 août 2002, et Voyage tous âges en Arménie avec extension possible au Karabagh le 28 octobre 2002 etc.).

Rapport financier de l'exercice 2001 et présentation du budget 2002.

L'Assemblée Générale est ouverte à tous, membres et non-membres.

Vous pouvez adresser vos dons à : **SPFA** : 1, rue Cabanis, 75014 Paris (Pour toute information : tél. : 01.47.35.30.23 ou 06.83.09.08.19).

Fête Paroissiale
Lundi de Pentecôte, 20 mai

Au programme :

11h30 : CULTE
A partir de 12h: REPAS spécialités arméniennes.

Stands : Pâtisseries arméniennes, librarie, brocante, ...

Jeux pour les enfants
Animation musicale

BIENVENUE A TOUS!

EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
55, avenue Victor Cresson / 28, avenue Bourgain, 92130 Issy-les-Mlnx.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 8
MERCREDI
8 MAI
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20·423 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 77e ANNEE — N° 20·423

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆՈՐ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ՝ Ժ.-Փ. ՌԱՖԱՐԷՆ

Ինչպէս կը նախատեսուէր ամէն ինչ շատ արագօրէն ընթացաւ Մայիս 6_ին : Առաւօտուն Ժոսփէն գնաց Էլիզէ եւ յանձնեց իր հրաժարականը, քիչ ետք Շիրաք նշանակեց նոր վարչապետը յանձին Ժան _ Փիէր Ռաֆարէնի եւ քանի մը ժամ յետոյ ալ, Մաթինեոնի մէջ տեղի կ'ունենար փոխանցումը : Ժոսփէն իր յաջորդին կը յանձնէր նաեւ 2·76 միլիոն եւրօ (18 միլիոն փրանքէն քիչ մը աւելի) որ «գաղտնի հիմնադրամին» մնացեալ գումարն էր :

Ժ. _ Փ. Ռաֆարէն շատ ծանօթ դէմք մը չէ, թէեւ փոքր եւ միջին ձեռնարկութիւններու նախարար եղած է Ժիւփէի օրով (1996) : Փուաթու _ Շարանթի Շրջանային Խորհուրդին նախագահն էր ցարդ, հաւատարիմ է Շիրաքի, թէեւ չի պատկանիր ԷՌ_ՓԷ_ԷՌ_ի (Ազատական ժողովրդավարութեան փոխ _ նախագահ է) : Ծնած է 1948_ին, Փուաթիէ, վկայուած է Փարիզի Առեւտուրի Բարձրագոյն վարժարանէն (ԷՆԱ_ի շրջանաւարտ չէ) : Գործին տեղեակ անձ մըն է, այսինքն «homme de terrain» է ինչպէս կը կրկնուի իր նշանակումէն ի վեր : Յաջորդ օրն իսկ, Մայիս 7_ին, Ռաֆարէն կը կազմէր իր կառավարութիւնը : Բազմաթիւ անուններ կը շրջէին, բայց, ապահով մէկ բան կար միայն : Ֆիլիփ Տուսթ _ Պլազի մերժած էր Կրթական նախարարութիւնը, որովհետեւ նախընտրած էր Թուլուզի քաղաքապետ մնալ, նոր վարչապետը, ինչպէս նախորդը դէմ էր միաժամանակ մէկէ աւելի պաշտօններ վարելու : Ռաֆարէնի նշանակումին եւ կառավարութեան կազմութեան մէջ, վճռական դեր խաղացած է Ալէն Ժիւփէ, որ, ինչպէս ուրիշներ, դէմ եղած են կազմուպատրաստ սպասող՝ Նիքոլա Սարքոզիի նշանակումին : Ըսուած է որ Սարքոզի «Ֆրանսան չի ներկայացներ», «շատ աջ է», «ամէն բան կը պատմէ մամուլին, ինչ որ կը ջղագրգռէ Շիրաքը», եւ այլն, եւ այլն : Մայիս 7_ի առաւօտը, բացի Տուսթ _ Պլազիի պարագայէն, ստոյգ ոչինչ կար, բայց, կը խօսուէր հաւանական նշանակումներու մասին : Այսպէս, Նիքոլա Սարքոզիի կրնար յանձնուիլ Ներքին Ապահովութեան մեծ նախարարութիւն մը, Տոմինիք տը Վիլըփէն կրնար Արտաքին նախարար ըլլալ (ներկայիս, Էլիզէի «վստահելի» ընդհանուր քարտուղարն է), Արդարութիւնը՝ կրնար տրուիլ Տոմինիք Փերպէնի, Միշէլ Ալիօ _ Մարի հաւանաբար Պաշտպանութեան նախարարուհի ըլլար, Առողջապահութեան գլուխը կը նախատեսուէր բժիշկ մը՝ Ժան _ Ֆրանսուա Մաթթէի, Մշակոյթը կրնար յանձնուիլ Պոպուրի տնօրէնին՝ Ժան _ Ժաք Այակոնի կամ Ֆրանսուազ տը Փանաֆիէօյի, Արսելորի տնօրէն _ նախագահը կրնար Ելմտական նախարար ըլլալ, Ֆր. Ֆիյոնն ալ Ընկերային հարցերու :

Ինչպէս Շիրաք խոստացաւ (թէեւ հազուադէպ է որ խոստումները յարգուին), այս կառավարութիւնը պէտք է արագ շարժի եւ գործ տեսնէ, ամէնէն առաջ ապահովութեան եւ տուրքերու մարզերուն մէջ : Այս կառավարութիւնը պարտի հրովարտակով գործել, քանի Ազգային Ժողով չկայ եւ արագ գործել, որովհետեւ կրնայ միայն 5 շաբթուան կեանք ունենալ : Արդարեւ, ոչ մէկ ապահովութիւն կայ որ Շիրաք իր ակնկալած աջ մեծամասնութիւնը ձեռք ձգէ Յունիս 16_ին :

Յիշենք որ, նախագահական վերջնական արդիւնքներն են. _ Ձեռնպահութիւն՝ 20,29% (առաջին շրջանին 28,4%), Շիրաքի նպաստ՝ 82,21%, Լը Փէնի՝ 17,79% (5 միլիոն 526·906 ձայն, 4 միլիոն 804·713 Ապրիլ 21_ին) :

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ՓԻՄ ՖՈՐԹՈՒՅՆ, Հոլանտայի ծայրայեղ աջի պարագլուխը, սպաննուեցաւ Մայիս 6_ին, Հիլվերսումի (երկրին կեդրոնը) պետական ձայնասփիւռի կայանէն դուրս ելած ատեն, 6 փամփուշտ ստանալով : 54 տարեկան, փոփիլիսթ կուսակցութեան պետը, միասեռական ընկերաբան, ընտրապայքարի իր գլխաւոր թեման ըրած էր գաղթողներու կասեցումը : Թաղապետական ընտրութեան տարած իր յաջողութիւնը, նախատեսել կու տար որ գալ շաբթու ալ երեսփոխանական ընտրութեան ալ ձայներու 15%_ը ստանայ (այսինքն շուրջ 25 աթոռ 150_ի վրայ) : Այս ոճիրը խորապէս ցնցած է երկիրը եւ որոշուած էր յետաձգել երեսփոխանական ընտրութիւնը : Կասկածելի մը ձերբակալուած է, բայց, ոչինչ յայտնի է : Ընդհանրապէս, կը կարծուի որ քաղաքական սպանութիւն մըն է, բայց, այլ վարկածներ ալ չեն անտեսուիր : Վարչապետ Վիմ Քոք յայտարարեց թէ յարձակում մը չէր Փիմ Ֆորթիւյնի դէմ այլ՝ ժողովրդավարութեան :

ՇԱՐՈՆ, Ուաշինկթընի մէջ, խօսակցութիւններու ձեռնարկեց Պուշի հետ, ջանալով համոզել ԱՄՆ-ու նախագահը որ հեռացնէ Արաֆաթը որեւէ բանակցութենէ, որպէսզի վերակազմուի պաղեստինեան իշխանութիւն մը : Շարոն հետը տարած է 100 էջնոց թղթածրար մը, ըստ որուն Արաֆաթ ամերիկեան օգնութեան միլիոնաւոր տոլարները գործածած կ'ըլլայ ահաբեկչական արարքներու համար, ինչ որ Պաղեստինցիք կը հերքեն : Իսրայէլ «խաղաղութեան ծրագիր մը» պատրաստած է, որ հանգրուաններէ կազմուած է եւ Շարոն կ'ուզէ որ Մերձաւոր - Արեւելքի խաղաղութեան վերաբերող միջազգային ժողովը Թուրքիա տեղի ունենայ, քանի տեղական ուժ մըն է, որու հետ Իսրայէլ ռազմագիտական զինուորական դաշինք մը ունի :

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ սպանական նախագահութիւնը, Մայիս 3-ին, հրապարակեց ահաբեկչական կազմակերպութիւններու այժմէականացած ցանկը : Նոր շարժումներու կարգին են պասք Աեքթասունի կազմակերպութիւնը, ճափոնական Աում խումբը, Մասուտ Ռաժաւիի իրանցի ժողովուրդի մուճահէտիններու կազմակերպութիւնը եւ թրքական երկու խմբակներ՝ ծայրայեղ ձախ՝ Ժողովուրդի Ազատագրման Յեղափոխական Ճակատը եւ քրտական ՓՔՔ-ն, որուն պետը՝ Էօճալան մահուան դատապարտուած է : Անգարա շատ գոհ է եւրոպական այս որոշումէն, մամուլն ալ կ'ողջունէ Եւրոպական Միութիւնը, որ սրբագրած է իր սխալը : ՓՔՔ-ի արձանագրութիւնը ահաբեկչական այս սեւ ցանկին վրայ, գիջում մը կը նկատուի Թուրքիոյ :

ԹԻԶԻ ՈՒԶՈՒԻ (Քապիլիա) մօտ՝ Միգրանայի անտառին մէջ, 15 զինուորականներ սպաննուած են Մայիս 5-ին, իսլամապաշտ խումբի մը կողմէ :

ՄԵՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

1945 Մայիս 8_ի Զինադադարի եւ Համբարձման յաջորդական զոյգ տօներուն պատճառաւ (Մայիս 8 եւ 9) «Յառաջ» լոյս չի տեսներ (Մայիս 9_ի եւ 10_ի թիւեր) : Մեր յաջորդ թիւը՝ Շաբաթ _ Կիրակի Մայիս 11 _ 12 :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԼԱՒԱՏԵՂԵԱԿ ՄԸ ԿԱՇԱՌԱԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Յաճախ կը խօսուի, կը գրուի Հայաստանի մէջ կաշառակերութեան, այլասերումին տարածուն բնոյթին մասին, առանց որ ատիկա գոնէ մէկ պատասխանատու վրդովէ : Ներսէն ու դուրսէն եղած բոլոր մատնանշումները շատ, շատ երբեմն ջղայնութիւն պատճառած են, երկրին պատկերը մրոտելու ամբաստանութեան թիրախ ըլլալով փոխանակ կաշառակերն ու այլասերածը, զանոնք մատնացոյց ընողները :

Այս ընդհանուր պատկերին մէջ բան մը խախտած է Վահան Յովհաննիսեանի Մայիս 6_ի քննադատութիւններով, մերկացումներով որոնք նիւթ ըրին նոյն երեւոյթները, իշխանութեան յստակ հասցէով : Վ. Յովհաննիսեան ՀՅԴ._ի Հայաստանի ղեկավարութեան առաջնային դէմքերէն է եւ մօտիկ գործակից նախագահ Ռ. Քոչարեանի : Ան ըսած է թէ երկրին մէջ կաշառակերութիւնը, խաթարումը աւելցած է 1998_էն ասդին, դարձած աւելի տեսանելի, ցայտուն :

Վ. Յովհաննիսեանի ըսածին համաձայն, քաղաքական կեանքին մէջ կուսակցութիւնները ձեւական դեր միայն ունին եւ քաղաքական դաշտին միակ տիրողը գործադիր իշխանութիւնն է : Իսկ կաշառակերութեան գլխաւոր պատճառը այն է որ քաղաքականութենէն դէպի գործի աշխարհը եւ այդ աշխարհէն դէպի քաղաքականին ճամբան երկկողմանի է. այլ խօսքով՝ «Անօրինական ձեւով իրենց հարստութիւնը կուտակած մարդիկ անմիջապէս ջարդեցին դուռը եւ մտան քաղաքական իշխանութիւն, մտան խորհրդարան : Եւ արդէն խորհրդարանում լինելով կամ խորհրդարանից նշանակուելով ինչ-որ գործադիր իշխանութեան դիրքի, այդ արդէն քաղաքական իշխանութիւնը օգտագործում են յետադարձ ճանապարհի համար՝ աւելի հարստանալու կամ անօրինական կերպով հարստանալու համար պատասխանատուութիւն չկրելու համար» :

Հ.Յ.Դ. Բիւրոյի անդամը բացատրած է թէ 1990-ական թուականներուն Լ. Տէր-Պետրոսեանի օրով առեւտրական բազմաթիւ մարդեր անոր շրջանակի մարդոց հակակշռին տակ էին եւ 1998-ին Ռ. Քոչարեանի ընտրարշաւը գլխաւոր թեմա ըրած էր կաշառակերութեան դէմ պայքարը : Սակայն, գործնականին մէջ, շատ փոքր քայլեր առնուեցան այդ ուղղութեամբ, հակառակ միջազգային դրամական նպաստներու աղբիւր կազմակերպութիւններու եւ արեւմտեան երկիրներու այն կարծիքին թէ կաշառակերութեան ախտը կը խոչընդոտէ Հայաստանի զարգացումը :

Կարելի՞ է յուսալ որ Վ. Յովհաննիսեանի արտայայտութիւնը մտահոգութեան արդիւնք նկատուի ու որոշ ազդեցութիւն մը ունենայ պատասխանատուներու ընթացքին վրայ : Հաւանօրէն, աւելի ճիշդ է մտածել որ այդ շրջանակները այս մէկն ալ որպէս յաջորդ տարուան ընտրութեան նախապատրաստական քայլ կ'ընդունին ու անխռով կը շարունակեն իրենց ընթացքը : Մանաւանդ, ունին զարմանքի արդար պատճառ ալ թէ այդքան լաւատեղեակ մէկը ինչո՞ւ չորս տարի սպասած է նման յայտնութիւն ընելու համար... :

ՖՐԱՆՍՓՐԵՍ

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ Ժ. ՇԻՐԱՔԻ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ

Իր վերընտրութեան առթիւ նախագահ

ԱՊՐԻԼ 24-Ը ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԻ ՄԷՋ

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ՀԱՆԳՐՈՒԱՆԸ ՄՈՌԱՑՈՒՄՆ Է

Ապրիլ 24_ի առթիւ արտասահմանեան մամուլին մէջ լոյս տեսած բազմաթիւ էջերէն է մօտ 450 հազար տպաքանակով գերմանական «Զիւտտոյչէ Ցայթունգ»ի նոյն օրուան թիւին մէջ հրատարակուածը, վերի խորագիրով, ստորագրուած՝ Պոխումի համալսարանի Սփիւռքի ու ցեղասպանութեան ուսումնասիրութեան հիմնարկի տնօրէն Մեհրան Տապաղի կողմէ : Ան ծանրացած է Արեւմտեան Հայաստանի 1·5 միլիոն բնակչութեան բնաջնջումին հետ, անոր մշակոյթին ու պատմութեան վերջ տուած ցեղասպանութեան այսօր, 87 տարի ետքն ալ ուղեկո_

(Շար.ը Դ. էջ)

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ԳԱՑԱԾ Է

Պոլսոյ պատրիարքը Մեսրոպ Արք. Մայիս 3, Ուրբաթ օր մեկնած է Երուսաղէմ, ներկայ գտնուելու Աւագ շաբթուան վերջին օրերու արարողութիւններուն, Ս. Յարութեան տօնին ու անով զօրակցելու Թորգոմ պատրիարքին ու Սրբոց Յակոբեանց ուխտին :

Երկու պատրիարքները նոյն երեկոյեան հանդիպում մը ունեցած են Վատիկանի պատուիրակութեան հետ, Երուսաղէմի եւ յատկապէս Բեթղեհէմի Ս. Ծննդեան տաճարին ծանօթ կացութեան մասին : Որոշուած է որ Երուսաղէմի Հայոց, Յունաց եւ Լատիններու պատրիարքները ընդհանուր կոչի ձեւով յայտարարութեամբ մը դիմեն աշխարհի բոլոր քրիստոնեաներուն :

Մեսրոպ պատրիարք Մայիս 7_ի երեկոյեան կը վերադառնար Պոլիս :

Ռ. Քոչարեան շնորհաւորական ուղերձ մը յղած է Ֆրանսայի նախագահին, դրուատելով անոր հեռատես ու արգասաբեր գործունէութիւնը, յանուն Ֆրանսայի զարգացման ու բարգաւաճման : Նոյն ատեն Հայաստանի նախագահը կարեւոր նկատած է Ժ. Շիրաքի անձնական ներդրումը եւ վճռականութիւնը կովկասեան շրջանի խնդիրներուն լուծումին, կայունութեան հաստատման գործընթացին եւ հայեւֆրանսական յարաբերութիւններուն առաւել խորացման հոլովոյթներուն մէջ :

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կ Ռ Փ Ա Մ Ա Ր Տ . _

Վերջերս Պոլիս տեղի ունեցած միջազգային մրցաշարքին հայաստանցի երկու մարզիկներ՝ Յարութիւն Թովմասեան (57 քկ.) եւ Հրաչեայ Յովհաննիսեան (71 քկ.) պրոնզէ մետալներ շահած են : Այս մրցաշարքին, որուն կը մասնակցէին 29 երկիրներէ աւելի քան 200 մարզիկներ, Հայաստան ներկայացուած էր վեց մարզիկներով :

Թ Է Ն Ի Ս . _

Տէյվիս բաժակի Բ. դասակարգի գօման մրցումներուն, Երեւանի մէջ, Հայաստան 0 – 3 արդիւնքով պարտուած է Իրլանտայէն : Հայաստանի հաւաքականին մաս կը կազմէին Ցոլակ Գէորգեան, Հայկ Յակոբեան եւ Յարութիւն Սոֆեան :

ԳՐՈՂՆ ՈՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂԸ

ԱՆԿԵԱԼ «ԱՐՔԱՅ» ՄԸ «ՄԵԹՐՕ»Ի ՄԷՋ

Գրեց՝ ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

Նոր տարածքներու նուաճման այս բախտորոշ հանգրուանին, երբ մարդկութեան երթը անհամեմատելիօրէն յարաճուն արագացում մը արդէն արձանագրած է, վերջին հաշուով յուզի՛չ, ողբերգական չէշտ մը կ'առնէ գիրը, եւ գիրէն անդին երեւոյթը, — մարդու մը ճակատագիրը՝ ժամանակներու դիմաց: Բացառութիւնը՝ անյեղլի կը հաստատէ օրէնքը: Բացառիկ պարագան կը գտնու անպայման խորհրդանիշի հանգամանք, եւ կը դառնայ դէպք:

Դէպքը կը կոչուի Ֆիլիփ Թէսոն:

Ֆիլիփ Թէսոն սեփականատէրն էր «Լը Քոթիտիէն տը Փարի» օրաթերթին, որ քանի մը տարի առաջ փակուեցաւ (*) իբր հետեւանք այն ընդհանուր տագնապին, որմէ կը շարունակէ տառապիլ մամուլը, հայ մամուլը ներառեալ:

Սեփականատէր տնօրէնը չէր գոհանար անշուշտ ղեկավարելով իր թերթը: Մտաւորական պատրաստութեամբ՝ ան կը հետեւէր ընկերային ու քաղաքական շարժումներուն, եւ իր տեսակէտը կը հրապարակէր խմբագրականներով: Այսքանը եւս չէր բաւարարեր զինք, այլ ժամանակ ալ կը գտնէր հեռատեսիլէն իր սեփական հաղորդումներու յայտագրով գրական այժմէական հարցեր արծարծելու: Փառասիրութիւն ունէր եւ այդ փառասիրութիւնը ազատ ու անկախ գոհացնելու լայն միջոցներ:

Իր հրապարակագրական ասպարէզին մէջ մէկ անգամ միայն գործեց «կոթողակա՛ն», արտակարգ ձախաւերութիւն մը, որ հաւանաբար տարեգրութեանց մէջ, տեղ մը գրանցուած է: Արդարեւ, 1986 Մարտ 20-ին, թերթը մեծատառ ու հաստատական կը հաղորդէր իր առաջին էջի ամբողջ լայնքին, — «Մարսէլ Տասօ մեռաւ»: Մարսէլ Տասօ հասարակ մահկանացու մը չէր: Ուսեալ երեսփոխան, միջազգային աստիճանաչափի ճարտարագէտ, զինուորական օդանաւի շինարար՝ այսօր իր օդանաւերը կը տիրապետեն երկինքներու:

Յաջորդ առաւօտ, 94 տարեկան «մահացեալը» հեռաձայնը ձեռք կ'առնէր եւ անձնապէս Ֆիլիփ Թէսոնին կը յայտարարէր հետեւեալը, — «Լաւագոյն օրերս մէկը անցուցի, մահագրութեանս ընթերցումէն իմանալով որ մեռած չէի: Եւ յետոյ, աւելի զիս կ'ապահովցնէր տեսնելով այն ինչ որ մարդիկ իմ մասիս պիտի մտածէին մահուընէս ետք»:

Այս ձախաւերութիւնը սակայն պատճառ չեղաւ օրաթերթին նուաղեկման, որովհետեւ հիմերը տոկուն էին, եւ ինք կը վայելէր վստահութեան դրամագլուխ մը, զոր կ'երաշխաւորէր ու կ'ամրապնդէր իր կնոջը՝ Մարի-Գլօտ Թէսոն-Միյէի ղեկավարած աւելի ընդարձակ ու ամուր հիմերու դրուած զոյգ մը օրաթերթերու եւ այլ պարբերաթերթերու խումբը: Եթէ «կայսրութիւն» մը չէր, այսուհանդերձ «թագաւորութիւն» մը կրնար նկատուիլ Տէր եւ Տիկին Թէսոնի թերթերու խումբը: Թիկունքը տուած՝ կնոջը, իր հանգամանքը ամրապնդած էր թէ՛ իբր գործատէր եւ թէ իբր մտաւորական: Ձայնը կրկնապատիկ էր անկասկած:

Արդ, Ֆիլիփ Թէսոնը ճանչցողները, որոնք սահմանափակ թիւ մը չեն ներկայացներ, որոշապէս խանդարիչ անակնկալը ունեցան իր խմբագրականը կարդալով համեստագոյն թերթերէն՝ «Մեթրօ»ի** մէջ, որ իր մասին վերջերս շատ խօսեցուած էր, հրապարակի վրայ նուազ քան երկու ամիս առաջ իր երեւումը ընկերային ծաւալուն շարժումի մը ծայր տուած ըլլալով: «Մեթրօ»ն թապլօյիտ ձեւով, գունաւոր պատկերազարդումով, քսան-չորս էջերէ կազմուած օրաթերթ մըն է, որ ձրի կը բաշխուի հասարակութեան: Ըստ հրատարակիչին՝ այս թերթին միջին հաշուով «իւրաքանչիւր թիւը կը կարդացուի աւելի քան երկու անձերու կողմէ. այսինքն ամէն օր՝ 9 միլիոնէ աւելի ընթերցողներու կողմէ»: Այսինքն ըսել կ'ուզէ 3 միլիոնէ՞ աւելի տպաքանակ կրնայ ունենալ այս թերթը, եթէ 3-ի բարձրացնենք տրուած «2-է աւելի» թուանշանը...

Հարցը հոն չէ սակայն: Այս թերթը յաճախ անտէր ու անտիրական ծրարուած տրցակներով կը նետուի ճեպընթաց վայրաշարժներու կայարաններու մուտքին, աղբամաններու մօտ ու մեթրոյի «բերաններուն», անցորդներու կօշիկներուն մակարդակին, մայթերու երկայնքին:

Եթէ գրելու հրայրքը ենթակային ի նպաստ մասնակիօրէն արդարացուցիչ բացատրութիւն մը կու տայ երեւոյթին մասին, սակայն այս երեւոյթը կրնայ նաեւ հարցապնդել անպայման ընթերցողը, որովհետեւ —տարրական ճշմարտութիւն— եթէ կայ գրող, կա՛յ, ըլլալու է անպայման ընթերցող: Փաստելու պէտք չկայ: Առանց ընթերցողի չկայ գրող: Գրողը գրող է ընթերցողով: Դատելու եւ դատապարտելու հարց չկայ: Ընթերցողին խիղճն է որ կը հարցաքննուի, որովհետեւ վկայելու կը հրաւիրուի ան՝ ականատեսի հանգամանքով: Եւ յանդորրութիւն խղճի՝ վկայելու է անպայման: Ամէն մարդ իր կեանքը կ'ապրի իր փափաքներուն մղումով, բայց հանրային դէմքը, իր արարքով, իր գիրով, իր խօսքով, միշտ հաշուետու կը մնայ առաջի հանրութեան:

Ըսինք՝ Ֆիլիփ Թէսոն կը կոչուի դէպքը, նախկին գործատէր եւ յաւիտեա՛ն խմբագիր: Արդ, առաջին անմիջական հարցում մը,— Ինչպէս պէտք ունէ՞ր ձրի բաշխուող թերթի մը «Ազատ Բեմ»ին, շարունակելու համար իր գործունէութիւնը տարիքի սահմաններէն անդին: Գրելու «կատաղութիւնը», հրայրքը, որ կը բնակի մեր մէջ, անմար կը մնայ: Բայց այս անկապտելի իրաւունքէն անդին, հիմնականը՝ ճաշակի ու արժանապատուութեան հարցն է: Ու նաեւ խղճի, դաստիարակութեան, շրջահայեաց գիտակցութեան: Թէեւ սանձարձակ ազատութեանց այս երկրին մէջ ամօթխածութիւնը աւելորդ պերճանք մը կը թուի ըլլալ: Յստակօրէն աւելի ընկալելի կը մնայ պատկերացումը,— Նախկին ճաշարանատէր մը՝ որ կ'երթայ հերթի սպասելով անկայք թափառականներու յատկացուած մարդասիրական ճաշարանի մը մէջ իր բաժին կերակուրը առնելու: Զգայո՛ւն հոգիներ, թերեւս պատկերը զօրաւոր է, ներող եղէք...

Թէեւ համեստագոյն պատուանդանի մը վրայ, ձրիաբաշխ օրաթերթի մը էջերուն մէջ, ուր հերթի ալ սպասելու է տակաւին, որովհետեւ հրմշտուք ու խճողում կայ մուտքին, այսուհանդերձ անխարդախ ու հարազատ է ապրումը, հոգեկան բաւարարութիւնը՝ գրելու եւ իր գիրը հրատարակուած տեսնելու: Եւ հաւանաբար իր քաղած հաճոյքը, աւելի քաղցր, բոլորովին կը տարբերի այն գոհացումէն, երբ Արքան կ'իշխէր իր տիրոյթի սահմաններուն մէջ, անձնակազմի հարիւրեակ մը ու աւելի գումարտակի մը վրայ, վերնայարկի իր գրասենեակին տարածուն գրասեղանին առջեւ, հանգստաւէտ թիկնաթոռին մէջ բազմած:

Հարցին միւս երեսը կայ տակաւին: Վերջին լուրերու համաձայն, «Մեթրօ» օրաթերթը պիտի հրատարակուի նաեւ Լիոնի ու Մարսէյլի մէջ: Հոս տեղին է աւելցնել թէ ձրիաբաշխ թերթերու նորոյթը տակաւ ծաւալ կը ստանայ: «Մեթրօ»ի երեւումէն քանի մը շաբաթ ետք հրապարակ ելած է ուրիշ օրաթերթ մը «20 Մինիւթ», որ առաջինէն աւելի լաւ կազմակերպուած կը թուի ըլլալ, քանի հիմնադիրները առանց քողարկելու կը հաստատեն թէ իրենց ներդրումը կը հասնի 34·998·000 Եւրոյի, այսինքն՝ 229·571·830 ֆրանքի: Երկու հարիւր երեսուն միլիոն ֆրանք՝ ամէն օր գունագեղ թերթ ցրուելու համար: Բայց ո՞վքեր կան թաքնուած այս նախաձեռնութեանց ետին, որոնք յանձնառու կ'ըլլան ֆրանսական մեծ ոստաններու մայթերու վրայ ամէն օր ծրարներով թափելու բազմահազար, միլիոնաւո՛ր օրինակներ... Մեր շրջապատի մխումի ու չռայլութեան այս իրականութեան դիմաց Հայ մամուլի հետ բաղդատութեան ցանկութիւնը այնքան զօրաւոր է որ մարդ ապշահար կը մնայ եւ լեզուն կը կարկամի, ցաւագին ու անզօր մտածումով մը՝ ի սփիւռս աշխարհի հայ մամուլի օրգաններու նիւթական խոցելի գոյավիճակին եւ անստոյգ ճակատագրին հեռանկարով:

Այնուհետեւ, անապահովութեան զգացումով սնած՝ այդ մտածումի ծայրին կը բացայայտուի՝ մեր հաւաքական ինքնութեան յատկանիշներու փոխաբերական զուգորդութիւն մը՝ թերթ, լեզու, տուն, եւ բանաստեղծին*** խօսքը կ'արձագանգէ: «Հայ լեզուն տունն է Հայուն...», կ'ըսէր ան վաթսուն-վեց տարիներ առաջ, կէս դար ու տասնվեց տարինե՛ր: Այսօր, բանաստեղծին հետեւողութեամբ թո՛ղ ներուի ըսել, — Հայ թերթը տունն է Հայուն...

* Թերթի ճակատագիր՝ ան ծախուեցաւ խորհրդանշական 1 ֆրանքի՝ ոմն Նիքոլա Միկէի, նախագահական ընտրութեանց ձախող թեկնածու ալ...

** 2002 Ապրիլ 15, թիւ 40:

*** Մուշեղ Իշխան, «Տուներու երգը», 1937, Պէյրութ, Լիբանան:

ԵՐԱԺՇՏԱՀԱՆ՝ ՍԻՐՎԱՐԴ ԳԱՐԱՄԱՆՈՒԿ ԵՒ ԻՐ ԽՏԱՑԵԱԼ ՍԱԼԸ

ՏՈՔԹ. ԼԵՒՈՆ ՄՈՄՃԵԱՆ

Յուլիս երկու հազար մէկ՝ Երեւան, երաժշտութեան բոյրով խայտացող եզակի քաղաք մը, ուր երաժշտագէտը հոգեկան հաճոյք կ'ունենայ ներկայ գտնուելով համերգներու ՓՈՐՁԵՐՈՒՆ՝ անոնց նախապատրաստական աշխատանքներուն, մասնակցելով օրինակ Հայաստանի պետական երգչախումբի փորձերուն, Աթէնքի համերգէն առաջ, կամ Պողիկտոս օփերան՝ Տիգրան Լեւոնեանի պատրաստութեամբ, Սքալա տի Միլանի երգչախումբին մասնակցող Թոփիկեանի համոյթը, հազար եօթը հարիւր երգողներէ բաղկացած հսկայական երգչախումբը, եւայլն, եւայլն:

Հոգեխռով ապրումներուս մէջ ծանօթացայ հեզահամբոյր բնաւորութեամբ հիանալի հայ մարդու մը, Կոմիտաս երաժշտանոցի երգչախումբի եւ նուագախումբի ղեկավար՝ Յովհաննէս Միրզոյեանին: Ան ճիշդ հակապատկերն է մէկ-երկու երիտասարդ դոռոզ, սակայն լաւ ղեկավարներու:

Միրզոյեան կը պատրաստէր իր խումբին դէպի Միացեալ-Նահանգներ կատարելիք շրջապտոյտին յայտագիրը: Այդ առթիւ ծանօթացայ Սիրվարդ Գարամանուկեանի երկերուն՝ իր իսկ կողմէ ձայնագրուած:

Պոլսահայ երգահան՝ Սիրվարդ Գարամանուկ, հայ իգական սեռին տաղանդաւոր ներկայացուցիչն է: Իր նուագը հակադրութիւնն է Արժանթինահայ՝ Ալեսիա Թէրզեանի յօրինումներուն:

Իր երաժշտութեան մէջ կայ, իգական նրբութիւն, ազնուութիւն, մեղմութիւն, ոճը ինքնավստահ եւ եռանդուն է, զերծ բարդութիւններէ, օծուն՝ մեր շարականներու միատոնայոյր շունչով, առանց չափազանցութեանց, ինչ որ մեր ենթագիտակցութեան մէջ կրնայ թողուլ «արդէն իմացածի» տպաւորութիւն մը:

Իր գործերուն դաշնաւորման մէջ կը գտնենք թէ դաշնեակակերտ բազմաձայնութիւն մը, ուր սոփրանօները կը գերիշխեն միւս ձայներուն վրայ, եւ թէ բազմաձայնութիւն մը ուր կ'իմանանք ինքնուրոյն նկարագրի մեղեդիական գիծերու միատեղ հնչում:

Չափազանց հարուստ է մանաւանդ ընմանակումի, այսինքն ձայներու կրկնութիւններով: Այս խիստ յաճախակի՝ ճարտարօրէն արտայայտամիջոցի գործածութիւնը՝ գործերուն կու տայ ծաւալ, ուժեղականութիւն եւ արձագանգ:

Իր ստեղծագործութիւններուն մէջ կայ զանազանութիւն, զուրկ տափակութենէ եւ աւելորդ կրկնութենէ, կայ ճաշակ, նուրբ զգայնութիւն եւ դաշնաւորման սխրանք:

Զայն կը դասեմ մեր վիպապաշտ խումբին մէջ սակայն իր տարահնչիւնները յաճախակի չեն, այլ զուսպ եւ հեզասահ են, ինչպէս նաեւ իր «ձայնակայք»ի զարտուղութիւնները:

Սիրեցի Սայաթ Նովայի, բոլորիս ծանօթ «Զեմ ասում թէ լաց խս էլի»..., երգին նուրբ վերամշակումը: Կարճ սակայն որքան խորհրդաւոր, հոգեշարժ զարգացում կը ստանայ «Անի» խմբերգը: Պետրոս Դուրեանի ստեղծագործութեանց շարքը, զգացմունքի հիանալի արտայայտչութեամբ, որ կը հաղորդէ ունկնդիրին՝ դառնութիւն, տխրութիւն, յուզականութիւն:

Այս երկերը մաս կը կազմեն գոհարանման քսան երաժշտական կտորներու: «Աղթամար» մեծածաւալ «քանթաթը» կուգայ ամբողջացնելու հիասքանչ բովանդակութիւնը այս խտացած հոգիի եւ սիրտի յուզումներով լեցուն՝ ձայնագրութիւնը, որուն մասնակցած են՝ մենակատարուհի գեղեցիկ ձայնածաւալով սոփրանօ՝ Իրինա Զաքեան հանրածանօթ՝ Երեւանի բեմերուն, նաեւ թենոր Ռուբէն Նուրիջանեան որուն ձայնը ունի շքեղ երանգաւորումներ, զուգէ քիչ մը անհանգստացնող խիտ թրթռացումներով, մինչ՝ պաս Վահան Մակվեցեան ունի հաճելի ձայն:

Այնուամենայնիւ հոս կարելի չէ մանրամասն վերլուծել երկին ձայնական նոր տեսարանները, իրենց ձայներանգներով:

Երգչախումբն ու նուագախումբը կը ղեկավարէ բարձրաճաշակ չափանիշով ու խորութեամբ՝ Յ. Միրզոյեանը:

Պէտք է խոստովանիլ որ Տիկին Սիրվարդ Գարամանուկի երաժշտութեան մէջ զգացի Ֆրանսահայ մեզի ծանօթ երգահան, երաժիշտ Արա Պարթեւեանի ոճը, մտածողութիւնն ու դաշնաւորման եղանակը, որոնք մասնաւորապէս ի յայտ կուգան երբ նուագախումբի ընկերակցութեամբ կը մեկնաբանուին երաժշտական գործերը:

Սիրեցի այս ձայնագրութիւնը ոչ միայն որովհետեւ ունի ան թարմութիւն, գեղագիտական ճաշակ, երաժշտական հարուստ երեւակայութիւն, առանց բարդութիւններու այլ նաեւ յաջող համադրութիւն՝ մարդկային ու նուագախմբային ձայնանիշերու, որոնք զայն կը վերածեն լուսաւոր փառատօնի մը. ի հաճոյս ունկնդիրին:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ԼՈՆՏՈՆ

Շաբաթ, Ապրիլ 27-ի քայլարշաւին կաբեւոր մասնակցութիւն եղաւ Նպաստաւոր օղին, ցեղասպանութեան յանձնախումբին խմբագրած 8 էջնոց տեղեկատուին եւ մանաւանդ Ապրիլ 24-ին Թուրքերու կազմակերպած հակահայ ցոյցին աղդեցութեամբ որ խթանեց Հայերու միասնութիւնը:

Մարպըլ Արչ հրապարակին մէկ բարձր պատին վրայէն կէսօրին, ժամը 13-ին, երիտասարդ մը կը ծածանէր հայկական եռագոյնը որ հեռուէն տեսանելի կ'ըլլար ցուցարարներուն: Անոնց թիւը աւելի քան 500 էր, ինչ որ յաղթանակ կարելի է նկատել, բաղդատած՝ նախորդ տարիներու: Ոստիկաններու հսկողութեամբ ու Հ.Մ.Ը.Մ.-ականներու առաջնորդութեամբ, հայկական ու անգլիական դրօշներով, պաստառներով, թափօրը ճամբայ ելաւ դէպի Անծանօթ Զինուորի յուշարձանը: Ինչպէս միշտ, երիտասարդ-երիտասարդուհիներ Հայերու տեղահանութեան եւ ցեղասպանութեան մասին հազարաւոր թռուցիկներ ցրուեցին Լոնտոնի խճողուած փողոցներուն անցորդներուն:

Թափօրին մէջ ուշագրաւ էր երիտասարդ մայրերու ներկայութիւնը իրենց անչափահաս, յաճախ սայլակի մէջ գաւակներուն հետ:

Անծանօթ Զինուորի յուշարձանին հասնելով Մեծն-Բրիտանիոյ հայութեան կողմէ յուշագիր մը յանձնուեցաւ վարչապետին, ապա խոր լռութեան մէջ ծաղկեպսակ զետեղուեցաւ: Շնորհք Քհնյ. Պաղտասարեան աղօթքով մը ոգեկոչեց մեր մէկուկէս միլիոն զոհերուն յիշատակը, իսկ Արա Պետրոսեան դուդուկով նուագեց «Տըլէ Եաման»ը, յուզելով ներկաները. միասնաբար երգուած «Մեր Հայրենիք»ով վերջ գտաւ ցոյցը:

Տպաւորիչ այս ոգեկոչումին շատ մը մասնակիցներէն արդար դժգոհութեամբ մատնանշուեցաւ Անգլիոյ նորընտիր առաջնորդ Նաթան Եպիսկոպոս Յովհաննիսեանի բացակայութիւնը: Ընդհանուր ակնկալութիւն էր որ ան գլխաւորէր թափօրը, իր հօտէն անբաժան հովիւին պատկերը տալով:

Մ. ՋԱՓԱՐԵԱՆ

ԹՈՒՐՔ ՆԱԽԿԻՆ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թուրք նախկին դեսպան Ե. Էրալփ որ Ապրիլ 24-ի օրը Երեւան գտնուած է, ՕԹԱՆ-ի եւ հայաստանեան կազմակերպութեան մը ձեռնարկած համագումարին մասնակցելու, վերադարձին թրքական հեռատեսիլէն խօսած է իր տպաւորութիւններուն մասին, ինչպէս կը տեղեկացնէ «Մարմարա» (Մայիս 2):

Դեսպանը մեծապէս տպաւորուած է Արարատի հանդիպակաց բլուրի մը վրայ կառուցուած Եղեռնի յուշարձանէն, թանգարանէն ու ոգեկոչումի ծովածաւալ ալիքէն: Համոզուած է որ մէկը որ ծանօթ չէ նիւթին, տեսնելով յիշելու այդ արարողութիւնը, «որուն կարծես ամբողջ Հայաստանը մասնակից էր», անմիջապէս կը հասկնայ ցեղասպանութեան խորութեան, որքան ալ Թուրքիա «կարծեցեալ» որակէ զայն:

Դեսպան Էրալփ կ'ըսէ. «Ասիկա Թուրքիոյ համար արտաքին քաղաքականութեան այնքա՛ն մեծ խնդիր մըն է, զոր կարելի չէ հասկնալ որքան ատեն որ աչքերովդ չես տեսներ: Ասիկա այնպիսի հարց մը չէ, զոր կրնանք լուծել «պատմաբանները թող քննեն եւ գիրք գրեն» ըսելով: Պէտք է բան մը ընել այս կախարդանքը փարատելու համար»: Ինք հայկական հեռատեսիլէն խօսելով, ըսած է թէ թուրք պատմաբաններու, իրաւաբաններու ալ մասնակցութեամբ ընդունելի կոմիտէ մը պէտք է կազմուի, որպէսզի քննէ ցեղասպանութեան պնդումները: Ապա շեշտած է թէ Թուրքիա պէտք է բանայ սահմանը եւ առեւտուրին ընթացք տայ: Հայաստանցիները զարմացած են կոմիտէ կազմելու իր առաջարկին, քանի որ ցեղասպանութիւնը անվիճելի իրականութիւն է: Էրալփ այն ատեն հարց տուած է թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ սպաննուած Թուրքերու պարագան:

Ինչ կը վերաբերի սահմանը բանալուն, ատոր նպատակը Կովկասի մէջ Թուրքիան կարեւոր դերակատարի դիրքին բերելն է, ապա դէպի Հայաստան արտածումներուն բերելիք շահը: Այս առումով հարկաւոր կը նկատուի Ատրպէջանի նախագահը համոզել ու բանալ երկաթուղին, ապա ցամաքի ճամբան: Ասոնցմէ զատ, Թուրք դեսպանը առաջարկած է որ հայ երիտասարդ լրագրողներ եւ հանրային գործիչներ հրաւիրուին Թուրքիա, անոնց ցոյց տալու համար մեծալին «միւս» կողմը որ հիմնուած է «փոխադարձ» որակումով արարքներու վրայ...:

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԽՏԱՑԵԱԼ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

(Օգոստոս 2002)

ՄԱՄԼՈՅ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Թիւ 2

Վենետիկի Համալսարանի Հայ Լեզուի եւ Մշակոյթի ամառնային խտացեալ դասընթացքը գործակցութեամբ Պօ-Արաքս Ընկերակցութեան, տեղի պիտի ունենայ Օգոստոս 2-23: Քննութիւնները՝ Օգոստոս 24-ին: Ժամանում՝ Յուլիս 31-Օգոստոս 1, մեկնում՝ Օգոստոս 25-26-ին: Դասընթացքը ունի չորս մակարդակ՝ բացարձակ սկսնակներէ մինչեւ յառաջացեալներ: Դասերը տեղի կ'ունենան Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, օրը չորս պահ՝ առաւօտեան: Դասերու ներկայութիւնը պարտադիր է: Կ'ընծայուի հնարաւորութիւնը համառօտ դասաշրջանի մը՝ Յուլիս 31-Օգոստոս 15 ներառեալ: Մասնակցութեան համար պահանջուած նուազագոյն տարիքն է 18: Դիմումները պէտք է կատարել անձամբ եւ գրաւոր, նշելով միշտ հեռախօսի, եթէ կայ՝ նաեւ հեռապատճէնի (ֆաքս) թիւ մը եւ ելեկտրոնային փոստի հասցէ մը: Դասընթացքին զուգահեռ տեղի պիտի ունենան մշակութային այլ եւ այլ ձեռնարկներ:

Արձանագրութեան սակն է՝ 600 Եւրօ լրիւ շրջանին համար (Յուլիս 31-Օգոստոս 25) եւ 300 Եւրօ կարճ շրջանին համար (Յուլիս 31-Օգոստոս 15) կամ համապատասխան տարադրամով՝ ըստ օրուան սակին: Այս գումարին 300 Եւրոյի բաժինը պէտք է վճարուի կանխաւ՝ լրիւ շրջանին համար, իսկ 200 Եւրօ կարճ շրջանին համար, յետ ընդունման գրաւոր հաւաստումին՝ մինչեւ Մայիս 31: Այս թուականէն վերջ կանխավճարը կը բարձրանայ համեմատաբար 350 եւ 250 Եւրոյի: Արձանագրութեան մնացեալ մասը կը վճարուի անպայման մուտքի օրը: Առանց հաշիւը լրիւ փակած ըլլալու կարելի չէ բնակավայր մտնել: 10% զեղչ մը կը կատարուի անոնց՝ որոնք նախապէս լաւ արդիւնքով մասնակցած են դասընթացքին, գոնէ երկու անգամ: Նոյն զեղչը կը կատարուի նաեւ միասին եկող մօտիկ ազգականներէն մէկուն (ծնողք, քոյր, եղբայր, կողակից): Արձանագրութեան սակը ո՛չ մէկ պարագայի կը փոխուի եւ կատարուած վճարումը ո՛րեւէ պատճառով ետ չի դարձուիր:

Ամէն չէք, որ պէտք է անպայման դրամատնային եւ միջազգային ըլլայ (ընդունելի չեն փոստային չէքերը), պէտք է հասցէագրուի միայն՝

Associazione Padus-Araxes

եւ ղրկուի՝

Assoc. Padus-Araxes —
c/o Dip. Studi Eurasiatici —
San Polo 2035 — 30125 Venezia (Italia):

Կը խնդրուի չդիմել դրամատնային փոխանցումի, միջնորդչէքի բարձր սակերուն պատճառով: Ամէն պարագայի, դրամատնային բոլոր ծախքերը դիմողին կը պատկանին:

Կ'ընձեռուի բնակութեան հնարաւորութիւն համալսարանական ուսանողատուն մը (Residenza Abazia)՝ պատմական Վենետիկի մէջ, օժտուած՝ խոհանոցային յարմարութիւններով: Յուլիս 31-Օգոստոս 25 ներառեալ, ամբողջ շրջանին համար, բնակութեան սակն է՝ 803 Եւրօ առանձին սենեակի մէջ, 636 Եւրօ երկու / երեք հոգինոց սենեակի մէջ: Համառօտ դասաշրջանի (Յուլիս 31-Օգոստոս 15) սենեկավճարներն են համեմատաբար 488 Եւրօ եւ 385 Եւրօ: Այս դասաշրջաններու ժամկէտներուն մէջ կարելի չէ օրական հաշիւ կիրարկել: Ճաշ մը կամ ընթրիք մը Համալսարանի ճաշարանին մէջ պիտի արժէ 7 Եւրօ, վճարելի՝ տեղւոյն վրայ:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռապատճենել՝ + 39·041·2414448 թիւին, կամ ել-գիր մը ղրկել հետեւեալ հասցէին՝

<daniela@padus-araxes.com>:

Ի հարկին հեռաձայնել + 39·041·2414448 թիւին, Երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի առաւօտները ժամը 9·30-12·30, եւ կամ + 39·347·4562·981 թիւին՝ Երեքշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ իրիկունները ժամը 20–22 (Իտալիոյ ժամով): Լաւ ստուգել երկիրներու միջեւ ժամերու տարբերութիւնը: Բացակայութեան պարագային կրկին փորձել եւ յստակ ու հասկնալի լուր մը թողուլ: Երբեք չհեռաձայնել Վենետիկի համալսարանի դիւանատուներուն: Ձեռքի հեռաձայնին կարելի է դիմել նաեւ Երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի առաւօտները:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈԹՈՂՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՀԱՏՈՐ ՄԸ

Լոյս տեսած է նոր հատոր մը ուր Արեւմտեան եւ Արեւելեան Հայաստանի ճարտարապետական եւ պատմամշակութային 80 կոթողները ներկայացուած են, լուսանկարիչ Զաւէն Սարգսեանի ու ճարտարապետ Մուրատ Հասրաթեանի կողմէ: Հատորը կ'ամփոփէ անոնց վերջին տարիներու աշխատանքը:

ԹԻՒ 17 ԽԱՉԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԲ.

ԲԱՆՏԻՆ ՄԷՋ

– Ի՞նչ են այդ տեղեկութիւնները:

– Դեսպանատուներու հետ յարաբերութիւն ունիք եղեր:

– Հոս եկող դեսպանները, կարծեմ, բարեկամ կամ չէզոք պետութիւններու դեսպաններ են, որոնց հետ յարաբերութիւն ունենալը յանցանք մը չէ:

– Դուք պէտք չունիք դեսպաններուն դիմում ընելու, եթէ ըսելիք մը կամ խնդրանք մը ունիք, կրնաք մեզի դիմել:

– Դուք գիս մտիկ ըրած չունիք, նոյնիսկ քանի անգամներ Թալէաթ պէյին գացի, եւ գիս չընդունեց:

– Ատոր համար պէ՞տք է օտարներուն դիմել. եթէ Ներքին գործերու նախարարը ձեզի չընդունեց՝ պատճառը ձեր բռնած ընթացքն էր:

– Ի՞նչ է իմ բռնած ընթացքս:

– Պատերազմի ծագումէն ի վեր թշնամական ընթացք մը բռնած էք մեզի հանդէպ, եւ այդ ընթացքը միայն ձերը չէ, այլ բոլոր Հայերուն:

– Բայց ո՞վ եղաւ բուն պատճառը այդ թշնամանական ընթացքին:

– Ինչ որ է, հիմակ բոլոր այդ խօսքերը անօգուտ են, – ըսաւ Պէտրի պէյ, – գանք բո՛ւն խնդրին, Նախարարներու Խորհուրդը ձեր մասին ստացած մանրամասն տեղեկութիւններու վրայ սա եզրակացութեան հասած է, որ ձեր ներկայութիւնը Պոլսոյ մէջ պատշաճ չէ:

– Ես ամիսէ մը ի վեր Պատրիարքարան ոտք չեմ դրած եւ որեւէ գործով ալ չեմ զբաղած:

– Այդ մասին վիճիլ անօգուտ է, որոշումը տրուած է եւ գործադրութեան պիտի դրուի:

– Քանի որ չէք ուզեր Պոլիս մնալս, հրաման տուէք որ արտասահման երթամ:

– Որպէսզի մեզի դէմ փրօփակա՞նտ ընէք:

– Ուրեմն ո՞ւր ղրկել կ'ուզէք զիս:

– Ձեր ծննդավայրը, կարծեմ Պաղտատցի էք, այնպէս չէ՞:

– Այո՛, – պատասխանեց Զաւէն Պատրիարք:

– Ուրեմն ձեզի Պաղտատ կը ղրկենք:

– Բայց ատիկա շատ տաժանակիր ճամբորդութիւն մըն է այս միջոցիս:

– Մենք ձեր հանգիստ ուղեւորութեան համար ամէն միջոց ձեռք կ'առնենք, այդ մասին հանգիստ եղէք:

– Շնորհակալ եմ:

– Որոշուած է, որ անմիջապէս մեկնիք:

– Անմիջապէ՞ս:

– Այո՛, Ներքին գործերու նախարարին հրամանը այս է:

– Բայց պէտք է, որ պատրաստութիւն տեսնեմ այդչափ երկար ճամբորդութեան մը համար:

– Այդ պատրաստութիւնները քանի մը ժամուան գործ են:

– Անձնական գործեր ունիմ կարգադրելիք:

– Ետքը նամակով կը կարգադրես:

– Գոնէ շաբաթ մը պայմանաժամ տուէք:

Պէտրի պէյ թելէֆոնը ձեռք առաւ եւ սկսաւ խօսիլ Թալէաթի հետ:

Քիչ ետքը գործիքը մէկ կողմ դրաւ եւ ըսաւ.

– Ինչ որ է, քեզի երկու օր կը շնորհենք պատրաստութիւնդ տեսնելու համար:

– Երկու օր բաւական չէ:

– Այդ երկու օրն անգամ դժուարաւ կրցայ ձեռք ձգել... Թալէաթ պէյը կ'ուզէր, որ անմիջապէս ճամբայ ելլէք:

Երկու օր ետքը, արդարեւ, Պատրիարքը ճամբայ կ'ելլէր իր մէկ ազգականուհիին հետ դէպի Հալէպ՝ հոնկէ Տէր Զօր եւ Պաղտատ երթալու համար:

Իրեն կ'ընկերանային Հիւսայէթ եւ ուրիշ թուրք գաղտնի ոստիկան մը:

Հայդար փաշայի կայարանը հասնելով՝ Զաւէն Սրբազանն ու իր ազգականուհին տեղաւորեցին առաջին կարգի վակոնի մը մէջ, մինչ երկու լրտեսները ուրիշ վակոն մը գացին նստելու:

Բայց ատեն-ատեն Հիւսայէթ կուգար քննական ակնարկ մը նետելու Պատրիարքին վրայ եւ տեսնելու, թէ արդեօք գաղտնաբար մէկու մը հետ կը տեսնուի՞:

Այդ վակոնին մէջ գտնուած մէկ քանի բարձրաստիճան թուրք սպաներ տեսնելով այս հայ կրօնաւորը՝ հետաքրքրուեցան եւ ուզեցին հասկնալ իր ինքնութիւնը:

– Հայոց Պատրիարքն եմ, – ըսաւ Զաւէն Սրբազան:

– Ո՞ւր կ'երթաք այսպէս:

– Զիս աքսորեցին իմ ծննդավայրս, Պաղտատ:

– Իսկ այդ մարդը, որ ատեն-ատեն կուգայ ձեզ տեսնելո՞ւ:

– Գաղտնի ոստիկան մըն է:

– Կը ճանչնամ զինքը, գլուխը պէ՛ք իրմէ, – ըսաւ սպայ մը, որ անկիւնը նստած էր:

– Այդպիսի ազդարարութեան մը պէտք չունինք, քանի որ գիտենք լրտես մը ըլլալը:

– Բայց գիտէ՞ք նաեւ, որ աղէկ հայերէն գիտէ:

– Ատիկա չէի գիտեր, – ըսաւ Զաւէն Սրբազան:

– Ինք թրքացած հայ մըն է:

– Հա՞յ է այդ մարդը:

– Այո՛, զինքը շատ մօտէն կը ճանչնամ:

Երբ կառախումբը Գոնիա հասաւ, կայարանի մէկ քանի հայ պաշտօնեաները յաջողեցան աքսորականին մօտենալ եւ հետը տեսնուիլ, առանց կասկած յարուցանելու:

Ատանայի մէջ նոյնպէս տեսակցութիւններ ունեցաւ Հայերու հետ:

(Շար. 219)

Չորմիսեան եւ Պիպէռեան ընտանիքները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հարազատին՝

ՎԱՀՐԱՄ ՉՈՐՄԻՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մայիս 4-ին, 74 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Մայիս 10, ժամը 15-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Գաշանի գերեզմանատունը, Ավընիւ - Գաոնօ:

Որեւէ մահազդ զրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Famille Tchormissian
127, avenue Aristide Briand,
94230 Cachan

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Արուսեակ Գարակէօզեանի Թարմ յիշատակին ժառլին Գանարեան 45 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թաղէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Մայիս 11, ժամը 14.30, սովորական հաւաքատեղին:

(Շար. Ա. էջէն)

չումի երեւոյթին վրայ: Յիշելու այդ պարագով կը բացատրէ վերապրողներու շառաւիղներուն ինքնութեան, կեցուածքի ձեւաւորումը, եզրակացնելով որ այդ անցեալը պատմութեան փակուած էջ մը կարելի չէ նկատել, այնքան ատեն որ անոր յիշողութիւնը կ'ապրի:

Այդ երեւոյթին կը հակադրէ Թրքական մօտեցումը. Թուրքիոյ ուրացումի անշեղ քաղաքականութիւնը յաջողած է Հայու գոյութեան յուշը սրբել Թրքական հաւաքականութեան մէջ: Ցեղասպանութեան պատումներ չեն փոխանցուած Թրքական սերունդներու: «Ցեղասպանութիւնը ջնջած է այն ինչ որ հարկ էր որ ջնջուի պետութեան ուրացումը ատոր յաւէտ շարունակութիւնն է» կ'ըսէ Մ. Տապաղ. արդարօրէն դիտել կուտայ որ արտասահմանի Թուրք մտաւորականներ վերջին տարիներուն Հայերու ցեղասպանութեան Թրքական Թապուէն երբեմն այլ տեսակէտ զարգացնելով Հանդերձ, Օսմանեան պետութեան քանդումով Թըրքական քաղաքականութիւնը արդարացնելու նպատակը կը մատնեն:

Այս կացութեան մէջ, ի՞նչպէս տեղի կրնայ ունենալ «երկխօսութիւնը» որ աբեմտեան քաղաքականութեան փափաքն է եւ որ պէտք է միջնորդ ըլլայ պետութեան մը հիմնաւորուած ուրացումին եւ վերապրող սերունդներու ցեղասպանութեան պատումներուն միջեւ: «Հիմնարկւորուած ուրացումը առարկութեան իւրաքանչիւր փորձ պիտի զեղչէ պատմութեան մէկ նոր «տարբերակ»ին: Ուստի, նման «երկխօսութեան» մը պայմանը պիտի ըլլայ զոհերու յուշն ալ ջնջել, զիրենք լռեցնել. եւ ի վերջոյ պիտի նշանակէ ճամբայ մը հարթել որ ընդունելի ըլլայ նաեւ յանցաւորին յաջորդներուն հաւաքականութեան կողմէ»:

Այս պատճառով, յօդուածագիրը հայկական պատմութեան պահպանութեան չափ կարեւոր կը նկատէ հաւաքականութիւնները յիշելու պարտականութենէն չզրկել: Ատիկա, ոչ թէ համաշխարհայնացումի ԽԱ. դարուն աշխարհը առընչելու համար մարդկային իրաւունքներու բարոյականին եւ «համաշխարհային արդարութեան», այլ, այն պատճառով որ մոռացումը Ի. դարու պետական ցեղասպանութեան վերջին հանգրուանը կը կազմէ:

Գրութիւնը կ'աւարտի վերջին շրջանին յատկապէս Գերմանիոյ մէջ արձանագրուած դրականներուն նշումով: Եզրակացութիւնը այն է որ ցեղասպանութենէն 87 տարի ետք, յիշողութիւնը սահմանող երկու վճռական կէտ ակներեւ են. առաջինը այդ յիշողութեան տեւականացումին ապդարարութիւնն է, որովհետեւ, ոչ մէկ յուշարձան կրնայ պահպանել պատմական կոթող մը, անուններ, կենսագրութիւններ եւ զոհերուն լեզուն: Երկրորդը՝ մերժումին քաղաքական հզօրութեան գիտակցութիւնն է: Ան յիշողութեան զլացուած յարգանքն է որ կը շարունակէ յանցագործութիւնը:

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՄԱՅԻՍ 9
Խ. օր յինանց
Տօն է Համբարձման Քրիստոսի
Մանուկներու Հաղորդութեան Օր
ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:
Կը հրաւիրուին Քրիստոնէական Դաստիարակութեան միջոցաւ հաղորդութեան պատրաստուած մեր մանուկներն ու դըպրոցներու բոլոր աշակերտները մասնակցիլ պատարագին եւ հաղորդուիլ:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՄԱՅԻՍ 9
40-րդ Օր Յինանց
Համբարձումն Քրիստոսի
ժամը 10-ին պատարագ:
Յատուր պատշաճի քարոզ եւ այսօրը յատկացուած է մանուկներու հաղորդութեան:

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 9
Տօն է ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ:
Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:
Պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ԱԻԱԳ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Fête de l'Ascension

Jeudi 9 mai à 10 heures
en la Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille
La messe sera célébrée par
le **Rév. Père ZADIK AVEDIKIAN**
Recteur de la Cathédrale

le mercredi 15 mai à 20h45
en la cathédrale arménienne catholique Sainte-Croix de Paris
le Docteur Yver TERNON
présentera

MARDIN 1915

ANATOMIE PATHOLOGIQUE D'UNE DESTRUCTION.

Raymond H. KEYORKIAN
Directeur de Recherche à Paris III Sorbonne, Directeur de la revue
d'«Histoire arménienne contemporaine» qui édite le numéro spécial consacré à l'étude d'Yves Ternon, sera présent et parlera de son rôle et de celui de la revue dans la Genèse de l'œuvre.

Une séance de signature de «Mardin 1915», ainsi que de «l'Empire ottoman — le déclin, la chute, l'effacement» aura lieu pendant le cocktail qui suivra la conférence, dans la salle polyvalente de la Cathédrale. Les œuvres seront vendues sur place.
Adresse : Cathédrale Arménienne Catholique — 13, rue du Perche - Paris 3e;
Métro : République, Filles du Calvaire

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ս. Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնը
եւ
ՄԱՇՏՈՑ, Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան Միութիւնը
կը կազմակերպեն
ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ - ԶՐՈՅՑ
Հայրենի հանրածանօթ բանաստեղծ
ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆԻ
հետ
Հեղինակը եւ իր գործը կը ներկայացնէ
ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱԵԱՆ - ՓԱՆՈՍԵԱՆ
Բանաստեղծին «Երգի հովիւը» գրքէն հատուածներ կ'արտասանէ
ՍԻԼՎԱ ՀԱՊԷՇԵԱՆ - ԱՐԱՔՍ
Մալեան Թատրոնի դերասանուհի
եւ
ԳԻՆԵՋՈՆ՝
Բանաստեղծին նոր գրքին համար
ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՅԻՍ 17, ժամը 20.30-ին
Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԿԵԴՐՈՆԸ
10 bis, rue Thouin, 75005 Paris
Métro : Cardinal Lemoine / Monge
Հիւրասիրութիւն:
Մուտքը ազատ է:

Solidarité Protestante France-Arménie

vous invite à son

Assemblée Générale Annuelle

LE DIMANCHE 12 MAI à 14h
en l'Eglise Réformée du Luxembourg, 58, rue Madame Paris 6e

Rapport moral par le pasteur Samuel Sahagian et information sur les nouveaux projets de SPFA (Potabilisation de l'eau à Gumri et nouvelles canalisations. Aide aux «enfants des rues» à Erévan. Voyage de jeunes en Arménie le 5 août 2002, et Voyage tous âges en Arménie avec extension possible au Karabagh le 28 octobre 2002 etc.).

Rapport financier de l'exercice 2001 et présentation du budget 2002.

L'Assemblée Générale est ouverte à tous, membres et non-membres.

Vous pouvez adresser vos dons à : **SPFA** : 1, rue Cabanis, 75014 Paris
(Pour toute information : tél. : 01.47.35.30.23 ou 06.83.09.08.19)

Fête Paroissiale
Lundi de Pentecôte, 20 mai

Au programme :

11h30 : CULTE
A partir de 12h: REPAS spécialités arméniennes.

Stands : Pâtisseries arméniennes, librairie, brocante, ...

Jeux pour les enfants
Animation musicale

BIENVENUE A TOUS !

EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
55, avenue Victor Cresson / 28, avenue Bourgain, 92130 Issy-les-Mlnx.

INFORMATIONS ARTISTIQUES

CREATION DE
L'AMAZONE
OPERA DE CHAMBRE CONTEMPORAIN

Cet opéra composé par **Eugénie Alécian** sur un texte du dramaturge **Jean-Jacques Varoujan** sera créé les **14 et 15 mai** prochains à l'Espace Carpeaux de Courbevoie.

Au service de cette création, participent le **Quatuor Razumovsky** de Paris et le maquilleur **Charly Khoubessarian**, ainsi que de jeunes talents lyriques **Jean-Jacques Lala** et **Cécile Camatte** (14 et 15 mai, 20h45;

location: 01. 47. 68. 51. 50).

PARIS-YEREVAN

COMPOSITION CHOREGRAPHIQUE AUTOUR D'UN VOYAGE

Conception chorégraphique :
Olivia Grandville

Interprétation et chorégraphie :
Haïm Adri, Isabelle Celer, Aurélien Desclozeaux, Samuel Letellier

du 15 au 26 mai
soirée à **20h30** du mardi au samedi
matinée à **16h** le dimanche
relâche le lundi et exceptionnellement le 19 mai

Théâtre de Gennevilliers
41, ave. des Grésillons,
92230 Gennevilliers

Informations, location : **01. 41. 32. 26. 26**

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55835

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Խորհուրդը Հերմինէ Միհրանեանի մահուան քառասունքին առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները:

Տէր եւ Տիկին Ֆրանսուա եւ Անի Շըվալիէ 100 Եւրօ, Պր. Արտօ Տնկիկեան (Հալէպ) 100 Եւրօ, Պր. Գաբրիէլ Զէմպէրճեան (Դամասկոս) 50 Եւրօ, Տիկին Ալիս Մումճեան 80 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Անթուան Ալթունեան 45 Եւրօ, Տիկին Մարի Հանչէրեան 100 Եւրօ:

Յարութիւն Դանիէլեանի յիշատակին Մեհրան Դանիէլեան 50 Եւրօ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

Ընթրիք-Հանդիպում

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆԻ
(Հայաստանէն)
եւ
Սփիւռքէն Մտաւորականներու հետ
Երեքշաբթի, Մայիս 14,
ժամը 20.30-ին
Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 Paris
Տեղերը ապահովել, հեռաձայնելով՝
01 45 93 00 25

ԿԼՈՐ-ՍԵՂԱՆ
ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄ

Կը մասնակցին
Լեւոն Միրիջանեան (Հայաստանէն)
Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան
Գրիգոր Պըլտեան
Անահիտ Տօնապետեան
Յակոբ Պալեան
Հինգշաբթի, Մայիս 16,
ժամը ճիշդ 20.30-ին
Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 Paris

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 11-12
SAMEDI - DIMANCHE
11-12 MAI
2002

NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TÉL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տարի 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տարի 270 եւրօ (Ամերիկայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77րդ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20.424 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 77e ANNEE — N° 20.424

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ն Ո Ր Կ Ա Ռ Ա Վ Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ը

21 ՆՈՐԵՐ 27 ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ՝ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿ ՆԱԽԱՐԱՐ ՏԵՂԱԿԱՆ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆՑ

Ժան-Փիէր Ռաֆարէն ներկայացուց իր կառավարութիւնը, Մայիս 7-ին, ինչպէս կը սպասուէր: Ան կը բաղկանայ 27 անդամներէ, որոնց 15-ը նախարարի պաշտօն ունին, վեցը՝ պատուիրակ նախարարներ են եւ վեցն ալ՝ ենթանախարարներ: Ընդհանրապէս, Է.Ռ-Փէ-Է.Ռ-ը կը տիրապետէ, բայց, կան նորեր, այսինքն անձեր որոնք երբեք նախարարի պաշտօն չեն վարած. այն տպաւորութիւնը կայ որ այս դահլիճը կոչուած է պատրաստելու երեսփոխանական ընտրութիւնը, ուր աջը պարտի յաղթել նոր բարգաւաճութիւններու առաջքն առնելու համար, բայց այդ յաղթանակը այնքան ալ ապահով չէ:

15 նոր նախարարներն են. –

- ՆԻՔՈԼԱ ՍԱՐՔՈԶԻ
Ներքին, ներքին ապահովութիւն եւ տեղական ազատութիւններ
- ՖՐԱՆՍՈՒԱ ՖԻԼՈՆ (Է.Ռ-Փէ-Է.Ռ)
Աշխատանք, ընկերային հարցեր
- ԴՈՄԻՆԻՔ ՓԵՐՊԷՆ (Է.Ռ-Փէ-Է.Ռ)
Արդարութիւն
- ԴՈՄԻՆԻՔ ՏԸ ՎԻԼԸՓԷՆ (Է.Ռ-Փէ-Է.Ռ)
Արտաքին, համագործակցութիւն, ֆրանսախօսութիւն
- ՄԻՇԷԼ ԱԼԻՕ-ՄԱՐԻ (Է.Ռ-Փէ-Է.Ռ)
Պաշտպանութիւն, նախկին ռազմիկներ
- ԼԻՒՔ ՖԷՐԻ
Երիտասարդութիւն, կրթական, հետազօտութիւն
- ՖՐԱՆՍԻՍ ՄԷՌ
Տնտեսութիւն, ելմտական, ճարտարարուեստ
- ԺԻԼ ՏԸ ՌՈԲԻԷՆ (Ի-Տէ-Էֆ))
Փոխադրութիւն, բնակութիւն, զբօսաշրջութիւն, ծով
- ԺԱՆ-ՓՕԼ ՏԷԼԸՎՈՒԱ (Է.Ռ-Փէ-Է.Ռ)
Պետական պաշտօնէութիւն, Պետութեան բարենորոգում
- ՊՐԻԺԻԹ ԺԻՐԱՐՏԷՆ (Է.Ռ-Փէ-Է.Ռ)
Անդրծով
- ԺԱՆ-ՖՐԱՆՍՈՒԱ ԼԱՄՈՒՐ (Է.Ռ-Փէ-Է.Ռ)
Մարմնամարզ
- ՌՈԶԸԼԻՆ ՊԱՇԸԼՕ (Է.Ռ-Փէ-Է.Ռ)
Բնապահութիւն
- ԺԱՆ-ՖՐԱՆՍՈՒԱ ՄԱԹԹԷԻ (Տէ-Էլ)
Առողջապահութիւն, ընտանիք
- ՀԵՐՎԷ ԿԵՄԱՐ (Է.Ռ-Փէ-Է.Ռ)
Գիւղատնտեսութիւն
- ԺԱՆ-ԺԱՔ ԱՅԱԿՈՆ (Է.Ռ-Փէ-Է.Ռ)
Մշակոյթ

Այս նախարարներու կողքին, կան 12 պատուիրակ նախարարներ եւ ենթանախարարներ: Առաջիններուն մէջ, հարկ է նշել անշուշտ Փաթրիք Տէվէճեանը, որ առաջին Հայն է նման պաշտօնի մը գլուխը Ֆրանսայի մէջ: Քանիցս խօսուած է իր մասին որպէս Արդարութեան հաւանական նախարար, ինչպէս կը յիշէ Լիպերասիոն (Մայիս 8): Թերթը բաւական տեղեկութիւններ կու տար Փաթրիք Տէվէճեանի կենսագրական գիծերուն մասին: Կը գրէ.- «Միշտ գիրք մը ունի հետը, միշտ պատասխան մը երբ հարցում մը ըլլայ: 57 տարեկան, կը պաշտպանէ բոլոր դատերը եւ ոչ մէկ դատ կորսնցուցած է: Հայու այս զաւակը, ի վերջոյ մէկ վարպետ ունեցած է՝ Ռեմոն Արոնը, որու հետ գործակցած է Գոնթրըփուէն պարբերականին, 1970-էն 1976: 1969-ին պաշտօնական փաստաբանը կը դառնայ կոլիստ շարժումին եւ կը շարադրէ Է.Ռ-Փէ-Է.Ռ-ի ծրագիր-կանոնագիրը, զոր Շիրաք հիմնած է: Անթոնիի քաղաքապետ կ'ընտրուի 1983-ին, ապա Օ-տը-Սէնի երեսփոխան է 1986-ին: 1995-ին Պլատիւրի կողքին է, չորս տարի յետոյ, եւրոպական ընտրութիւններէն եւ Ֆիլիփ Սեկէնի հրաժարումէն ետք Է.Ռ-Փէ-Է.Ռ-ի նախագահութենէն, Փ. Տէվէճեան թեկնածու է այդ աթոռին, ապա, զօրավիգ է Մ. Ալիօ-Մարիի, որ իրեն կը շնորհէ բանբերի պաշտօնը, ապա՝ քաղաքական խորհրդականի»: Թէ Լիպերասիոն, թէ Ֆիկաոօ կը յիշեն որ երիտասարդութեան ծայրայեղ-աջ եղած է, Օքսիտան շարժումին մէջ (1963-66): Լայն տեղեկատուութիւն մը հրատարակած էր նաեւ Լը Մոնտ (Մայիս 9): 70-ական թուականներէն, կը գրէր, իրաւաբանական գլխաւոր խորհրդականներէն է կօլիստ աջին: Մինչեւ 90-ական թուականներու կէսերը անձնական փաստաբան մը եղած է Շիրաքի, բայց, երբեք իր համբաւաւոր յաճախորդին ի նպաստ դատ չէ պաշտպանած դատարանի մը մէջ: Անոնցմէ է որոնք կը խրատեն Շիրաքը «հարցերուն» կապակցութեամբ: Մեր կողմէ կրնանք աւելցնել թէ յաճախած է Սեւրի Սամուէլ - Մուրատեան Մխիթարեան վարժարանը, պաշտպանած է Հայ Դատի ահաբեկչական արարքներուն ամբաստանեալները՝ Փարիզ թէ Էքս-ան-Փրովանս: Երբեք չէ ունեցած իր ծագումին բարդոյթը և միշտ բերած է իր օժանդակութիւնը հայ գաղութին, ամէն անգամ որ դիմում եղած է իրեն: Վերջերս ներկայ էր թէ Նոթր-Տամ, թէ Ս. Յովհ.-Մկրտիչ եկեղեցին, Ապրիլ 24-ի ոգեկոչման պատարագներուն: Ներկայիս աջ բազուկն է Նիքոլա Սարքոզիի:

Այս կառավարութեան գլխաւոր նորութիւններն են ոչ-արհեստաւորներու ներկայութիւնը. Տեւական զարգացման ենթանախարար է Թոքիա Սայիֆի որ ալժերական ծագում ունեցող կին մըն է, Կրթական նախարարը՝ Լիւք Ֆէրի, փիլիսոփայ է, հրապարակագիր, Ելմտական նախարարը՝ Ֆ. Մէռ ձեռնարկութեան տնօրէն է (Իւզինոր), Պաշտպանութեան նախարարութեան գլուխը առաջին անգամն է որ կին մը նշանակուի, յանձին Միշէլ Ալիօ-Մարիի:

Ֆրանսայի նոր վարչապետը վճռած է գործել «քառատրոփ», բայց արդէն իսկ հարցեր ունի կարգ մը նախարարներու հետ: Ինչպէս Շիրաք ալ կ'ուզէ, արգիլած է իր նախարարներուն այլ պաշտօններ վարել միաժամանակ, եւ ինք օրինակը տալով հրաժարած է Փուաթու-Շարանթի Ընդհ. Խորհուրդի նախագահի իր պաշտօնէն: Բոլոր նախարարները համաձայն չեն եւ Նիքոլա Սարքոզի չուզեր զատուիլ Նէօյիի քաղաքապետ ըլլալէ:

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ՔԱՐԱՇԻԻ (Փաքիստան) Շերաթոն պանդոկին առջեւ, Զորեքշաբթի առտու, Մայիս 8-ին, կը սպանէր այն հանրակառքը որ, ամէն առաւօտ նաւահանգիստ կը փոխադրէ նաւային շինարարութեան օտար պաշտօնէութիւնը, գլխաւորաբար Ֆրանսայի, երբ թակարդ կառք մը կը բախէր եւ հանրակառքը կը պայթէր: 14 մեռեալներուն 11-ը Ֆրանսացիներ են, Շերպուրի նաւային շինարարական տնօրէնութենէն, կան նաեւ Ֆրանսացի 12 վիրաւորներ, որոնց 8-ը ծանր վիճակի մէջ են, չորսն ալ՝ շատ ծանր: Գերմանական բանակին տրամադրած հիւանդատար օդանաւով, վիրաւորները Փարիզ փոխադրուեցան Մայիս 9-ին եւ օդակայանը դիրենք դիմաւորեց նոր վարչապետը: Նախորդ օրը արդէն, Մայիս 8-ի աւանդական արարողութենէն ետք Յաղթական Կամարին տակ, Պաշտպանութեան նոր նախարարուհին՝ Միշէլ Ալիօ - Մարի Քարաչի գացած էր եւ տեսնուած իշխանութեանց հետ: Կը թուի որ թիրախը Ֆրանսան է, թէեւ Ալ - Քաիտայի բուն թշնամին Ամերիկան կը մնայ: Ֆրանսացիները հոն կը գտնուէին սուզանաւի մը շինութեան համար: Շերպուր սուգի մէջ: Մեռեալներու մարմինները պիտի փոխադրուին Կիրակի օր եւ Երկուշաբթի, Մայիս 13-ին, նաւահանգիստը մեռեալ քաղաքի պիտի վերածուի: Փաքիստանի իշխանութիւնները շուրջ 100 հոգի հարցաքննած են եւ համոզուած են որ բուն պատասխանատուները պիտի գտնեն:

ԲԵԹՂԵՀԷՄԻ պաշարումը վերջ գտաւ Մայիս 10-ի վաղ առաւօտեան բաւական երկարապատում սակարկութիւններէ ետք: Ապրիլ 2-էն ի վեր է, որ պաշարումը կը տեւէր, ներսը գտնուող Պաղեստինցիներու պատճառաւ: Անոնցմէ 13-ը, զորս Իսրայէլ վտանգաւոր ահաբեկիչներ կը նկատէ, Բրիտանացիներու միջոցաւ Կիպրոս պիտի փոխադրուին, ուրկէ դանազան երկիրներու մէջ ապաստան պիտի գտնեն: Այս երկիրներն են՝ Փորթուկալ, Իտալիա, Սպանիա, Աւստրիա, Յունաստան եւ Լիւքսանպուրկ: Միւս կողմէ, Շարոն Ուաշինկթընէն անմիջապէս վերադարձաւ Թել - Ավիվի մօտ գործուած ահաբեկումէն ետք (16 մեռեալ) եւ ապահովութեան դահլիճը որոշեց փոխադարձութեան դիմել, մուտք գործելով Գազայի գօտին:

ՏԱՂՍՏԱՆԻ Կասպիսկ գիւղը յանկարծ ցնցուած է Մայիս 9-ին, ական մը պայթումէն հրապարակի մը մօտ, ուր պիտի տօնուէր Կարմիր բանակի յաղթանակի 57-րդ տարեդարձը: 34 մեռեալ կար եւ 150 վիրաւոր, կը կարծուի որ թիրախը ռուսական բանակի տողանցքն էր: 34 մեռեալներուն մէջ, 12 մանուկներ կան: Ռուսերուն համար չէչէն ահաբեկիչներու գործն է:

ԹՈՒՐՔԻԱ չափազանց վրդոված է «Անոնց Սահմանի Թղթակիցներու» մէկ ցուցահանդէսին կառ Սէն-Լազար («կորսուած քայլերու սրահը») ուր սպայակոյտի իր պետը զօրավար Հիւսէյին Քըվրըքօղլու կը ներկայացուի որպէս «ճըն-չող»ներէն մէկը մամուլի ազատութեան», 38 ուրիշ երկիրներու կողքին: Յաւելեալ վիրաւորանք, անոնց դէմքերը փակած են գետնին, ու ամէն մարդ վրան կը քալէ, ինչ որ անընդունելի է Թուրքիոյ համար: Մամուլը կը գրէ թէ անցորդները հրաւիրուած են կոխկռտելու այդ դէմքերը: Անգարա դիմած է Ֆրանսայի որ պատժէ պատասխանատուները եւ կը սպառնայ վերանայիլ զինուորական իր յարաբերութիւնները Փարիզի հետ:

ՍԻԱ-Ն փորձած է սպաննել նախկին վարչապետ եւ աֆղան պատերազմիկ՝ Հեքմաթիարը, որ քաշ ամերիկեան սպառնութեանց կը ծրագրէր յարձակումներ գործել Աֆղանիստանի դաշնակից զինուորներու դէմ: Փորձը, որ ձախողած է, տեղի ունեցած է չարթուան սկիզբը: Հեքմաթիար սպառնալիք մը կը նկատուի նոր իշխանութեան համար:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՇՈՒՇԻԻ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒՄԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

Մայիս 9-ին Երեւանի, Ստեփանակերտի ու Սփիւռքի կեդրոններուն մէջ նշուած է Շուշիի ազատագրումին տասնամեակը որ վճռական հանգրուանը եղաւ Ղարաբաղի պատերազմին: Երեւանի Յաղթանակի այգիին արարողութեան Անծանօթ Զինուորի յուշարձանին ծաղկեպսակներ զետեղած են Հայաստանի ու Ռուսաստանի զինեալ ուժերու ներկայացուցիչներ, ուղերձներ հրապարակած են Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը եւ նախագահ Ռ. Քոչարեան:

Օրուան նշումը ինքնատիպ ձեւով մը ըրած է հաշմանդամ օդաչու, արցախեան պատերազմի մասնակից Արշաւիր Սահակեան. ան անկարգելով 152-րդ թռիչքը կատարած է Մայիս 7-ին, հանդիսանալով մէկ սրունքէն ու մէկ աչքէն զրկուած առաջին օդաչուն որ նման թռիչք իրագործած է:

Ստեփանակերտի մէջ պաշտօնական ու ժողովրդական նշումին զուգահեռ, նախագահ Ա. Ղուկասեան հրամանագրով մը զօրավարի կոչում շնորհած է ԼՂՀ Ազգային ապահովութեան պետական վարչութեան պետ գնդապետ Բակօ Սահակեանին ու տեղակալ գնդապետ Վյաչեսլաւ Հիւսնունցին:

Փարիզի մէջ տասնամեակին նշումը շուրջ հարիւր հոգինոց բազմութիւն մը խմբած էր Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Ա. Մանուկեան սրահը: Ներկաներուն ողջոյնի խօսքով հանդէս եկաւ Ղարաբաղի Փարիզի ներկայացուցիչ Արտակ Ցարութիւնեան. ան շեշտեց յաղթանակին արժէքը, ապա հրաւիրեց սատար կանգնելու անոր վերելքին, վերաբնակեցումով ու վերակառուցումով: Ապա ցուցադրուեցաւ տեսերիզ մը, քաղաքին անցեալի կարեւոր հանգրուաններուն մասին:

Տարեդարձը աւարտեցաւ հիւրասիրութեամբ մը:

ԹՈՒՐՔ ՓՈԽ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ «ԵԹԷ»ՆԵՐԸ

Թուրքիոյ փոխ - վարչապետ Տ. Պահչէլի Պաքուի մէջ հանդիպում ունեցած է Ազրպէյճանի նախագահ Հ. Ալիեւի հետ, գլխաւորաբար Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման ձեւերուն մասին: Հանդիպումէն ետք Պահչէլի կրկնած է թէ իր երկիրը Հայաստանի հետ որեւէ յարաբերութիւն պիտի չհաստատէ, այնքան ատեն որ Ղարաբաղի հարցը լուծուած չէ: Ան կրկնած է Թուրքիոյ Ազրպէյճանի զօրակցութիւնը:

ԻՆՔՆԱՏԻՊ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՄԸ, ՈՐ ՉՈՒՆԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ԿՈՂՄ

Շարոնեան Պատերազմին կ՚ակնարկեմ: Իրապէս ինքնատիպ եւ արտասովոր է անով որ պատերազմը միակողմանի է, իր դէմ պետութիւն մը չունի, արժանի իսկ չէ պատերազմ անուանման: Պարզապէս Շարոնեան նենգամտութիւն մըն է: Գործի գլուխ գալէ ի վեր յայտնի յետին մաքով գրգռեց Պաղեստինն ու Պաղեստինցիները, կարենալ կացինահարելու համար իր նախորդին օրով սկսուած հաշտութեան բանակցութիւնները եւ առիթ ստեղծելու, պատրուակ գտնելու յետս կոչում ընելու այն պայմաններէն որոնք խոստացուած էին նոր կազմուելիք արաբ պետութեան: Երբ սակարկութիւնները հասած էին Երուսաղէմի սահմանը որոշելու հանգրուանին, Ա. Շարոն իրագործելու համար ծայրայեղ աջի իր կուսակցութեան որոշումը, այսինքն Երուսաղէմէն թիզ մը հող իսկ չզիջելու նպատակը, ստեղծեց եւ հրահրեց պաղեստինեան անհանդուրժողութիւնը, որ կոչուած էր դիմադրութիւն դառնալու. սակայն իսրայէլեան ճնշիչ ուժին եւ իշխող դիրքին դիմաց մնաց ահաբեկչական արարքներու սահմանին մէջ: Իր այս կըրքոտ գործելակերպին նեցուկ, նոյնիսկ պաշտպան կանգնելու սխալ քաղաքականութեամբ ԱՄՆ իր վրայ հրաւիրեց Արաբ աշխարհի հակակրութիւնը, որ պայթեցաւ 2001 Սեպտեմբեր 11-ի աներեւակայելի ոճրագործութիւններով:

Ճ. Պուշ պատերազմ հռչակեց Աֆղանիստանի մէջ զէնքի ուժով եւ աններելի բռնութեամբ իշխող, ու Սեպտեմբեր 11-ի աննախընթաց ահաբեկչութեան հեղինակները պաշտպանող ծայրայեղ իսլամ-կրօնական Թալիպաններուն դէմ: Որքան ալ կարելի չեղաւ ձեռք անցընել ճիւաղային արարքին գլուխը նկատուող Պէն Լատէնը, տարուած փայլուն յաղթանակը եւ երկրին մէջ ապահովուած իշխանութեան փոփոխութիւնը որոշ չափով փըրկեցին ԱՄՆ-ու վարկը եւ գոհացում տըւին անոր ժողովուրդին:

Ա. Շարոն աշխարհի բոլոր պետութիւններն ու հանրային կարծիքը քնացուցած ըլլալ կարծեց եւ շարունակեց իր գործընթացը, որ ուրիշ բան չէր եթէ ոչ ահաբեկչութիւնը սասանեցնելու պատրուակով կոտրել ապագայ Պաղեստինի դիմադրական ուժը, վարկաբեկել անոր առաջնորդը, վիրաւորել արժանապատուութիւնը եւ հաշտութեան սեղանին վրայ պարտադրել իր եւ իր կուսակցութեան կամքը: Իրականին մէջ չյաջողեցաւ իր մտադրութեան մէջ, քանի որ Պաղեստինցիները օրէ օր աւելի եւս կատաղի դարձան եւ ինթիֆատան փոխակերպուեցաւ քամիքազ արարքներուն:

Ընկերաբանները թողունք այն վէճը, թէ ինքզինքը զոհելու գնով իրենց բողոքը եւ չզիջանելու, չընկրկելու կամքը ցուցաբերող Պաղեստինցիները հայրենասէր հերոսնե՞ր պէտք է նկատել թէ ահաբեկիչներ, աչքը կուրցած կրօնամոլնե՞ր թէ իրենց հայրենակիցներուն կորովը բարձրացնելու, ապագայ Պաղեստինի, հայրենիքի բարօրութեան եւ իրաւունքներուն համար զոհուող անձնուրացներ: Սա որոշ է որ Ա. Շարոնի եւ իր համակիր Իսրայէլացիներու դէմ ԱՄՆ եւ այլ տէրութիւններ հարկ եղած արժանի հակազդեցութիւնը ցոյց չտուին: Զգացուցին Սեպտեմբեր 11-ի դէպքին տեղի տըւող պատճառներուն մէջ անոնց պատասխանատուութիւնը: Այնքան որ համարձակութիւնը ունեցան աւելի եւս խիստ կերպով շարունակելու իրենց յարձակողական ռազմավարութիւնը եւ օգտուելով ԱՄՆ-ու «ահաբեկչութեան դէմ պայքար» տարազին գտած ընդունելութենէն, իրենց իսկ ստեղծած եւ հրահրած պաղեստինեան դիմադրութեան եւ փոխադարձ յարձակումի դէպքերը Ե. Արաֆաթի կազմակերպած ահաբեկչութիւնները ըլլալով մկրտեցին եւ անոնց դէմ պատերազմ հռչակեցին: Այս պատերազմը ինքնատիպ որակեցի, վասնզի միակողմանի էր: Կը մղուէր երբ թէ ինքնավար, սակայն արդէն իսկ գրաւուած, ազատութիւնը գտնելու առիթ չտրուած հաւաքականութեան մը, բանակ չունեցող, զէնք գնելու իրաւասութենէ զուրկ ժողովուրդի մը դէմ, որ որեւէ կերպով չէր նմաներ Աֆղանիստանի Թալիպաններուն, որոնք աֆղան բանակին եւ օրինաւոր իշխանութեան դէմ կը կռուէին եւ կրօնական բռնատիրութիւն մը հաստատած էին: Լեռներ քաշուած՝ զինուորականներ անջատ ուժ մը կը ներկայացնէին: Իսրայէլ իր զօրաւոր բանակը ղրկեց պաղեստինեան ինքնավար քաղաքներու վրայ, որոնք երբեմն գրաւուած եւ ԱՄՆ-ու եւ ՄԱԿ-ի ազդարարութեամբ պարպուած էին: Այս վերջին պատերազմին մեռեալներու գրեթէ բոլորը պարզ ժողովուրդէն էին: Հազարաւոր երիտասարդներ որպէս կասկածելի ձերբակալուեցան եւ Իսրայէլ տարուելով բանտարկուեցան դատուելու համար:

Այս բաժներս Ա. Շարոնի գաղափարակիցներու կողմէ պիտի հերքուին հարկաւ: Թերեւս չէզոք քննադատներ ալ գործածած մի քանի բառիս համամիտ չըլլան: Սակայն անվիճելի ճշմարտութիւն մը կայ, որ Մարտ ամսուան վերջին օրերուն սկսող իսրայէլեան բռնագրաւումին եւ կին ու տղայ չխնայող կռուին դէմ ՄԱԿ-ի որոշումը միաձայն էր: Գրաւման զօրքերը ինքնավար շրջաններէն ետ քաշելու ազդարարութիւնը ԱՄՆ-ու առաջարկով առնուեցաւ:

Ա. Շարոն յամառեցաւ, մինչեւ ահաբեկչական բոլոր բոյները քանդելը, յանցագործներուն բռնուիլը եւ պահուած զէնքերու գտնուիլը զինուորական գործողութիւնը շարունակելու որոշումը բացայայտ կերպով յայտարարեց: Իր երկրին ժողովուրդը պաշտպանելու համար միակ ելքը այդ վարմունքին մէջ տեսաւ: Իրօք, զինուորական գործողութիւններուն սկիզբէն ի վեր շաբաթ մը անցած էր եւ ինքզինքը զոհելով կատարուած ահաբեկչութիւնները դադրած, ոչ մէկ իսրայէլացիի քիթ արիւնած, քաղաքներու մէջ ժողովուրդը բնական կեանքին վերադարձած էր: Այդ էր պատճառը որ Ա. Շարոն եւ իր հռչակած պատերազմը հրեայ ժողովուրդին հաւանութեան արժանացած էին եւ ստուար մեծամասնութիւն մը ամբողջ յոյսը այս զինուորական գործողութեան կապած էր:

Բայց այս յոյսը երկու օր վերջ յօդս պիտի ցնդէր եւ նոր դէպքեր իսրայէլացի նոր զոհեր պիտի խլէին: Անգամ մը եւս Եւրոպացիները իրաւացի պիտի ելլէին եւ յայտնի պիտի դառնար որ ճնշումը օգտակար միջոցը չէր, Փիզիքի օրէնքը չէր փոխուէր. ազդեցութիւնը հաւասար էր հակազդեցութեան: Ճնշուած տարրը իր հակազդեցութիւնը ցոյց պիտի տար եւ պայթումը տեղի պիտի ունենար այն կէտին վրայ, ուր պաշտպանութիւնը ամէնէն աւելի տկար էր:

ՄԱԿ-ի ազդարարութեան անհետեւանք մնալով զէրոյի իջաւ անոր հեղինակութիւնը: ԱՄՆ ստիպուած եղան կրկնել ազդարարութիւնը: Այս անգամ աւելի ազդեցիկ ըլլալ փորձեցին. առանց պայմանաժամի, անմիջապէս զինուորական գործողութիւնները կասեցնելու եւ գըրաւուած տեղերը պարպելով հին սահմանները քաշուելու անհրաժեշտութիւնը, հրամայականը կար յայտարարութեան մէջ: Ճ. Պուշ եւս տառացիօրէն նոյնը ըրաւ: Սակայն բան մը պակաս էր այս ազդարարութիւններուն մէջ, որոնք ձեւական ըլլալ կը թուէին: Չկար այն ըսպառնալիքը, որ կար նախապէս Սերպիոյ, Իրաքի եւ վերջին անգամ ալ Թալիպաններու ուղղուած ստատին մէջ: Հակառակ խիստ ազդուին, զինուորական գործողութիւնները շարունակելու պարագային Թէլ-Աւիվը ռմբակոծելու խօսք չկար, չէր կրնար ըլլալ. վասնզի Ճ. Պուշի կեցուածքը կացութիւնը փրկել չէր. կը միտէր երեւոյթները փրկելու: Աշխարհի հզօրագոյն ուժը, միակ գերպետութիւնը ըլլալու յաւակնութիւնը ունեցող երկրին նախագահը կարծուածին չափ ազատ եւ ազդեցիկ չէր: Յայտնի եղաւ որ Ա. Շարոն իրաւունք ունէր չվախնալու եւ այս նիւթին մէջ Ամերիկայի հրեայ լոպիին քողարկուած ուժին վստահելու: Ամերիկեան քաղաքականութեան կը մնար ձգձըգելու, Իսրայէլի ժամանակ շահեցնելու միջոցներ փորձել: Արտաքին գործերու նախարարը ուղարկեց, կողմերը համոզելու եւ հաշտութեան եզրի մը հեռանըկարը, յոյսը գոնէ ստեղծելու մաղթանքով: Սակայն, անոր դիւանագիտական ճամբորդութիւնը ամենաերկար ուղիով, կարեւոր արաբ երկիրներու նախագահներուն հանդիպելով պիտի հասնէր Իսրայէլ եւ Պաղեստին: Ա. Շարոն, որ այս մաքրագործումին, պատերազմին երեք շաբաթ տեւելուն մասին խօսած էր, «անմիջապէս, առանց ժամկէտի» եղած ազդարարութենէն ետք գործողութիւնները արագացնելու եւ կարելի եղածին չափ կանուխ աւարտելու զիջողութիւն մը, ջանք մը միայն խոստացաւ. թէեւ հրամանատար զօրավարը, անցնող երկու շաբթէն ետք տակաւին երեք շաբթի անհրաժեշտութիւնը կը տեսնէր: Այդ հարկաւոր ժամանակն ալ պիտի չնորհուի, տակաւին քանի մը հարիւր պաղեստինցի եւ քանի մը տասնեակ իսրայէլացի զինուոր պիտի զոհուին, հարիւրաւոր շէնքեր քարուքանդ պիտի ըլլան, գրաւուած տեղերը աւերակ վիճակով պիտի պարպուին, հրասայլերը ետ պիտի քաշուին, արաբ ղեկավարներ պիտի ձերբակալուին եւ զոհուին – սակայն նոր հայդուկներ պիտի ծնին, հին հայդուկներ ղեկավար պիտի դառնան, մինչեւ նոր զէնքերու հայթայթումը կրկին ինթիֆատայի դրութեան պիտի դիմուի, հաշտութիւնը բռնութեամբ ընդունիլ տրուի իսկ, խաղաղութիւնը պիտի չգայ:

Ա. Շարոն իր հնարած պատերազմը շահած ըլլալու պատրանքը պիտի ունենայ, մինչդեռ թէ՛ Իսրայէլացիներու եւ թէ՛ համայն աշխարհի վստահութիւնը պիտի կորսնցնէ, ԱՄՆ-ու համակրանքէն պիտի զրկուի:

Իսրայէլ, պատերազմը շահած ըլլալու քարոզչութեան ազդեցութենէն ետք պատրանաթափ պիտի ըլլայ եւ պիտի զգայ որ խոստացուած բնականոն կեանքը հեռու է տակաւին եւ ի զուր զոհ տուած հարիւրաւոր զաւակները պիտի սգայ, իսկ ԱՄՆ Իսրայէլի նման փոքրիկ պետութեան մը իսկ խօսք եւ կամք պարտադրելու անկարող, ամբողջ աշխարհի վստահութիւնը արդէն իսկ կորսնցուցին: Իրենց գերպետութեան արժանապատուութեան կըրած վէրքը դարմանած էին բոլոր երկիրներու ղեկավարները զօրավիգ ունենալով եւ Աֆղանիստանի պատերազմը շահելով. մինչդեռ այսօրուան կացութիւնը աւելի նուաստացուցիչ է եւ դժուար թէ Իրաքի դէմ նախորդ կողմնակիցները կարենան վերագտնել: Արդէն կասկած չկայ որ Իրաքի դէմ վարած քաղաքականութիւնը ոչ թէ իրենց երկրին, այլ, Իսրայէլի ապահովութեան ի խնդիր էր եւ շատ հաւանաբար հրէական լոպիին ազդեցութեան տակ էր որ պիտի շարժէին. ներկայ պայմաններուն մէջ հարկ չունին աճապարելու:

Հանդիսատեսներու ներկայութեան ըսպաննելու կանխամտածութեամբ ցուլը մրցարան մղող եւ զայն հոն բանտող ցլամարտիկի մը դերը խաղաց Ա. Շարոն: Իր կարմիր պաստառով գրգռեց եւ վրան կանչեց անճար հակառակորդը եւ յոգնեցընելով ուժը սպառելէ ետք, խելակորոյս իւրաքանչիւր յարձակումի փոխարէն տուաւ մահացու նոր հարուած մը: Տուրքի անմիջական դիտորդներու խելահեղ «օլէ»ներէն խանդավառ՝ չնկատեց արենայէն դուրս զարգացած եւ բորբոքած հակացոյցերը, ականջ չտուաւ աշխարհի ամէն կողմէն բարձրացած բողոքներուն, չլսեց կամ չիմանալու եկաւ Հռոմի Պապին աղեխարշ աղօթքներն ալ: Զանդրադարձաւ թէ իր յամառ եւ անիմաստ պատերազմով պատճառ եղաւ որ հրեայ ժողովուրդը կորսնցնէ այն տաք վերաբերումը, որուն արժանի եղած էր ցեղասպանութեան վայրագութիւններէն ադին: Գետին պատրաստեց որ վերադարձին հակասեմական հոսանք մը, մինչեւ իսկ Հրեաներու եւ Իսրայէլի բարեկամ ու համակիր ժողովուրդներու մօտ: Նացիական կեռ խաչը կրկին պղծեց իրենց գերեզմանները: Բարեկամ եւ զինակից Թուրքիոյ ժողովուրդն ալ ոչ արհամարհելի ցոյցեր կազմակերպեց ու վարչապետը կորսնցնելով իր պաղարիւնը չկըրցաւ զսպել զայրոյթը եւ «ցեղասպանութիւն» որակեց Ա. Շարոնի արարքը: Որքան ալ այդ յայտարարութեան տէրը կարկտանով մը յետս կոչում ընէր, յայտնի պիտի դառնար թէ Թուրքեւիսրայէլ բարեկամութիւնն ու գործակցութիւնը որքան արուեստական եւ խախուտ էին: Հրէական պաշտօնական հակազդեցութիւնն ալ չուշացաւ, որով ամենայն տեղեկութեամբ բացայայտուեցաւ որ Հայկական ցեղասպանութեան հերքումը զուրկ էր պատմական եւ գիտական փաստերէ: Համբակ խաղ մը, խաբուսիկ բարեկամութիւն մը կանգուն պահելու համար արտօրանքով, փխրուն հողի կպցուած յենակ մըն էր ան որ դիւանագիտական նպատակներու կը ծառայէր:

Կարելի չէ հետեւիլ այս ինքնատիպ պատերազմին բոլոր փուլերուն եւ չզարմանալ:

Մարդ առնուազն Ա. Շարոնի նման կրքոտ եւ խելակորոյս պէտք է ըլլայ չտեսնելու համար որ այսօր Ե. Արաֆաթ իր քանի մը քառակուսի մեթր տարածութեամբ սենեակին մէջ իսկ աւելի զօրաւոր էր, քան երբեք: Մարդ Ճ. Պուշի նման չորս տարի վերջի ընտրական հաշուին մէջ կորսուած պէտք է ըլլայ անտեսելու համար այն իրողութիւնը որ նոյնիսկ եթէ Արաֆաթ սպաննուի կամ վերջնական աքսորուի, իր աջ բազուկը կամ ապագայի յաջորդը նկատուող համախոհները բռնուին եւ չէզոքացուին, պաղեստինեան հարցը դադրած է շրջանային հարց ըլլալէ. դարձած է արաբ եւ իսլամ աշխարհի խնդիր որ ունի նաեւ քրիստոնեայ լայնածաւալ տարածքին հետաքրքրութիւնը եւ համակրանքը: Մարդ միամիտ պէտք է ըլլայ չկարենալ գուշակելու համար որ եթէ Ա. Շարոն իր փափաքած ձեւով կատարեալ յաջողութիւն ձեռք բերէ եւ նոյնիսկ իր նախատեսած ապահովութեան գօտիները հաստատէ, գրաւեալ տեղերէ հրասայլերուն ետ քաշուելուն յաջորդ օրն իսկ նոր զէնքեր պիտի սկսին ներխուժել եւ պիտի ծնին նոր մարտիկներ, որոնք այս անգամ պիտի վարուին ոչ միայն որպէս հայրենասէրներ, այլ նաեւ որպէս ատելավառ վրիժառուներ: Նոր ղեկավարներ երեւան պիտի ելլեն, նուազ խոհեմ, նուազ փորձառու, աւելի մոլեռանդ եւ աւելի դըժուարահաճ:

ԱՐԱՄ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

ԽԱՉԻԿ ԵՐԼՄԱԶԵԱՆԻ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ՝ «ԿՈՄԻՏԱՍ»

Մարսէյլի 9-րդ եւ 10-րդ թաղամասերու քաղաքապետարանը ազնիւ գաղափարը ունեցաւ Ապրիլ 24-ի շաբաթը (22-27) նուիրելու հայ մշակոյթի, յատկապէս հայ երաժշտութեան առաքեալին՝ Կոմիտասի, պանծացնելու համար յիշատակը 1915-ի զոհերուն: Այս առթիւ հրաւիրուած էր խօսելու Խաչիկ Երլմազեան, Կոմիտասի կեանքին ու գործին մասին: Նախաձեռնութիւնը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 22-ի երեկոյեան քաղաքապետարանի սրահին մէջ, որ լեցուած էր բերնէ բերան: Բանախօսին կ՚ընկերանար Երեւանի Օփերայի եւ այժմու Ս. Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ մեներգչուհին՝ Նայիրա Աբրահամեան, որ նախքան բանախօսութեան սկիզբը քնքշօրէն մեկնաբանեց Կոմիտասի «Օրօր»ը:

Կազմակերպիչներու ուղղուած շնորհակալութենէն յետոյ, բանախօսը (ամբողջութեամբ Ֆրանսերէն) կատարեց իր խօսքին մուտքը՝ ընդգծելով անմահ վարդապետին հայ երաժշտութեան մէջ գրաւած եզակի տեղը, վայելած ժողովրդականութիւնը, նոր սերունդի բանաստեղծներուն, նկարիչներուն համար ներշնչման աղբիւր դարձած ըլլալու իրականութիւնը եւ ըսաւ թէ՝ այսօր ըլլայ Հայրենիքի թէ Սփիւռքի զանազան քաղաքներուն մէջ գոյութիւն ունեցող երգչախումբեր (Փարիզ, Լիոն, Պոլիս, Լոս-Անճըլըս, Գանատա եւն.), երաժշտանոցներ (Երեւան), նոյնիսկ փողոցներ (Ալֆորվիլ, Շաւիլ) մկրտուած են իր անունով: Անոնց պատճառը վերագրեց, Կոմիտասի կատարած հայ ժողովրդական երգը յայտնաբերելու, դասաւորելու, զտելու, մաքրելու եւ զայն երաժշտական աշխարհին ծանօթացնելու հսկայ աշխատանքին: Ան տուաւ Վարդապետին կեանքին գլխաւոր գիծերը. «Կոմիտաս, աւազանի անունով Սողոմոն Սողոմոնեան ծնած է 1869 Սեպտ. 26-ին Կուտինա (Քէօթահիա): Մէկ տարեկանին կը մահանայ մայրը եւ հայրը կը խնամէ Կոմիտասը մինչեւ 11 տարեկան: Էջմի-

ածնի Ս. Գէորգ Դ. Կաթողիկոսի փափաքով, Կուտինայի առաջնորդը 20 մանուկներու մէջէն կ'ընտրէ Սողոմոնը՝ Էջմիածին տանելու եւ որպէս Հոգեւորական պատրաստելու Համար: 1881-ին, Հազիւ 11 տարեկան գիւղացի, խեղճ տղան, կը մեկնի Էջմիածին եւ Կաթողիկոսին կը ներկայանայ, որու ուղղած Հայերէն Հարցումները չի Հասկնար եւ Թրքերէն կ'ըսէ. «Հայերէն չեմ գիտեր, բայց Հայերէն կրնամ երգել»: Կաթողիկոսը մօտիկ կ'ընէ Սողոմոնի սքանչելի ձայնը, կը յուզուի, կը սկսի արցունքներ թափել եւ կ'ընդունի Գէորգեան Ճեմարանը: Ան արդէն 1885-ին կը ձեռնարկէ գիւղերու մէջ երգեր Հաւաքելու եւ զանոնք կը գրէ Հայկական ձայնագրութեամբ»: Հոս, Խ. Երլմազեան չատ կարճ ծանօթութիւններ տուաւ Համբարձում Լիմոնճեանի (1768 - 1839) ստեղծած Հայկական ձայնագրութեան մասին, գրատախտակի վրայ տըւած օրինակով ըրաւ բաղդատութիւնը՝ եւրոպականին Հետ: Ապա, անդրադարձաւ 1890-ին Սողոմոնի աւագ սարկաւագ, 1893-ին աբեղայ եւ 1895-ին վարդապետ ձեռնադրուելուն եւ Կոմիտաս անունը ստանալուն եւ շարունակեց. «1896_ին Կոմիտաս կը մեկնի Գերմանիա՝ Պէրլին, զարգացնելու Համար ուսումը Րիխարտ Շմիթի մօտ եւ երեք տարի կը Հետեւի նաեւ փիլիսոփայութեան, գեղագիտութեան եւ նկարչութեան: Կ'աւարտէ քրտական երաժշտութեան տեսական դասընթացքը: 1899-ին կը վերադառնայ Էջմիածին եւ կը լծուի երաժշտական - դաստիարակչական աշխատանքի: Կը փորձէ եւրոպական երաժշտութեան օրէնքները յարմարցնել Հայ երգին»:

Խ. Երլմազեան չեշտը դրաւ Հայկական երաժշտութիւնը եւրոպականէն զանազանող ազդակներուն վրայ եւ Կոմիտասի տեսակէտէն առաջնորդուելով ըսաւ. «Եւրոպականին մէջ մաժէօր, մինէօր, քրոմաթիք, տիաթոնիք ձայնանիշեր կան, կը գործածուին օքթաւներ. ըստ Կոմիտասին, ասոնք Հայկական չեն: Ե. դարէն ի վեր շարականները երգուած են թեթրաքորտներու վրայ, եւ ոչ թէ օքթաւներու»: Բանախօսը տուաւ Կոմիտասի յայտնած Հետաքրքրական կարծիքը. «Մեր երաժշտութիւնն էլ, իր ամբողջ ոգով ու ոճով նոյնքան արեւելեան է, որքան Պարսիկը եւ Արաբականը, բայց ոչ Պարսիկ-արաբականը մերն է եւ ոչ էլ մերը անոր մէկ մասն է. այլ խնդիր է թէ անոնց ազդեցութեան ենթարկուած է. ճիշդ այնպէս, որպէս մեր լեզուն Հնդեւրոպականի մէկ ճիւղն է. այնպէս են եւ պարսկերէնը, քրտերէնը, գերմաներէնը եւայլն, բայց մեր լեզուն ոչ գերմաներէն է, ոչ քրտերէն, եւ ոչ էլ պարսկերէն»:

Բանախօսը խօսեցաւ նաեւ եւրոպական եւ Հայկական երաժշտութեան մէջ գործածուած կշռոյթներու եւ Հայկականին մէջ շեշտին ո՞ւր դրուած ըլլալու կարեւորութեան մասին եւ տուաւ օրինակ մը. «Առ քեզ Աստուած», որ կը նշանակէ «դէպի քեզ, ո՛վ Աստուած»: Այս նախադասութեան մէջ կարեւորագոյն բառը «քեզ»ն է, ինչպէս որ Կոմիտաս յօրինած է եւ ճիշդն է: Եկմալեանի մէջ շեշտուած է, դժբախտաբար, «դէպի»ն, որ սխալ է:
Շեշտուեցան Կոմիտասի երկար եւ տքնաջան ուսումնասիրութիւնները, մասնագիտական ներՀուն վերլուծականները, Հայ Հոգեւոր թէ աշխարՀիկ երգերը մաքրագործելը, գիւղացիներուն ուրախ թէ տխուր կեանքին մասնակցիլը, ինքզինք ծածկելով, պատերու ետեւէն, տանիքներու վրայէն երգեր լսելը եւ վերջապէս 3000 եւ աւելի երգեր արձանագրելը:
Երլմազեան շարունակեց ըսելով. «Կոմիտաս Հայ երգն ու երաժշտութիւնը Համերգներով ու բանախօսութիւններով օտարներուն ծանօթացնելու նուիրական նպատակով նախ կը մեկնի Թիֆլիս, ապա 1906-ին Փարիզ, 1907-ին Ժընեւ, Լօզան, Ցիւրիխ, Պէրն, Վենետիկ, Պէրլին եւլն.: 1906 Դեկտ. 1-ին Փարիզի մէջ տուած Համերգին ներկայ եղող Վիէննայի փրոֆէսէօրներէն մէկը, Համերգի վերջաւորութեան կ'ըսէ. «Չեմ Հասկնար. եթէ Աստուած Հայոց ձայնը չլսէ, ապա որո՞ւ ձայնը պէտք է լսէ»: Իսկ Սորպոն Համալսարանի փրոֆ, ծանօթ երաժշտագէտ Լուի Լալուա, կախարդուած Կոմիտասի արուեստէն, կ'ըսէ. «Ոչ ոք կրնայ ինծի մեղադրել չափազանցութեանս մէջ. եթէ ըսեմ՝ որ այդ Համերգը յեղաշրջում մըն էր, որ իր յայտնութեամբ զարմացուց զիս: Մեզմէ ոչ ոք կրնար միտքէն անցընել գեղեցկութիւններն այդ արուեստին, որ խնկապէս ոչ եւրոպական է, ոչ ալ արեւելեան, այլ ունի եզակի նկարագիր մը՝ շնորհալի քաղցրութեան, խորաթափանց յուզման եւ ազնիւ զօրովի...»:

1907 - 1908 թուականներուն Կոմիտաս կրկին կը զբաղի Հայկական խազերով եւ ձայնագրութեամբ: Կ'ունենայ նաեւ օփերա ստեղծելու գաղափարը. սակայն կէս կը մնայ այս մէկը: 1910-ին, չդիմանալով Էջմիածնի անշնչելի օդին, կը մեկնի Պոլիս, ուր եւս կ'ունենայ բազմաթիւ դժուարութիւններ, սակայն կը շարունակէ իր աշխատանքը մեծ նուիրումով: Կը կազմէ 300 Հոգինոց «Գուսան» երգչախումբը եւ կը պատրաստէ աշակերտներ: Ուրախութիւնը, Հպարտութիւնը, ազգային գիտակցութիւնը կը տարածուի ամէն տեղ: 1913-ին կը վերադառնայ Էջմիածին: Ապա կը մեկնի Պէրլին, իր գործերը Հրատարակել տալու Համար, եւ կրկին Պոլիս:

1915-ի Ապրիլին Պոլսոյ Հայ մտաւորականներուն Հետ Կոմիտաս եւս կը ձերբակալուի եւ Օսմանեան Պետութեան կողմէ տեղաՀան կ'ըլլայ: Մինչ Կոմիտասի ընկերացող մտաւորականներ կը սպաննուէին մի առ մի, ան բարեկամական միջամտութիւններու շնորհիւ կը պաշտպանուի եւ կը դրուի Զանղըրըի բանտը, 5 ամիս վերջ կը ղրկուի Պոլիս: Բայց այդ միջոցին իր Հարազատ ժողովուրդի զաւակներուն տառապանքը, չարչարանքը, Հալածանքը տեսնելով, ապրելով, ինք եւս Հոգեպէս կը տառապի եւ կը կորսնցնէ իր մտային առողջութիւնը: Միջոց մը կը դարմանուի Լա Փէ Հիւանդանոցին մէջ, յետոյ իր ուսանողները զինք կը տանին Փարիզ, Վիլժիւիֆի Հիւանդանոցը, ուր կը մնայ մինչեւ իր մաՀը՝ 1935: Շատ անգամներ իրեն կ'այցելեն բարեկամներ, ծանօթներ, ընկերներ, որոնց բոլոր Հարցումները, Հետաքրքրութիւնները կը ձգէ անպատասխան(*), երբեմն միայն Հազիւ ժպիտ մը շնորհելով: Հայ երաժշտութեան գիտական դպրոցի Հիմնադիր Կոմիտասի մարմինը կը փոխադրուի Հայրենի Հողը 1936-ին եւ կը թաղուի պետական Պանթէոնի մէջ:

Խաչիկ Երլմազեան բնականօրէն անդրադարձաւ Կոմիտասի ստեղծագործութիւններուն եւ մշակումներուն եւ զանոնք բաժնեց երկու գլխաւոր մասերու՝ Ա. Հոգեւոր երգեր եւ պատարագ, Բ. Խմբերգներն ու մեներգները: Առաջին մասին մէջ ըսաւ. «Կոմիտաս ջանք չի խնայեր թէ Էջմիածնի եւ թէ Պոլսոյ մէջ Հոգեւոր երգերը մէջտեղ Հանելու, զանոնք օտար ազդեցութիւններէ մաքրելու, օտար տարրերէ զտելու, մէկ խօսքով՝ եկեղեցական երաժշտութիւնը վերանորոգելու Համար»: Այս երգերէն որպէս նըշոյլ առաւ՝ «Սիրտ իմ սասանի»ն, զոր սքանչելիօրէն մեկնաբանեց Նայիրա Աբրահամեան:

Յարգելի բանախօսը, շեշտեց Կոմիտասեան պատարագի գեղեցկութիւնը եւ ըսաւ մէջբերում մը. «1933_ին Փարիզի մէջ, իր աշակերտներէն Վարդան Սարգսեանի եւ Կոմիտասեան Յանձնաժողովի անուրանալի ջանքերով Հրատարակուած երգեցողութիւն Սրբոյ Պատարագի յառաջաբանէն Հայաստանեայց եկեղեցւոյ Պատարագի դաշնաւորումը, որ կատարած է Կոմիտաս վարդապետ, մեր յոգնավաստակ երաժըշտին բազմաձայնական արտադրութեանց կարեւորագոյնն է: Վարդապետը անոր վրայ աշխատած է մինչեւ այն րոպէն ուր անողորմ Հիւանդութիւնը կասեցուց իր աշխատանքը: Այդ պատարագի Հիմնական եղանակները ան քաղած էր մասամբ Էջմիածնի մէկ քանի ամենատարեց միաբաններէն, մասամբ անշուք գիւղերու քաՀանաներէն եւ մասամբ օգտուած՝ Թաշճեանի Հրատարակած պատարագի պոլսական եղանակներէն, զանոնք զտելով, անոնցմէ վտարելով Թրքական կամ բիւզանդական տարրերը: Թէ ո՛ր եղանակը ո՛ր տեղէն քաղած է, չենք գիտեր, այդ մասին վարդապետը որեւէ ծանօթութիւն չէ թողած: Գիտենք որ ան Հիմնական եղանակներէն ոչ մէկը իր կողմէ չէ Հնարած...: Այս սքանչելի պատարագը, որ կ'երգուի մինչեւ այսօր մեր եկեղեցիներուն մէջ, գրուած է արական քառաձայն խումբի Համար: Նկատի առնելով սփիւռքի դժուարութիւնները (լաւ, բարձր, պատրաստուած ձայներ), Կոմիտասի շնորՀաշատ աշակերտը եւ Մարսէյլի Նախկին Արմէնիա երգչախումբի Հիմնադիր ղեկավարը՝ Վարդան Սարգսեան իջեցնելով թօնալիթէն (ձայնականութիւնը), կը վերածէ երկսեռ խումբի Համար որպէսզի աւելի գործածական դառնայ:

Բ. _ «Կոմիտասի խմբերգները իր ստեղծագործութիւններուն մէջ կը գրաւեն շատ կարեւոր տեղ մը» ըսաւ բանախօսը եւ աւելցուց թէ՝ ինչո՞ւ Կոմիտաս ամէնէն շատ զբաղած է խմբերգներով եւ մի առ մի նշեց պատճառները: «Երգչախումբը միակ միջոցն էր, որուն կրնար դիմել յօրինողը, իր գործը լսելի դարձնելու Համար: Վարդապետը խորապէս Համոզուած էր երգչախումբի գեղարուեստական առանձնայատկութիւններուն, Հաղորդականութեան ունկնդիրներու վրայ ազդելու իրականութեան: Ան գիտէր նաեւ թէ՝ խմբային երգեցողութիւնով կարելի էր ժողովուրդի Հետ խօսիլ, պարզ, Հասկնալի լեզուով: Իր երգչախմբային գործերուն մէջ առանձնաշնորՀեալ տեղը կը գրաւեն Հարսանեկան երգերը, զոր կ'երգեն Հարսնցուի ընկերուՀիները, ամբողջ գիշեր, Հարսնիքէն առաջ, զինք զարդարելու ատեն: Կան նաեւ Հարսանեկան երգեր, որոնք կը վերաբերին փեսային, անոր ընկերներուն, կամ Հարս ու փեսային մօրը եւ այլն»:

Բանախօսը անդրադարձաւ՝ մեներգներու եւ խմբերգներուն բովանդակութեան, իր գործածած գեղարուեստական պարզ ու կատարեալ ազգային տարբեր տարբեր կերպարներուն, ըսելով թէ՝ Կոմիտաս իր գրած դաշնակի վեց կտորներէն զատ, յօրինած եւ դաշնաւորած է ողբերգական, աշխատանքային, կատակային, ծիսական, մանկական, Հերոսական, բնութեան երգեր: Որպէս օրինակ մեներգչուհի Ն. ԱբրաՀամեան իր գրաւիչ ձայնով մեկնաբանեց՝ «Ծիրանի Ծառ»ը (բնութեան), «Երազ»ը (Հայրենասիրական), «Զինար Ես»ը (սիրային), «Անտունի»ն (պանդուխտի) երգերը:

Արդար կ'ըլլայ նշել թէ՝ այս շաՀեկան բանախօսութիւնը մեծ Հետաքրքրութիւն յառաջացուց ֆրանսացի եւ Հայ ունկընդիրներու մօտ, որոնք յոտնկայս եւ երկարատեւ ծափաՀարութիւններով գնաՀատեցին բանախօսն ու մեներգչուՀին:

Պր. Խաչիկ Երլմազեան յետ բանախօսութեան ներկայացուց մեներգչուՀին՝ Նայիրա ԱբրաՀամեանը, որ ունի Հմայիչ, դիւթիչ եւ սրտագրաւ ձայն մը: Աւարտած է Երեւանի Կոմիտաս երաժշտանոցը, լաւագոյն նիշով, աշխատած է եօթը տարի շարունակ Հանրածանօթ երգչուՀի՝ Գոհար Գասպարեանի Հետ, եղած է Երեւանի Օփերայի մեներգչուՀի, ըստանձնած է արդէն կարեւոր դերեր զանազան խաղերու մէջ եւ եղած է դափնեկիր շատ մը մրցոյթներու: Այժմ մեներգչուՀի է Մայր Եկեղեցւոյ խումբին եւ կը յաճախէ «Բըլիբրալ» դպրոցը, կարեւոր տեղ մը գրաւելու Համար Օփերայի միջազգային ասպարէզին ներս:

Այս նախաձեռնութեան յաջորդեց, միշտ քաղաքապետարանի մէջ, Կոմիտասի եւ Հայ մշակոյթի նուիրուած ցուցաՀանդէսը, պատրաստուած «Արամ» կազմակերպութեան եւ Մշակոյթի Տան կողմէ:

«Լա Փրովանս» թերթը լայնօրէն կ'անդրադառնար բանախօսութեան եւ ցուցաՀանդէսին, Ապրիլ 24_ի թիւով:

ԱՆԻ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

(*) ԽՄԲ. («ՅԱՌԱՋ»). _ Այդ շրջանին, Կոմիտաս ունեցած է լուսաւոր պաՀեր, նոյնիսկ շահեկան արտայայտութիւններ՝ «Կոմիտաս վարդապետ կը խօսի» («Յառաջ», Յունուար 25, 1931):

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՄՈՆՓԸԼԻԷ

Կիրակի, Ապրիլ 28_ին Մոնփըլիէ քաղաքի եւ շրջակայքի բնակիչները «Տարագիրներու օր»ուան ընթացքին յիշատակեցին 1915_ի Եղեռնը: Հանդիսութիւնը սկսաւ ժամը 11·15_ին Մոնփըլիէի քաղաքակեդրոնը գտնուող յուշարձանին առջեւ: Կարելի չէր «Հոծ» որակել ներկայ բազմութիւնը, սակայն 30 Հոգինոց խումբը կը յատկանշուէր՝ իր այլազանութեամբ: Մոնփըլիէի քաղաքապետ Ժորժ Ֆրէշի եւ Հէրոյի ծերակուտական Անտրէ Վեզինեէի կողքին կային Նախկին ռազմիկներ, Հայորդիներ եւ Հայ մշակոյթի Համակիրներ:

Արարողութիւնը սկսաւ Վալանսի Նարեկ Ա. Քհնյ. Վարդանեանի օրՀնեքով, որմէ ետք «Ամիքալ տէ Արմէնիէն տը Մոնփըլիէ է տը սա բէժիոն» կազմակերպութեան նախագաՀ Պր. Ստեփան Գոճայեան խօսք առաւ եւ չեշտեց թէ ցեղասպանութեան Հանդէպ պաՀանջատիրութեան յիշատակումի մղիչը վրիժառու զգացումներ չեն, այլ նմանօրինակ արարքներու կրկնութիւնը արգիլելու փափաքը: Այլապէս «յիշելու պարտականութիւնը» իր դերը չի կատարեր: Պր. Գոճայեան «Հակա _ Հանրապետական» որակեց Կրընոպլի եւ Ալֆորվիլի յուշարձաններուն սրբապղծումը:

Ապա խօսք առաւ Մոնփըլիէի քաղաքապետ եւ երեսփոխան Պր. Ժորժ Ֆրէշ, որ անդրադարձաւ Հայ _ մոնփըլիէական յարաբերութիւններու Հոլովոյթին, մանաւանդ Հէրոյի երեսփոխանի մը միջամտութեան, միայն «կաթիլ մըն էր ծովուն մէջ»: Պր. Ֆրէշ յիշեցուց ներկաներուն Հայերուն ընդդիմութիւնը զանազան ասպատակութիւններու եւ աւելցուց որ Հայերը յաճախ ստիպուած գլուխ ծռեցին, բայց բնաւ տեղի չտուին: Ան նաեւ աւելցուց որ Հայոց Եղեռնին յաջորդեցին ուրիշ ջարդեր, ինչպէս Հրեաներունը եւ գնչուներունը եւ որ Հարկ է յուշարձաններ կառուցանել որովՀետեւ ատելութեան պատճառները չեն անՀետացած:

Պր. Ֆրէշի խօսքէն ետք Մոնփըլիէ քաղաքի, «Արմէնի Վիվանթ» եւ «Ամիքալ տէ Արմէնիէն տը Մոնփըլիէի է տը սա Բէժիոն»ի կողմէ ծաղկեպսակներ զետեղուեցան յուշարձանին առջեւ. կարգ մը ներկաներ իրենց անՀատական ծաղկեփունջերն ալ զետեղեցին այս առիթով:

Ապա ներկաները ուղղուեցան «Սէն Մաթիէօ» եկեղեցին, ուր Հայր Վարդանեան պատարագեց եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն կատարեց 1915_ի նաՀատակներուն Համար, երգեցողութեամբ մասնակցեցան Պր. Սարգիս Տօնապետեան (Տէնինէն) եւ Տիկին Լուսիա Աճէմեան _ Աւագեան (Տըքաղվիլէն): Հայր Նարեկ Եղեռնի ճանաչումը Համեմատեց ճիւղի մը եւ անդրադարձաւ այն բոլոր թուրք մտաւորականներուն որոնք կ'ընդունին պատմական ճշմարտութիւնը:

Հանդիսութեան վերջին Հանգրուանը Հանդիպում մըն էր «Հայաստան 1889_1925, լէ զ'անֆան տ'Արմէնի տան լա թուրմանթ» գիրքի Հեղինակ Պր. Անրի Տիւֆուրին Հետ: Պր. Տիւֆուր Համառօտ ձեւով ներկայացուց գիրքին բովանդակութիւնը եւ օգտագործած աղբիւրները: Ան նաեւ աւելցուց որ իր գիրքը պատմավերլուծական գործի մը Հանգամանքը չունի, այլ պարզապէս վկայութիւն մըն է օրուան դէպքերուն մասին:

Պր. Տիւֆուր պատասխանեց ներկաներուն Հարցումներուն Թուրքիոյ այժմու քաղաքականութեան եւ Եւրոպայի Միութիւն մտնելու ճիգերուն մասին: Հանդիպումի աւարտին Պր. Տիւֆուր մակագրեց իր գիրքը: Հանդիսութիւնը վերջացաւ ժամը 17·35_ին:

Ն. Ծ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀՕՄ-Ի ՋԱՒԱԽՔԻ ԿԵԴՐՈՆԸ

Մայիս 1_էն Ախալքալաքի մէջ գործունէութեան սկսած է ՀՕՄ_ի (Հայ Օգնութեան Միութիւն) Ջաւախքի մասնաճիւղին կեդրոնական գրասենեակը: Նպատակն է շրջանին մէջ կրթական, մշակութային, առողջապաՀական, ընկերատնտեսական աշխատանք տանիլ: Ծրագրուած է ՀՕՄ_ի այլ գրասենեակներ ալ բանալ Ջաւախքի միւս քաղաքներուն մէջ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՆԻՍ. _ Սարգօ Կէտիկ 150 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին, իր սիրեցեալ կնոջ՝ Էկլանթին _ Լիւսէթի մահուան եօթնե_րորդ տարելիցին ի յիշատակ (1995, Մա_յիս 11):

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ս. Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնը
եւ
ՄԱՇՏՈՑ, Հայ Լեզուի
Պաշտպանութեան Միութիւնը
կը կազմակերպեն
ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ _ ԶՐՈՅՑ
Հայրենի հանրածանօթ բանաստեղծ
ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆԻ
հետ
Հեղինակը եւ իր գործը կը ներկայացնէ
ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱԵԱՆ _ ՓԱՆՈՍԵԱՆ
Բանաստեղծին «Երգի հովիւը» գրքէն
հատուածներ կ՚արտասանէ
ՍԻԼՎԱ ՀԱՊէՇԵԱՆ _ ԱՐԱՔՍ
Մալեան Թատրոնի դերասանուհի
եւ
ԳԻՆԵՁՕՆ՝
Բանաստեղծին նոր գրքին համար
ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՅԻՍ 17, ժամը 20·30_ին
Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԿԵԴՐՈՆԸ
10 bis, rue Thouin, 75005 Paris
Métro : Cardinal Lemoine / Monge
Հիւրասիրութիւն:
Մուտքը ազատ է:

14e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 14ՐԴ ՇԱՐՔ (Գ. ՏՐԱԳԻՐ)

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

VALAD VALADIAN
ՎԱԼԱԴ ՎԱԼԱԴԵԱՆ
BONHEUR
ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԻՒՆ
(գրուած՝ 1917 թ.)
Դրամա
Չորս արարով
Կիրակի, Մայիս 19, ժամը 16–ին
Dimanche 19 mai à 16 heures
ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
M° Courcelles
Մուտքը՝ 5 Եւրօ:

le mercredi 15 mai à 20h45
en la cathédrale arménienne catholique Sainte-Croix de Paris
le Docteur Yver TERNON
présentera

MARDIN 1915
ANATOMIE PATHOLOGIQUE D'UNE DESTRUCTION.

Raymond H. KEYORKIAN
Directeur de Recherche
à Paris III Sorbonne,
Directeur de la revue
d'«Histoire arménienne contemporaine» qui édite le numéro spécial consacré à l'étude d'Yves Ternon, sera présent et parlera de son rôle et de celui de la revue dans la Genèse de l'œuvre.

Une séance de signature de «Mardin 1915», ainsi que de «l'Empire ottoman — le déclin, la chute, l'effacement» aura lieu pendant le cocktail qui suivra la conférence, dans la salle polyvalente de la Cathédrale. Les œuvres seront vendues sur place.
Adresse : Cathédrale Arménienne Catholique — 13, rue du Perche - Paris 3e;
Métro : République, Filles du Calvaire

Séjour en Arménie
du 8 au 15 juillet

Organisé par ESPOIR POUR L'ARMENIE

> Visite touristique de l'Arménie, Erevan et ses environs.
> Participation à la messe en la cathédrale d'Etchmiadzine.
> Participation aux manifestations du 14 juillet à l'Ambassade de France.
> Gumri, Vanatzor, Spitak, Khor Virab, le lac Sévan, Guéghart, Garni, etc.
> Rencontres avec les enfants parrainés par SEL et Espoir pour l'Arménie.
> Possibilité de prolonger son séjour et de le personnaliser.

Prix:En pension complète 1060 euros au départ des grandes villes de France

Pour tout renseignement : Serge KURKDJIAN : Tél. : **04 91 77 23 44.**

HAMASKAÏNE
8ème FORUM

(Pour la première fois en Arménie)
DU 13 AU 27 JUILLET 2002

Réservé aux étudiants de 17 à 26 ans

Activités éducatives et culturelles :

- Conférences par d'éminents spécialistes
- Visite d'institutions arméniennes, de musées et de sites historiques
- Concerts et représentations théâtrales

Frais de séjour : 660 Euros (pension complète)
Transport aérien exclu

Renseignements et inscription :
— Paris : Hourig Baghdassarian
Tél. / Fax : (33) 01. 42. 29. 10. 24
E-mail : navasti@wanadoo.fr
— Londres : Sella Tenjoukian
Tél. : (44) 20. 76038452
Fax : (44) 20. 76039518
E-mail : stenjouk@aol.com

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

Ընթրիք - Հանդիպում
ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆԻ
(Հայաստանէն)
եւ
Սփիւռքեան Մտաւորականներու հետ
Երեքշաբթի, Մայիս 14,
ժամը 20·30–ին
Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 Paris
Տեղերը ապահովել, հեռաձայնելով՝
01 45 93 00 25

ԿԼՈՐ - ՍԵՂԱՆ
ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄ
Կը մասնակցին
Լեւոն Միրիջանեան (Հայաստանէն)
Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան
Գրիգոր Պըլտեան
Անահիտ Տօնապետեան
Յակոբ Պալեան
Հինգշաբթի, Մայիս 16,
ժամը ճիշդ 20·30–ին
Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 Paris

DATE A RETENIR

20 SEPTEMBRE

Soirée exceptionnelle au profit de la construction de l'Ecole HAMASKAINE de Marseille

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

Colonie de Vacances

Colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans
(1988 à 1995)
du mercredi 3 au mercredi 24 juillet
à Ancelle (Hautes Alpes) dans un nouveau cadre

SEJOUR ADOS

séjour mixte pour les jeunes de 15 à 17 ans
(1985 à 1987)
du samedi 27 juillet au samedi 10 août

Activités : tennis — équitation — randonnées — rafting — vtt etc...
Animations arméniennes : chants — danses — histoire et traditions etc...

* * * * * * * * * * * * * * * *

La Colonie de l'UGAB cherche des Animateurs
pour juillet — BAFA obligatoire
envoyer C.V. + photo

* * * * * * * * * * * * * * * *

Pour tous renseignements veuillez contacter
UGAB — Centre de Vacances
11, square Alboni, 75016 PARIS
☎ 01 45 20 03 18 — 06 76 48 58 73

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 14
MARDI
14 MAI
2002

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TÉL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար · 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար · 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·425 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 77e ANNEE — N° 20·425

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՄԱՑ

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

(Մայիս 10 / 13)

ՋԱՒԱԽՔԸ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ՞ ՏԵՂԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ

Ջաւախքի «Վիրք» կազմակերպութիւնը Մայիսի վերջաւորութեան կ'ունենայ իր համագումարը · անոր նախօրեակին, փոխ նախագահ Դաւիթ Ռստակեան յայտնած է թէ հաւանօրէն կոչ ուղղէն Վրաստանի հայաբնակ այդ շրջանի բնակչութեան որ չմասնակցին Վրաստանի տեղական ինքնակառավարման Յունիս 2ի ընտրութեան : Ան այդ կեցուածքը բացատրած է ընտրական ոչ ժողովրդավարական օրէնքով որ անիմաստ կը դարձնէ ընտրութիւնը : Ռստակեան աւելցուցած է թէ չմասնակցելու կոչին որոշումը կախում կ'ունենայ շրջանի իրավիճակէն որ ներկայիս բարդ է վրացական յատուկ սպասարկութիւններու «չափազանցուած աշխուժութեան» պատճառով :

Վ · ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ՄՈՍԿՈՒԱ ԵՒ ՌԵՅՔԻԱՎԻՔ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Արտաքին գործերու նախարար Վ · Օսկանեան Մայիս 13–ին Մոսկուա մեկնած էր մասնակցելու համար ՀԱՊ–ի անդամ երկիրներու Արտաքին գործերու նախարարներու եւ Պաշտպանութեան նախարարներու միացեալ նիստին : Նախարարը Մայիս 14–ին ալ կը մեկնէր Ռէյքիավիք (Իսլանտա) ուր տեղի կ'ունենար Եւրատլանտեան գործընկերութեան խորհուրդի Արտաքին գործերու նախարարներու հանդիպումը : Արտաքին գործերու նախարարութենէն յայտնած են թէ Ռէյքիավիքի համաժողովին զուգահեռ նախատեսուած են Հայաստան – Թուրքիա – Ազրպէջան եռակողմ, ինչպէս նաեւ Հայաստանի եւ Թուրքիա Արտաքին նախարարներու գլուխ–գլխի հանդիպումներ :

ՓՐԱԿԱՅԻ ՄԷՋ ԿԸ ՎԵՐՍԿՍԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Արտաքին գործերու փոխ–նախարար Թ · Մարգարեան Մայիս 11–ին Փրակա մեկնած է · կը մասնակցէր Մինսկի խումբին կողմէ կազմակերպուած Հայաստանի եւ Ազրպէջանի նախագահներու ներկայացուցիչներու առաջին հանդիպումին, որ տեղի կ'ունենար Մայիս 12_15 :

ԱՄՆ ԿԸ ՊԱՏԺԷ ՆԱԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՄՆ_ու Արտաքին գործերու նախարարութեան բանբերը Ռ · Պուշըր Մայիս 9_ին յայտնած է թէ իր երկիրը պատժամիջոցներու պիտի դիմէ չինական, հայկական եւ մոլտավական ընկերութիւններու դէմ, այն ամբաստանութեամբ որ անոնք թեքնոլոժիք տուեալներ եւ խընդրայարոյց կազմածներ կը փոխադրեն Իրան : Այս մասին Ուաշինկթընի որոշումը մօտ ատենէն պիտի վաւերացուի Գոնկրէսին ու հրատարակուի ամերիկեան պաշտօնական թերթին մէջ : Պատժամիջոցները կը սահմանուին ամերիկեան օրէնքի մը (2000) հիման որ կ'արգիլէ Իրանի նման վաճառքներ կատարել : Բանբերը աւելցուցած է թէ պատժամիջոցները միայն վաճառքը ընող ձեռնարկութիւններու թիրախ պիտի առնեն եւ ոչ անոնց երկիրներուն կառավարութիւնները : Ան նոյն ատեն ջատագոված է Հայաստանի եւ Մոլտավիոյ կառավարութիւնները ո_րոնք հետամուտ են նման կազմածներու եւ թեքնոլոժիներու տարածումը խոչընդոտելու · բայց խուսափած է անոնց կարգին նշելու Չինաստանի անունը :

ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼՈՆՏՈՆԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՎՐԱՅ

Մայիս 9_ի առաւօտեան 3_ին, անծանօթներ հրավառ նիւթեր նետած են Հայաստանի դեսպանատան (Հայ տուն) պատուհանին վրայ : Կրակ առած է պատուհանին շրջանակը, բայց հասնող հրշէջները անմիջապէս մարած են հրդեհը : Դեսպանատունը ոչ մէկ վնաս կրած է : Բրիտանական ոստիկանութիւնը քննութիւն բացած է, բայց, արդիւնքը քանի մը շաբաթէն յայտնի կ'ըլլայ :

Պ · ՀԱՅՐԻԿԵԱՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ԿԸ ՏԱՆԻ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆ

«Ազգային Ինքնորոշում» միաւորման նախագահ Պ · Հայրիկեան յայտարարած է թէ կը պատրաստուի երկու հարցով դատի տալ երկրին իշխանութիւնները : Առաջինը ընտրական ցուցակներու սխալներուն արտագրութեան կը վերաբերի · Հայրիկեան կ'ըսէ թէ այդ ուղղութեամբ պատասխանատուները ոչ մէկ քայլ առած են, մինչ սխալներուն պատճառով ընտրողներու 10%_ը խորհրդարանական ընտրութեան մասնակցելու սահմանադրական իրաւունքէն կը զրկուի :

Երկրորդը դասական ուղղագրութեան վերադարձի հարցն է, որուն ուղղութեամբ նոյնպէս պատասխանատուները ոչինչ կ'ընեն · հիմնաւորելով իր նպատակը, ԱԻՄ_ի նախագահը ըսած է · «Եթէ Հայերս ի վիճակի չենք հաւատարիմ լինել Մաշտոցին, ապա Եւրոպական դատարանում Ստալինի եւ Մաշտոցի տարբերութիւնը շատ լուրջ հասկանում են» :

Պ · Հայրիկեան Հայաստանի հազուադէպ քաղաքական դէմքերէն է որ ամէն առիթի թեր արտայայտուած ու պահանջած է դասական ուղղագրութեան վերադարձը :

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՄՏԱՀՈԳ ԵՆ ՕՏԱՐԱՏԵԱՑՈՒԹԵՆԷՆ

Նախկին Խորհրդային Միութեան հայ, վրացի, տաճիկ փոքրամասնութիւններուն ներկայացուցիչները Մայիս 7_ին, Բ · աշխարհամարտի աւարտի նշումներուն նախօրեակին, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին յայտնած են թէ մտահոգ են երկրին մէջ օտարատեացութեան ծաւալող արտայայտութիւններէն : «Ազգամիջեան գործակցութեան կեդրոն»ի տնօրէն Աշոտ Հայրապետեան ըսած է թէ նացիական Գերմանիոյ դէմ յաղթանակը շատ սուղ արժած էր, սակայն, այսօր նոյն կեռ խաչերը, նոյն ցեղապաշտ հաւատքները ամէն տեղ են Մոսկուայի մէջ : Ան ըսած է տակաւին թէ Հիթլերի «Պայքարս» հատորը կը վաճառուի Մոսկուայի կեդրոնը, Լուպիանքա հրապարակին վրայ ուր կը գտնուին ապահովութեան սպասարկութիւնները :

Վրացական սփիւռքին ներկայացուցիչը Դ · Բերիտաշվիլի ալ դժգոհած է ցեղապաշտական արարքներու ծաւալումին դէմ ռուս իշխանութիւններու անտարբերութենէն :

Խորհրդային Միութեան քայքայումէն ետք Ռուսաստան միւս հանրապետութիւններէն 20 _ 30 միլիոն հոգի ընդունած է · անկէ ի վեր անոնց թիւը կ'աւելնայ, յատկապէս կապուած՝ Աբխազիոյ, Տաճիկիստանի մէջ ծագած հակամարտութիւններուն :

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ԿԸ ԹԵԼԱԴՐԷ ՎԵՐՋ ՏԱԼ ՈԽԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ

Պոլսոյ պատրիարքը Մեսրոպ Արք · Մութաֆեան Մայիս 10_ին Անթիլիաս մեկնումին նախօրեակին համացանցի վրայ պատասխանելով ուսանողուհիի մը հարցումին, արտայայտուած է հայկական հարցին ու Թուրքիոյ մէջ հայ ըլլալու դժուարութեան մասին : Ան առաջարկած է որ Հայաստան _ Թուրքիա սահմանին վրայ հասարակաց յուշարձան մը կանգնուի ու հոն բոլորին զոհերուն համար ծաղիկներ զետեղուին :

Պատրիարքը ըսած է թէ արտասահմանի Հայերը զիրենք աւելի Թուրք կը նկատեն ու լման վստահութիւն չեն ունենար իրենց · իսկ Թուրքերուն համար իրենք հայ են ու նոյնպէս անվստահելի տարր : Այս հակոտնեայ արժեւորումներով Թուրքիոյ Հայերը կ'ապրին կատարեալ անհասկացողութեան մթնոլորտի մը մէջ :

Այս նշումէն ետք Մեսրոպ պատրիարքը ըսած է թէ եթէ Սփիւռքի ծայրայեղ տարրերը հայ երիտասարդները Թուրքերու թշնամութեամբ կը դաստիարակեն, պարագան տարբեր չէ Անատոլուի մէջ ալ ուր «հայ» որակումը հայհոյանքի համարժէք է : Եւ լաւ որ նման արտայայտութիւն լսուած է նոյնիսկ Ազգային Ժողովին մէջ, նախարարներու բերնէն : Մեսրոպ Արք · յորդորած է առելութեան, ոխի փոխարէն երկխօսութեամբ լուծում բերել կացութեան : Կրկնած է թէ՝ հայ, թէ՝ Թուրք ըլլալուն, երկու մշակոյթ ունենալուն եւ ատոր փոխարէն խտրական վերաբերումի թիրախ ըլլալուն դժուարութիւնը : Ան յիշեցուցած է թէ Հայերը Թուրքիոյ մէջ քաղաքապետական փոքր պաշտօններ կրնան ունենալ, համալսարանի դասախօս ըլլալ, բայց ոչ պետական բարձր դիրքեր գրաւել, ոչ ալ բանակի ծառայութեան մէջ մնալ :

Խօսելով 1914 _ 1915_ի պատահարներուն մասին, պատրիարքը ըսած է թէ կարեւորը անոնց տրուելիք անուանումը չէ · ապստամբութեան մը ճնշում, ցեղասպանութեան, քաղաքացիական պատերազմ, հակամարտութիւն, կամ ուրիշ բան : Այլ այն որ հարց մը գոյութիւն ունի :

Մեսրոպ պատրիարքը Անթիլիասի մէջ Արամ Ա · Կաթողիկոսին, միաբանակիցներու հետ հանդիպումներէն զատ, ներկայ գտնուած է Մայիս 12_ի եպիսկոպոսական ձեռնադրութեան : Յաջորդ օրն ալ, Մայիս 13_ին վերադարձած է Պոլիս :

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ԹՈՐԳՈՄ Ա. ՆԻՒ-ԵՈՐՔ ՄԵԿՆԱԾ

Երուսաղէմի պատրիարքը Թորգոմ Արք · Մանուկեան Մայիս 9_ին Նիւ_Եորք մեկնած է ուր պիտի մնայ ամիսի մը չափ ու բժշկական քննութիւններու ենթարկուի : Իր կեցութեան շրջանին պատրիարքը կը մասնակցի համայնքային կարգ մը ձեռնարկներու, հանդիպումներ կ'ունենայ թեմակալ առաջնորդներու, հոգեւորականներու հետ : Իրեն կ'ընկերանայ գաւազանակիր Իսահակ Արեղայ Մինասեան :

ԳՈԼՈՐԱՏՕ ԵՒՍ ՃԱՆՉՑԱՒ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ամերիկայի Գոլորատօ նահանգը եւս ճանչցած է Հայոց ցեղասպանութիւնը : Նահանգին օրէնսդիր պալատը Մայիս 6–ին հրապարակուած որոշումով մը Ապրիլ 24–ը հռչակած է «Հայոց ցեղասպանութեան յիշատակութեան օր» : Որոշումին տեքստը ԱՄՆ–ու Գոնկրէսին կոչ ուղղուած է Հայոց ցեղասպանութիւնը դատապարտելու : Նման որոշումներ ընդունած ամերիկեան նահանգներու թիւը ներկայիս կը հասնի 27–ի :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՈՒԹՊՈԼԻ Ֆրանսայի բաժակի մրցումը, որ դէմ առ դէմ կը հանէր Լորիանի եւ Պասթիայի խումբերը, առիթ տուաւ ծանր միջադէպի մը, Շաբաթ իրիկուն Մայիս 11_ին, Սթատ տը Ֆրանս : Խաղը չսկսած, բուռն աղմուկութեան կը հնչէր Մարսէյէզը եւ յանկարծ գորսիքական խումբին կողմնակից հանդիսականները կը սուլէին : Հանրապետութեան նախագահը՝ Ժ · Շիրաք վրդովուած կը ձգէր պաշտօնական ամփոփը եւ կը պահանջէր, որ Ֆութպոլի Ֆրանսական Դաշնակցութեան նախագահը հրապարակաւ ներողութիւն խնդրէր, ինչ որ տեղի կ'ունենար եւ Շիրաք կը վերադառնար ու խաղը կը սկսէր 20 վայրկեանի յապաղումով : Նախապէս Շիրաք կը յայտարարէր հեռատեսիլի Թէ _ էֆ 1_էն ._ «Քանի մը անպատասխանատուներ խորհեցան թէ պարտին սուլել Մարսէյէզը : Անհանդուրժելի է եւ աններելի» : Կը յիշուի որ աւելի ծանր միջադէպ մը պատահած էր Ֆրանսա _ Ալժերիա հանդիպումին (2001, Հոկտեմբեր 26) . բայց, Ժոսփէն եւ Մարի _ Ժորժ Պիւֆէ չէին մեկնած : Գորսիքացիները ուզած են այդ ձեւով արտայայտել իրենց «անկախութիւնը» : Խաղը վերջացած է Լորիանի յաղթանակով 1 _ 0 : Պրըթոններու խումբին մէջ ուշադրութիւն կը գրաւէր Փասքալ Պետրոսեան : Ինչ կը վերաբերի Շիրաքի ելոյթին, բոլոր կողմերը, ներառեալ ընկերվարականները համամիտ են իր բռնած ընթացքին :

ՇԱՐՈՆԻ խոկ կուսակցութիւնը, Լիքուտը, Մայիս 12_ին բանաձեւ մը քուէարկեց, ներշնչուած նախկին վարչապետ՝ Պ · Նեթանիահուի կողմէ, ուր բացարձակապէս կը մերժէ Պաղեստինեան Պետութեան մը ստեղծումը : Վարչապետը յայտարարեց թէ որոշած է շարունակել երկիրը վարել ըստ իր սկզբունքներուն՝ ապահովութիւն Իսրայէլացիներուն համար եւ խաղաղութեան հետապնդութիւն : Նոյն օրը, Բեթղեհէմի Ս · Ծննդեան Մայր տաճարին մէջ, Վատիկանի բանագնացը՝ կարդինալ Էչէկարայ պատարագեց եւ քարոզեց : Աւելի խիստ արտայայտուեցաւ Երուսաղէմի լատին պատրիարքը՝ Միշէլ Սապպաղ որ շեշտեց թէ շարին արմատը իսրայէլեան գրաւումն է : Թել _ Ավիվի մէջ, աւելի քան 60·000 խաղաղապաշտներ տողանցեցին Ռապին հրապարակը ի պատասխան Խաղաղութեան շարժումի կոչին : Միւս կողմէ, Ժ · Շիրաք հեռաձայնելով, իր բարկութիւնը արտայայտած է Շարոնի Իսրայէլի մէջ մղուած հակաֆրանսական արշաւանքին առթիւ :

ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՌԱՖԱՐԷՆ իր նախարարներուն հետ սեմինար մը կազմակերպած էր Մայիս 11_ին : Այդ առթիւ, հրաւէր կարդաց կարգ մը նախարարներու, որ չաճապարեն արտայայտուելու, մանաւանդ ձախող բաներ ըսելու համար, ինչպէս Ռ · Պաշըլօ որ խօսած էր հիւլէական ուժի մասին, Ժիլ տը Ռոպիէն, որ չէր ուզեր ներումները շարունակել կառքերու տուգանքներու համար, խօսած էր նաեւ, հաւանեալով 3_րդ օդակայանին շինութեան դէմ : Պարզ է որ շատեր անփորձ են, մնաց որ իրենց պաշտօնին ժամանակաշրջանն ալ անորոշ կը մնայ : Միշտ գարմանք կը պատճառէ Միշէլ Ալլիօ _ Մարիի ընտրութիւնը Պաշտպանութեան Նախարարութեան գլուխը եւ Փիէր Ժորժ (Լը Մոնտ) կը պատմէ, որ _ ներողութիւն խնդրելով խմդալուն համար տրուած պարագաներու մէջ _ Քա_

(Շար ·ը Դ · էջ)

ԾՆՆԴԵԱՆ 900_ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻ

Հայ եկեղեցւոյ մեծագոյն Հայրապետներէն Ներսէս Շնորհալի ծնած է 1102–ին, Կիլիկիոյ Ծովք բերդին մէջ, իշխան Ապիրատ Պահլաւունիի ընտանիքին մէջ: Իր կրթութիւնը ստացած է Սեւ Լերան Կարմիր վանքին մէջ: 1120_ին, տակաւին 18 տարեկան, ձեռնադրուած է կուսակրօն քահանայ, 1130_ին՝ եպիսկոպոս, իսկ 1166_ին ընտրուած է կաթողիկոս: Ներսէս Շնորհալի 1150_էն մինչեւ իր կեանքին վերջը՝ 1173, ապրած եւ ստեղծագործած է Հռոմկլա ամրոցին մէջ, այդ պատճառով ալ յաճախ կը կոչուի նաեւ Կլայեցի:

Ներսէս Շնորհալի ունի գրական հարուստ վաստակ մը: Գրած է ամէն տեսակ նիւթի մասին, չափածոյ եւ արձակ: Ան գրականութեան կոչումը կը տեսնէր ժողովուրդին բարօրութեան ծառայելու, «քնացած հոգիները» արթնցնելու, մարդիկը կրթելու մէջ: Իր համոզումով, ժողովուրդի կեանքին մէջ կարեւոր դեր կրնար խաղալ նաեւ եկեղեցին, յատկապէս ազգապահպանման եւ ազգահաւաքումի մարզերուն մէջ:

Շնորհալիի չափածոյ գործերն են՝ Վիպասանութիւն, որ կը ներկայացնէ Հայոց պատմութիւնը սկիզբէն մինչեւ Գրիգոր Վկայասէր, Ողբ Եդեսիոյ, որուն նիւթն է 1144_ին Եդեսիա քաղաքին գրաւումը Հալէպի Զանգի ամիրային կողմէ: Թէեւ այս պոէմը կը ներկայացնէ քաղաքին գրաւումը, հուրի եւ սուրի մատնուիլը, սակայն, խորքին մէջ ան հայ ժողովուրդին ազատասիրական ձգտումներու եւ հերոսական կամքի փառաբանութիւնն է, որ հայրենասէր բանաստեղծը կատարած է բարձր ներշնչումով: Շնորհալիի չափածոյ գործերէն են նաեւ Յիսուս Որդի, որ կը բաղկանայ երեք գիրքերէ եւ կը ներկայացնէ Հին եւ Նոր Կտակարաններու պատմութիւնը, Բան հաւատոյ, որուն նիւթն է Քրիստոսի կեանքը մինչեւ Համբարձում, Առակներ՝ գրուած մանուկներու համար, դաստիարակչական նպատակով, որոնց մէջ հեղինակը կը պատմէ աստուածաշնչական դէպքերու եւ պատմական դէմքերու, կենդանիներու, բոյսերու, կենցաղային առարկաներու, գրականութեան եւ մշակոյթի մասին:

Շնորհալի գրած է նաեւ բազմաթիւ շարականներ, տաղեր, գանձեր եւ հոգեւոր այլ երգեր, յօրինելով նաեւ անոնց եղանակները: Հռչակաւոր են Առաւօտ Լուսոյ, Աշխարհ Ամենայն, Նայեաց Սիրով, Նորաստեղծեալ երգերը, Վարդանանց նուիրուած Նորահրաշ պսակաւոր շարականը եւ այլն: Ինք է նաեւ հեղինակը այնքա՛ն ծանօթ Հաւատով Խոստովանիմ աղօթքին:

Ներսէս Շնորհալիի արձակ գրութիւններէն հռչակաւոր է Թուղթ ընդհանրական, գրուած՝ 1166_ին, իբրեւ կաթողիկոսական անդրանիկ կոնդակ, ուղղուած հայ ժողովուրդին: Այս կոնդակով Շնորհալի կարեւոր խրատներ ու կանոններ կուտայ իր ժողովուրդին, դայն բաժնելով զանազան դասակարգերու՝ կրօնաւորներ, վանահայրեր, եպիսկոպոսներ, քահանաներ, իշխաններ, զինուորներ, երկրագործներ, կանայք եւ այլն:

Աստուածաբանական եւ պատմական մեծ արժէք կը ներկայացնեն Ներսէս Շնորհալիի գրած բազմաթիւ նամակները ուղղուած զանազան անձերու: Յունաց պատրիարքին եւ կայսեր ուղղուած իր նամակներուն մէջ Շնորհալի կը պարզէ Հայ Եկեղեցւոյ վարդապետութիւնը եւ կը բացատրէ յունականէն ունեցած տարբերութիւններն ու անոնց պատճառները:

Ներսէս Շնորհալի իր դրոշմը դրած է աստուածաբանական գրականութեան մէջ: ԺԲ. դարուն քրիստոնեայ աշխարհը յուզող հարցը եկեղեցիներու միութեան խնդիրն էր: Հարցը արծարծողները միութիւնը կը հասկնային բոլոր եկեղեցիներու մէկտեղում կա՛մ հռոմէական, կա՛մ բիւզանդական եկեղեցւոյ հովանիին տակ: Ներսէս Շնորհալի ազատամիտ եւ լայնախոհ մօտեցումով ընտրեց աւելի բանական ճամբայ մը, փոխելով այդ հասկացողութեան բովանդակութիւնը: Նշելով որ իւրաքանչիւր եկեղեցւոյ սովորութիւնները ազատ են, ան կ'առաջարկէր ամէն մէկէն առնել աւելի ընդունելի գիծերը, այդպէսով հասնիլ փոխադարձ ըմբռնումի եւ մերձեցման: Ան համոզուած էր, որ յունական, հայկական, ասորական եւ միւս եկեղեցիները կրնան փոխադարձ զիջումներով իրարմէ շատ բան սորվիլ եւ ընդօրինակել:

Ներսէս Շնորհալի ԺԲ. դարուն հիմը դրաւ եկեղեցիներու համամիութենական էքիւմէնիք շարժումի սկզբունքներուն եւ երկխօսութեան օրէնքներուն, հանդիսանալով իսկական ռահվիրան միութենական շարժումին: Շնորհալիի միութենական ուղեցոյցի հիմը կը կազմէր սէրը, զոր առաջին պայմանը կը նկատէր միութեան հասնելու համար: Ըստ իրեն, առանց սիրոյ եւ խաղաղութեան, ճշմարտութիւնը երբեք չի գտնուիր:

Ըստ Շնորհալիի, եկեղեցիներու միութիւնը իրականացնելու տարուած բանակցութիւններու ընթացքին անհրաժեշտ է ցուցաբերել լայնախոհ եւ համբերատար ոգի, խոնարհութիւն եւ հանդուրժողութիւն: Շնորհալի դրի առած է Հայ եկեղեցւոյ հաւատքի դաւանանքը, ուր լայնախոհութիւն ցոյց տուած է ընդունելով զանազանութիւնը միութեան մէջ, տարբերութիւնները ներդաշնակութեան մէջ: Ան կը դաւանէր Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ հաւատքը, բայց կը փարէր Աւետարանի ճշմարտութեան: Ան կառչած էր իր եկեղեցւոյ աւանդութեան, բայց կը փորձէր նաեւ Ընդհանրական Եկեղեցւոյ կապուիլ: Ան կը հաւատար, որ անհրաժեշտ է փոխադարձ յարգանք ունենալ իրարու աւանդութիւններուն եւ ծէսերուն նկատմամբ իբրեւ նուիրական մասունքները իւրաքանչիւր ժողովուրդի: Անհրաժեշտ կը գտնէր զիջումներ ընել այն կէտերուն շուրջ, որոնք կրնան փրկել սիրոյ հաղորդակցութիւնը: Ըստ Շնորհալիի, փոխադարձ սիրոյ տրամադրութիւնը ամէնէն կարեւոր ազդակներէն մէկն է եւ թէ հարկ է մոռնալ անցեալը եւ վանել ատելութեան սերմերը:

Եկեղեցիներու համամիութենական այս սկզբունքները այնքա՛ն ուսանելի են այսօր եւս, նաեւ Հայ եկեղեցւոյ ներքին միութեան հարցին մէջ, մանաւանդ հիմնուելով «փոխադարձ զիջումներով իրարմէ շատ բան սորվելու եւ ընդօրինակելու» Շնորհալիական տեսութեան վրայ:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Ի՞ՆՉ ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԻ ՀԱՅԱՏԱՌ ՄԱՄՈՒԼԸ

Գրեց՝ Ռ. ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

Վերջերս «Մարմարա» քանի մը տողով արձագանգ հանդիսացաւ տխուր լուրի մը: Փարիզի «Կամք» օրաթերթն ալ վերջ տուած էր իր հրատարակութեան: Հակառակ որ կուսակցութեան մը հրատարակութիւնն էր, թերթը չէր կրցած դիմադրաւել նիւթական կամ այլատեսակ դժուարութիւնները եւ իր դռները փակած էր: Տրուած տխուր լուրին մէջ ըստ երեւոյթին մխիթարական անմշան կէտ մը կար: Հոն կ'ըսուէր որ հաւանաբար ապագային պիտի մտածուէր «Կամք»ը շաբաթաթերթի կամ ամսաթերթի ձեւով հրատարակելու մասին: Մինչդեռ մեզի ծանօթ այս տարազը մեզի համար մխիթարական ոչինչ ունէր: Սփիւռքահայ աշխարհի բոլոր նշանաւոր օրաթերթերը, երեսուն, քառասուն, յիսուն տարի ամենածանր պայմաններու մէջ գոյատեւելէ վերջ, յանկարծ, դադրեցան օրաթերթ ըլլալէ եւ վերածուեցան շաբաթաթերթերու, կամ ամսաթերթերու: Ոմանք այդ կերպով գոյատեւեցին, ոմանք այդքանն ալ չկրցան ընել եւ սրբուեցան հայատառ մամուլի հրապարակէն: Երկու պարագաներն ալ մեզի համար նշանակեցին օրաթերթի մահ: Որովհետեւ շաբաթաթերթ մը որեւէ կերպով չի կրնար բռնել օրաթերթին տեղը: Օրաթերթը բոլորովին տարբեր առաքելութիւն եւ նշանակութիւն ունի, ճակատագրական դեր կը կատարէ հաւաքականութեան մը հանրային, ընկերային, մանաւանդ մշակութային կեանքին մէջ:

Որքան նուաստացուցիչ է հայ ժողովուրդի բանիմաց ու տոհմ մէկ գանդուածին համար տեսնել թէ այս ժողովուրդին ղեկավար տարրերը ի վիճակի չեն պահելու ու ծաղկեցնելու իրենց օրաթերթերը: Նուաստացուցիչ պատկեր իրաւ ալ: Նաեւ տխմարութիւն, անհեռատեսութիւն, ծիծաղելիութիւն, այլասերում, ուծացում ցոլացնող պատկեր:

Այս ժողովուրդը,

որ իր մեծահարուստներով, իր բարերարներով, իր վարչական կարգերով, իր եկեղեցիով ու մարդասիրական հաստատութիւններով մատ խածնել կուտայ օտարներու,

որ նախանձը կը գրգռէ օտար շրջանակներու,

որ մէկ հարուածով միլիոնաւոր տոլարներ կրնայ գոյացնել ու տրամադրել սա կամ նա եկեղեցիին նորոգութեան կամ կառուցման համար,

որուն զաւակներուն կուրծքերը յաճախակի կերպով կը զարդարուին Հայաստանեայց Եկեղեցիին կամ Հայաստանի պետութեան կողմէ շնորհուած գունագեղ շքանշաններով ու մետալներով,

որուն նուիրապետական աթոռներու գահակալները կը բնակին պալատանման Առաջնորդարաններու կամ պալատներու մէջ, որոնք ունին այնքան փարթամ ու կատարելագործեալ տպարաններ ու հրատարակչականներ,

որուն զաւակները սա կամ նա առաջնորդին կամ վարչայինին մէկ կանչէն վրայ իրենց գրպաններէն հարիւր հազարաւոր տոլարներ կը տրամադրեն եկեղեցաշէն ծագիրներու, հիւանդանոցներու, հիւանդկախ երախաներու խնամքին, կամ հիմնադրամներ կը գոյացնեն ճամբաներու շինութեան համար, թէլէթոնով կամ չենք գիտեր ինչերով ամբողջ աշխարհի Հայերը իրարու կը կապեն որպէսզի մէկ օրուան մէջ միլիոնաւոր տոլարներ հաւաքուին սա կամ նա շինարարական ծրագրին համար,

եւ դեռ ինչե՛ր,

այսպիսի ժողովուրդ մը յանկարծ անտարբեր ու անզգամ կը դառնայ իր հայատառ օրաթերթը կարդալու, իր հայատառ թերթին ծանուցում տալու, իր հայատառ թերթը ապրեցնելու գործին նկատմամբ:

Ի՞նչպէս պիտի հասկցնենք մեր մեծապատիւ ղեկավարներուն ու առաջնորդներուն, թէ հայատառ թերթը բոլորէն առաջ կուգայ եւ եթէ հաւաքականութիւն մը չի կրնար ապրեցնել իր օրաթերթը, եթէ հասած է այդ դժբախտ կէտին, այնուհետեւ այլեւս պէտք ալ չունի միլիոնաւոր, միլիառաւոր տոլարներու գնով ապրկցնելու միւս հաստատութիւններն ալ, որովհետեւ հայ ժողովուրդ մը չի կրնար երկար կեանք ունենալ առանց իր մայրենի լեզուին եւ առանց իր մայրենի լեզուով հրատարակուող օրաթերթերուն: Ինչ օգուտ ունի կերակուր մը պատրաստելու համար կաթսան լեցնել սնունդեղէններով, միսով, բանջարեղէններով, երբ կաթսային տակ մարած է կամ մարելու վրայ է կրակը: Շուտով պիտի գայ այն օրը, երբ այլեւս ո՛չ մէկը պիտի կարենայ եփել այդ կերակուրը:

Ցուցիչ է «Կամք» թերթի վերջին խմբագրականին վերջին տողը: Կարդա՛նք:

«Իր վերջին շունչին մէջ «Կամք» իր պաշտօնակիցներուն կը մաղթէ իրմէ աւելի բախտաւոր ընթացք ու ապագայ…: Բարի երթ մեծ ու փոքր բոլոր հայատառ սրբութիւններուն…»:

Ի զուր այդ տաքուկ մաղթանքը կ'ընէ «Կամք»ի Խմբագրութիւնը: Միւս պաշտօնակիցներն ալ «աւելի բախտաւոր ընթացք ու ապագայ» պիտի չունենան, որովհետեւ այս ժողովուրդին պատասխանատու մեծամեծները, Երեւանէն մինչեւ Գանատայի ամէնէն հեռաւոր անկիւնները, անցնելով նաեւ մեր քաղաքէն՝ Պոլսէն, այլեւս կոնակ դարձուցած են «հայատառ սրբութիւններուն»: Ի՛նչ հայատառ սրբութիւն: Ո՞ր հայատառ սրբութեան մասին է խօսքը: Եկեղեցիի մը պատերուն ներկը, դպրոցի կամ ակումբի մը սրահին նորոգութիւնը, պակասաւոր կամ հաշմանդամ քանի մը երախայի նկատմամբ խնամքը, հիւանդանոցի մը մէջ գործողութեան սրահ մը կամ ճաշարան մը, օտարներու համար հրատարակուած օտարալեզու որեւէ գիրք, եւ այսպիսի ինչեր ու ինչեր հազար անգամ աւելի կարեւոր են քան թէ «հայատառ սրբութիւն»ը: Մեր ժողովուրդին ղեկավարները պատմութեան առջեւ որո՞ւ հաշիւ պիտի տան այս ծիծաղելիութեան համար: Ո՛չ մէկու: Արդէն պիտի չմնայ մէկը որ անոնցմէ հաշիւ պահանջէ:

Է՛հ, թերթ մըն ալ մարեցաւ «հայատառ սրբութիւններ»ու երկնակամարին վրայէն: Որո՞ւն հոգը: Դուք մեր ազգային հաստատութիւններուն մէջ նորոգութեան կամ կառուցման կարօտ մասեր ունի՞ք, եկեղեցի կամ Պատրիարքարանի նոր շէնք շինել կ'ուզէ՞ք, Խորաններուն համար ադամանդեայ կամ ոսկեայ իրեղէններու պէտք ունի՞ք, լուր տուէք մեզի: Կը կարգադրենք անմիջապէս:

«Մարմարա»

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻՆ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ

Ֆրանսայի «Հայաստան» Հիմնադրամը ստեղծումին տասնամեակը նշեց երեկոյթով մը որ միացուցած էր տարեդարձն ու շնորհակալութեան արտայայտութիւնը: Առաջինը կը վերաբերէր տասը տարուան գործունէութեան ամփոփումին, անոր արդար գոհունակութեան եւ յառաջիկայ ծրագիրներով աւելի լաւ արդիւնք ձեռք ձգելու քայլեր մտածելու. երկրորդը՝ տարուան գործունէութեան իրենց նիւթականով կամ աշխատանքով կարեւոր մասնակցութիւն բերած անձերու յայտնուած շնորհակալութեան:

Մայիս 4_ի երեկոյթը տեղի ունեցաւ Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս Մկրտիչ Եկեղեցիին Նուրհան Ֆրէնկեան սրահը որ ամբողջութեամբ լեցուն էր: Ողջոյնի խօսքով ներկաներուն դիմեց նախագահ Պետրոս Թերզեան, համառօտակի յիշեցնելով որ Հիմնադրամին նպատակն էր Հայաստանի երիտասարդ անկախութեան բարգաւաճելու, զարգանալու յաւելեալ առիթ տալ, միջազգային վարկերէն տարբեր մօտեցումով մը օժանդակելով Հայաստանի ու Ղարաբաղի: Տասը տարուան ընթացքին այդ օժանդակութիւնը հասած էր 75 միլիոն տոլարի, հանգանակուած՝ Սփիւռքի 16 երկիրներու մէջ: Այդ ներդրումով ճամբայ, դպրոց, բնակարան, հիւանդանոց, ջուրի ցանց եւլն. շինուած էր: Առաւել գատ, Հիմնադրամը Հայաստան-Սփիւռք միասնութիւնը գործնապէս իրականացնող նախաձեռնութիւն էր: Արդէն, Պ. Թերզեան չէր մոռնար ըսելու թէ յատկապէս Ֆրանսայի պարագային, Հիմնադրամը մասնակցութիւն կ'ունենար տեղական նախաձեռնութիւններու ալ, հոգ չէ թէ առ այժմ փոքր չափով. իսկ վաղը երբ Հայաստանի վիճակը բարելաւուէր, ան պիտի ծառայէր Սփիւռքի կարիքները գոհացնելու: Թէեւ, հաւնելի է որ այդ «վաղը» շատ մօտիկ հանդրուան չէ տակաւին:

Հիմնադրամին ստեղծումի փուլին ու իրագործումներուն մասին տեսերիզէ մը ետք, երեկոյթին երկրորդ բաժինով մետալներ ու շնորհակալութեան գիրեր յանձնուեցան Ժագ Քիթապճեանի (Սանթիէ փուր լ'Արմէնի), Տրնի Քէչէճեանի, Իվ Դաւիթեանի, Տիրուհի Պոյաճեանի, Միշէլ Բազումեանի, Փաթրիք Ժամկոչեանի, Իզապէլ եւ Ռոպէր Յովհաննիսեանի, Ժան–Ժագ Տամլամեանի: Իրենց, նաեւ Հիմնադրամին Ֆրանսայի եռանդուն կազմին ու նախագահ Պ. Թերզեանի ուղղուած շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկաւ Հայաստանի Փարիզի դեսպան Է. Նալպանտեան:

Վերջին բաժինով ցուցադրուեցաւ 2001ի Ֆոնէթոնին նուիրուած տեսերիզ մը, ապա հանրային խորհրդակցութիւն մը տեղի ունեցաւ այս տարուանին մասին որ կը կազմակերպուի Նոյեմբեր 14–17: Նպատակն է աւելի լաւ նախապատրաստութեամբ մը գերազանցել նախորդ տարիներու հասոյթը: Այդ ուղղութեամբ, թերեւս կանուխ չէ ուշադրութեան յանձնելու համար որ նշուած եռօրեային համար միայն Փարիզի մէջ 250 կամաւորներու պէտք կայ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ ՇՔԱՆՇԱՆ ԺԱՆՍԷՄԻՆ

Ֆրանսահայ ծանօթ նկարիչ Ժանսէմ որ վերջերս իր գործերուն ցուցահանդէսին առթիւ Հայաստան գացած էր, նախագահ Ռ. Քոչարեանի կողմէ Ս. Մեսրոպ Մաշտոց շքանշանով պարգեւատրուած է: Նախագահը ըսած է թէ պետական այս բարձր պարգեւը կը վկայէ Հայաստանի երախտագիտութիւնը նկարիչին, որ 1915-ի Եղեռնը ներկայացնող երեսունչորս կտաւներու շարքը նուիրած է Ցեղասպանութեան Թանգարանին:

ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐ ԳԻՒՄՐԻԻ ԲԱՆԱԿԱՅԻՆՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԶՈՀԵՐՈՒ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐՈՒՆ

Հայաստանեան բանակի Գիւմրի բնակող 33 սպաներու եւ ենթասպաներու, նահատակուած 15 ազատամարտիկներու ընտանիքներու, որոնք անօթեւանի կարգավիճակ ունէին, հանդիսաւոր կերպով յանձնուած է նոր բնակարաններ: Բանալիները յանձնած են Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեան եւ Քաղաքաշինութեան նախարար Դ. Լոքեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԺՊԻՏ

ԸՆԿ. ՓԱՆՋՈՒՆՈՒ ԱՆԿԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԻԱՅԻ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋ

Ֆրանսիայում գոնէ Լը Փէն կայ, մեզ մօտ հէչ մի փէն էլ չկայ:

ՖՈՒԹՊՈԼԱՅԻՆ ԲԱՑԱՏՐԱԿԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆԻՑ

Պարոյր Հայրիկեան.— մարդու իրաւունքների կիսապաշտպան:

ՀԱՅԻ ԲԱԽՏ

Ըստ վերլուծաբանների՝ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի եւ Ռոպէր Քոչարեանի պրեզիդենտութեան արդիւնքում ժողովրդի կէսը տոկոսի տակից չի կարողանում դուրս գալ, իսկ միւս կէսը՝ ղարաբաղցիների:

ՅԱՏՈՒԿ ՊԴԶՈՂՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Ասում են՝ նոր ընտրական օրէնքի մշակման շրջանակում մեծամասնական համակարգով ընտրուել ցանկացող որոշ «ատարիտետների» համար ընտրական եւ քրէական օրէնսգրքերը միացուել են:

ՎԿԱՅՈՒԹԵԱՆ ԽՕՍՔ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻՆ ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Իր կազմութեան օրէն ամէն քայլի մեծցած կազմակերպութիւն մը որ բարեսիրականին հետ ունեցաւ քաղաքական գործունէութիւն. եղաւ Փէտայիներին կողքին, անոր աջակից. լծակից դարձաւ Հայ Դատի աշխատանքներուն, իր ներկայութիւնը տարածելով շատ մը երկիրներու մէջ, ինչպէս Ֆրանսայի:

Հպարտ եմ որպէս խաչուհի ծառայելով Մարսէյլ քաղաքի Սօսէ Մայրիկ մասնաճիւղին: Այսօր կ'ուզեմ յիշել մեզմէ յաւէտ բաժնուած երեք խաչուհիներ Սաթենիկ Թիւթիւնճեանը եւ Սիրվարդ Ճամուզեանը: Անոնք մեզի փոխանցեցին հայրենաշէն ոգի ու իրենց նախապատուութիւնը որ նոր սերունդին հայապահպանումն էր:

Մանկական օրերու յիշատակներովս, ընդօրինակած եմ Հալէպի Հայ Օգնութեան Խաչի մեծերուս ազգային արժէքներու հաւատարմութիւնը, նուիրումը, ընկերային սէրն ու անձնազոհութեան ոգին: Այսօր, իմ կարգիս, կը փոխանցեմ այդ բոլորը կամաւոր կերպով հայերէն դասաւանդելով Ֆրանսական երեք երկրորդական վարժարանի մէջ:

Ապրիլ 1 - 11 վեց աշակերտի հետ գացինք Հայաստան, իրենց ջանքերով հաւաքուած դպրոցական պիտոյքները յանձնելու Գիւմրիի Գրիգոր Նարեկացի միջնակարգի 446 աշակերտներուն եւ 70 ուսուցիչներուն: Բոլորիս ուրախութիւնը անսահման էր:

Կը մաղթեմ որ 50-րդ Պատգամաւորական Ժողովը (Ապրիլ 26 - 28) պսակուի հայրենաշէն նորոգուած առաքելութեամբ:

ՍԵԴԱ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

ԴՈՂԱՅԻՆԷ ԴՈՂԱՅ

ՊՈԼՍՈՅ Պէզճեան Սանուց Միութեան նախաձեռնութեամբ, Գումգաբուի Մայր Եկեղեցւոյ յարակից Պէզճեան Ամիրա սրահին մէջ Ապրիլ 28-ին, փորում մը տեղի ունեցած է նուիրուած կրթական հարցերու: «Մարմարա» (Ապրիլ 29) ցաւով դիտել կուտայ, որ հակառակ նախապէս տարուած աշխատանքին համայնքի հաստատութիւնները այնքան ալ մեծ կարեւորութիւն չեն տուած այդ հաւաքոյթին եւ ներկայ չեն եղած մանաւանդ կրթական շրջանակներէն շատեր: Սանուց Միութեան անդամներէն՝ Ցարութ Խօզէր հետաքրքրական տուեալներ ներկայացուցած է աշակերտութեան եւ ուսուցիչներու թիւին մասին: Ան ըսած է որ ժողովը յարմար առիթ էր կրթութեան բնագաւառէն ներս առկայ հարցեր օրակարգի բերելու ուղղութեամբ: Խօսելով վերջին երեք տարիներու մասին, տուած է վարժարաններու աշակերտութեան թիւերը՝ 1999 - 2000՝ 3841, 2000 - 2001՝ 3710, 2001 - 2002՝ 3530: Կան նաեւ 3000 հայ աշակերտներ օտար վարժարաններու մէջ: Խօսք առնելով, Կեդրոնականի տնօրէնուհին՝ Տիկին Սիլվա Գույումճեան - Մարկոսեան դիտել տուած է որ աշակերտութեան նուազումը հետեւանք է գլխաւորաբար ութամեայ պարտադիր ուսուցման, նաեւ այն պատճառաւ որ բազմաթիւ ծնողներ կը յուսան որ իրենց զաւակները աւելի որակեալ ուսում կը ստանան օտար վարժարաններու մէջ: Այս ելոյթէն ետք, վիճարկում տեղի ունեցած է յիշեալ հարցերու մասին: Ուսուցչաց Հիմնարկի կողմէ խօսելով, Պր. Նազարէթ Պինաթլը յայտնած է թէ Հիմնարկը կարգ մը աշխատանքներու ձեռնարկած է եւ հաւանաբար Ցունիսին հանրութիւնը տեղեակ պահէ այդ մասին:

ՊՈԼՍՈՅ Մաչքա Մաւէն Ֆաքիւլթէի սրահին մէջ, Ապրիլ 27-ին, Սայաթ Նովա երգչախումբը համերգով մը տօնած է իր հիմնադրութեան 30-ամեակը եւ Թաթուլ Ալթունեանի հարիւրամեակը: Երգչախումբը ղեկավարած է Լոս - Անճըլըսէն հրաւիրուած Հէնրիկ Անասեան, որ իր ազդեցութեամբ յաջողած է մասնաւոր փայլ մը տալ երգերու մեկնաբանութեան: Բացման խօսքը արտասանած է Նարօտ Էրքօլ, որ հայերէն եւ թրքերէն ողջոյնի իր խօսքէն ետք, բեմը յանձնած է երգչախումբին, որու կ'ընկերանար Քնար նուագախումբը զօրացած Հայաստանէն ժամանած երկու արուեստագէտներով՝ քանոնահար Անահիտ Վալէսեան եւ դուդուկահար Սուրէն Ասատրեան:

«ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻՆ ՀԵՏ»

դասախօսական երեկոյթը Անթիլիասի մէջ

(«ԱՆԹԻԼԻԱՍ») .- Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան «Կիլիկիա» Թանգարանի Ցանձնախումբին կազմակերպութեամբ, 2002 Մայիս 2-ին տեղի ունեցաւ դասախօսական երեկոյթ մը նուիրուած նահատակ բանաստեղծ Դանիէլ Վարուժանին:

Երեկոյեան ժամը 7-ին, Թանգարանի տնօրէն Եփրեմ Արք. Թապագեանի բացման խօսքէն ետք սփիւռքահայ անուանի բանաստեղծ Ժագ Ս. Ցակոբեան, բանաստեղծական շունչով ներկայացուց «Դանիէլ Վարուժանին հետ» խորագրեալ իր դասախօսութիւնը, որուն ընդմէջէն նահատակ բանաստեղծին հոգեկան թըրթիռներուն, ապրումներուն ու յոյզերուն, երանգապնակը մատուցեց մեծաթիւ ունկնդիրներուն: Վարուժանը ներկայացուց ան իբրեւ քանդակագործ բանաստեղծ մը, «որ քար առ քար կերտեց իր Սիքատինեան տաճարը» ըսաւ ան: Դասախօսութեան աւարտին, Ժագ Ցակոբեան արտասանեց Վարուժանի բանաստեղծութիւններէն «Բանուորուհին», «Դիակի սայլը», «Առկայծ ճրագ» եւ հատուած մը «Կարմիր հող»էն: Ապա ան արտասանեց իր գրած «Հողը» քերթուածը:

Փակման խօսքը կատարեց Արամ Ա. Կաթողիկոս: Ան ողջունեց Ժագ Ս. Ցակոբեանի ներկայութիւնը լիբանանահայ գաղութէն ներս, նկատելով զայն «Պրոպատիկէի աւազան»ին ջուրերը յուզող հրեշտակը, որ եկաւ եւ լճացած մեր կեանքը վերակենդանացուց իր խօսքին շունչով: Ապա, Հայրապետական յատուկ կոնդակով պատուեց զայն, որ կարդացուեցաւ Վրոյր Վրդ. Տէմիրճեանի կողմէ, ներկաներու յոտնկայս ունկնդրութեամբ:

Դասախօսական երեկոյթին ընթացքին, Դպրեվանքի սաներ խմբական արտասանութեամբ ու խմբերգներով հանդէս եկան, գեղարուեստական յայտագիր մը մատուցելով ներկաներուն: Անոնք արտասանեցին «Ցան» եւ «Խաչբուռ» քերթուածները, ու երգեցին «Խաչը», «Ետեւէս եկուր» եւ «Քրիստոս Պատարագեալ» խմբերգները: Աւարտին ներկաներուն մասնակցութեամբ երգուեցաւ «Կիլիկիա» մաղթերգը:

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԲ.

ԲԱՆՏԻՆ ՄԷՋ

Պատրիարքը ամէն անգամ, որ Հայերու հետ խօսելու առիթը կ'ունենար, անոնց միակ խորհուրդ մը կուտար.

- Ամէն բանի հանդուրժեցէք եւ ջանացէ՛ք ապրիլ, որովհետեւ ապագան մերինն է:

Քանի մը օր Հալէպի մէջ անցընելէ ետքը ոստիկանական հսկողութեամբ կառքով ճամբայ հանուեցաւ եւ վեց օրուան յոգնեցուցիչ ուղեւորութենէ մը ետքը հասաւ Տէր Զօր:

Կառավարիչը երեսանց լաւ ընդունելութիւն մը ըրաւ աքսորականին եւ զինքը հրաւիրեց պէլէտիէի շէնքին մէջ:

Երկու օր ետքը հոնկէ ալ ճամբայ հանեցին դէպի Պաղտատ:

Ապու Քէմալէն դէպի Անա ճամբորդած ատենին Թուրք հազարապետ մը կ'ընկերանար իրենց: Այս զինուորականը կարեւոր պաշտօնով մը Պաղտատ կ'երթար:

Իր կառքին մէջ նստած էին նաեւ Պատրիարքին ընկերացող երկու ոստիկանները, մինչ Զաւէն Սրբազան եւ իր ազգականուհին առանձին կառքով մը կ'երթային:

Ոստիկանները, որոնք Տէր Զօր էին, հրճուանքով մը կը պատմէին հազարապետին Հայերու ահռելի սպանդին մանրամասնութիւնները:

Սպան ոճիրներու այդ պատմութիւնը մտիկ կ'ընէր անտարբեր դէմքով մը:

Ի վերջոյ խօսքը դարձաւ աքսորական կրօնաւորին վրայ:

- Ո՞վ է այդ կրօնաւորը, - հարցուց հազարապետը:

- Բարձրաստիճան եկեղեցական մըն է եղեր, - պատասխանեց ոստիկաններէն մէկը, - Պոլիսէն ղրկուած է:

- Ինչո՞ւ համար:

- Կ'երեւայ, որ կառավարութեան դէմ դաւաճանութիւն ըրած է:

- Ուրեմն ինչո՞ւ զինքը հոն չեն պատժեր:

- Հոս ղրկեր են, որպէսզի մենք իր պատիժը տանք:

- Ի՞նչ պատիժ, քանի որ Պաղտատ կը տանիք:

- Մինչեւ Պաղտատ պիտի չհասնի, - պատասխանեց ոստիկանը չարաշուք ժըպիտով:

- Ինչպէ՞ս, - գոչեց հազարապետը:

- Հիթէն անդին հաշիւը պիտի մաքրենք:

- Ի՛նչ, զինքը պիտի սպաննէ՞ք...

- Միւթէսարրֆ փաշան անանկ հրահանգ տուած է:

- Իրա՞ւ կ'ըսէք:

- Առաջին անգամ չէ, որ սանկ բաներ տեղի կ'ունենան այս կողմերը:

- Քանի որ պետութեան թշնամի մըն է, արժանի է պատիժի, - ըսաւ սպան անտարբեր կերպով:

- Բնական է, որ արժանի է: Բայց կըրնային օրինաւոր ձեւով իր պատիժը տալ:

- Հիմա այդքան բարակը չեն փնտռեր ... Հայ մը սպաննելը միշտ օրինաւոր է:

- Այդ հրահանգը միւթէսարրֆը իր կողմէ՞ն տուած է, թէ՞ Պոլիսէն եկած հրաման մըն է:

- Անիկա չեմ գիտեր, բայց հաւանական է, որ Պոլիսէն եկած է հրամանը:

- Իսկ իրեն ընկերակցող կինը ի՞նչ պիտի ընէք:

- Այդ մասին հրահանգ մը չունինք, կինը որեւէ կարեւորութիւն չունի:

Այսպէս խօսելով՝ կէսօրին մօտ հասան Եփրատի եզերքը հովասուն վայր մը, ուր կառքերէն իջան հանգստանալու եւ ճաշելու համար:

Հազարապետը ուզեց մօտէն տեսնել բարձրաստիճան եկեղեցականը, զոր ոստիկանները պաշտօն ստացած էին ճամբան մեռցնելու:

Մօտեցաւ այն ծառին, որուն ներքեւ կը հանգչէր Զաւէն Սրբազան:

Ցանկարծ զարմացական աղաղակ մը արձակեց:

- Դո՞ւք էք, Զաւէ՛ն էֆէնտի, - գոչեց:

Պատրիարքն ալ ճանչցած էր զինուորականը:

- Այո՛, Ֆիքրի պէյ, ես եմ, - պատասխանեց:

- Բայց դուք Պատրիարք չէ՞ք:

- Պատրիարք եմ:

- Ուրեմն հոս ի՞նչ գործ ունիք:

- Զիս Պաղտատ կ'աքսորեն, իսկ դո՞ւք...

- Ես ալ պաշտօնով Պաղտատ կ'երթամ:

- Լաւ, ուրեմն միասին կը ճամբորդենք:

- Բնականաբար միասին պիտի ճամբորդենք, մանաւանդ միեւնոյն կառքով պիտի ճամբորդենք:

- Ամենայն սիրով:

Ֆիքրի պէյ հին ծանօթ մըն էր Պատրիարքին, Տիգրանակերտի մէջ ճանչցած էին զիրար, երբ Զաւէն Սրբազան առաջնորդ էր հոն:

Զինուորականը հայ առաջնորդին դիմումներուն վրայ աստիճանի բարձրացում ունեցած էր եւ անոր համար երախտապարտ էր աքսորականին:

Ժամու մը չափ սիրալիր տեսակցութենէ մը ետքը, երբ կը պատրաստուէին ճամբայ ելլելու, Ֆիքրի պէյ մօտեցաւ երկու ոստիկաններուն, զանոնք մէկ կողմ տարաւ եւ խիստ շեշտով մը ըսաւ.

- Այս կրօնաւորը իմ բարեկամս է, զինքը շատ մօտէն կը ճանչնամ եւ գիտեմ, որ լաւ մարդ մըն է. ձեզի բացարձակապէս կ'արգիլեմ անոր մազին մէկ թելին դպչելու:

- Բայց հրահանգ տրուած է մեզի, - դիտել տուաւ ոստիկաններէն մէկը:

- Ես հրահանգ չեմ ճանչնար եւ բացէ ի բաց կ'ըսեմ, որ եթէ զինքը սպաննելու փորձ ընէք, երկուքդ ալ շան պէս կը մեռցնեմ:

- Բայց...

- Երկար խօսք չեմ ուզեր. ես իր կառքը պիտի նստիմ, ու մինչեւ ետքը հսկողութիւն կատարեմ իր վրայ:

Եւ Ֆիքրի պէյ եկաւ միացաւ Զաւէն Սրբազանի, որ արդէն տեղաւորուած էր կառքին մէջ:

(Շար. 220)

M. et Mme Alain et Chantal Ghilardi et leurs enfants Lisa et Sara,

M. et Mme John Hudson et leurs enfants Lenny et Django

ont la douleur de faire part du décès de leur grand-mère

Mme Vve Hamaspur PAPAZIAN

(née **Fermanian**)

survenu le 9 mai.

L'inhumation aura lieu le jeudi 16 mai à 15h à l'Ancien Cimetière de Montreuil /s Bois.

Le présent avis tient lieu de faire-part.

(Շար. Ա. էջէն)

բաշխի վիրաւորներէն մէկը, երբ տեսեր է, կարծեր է թէ կը պառանցէ:

ՔԱՐԱՇԻԻ ոճրափորձին զոհ 11 Ֆրանսացիներու դիակները Շերպուր փոխադրուեցան Մայիս 12-ին: Յաջորդ օրն ալ տեղի ունեցաւ յարգանքի արարողութիւն մը, որու ներկայ եղան Շիրաք, Ռաֆարէն եւ Ալիօ - Մարի, նախքան յուղարկաւորութիւնը: Տեղւոյն վրայ քննութիւնները կը շարունակուին: Կը փնտռուին այն 3 անձերը որոնք գնած են ոճրափորձին թակարդ կառքը եւ իրենց մեղսակիցները: Հարիւրաւոր անձեր ձերբակալուած են:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱԶԸ ԵՒ ՁԱԽԸ կը ջանան ներքին միութիւններ կազմել երեսփոխանական ընտրութեան համար: Աջը՝ Միութիւն Նախագահական Մեծամասնութեան համար անուան տակ (նախկին ԷՌ - ՓԷ - ԷՌ) 523 թեկնածու պատրաստած է: Չմիացաւ ՈՒ - Տէ - ԷՖ-ը, քանի Պայրու չուզեր ձուլուիլ այդ շարժումին մէջ: Ձախն ալ չի համաձայնիր Շըվէնըմանի հետ, որ «Հանրապետութեան Բեւեռ» մկրտեց իր կուսակցութիւնը, որ ցարդ Քաղաքացիի Շարժում կը կոչուէր: Ընկերվարական, կանաչ եւ համայնավար համաձայնութեան կուզան:

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ, պատուիրակ նախարարը, որ հիւրն էր Մայիս 12-ին Կռան ժիւրի ԷՌ - Թի - ԷԼ-ի, յայտարարեց թէ զօց կապոյտը նորաձեւութիւն պիտի դառնայ, բացատրելով թէ տեղւոյն վրայ աւելի շատ պիտի տեսնուին Սէ - ԷՌ - ԷՍ-ները, գործելու կամք կայ ներքին ապահովութեան գետնի վրայ:

ՄԻԼԱՆՈՅԻ մեթրոյին մէջ, Մայիս 11-ին ռմբափորձի մը առաջքն առնուած է: Կազի շիշ մը դրուած էր, արաբերէն եւ իտալերէն արձանագրութիւններով, ուր կ'ըսուէր՝ «կը պայքարինք յանուն Ալլահի եւ պիտի չդադրինք պայքարելէ ցորչափ դուք ալ չսկսիք մէկ Աստուած պաշտել»:

ՖՈՐՊԻԶ ԿԼՈՊԸԼ ամերիկեան համբաւաւոր պարբերականը, իր վերջին թիւին մէջ, կը նշէ որ Ֆրանսացիք, 2002-ին եւ 3-րդ տարին ըլլալով աշխարհի ամէնէն ծանր տուրքերը կը կրեն: Ինչ կը վերաբերի Շիրաքի խոստացած 5% նուազումին այս տարի իսկ, հարկ է սպասել երեսփոխանական ընտրութեան եւ Նոր Ազգային Ժողովին, որպէսզի քուէարկուի նման որոշում մը:

Ա. ԱՂԱՍԻ յաղթեց Հռոմի մրցաշարքին, Կիրակի, Մայիս 12-ին, ընդդէմ գերման Թ. Հաասի 6-3, 6-3, 6-0: Կը պատրաստուի Ռոլան Կառոսի:

ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ, անգամ մը եւս երկաթուղային արկած մը պատահած է, որու հետեւանքով 7 մեռեալ եւ 70 վիրաւորներ կային, առնցմէ 15-ը շատ ծանր վիճակի մէջ էին: Ճեպընթացը մեկնած էր Մայիս 11-ի իրիկունը, Լոնտոնի Քինկ'ս Գրոս կայարանէն եւ քիչ ետք կը բախէր կամուրջի մը եւ գիծէն կ'ելլէր: Այս յաջորդական արկածները կը վերագրուին գիծերու վատթար վիճակին: 1996-ի սեփականաշնորհումէն ետք, հարկ եղած նորոգութիւնները չեն կատարուած:

ԻՎ ՌՈՊԷՐ, ֆրանսական շարժանկարի ծանօթ դերասանը մեռաւ 81 տարեկանին, զոհ ուղեղային արիւնահոսութեան: Տիպարն իսկ էր ֆրանսական բնոյթի խաղերու, յիշ է որ քանի մը տարի առաջ շարժանկարի վերածած էր Մարսէլ Փանեոլի յուշերը («Հօրս փառքը» եւ «Մօրս դղեակը»):

ՊԱՅԿՈՆՈՒՐԻ անջրպետակայանին մէջ (զոր Ռուսաստան վարձած է Ղազախըստանէն) արկածի մը հետեւանքով ութ բանուորներ մեռած են, երբ տանիք մը կը նորոգէին: Տանիքը փլած է եւ բանուորներն ալ թաղուած են տակը:

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ս. Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնը

եւ

ՄԱՇՏՈՑ, Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան Միութիւնը

կը կազմակերպեն

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ - ԶՐՈՅՑ

Հայրենի հանրածանօթ բանաստեղծ

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆԻ

հետ

Հեղինակը եւ իր գործը կը ներկայացնէ

ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱԵԱՆ - ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Բանաստեղծին «Երգի հովիւը» գրքէն հատուածներ կ'արտասանէ

ՍԻԼՎԱ ՀԱՊԷՇԵԱՆ - ԱՐԱՔՍ

Մալեան Թատրոնի դերասանուհի

եւ

ԳԻՆԵՁՕՆ՝

Բանաստեղծին նոր գրքին համար

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՅԻՍ 17, ժամը 20.30-ին

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԿԵԴՐՈՆԸ

10 bis, rue Thouin, 75005 Paris

Métro : Cardinal Lemoine / Monge

Հիւրասիրութիւն:

Մուտքը ազատ է:

HAMASKAÏNE

8ème FORUM

(Pour la première fois en Arménie)

DU 13 AU 27 JUILLET 2002

Réservé aux étudiants de 17 à 26 ans

Activités éducatives et culturelles :

- Conférences par d'éminents spécialistes
- Visite d'institutions arméniennes, de musées et de sites historiques
- Concerts et représentations théâtrales

Frais de séjour : 660 Euros (pension complète)

Transport aérien exclu

Renseignements et inscription :

— **Paris : Hourig Baghdassarian**
Tél. / Fax : (33) 01. 42. 29. 10. 24
E-mail : navasti@wanadoo.fr

— **Londres : Sella Tenjoukian**
Tél. : (44) 20. 76038452
Fax : (44) 20. 76039518
E-mail : stenjouk@aol.com

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

ԿԼՈՐ-ՍԵՂԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄ

Կը մասնակցին

Լեւոն Միրիջանեան (Հայաստանէն)
Նուրվան Եպիսկ. Զաքարեան
Գրիգոր Պըլտեան
Անահիտ Տօնապետեան
Յակոբ Պալեան

Հինգշաբթի, Մայիս 16,
ժամը ճիշդ 20.30-ին
Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 Paris

MARSEILLE

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

avec le concours de

L'INSTITUT SAYABALIAN

organise une

RENCONTRE

avec

BERDJ ZEYTOUNTSIAN

Ecrivain, dramaturge, analyste politique
Ancien Ministre de la Culture d'Arménie

Il signera son roman

« L'HOMME LE PLUS TRISTE »

paru en français aux Editions Parenthèses à Marseille

et traduit par

le **Prof. DER-MERGUERIAN**

le Jeudi 23 mai à 20 heures 30

327, Boulevard Michelet, 13009 Marseille

DATE A RETENIR

20 SEPTEMBRE

Soirée exceptionnelle au profit de la construction de l'Ecole HAMASKAÏNE de Marseille

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

le mercredi 15 mai à 20h45
en la cathédrale arménienne catholique Sainte-Croix de Paris
le Docteur Yver TERNON
présentera

MARDIN 1915

ANATOMIE PATHOLOGIQUE D'UNE DESTRUCTION.

Raymond H. KEYORKIAN
Directeur de Recherche à Paris III Sorbonne,
Directeur de la revue
d'«Histoire arménienne contemporaine» qui édite le numéro spécial consacré à l'étude d'Yves Ternon, sera présent et parlera de son rôle et de celui de la revue dans la Genèse de l'œuvre.

Une séance de signature de **«Mardin 1915»**, ainsi que de **«l'Empire ottoman — le déclin, la chute, l'effacement»** aura lieu pendant le cocktail qui suivra la conférence, dans la salle polyvalente de la Cathédrale. Les œuvres seront vendues sur place.

Adresse : Cathédrale Arménienne Catholique — 13, rue du Perche - Paris 3e;

Métro : République, Filles du Calvaire

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ

Հայաստանցի զոյգ մը՝ Մարգարիտա եւ Արտակ Միքայէլեան աշխատանք կը փնտռէ: Կինը, որ արհեստով վարսավիր է, տրամադիր է որեւէ աշխատանք ընելու (օրուան մէջ, տան մաքրութիւն, արդուկ, մանուկի կամ տարեցի խնամք եւ այլն), այրը կրնայ զբաղիլ հողագործութեամբ, շինարարութեամբ, կառք վարելով:

Հեռաձայնել՝ 06 22 17 41 34

Fête Paroissiale

Lundi de Pentecôte, 20 mai

Au programme :

11h30 : CULTE
A partir de 12h: REPAS spécialités arméniennes.

Stands : Pâtisseries arméniennes, librairie, brocante, ...

Jeux pour les enfants
Animation musicale

BIENVENUE A TOUS !

EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
55, avenue Victor Cresson / 28, avenue Bourgain, 92130 Issy-les-Mlnx.

Séjour en Arménie

du 8 au 15 juillet

Organisé par ESPOIR POUR L'ARMENIE

> Visite touristique de l'Arménie, Erevan et ses environs.
> Participation à la messe en la cathédrale d'Etchmiadzine.
> Participation aux manifestations du 14 juillet à l'Ambassade de France.
> Gumri, Vanatzor, Spitak, Khor Virab, le lac Sévan, Guéghart, Garni, etc.
> Rencontres avec les enfants parrainés par SEL et Espoir pour l'Arménie.
> Possibilité de prolonger son séjour et de le personnaliser.

Prix:En pension complète 1060 euros au départ des grandes villes de France

Pour tout renseignement : Serge KURKDJIAN : Tél. : **04 91 77 23 44.**

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 15
MERCREDI
15 MAI
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 20.426 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 77e ANNEE — N° 20.426

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 13/14)

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՄՈՍԿՈՒԱ ՄԵԿՆԱԾ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Մայիս 13-ին մեկնած է Մոսկուա, մասնակցելու ՀԱՊ-ի երկիրներու հաւաքական ապահովութեան խորհուրդի 10-րդ նստաշրջանին: Ան նոյն խորհուրդին ներկայի նախագահն է: Հաւաքական ապահովութեան պայմանագիրը ստորագրուած է 1992 Մայիս 15-ին Տաշքենդ: Հիմնադիր անդամներն են Հայաստանը, Ղազախստանը, Կիրգիզիստանը, Ռուսաստանը, Տաճիկիստանը, Ուզբեկիստանը: Յետոյ միացած են Ազրբեջանը, Բելառուսիան եւ Վրաստանը:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՓՈԽ-ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Փրակայի մերձակայ գղեակի մը մէջ Մայիս 13-ին սկսած է Հայաստանի ու Ազրբեջանի Արտաքին փոխ-նախարարներու՝ Թաթուլ Մարգարեանի ու Արազ Ազիմովի միջեւ գաղտնի հանդիպում մը: Նման հանդիպումներ եղած են 1995 - 97 շրջանին ալ, այն ատենուան փոխ-նախարարներ Ժ. Լիպարիտեանի եւ Վ. Գուլիզադէի միջեւ:

ԳԷՈՐԳԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ ԱՒԱՐՏԱՃԱՌԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Էջմիածնի Գէորգեան Ճեմարանին մէջ Մայիս 11-ին շրջանաւարտ չորս սարկաւագներ պաշտպանած են իրենց աւարտաճառերը: Անոնք նիւթ ունեցած են «Շնորհալիի Յակոբոս առաքեալի ընդհանրական Թուղթին մեկնութիւնը» (Սարգիս Սարկաւագ Կնեազեան), «Դ.-Ե. դարերու հայրերուն փախճանաբանական հայեացքները» (Լեւոն Սրկ. Պանֆյոլով), «Հայեւեթովպական եկեղեցական յարաբերութիւններու պատմութենէն» (Վազգէն Սրկ. Քէսապլեան), «Անանիա Շիրակացին եւ անոր "Քննիկոն"ը» (Վարդան Սրկ. Իսախանեան):

ՄԱԿ-Ի ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆԸ

Մայիս 8-ին Նիւ-Եորք բացուած ՄԱԿ-ի գլխաւոր ժողովին յատուկ նստաշրջանին մասնակցած է Ընկերային ապահովութեան նախարար Ռազմիկ Մարտիրոսեանի գլխաւորած հայաստանեան պատուիրակութիւնը: Նախարարը Մայիս 10-ին ելոյթ ունեցած է երախաներու հարցերուն յատկացուած այդ յատուկ նստաշրջանին, ներկայացնելով երախաներու պաշտպանութեան բնագաւառին մէջ Հայաստանի յաջողութիւնները: Ան մասնակցած է նաեւ նստաշրջանի ընթացքին տեղի ունեցած կլոր սեղանի աշխատանքներուն:

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋՈՒԻ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի հրաժարականին պահանջով քանի մը տասնեակ ցուցարարներու եօրեակ նստացոյցը կ'աւարտէր Մայիս 14-ին, Երեքշաբթի օր: Այդ ցուցարարները ներկայացուցիչներն էին ընդդիմադիր 13 կուսակցութիւններու:

ՆՈՐ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

Վարչապետ Ա. Մարգարեան Ընկերային ապահովութեան փոխ-նախարար նշանակած է Կարինէ Յակոբեանը: Ան ծնած է 1955-ին, աւարտած է Երեւանի համալսարանին բանասիրութեան ճիւղը: Պաշտօններ վարած է պետական ձայնասփիւռին ու հեռատեսիլին մէջ: Վարած է նաեւ թարգմանութեան կեդրոն մը:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ - ԱՐԵՒԵԼՔ

ԱՐԱՖԱԹԻ «ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԸ»

ՇԱՐՈՆԻ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԻՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

Ա. Շարոն կառչած կը մնայ իր տեսակէտին, հակառակ իր կուսակցութեան եւ մրցակիցին՝ Նեթանիահուի վճռական դիրքին ինչ կը վերաբերի պաղեստինեան Պետութեան մը ստեղծումին: ԱՄՆ-ու Արտաքին նախարարը հաստատած է, Մայիս 13-ին, որ Շարոն ապահովութիւն տուած է իրեն չարունակելու իր ճամբան, իրագործելու համար գերագոյն տեսիլքը՝ պաղեստինեան Պետութեան մը հիմնումը: Նախարարը աւելցուցած է.- «Կը հետեւինք մեր ժամանակացոյցին, ապահովութեան, տնտեսական վերակառուցման, մարդասիրական ճիգերուն մարզին մէջ: Եւ կ'աշխատինք պաղեստինեան իշխանութեան հետ իրենց օգնելու համար, վերաշինելու եւ բարեփոխելու ուղղութեամբ:

Ռամալլայի մէջ, պաղեստինեան իշխանութեան նախարարը, որու պաշտօնն է կապ պահել ոչ կառավարական կազմակերպութեանց հետ եւ իր թիկնապահը ծեծի ենթարկուած են Երկուշաբթի իրիկուն, ծպտուած անծանօթներու կողմէ: Նոյն օրը, Մայիս 13, Արաֆաթ առաջին անգամ բլլալով հինգ ամիսէ ի վեր, կրցաւ հեռանալ Ռամալլայէն եւ շրջիլ: Այցելեց Բեթղեհէմ, բայց, միայն «վերէն» դիտեց Ճենինի գաղթակայանը: Յորդանանի տրամադրած թռանով է որ Արաֆաթ «անցաւ» Ճենինէն, ուր բնակչութիւնը իրեն կը սպասէր, բայց, կրցաւ միայն «վարէն» դիտել անցքը: Ամէն ինչ պատրաստ էր, թէեւ, ընդունելու համար պաղեստինցի ղեկավարը, հեռատեսիլի գործիքները, սպիտակ եւ կանաչ համազգեստով դպրոցականներ եւլն., եւլն.: Քանի մը ժամ անց, չշուկ մը կը հաստատէր՝ «պիտի չգայ» այն քաղաքը, զոր Ապու Ամար «Ճենինկրադ» մկրտած էր, հիմնուելով խորհրդային քաղաքին բնակչութեան դիմադրական պայքարին վրայ, նման Ապրիլ 3-էն 12 Պաղեստինցիներու մղած պայքարին իսրայէլեան բանակին դէմ: Բայց, Արաֆաթ չեկաւ, ինչ որ բսել տուած է զառնացած բնակիչի մը.- «Նման ՄԱԿ-ին, Արաֆաթ Ամերիկացիներուն կը հնազանդի, վերէն կը նայի իր ժողովուրդին, փոխանակ գալու եւ բաժնելու անոր տառապանքը»: Արաֆաթի կարճատեւ կայքը սահմանափակուած է հիւանդանոցին այցելութեամբ: Ելոյթին մէջ ան չեշտած է.- «Ճենինի բնակիչներ, Ճենինի գաղթակայանի բնակիչներ, ահաւասիկ Ճենինկրադ, ձեր ճակատամարտը գրաւեալ հողամասերու ազատագրման ճամբան բացաւ»:

Նախապէս, Արաֆաթ Բեթղեհէմ գացած էր եւ անմիջապէս այցելած Ս. Ծննդեան Մայր տաճարը:

Մայիս 13-ին չէր լուծուած այն 13 վտանգաւոր նկատուած Պաղեստինցիներու հարցը: Ապաստանած Եկեղեցին, իսրայէլեան պաշարման աւարտին, յանձնուած էին Բրիտանացիներուն եւ փոխադրուած Կիպրոս, ուր կը սպասեն որ եւրոպական երկիրներ յօժարին իրենց ապաստան տալու: Պրիւսէլ հաւաքուած 15-երու Արտաքին նախարարները չեն յաջողած հարցը լուծել: Իտալիա, Սպանիա, Փորթուկալ, Իրլանտա, Պելժիա եւ Յունաստան տրամադրութիւն յայտնած են զիրենք ընդունելու, բայց, նման Պէրլուսքոնիի, կ'ուզեն որ եւրոպական համաձայնութիւն մը բլլայ «քաղաքական պատասխանատուութիւնը» բաժնելու համար: Ասիկա կ'ենթադրէ լուծել անոնց իրաւական վիճակը, ինչ որ բարդ հարց մըն է: Ազա՞տ պիտի ձգուին, պիտի հետապնդուի՞ն, պիտի բանտարկուի՞ն, իսկ եթէ Իսրայէլ պահանջէ որ իրեն յանձնուին, հակառակ նախապէս տուած ապահովութեան Միութեան սպանական նախագահութեան:

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԴԺԳՈՀ ԵՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ԿԱԶՄԷՆ

Թրքական լրասփիւռները Ֆրանսայի նորակազմ կառավարութեան մասին իրենց տեղեկատուութեան կցած են դժգոհութեան արտայայտութիւններ: Անոնց դժգոհութեան պատճառ են երեք անդամներ. Պաշտպանութեան նախարարուհի՝ Մ. Ալիօ-Մարի, Տեղական ազատութիւններու պատուիրակ նախարար՝ Փաթրիք Տէվէճեան եւ Եւրոպական հարցերու պատուիրակ նախարար՝ Ռ. Տոնըտիէօ տը Վապր: Առաջինը ըստ Թուրք մամուլին, ծանօթ է իր հակաթուրք կեցուածքով: Փ. Տէվէճեան իր նշանակումէն առաջ իսկ, Թրքական թերթերու սինակները գրաւած էր որպէս հայ փաստաբան որ պաշտպանած էր ԱՍԱԼԱ-յի անդամներուն դատերը, իսկ Ռ. Տոնըտիէօ տը Վապր հակաթուրք յատկանիշի տէր նրկատուած է 1999-էն, երբ Հելսինքիի համաժողովին վճռապէս դէմ արտայայտուած է Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան, այդ հանդրուանին համար պայման դնելով Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումը:

Այս նշումներուն հիմով, Թուրք մամուլի անուններ կը գրեն թէ Ֆրանսայի նոր կառավարութիւնը լեցուած է Թուրքիոյ թշնամիներով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ նորակազմ կառավարութեան անդամները չեն ուզեր ժամանակ կորսնցնել եւ ամէն օր ցոյց կու տան որ խօսքէն գործի անցած են: Մայիս 13-ին, վարչապետն ու Ներքին նախարարը, անակնկալօրէն, մեթրօ մտան, ժամը 17.20-ին Հալերու կայարանէն սկսելով իրենց ճամբորդութիւնը: Կ'ուզեն ապահովութեան զգացումը վերահաստատել բնակչութեան մօտ, իրենց գլխաւոր մտահոգութիւնն է, կը շեշտեն որ ազատութիւնը հոնկէ կը սկսի, պէտք է ամէն մարդ ազատօրէն կարենայ ճամբորդել, պտըտիլ, մէկ խօսքով՝ ապրիլ առանց վախի: Փարիզի մէջ, ոստիկաններուն թիւն ալ բազմացած է: Մայիս 14-ին ալ Սարքոզի, Ներքին նախարարը, կ'ընդունէր Սթրազպուրկի քաղաքապետը նոյն հարցին կապակցութեամբ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ եռանդով գործի լծուած են, ապահովելու համար իրենց յաղթանակը Յունիս 9-ի եւ 16-ի երեսփոխանական ընտրութեան: Ընկերվարականները լաւատես են եւ Ֆ. Հոլանտ կը պատրաստուի վարչապետի աթոռին: Կուսակցութիւնները գիտակից են որ բաժանումը պատճառ եղաւ նախագահական ընտրութեան Ա. շրջանի ողբերգական արդիւնքին: Ընդհանուր ձեւով, համաձայնութիւն կը տիրէ, բացի Շըվէնըմանի «Հանրապետական բեւեռ»էն: Նոյնն է պատկերը աջի մէջ, ուր Ֆ. Պայրու տեղի չի տար: Երկուքին համար ալ դժուարութիւններ կրնան ծագիլ, երբ ծայրայեղ-աջը եռակողմանի կացութիւններ ստեղծէ Բ. շրջանին: Արդէն իսկ, 555 ընտրաշրջաններու համար 551 թեկնածու նշանակած է:

ՇԵՐՊՈՒՐ, հոծ բազմութեան մը մասնակցութեամբ, մեծարեց Քարաչիի իր զոհերուն յիշատակը: Նախագահ Շիրաք իր կարճ ելոյթին մէջ, ապահովութիւն տուաւ որ ոճիրին հեղինակները կը պատժուին: Նախապէս, պատուոյ լեգէոնի ասպետի շքանշան յանձնեց, յետ մահու, 11 զոհերուն:

ՀԱՐԱՒ-ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ Ֆրանսան սաստիկ փոթորիկի ենթարկուեցաւ Մայիս 13-ին: Հովին արագութիւնը ժամական 100 քիլոմեթրէն աւելի էր եւ բաւական վնասներու ալ պատճառ եղաւ: Ամէնէն աւելի վնաս կրեց Սէն-Ժան-տը Լիւզ, ուր երկու անձեր ալ անհետացած էին, կային նաեւ վիրաւորներ Ժիրոնտի նահանգին մէջ, Փիրէնէ-Աթլանթիքի մէջ ալ ծառեր տապալած էին անցորդ մըն ալ վիրաւորելով:

Ֆ. ԳԱՍԹՐՕ բացարձակապէս հերքեց ԱՄՆ-ու Արտաքին փոխ-նախարար՝ Ճ. Պոլթոնի ամբաստանութիւնները, ըստ որոնց Գուպա կենսաբանական զէնքեր կ'արտադրէ եւ կ'արտածէ: Հեռատեսիլէն սփռուած երկար ճառի մը ընթացքին, Գաստրօ շեշտեց.- «Թող նուազագոյն փաստը բերէ: Չի կրնար, որովհետեւ այդ զէնքերը գոյութիւն չունին եւ չեն կրնար ունենալ»: Այս մթնոլորտին մէջ է, որ ԱՄՆ-ու նախկին նախագահը՝ Ճիմի Գարթըր Հաւանա կը ժամանէր:

ԳՈՐՍԻՔԱ ՆԱՑԻՈՆԷ անկախապաշտ շարժումին բանբեր՝ Ժան-Կի Թալամոնի արդարացուց Գորսիքացի հանդիսականներու ցոյցը եւ սուլոցները Մարսէյէզի դէմ Մայիս 11-ի իրիկուան մրցումին (Սթատ տը Ֆրանս, Լորիան - Պասթիա): Մոնտի հարցազրոյցին մէջ, ան կը շեշտէ որ այդ սուլոցները փաստն են, որ քանի մը չարաթ է, կղզիին մէջ չատ յարուած վիճակ կը տիրէ: Կ'աւելցնէ որ Գորսիքացիք իրենց փառերդն ու դրօշակը ունին եւ թէ Ֆրանսայի քաղաքական պատասխանատուները պէտք է վերագտնեն պարկեշտ երկխօսութեան մը ճամբան:

ՏԻԱՆ ՓՐԷԹԻ, այն Անգլուհին, որ անդարմանելի հիւանդութենէ մը մը տառապէր եւ դիմած էր Մարդկային Իրաւանց Եւրոպայի Ատեանին որպէսզի ամուսնոյն օգնութեամբ վերջ տրուի իր կեանքին -ինչ որ մերժուեցաւ- մեռաւ աջի օր, տասը օրերու ծանր տառապանքէ ետք:

ՊԵՏՔ Է ՍՈՎՈՐԵՆՔ ՀԱՅԵՐԵՆ ՄՏԱԾԵԼ

Ա.

ՀԱՅԵՐԵՆԻ ՄԱՍԻՆ ԽՕՍԵԼՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿԸ

Լեզուի նկատմամբ կատարուած սխալները հետեւանք են մեծապետական շովինիզմի:

ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՆՑ

Վերջին չուրջ մէկուկէս տասնամեակի ընթացքին Հայաստանի մէջ ամենայն սովետականի, այսինքն՝ ապազգայինի դէմ մեր գործողութիւնները ծայր առան ամէնից առաջ հայերէնի ուղղագրութիւնը վերականգնելու առաջարկութեամբ: Սկզբնական շրջանի առարկութիւնները «խորհրդային» յորդորներից այն կողմ չէին անցնում. «Բա հիմա հայերէնի մասին խօսելու ժամանա՞կն է»: Ժամանակը չէր, քանի որ կոմունիստները «վերակառուցւում» էին, յետոյ քանի որ Ղարաբաղի հարցն էր, յետոյ քանի որ երկրաշարժի «վէրքերն էինք բուժում», յետոյ քանի որ «պատերազմի մէջ» էինք, յետոյ քանի որ «Ղարաբաղցիները ռուսերէն են խօսում, մեր հայերէնով նրանց պարզ չեն հասկանում», յետոյ՝ քանի որ «պետականութիւն ենք կառուցում»... Նոյն այս շրջանում [illegible] նուազած ժամանակ սրընթաց աճում էր ռուսական դպրոցների թիւը, երկրաշարժից փլուզւած քաղաքի մէջ կառուցուող դպրոցը միայն ռուսական էր, ղարաբաղցի նախարարի մայրենի լեզուն ռուսերէնն է [illegible] հայերէնը, իսկ «պետականութիւն կառուցելու» ամենաթէժ օրերին «հերոսական» վարչապետի հրամանով (1999 թ.) Երեւանի մէջ 60 ռուսական դպրոց բացուեց... Վաղթա՞ն ռուսական նոր դպրոց արդէն գոյութիւն ունեցող դպրոցներից զատ... Ցերաւի հերոսական պարզ սեփական ժողովուրդը ուծացման տանելու ճանապարհին...

Անհիմ լինելու յորդորները դարձան մտաւորական [illegible] վերջին մի քանի տարուայ ընթացքին, երբ Հայաստանի մէջ Ռուսաց լեզուի գործածութիւնը [illegible] սովետական [illegible] մակարդակով: Եւ հենց այս շրջանին էլ սովետական լեզուաբանները [illegible] թերացութիւններով եւ փաստերն աղաւաղելով, նաեւ, անշուշտ, փորձելով օգտագործել օրուայ նախագահի քիմքին յարմար մի սահմանադրութիւն վերահաստատելու ջանքերը, որոշեցին «պետական լեզու» կոչուող ծխածածկոյթը աւելի թանձրացնել: Ընդ որում, անհեթեթութիւնը, իրենք կ'ասէին՝ աբսուրդը, հասցնելով նոյնպէս իրենց բնորոշ եզրով՝ զոոլոգիական, այսինքն՝ անասնական խուճապի, թէ՝ «ազգային ուղղագրութիւն վերականգնել՝ նշանակում է արեւմտահայերէնը դարձնել պետական լեզու»: «Ո՞րն է այն գիտական հիմքը, որին հետեւելով փոխում ենք պետական լեզուն», _ կուսական անմեղութեամբ հարց է տալիս սովետական գործակալ Բեդիրեանը եւ այդ հարցը բոլշեւիկեան դեմագոգիա է:

Հայերէնի գրական լեզուներից որեւէ մէկը «պետական» լեզու հռչակելու մասին խօսք անգամ լինել չի կարող: Քանի որ նախ՝ «պետական լեզու» կոչուածը նոյնպէս սովետական որակեալ դեմագոգիա է: Ռուսական բռնապետութեան կոմունիստական դիմակաւորումի յօրինւածքն է այդ «պետական լեզու» հասկացութիւնը, որն ի դէպ գոյութիւն ունէր միայն սովետական Վրաստանի եւ սովետական Հայաստանի սահմանադրութիւնների մէջ: Թէ հարկ լինի, աւելի հանգամանօրէն կարելի է մերկացնել այս տարօրինակ «բացառութեան» դրդապատճառները, բայց հիմա արձանագրենք միայն, որ անամօթ եւ սիրատոչոր ռուսասէրների ձեռքին դա խաբէութեան հրաշալի միջոց էր կայսրութեան ազգերը ռուսացնելու «լենինեան ազգային քաղաքականութիւնը» քօղարկելու համար: Եւ ես միայն ցաւում եմ, որ ժամանակին չյաջողուեց փշրել կարծր մտածողութեան կաղապարը եւ սահմանադրութեան մէջ արձանագրել հայերէնի իմացութիւնը որպէս քաղաքացիութիւն ստանալու հիմնական նախապայման: Ինչպէս ընդունուած է իրեն յարգող ամէն մի երկրի մէջ, եւ ինչպէս վարուեցին մերձպալթեան հանրապետութիւնները՝ սողանցք չթողնելու համար բոլոր իւրայիններին եւ օտարներին, ովքեր մինչ այս արհամարհել էին ազգային լեզուները: Արժանապատուութիւն ունեցող ժողովրդի պէս վարուելու պարագային այսօր իշխանութիւնների ոլորտ ներխուժածներից գրեթէ ոչ ոք չէր լինելու: Չէին լինելու նրանք, ովքեր նետուել են «հայ ժողովրդի պայծառ ապագան կերտելու», բայց հայերէն չեն խօսում, հայերէն չեն գրում, եւ հայերէն չեն մըտածում:

Ինչ վերաբերում է դեմագոգիային, ապա ես նկատի ունեմ այդ եզրը յունարէնի լիակատար իմաստով: Սովետահայ բառարանները ներկայացնում են եզրի իմաստներից մէկը միայն՝ ամբոխավարութիւն, ինչը կը նշանակէ «սուտ սուտ խոստումներ շռայլել՝ համակրանք շահելու համար»: Բեդիրեանի պարագային խօսքը յունարէնի ամբողջական իմաստի մասին է, երբ փաստերը կանխամտածուած ենթափոխում եւ քծնում են այս կամ այն նպատակին հասնելու համար:

Լեզուն պատկանում է նոյն այդ լեզուով խօսող մարդկանց ընդհանրութեանը, ժողովրդին: «Ժողովուրդ»ը ինձնից եւ ձեզնից դուրս վերացականութիւն չէ, ինչպէս կարծում են ընդհանրապէս ժողովրդի անունից խօսող մարդիկ՝ լեզուաբանից մինչեւ քաղգործիչները: Ժողովուրդ ես եմ, դու ես, մեր քով կանգնած եւ մեր զրոյցին ականջ դրած միւսն է: Ուստի, հայերէնն էլ իմն է, որ գրում եմ հայերէն, ձեզնից ամէն մէկինն է, որ կարդում էք հայերէն: Ես եւ դու, նոյնպէս եւ նա՛ հայերէն գրել, կարդացել եւ խօսել ենք արաբական նուաճումների ժամանակ, թուրքական եւ պարսկական տիրապետութեան տակ գտնուելու ժամանակ, ռուսական գերութեան մէջ, Հայաստանի Հանրապետութեան երկու լուսաւոր տարիներին եւ ապա նորէն ռուսական կոմունիստական կայսրութեան խաւարամիտ իրականութեան մէջ, նաեւ հիմա՝ առկախ անկախութեան, հոգեւոր եւ նիւթական մշակոյթի կորուստների, ինքնօտարումի համազգային աղէտի իրականութեան մէջ՝ բնաւ հաշուի չառնելով իմ, ձեր եւ իւրաքանչիւր հայիս չլինելուն բռնութեամբ փաթաթած որեւէ ապազգային իրաւակարգն ու իբր անկախացած մեր ժողովրդի գլխին որպէս պաղ ջուր թափուած պետական անհեթեթ համակարգը:

Ու թէեւ պաղ ջուրը սթափեցնում է գլուխը կորցրած մարդուն, սակայն այս անգամ «օյին տաքցրին» սովետական «անուանի» եւ անպայման «համաշխարհային հռչակ» վայելող լեզուաբանները, որոնք իրենց մարտաշունչ հրապարակումներով ընդամէնը բացայայտեցին իրենց մտքի սահմանափակութիւնն ու սաղր գիտելիքները:

Այսպէս, օրինակ, «լեզուաբան» յորջորջուող մեր կիրակոսներից մէկն էլ փմաստուն վճիռ կայացնողի յաւակնութեամբ նախ «ցաւ է յայտնում», թէ խօսակցական, առել կուզի առօրեայ, ինչպէս նաեւ« եթերից հնչող» լեզուն աղաւաղում են եւ ապա «յայտնագործութիւն» է կատարում, թէ աղաւաղողների դէմ «պայքարի միջոց կարող էր լինել սահմանադրական փոփոխութիւնը, եթէ նշուէր, որ պետական լեզուն գրական արեւելահայերէնն է»:

Այս «հանճարեղ» առաջարկութեանը մէկ այլ կտրուածքով արդէն անդրադարձել է Ա. Թոթոյեանը «... հայդատական ախպար» յօդուածին մէջ («Յառաջ», 2002, Մարտ 27): Իսկ ես պարզապէս նկատելու եմ, թէ նախագահին արեւելահայերէն սովորեցնելու «լեզուաբանի» քառամեայ ջանքերը հարկաւ ի զուր են անցել: Եւ պատճառը, անշուշտ այն չէ, որ սոյն ուսուցիչը բնաւ էլ Արիստոտել չէ: Ի վերջոյ նրան աշակերտող նախագահն էլ Աղեքսանդր Մեծը չէ: Բայց խնդիրն այն է, որ բնաւ էլ հարկ չկայ Արիստոտել լինել, որպէսզի խելքդ այնքան հասնի, թէ որեւէ գիտելիք եւ մասնաւորապէս մայրենի լեզուն սովորում են ջանասիրութեամբ, ու ոչ թէ որպէս մաշւած ձեռնոցի պէս շարունակ փոխուող, ինչպէս սովետական լեզուաբաններն են ասում՝ արդիականացուող սահմանադրական օրէնքով: Մեր այս Արիստոտելի մըտածողութիւնը յոյժ ռուսական է. իշխան Պոտեմկինը Եկատերինա Թագուհու՝ դէպի հարաւային Ռուսաստան կատարելիք ճամբորդութեան առիթով, ճանապարհի երկու կողմերին, թշուառութիւնը քօղարկելու նպատակով՝ գիւղերի գծանկարուած պատկերներ էր դրել, որոնք ծառայում էին մէկ նպատակի միայն, ինչը գիտակցուած ԻՆՔՆԱԽԱԲԷՈՒԹԻՒՆՆ է: Այսօրինակ մտածողութիւնը, բնականաբար, յատկանշական էր ռուսական կոմունիստական կայսրութեանը, որի տաքուկ ծոցի մէջ իգանալով, իրենց ամենայն ազգայինը՝ գիտակցութիւն, արժանապատուութիւն եւ բարոյականութիւն, կորցրել են Հայեն դէպի ինքնալլկում առաջնորդելու եկած սովետական «հումանիտար»ները: Չմոռանանք, որ սովետական սահմանադրութիւնների համաձայն, մենք ապրում էինք ազատութեան մէջ եւ այնպիսի բարեկեցիկ կեանքով, որպիսին Արեւմուտքի քաղաքացիական հասարակարգերը կարող էին միայն երազել: Սա նոյնպէս գիտակցուած ինքնախաբէութիւն էր, ճիշդ այնպէս, ինչպէս եւ այսօրուայ տնտեսական, քաղաքական ու մշակութային մարդերի նուաճումներ արձանագրելը:

Ահաւասիկ. կարեւորը արձանագրելն է:

Արիստոտելական պարտականութիւններ ստանձնած սովետական լեզուաբանը շարունակելով օտարամուտ մտածողութեան մշակած ինքնախաբէութեան փորձառութիւնը, խիկարէս, համոզուած է, թէ պոտեմկինեան գիւղերի եւ ստալինեան ու բրեժնեւեան սահմանադրութիւնների օրինակով արձանագրելը բաւական է, որ Հայերը անաղարտ հայերէնով խօսեն:

Եթէ գո՛րծն այսպէս բռնենք, ապա նոյն այդ արիստոտելը փորձից ելնելով հարկ է լինելու սահմանադրութեան նախագահական տարբերակ վերահաստատել այն հաշուով, որ այս անգամ էլ ռուսերէնը կամ ադրբեջաներէնը, իսկ լաւագոյն դէպքում Ղարաբաղի գաւառաբարբառը յայտարարուի «պետական լեզու», որպէսզի երկրի նախագահը կարողանայ «անաղարտ ու գեղեցիկ խօսել» երկրի լեզուով: Բայց ինչպէ՞ս վարուենք միւս գաւառացիների հետ: Գուցէ հնարաւոր կը լինի ամէն մէկի համար համապատասխան գաւառաբարբա՞ռ նախատեսել սահմանադրութեան մէջ, չմոռանալով, անշուշտ նորահայ «ապեռ»ներին:

Ազգային ուղղագրութիւնը Հայաստանի մէջ վերականգնելու առաջարկին հետեւողականօրէն դիմադրում են նրանք, որոնց ազգային ինքնագիտակցութիւնը ջնջուելով՝ փոխարինուել է «մեծապետական շովինիզմի» գաղափարախօսութեամբ:

Ջնջուել է ոչ միայն լեզուաբանների, այլեւ շատ գրողների ազգային պատկանելիութեան զգացումը, որոնց մէջ կան այնպիսի ախտահարուածներ, որ նոյնիսկ անթաքոյց կարօտում են «իրենց իմպերիան» (Ս. Կապուտիկեան, Հր. Մաթեւոսեան եւ այլն):

Քանի որ «կովկասահայ զանգուածը մնացած է ռուսամոլ, ծիծաղելի սնոպիզմով եւ անպատրաստ»:

Շահան Շահնուրի «մեղքերից» մէկն էլ արդեօ՞ք չի եղել վերջին երկու հարիւր տարիների ազգային մեր աղէտների հիմնական պատճառի մասին այս խիզախ հըրապարակումը:

Եւ մի՞թէ այդ ձախաւեր ապազգայնականների մէջ մէկը չկայ, որ գոնէ խոստովանի, թէ ժամանակակից Հայաստանի մէջ խաբէութիւնն ու ինքնախաբէութիւնը դարձել են ազգային գաղափարախօսութիւն:

Այդ մէկը, բարեբախտաբար, կայ: Այդ մէկը, որ Հր. Մաթեւոսեանն է, գրում է. «Մենք պէտք է կարողանանք խաբել թէ՛ ինքներս մեզ, թէ՛ ժողովրդին, եւ չընդունենք մեր պարտութիւնը» (Թարգմանուած է ռուսերէն հրապարակումից. Կ.Ա.Ս.):

Եւ, քանի որ տասնամեակներ շարունակ հալուող, ձուլուող, բայց եւ միեւնոյն ժամանակ ազգային ըլկումին մօտ ու մկանների լարումով դիմադրում է սփիւռքահայը, ոչ թէ ինքնախաբէութեամբ, այլ արմատին կառչած՝ ազգային ու քրիստոնէական էութիւնը իրականի մէջ պահպանում է սփիւռքահայը, ուրեմն, նոյն այդ իրականի մէջ խանգարում է ժողովրդին խաբելու «հայրենասիրական» գործին, ուստի Հր. Մաթեւոսեանը պահանջում է. «Սփիւռքը պէտք է ենթարկուի մեզ»:

Եւ ո՛չ թէ յանուն ինքնութիւնը չկորցնելու թէժ պահի պայքարը, այլ պարտուելով՝ ինքնախաբէութեամբ «չընդունի մեր պարտութիւնը»:

Ինքնախաբէութեամբ ապրելը, ի հարկէ, շա՛տ դիւրին է:

Նոյնքան դիւրին, որքան սիրելը գիտութեամբ փոխարինելը կամ անգրագիտութիւնը գրագիտութիւն յայտարարելը:

ԿԱՐԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

ԳԵՐԾԱՆՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ՍՆՆԴԵՂԷՆԻ ՃԻՇԴ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ԳԵՐԾԱՆՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ՄՂՈՒԵԼԻՔ ՊԱՅՔԱՐԻՆ ՆԱԽԱՔԱՅԼՆ Է

Միացեալ _ Նահանգներու չափահասներուն 50 տոկոսը գերծանրութենէ կը տառապի, իսկ հինգ հոգիէն մէկը արտակարգ գէր կը նկատուի, վերջին վիճակագրութիւններուն համաձայն: Այս վերջին արտակարգ գէր դասակարգին մօտաւորապէս 25 տոկոսը կին եւ 19.5 տոկոսը այր մարդէ կը բաղկանայ, որոնք կը ներկայացնեն 97 միլիոնէ աւելի չափահաս: Այս խումբի բնակչութիւնը 50_էն 100 տոկոսով յաւելեալ վտանգի տակ են սրտերակային հիւանդութիւններու, ինչպիսին են, շաքարախտը, սրտի տագնապը եւ կաթուածը: Առողջութեան համաշխարհային կազմակերպութիւնը արտակարգ գիրութիւնը կ'որակէ միջազգային համաճարակ, մատնանշելով թէ գերծանրութեան հետեւանքները այնքան բազմաթիւ եւ ահաւոր են որ կարելի է ըսել թէ ներկայի արհամարհուած հանրային առողջական ամենամեծ խնդիրը գերծանրութիւնն է որ մեր առողջութեան վրայ ծխախոտին չափ կարեւոր ազդեցութիւն կը գործէ:

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԳԻՐՈՒԹԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆՈՒՄԸ

Ազգային առողջութեան կեդրոնը յստակ չափանիշներ ճշդած է, գերծանրութիւնը, թէ արտակարգ գիրութիւնը սահմանող: Առողջաքննական հիմերու համաձայն՝ գերծանրութիւնը կը սահմանուի իբրեւ մարմնի այն աւելորդ զանգուածը որ յառաջ կու գայ մկաններէ, ոսկորներէ, ճարպերէ եւ ջուրէ, բաղդատած բընականոն մարմնի զանգուածին: Այս սահմանումը արտակարգ գիրութեան հակասական է, քանի որ այս վերջինը կը սահմանուի իբր արտասովոր բարձր համեմատութեամբ ճարպային նիւթ: Հետեւաբար, թէպէտ ամէն արտակարգ գէր, գերծանր կը նկատուի, բայց ամէն գերծանր չէ արտակարգ գէր չէ: Օրինակի համար, կարգ մը մարզիկներ գերծանր դասուած են պարզապէս որովհետեւ մեծ քանակութեամբ մկան ունին: Բժիշկներու մեծամասնութիւնը համաձայն են թէ այր մարդոց մօտ 25 առ հարիւրէն աւելի ճարպային նիւթը, իսկ կիներու մօտ 30 առ հարիւրէ աւելի ճարպային նիւթը ենթական արտակարգ գէրի կը վերածեն: Ընդհանուր առմամբ կիները այր մարդոցմէ աւելի ճարպային նիւթ կը պարունակեն իրենց մարմնին մէջ: Մարմինը որոշ քանակութեամբ ճարպային նիւթի կարիքը ունի գործածուելու համար իբրեւ ամբարուած ուժանիւթ, մարմնին ջերմուժը ապահովող եւ մեքենական բախումը չէզոքացնող ազդակ:

Առողջութեան արհեստավարժները, ինչպէս նաեւ պրպտողները, արտակարգ գիրութիւնը որոշելու համար «մարմնի զանգուածային որոշիչ» կոչւած թիւէն կ'օգտուին: Այս թիւը գըտնելու համար պէտք է պարզապէս քիլօկրամով արտայայտուած ծանրութիւնը բաժնել մեթրով չափուած հասակին քառակուսիին հետ: Այսպէսով գտնուած թիւը եթէ 25_էն վեր է անձը կը նկատուի գերծանր, իսկ եթէ 30_էն աւելի է ենթական կը նկատուի արտակարգ գէր: Պարզ օրինակ մը տանք. փորձենք գըտնալ թէ 72 քիլօկրամ կշռող եւ 1 մեթր 50 հասակ ունեցող օրիորդ մը գե՞րծանր է թէ արտակարգ գէր: 1.50ին քառակուսին կ'ընէ 2.25, 72_ը եթէ բաժնենք 2.25_ով, կը ստանանք 32: Այս թիւը 30_էն մեծ ըլլալով ենթական կը նկատուի արտակարգ գէր:

ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ _ ԾԻՆԵՐԸ՞ ԹԷ ԱՊՐԵԼՈՒ ԿԵՐՊԸ

Մարմնական ծանրութիւնը յաւելում կը կրէ առ հասարակ երբ ուժանիւթի սպա_

ումով ստացուած ջերմուժի քանակը կը գերազանցէ այրելով վատնուած ջերմուժի քանակը։ Այս անհաւասարակշռութեան խական պատճառը յստակ չէ, բայց այն որ ակներեւ կը թուի, ծնային, շրջապատային եւ հոգեբանական ազդակները իրենց կարեւոր դերը կը խաղան գերծանրութեան մէջ ըստ «Տաքարախտի, մարսողական եւ երիկամնային ախտերու հետազօտութեան կեդրոնի» եզրակացութիւններուն։ Արտակարգ գիրութիւնը յառաջ կրնայ գալ նաեւ կարգ մը հազուադէպ հիւանդութիւններէ. ինչպէս՝ ցած թիրոիտի ախտավիճակը։ Միւս կողմէ կարգ մը հակաճնշիչ եւ սթէրոիտ խումբին մաս կազմող դեղերու գործածութիւնն ալ յաւելեալ զանգուածի ըստացման պատճառ կրնայ հանդիսանալ։ Թէպէտեւ այս վերջիններուն դերը 1 տոկոսը չանցնիր արտակարգ գիրութեան վիճակագրութեան մէջ։

Արտակարգ գիրութեան ժառանգական նկարագիրը որ ծիներուն կապուած է, 40_էն 50 տոկոսով գլխաւոր տեղը կը գըրաւէ գիտնականներու թուած ազդակներու դասաւորումին մէջ։ Որովհետեւ այսօր ընդունուած իրողութիւն է թէ ամէն անհատ կը ժառանգէ մասնայատուկ կենսաքիմիական կամ ջղաքիմիական մեթաբոլիզմ մը։ Մեր սնանալու, կամ պարզապէս ուտելու եղանակը մէկէն միւսը կը փոխուի։ Ոմանք կայուն եւ կանոնաւորուած համակարգի մը կը հետեւին որ իրենց մարմնի կշիռին բնականոն ընթացքը կ'ապահովէ, իսկ ուրիշներ կը ժառանգեն սննդականոնի անկայուն եւ փափուկ համակարգ մը։ Ոմանք կը ջանան բարեփոխել իրենց սննդառութեան եղանակը, բայց այդ մէկը յաճախ շատ դժուար է, քանի որ ենթական կը մղէ իր ժառանգած համակարգին ընդդիմանալու։

Վերջերս Պոսթընի գիտահետազօտական մէկ կեդրոնին մէջ կատարուած ուսումնասիրութեան մը համաձայն, քօրթիզօլ կոչուած գեղձի մը գերարտադրութիւնը պատասխանատու կը նկատուի աւելորդ ճարպի կուտակումին, մարմնի մէջ։ Այս գեղձին բնական քանակով արտադրութիւնը դրական դեր ունի ջղային դրութիւնը հանդարտեցնելու, բայց ըստուգուած է որ արտակարգ գէրերու մօտ նոյն գեղձին բնական քանակը լայնօրէն զանցուած է։

Շրջապատի ազդակները կը ներառնեն մանաւանդ սննդականոնի եւ մարզանքի սխալ շարժուձեւեր։ Եթէ ծնողները յաճախ շատ ճարպոտ սնունդներ կ'ուտեն եւ նստուկ կեանքը կը նախընտրեն, իրենց զաւակները շատ հաւանաբար նոյն վերաբերումը կ'իւրացնեն շուտով։ Այս եզրակացութեան բացառութիւն կը նկատուին որդեգրուած երախաները որոնք կը հետեւին աւելի իրենց կենսաբանական ծընողաց սննդականոնին։ Ուրեմն այս վերջին պարագային ծիները յաղթական դերը կը կատարեն շրջապատի բաղդատմամբ։

* * *

ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Տաքարախտի պատճառներէն գլխաւորներէն կը նկատուի արտակարգ գիրութիւնը։ Իսկ Միացեալ – Նահանգներու վերջին առողջական վիճակագրութեանց համաձայն, սրտանօթային ախտերու առաջնական ազդակն է գերծանրութիւնը։ Թանձրամսութեան կապուած առողջութեան վտանգները կը ներառնեն բարձր քոլեսթէրոլը, շաքարախտը, սրտի հիւանդութիւնը, գերճնշումը, քաղցկեղի որոշ տեսակները, ինչպէս կուրծքի եւ արգանդի։

Արտակարգ գիրութիւնը կապուած է նաեւ զգացական ցնցումներու։ Ներկայ ընկերութիւնը ֆիզիքական քաշողութեան եւ նրբակազմ մարմնի ներկայութեան առաջնակարգ կարեւորութիւն կ'ընծայէ։ Հետեւաբար, արդիական առումով ֆիզիքական չափանիշներու չհամապատասխանող անձերը ընկերութեան զանազան դասակարգներու մէջ լուրջ ճնշումներու եւ հակազդեցութիւններու ենթակայ կը գտնեն իրենք զիրենք, ինչպէս դպրոցի, աշխատութեան եւ ընկերային տարբեր շրջանակներու մէջ։ Ամօթի եւ լքումի զգացումները հոգեկան ցնցումներու կըրնան վերածուիլ։ Եզրակացութիւնը այն է որ կտրուկ պատասխան մը գոյութիւն չունի։ Մէկ խօսքով՝ արտակարգ գիրութիւնը մարդոց կեանքը կը թունաւորէ։

* * *

ԴԱՐՄԱՆՈՒՄԻ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐԸ

Եթէ ամփոփել հարկ ըլլայ առաջարկուած բուժման եղանակները, կարելի է նշել հետեւեալները. ցած ջերմուժով սննդառութիւն, ֆիզիքական յաւելեալ գործունէութիւն, ապրելակերպի վարժութիւններու հիմնական փոփոխութիւն, դեղի դարմանում եւ վերջապէս վիրահատում։ Այս եղանակներէն ոչ մէկը առանձինն բաւարար է։ Ապրելակերպի վարժութեան փոփոխութեան մաս կը կազմեն մասնաւորաբար սննդականոնի խիստ հետեւողութիւնը, կիրարկուած ժակի խափանումի երեւոյթին եւ երեք - չորս ամիսէ յետոյ ախորժակը կրնայ ֆիզիքական գործունէութեան զուգահեռ։ Նոյնիսկ այս վերջինը յաճախ բաւարար չէ, պէտք է նաեւ դեղերու օգնութիւնը։ Իսկ այն անձերուն մօտ որոնց «մարմնի զանգուածային որոշիչը» 40_ի հաւասար է կամ աւելի, վիրահատութիւնը կը դառնայ անհրաժեշտութիւն։ Գալով դեղերով դարմանումի, ընդհանուր առմամբ ախորժակը խափանող մօլէքիւլներ կը բաղկանան, ինչպէս Սերոթոնինը, Տօրամինը կամ Քաթէքօլամինը։ Բայց պէտք է նկատի ունենալ որ այս դեղերը իրենց երկրորդական ազդեցութիւնները ունին։ Ասկէ դուրս, որոշ ժամանակէ մը անդին ուղեղը կարող է հակազդել ախոր-վերադառնալ, հակառակ դեղերու գործածութեան։ Ներկայիս միակ դեղը որ արտօնուած է Միացեալ _ Նահանգներու մէջ մէկ տարուան գործածութեան համար՝ Սիպիւդրամինն է։

Իսկ ինչ կը վերաբերի վիրաբուժական միջամտութեան, հոս ալ երկու եղանակ գոյութիւն ունի. ենթակային ստամոքսին ծաւալը պակսեցնել կամ սնունդի իւրացման եւ մարսողութեան գլխաւոր դերը կատարող բարակ աղիքին մէկ մասը կտրելով վերցնել։

Վիրաբուժութիւնը, դեղի գործածութիւնը եւ սննդականոնը բոլորն ալ թանձրամսութեան դարմանումին մէջ շատ կարեւոր ազդակներ են սակայն արդիական հակումը, այս ախտին ջղաքիմիական եւ գեղձագիտական երեսակները ուսումնասիրելու ուղղուած է։ Ինչպէս կը տեսնուի, գերծանրութեան եւ արտակարգ գիրութեան դէմ պայքարը ներկայ դարուս գլխաւոր մտահոգութեանց մաս կը կազմէ։

Քաղեց՝ Ս. Տ.

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

• Գերմանիոյ Հայոց Կեդրոնական Խորհուրդի նախաձեռնութեամբ, Ապրիլ 20–ին Ֆրանքֆուրթի համբաւաւոր Փաուլս եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ 1915–ի Հայոց ցեղասպանութեան կեդրոնական հանդիսութիւն մը, որուն մասնակցեցաւ Գերմանիոյ Հայոց առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեան, հետը ունենալով Թեմական Խորհուրդի անդամներէն տոքթոր Սարգիս Ատամը։ Կեդր. Խորհուրդի ատենապետ տոքթ. Տաւարշ Ցովասափեանի բացման խօսքէն ետք յաջորդաբար խօսք առին Ֆրանքֆուրթի քաղաքապետարանէն Ուլրիխ Գասպար, ՀՀ Գերմանիոյ դեսպանուհի Կարինէ Ղազինեան, Պրանտընպուրկ նահանգի Կրթութեան, երիտասարդութեան ու մարզանքի նախարար՝ Շթեֆան Ռայխը, Ֆրանքֆուրթի համալսարանէն եւ Ֆրից Պաուէր Հիմնարկի նախագահ Փրոֆ. տոքթ. Միշա Պրումլիք։ Գեղարուեստական բաժինը ապահովեցին դաշնակահար Սերուժ Գրբաճեան եւ համբաւաւոր սոփրանօ Ցամէկ Պապեան։ Իսկ Դանիէլ Վարուժանէն ու Վահան Թէքէեանէն Եղեռնի նիւթով արտասանութիւններ ներկայացուց դերասանուհի Անիթա Իզելին։ Գերմանիոյ քաղաքական կեանքէն ու հայ համայնքներէն եկած բազմահարիւր ներկաները յուշատօնի իրենց ներկայութեամբ անգամ մը եւս յիշեցին Հայոց նահատակները, պահանջելով ու սպասելով արդարութիւն մեր օրերու քաղաքակրթուած պետութիւններէն։ Փակման ու հանգստեան աղօթքը արտասանեց առաջնորդ Հայրը, յիշելով նաեւ սուրբ ժողովուրդի նահատակները, որոնք նոյնպէս զոհուած էին 1915–ին։ Ասորի եկեղեցիէն ներկայ էր Սամուէլ Քհնյ. Կիւմիւշ։

• Ապրիլ 21–ին, Քէօլնի հայ համայնքի սրահին մէջ «Հոգիս քեզ հետ կը խայտայ» անուն գիրքը ներկայացուց հեղինակը՝ Քեմալ Եալչըն։ Այս գիրքը կը ներկայացնէ Հայոց Եղեռնէն վերապրածներու յիշատակները, զորս հեղինակը անձամբ հաւաքած է շրջելով Անատոլուի տարբեր քաղաքները։ Ներկայացումէն ետք առաջնորդը արտասանեց հուսկ բանքը քաջալերելով հեղինակը եւ զինք շնորհաւորեց իր այս հեղինակութեան առիթով։ Հանդիսութեան կազմակերպիչն էր Առաջնորդութեան մշակութային յանձնախումբը։

• Ապրիլ 24–ին, Քէօլնի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Առաջնորդանիստ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ 1915–ի Հայոց Եղեռնի յուշատօնին առթիւ տեղի ունեցաւ պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, առաւօտեան ժամը 11–ին։ Պատարագիչն էր առաջնորդը։ Նոյն օրը, երեկոյեան ժամը 20–էն սկսեալ, դարձեալ եկեղեցւոյ մէջ առաջնորդին նախագահութեամբ եւ Ասորի եկեղեցւոյ արք. Ցուլիուս Չիչէքի ներկայութեամբ տեղի ունեցաւ յուշահանդէս մը Քէօլնի Հայ Համայնքի երիտասարդաց յանձնախումբի կազմակերպութեամբ, որ շատ տպաւորիչ ձեւով ներկայացուեցաւ։ Յուշահանդէսի յայտագիրը բաղկացած էր երկու մասէ։ Նախ օրուան նիւթի մասին գլխաւոր ելոյթ ունեցողներն էին՝ փրոֆ. տոքթ. Եոսթ Տիւլֆէր, Քէօլնի քաղաքապետ Ժոզէֆ Միւլլէր, ինչպէս նաեւ հայ ժողովուրդի պաշտպան պատուելի Եոհաննէս Լէփսիուսի թոռը՝ տոքթ. Մանֆրէտ Աչըը։ Փէթէր Պալաքեանի գիրքէն երկու հատուածներ կարդացին՝ Գրիգոր Զատոյեան եւ Ժագլին Հօփփը։ Կոմիտաս երգչախումբը օրուան պատշաճ մասնակցութիւն բերաւ ղեկավարութեամբ Վարուժան Մարգարեանի եւ ընկերակցութեամբ դաշնակահար Իրենա Թապադէրի. հանդէսը փակեց Բենիամին Պալլաք, որ սահուն առոգանութեամբ արժանացաւ բոլորին գնահատանքին։ Բազմահարիւր ներկաներուն մէջ հայ հասարակութեան կողքին կարելի էր նըկատել գերմանացի քաղաքական եւ հանրային կեանքի ներկայացուցիչներ, որոնց մէջ այս տարի ներկայ էր Թուրք ծագում ունեցող Ճէմ Էօզտէմիր, Կանաչներու կուսակցութենէն երեսփոխան Գերմանական Խորհրդարանին մէջ։ Հանդէսի աւարտին, առաջնորդը նախ հրաւիրեց Ասորիներու Արք.ը, որ հոգւոց արտասանէ բոլոր նահատակներու հոգիներուն, ապա իր արտասանած աղօթքով վերջ գըտաւ յուշահանդէսը։

• Ապրիլ 28–ին, Քէօլնի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագեց ու քարոզեց Արցախի Թեմի առաջնորդ Պարգեւ Արք. Մարտիրոսեան, որ Գերմանացիներու հրաւէրով քանի մը օրուան համար Գերմանիա կը գտնուէր, Ս. Էջմիածնի Կլոր Սեղանի ժողովներուն մասնակցելու։ Նոյն օրը, Քէօլնի Հայ Համայնքը կազմակերպած էր իր վարչական խորհուրդի նոր վարչութեան անդամներուն եւ Գերմանիոյ Թեմի համար ինը պատգամաւորներու ընտրութիւնները։ Վարչական խորհուրդի անդամ ընտրուեցան՝ Տիկին Մինու Նիքբայ, Օր. Թանիա Նիքսարլըօղլու, Տիկին Աւլէթ Ֆիտան, ՊՊ. Ալֆրանտ Պետրոսօղլու, Յակոբ Պըչադճը, Արման Տէրտէրեան, Մելքոն Տաքարեան, Պետրոս Սիփրի, Ռոպէր Եանար։

Քէօլնի համայնքէն Թեմի պատգամաւոր ընտրուեցան՝ Տիկին Մելինէ Փոհլման, ՊՊ. Մուրատ Աքեւեզ, Մեսրոպ Պուլտուք, Պետրոս Սրկ. Էրզուրումլուօղլու, տոքթ. Սարգիս Քէհեաեան, Հերման Օտապաշեան, Գրիգոր Սագլամէր, Իլյաս Ուլյար, Կարապետ Թիւլէք։

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Քէօլն, Մայիս 1

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԲ.

ՔԱՆՏԻՆ ՄԷՋ

Մինչեւ Պաղտատ հազարապետը վայրկեան մը չբաժնուեցաւ Պատրիարքին քովէն, ու այս կերպով ոստիկանները չկըրցան կատարել իրենց տրուած հրահանգը։

Թուրք սպան երբեք չյայտնեց Զաւէն Սրբազանի այն վտանգը, որ կը սպասէր իրեն, որպէսզի անոր մտատանջութիւններուն վրայ հատ մըն ալ չաւելնայ։

ԳԼՈՒԽ ԽԳ.

ՓԱԽՈՒՍՏ

Տրդատ անհամբեր կը սպասէր Սիսակի գալուն, որպէսզի հասկնայ, թէ ինչ դիրք պիտի բռնէին։

Ինչպէս ընթերցողները կը յիշեն, Սիսակ յանդուգն ծրագիր մը յղացած էր, այն է՝ երթալ տեսնել Բէչատ պէյը եւ անկէ հասկնալ Վահէի ձերբակալման պատճառները եւ խոստացած էր իրիկունը գալ եւ իր տեսակցութեան արդիւնքը հաղորդել Տրդատին։

Մութը արդէն տիրած էր, եւ Սիսակ չէր երեւցած։

«Եթէ չի գամ, հասկցի՛ր, որ ձերբակալուած եմ» _ ըսած էր Սիսակ իր բարեկամին։

Այս խօսքերը յիշելով՝ Տրդատ հետզհետէ կը մտատանջուէր՝ քանի վայրկեանները կ'անցնէին, ու իր բարեկամը երեւան չէր ելլեր։

Յանկարծ դրան զանգակը հնչեց. քիչ յետոյ ոտնաձայն մը լսուեցաւ սանդուխներուն վրայ.

«Ինքն է» _ մտածեց Տրդատ եւ սենեակէն դուրս նետուեցաւ։

Արդարեւ Սիսակն էր։

_ Ո՞ւր մնացիր, _ գոչեց Տրդատ, _ գիս մտատանջութեան մատնեցիր։

_ Կարեւոր գործեր ունէի, անոր համար քիչ մը ուշ մնացի, _ պատասխանեց երիտասարդը՝ իր բարեկամին սենեակը մտնելով։

_ Գացի՞ր ոստիկանատուն։

_ Բնականաբար...

_ Տեսա՞ր Բէչատ պէյը։

_ Ո՛չ, Բէչատ պէյը չտեսայ, բայց Ալի Րիզան տեսայ եւ ինչ որ կ'ուզէի հասկնալ՝ հասկցայ։

_Բայց ինչպէ՞ս ըրիր։

_ Կեցիր, որ ամէն բան պատմեմ։

Տրդատ, անհամբեր, աթոռ մը առաւ եւ նստաւ իր բարեկամին դէմը։

_ Կատարելապէս ծպտուած, Թուրք էֆէնտիի մը նման, _ սկսաւ Սիսակ, _ ուղղակի գացի Քրմը սխսալի եւ ուզեցի Բէչատ պէյը։ Պատասխանեցին, որ հոն չէ։ «_ Ալի Րիզա պէյը հո՞ս է, _ հարցուցի։ _ Հոս է, _ ըսաւ բարապան մը։ _ Ըսէք իրեն, որ Ներքին գործերու նախարարին կողմէ եկած եմ եւ կ'ուզեմ զինքը տեսնել» _ ըսի։ Բարապանը գնաց եւ քիչ յետոյ վերադառնալով զիս անմիջապէս առաջնորդեց Ալի Րիզայի սենեակը։ Այս վերջինը զիս տեսնելուն պէս ոտքի ելաւ, յարգանքով բարեւեց եւ քովը նստեցուց։

_ Անունդ չի հարցնե՞ց, _ ըսաւ Տրդատ։

_ Ո՛չ, չհամարձակեցաւ կարծեմ։ «_Ներքին գործերու նախարարին քովէն կու գամ, _ ըսի իրեն, _ զիս յատկապէս ղրկեց մէկ քանի տեղեկութիւններ առնելու համար Բէչատ պէյէն, բայց պէյը հոս չէր։ _ Այո՛, _ պատասխանեց Ալի Րիզա, _ մէկէն ի մէկ անհանգստութիւն մը ըզգաց եւ տուն գնաց։ _ Ներքին գործերու նախարարին ուզած տեղեկութիւնները դուք ալ կրնաք տալ, _ ըսի։ _ Պատրաստ եմ քեզի ծառայելու։ Խնդիրը մէկ քանի նոր ձերբակալութիւններու մասին է։ _ Հարցուցէք՝ ինչ որ կ'ուզէք։ _ Առջի օր Բերայի մէջ երիտասարդ հայ մը ձերբակալուած է, Վահէ անուն, տեղեկութիւն ունի՞ք այս մասին։ _ Բնականաբար, _ պատասխանեց Ալի Րիզա։ _ Ներքին գործերու նախարարը կը փափաքի իմանալ, թէ ինչ ամբաստանութեամբ ձերբակալուած է այդ երիտասարդը։ – Վահէն արդէն երկար ժամանակէ ի վեր կը փնտռուէր իբրեւ հնչակեան վտանգաւոր անձ մը։ Դժբախտաբար չկրցանք միեւնոյն ժամանակ ձերբակալել նաեւ իր երկու ընկերները։ _ Ընկերնե՞րն ալ ունի ուրեմն։ Մէկը Տրդատ անուն եւ միւսը Սիսակ անուն. Տրդատը ամբաստանուած է իբրեւ Արշակ անուն մեր մէկ լրտեսին սպաննիչը եւ իբրեւ հնչակեան մը, նոյնպէս հնչակեան է նաեւ Սիսակը։ _ Ցաւալի է, որ այդ երկու անձերը չէք կրցած բռնել, _ ըսի։ _ Այո՛, շատ ցաւալի է, _ պատասխանեց։

(Շար. 221)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *ՄԱՅԻՍ* 22

Յիշատակ աշխարհազօրաց եւ զօրավարացն Հայոց, որք կատարեցան ի հերոսամարտին Սարդարապատի՝ 1918 ամի, վասն հաւատոյ եւ հայրենեաց:

Ժամը 18-ին՝ Երեկոյեան Ժամերգութիւն կը կատարուի, որու աւարտին՝ Հոգեհանգիստ Սարդարապատի հերոսներուն համար:

TELEVISION
FRANCE 2

Dimanche 19 mai à 9h30, l'émission sera consacrée à la Pentecôte, mais sera illustrée par d'admirables miniatures arméniennes.

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ
Մայր Տաճարի
Տիկնանց Յանձնախումբը

սիրով կը հրաւիրէ ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ-ուան առիթով մեծարանքի հանդիսութեան

Կիրակի, Մայիս 26, ժամը 15·30-ին
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

Գեղարուեստական յայտագիր, խօսք, նուագ, երգ, արտասանութիւն, հաճելի անակնկալներ եւ հիւրասիրութիւն

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝

- *Մայր Տաճարի գրասենեակ՝*
01·43·59·67·03

- *Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝*
01·46·62·01·29

Մասնակցութիւն՝ 10 *եւրօ*

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ս. Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնը
եւ
ՄԱՇՏՈՑ, Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան Միութիւնը
կը կազմակերպեն
ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ - ԶՐՈՅՑ
Հայրենի հանրածանօթ բանաստեղծ
ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆԻ
հետ
Հեղինակը եւ իր գործը կը ներկայացնէ
ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ - ՓԱՆՈՍԵԱՆ
Բանաստեղծին «Երգի հովիւը» *գրքէն հատուածներ կ'արտասանէ*
ՍԻԼՎԱ ՀԱՊԷՇԵԱՆ - ԱՐԱՔՍ
Մալեան Թատրոնի դերասանուհի
եւ
ԳԻՆԵՋՕՆ՝
Բանաստեղծին նոր գրքին համար
ՈՒՐԲԱԹ, *ՄԱՅԻՍ* 17, *ժամը* 20·30-*ին*
Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԿԵԴՐՈՆԸ
10 bis, rue Thouin, 75005 Paris
Métro : Cardinal Lemoine / Monge
Հիւրասիրութիւն:
Մուտքը ազատ է:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԿԼՈՐ-ՍԵՂԱՆ
ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄ

Կը մասնակցին
Լեւոն Միրիջանեան (*Հայաստանէն*)
Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան
Գրիգոր Պըլտեան
Անահիտ Տօնապետեան
Յակոբ Պալեան

Հինգշաբթի, Մայիս 16,
ժամը ճիշդ 20·30-ին
Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 Paris

MARSEILLE

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
avec le concours de
L'INSTITUT SAYABALIAN
organise une
RENCONTRE
avec
BERDJ ZEYTOUNTSIAN
Ecrivain, dramaturge,
analyste politique
Ancien Ministre de la Culture d'Arménie
Il signera son roman
«L'HOMME LE PLUS TRISTE»
paru en français
aux Editions Parenthèses à Marseille
et traduit par
le **Prof. DER-MERGUERIAN**
le Jeudi 23 mai à 20 heures 30
327, Boulevard Michelet,
13009 Marseille

DATE A RETENIR

20 SEPTEMBRE

Soirée exceptionnelle au profit de la construction de l'Ecole HAMASKAINE de Marseille

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

14e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 14-ՐԴ ՇԱՐՔ (Գ. ԾՐԱԳԻՐ)

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

VALAD VALADIAN
ՎԱԼԱԴ ՎԱԼԱԴԵԱՆ
BONHEUR
ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԻՒՆ
(գրուած՝ 1917 թ.)
Դրամա
Զորս արարով
Կիրակի, Մայիս 19, ժամը 16-ին
Dimanche 19 mai à 16 heures
ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
M° Courcelles
Մուտքը՝ 5 *Եւրօ:*

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

DEJEUNER

A l'occasion de la Fête des Mères, la CBAF Section Archalouys Tatéossian de Paris organise un déjeuner au restaurant **«Al-Wady», Dimanche 26 mai** à partir de 12h30.

Pour les réservations veuillez contacter :

— Mme Chakroumian au 01.45.36.99.04 ou

— Mme Sarkissian au 01.48.70.73.22
Nous vous attendons nombreux.

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été à Bellefontaine

JUILLET :
- Assistants sanitaires (médecin ou infirmier en 2e année)
- Aide-cuisiniers
- Techniciennes de surface (femmes de ménage)
- Lingère

AOUT :
- Assistants sanitaires (médecin ou infirmier en 2e année)
- Aide-cuisiniers
- Techniciennes de surface (femmes de ménage)
- Lingère
- Animateurs diplômés BAFA

Ecrire à :
C.B.A.F. - Conseil d'Administration
17, rue Bleue 75009 Paris

Voyage en Arménie

Du 26 mai au 7 juin

organisé par la Section **Leola Sassouni** du Bd. Oddo.

Hébergement à l'Hôtel DVIN** en chambre double et deux nuits au Karabagh chez l'habitant.

Transport en bus confort pour les excursions.

— 1er jour : Arrivée à Erevan à 4h50 – visite Dzidzernagapert et Yeraplour
— 2ème jour : Sardarabad et Etchmiadzine
— 3ème jour : Gumri – Spitak et Abaran
— 4ème jour : Garni — Gueghart et Nouvelle Cathédrale d'Erevan
— 5ème jour : Haghardzine – le lac Sévan et l'opéra d'Erévan
— 6ème jour : Haghpat et Sanahine
— 7ème jour : Journée libre (Vernissage)
— 8ème jour : Khor-Virab – Goris – **Karabagh:** Latchine, Chouchi, Stepanakert (nuit chez l'habitant)
— 9ème jour : Gandzassar et Stepanakert (nuit chez l'habitant)
— 10ème jour : Retour vers Erevan par Tatev et Noravank
— 11ème jour : journée libre avec dîner d'adieu (Kef party)
— 12ème jour : Départ et Arrivée à Marignane 12h40.

Tarif 1296 euros (8 500 francs)

Ce prix comprend le vol aller-retour, les taxes d'aéroport, l'hébergement en pension complète, les excursoins, le visa. Ce prix ne comprend pas le déjeuner et le dîner du 7ème jour (journée libre), le déjeûner du 11ème jour (journée libre) et l'assurance annulation.

Pour de plus amples renseignements téléphoner à Mme Tedjirian :
04 94 32 11 87
ou Mme Gonoyan :
04 91 89 22 18

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE

traditionnelle de la Maison de Retraite
de **GONESSE / 95500** — 7, rue de l'Eglantier
Dimanche 2 juin à partir de 11h30
dans le parc
ANIMATION TOUT AU LONG DE L'APRES-MIDI
MARTEN YORGANTZ
GROUPE de DANSE « ASTRIG » de la CROIX BLEUE d'ARNOUVILLE
Grande tombola
BAR — BUFFET — AMBIANCE ARMENIENNE
Toutes dispositions ont été prises en cas d'intempéries
ENTREE GRATUITE

Fête Paroissiale
Lundi de Pentecôte, 20 mai

Au programme :

11h30 : CULTE
A partir de 12h: REPAS spécialités arméniennes.

Stands : Pâtisseries arméniennes, librairie, brocante, ...

Jeux pour les enfants
Animation musicale

BIENVENUE A TOUS !

EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
55, avenue Victor Cresson / 28, avenue Bourgain, 92130 Issy-les-Mlnx.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 16

JEUDI
16 MAI
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
Directrice : Arpik Missakian
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
E-Mail : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

77րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.427
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
77e ANNEE — N° 20.427

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 14 / 15)

ՀԱՊ-Ի ՄԻԱՑԵԱԼ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մոսկուայի մէջ, ընդունուած է ՀԱՊ-ի մասնակից երկիրներու միացեալ յայտարարութիւնը, ուր կը շեշտուի. – «Հաւաքական ապահովութեան պայմանագրի ամրապնդման նպատակով միրուած մասնակից պետութիւններու (Հայաստան, Բելառուսիա, Ղազախստան, Կրղըզստան, Ռուսաստան, Տաճիկստան) գործողութիւնները եւ անոնց յարմարեցումը արդի աշխարհաքաղաքական իրավիճակին թոյլ տուին պայմանագրի շրջանակներուն մէջ միջպետական ռազմաքաղաքական փոխադարձ գործակցութիւնը բարձրացնել նոր մակարդակի, որակի դետնին վրայ» :

ՕԹԱՆ-Ի ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մայիս 14-ին, Արտաքին նախարարի տեղակալը՝ Ռուբէն Շուգարեան հանդիպում ունեցած է ՕԹԱՆ-ի խորհրդարանական վեհաժողովի նախագահ Ռաֆայէլ Էսթրելայի գլխաւորած պատուիրակութեան հետ : Ի պատասխան Ռ. Էսթրելայի հարցումներուն, Ռ. Շուգարեան ներկայացուցած է Ղարաբաղի հակամարտութեան լուծումին ներկայ գործընթացը, դրացի երկիրներու հետ յարաբերութիւնները, ինչպէս նաեւ ԱՄՆ-ու եւ Ռուսաստանի հետ կապերը : ՕԹԱՆ-ի պատուիրակութեան նախագահը հրաւիրած է Հայաստանի ներկայացուցիչները մասնակցելու Թիֆլիսի մէջ Սեպտեմբերին գումարուելիք սեմինարին, որուն օրակարգն է շրջանի ապահովութիւնը : Ան բաւած է նաեւ որ ընկերակից անդամ դառնալու Հայաստանի դիմումը կը քննուի Մայիս 24 – 28-ին Սոֆիայի լիակատար նիստին :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՍՓԻՒՌՔ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Կ'ենթադրուի որ Հայաստան – Սփիւռք Բ. խորհրդաժողովին մասնակցելու համար Երեւան կ'երթան աշխարհի 52 երկիրներէն աւելի քան 1000 ներկայացուցիչներ, Մայիս 23 – 26 : Բացումի նիստը տեղի կ'ունենայ Մայիս 27-ին, Կ. Դեմիրճեան մարզահամերգային համալիրին մէջ որմէ ետք մասնակիցները ծաղկեպսակ կը զետեղեն Եղեռնի յուշարձանին : Յետոյ աշխատանքի չորս խումբերով կը մասնակցին նիստերուն. այդ խումբերը կը վերաբերին կազմակերպչական հարցերու, լրատուութեան, տնտեսութեան եւ ընկերատնտեսական զարգացումին ու կրթութեան, մշակոյթի, գիտութեան թեմաներուն : Փակման լիագումար նիստը տեղի կ'ունենայ յաջորդ օրը : Խորհրդաժողովին զուգահեռ, Մայիս 25 – 26-ին տեղի կ'ունենան ցուցահանդէսներ, գործարար շրջանակներու հանդիպումներ, լրատուներու աշխատանքի վերաբերող քննարկումներ :

ԻՆՉՊԷ՞Ս ԿԸ ՎՃԱՐՈՒԻ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻՆ ԱՌՆԵԼԻՔԸ

Հայաստան աւելի քան 100 միլիոն տոլար պարտք ունի Ռուսաստանի : Այդ պարտքին վճարումին նիւթով Մոսկուայի մէջ հանդիպում ունեցած են նախագահ Ռ. Քոչարեան եւ Ռուսաստանի վարչապետ Մ. Կասեանով : Կ'ենթադրուի որ պարտքին փոխարէն Ռուսաստանին կը յանձնուի հայկական ձեռնարկութիւններու բաժնեթուղթերուն մէկ մասը, ինչպէս օրինակ՝ Հրազդանի ելեկտրակայանին :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋՆԱՅԻՆ ԳՈՐԾԸՆԿԵՐՆԵՐԷՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան որ ՀԱՊ-ի Հաւաքական ապահովութեան խորհուրդին որպէս նախագահ Մոսկուա կը գտնուէր, հանդիպում ունեցած է նախագահ Պուտինի հետ : Ռուսաստանի նախագահը Հայաստանը համարած է իր երկրին առաջնային գործընկերներէն մէկը եւ գոհունակութիւն յայտնած է տնտեսական գործակցութեան, քաղաքական շփումներուն համար : Երկու նախագահներու տեսակցութեան նիւթ եղած են տնտեսական հարցերու լուծումին համար Հայաստանի առաջարկած տարբերակները, Հայաստանի ռազմական արդիւնաբերութեան եւ ուժանիւթի մարզին Ռուսաստանի տնտեսական հիմնարկներուն մասնակցութեան խնդիրը :

ԹՈՒՐՔ ՄԵՍԽԵԹՆԵՐԸ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՆ ԱԽԱԼՑԽԱ

Ախալցխայի մէջ, յատուկ հիմնադրամներու շնորհիւ Հայերէ գնուած տուներու մէջ արդէն տեղաւորուած են Թուրք մեսխեթներու 17 ընտանիքներ : Ամէն մէկ ընտանիք միջին հաշուով 40 հոգիէ բաղկացած է : Անոնք կը ներկայանան վրացական ազգանուններով :

ՍԵՒԱՆԻ ՄԱԿԱՐԴԱԿԸ ԲԱՐՁՐԱՑԱԾ

Մայիս 6 – 12 յաճախակի անձրեւներով բարձրացած է հողի խոնաւութեան աստիճանը, ինչ որ ժխտական ազդեցութիւն ունեցած է հողագործական աշխատանքներուն վրայ : Նոյն անձրեւները, սակայն 6 սմ. բարձրացուցած են Սեւանի մակարդակը որ ներկայիս 1896,67 մեթր է : Անցեալ տարի նոյն օրը այդ մակարդակը 5 սմ. աւելի բարձր էր :

ՄԱՀԱՓՈՐՁ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԻ ՄԸ ԴԷՄ

Մայիս 10-ին երեսփոխան Արամայիս Ալոյեան մահափորձի մը թիրախ եղած է եւ վիրաւորուած : Կը կարծուի թէ արարքին դրդապատճառը Նորք – Մարաշ շրջանին մէջ Յունիսին տեղի ունենալիք թաղապետական ընտրութիւնն է : Ազգային ժողովի երեսփոխանական կարգ մը խմբակցութիւններ «Օրինաց Երկիր» թերթին մէջ լոյս տեսած յայտարարութեամբ մը դատապարտած են արարքը ու պահանջած որ մեղաւորները գտնուին եւ պատժուին : Անոնք յայտնած են նաեւ թէ իրենք նախանձախնդիր են երկրին մէջ ազատ եւ արդար ընտրութիւններու միջավայր ստեղծուելուն :

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ՄԵԾ ԱԿՆԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ՉՈՒՆԻ ԻՍԼԱՆՏԱՅԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԷՆ

Իսլանտայի մայրաքաղաք Ռէյքիավիքի մէջ Հայաստանի, Թուրքիոյ եւ Ազրպէյճանի Արտաքին նախարարներու Մայիս 14 – 15-ի հանդիպումին նախօրեակին, Վ. Օսկանեան «Ազգ»ին (Մայիս 15) տրուած հարցազրոյցի մը ըսած է թէ ինք անձամբ մեծ ակնկալութիւններ չունի : Իր տպաւորութիւնը այն է որ Անգարան ամէնէն մեծ չահագրգռութիւնը ցոյց կու տայ այդ հանդիպումին, սակայն, միջազգային դիւանագիտական կանոններու անյարիր ընթացք կ'ունենայ. մէկ կողմէն, հաւանօրէն իր գործակից եւ դաշնակից ԱՄՆ-ու պնդումներով տրամադիր կը թուի Հայաստանի հետ երկխօսութեան, միւս կողմէ Երեւանի հետ դիւանագիտական յարաբերութիւններու համար նախապայման կը ներկայացնէ Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորումը, Ազրպէյճանի ուզած ձեւով :

Արտաքին գործերու նախարարը յայտնած է թէ Ի. Ճէմի եւ Վ. Գուլիեւի հետ հանդիպումը երեք գլխաւոր հարց կ'ունենայ. շրջանային խնդիրները, Ղարաբաղը, հայեւթրքական սահմանին բացումը :

«Ազգ»ը կ'անդրադառնայ նաեւ «Թրքիշ տէյլի նիւզ»ի (Մայիս 13) մէկ յօդուածին, ուր ըսուած է թէ Ֆրանսայի կողմէ ցեղասպանութեան ճանաչումը պատճառ եղաւ տարի մը յետաձգելու հայեւթուրք հաշտութիւնը : Նոյն աղբիւրին համաձայն 2001 Փետրուարի սկիզբին Ժընեւի մէջ ծրագրուած էր Հայաստանի ու Թուրքիոյ Արտաքին գործերու փոխ – նախարարներու միջեւ գաղտնի բանակցութիւններ որոնք տեղի չունեցան նոյն ճանաչումին պատճառով :

ՈՂՋԱԿԻԶՈՒՄԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԱՆԴԱՄ ՆՇԱՆԱԿՈՒԱԾ Է ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՔԵԼԻՔԵԱՆ

ԱՄՆ-ու նախագահ Պուշի հրամանագրով, Ողջակիզման յիշատակի խորհուրդի անդամ նշանակուած է ամերիկահայ պատմաբան՝ Տիկին Արշալոյս Քելիքեան : Ան ներկայիս, Պրանտէյսի եւ Հարվարտի համալսարանները եւրոպական ուսումնասիրութիւններու կեդրոնի աշխատակից է :

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(15 mai)

Carnet de Campagne

«LIONEL JOSPIN N'A JAMAIS SU S'ADRESSER AUX PETITES GENS»

Վերոնշեալ գլուխին տակ, թերթին թղթակիցը՝ Քրիստոֆ տը Շընէ կը պատմէ իր հանդիպումը Փիէր Մարք Տէր – Դաւթեանի հետ (տղաւկը՝ Վասիլ Տէր-Դաւթեանի եւ Թոռը ողբացեալ տոքթոր Տէր – Դաւթեանի եւ Սաթենիկ Տէր – Դաւթեանի), ուր ան կը խօսի ընկերվարական շարքային իր յուսախաբութեանց մասին : Ան, կը գրէ յուսահատած է եւ պատրաստ է «անառ» (անիշխանական) դառնալու : Ռատոլոկ է Ռոմիյի – սիւռ – Սէն, 58 տարեկան, իր բուժարանը ճիշդ դիմացն է ընկերվարական կուսակցութեան կեդրոնատեղիին : Տոքթոր Տէր – Դաւթեան կ'ըսէ. – «Այն օրէն, երբ Ռոմիյիի քաղաքապետը Միշէլ Գարթըլէ, որ երրորդ շրջանը կը բոլորէ, ընկերվարական կուսակցութենէն արտաքսուեցաւ, որովհետեւ մերժած էր թեկնածութիւնը քաշել համայնավար կուսակցութեան այս բերդէն, հասկցայ որ մեր շարժումին նուիրապետութիւնը կը բանի նման բանակի մը, սպաները երբեք վարի խաւին կարծիքը չեն առներ» : Ու Տէր – Դաւթեան նոյն բուռն չեշտով կը շարունակէ պարզել դառնութեան իր բաժակը : Կ. զատապարկէ Ժոսփէնի կառավարութիւնը, ի մասնաւորի Մարթին Օպրին, իր ունեցած թշնամին (պէք նուար) որ 35 ժամերու իր օրէնքը պարտադրեց, «հոս, կ'ըսէ, Ռոմիյիի հիւանդանոցին մէջ այդ ապուշ որոշումը աշխատանքի պայմաններու վատթարացում մը յառաջացուց» : Եւ կը խորհի որ Ժոսփէնի պակսող ձայներու մեծ մասը հոնկէ կուգար : Դեռ, ըստ իրեն, ընկերվարական կուսակցութեան գլուխը, երբեք չեն գիտցած խօսիլ բանուորական դասուն աշխատանքի պայմաններուն մասին :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌԷՅՔԻԱՎԻՔ (Իսլանտա), ուր հաւաքուած են Ատլանտեան Ուխտի 19 Արտաքին նախարարները եւ որու կը մասնակցի նաեւ Ռուսաստան, պատմական ժամեր ապրեցաւ Մայիս 14-ին, երբ որոշուեցաւ «ՕԹԱՆ – Ռուսաստան խորհուրդ»ի մը ծնունդ տալ, ինչ որ վերջնապէս կը թաղէ Ցրտ պատերազմը : ՕԹԱՆ-ի ընդհանուր քարտուղարին՝ Ճորճ Ռոպըրթսընի համար, ստորագրուած համաձայնագիրը «պատմական է եւ նոյնիսկ յեղափոխական» : Այս ձեւով, գաղափար մը ծագած է նաեւ 19+1-ը փոխարինել 20-ով, թէեւ Ռուսաստան վէթոյի իրաւունք պիտի չունենայ : Այս կարգադրութիւնը մտածել կու տայ նաեւ որ Կրեմլին, այլեւս մեծ աղմուկ չի հաներ Ատլանտեան Ուխտի ընդլայնման համար, որ կը վերաբերի 10 թեկնածուներէն եօթներու՝ Սլովաքիա, Սլովենիա, Ռումանիա, Պուլկարիա եւ Պալթեան 3 երկիրներ :

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետ՝ Ա. Շարոն պահանջած է, Մայիս 14-ին, որ վերջ գտնեն բիրտ ուժի բոլոր արարքները եւ ամբողջութեամբ վերակազմուի Պաղեստինեան իշխանութիւնը նախքան խաղաղութեան որեւէ բանակցութիւն Պաղեստինցիներուն հետ : Երբ լրացուին այս երկու պայմանները, խաղաղութեան վերջնական համաձայնագրի մասին կարելի կ'ըլլայ բանակցիլ, միջանկեալ համաձայնագրերու փորձառութենէն ետք : Միւս կողմէ, Իսրայէլի թիւ մէկ թշնամիին վերածուած է եւ մահուան ըսպառնալիքի տակ է ամէնէն սիրուած եւ ժողովրդական երգչուհին՝ Նաֆա Նարքոնի, որովհետեւ բոլորովին դէմ արտայայտուած է Իսրայէլի մղած պատերազմին՝ Պաղեստինցիներուն դէմ : Ազգ. Տօնին նախօրեակին, արձանագրած էր իր ուղերձը, ուր կ'արդարացնէր անոնք, որոնք կը հեռանան Իսրայէլէն, ի տես կացութեան վատթարացման, որպէսզի իրենց զաւակները ապահով ապագայ մը ունենան, նաեւ այն զինուորականները որոնք չեն ուզեր կռուիլ : Դեռ կ'աւելցընէր. – «Մեր ժողովուրդը վերապրեցաւ Ողջակիզումէն, ինչպէ՞ս կրնանք նման

(Շար. ը Դ. էջ)

ՏԻԿԻՆ ՄԻԹԵՐԱՆ ՋԱՅՐԱՑՈՒՑԱԾ Է ԹՈՒՐՔԵՐԸ

Տիկին Տ. Միթերան կրկին զայրացկոտ արտայայտութիւններու թիրախ է թրքական մամուլին մէջ, քրտական կազմակերպութիւն ՓՔՔ-ի ի նպաստ առած նախաձեռնութեամբ : Ան նախագահ Ժագ Շիրաքի ուղղուած նամակով մը քննադատած է նոյն կազմակերպութիւնը Եւրոպական Միութեան ահաբեկիչներու ցանկին մէջ առնելու որոշումը : Պահանջելով որ վերաքննութեան ենթարկուի այդ որոշումը, Տ. Միթերան դիտել տուած է որ ՓՔՔ-ն տարիներ առաջ արդէն լքած էր զինեալ պայքարը եւ քաղաքական գործունէութեան լծուած : Մինչդեռ, զայն ահաբեկիչ կազմակերպութիւններու կարգին դասել, թրքական բանակին տրուած զօրակցութիւն կը նշանակէ, ինչ որ Եւրոպական Միութիւնը դէմ յանդիման կը բերէ ծանրակշիռ հարցերու :

Ի՛ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՄԵԿՆԻՆ

Անկախութեան տասնամեակին ամէնէն մնայուն երեւոյթներէն եղաւ արտագաղթը որ զրկեց նկատելի զանգուած երկրին բնակչութեան թիւը: Այլեւս ոչ ոքի համար գաղտնիք է որ [illegible] տունը, իսկ ժողովուրդի մը հայրենիքը քանդող այդ ցաւը ամէն բանէ առաջ մղուած է անյուսութեան ու անվստահութեան զգացումներէն: Մարդիկ, բազմութիւններ ուրիշ օտար հորիզոններու տակ գտնելու կ'երթան այն ինչ որ յուսացած էին թէ պիտի ունենային անկախութեան հետ. ոչ շատ մեծ բաներ, քաղաքակիրթ մեծամասնութեան համար: Մարդավայել կեանքի մը նուազագոյնը որուն ընկերա[illegible] մը հեռանկար: Աշխատանք, այսօրուան համար բաւարարութիւն, երկրորդ՝ զաւակներու, յաջորդ սերունդներու աւելի լաւ ապագայի մը վստահութիւնը ունենալու համար:

Իսկապէս, անկարելի՞ էր այդքանը ունենալ, Հայաստանի յայտնի ու ոչ ծանօթ [illegible]: Ճիշդ է որ 1988-ի հայրենասիրական [illegible] ցոյցերու [illegible] խանդավառութենէն ետք, ալ աւելի դժուար էր հանդուրժել յուսախաբութեան: Մանաւանդ, [illegible] մեկնողներու [illegible] կ'ըսեն, կը գրեն թէ ժողովուրդին համար անտանելին [illegible] կարելին ապահովելու [illegible] տարբերութեան, [illegible] գրեթէ չօշափելի [illegible] առաջնորդ [illegible], անմիջապէս [illegible] պատ[illegible] իշխանութեան [illegible] գիրքերը [illegible] թիւնը ու[illegible] [illegible] նուողներու [illegible] անհրա[illegible] [illegible] եթէ [illegible] ղեկա[illegible] [illegible] էր որ [illegible] կարելի [illegible] այդ [illegible] յու[illegible] Հետեւանքը [illegible] դառնա[illegible] մեկնումը: [illegible], միւսն ալ [illegible] մեծամաս[illegible] [illegible]: Ճիշդ [illegible] ար[illegible] [illegible] մը յա[illegible] [illegible]: Սա[illegible] մարդիկ են [illegible] միջավայ[illegible] «յաջողելու». [illegible], Աստուած [illegible]...

Ժողովուրդի մը լուրջ մէկ տոկոսին [illegible] ցոյց [illegible] դարմա[illegible] [illegible] մեծ [illegible] ալ, [illegible] մօտ: [illegible] մէջ [illegible] թիւն մա[illegible]

Այս մասին ցաւով, ընդվզումով, սըր[illegible] էջեր ան[illegible] [illegible] մէջ: [illegible] անկ է», թէ [illegible] բարբառոյ [illegible] ո՛վ գիտէ: [illegible] համար [illegible], եթէ նոյն[illegible] կը յամառին [illegible] ենք»ի նը[illegible]

Վերջին տարիներուն մէջ նորէն հետա[illegible] անգամ մեկ[illegible] «Երկիր» շա[illegible] էր Նայիրա [illegible] "[illegible]թները" ար[illegible] գրութեան (Ապրիլ 12_18) [illegible] տողերով [illegible] զբօսա[illegible] [illegible]կալութիւն[illegible] «ընդյատակ[illegible] [illegible]ողթ կազմա[illegible] [illegible] բնականը [illegible] զբօսաշըր[illegible] [illegible]ացումին:

Մեկնողներու գլխաւոր թիրախը Տէնկէնեան համաձայնութեան երկիրները [illegible]ն. անոնցմէ մէկուն մուտքի արտօնագիր ստանալու գործով կը սկսի շահակումը: Զբօսաշրջական կազմակերպութիւններ կը ստանձնեն այդ գործը, մեկնողներու անցագիրերը եւ հարկաւոր գումարը կը հաւաքեն, յետոյ... շարունակութիւնը կը պատմէ զբօսաշրջիկէն դը[illegible] վերածուած Մարգպետունի Վարդանեան:

Անոր ընտանիքը 5.000 տոլար վճարած է զբօսաշրջական գրասենեակի մը, զիրենք արտասահման տանելու համար: 60_է աւելի նման ընտանիքներ մինչեւ Դոնեցկ կը տարուին, բայց սահմանը անցնիլ անկարելի կ'ըլլայ, քանի որ ընտրուածը օրինական ճամբան չէ: Երբ սահմանապահներուն հետ կարգադրութիւն մըն ալ ապարդիւն կ'ըլլայ, կազմակերպիչները իրենց յաճախորդները անտառներու մէջէն կ'անցընեն, օրինակ՝ մեր փոխադրող ինքնաշարժներու մէջ տեղաւորելով, եւայլն: Վերոնշեալ Վարդանեաններուն պարագային այդ բոլոր ճարերը ապարդիւն կը մնան եւ բոլոր ընտանիքները Դոնեցկի մէջ ստիպուած ամիսներով պանդոկի մէջ կ'ապրին, ամէն մէկ սենեակ 2_3 ընտանիք մէկէն թխմուելով: Այդ քաղաքին մէջ ալ կեցութեան իրաւունք չունենալով, փողոց անգամ չեն կրնար ելլել: Ի վերջոյ, կը յաջողին ետ, Հայաստան վերադառնալ: Աւելորդ է ըսել որ վճարուած գումարները ետ առնելն ալ վերածուած է կրկին մեկնելու յոյսի:

Ն. Պօղոսեան արդար հետաքրքրութեամբ հարց կուտայ թէ մարդիկ ինչո՞ւ չեն բողոքեր նման ապօրինութիւններու դէմ: Անոր գլխաւոր պատճառը այն է որ այդ գործերով զբաղող գրասենեակները ապօրինի քայլերու կը ձեռնարկեն, ունենալով «ազդեցիկ շրջանակների հովանաւորութիւնը»: Այսինքն, շատ արտառոց պարագաներու միայն կրնան իրենց իրաւասութենէն զրկուիլ: Ցետոյ, անոնց պատժուելով, վերջնապէս կը կորսուի վճարուած գումարները ետ ստանալու յոյսը: Իսկ չբողոքելու պարագային, կը մնայ յոյսը. կա՛մ գումարը ետ առնելու, կամ նոր մեկնում փորձելու:

Ուրիշ ընտանիք մը համաձայնած է Գերմանիա հասնելու փոխարէն 6000 տոլար վճարել. կէսը կանխիկ, կէսը տեղ հասնելէ ետք: Պէրլին հասնելով, այս անգամ յաճախորդները փորձած են հրաժարիլ իրենց յանձնառութեան երկրորդ մասը կատարելէ. պատճառաբանած են որ խոստացուածին համաձայն ապահով տեղ հասած չեն, այլ երբեք զաւակ գրկած, անտառներու մէջէն քանի մը օր քալելով: Սակայն, իրենց փորձը ոչ միայն չէ յաջողած, այլեւ փորձանքի վերածուելու վտանգ յայտնած է, երբ փոխադրողները սպառնացած են տեղական իշխանութիւններուն մատնել հայաստանցի ընտանիքը:

Այս ձեւով տեղ հասնողները իրենց անցագիրը «կը կորսնցնեն» որպէսզի տեղական իշխանութիւններուն, նաեւ Կարմիր Խաչի գրասենեակներուն ներկայանան որպէս հայեւադրբեջանցի խառնուրդ որ հալածուած է թէ՛ Հայաստանի, թէ՛ Ադրբեջանի մէջ. կան նաեւ որպէս աղանդաւոր ներկայացողներ, ինչպէս անցեալին եղած էին «միասեռական» ապաստանեալներ: Ամբողջ հարցը ապաստանեալի այդ կարգավիճակը ստանալն է, որ դիւրին բան չէ: Այդ դիմումին տէրերուն ապրուստ կը տրամադրուի, բայց ոչ՝ աշխատելու արտօնութիւն: Ատիկա կը մղէ փորձելու ապօրինի ճամբաներ. գողութիւն, կռիւանք, մինչեւ որ հասնին արտաքսումի վճիռին:

Յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ երբ հարց կը տրուի այդ մարդոց այդքա՛ն սառնացումի, չարչարանքի գնով մեկնումին պատճառը, կը պատասխանեն թէ իրենց զաւակին համար կտոր մը հաց գտնելու նպատակն է: Ն. Պօղոսեան դիտել կուտայ թէ կտոր մը հաց Հայաստանի մէջ ալ կարելի է ի վերջոյ ճարել, առանց այդքան նուաստացումի, շահագործուելու: Իսկ եթէ բուն նպատակը լաւ ապրիլն է, «դժուար թէ յանցագործութեամբ, այն էլ եւրոպական երկրներում, դդեակներում ապրեն»:

Կայ տակաւին մեկնումի սիրոյն վճարուած գումարներու պարագան. Ն. Պօղոսեանի հարցումը եւ եզրակացութիւնը տեղին են. «ինչո՞վ է առաւել օտարը, որ քո երեխան դառնայ նրա ստրուկը, արհամարհուի ու հալածուի, մինչդեռ վճարուած գումարով այդ նոյն երեխային համար կարելի է սեփական երկրում որոշակի բարւոք պայմաններ ստեղծել»:

Սակայն, ի՞նչ տրամաբանութեամբ հարցը պէտք է ձեռք առնել, եթէ այդքան զոհողութիւն, նուաստացում յանձն կ'առնուին գլխաւորաբար Հայաստան չմնալու հաստատ վճռակամութեամբ:

ՄԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՁՈՒԼՈՒՄ

ԱՐԱՑ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

Այս գրութեան մէջ հայ ազգի ձուլման դէմ եւ հայապահպանման ուղղութեամբ մեր ընդհանուր կեցուածքին առընչուած քանի մը կէտեր շօշափել եւ մտածումներ փոխանցել պիտի ջանամ:

Կ'ընդունուի որ հայկական ցեղախումբեր եկած գրաւած ու բնակութիւն հաստատած են վայրերու մէջ, ուր նախապէս Հիթիթներ եւ Ուրարտուներ ապրած եւ իրենց քաղաքակրթութեան հետքերը թողած են: Անոնց մնացորդացը ձուլուած ըլլալ կը թուի Հայերու մէջ եւ հաւանաբար մենք մինչեւ այսօր մեր արեան մէջ կը պահենք այդ նախնեաց ծիներէն ժառանգ մը: Հայերը, որպէս մեծամասնական տարր, շարունակած են իրենց կեցութիւնը նոյն հողատարածքին վրայ, աւելի քան երեք հազարամեակ: Աւատապետական անջատ իշխանութիւններու կամ հայ թագաւորի մը հպատակ՝ մերթ կիսանկախ բայց գրեթէ միշտ ինքնավար, ապրած ու զարգացուցած են պատկառելի քաղաքակրթութիւն եւ մշակոյթ: Պատմութեան հոլովոյթին մէջ կրած են զանգուածային բռնագաղթեր, յետքրիստոնէական շրջանին ալ կամաւոր եւ մեծ գաղթեր ունեցած են: Հակառակ այս բոլորին, նոյն հողերուն վրայ կրցած են իրենց ինքնութիւնը չկորսնցնել: Հարկաւ թէ այս փառաւոր յաջողութիւնը առաջին առթիւ արդիւնք էր անոր որ ունեցած են իրենց ուրոյն լեզուն: Քրիստոնէութեան ընդունելութենէն ետք իրենց այլադաւան դրացիներու եւ խուժող վայրագ ցեղախումբերու յարձակումով եւ ճնշումով մեծամեծ կորուստներ տուած են: Սակայն անուրանալի է որ իրենց կրօնքին շուրջ միանալու եւ զայն չուրանալու հաստատակամութիւնը մեծ ազդակ եղած է ազգապահպանման մարզի մէջ:

Մօտ դարէ մը ի վեր անխուսափելի դժընդակ պայմաններու տակ, կամայ կամ ակամայ գաղթական դարձած աշխարհացրիւ Հայութիւնը, թէեւ բաժնուած ու Սփիւռք դարձած, բայց ազգային կապերով միացած եւ նոյն յոյսերով, կը շարունակէ սպասողական նայուածքով եւ համընդհանուր մաղթանքով, ուշքը կեդրոնացնել պատմութենէն վերապրող, պատմութեան մէջ թաղուած մնալէ մազապուրծ փոքրիկ Հայաստանին՝ Մեծ Հայքի եւ Փոքր Հայքի աւելցուքին վրայ: Կը ջանայ անկէ առնել իր աւիշն ու աւիւնը՝ իր հայապահպանման ուղին շարունակելու պայքարին մէջ:

Իմ կարծիքով, մեր տարած աշխատանքները ապարդիւն են, այնքան ատեն որ պիտի չկարենանք վստահիլ այն գոյութեան, զոր Մայր Հայրենիք կը կոչենք: Որքան ալ տկար ու անզօր ըլլայ թուի ան աշխարհագրական եւ բնակչութեան թուական չափանիշներով, մեր ապաւէնն ու ուժի աղբիւրն է ձուլման վտանգին դէմ:

Ութ տասնամեակներու տեւողութեամբ իմ համոզումս հետզհետէ աւելի եւ աւելի կը զօրանայ այն տեսակէտով, որ ձուլումը դադրած է հեռանկար մը ըլլալէ եւ դարձած է գործընթաց մը, որ հաստատ եւ անսայթաք քայլերով կը շարունակէ հնձել մեր զաւակներն ու թոռները: Իմ հարազատներուս եւ մտերիմներուս կը նայիմ: Իրենց հայկական ոգին վեր է ամէն կասկածէ եւ ինչպէս կ'ըսեն՝ մինչեւ ծուծը Հայ են: Մէկը ունի երեք զաւակ եւ ութ թոռ, երկրորդը ունի երկու զաւակ, հինգ թոռ: Զաւակները գացած են շաբաթօրեայ հայկական վարժարան եւ «ինչպէ՞ս ես»ով սկսող խօսակցութեան մը կրնան պատասխանել հայերէնով, ուր կ'իշխեն «աղէկ» եւ «այո, ոչ»երը: Թոռները լրիւ անգլիախօս են: Զարմանալի դիպուածով մը միայն անոնցմէ մէկը կրնայ հայու մը հետ ամուսնանալ: Իրենց կարգին պիտի ունենան թոռներ, որոնք թերեւս անգլերէն լեզուով կարենան ըսել թէ իրենց մեծ-հայրը կամ մեծ-մայրը հայ եղած է: Այս օրինակները կրնամ տասնեակներով թուել շարունակել, նոյնիսկ անոնց կարգին յիշել ամենամօտիկ ազգականներ եւ քիչ մը ալ գիս: Հարկաւ թէ հայկական վարժարաններ ունինք, ակումբներ, ճամբարներ ալ կան, որոնց մէջ երբեմն կրնանք հասցնել հայախօս թոռներ ալ, կրնանք պարծենալ անոնց հայագիտական նիւթերու եւ մշակոյթի մարզի մէջ տարած յաջողութեամբ: Միայն թէ ասիկա ընական հետեւողական պարագայ մը չէ եւ այնքան ալ լաւատես ըլլալ կարելի չէ թէ իրենց կարգին, այդ բացառիկ նմոյշներն ալ պիտի չապրին նոյն յուսախաբութիւնները զորս մենք կ'ունենանք այսօր:

Ես եւ ինծի նման խորհողները մեծ յոյսերով կը սպասէինք Հայաստանի անկախութեան եւ մեծ ակնկալութիւններ ունէինք: Եւ բնական է որ յուսախաբութիւնն ալ նոյնքան մեծ ըլլար, ի տես այսօրուան վհատեցուցիչ կացութեան:

Վերադառնալով ձուլումի նիւթին, յայտնի կ'ըլլայ որ ցարդ յայտնուած բոլոր միտքերը նոյն նպատակին կ'առաջնորդեն մեզ:

Ձուլումն ալ սխալ մըն է, համաճարակ մըն է որ անխուսափելիօրէն ինկած է սփիւռքեան հայ համայնքներու մէջ եւ հետզհետէ աւելի տարածուն եւ մահացու կը դառնայ: Սփիւռքի կեցուածքը կարելի չէ այպանել. ընդհակառակն, իր բոլոր հաստատութիւններով եւ կուսակցական կազմակերպութիւններով հայկական վարժարանները ոտքի վրայ կենդանի պահելու եւ արուեստի ու մշակոյթի ճամբով ազգային ոգին ու լեզուն ապրեցնելու ջանքը եւ տուած արդիւնքը մեծապէս գնահատելի եւ գովելի է: Միայն թէ իր ներուժին տեւողութեան եւ յաջողութեան համար պէտք ունի հայրենական կենսանիւթի. նաեւ ձուլման համաճարակին դիմադրելու եւ զայն յաղթահարելու համար հարկ է որ պատուաստուի հայրենի շիճուկով:

Վերջերս սկսուած է խօսուիլ Մեսրոպեան ուղղագրութեան մէջ միանալու մասին: Համահայկական Բ. Համագումարի նախօրեակին կատարուող նախապատրաստական աշխատանքին ու յանձնախումբերու կազմութեան համար ցոյց տրուած կեցուածքն ալ կարելի է յուսադրիչ գտնել եւ համագործակցութեան ոգիի մը գոյութիւնը ողջունել տնտեսական եւ նիւթական մարզէ դուրս ալ:

Մէկ բան որոշ է: Որքան ալ Հայաստան _ Սփիւռք յարաբերութիւններու եւ իրերօգնութեան ծրագիրներու իրագործումը պայմանաւորուած ըլլան երկխօսութիւններով եւ համագումարներով, նաեւ երկուստեք ցուցաբերուած անկեղծ եւ մօտիկ բարեացակամութեամբ, Հայրենիքը միշտ հոն է, կայ ու կը մնայ եւ Հայրենիքով պատուաստուելու, դարմանուելու եւ զօրանալու համար հարկ չկայ իշխանութեան կամ ղեկավար տարրին արտօնութեան: Միշտ կարելի է ուղղակի յարաբերիլ պարզ եւ ազնիւ հայ ժողովուրդին հետ: Սփիւռքը իր ուղեղը, որ թարգմանի ապագայ սերունդը պատուաստելու համար կը բաւէ որ [illegible] Հայաստան, որուն օդը, ջուրը, ժողովուրդին մօտիկ հետաքրքրութիւնը, պատմակոթողային յուշարձաններն ու պատմական վայրերը պիտի ունենան իրենց [illegible]գական անդրադարձը: Երիտասարդ սերունդը հոն երթայ մարզական, գեղարուեստական, լեզուական կամ այլ մշակութային կամ գիտական հանդիպումներու առթիւ, հոն գտնուի պարզապէս [illegible] կամ զբօսաշրջական ճամբով՝ միեւնոյն է: Պիտի տեսնէ, [illegible] ու կարդայ հայերէ՛նը միայն, Զուարթնոցէն սկսեալ, ամէն քայլին, ամէն պողոտայի խաչմերուկին, գիրքերու մէջ միայն որպէս անուն տեսած եւ կարդացած բաները, զինքը շրջապատող լեռներ, գետեր եւ հորիզոններ պիտի դառնան եւ այդ լայնածաւալ բեմին վրայ ամէնօրեայ [illegible] շահագրգռութեան եւ գուրգուրանքին ա[illegible]

ռարկայ պիտի ըլլան: Իրենց տարեկիցներուն հետ հայերէն պիտի խօսին եւ այդ պահուն իսկ պիտի եղբայրանան: Պիտի զգան որ այս մէ՛կն ալ մկրտութիւն է, սակայն այլ տեսակի, գիտակցօրէն ընտացուած մկրտութիւն մը որով պիտի հաղորդուին ազգային բոլոր սրբութիւններուն հետ: Վերադարձին պիտի զգան իրենց մէջ այն հրաշալի փոփոխութիւնը, որ ձուլման դէմ ամէնէն աւելի ազդու պատուաստը պիտի ըլլայ:

Ինչպէս վերն ալ ըսի, կ'ուզեմ կրկնել որ ձուլումի դէմ պաշտպանուելու ճարը եւ ուժը Մայր Հայրենիքէն է որ կարելի է ունենալ, որ սակայն առայժմ ինք է որ պէտք ունի Սփիւռքի զօրակցութեան: Պէտք է օգնել Հայրենիքին նոյնիսկ եթէ իշխանութիւնը անարժան է: Պէտք է ճարը գտնել որ մեր նպաստը հասնի իր նպատակին առանց որ բորենիներ յօշոտեն զայն: Պէտք է գետին յարդարել օտար ներդրումներու համար: Լրջօրէն խորհելու հրաւիրող նիւթ արծարծած է Համաշխարհային Դրամատան Հայաստանի բաժնին գլխաւոր տնտեսագէտը Լեւ Ֆրէնքման, որ վաւերական տուեալներով կը մեղադրէ Հայ Սփիւռքը Հայրենիքի մէջ իրենց ներդրումի եւ առհասարակ օգնութեան ճամբով տնտեսութեան աճին բերած նպաստին ժլատութեան տեսակէտով: «Երկիր» շաբաթաթերթին հետ հարցազրոյցի ընթացքին արտաքին ներդրումներու առընչութեամբ Լ. Ֆրէնքմանի ըրած բաղդատութիւններուն համաձայն՝ 1995 – 1999 տարիներուն ամէն մէկ բնակիչի հաշուով Հայաստան ստացած է 30 տոլարի ներդրում, մինչ այդ համեմատութիւնը Սլովենիոյ մէջ 100 տոլար է, Հունգարիոյ եւ Չեխիոյ մէջ՝ 200 տոլար: Տնտեսագէտը կը խօսի Սփիւռքի ներդրումները աշխուժացնելու համար «փոխադարձ շահու» մօտեցումի մասին:

Լ. Ֆրէնքմանի համաձայն, հայկական Սփիւռքը, չինական եւ հրէական Սփիւռքին նման ունի զօրաւոր լոպի եւ լաւ կազմակերպուած, զարգացած ու գործի մարդին մէջ յաջող ներուժ, որով կրնայ նպաստել Հայաստանի տնտեսական եւ քաղաքական վերելքին:

Հիմա ճիշդ ժամանակն է Համահայկական Բ. Համաժողովին պատրաստութեան առեն յանձնախումբերու կազմութեան շրջանէն իսկ ծրագրելու կաշառակերութեան եւ ապօրինութիւններու, ինչպէս նաեւ պաշտօնեաներու կամայական եւ անբարեացակամ վերաբերումին դէմ կանխարգելիչ միջոցներ առնելու եւ ապահովութիւն հաստատելու մասին: Այլապէս, համաժողովը ձախողած կ'ըլլայ եւ Հայաստան ալ Սփիւռքի կարողականութենէն նուազագոյն երկու տարի զրկուած կը մնայ:

Ա. Կ.

Մոնրէալ, Մայիս 1

ԱՊՐԻԼ 24-Ը ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՄԷՋ

ՆԻՒ ԵՈՐՔ ԹԱՅՄԶ՝

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՆԵՐՈՎ

ԱՄՆ_ու ծանօթ այս օրաթերթին Ապրիլ 24-ի թիւին մէջ Սթէֆըն Քինզըր բաւական ծաւալուն էջ մը ստորագրած է, «Թանգարանի ծրագիրը Հայերը կը զօրացնէ, Թուրքերը կը վախցնէ» խորագրով: Խօսքը Ուաշինկթընի Հայերու ցեղասպանութեան թանգարանին մասին է որուն համար աշխատանք կը տարուի 75 միլիոն տոլար հանգանակելու: Ծրագիրը կը ներկայացուի թէ՛ որպէս ոճիրի մը ցաւին խորհրդանիշը, եւ թէ քաղաքական ազդակ մը զոր կարելի է օգտագործել: Այս վերջին տեսակէտը գլխաւորաբար կը պատկանի ԱՄՆ ապրող Թուրքերուն:

Յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ թանգարանին ծրագրային վարիչը Ռոս Վարդեան «սրբազան առաքելութիւն» կը նկատէ այդ իրագործումը: Անոր համար հարկաւոր գումարը ճարել մեծ դժուարութիւն չի ներկայացներ, քանի որ ամերիկահայ Հայերու մեծ մասը 1915_ի վերապրողներու շառաւիղներն են ու անոնց մէջ կան մեծահարուստներ: Ռ. Վարդեանի համոզումով՝ շատ մը Հայերու համար թանգարանը վէճերու վերջակէտ մը պիտի նշանակէ. սակայն, առաւել կարեւոր է միւս նպատակը. այն որ ան խորհրդանիշը պիտի ըլլայ թէ Հայերը երբեք պիտի չմոռնան կատարուածը եւ ան անգամ մը եւս պիտի չկրկնուի:

Թուրքերու եւ ամերիկահայ Թուրքերու մեծ մասը դէմ են Հայերու մեկնաբանութեան ձեւին: Քանի մը տարի առաջ յայտարարութեամբ մը ըսած էին թէ կասկածելի փաստերու հիմնուած Հայերու պնդումները եւ մահերու խականթիւը չի կրնար ցեղասպանութիւն համարուիլ: Ատկէ ետք Ս. Քինզըր դիտել կուտայ որ ԱՄՆ_ու Հայերը Թուրքերու եռապատիկն են եւ անոնց լոպին ամէնէն ազդեցիկներէն է: Այսուհանդերձ, ԱՄՆ_ու ոչ մէկ նախագահ «ցեղասպանութիւն» որակած է 1915–ի անցքերը, ՕԹԱՆ_ի անդամ Թուրքիան չվրդովելու համար:

Ռ. Վարդեան ըսած է թէ թանգարանը Հայերու փրկարար ուղղամիտ Թուրքերուն ալ տեղ պիտի տայ եւ ոչ մէկ նպատակ ունի հայեւթուրք յարաբերութիւնները վատթարացնելու: Ան Թուրքիոյ շահը կը տեսնէ ինքն իրեն, իր անցեալին ու ներկային հետ հաշտութեան մէջ:

Ս. Քինզըր մէջբերած է «Հայեւթուրք հաշտութեան յանձնախումբ»էն Թուրք նախկին դեսպան Սանպէրքի խօսքերը թէ եթէ թանգարանը կորուստներու սուգին նուիրուած ձեռնարկ պիտի ըլլայ, ոչ ոք կրնայ արգիլել, բայց ինք վախ ունի որ անոր ձեռնարկողներուն գլխաւոր նպատակը քաղաքական է:

Թանգարանին մասին տեղ տրուած է Նիւ _ Եորքի Արտաքին յարաբերութիւններու խորհուրդի անդամներէն Տ. Ֆիլիփսի կարծիքին ալ. ան մէկն է որ դեր կատարած է հայեւթուրք հանդիպումներու կազմակերպումին մէջ: Ան կ'ըսէ. «Հայերը անդրադառնալ սկսան թէ առանց խօսակցելու կարելի չէ Թուրքերուն հետ բնականոն յարաբերութիւններ հաստատել: Ինչ կը վերաբերի Թուրքերու, մինչեւ կարճ ժամանակ առաջ, շատ դժուար էր անոնց հետ այս նիւթով վիճարկում ունենալ: Այսօր, հայեւթուրք հաշտութիւնը Թուրքիոյ մէջ օրինաւոր հարցի մը վերածուած է որուն մասին ամէն մարդ կը խօսի»:

Տ. Ֆիլիփս այս մօտեցումով նկատի կ'ունենայ թանգարանին դերը. եթէ ան ուղղամիտ մարդոց մասին տուեալներու տեղ տայ եւ փոխադարձ հասկացողութեան ճամբուն վրայ յառաջընթաց արձանագրէ, կրնայ հաշտութեան հոլովոյթին մէջ շինիչ ներդրում ունենալ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՕՏԱՐ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԸ

Ապրիլ 21_ին Հայկական ժողովրդային շարժման հրաւէրով Հայաստան գացած են Եուկոսլաւիայէն, Շուէտէն, Նորվեկիայէն, Պելժիքայէն, Ցունաստանէն, Կիպրոսէն, Լիբանանէն 13 երեսփոխաններ, քաղաքական գործիչներ, կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ, մասնակցելու Ապրիլ 24_ի ոգեկոչումին, Հայկական յուշարձաններու արդէն վիճակին նուիրուած ցուցահանդէսին եւ գիտաժողովին, նաեւ ծանօթանալու երկրին մշակութաքաղաքական կեանքին: Անոնք այցելած են զանազան շրջաններ, հանդիպումներ, տեսակցութիւններ ունեցած կրօնական եւ քաղաքական դէմքերու, տեղական ղեկավարներու հետ:

Ապրիլ 25_ին անոնք ներկայ գտնուելէ ետք «Քաղաքակրթութիւններու մերժումը որպէս համամարդկային արժէքներու պահպանման գրաւական» թեմայով գիտաժողովին, Կիպրոսի խորհրդարանի երեսփոխան Էլէնի Թէոխարիսի առաջարկով ընդունուած է բանաձեւ մը որ անգամ մը եւս դատապարտելով Հայերու ցեղասպանութիւնը, կը դիմէ ԻՒՆԷՍ_ՔՕ_ին ու ՄԱԿ_ին որպէսզի հետամուտ ըլլան Թուրքիոյ եւ Ատրպէջանի մէջ Հայկական մշակութային կոթողներու պաշտպանութեան: Բանաձեւին մէջ կ'ըսուի. «Ցեղասպանութեան ճանաչումը կը հանդիսանայ Եղեռնի զոհերուն նուազագոյն բարոյական վերականգնումը: Աւելին, մենք կ'աջակցինք այն բոլոր ջանքերուն, որոնք ուղղուած են բոլոր ազգերու արժանապատուութեան, ամբողջականութեան, ազատութեան եւ արդարադատութեան վերահաստատումին եւ անոնց մշակոյթին պահպանումին»:

* * *

ՀԱՅ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Մայիս 6_7_ին Պոլսոյ մէջ տեղի ունեցած է Հայ եւ Թուրք լրագրողներու հանդիպում մը: Այդ նպատակով Պոլիս գացած է Հայաստանէն հինգ հոգինոց խումբ մը. հանդիպումին մասնակցած են տեղւոյն հայ մամուլէն ներկայացուցիչներ ալ, «Մարմարա», «Ժամանակ», «Ակօս» թերթերէն: Հանդիպումը կազմակերպած է Անգարայի Դիւանագիտական Թղթակիցներու միութիւնը:

Զեկուցումները նիւթ ունեցած են հայեւթուրք յարաբերութիւններու դժուար ուղին, մերժեցումի, հաշտութեան, դիւանագիտական յարաբերութիւններու հաստատման խնդիրները: Շեշտուած է զիրար լաւ ճանչնալու, հասկնալու կարեւորութիւնը: Շատեր համակարծիք գտնուած են որ հայ եւ Թուրք լրասփիւռներու մարդիկը ուղղակի կապ հաստատեն իրարու հետ եւ առողջ երկխօսութիւն ստեղծեն:

* * *

Հ. ԱՃԱՌԵԱՆԻ «ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ» ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

Իր անունը կրող համալսարանին կողմէ լոյս տեսած է Հրաչեայ Աճառեանի «Հայ գաղթականութեան պատմութիւնը»: Աւելի քան 766 էջնոց հատորը կ'ընդգրկէ 58 երկիր: Աշխատութեան մէջ ներկայացուած է Եւրոպայի, Ասիոյ, Մերձաւոր _ Արեւելքի, Ափրիկէի, Ամերիկայի, Աւստրալիոյ մէջ Հայերու խաղացած ուշագրաւ դերը, գաղութներու պատմութիւնը: Մայիս 7_ին Երեւանի սենեկային երաժշտութեան տան մէջ նոյն հատորին նուիրուած երեկոյթ մը տեղի ունեցած է. բացման խօսքով համալսարանին տեսուչը Աւագ Խաչատրեան ըսած է. «Այն, ինչ արել է Աճառեանը, չէր կարող անել մի ամբողջ հայագիտական հիմնարկ»: Ներկայ եղած է հեղինակին աղջիկը Քընարիկ Աճառեան որ տպագրութեան պատրաստած է գործը:

ԹԻՒ 17 ԽԱՉԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԳ.

ՓԱԽՈՒՍՏ

Գոնէ յոյս ունի՞ք ձերբակալելու, մանաւանդ որ Սիսակին հետքը գըտնուած է: _ Անշուշտ, յոյս ունինք: _ Ի՞նչ որոշ ամբաստանութիւն կայ Վահէի մասին: _ Որոշ ամբաստանութիւնը այն է, որ հնչակեան մըն է ինք եւ մասնաւոր պաշտօնով մը ղրկուած է Պոլիս... _ Զինքը հարցաքննեցի՞ք: –Ո՛չ տակաւին: –Իսկ Տրդատի հետքը չէ՞ք գտած: _ Գիտենք, որ Բերայի մէջ կը բնակի, բայց աւելի մանրամասնութիւն մը չենք գիտեր: _ Ներքին գործերու նախարարը ենթադրած է, որ շատ աւելի ծանրակշիռ խնդիր մը կայ այս ձերբակալութեան մէջ, բայց կը տեսնեմ, որ մեծ բան մը չէ: _ Ո՛չ, ծանրակշիռ բան չի կայ, բայց որովհետեւ յեղափոխական երիտասարդները ազատ չեն թողուր կոր, բնականաբար Վահէի պէս մարդիկը չենք կրնար ազատ թողուլ»:

Իմացած էի, ինչ որ կ'ուզէի, ուստի ոտքի ելայ, եւ մինչեւ դուռը ընկերացաւ ինծի: Ահա իմ այցելութեանս պատմութիւնը:

_ Բնաւ կասկած չունեցա՞ւ քու մասիդ:

_ Ո՛չ, բայց շատ կը վախնամ, որ գործը երեւան պիտի ելլէ:

_ Ինչո՞ւ համար:

_ Որովհետեւ գիս ճամբու դնելու միջոցին ըսաւ. «Այսօր պիտի հարցաքննենք Վահէն, եւ արդիւնքը անմիջապէս կը հաղորդենք Ներքին գործերու նախարարին»:

_ Ալ վնաս չունի, եթէ երեւան ելլէ:

_ Անշուշտ, քանի որ չեն կրնար հետքս գտնել, սենեակս փոխեցի եւ այնպիսի տեղ մը գացի, որ Սատանան անգամ չկրնար գտնել:

_ Իսկ ե՞ս, կը կարծե՞ս, որ այստեղ ապահով եմ, _ հարցուց Տրդատ:

_ Ըստ իս լաւագոյն է, որ դուն ալ նոր տեղ մը ճարես:

_ Ես մտադիր եմ Պոլսէն բոլորովին հեռանալ:

Եւ Տրդատ Սիսակի պատմեց իր պիրուհիին առաջարկը զինքը Պուլկարիա փախցնելու մասին:

_ Վստա՞հ ես այդ կնոջ վրայ, _ հարցուց Սիսակ:

– Մինչեւ հիմա անվստահութեան պատճառ մը չեմ ունեցած:

_ Վերջապէս, այդ տեսակ կիներու կարելի չէ վստահիլ, մի՛ մոռնար նաեւ սա պարագան, որ այդ կինը լրտեսի մը հոմանուհին եղած է:

_ Բայց եթէ զիս մատնել ուզէր՝ մինչեւ հիմա հարիւր անգամ կրցած էր ընել:

_ Այդ ճիշդ է, _ խոստովանեցաւ Սիսակ: _ Միայն թէ հիւպատոսարանի Պուլկարը, որուն պիտի ներկայանաս, նոյնքան վստահելի՞ է:

_ Ահաւասիկ խնդիրը, _ պատասխանեց Տրդատ:

Պէտք է ամէն ինչ ուշադրութեան առնել, տե՛ս Շաւարշ Միսաքեանի մատնիչը պուլկար էկզարքարանի պաշտօնեայ մըն է եղեր:

_ Բայց այն ատեն ի՞նչ կ'ուզես, որ ընեմ:

_ Պէտք է աւելի ապահով միջոց մը գտնել:

_ Դուն ծրագիր մը ունի՞ս այդ մասին:

_ Այո՛, բայց տակաւին որոշ բան մը չեմ կրնար ըսել, միայն թէ կը յուսամ, որ պիտի յաջողիմ:

_ Ուրեմն դո՞ւն ալ Պոլսէն հեռանալու դիտաւորութիւն ունիս:

_Բնականաբար, ի՞նչ կ'ուզես, որ ընեմ այս դժոխքին մէջ, ուր ամէն վայրկեան կեանքս վտանգի մէջ է: Յորմէհետէ Հմայեակ Արամեանց ոստիկանութեան ծառայութեան մէջ մտած է, մեզի համար ապահովութիւն չի կայ Պոլսոյ մէջ:

_ Հապա Արշաւի՞րը:

_ Անկէ զատ ի՞նչ օգուտ կայ Պոլսոյ մէջ մնալէն:

_ Այն ատեն խելք խելքի տանք եւ փախուստի ծրագիր մը պատրաստենք, _ ըսաւ Տրդատ:

_ Ինչպէս ըսի, արդէն ատոր համար կ'աշխատիմ կոր եւ եթէ յաջողիմ, բնականաբար քեզ ալ չեմ մոռնար, բայց մինչեւ այն ատեն նայէ՛, որ օձիքդ ձեռք չի տաս:

Այս խորհուրդը տալէ ետքը Սիսակ մեկնեցաւ՝ կրկին գալու խոստումով:

Տրդատ այնքա՜ն ջղագրգիռ վիճակ մը ունէր, այդ գիշեր ալ չկրցաւ մնալ սենեակը եւ որոշեց դուրս ելլել եւ պտոյտ մը ընել:

Թալա պաշիի կողմէ՝ ուղղուեցաւ դէպի Քալիոնճը Քուլլուք եւ հոնկէ ալ Համալ պաշի փողոց եւ դէպի ձախ դառնալով՝ գնաց մինչեւ Ասմալը Մէսճիտ, ուր փոքրիկ գինետուն մը մտաւ, որուն տէրը ծանօթ էր իրեն:

Հազիւ քառորդ ժամէ ի վեր հոն կը գտնուէր, երբ երիտասարդ մը ներս մտաւ, ուշադիր դիտեց Տրդատը եւ վազեց իրեն քով՝

_ Տրդա՛տ, դո՞ւն ես, _ գոչելով:

_ Վահա՛ն:

Երկու երիտասարդները համբուրուեցան:

_ Ուրկէ՞ կուգաս, _ հարցուց Տրդատ զարմացած:

_ Անապատէն:

Հին ծանօթ մըն էր Վահան, որուն հետ Ամերիկա գտնուած էին: Բնիկ խարբերդցի յեղափոխական մը, որ արկածալից կեանք մը անցուցած էր եւ բաւական երկար ատեն արտասահման մնալէ ետքը վերադարձած էր հայրենիք, պատերազմէն քիչ առաջ:

(Շար. 222)

(Տար· Ա· էջէն)

արարքներ գործել» ։ Ու կը ծաղէր մեծ գայթակղութիւն մը շրջանի մը մէջ, ուր հայրենասիրութեան ջերմեռանդութիւնը իր գագաթնակէտին հասած է ։ Զայնաափիւռի կայանը հազարաւոր բողոքներ կը ստանայ, կը թելադրուի որ 76–ամեայ երգչուհին վռնտուի ։

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ԳԱՆՆԻ 55–րդ փառատօնը բացուեցաւ Մայիս 15–ին ։ Մրցումի պաշտօնական ցանկը 22 ֆիլմեր կ'ընդգրկէ ։ Ինչպէս ծանօթ է, Եղոյեանի փափաքով խսկ, իր ֆիլմը՝ «Արարատ» կը ներկայացուի մրցումէ դուրս ։ Երեկոյթը կը բացուէր Մայիս 15–ի իրիկունը Վուտի Ալընի «Հոլիվուտ էնտինկ» ֆիլմով եւ կը փակուի Մայիս 26–ին, Գլօտ Լըլուշի՝ «Էնտ նաու Լէյտիզ էնտ Ճենթըլմէն»ով ։ Դատական կազմին կը նախագահէ ամերիկացի բեմադիր՝ Տէյվիտ Լինչ ։ Ընդհանուր ձեւով, երկու շաբաթներու երկայնքին 90 ֆիլմեր պիտի ներկայացուին ։

ՀՆԴԿԱԿԱՆ ԳԱՇՄԻՐԻ մէջ չատ ծանր ոճրափորձ մը գործուեցաւ, Մայիս 14–ին, որու զոհ գացին 33 հոգի, ներառեալ արարքին հեղինակները ։ Իսլամապաշտ զինուորեալներ կրակ բացած են հանրակառքի մը ճամբորդներուն վրայ, նախքան զինուորական կայանի մը վրայ յարձակիլը ։ Սպաննուած 27 անձերուն մէջ կան 10 մանուկներ եւ 8 կիներ ։ Ֆըրանսա, բուռն կերպով դատապարտած է արարքը եւ յայտնած իր վճռակամութիւնը պայքարելու միջազգային ահաբեկչութեան դէմ ։

ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդը, Մայիս 14–ին, միաձայնութեամբ բանաձեւ մը քուէարկած է որ կը թեթեւցնէ Իրաքի դէմ ձեռք առնուած պատժամիջոցները ։ Նոր բանաձեւը, որ 1409 թիւը կը կրէ, դրութիւն մը կը ստեղծէ որ թոյլ կու տայ Իրաքի բնակչութեան անհրաժեշտ ապրանքներ ներածել ։

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, տիկին Ճորճ Պուշ 0 – Սէ – Տէ – Ը–ի մէկ փորումին առջեւ, Մայիս 14–ին, շեշտեց թէ ահաբեկչութեան դէմ յաղթանակը տեւական կ'ըլլայ միայն այն պարագային, երբ կրթնի դաստիարակութեան դրութեան բարեյաւման վրայ ։ ԱՄՆ–ու նախագահին կինը, որ 48 ժամուան համար Փարիզ կը գտնուէր, ապահովութեան առտակարգ միջոցներ վայելեց, նման պետական դեկավարի մը պարագային ։

ԱԼԺԷԻ մէջ, երկու ոստիկաններ սպաննուած են Մայիս 14–ին, երբ կը զբաղէին երթեւեկի կարգաւորումով ։

ԿԱՍՊԻՒՍԿԻ (Տաղստան) ոճրափորձէն (41 մեռեալ, 177 վիրաւոր) հինգ օր յետոյ, Մոսկուա կը կասկածի իսլամապաշտներէ ։ Դատախազին կցորդը՝ Վ· Կոլեսնիկով յայտարարած է որ ահաբեկիչները, որոնք այս ոճիրները գործած են, մարզուած են Չէչէնիա, Վրաստան, Աֆղանիստան եւ Փաքիստան ։

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս–Մկրտիչ
Մայր Տաճարի
Տիկնանց Յանձնախումբը

սիրով կը հրաւիրէ ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ–ուան առիթով մեծարանքի հանդիսութեան

Կիրակի, Մայիս 26, ժամը 15·30ին
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

Գեղարուեստական յայտագիր,
խօսք, նուագ, երգ, արտասանութիւն,
հաճելի անակնկալներ
եւ հիւրասիրութիւն

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝

- Մայր Տաճարի գրասենեակ՝
 01 · 43 · 59 · 67 · 03
- Աւետիս Ա· Քհնյ· Պալըգեան՝
 01 · 46 · 62 · 01 · 29

Մասնակցութիւն՝ 10 եւրօ

Fête Paroissiale
Lundi de Pentecôte, 20 mai

Au programme :

11h30 : CULTE
A partir de 12h: REPAS spécialités arméniennes.

Stands : Pâtisseries arméniennes, librairie, brocante, ...

Jeux pour les enfants
Animation musicale

BIENVENUE A TOUS!

EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
55, avenue Victor Cresson / 28, avenue Bourgain, 92130 Issy-les-Mlnx.

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ս· Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնը
եւ
ՄԱՇՏՈՑ, Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան Միութիւնը
կը կազմակերպեն
ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ – ԶՐՈՅՑ
Հայրենի հանրածանօթ բանաստեղծ
ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆԻ
հետ

Հեղինակը եւ իր գործը կը ներկայացնէ
ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ – ՓԱՆՈՍԵԱՆ
Բանաստեղծին «Երգի հովիւը» գիրքէն
հատուածներ կ'արտասանէ
ՍԻԼՎԱ ՀԱՊԷՇԵԱՆ – ԱՐԱՔՍ
Մալեան Թատրոնի դերասանուհի
եւ
ԳԻՆԵՁՕՆ՝
Բանաստեղծին նոր գիրքին համար

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՅԻՍ 17, ժամը 20·30–ին
Ս· ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԿԵԴՐՈՆԸ
10 bis, rue Thouin, 75005 Paris
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

Հիւրասիրութիւն ։

Մուտքը ազատ է ։

MARSEILLE

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

avec le concours de
L'INSTITUT SAYABALIAN

organise une

RENCONTRE

avec

BERDJ ZEYTOUNTSIAN

Ecrivain, dramaturge, analyste politique
Ancien Ministre de la Culture d'Arménie

Il signera son roman

« L'HOMME LE PLUS TRISTE »

paru en français
aux Editions Parenthèses à Marseille

et traduit par
le **Prof. DER-MERGUERIAN**

le Jeudi 23 mai à 20 heures 30

327, Boulevard Michelet,
13009 Marseille

TELEVISION
FRANCE 2

Dimanche 19 mai à 9h30, l'émission sera consacrée à la Pentecôte, mais sera illustrée par d'admirables miniatures arméniennes.

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado, 13008 Marseille
ASSOCIATION FRANCO-BULGARE DES BOUCHES-DU-RHONE

Jeudi 30 mai à 20 heures 30 précises

CONFERENCE
ET
PRESENTATION DU LIVRE
« QUELQUE PART DANS LES BALKANS »

par **l'auteur**
SEVDA SEVAN
Ambassadrice
de la République d'Arménie en Bulgarie

«Rodosto (actuellement Tekir dag), sur la mer de Marmara, Turcs, Grecs, Arméniens et Juifs vivent en bonne intelligence. Mais l'agonie de l'Empire Ottoman et surtout les guerres balkaniques viennent bouleverser le fragile équilibre de ce petit monde...». L'auteur relate l'histoire d'une riche famille arménienne dans *«une saga balkanique, ..., où plane déjà l'une des tragédies du terrible XXe siècle : l'anéantissement qui attend le peuple arménien à Deir-ez-Zor».*

— Entrée libre —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

DEJEUNER

A l'occasion de la Fête des Mères, la CBAF Section Archalouys Tatéossian de Paris organise un déjeuner au restaurant **«Al-Wady», Dimanche 26 mai** à partir de 12h30.

Pour les réservations veuillez contacter :

— Mme Chakroumian au 01.45.36.99.04
ou
— Mme Sarkissian au 01.48.70.73.22

Nous vous attendons nombreux.

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été à Bellefontaine

JUILLET :
- Assistants sanitaires (médecin ou infirmier en 2e année)
- Aide-cuisiniers
- Techniciennes de surface (femmes de ménage)
- Lingère

AOUT :
- Assistants sanitaires (médecin ou infirmier en 2e année)
- Aide-cuisiniers
- Techniciennes de surface (femmes de ménage)
- Lingère
- Animateurs diplômés BAFA

Ecrire à :
C.B.A.F. - Conseil d'Administration
17, rue Bleue 75009 Paris

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՅԻՍ 22

Յիշատակ աշխարհազօրաց եւ զօրավարացն Հայոց, որք կատարեցան ի հերոսամարտին Սարդարապատի՝ 1918 ամի, վասն հաւատոյ եւ հայրենեաց ։

Ժամը 18–ին՝ Երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի, որու աւարտին՝ Հոգեհանգիստ Սարդարապատի հերոսներուն համար ։

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Nous avons le plaisir
de vous inviter à la 1ère présentation
en région parisienne
du
« DICTIONNAIRE DE LA CAUSE ARMENIENNE »

par ARA KRIKORIAN

le Vendredi 24 mai à 20h45

Soirée organisée en association avec la FRA Daschnaktsoutioun, la CBAF et le NOR SEROUND d'Alfortville

Présentation — Dédicaces — Signatures
Cocktail en fin de soirée

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

14e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 14–ՐԴ ՇԱՐՔ (Գ. ԾՐԱԳԻՐ)

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

VALAD VALADIAN
ՎԱԼԱԴ ՎԱԼԱԴԵԱՆ
■ BONHEUR
ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԻՒՆ
(գրուած՝ 1917 թ·)
Դրամա
Զոյգ արարով
Կիրակի, Մայիս 19, ժամը 16–ին
Dimanche 19 mai à 16 heures
ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
M° Courcelles
Մուտքը՝ 5 Եւրօ ։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 17
VENDREDI
17 MAI
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20.428 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 77' ANNEE — N° 20.428

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՌԷՅՔԻԱՎԻՔԻ ԽՈՐՀՈՂՄ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Իսլանտայի մայրաքաղաք Ռէյքիավի-քի եռակողմ հանդիպումին որ սկսաւ Մայիս 15-ին, մէկտեղուած են Հայաստանի, Թուրքիոյ եւ Ազրպէյճանի Արտաքին գործերու նախարարները: Ինչպէս ըսուած էր, օրակարգի վրայ կար Հայաստանի հետ դիւանագիտական յարաբերութիւններու հաստատումը, հայ-թուրք սահմանին բացումը: Թուրք նախարարը Ի. Ճէմ սահմանին բացումին համար Անգարայի չորս նախապայմանները ներկայացուցած է հետեւեալ ձեւով.

ա.- Պէտք չէ պատմութիւնը թշնամութեան աղբիւրի մը վերածել: Երեւան պէտք է լքէ ցեղասպանութեան պնդումները: Պէտք է համաձայն ըլլայ որ նիւթը պատմաբաններու կալուածին կը պատկանի:

բ.- Հայաստանի Սահմանադրութենէն պէտք է հանուի Թուրքիայէն հողային պահանջի յօդուածը: (Սահմանադրութեան մէջ նման յօդուած գոյութիւն չունի - «Յառաջ»):

գ.- Հայկական զօրքը պէտք է քաշուի գրաւման տակ պահած Ղարաբաղէն:

դ.- Ազրպէյճանի ու Նախիջեւանի միջեւ պաշտօնական անցք մը պէտք է բացուի:

Ի. Ճէմ աւելցուցած է թէ Թուրքիա Եւրոպական Միութեան թեկնածու երկիր է եւ անդամակցութեան պարագային Հայաստան «Եւրոպական Միութեան սահմանակից երկիր» դիրքի պիտի տիրանայ. իսկ Հայաստանի տնտեսական կացութիւնը ամէն առենէն աւելի կարեւոր կը դարձնէ Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւնները: Ան ըսած է նաեւ թէ Սեպտ. 11-էն ետք Ղարաբաղի կացութիւնը վերջին ծայր կարեւորութիւն ստացած է եւ Թուրքիա կը փափաքի որ ահաբեկչութեան դէմ պայքարի ՕԹԱՆ-ի աշխատանքները ընդգրկեն կովկասեան շրջանն ալ:

ՕԹԱՆ-Ի ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԾԻԾԵՌՆԱԿԱԲԵՐԴ

ՕԹԱՆ-ի պատուիրակութեան ղեկավարը՝ Ռ. Խաթրելա, Մայիս 16-ին յայտարարած է որ ինք թէեւ իրաւագէտ չէ, բայց կը խորհի որ 1915-ի դէպքերը յատկանշական են որպէս «ցեղասպանութիւն»: Նախորդ օրը, իր պատուիրակութեան հետ Ծիծեռնակաբերդ այցելած էր: Խաթրելա ըսած է նաեւ թէ ՕԹԱՆ-ի խորհրդարանական վեհաժողովը կ'ուզէ նպաստաւոր մթնոլորտ մը ստեղծել հայեւթրքական յարաբերութիւններու զարգացման համար:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 15 / 16)

ՓՐԱԿԱՅԻ ՀԱՅԵՒԱԶՐՊԷՅՃԱՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԱՒԱՐՏԱԾ

Փրակայի մօտակայ գիւղակի մը մէջ, Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման նիւթով հայեւազրպէյճանական հանդիպումները աւարտած են: Երկու երկիրներու Արտաքին գործերու փոխնախարարներուն միջեւ Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի միջնորդութեամբ եւ Չեխիոյ Արտաքին գործերու նախարարութեան աջակցութեամբ կատարուած եօրեկայ բանակցութիւններուն մասին կողմերը մեկնաբանութիւն չեն կատարած: Միայն ըսուած է որ օգտակար քննարկումներ եղան եւ երկու մասնակիցները արդիւնքները իրենց նախագահներուն յայտնելէն ետք պիտի որոշեն յետագայ հանդիպումները:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ - ԱՐԵՒԵԼՔ

ԱՐԱՖԱԹԻ ԽՈՍՏՈՒՄՆԵՐԸ

Միացեալ - Նահանգներու նախագահութիւնը իր գոհունակութիւնը յայտնած է ի լուր Արաֆաթի յայտարարութիւններուն, զորս դրական կը գտնէ եւ կը հրաւիրէ պաղեստինցի ղեկավարը, որ խօսքէն գործի անցնի:

Ի՞նչ ըսած է Արաֆաթ: Ան խոստացած է հիմնովին վերակազմել պաղեստինեան իշխանութիւնը եւ ընդունած է որ սխալներ գործած է: Ան չէշտած է. - «Հիմա, հարկ է ստիպողաբար վերարժեւորել մեր քաղաքականութիւնը եւ մեր ծրագիրները սրբագրելու համար սխալները» ճառի մը ընթացքին, զոր արտասանած է Ռամալլա եւ միաժամանակ սփռուած է պաղեստինեան հեռատեսիլէն: Արաֆաթ ճշդած է. - «Վճռած եմ Իշխանութեան ամբողջական վերանորոգումը ներկայացնել, վարչական մարմիններու, նախարարութիւններու եւ ապահովութեան սպասարկութիւններու, որպէսզի կարենանք սկըսիլ վերակառուցումը աւելի ամուր հիմերու վրայ, որոնք թոյլ կրնան տալ իրագործել անկախութեան եւ ազատութեան մեր տենչանքները: Խաղաղութիւնը ռազմագիտական մեր նախընտրութիւնն է եւ այդպէս ալ պիտի մնայ: Անկէ երբեք չեմ հրաժարիր: Մեր եւ Իսրայէլացիներուն շահն է»: Ինչ կը վերաբերի գործուած սխալներուն, Արաֆաթ կը ստանձնէ անոնց պատասխանատուութիւնը եւ կ'ըսէ թէ զինք պէտք է մեղադրել:

Եւրոպայի Խորհրդարանին առջեւ, խօսք առնելով Խաւիէ Սոլանա, արտաքին հասարակաց քաղաքականութեան ներկայացուցիչը չէշտած է. - «Պաղեստինեան Պետութեան համար ճշմարտութեան ժամն է»:

Իսրայէլ շատ հաւատք չընծայեր Արաֆաթի խոստումներուն եւ իր հակազդեցութիւնը բացասական եղած է: Շարոնի բանբերին համար ոչ մէկ նորութիւն կայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱՐԱՐԱՑ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ, Մայիս 15-ի իր նիստին ընթացքին հրովարտակ մը ներկայացուց (կառավարութիւնը չի կրնար օրինագիծ ներկայացնել քանի Ազգային Ժողով չկայ) որ կը ստեղծէ «Ներքին Ապահովութեան Խորհուրդ մը», որ Շիրաքի ընտրապայքարի խոստումներէն մէկն էր: Դիտել կը տրուի սակայն որ նման կառոյց մը ստեղծուած էր արդէն եւ գոյութիւն ունի 1988-էն ի վեր, Միշէլ Ռոքարի նախաձեռնութեամբ: Միակ տարբերութիւնն այն է որ Խորհուրդին պիտի նախագահէ Շիրաք, փոխանակ վարչապետին:

ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ երեսփոխանական ընտրութիւնը ցոյց տուաւ որ նախատեսութիւնները ճիշդ էին: Արդարեւ, Մայիս 15-ին տեղի ունեցած քուէարկութեան արդիւնքներու համաձայն սպաննուած ծայրայեղ - աջ Փիմ Ֆորթիւյնի փոփուլիսթ ցանկը երկրին երկրորդ կուսակցութիւնը դարձաւ 26 աթոռ ձեռք ձգելով 150-ի վրայ, իր ետին թողլով աշխատաւորականներն ու ազատականները, երկուքն ալ իշխանութեան գլուխ գտնուող համախմբման դաշինքին անդամ: Յաղթականներն են Քրիստոնեայ - դեմոկրատները որոնք 43 աթոռներով, 14 աթոռի յաւելում մը կ'արձանագրեն:

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ նախարարին եւ բժիշկներու մէկ սենտիքային (ՍԷ - ԷՍ - ԷՄ - ԷՖ) հանդիպումը Մայիս 15-ին, շփոթ կացութիւն մը ստեղծած է եւ յաջորդ օրը յայտնի չէր թէ ի՞նչ համաձայնութիւն գոյացած է, եթէ գոյացած է: Արդարեւ, առաջին հանդիպումէն ետք, սենտիքային անդամները կը յայտարարեն թէ ձեռք ձգած են իրենց ուզած յաւելումը, այսինքն 18,5 Եւրոյի տեղ 20 Եւրօ: Քիչ ետք սակայն, նախարարը ընդունած էր միւս սենտիքան (ԷՄ - ԺԷ - Ֆրանս) եւ անոր անդամները տարբեր բան հասկցած էին: Նախագահը կ'ըսէր թէ կառավարութիւնը յստակ ոչ մէկ յանձնառութիւն առած է եւ թէ միայն Հիւանդութեան Ապահովութեան սնտուկը որեւէ որոշում կրնայ տալ: Կ'աւելցնէ թէ ՍԷ-ԷՍ-ԷՄ-ԷՖ-ի անդամներուն տեղեկատուութիւնը չէր համապատասխաներ տեղի ունեցած խօսակցութեան բովանդակութեան:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆՈՐ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ՝ Ժան-Փիէր Ռաֆարէն որոշեց առկախել Պալատիւրի կարգադրութիւնը, ըստ որուն քննութեան տակ գտնուող նախարար մը չէր կրնար նման պաշտօն մը վարել: Այս պարագան կը վերաբերէր Եւրոպական Հարցերու Պատուիրակ Նախարար՝ Ռընօ Տոնատիէօ տը Վապրի որ կրկնակ քննութեան տակ է, այսինքն նախկին ոճով՝ մեղադրուած է: Արդարեւ, 1998-էն ի վեր, ենթական քննութեան տակ է դըրամի օրինականացման եւ քաղաքական կուսակցութիւններու ֆինանսաւորման օրէնքին խախտումին համար նախկին Հանրապետական կուսակցութեան (արդէմ՝ Ազատական Ժողովրդավարութիւն): Վարչապետը, անդրադառնալով որ սխալ մը գործած է այդ նշանակումով, չուզեր յետ քայլ ընել եւ կը նախընտրէ սպասել Բեկանիչ Ատեանի Մայիս 29-ի վճիռին, նախարարը դիմած ըլլալով Ատեանին:

ԳՈՒՊԱՅԻ ժողովուրդը առաջին անգամ ըլլալով, 1959-ի զասթրեան յեղափոխութենէն ի վեր, հեռատեսիլէն ունկնդրած է ելոյթ մը որ գրաքննութեան չէր ենթարկուած: Արդարեւ, ԱՄՆ-ու նախկին նախագահ Ճ. Գարթըր, որ Հաւանա կը գտնուի արտայայտուեցաւ պզտօրէն եւ թելադրեց որ ազատ ընտրութիւններ ըլլան: Ան ըսած է որ «Գուպա ունի ընկերվարական կառավարութիւն մը, որ թոյլ չի տար ժողովուրդին ընդդիմադիր որեւէ շարժում կազմակերպել»:

ՔԱՊԻԼԻՈՑ (Ալժերիա) մէկ շուկային մէջ, Մայիս 15-ին ռումբ մը պայթած է, որու հետեւանքով 4 մեռեալ կայ եւ շուրջ 30 վիրաւորներ:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, փրանկախօսի (սիֆիլիզ) մասնագիտական համաճարակ մը ծայր տուած է, մինչ կը կարծուէր որ ախտը արմատական ձեւով վերջ գտած է: 1999-էն ի վեր, վարակուածներու թիւը ամէն տարի կ'աւելնայ:

ՀԱՅ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԳՈՓԸՆՀԱԿԷՆԻ ՄԷՋ

Դանիոյ մայրաքաղաքին մէջ, Մայիս 10-11-ին «Հայկական հարց. պնդումներ եւ մերժումներ» խորագիրով գիտաժողով մը տեղի ունեցած է: Մասնակցած են փրոֆ. Վահագն Տատրեան, փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեան, իսկ թրքական կողմէն երկու երեսփոխաններ եւ նախկին դիւանագէտ մը:

Առաջին օրը, փրոֆ. Վահագն Տատրեանի ելոյթը մեծ տպաւորութիւն գործած է, այնքան որ «Սապահ» օրաթերթը գրած է թէ համոզում գոյացած է որ Հայերու ցեղասպանութիւնը անհերքելի իրողութիւն է: Յաջորդ օրը երբ Թուրք մասնակիցները ելոյթ ունեցած են, նիւթը վերածուած է խրատականի, քանի որ անոնք ըսած են թէ Սփիւռքի Հայերը ցեղասպանութեան ճանաչումի իրենց հաստատակամութեամբ կործանումի եզրին հասցուցած են Հայաստանը: Անոնք կոչ ըրած են որ Հայկական Սփիւռքը օրինակէ Հրէականը եւ անցեալին փոխարէն ապրի ներկայի իրականութեամբ:

Թուրք մասնակիցները ըսած են նաեւ թէ ցեղասպանութեան ճանաչումը Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան պայման նկատելու որոշումը տրուած է ահաբեկչական կազմակերպութիւններու սպառնալիքին տակ:

ԳԱՆՆԻ ՓԱՌԱՏՕՆ

«ԱՐԱՐԱՏ»Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Աթոմ Եղոյեանի «Արարատ»ը, որ հեղինակին իսկ փափաքով մաս չի կազմեր Գաննի փառատօնի մրցումին, պիտի ներկայացուի Երկուշաբթի, Մայիս 20-ին, ժամը 8.30-ին եւ 19.15-ին: Ֆիլմին գլխաւոր դերակատարներէն է՝ Շառլ Ազնաւուր:

Մրցումի մասնակցող 22 ֆիլմերու մէջ էր Ռոպէր Կէտիկեանի Մարի - Ժօ եւ իր երկու սէրերը, որ ներկայացուեցաւ Մայիս 16-ին:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՓԱՐԻԶԻ ԴԵՍՊԱՆԸ ԱՏԵԼՈՒԹԻՒՆ ՉՈՒՆԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՊ

Փարիզի համալսարանին քաղաքական գիտութիւններու հիմնարկին մէջ դասախօսութիւն մը տուած է Թուրքիոյ դեսպան Ս. Գէօզպաշ. ան հարցումներու բաժնին մէջ պատասխանելով հայ ուսանողի մը ցեղասպանութեան առընչուած հարցումին, ըսած է թէ իր մեծ հայրն ալ Հայերը սպաննած են, հակառակ ատոր ինք ատելութիւն չունի Հայերու հանդէպ: Ան կրկնած է թէ պատահածը ցեղասպանութիւն չէր, թէ Հայերը Օսմանցիներու հետ հաշւ կ'ապրէին, եւ այլն:

Անդրադառնալով Ֆրանսայի ճանաչումին, Թուրք դեսպանը քաղաքագիտական դաս մըն ալ տուած է Ֆրանսացի պատասխանատուներուն, ըսելով որ ճանաչումի որոշումը ամէն տեսակէտով հակառակ է Ֆրանսայի Սահմանադրութեան: Ան պնդած է թէ Ֆրանսացիները քուէի մտահոգութեամբ որոշած են ճանաչումը:

ՊԷՏՔ Է ՍՈՎՈՐԵՆՔ ՀԱՅԵՐԷՆ ՄՏԱԾԵԼ

Բ.

ՄԷԿ ՁԱՅՆՈՎ ԽՕՍԵԼՈՒ ԵՒ ՄԻԱՍՆԱԲԱՐ ԼՌԵԼՈՒ ՈՐՈԳԱՅԹՆԵՐ

«Մեր վերջնական եզրակացութիւնն այն է, որ անհրաժեշտ են ազգային բոլոր յատկանիշները, ընդգրկելով նաեւ մշակութային եւ լեզուական յատկանիշները»։

Վ. Ի. ԼԵՆԻՆ

Ես իմ հիմնաւոր կարծիքն ունեմ ամէն տեսակի «միջոցառումների» մասին, որոնք կազմակերպւում են որպէս շռնդալից կերուխումային տօնակատարութիւններ։ Մասնաւորապէս նկատի ունեմ «Հայաստան – Սփիւռք» ցուցքը, որի առաջին ներկայացումը «պատահականօրէն» համընկաւ Սեպտ. 21-ին, իսկ երկրորդը նոյնպիսի «պատահականութեամբ» համընկնում է Մայիս 28-ին։ Եւ եթէ գործը այսպէս յառաջանայ, չի բացառւում, որ երրորդ տօնախմբութիւնն էլ նոյնպիսի պատահականութեամբ կը համընկնի Նոյեմբեր 29-ին եւ նոյնիսկ Նոյեմբեր 7-ին։

Ժամանակին իմ կարծիքը յայտնել եմ «Պատրանքների Դարի Վերջին Խարկանքը կամ Երեւան, Սեպտեմբեր, 1999» յօդուածով («Նոր Օր», Սեպտեմբեր 18, 1999) եւ հարցազրոյցով («Ամերիկայի Ձայն» ռադիոկայան, 1999 Սեպտեմբեր 20)։ Եւ հիմա միայն արձանագրելու եմ, որ Հայաստանի ապազգային իշխանութիւնները հասան իրենց նպատակին։ Ինչպէս խոստացել էր մի ձախաւեր կուսակցական խանդավառ գործիչ, թէ «Հայ ազգի երկու բեւեռները – Հայաստան եւ Սփիւռք – կրկին զիրար պիտի վերագտնեն... Ասիկա պիտի հանդիսանայ զօրաւոր պատգամ մը թէ՝ «Տեսէ՛ք, հայութիւնը մէկ ազգ է, մէկ հայրենիք։ Հայաստանը մինակը չէ»։ Գաղութը մէ՛կ ձայնով պիտի խօսի»։

Այսինքն, սովետական տասնամեակների «մէկ ձայնով» խօսողներին աւելանալու էին նորանոր «մէկ ձայնով» խօսողներ։ Եւ չգիտես ինչո՛ւ, այս «մէկ ձայնով» խօսելու ապիկարութիւնը մեզ ուզում են ներշնչել որպէս հայրենասիրութեան վառ արտայայտութիւն։ Իսկապէս, որ ողորմելի վիճակի մէջ ենք...

Ինչեւէ... «Մէկ ձայնով խօսելու» խոստումը իրականութիւն դարձաւ, բայց ոչ թէ իսկապէս համազգային ընդգրկումով, այլ Հայաստանի եւ Սփիւռքի ջոջապետերի մակարդակով եւ ջոջապետերի միջեւ։

Անցած երեք տարիների ընթացքին երկուստեք, թէ Հայաստանի եւ թէ Սփիւռքի մէջ, աւելի ու աւելի խորացաւ ազգը բաժանող վիհը։ Եւ եթէ չարախօսութիւնն ու ատելութիւնը Սփիւռքի նկատմամբ իր գագաթնակէտին հասաւ «հայդատական ախպար» պիտակաւորումով, ապա սփիւռքի մէջ էլ հայաստանցու եւ հայաստանցու լեզուի – աւել կ՚ուզի՝ արեւելահայ գրական լեզուի – նկատմամբ վերաբերմունքը որոշակի հասցէ ունեցող շրջանակների մէջ հասել է բնախօսական ատելութեան մակարդակի։

Ընդ որում, եթէ Հայաստանի մէջ հայ ժողովրդի երկու հատուածների միջեւ եղած վիհը խորացնում են պետական մակարդակով, ապա սփիւռքի կողմից վիհը խորացնելու գործին նպաստում են զանազան կուսակցական եւ միութենական խոշոր ու մանրապճեղ «գործիչները», որոնց կեցուածքը անյարիր է իրենց թէ՛ կուսակցական եւ թէ՛ միութենական ճշմարիտ էութեանը։ Այլ կերպ ասած, երկուստեք գործում են ոչ թէ Ազգային Գերագոյն Շահի, այլ անձնական պստլիկ նախասիրութիւնների, կասկածելի ճաշակի եւ մտաւոր բացայայտ անկարողութեան գետնի վրայ։

Թւում է, թէ յառաջիկայ համաժողովը, որքան էլ հերթական ցույց է լինելու, այնուհանդերձ, այն տեղն ու ժամանակն է, որպէսզի նորէն, եւս մէկ անգամ արտայայտի Հայոց լեզուի եւ Ուղղագրութեան մասին ազգային մտաւորականութեան տագնապալարոյց մտահոգութիւնը՝ իբրեւ ազգային գոյատեւումի առաջնային եւ գլխաւոր նախապայման։

Որքան մօտենում են համաժողովեան օրերը, այնքան աւելի չարագուշակ է դառնում ազգային ուղղագրութիւնը անվերապահօրէն վերականգնելու հիմնաւորուած առաջարկի (եւ ոչ երբեք «բանավիճային նիւթի») շուրջ այն լռութիւնը, որ տիրում է Հայաստան լոյս տեսնող կուսակցական եւ նոյնիսկ «անկախ» ներկայացող մամուլի մէջ։ Այս հանգամանքը ոչ միայն բնական է, այլեւ, վարչական լեզուով ասած՝ կանոնակարգուած։ Աւելին, սա զրնգուն ապացոյցն է գրաքննութեան այն քօղարկուած համակարգի, որպիսին մշակուած լինելով սովետական իրականութեան մէջ, առաւել նրբութեամբ կիրառւում է Հայաստանում։ Բայց եթէ Հայաստանի մէջ լռութիւն «կանոնակարգելու» հեղինակները յայտնի են, ապա տարօրինակ է նոյնպիսի լռութիւնը, սփիւռքահայ մամուլի համար։ Այնքան տարօրինակ է, որ ակամայ մտածում ես՝ չլինի՞ թէ ոչ հեռաւոր անցեալի փորձով՝ Երեւանն է տնօրինում սփիւռքահայ մամուլի ազատութեան շրջանակները։

Սփիւռքի հայախօս մամուլը բերանը ջուր է առել։ Հայկական ծագումով օտարախօս մամուլից էլ որեւէ սպասելիք չունենք, քանի որ հրաժարուելով հայերէն խօսել, օտարախօս այդ մամուլը բոլորովին զուրկ է ազգային – մշակութային արժէք ունենալուց եւ սոսկ շահարկում է «շուռ տուած հայի» թերարժէքութիւնը։

Այս բազմանշանակ լռութիւնը բնաւ էլ անսպասելի չէ։

Քանի որ՝ եթէ գաղութը հնազանդեց «մէկ ձայնով խօսել», ապա լռելն էլ պէտք է լինի մէկ ձայնով։ Որովհետեւ խօսողները շատ են ուզում մասնակցել «Հայաստան – Սփիւռք» տօնախմբութեանը, կերուխումին՝ յատկապէս։ Աւելին. շատ են ուզում մասնակից նշանակուել իբրեւ «մտաւորական»՝ ոչ աւելի եւ ոչ պակաս։ Բնական չէ՞ միթէ։ Շատ բան ստանալու համար խօսելը վտանգաւոր է, իսկ լռութիւնը, մեր մտաւորականացուները գիտեն, որ ոսկի է։

Ազգային ուղղագրութիւնը վերականգնելու փոխարէն, մասամբ իրենց արդէն իսկ աղաւաղուած դէմքը չկորցնելու նպատակով, ոչ հեռաւոր անցեալի «պահանջատէրերը» համաձայնել են Հայաստանից հասած թելադրանքին, թէ. «Աւելի լաւ կը լինի լեզուի անաղարտութեան մասին մտածենք»։

Այսինքն, դարձեալ շեղուենք հիմնական խնդրից, ինչպէս արդէն միամտաբար շեղուեցինք 1999-ի սեպտեմբերեան «խանդավառ հայրենասիրութիւն» ցուցադրելու օրերին, երբ Լեզուի եւ Ուղղագրութեան մասին խօսք բացուելուն պէս, համաժողովի կարգադրիչները քննարկումը դիւանագիտօրէն տեղափոխեցին աչքից էլ հեռու, ականջից էլ։ Տեղափոխեցին գրողների միութիւն։ Այսինքն՝ ա՛յ «մէկ ձայնով չխօսող» յամառներ, գնացէ՛ք եւ որքան կ՚ուզէք՝ ջուր ծեծէք այնտեղ։ Իսկ այս գրողների միութիւն կոչուած տեղը ընդամէնը գրական մինիստրութիւնն էր։ Ընդ որում շատ աւելի բացայայտ, քան Վ. Պետրոսեանի առաջնորդութեան ամէնից անբարոյական տարիներին։ Եւ այդ նոյն տարիների «հնարամտութեամբ» գրական մինիստրութիւնը առաջարկեց մտածել «միասնական» ուղղագրութեան մասին։ Սովետահայ լատիներէնի կողաւորուած լեզուից անտեղեակ Սփիւռքահայերը, անշուշտ, պէտք է համաձայնէին այս առաջարկին, կարծելով, թէ «միասնական» ուղղագրութիւն ասելով Հայաստանի իշխանութիւններն ու իշխանամէտ շրջանակները հասկանում են իրօք մեր երբեմնի միասնականը՝ Մեսրոպեանը, ազգայինը... Բարեբախտաբար, սփիւռքահայ ճշմարիտ մտաւորականները շատ շուտ հասկացան, որ «միասնականը» նշանակում է բոլորովին հակառակը։ Նշանակում է, թէ արեւմտահայ գրական լեզուն եւս պէտք է ենթարկուի սովետական ձեւախախտուած ուղղագրութեանը։ Հէնց այս էր թաքնուած գրողների միութեան օրուայ նախագահ Հ. Մաթեւոսեանի «Սփիւռքը պէտք է ենթարկուի մեզ» արտայայտութեան տակ։

«Միասնական ուղղագրութիւն» կոչուածը որոգայթ է եւ Հայոց լեզուի դէմ նիւթուած դաւադրութեան շարունակութիւն։ Ընդհանրապէս «միասնականութի՛ւն, միասնականութի՛ւն» կոչերի սնանկութեան նկատմամբ արդարօրէն կողմնորոշուեց Վահէ Օշականը, բայց, աւա՜ղ, նոյնիսկ նրա հեղինակութիւնը այսօր մեզ չի կարող օգնել ճիշդ այնպէս, ինչպէս՝ չեն կարողանում օգտակար լինել նոյնիսկ շռայլօրէն գաւառաբարբառ օգտագործող, սակայն արեւելահայերէնը ազգային մեսրոպեան ուղղագրութեամբ գրող եւ սովետական ուղղագրութեան դէմ ընդվզող Յովհաննէս Թումանեանը, աշակերտների մատնագրերով բռնադատուած եւ ծեծուելու հետեւանքով աչքերի լոյսը կորցրած Հրաչեայ Աճառեանը, մէկ այլ փորձուած միջոցով դատապարտուած Պարոյր Սեւակը, էլ չեմ խօսում Ն. Աղբալեանի, Յակոբ Օշականի, Տ. Միսաքեանի, Տ. Նարդունիի, Բ. Թաշեանի եւ Մխիթարեան Հայրերի աստղաբոյլի մասին։

Երբ բանից պարզուեց, որ հակառակ քաղաքական – կուսակցական գետնի վրայ թելադրուած եւ արդէն գործող, այսինքն «մէկ ձայնով խօսող» «միասնականութեան»՝ գրողների, բանասէրների, ճարտարագէտների մի խումբ Հայաստանի կամ սփիւռքի մէջ չեն հանդուրժելու «սովետական միասնական ուղղագրութիւնը», եւ շարունակելու են պահանջել ազգային ուղղագրութիւնն անվերապահօրէն վերահաստատելու իրենց հիմնաւոր պահանջը, «հայրենի կաճառականները» մէջտեղ բերեցին «լեզուն անաղարտ պահելու» գայթակղութիւնը։

Քիչ է մնում, թէ ամօթխածօրէն համաձայնենք, թէ՝ հա՛, ի՞նչ ամօթ է, անաղարտ լեզուով չենք խօսում, բայց պահանջում ենք անաղարտօրէն ուղիղ գրել... Ի՞նչ փիսն ենք... Պարոնայք ջահուկեանները, բեդիրեանները, եղեկեանները մեզնից աւելի մտահոգ են Հայոց լեզուի ա՛-նա-ղա՛ր-տութեան... պատկերացնո՞ւմ էք՝ անաղարտութեան համար։ Այսինքն, հայերէն անաղարտօրէն չենք խօսում, իսկ դուք պահանջում էք ուղղագրութի՞ւն վերականգնել... Այս անգամ կարելի է լրիւ աշխատանքային օր տրամադրել գրողների միութեան սրահի մէջ լեզուական հարցեր քննելու ծանր գործին... Ի՞նչ լաւ է, որ դեռ անցեալ անգամ յանձնաժողովներ էլ ստեղծեցինք... Եկէք հիմա էլ այդ յանձնաժողովները իրար միացնենք, մի ընդհանուր նախագահ էլ կարգենք եւ այդ թնճուկը լուծենք... Նախագահն էլ պէտք է լինի Լեզուի հիմնարկութեան տնօրէնը, որ միաժամանակ նաեւ «համաշխարհային հեղինակութիւն» է։ Ո՛չինչ, որ նրա անունը չենք գտնի ոչ մի Լառուսների, Ռոպէրների եւ այլ համայնագիտարանների մէջ... Սփիւռքը այս անգամ եւս պէտք է մէկ ձայնով խօսի... Այս արեւելահայ Հայաստանցիները շարունակ հայերէնը աղտոտում են... Բանանին ասում են «բանան», օրինակ... Էլեկտրոնին էլ ասում են «էլեկտրոն»... Աւելի լաւ չի՞ լինի, եթէ որոշենք, թէ ի՛նչ անուն ենք տալու բանանին... կամ էլեկտրոնին... Անաղարտ խօսելու նպատակով... Մի՞թէ հիմա ուղղագրութեան հարց դնելու ժամանակն է... Իսկ եթէ յանկարծ մի Լը Փէն էլ հայրենիքի նախագահական ընտրութեանը յայտնուի՞... Կրակի հե՞տ էք խաղում, ի՛նչ է...

Հայրենի իշխանութիւնների խաթրին չդիպչելու եւ բոլշեւիկեան փորձառութեամբ միաձայն խօսելու պատրաստ կազմակերպութիւններն ու անձինք, որոնք յաւակնութիւն ունեն նաեւ «մտաւորական» կոչուելու, հէնց այսպէս էլ սպանելու են մեր՝ արմատներին վերադառնալու եւ, վերջապէս, որպէս լիարժէք մշակոյթ ունեցող ազգ ապրելու կենսական խնդիրը։ Խոհեմութիւն քարոզողներն արդէն մէջտեղ են եկել հայ հասարակութեան մէջ եւ աշխարհով մէկ։

ԿԱՐԷՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

Օրուան հարցեր

ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄԸ ԸՍՏ ԻՍՐԱՅԷԼԱՑԻՆԵՐՈՒ

Իսրայէլեւպաղեստին բախումին մէջ բաւական ընդունելութիւն գտած նիւթ մը կը թուի ըլլալ Պաղեստինցիները այլ տեղ «փոխադրելու» գաղափարը։ Այդ «փոխադրութիւնը» տեղահանութիւն մըն է իրականութեան մէջ, որուն կ՚ըսուի թէ Իսրայէլացիներու 53%-ը դէմ է, սակայն, այդ լուծումի ձեւին վրայ ծանրացողներու համոզումով՝ ընդդիմադիրները ի վերջոյ պիտի համակերպին։

Խորքին մէջ, փոխադրութիւնը Պաղեստինցիները կարճ ատենէն եւ ամբողջապէս անհետացնելու մտածումն է, առանց որ Հրեայի մը ձեռքը միջամտէ այդ գործին։ Սիոնականութեան հիմնադիրներու օրէն այդ ըմբռնումը միշտ գոյութիւն ունեցած է։ Մտածուած ու փորձուած մեթոտներ եղած են արտաքսումը, փախչելու դրդումը, մեկնողներուն կալուածներուն փոխարէն հատուցում մը ընելու ձեւը, եւլն.։ Այսուհանդերձ, Պաղեստինցիները հոն են տակաւին։ Պաղեստինեան հարցին արմատական նման լուծումի կողմնակիցներէն Ցահալի զինուորական նախկին բժիշկ – վիրաբոյժ Ա. Էլդատ բացատրած է թէ Պաղեստինցիներու տեղահանութիւնը փոքր անարդարութիւն մը կ՚ըլլայ անոնց համար, բայց կը կանխէ Հրեաներու սպառնացող շատ աւելի մեծ անարդարութիւն մը. եւ ի վերջոյ, աւելի լաւ է որ քալեն քանի մը քիլոմեթր, քան զոհերը ըլլան արիւնահեղութեան մը։ Նոյն անձը դժգոհած ալ է որ Իսրայէլ կէթթոյական մտայնութեան մը գերին կ՚ըլլայ, սպասելով արտաքին աշխարհին արտօնութեան եւ խուսափելով վճռական քայլերէ։

Էլդատ, ինչպէս գրած է Ե. Քլայն «Հա՛արեց» թերթին մէջ, մշակած է Պաղեստինցիներու տեղահանութեան ձեւերն ալ. կ՚ըսէ թէ պատերազմը զիրենք կը մղէ մեկնելու։ «Խուճապն ու վախը զիրենք կը ստիպեն խոյս տալու իրենց տուներէն ուր հարիւրաւոր տարիներ ապրած են։ Մենք չենք մտներ իրենց քաղաքներն ու գաղթակայանները, սակայն, կը ռմբակոծենք, անոնք կը փախչին, ինչպէս եղաւ անկախութեան պատերազմին եւ Լիբանանի պատերազմին։ Եւ հաւատացէք, ընդդիմադիր 53% Իսրայէլացիներն ալ կ՚ենթարկուին»։ Երբ հարց կը տրուի թէ ի՛նչ դիրք կ՚ունենայ միջազգային հանրութիւնը, ան կը բացատրէ. «Ռուանտայի պարագային ունեցանք։ Աշխարհը մեզ կը նկատէ երկու վայրենի ցեղախումբեր որոնք մահացու պայքար կը մղեն եւ չեմ կարծեր որ նախաձեռնէ մեզ կեցնելու»։

Ծայրի մասնագէտ, պատմաբան Ա. Աբատ մարդկայնական արժէքներու հաւատացող մըն է. ուշադիր է Ողջակիզումի մանրամասնութիւններուն ներկայի պատերազմին մէջ յայտնութեան։ 1969-ին երբ զինուորական մարզիչ եղած է, յօդուածով մը կոչ ուղղած է Իսրայէլացի զինուորներու որ պայքարին պարկեշտօրէն, առանց բարոյականը լքելու, առանց թոյլ տալու որ մարտիկի մը մարդկային պատկերը խաթարող բնազդներ տիրեն իրենց։

Աբատ դէմ է Պաղեստինցիները արտաքսելով անոնցմէ փրկուելու տեսակէտին։ Կ՚ըսէ թէ նախ ոչ ոք նման բան կ՚արտօնէ, ի վերջոյ հարցը կը վերաբերի երեք միլիոն Արաբի, յետոյ, «կամաւոր փոխադրութիւն» կոչուածը իրատեսական

«ԱՌԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԻ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐ»ՈՒՆ ՍԷՆ-ԼԱԶԱՐ ԿԱՅԱՐԱՆԻ ՔԱՐՏԷՍԻՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Առանց սահմանի լրագրողներ»ու կողմէ Փարիզի Սէն-Լազար կայարանին յատակը գծուած քարտէսը ուր մատնանշուած էին մամուլի ազատութեան դէմ երկիրներն ու ղեկավարները, մեծ հակազդեցութիւն ստեղծած է Թուրք մամուլին մօտ: Այդ քարտէսին վրայ Թուրքիոյ Սպայակոյտի նախագահ զօր. Գըվըրըքօղլուի նկարին ալ գտնուած ըլլալը անգամ մը եւս կիրքերը լարած է Ֆրանսայի դէմ: Միջադէպը առիթ եղած է որ Ֆրանսայի դէմ քննադատական, հեգնական, վարկաբեկիչ գրութիւններ լոյս տեսնեն Թրքական մամուլին մէջ:

Այդ կարգի հրապարակումներով ուշագրութիւն կը գրաւէ մանաւանդ «Հիւրրիյէթ» օրաթերթը: Անոր մնայուն աշխատակիցներէն լրագրող Մուրատ Պարտաքչը (Մայիս 13) կը յիշեցնէ թէ Ֆրանսացիներուն այսօրուան ընթացքը նորութիւն չէ, այլ ունի մէկուկէս դարու անցեալ մը: Ապա որպէս ապացոյց կը յիշէ 1850-ական թուականները երբ Երիտասարդ Թուրքերը որպէս կայսրութեան ընդդիմադիր տարրեր, մեծ մասով Ֆրանսա կը գտնուէին ու խստիւ կը քննադատէին օսմանեան ղեկավարութիւնը: Այդ քննադատութիւններուն յատկապէս թիրախ եղած էր Ապտիւլհամիտ որ երգիծանկարներու մէջ կը ներկայացուէր որպէս վայրագ, արիւնարբու, գեղխ տիպար մը: Այդ երգիծանկարներէն ոմանց ալ տեղ տալով իր գրութեան սիւնակներուն մէջ, Մ. Պարտաքչը կ՚ըսէ թէ անոնք առաջին նմոյշներն են Ֆրանսական շուրջ մէկուկէս դարու աւանդութեան, որուն նորագոյն փուլը կազմած է զօր. Գըվըրըքօղլուի լուսանկարը ոտքի կոխան ընող քարտէսը:

Նոյն թերթին նախորդ օրուան թիւին մէջ ալ կայ փոխադարձութեան առաջարկ մը. քրոնիկագիր Ֆաթիհ Ալթայլը կը գրէ թէ փոխադարձութեան արարքին պէտք է նախաձեռնարկ ըլլայ Հասարակաց ճեմիչներու վարչութիւնը եւ ձեռնարկէ բոլոր ճեմիչներուն մէջ Ժ. Շիրաքի մեծադիր լուսանկար մը զետեղելու, որպէսզի փափաքողը վրան միզէ: Լրագրողը կ՚առաջարկէ Ֆրանսայի նախագահին մեծ չափերով մէկ լուսանկարը զետեղել Պոլսոյ Ֆրանսական հիւպատոսարանին դիմացի պատին վրայ, վրան ալ փոքրատառ արձանագրել. «Հոս միզողը» տակն ալ մեծատառ «էՇ է»:

բան չէ: Այսուհանդերձ, ինք ալ չի ծածկեր որ պահ պիտի ըլլար Արաբները փի տեսադաշտէն դուրս ձգուած տեսնելով:

Ե. Քլայն որպէս տիպար կը ներկայացնէ ռաբունի մըն ալ. Ա. Շթայնզալց: Անոր մեկնաբանութեամբ ծայրայեղական Հրեաները ծայրայեղական չեն: Իսրայէլ արեւմտեան պետութիւն մըն է եւ բարոյական տեսանկիւնէն, հողերու գըրաւումը փոքր խնդիր մըն է: «Մենք Պաղեստինցիներուն պէտք չունինք համոզելու համար որ բիրտ ու տիրապետող ենք թէ իշխանութիւնը կ՚այլասերէ» կ՚ըսէ ան, յիշեցնելով 50-ական թուականներու արեւմուտքցի եւ արեւելքցի Հրեաներուն բախումները: Որպէս երկիր, որեւէ մարզի մէջ բարոյականի մեծ փասա մը տըրւած չէ եւ տուներ քանդող, կառքեր ճըզմող Իսրայէլեան հրասայլերու պատկերը զինքը չէ վրդովւած այնքան: «Բարոյական» պատերազմներ գոյութիւն չունին. եթէ պատերազմ մը բացուած է, ամէն բան պէտք է ընել զայն շահելու համար:

Մարդկային իրաւունքներու համաշխարհային հռչակագի՞րը, օրէնքնե՞րը, այդ բաները կան, այո՛, սակայն կայ օրէնքներու նուիրապետութիւն մըն ալ: Եթէ Հրեայի մը կեանքը պիտի փրկուի խոզի միս ուտելով, պիտի մերժէ՞ ուտել: Ո՛չ, անշուշտ: Ինչ կը վերաբերի փոխադրութեան, հաճելի բան չէ, ճիշդ է, սակայն մահէն նախընտրելի է:

Երբ համաձայնութիւն մը, կամ Պաղեստինցիներու տեղահանութիւն անկարելի ըլլան, ո՞ւր պէտք է փնտռել լուծում մը. Նախկին ղեկավար Ե. Ալլոն կարելի ձեւ կը նկատէ ազգութիւններու խճանկար մը - քիւրտ, տիւրզի, հրեայ, եւայլն - կամ մեկուսացումի եւ սպառնալիքի մէջ ապրելու այլընտրանքը, ինչպէս է պարագան Եգիպտոսի եւ Յորդանանի հետ կնքուած սահմանափակ համաձայնութիւններով: Ան ներկայի անել կացութեան մէջ Խաչակիրներու թագաւորութեան շրջանին հետ նմանութիւն մը կը նշմարէ. անոնք երկու դար իշխած են Իսրայէլի, բայց, հակառակ իրենց գերակայութեան, կործանած են, իրենց ներքին հակամարտութիւններուն պատճառով: Այդ նմանութեան նշումը ընելով հանդերձ, Ե. Ալլոն խուսափած է որոշակի պատասխանելու հարցումին թէ նոյն հեռանկա՞րն է Իսրայէլի առջեւ այսօր բացուածը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՊԷՐԼԻՆԻ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԷՆ

ԱՊՐԻԼ 24, ԺԱՄԸ 19.30-ԻՆ ՅՈՒՇԵՐԵԿՈՅԹ

Ինչպէս ամէն տարի՝ այս տարի եւս Պէրլինի Հայ Համայնքի յուշերեկոյթը նուիրուած Հայոց ցեղասպանութեան տեղի ունեցաւ աւետարանական կրթական հաստատութեան սրահին մէջ: Յուշերեկոյթը սկսաւ Պէրլինի Հայ Համայնքի վարչական անդամ՝ Վարդգէս Ալեքսանեանի բացման խօսքով: Ան իր խօսքին մէջ անդրադարձաւ, որ Ապրիլ 24-ը նաեւ կը նըկատուի իբրեւ ամբաստանութեան օր Թրքական ժխտման դէմ: Նշեց քաղաքական պատասխանի մը կարեւորութիւնը ի դէմ այդ ժխտման: Այդ պատասխանը արդէն տրուած է զանազան խորհրդարաններու կողմէ ցեղասպանութեան ճանաչման միջոցաւ: Ցաւօք պէտի նշենք, որ Գերմանիոյ Խորհրդարանը մինչեւ օրս չէ կրցած այդ ուղղութեամբ որոշում մը տալ, չնայած ցեղասպանութեան ճանաչումը Գերմանիոյ համար առաջնահերթ կարեւորութիւն մը պէտք է ունենար:

Օրուան դասախօսն էր փրոֆ. Տր. Վիփերմանը՝ Պէրլինի ազատ համալսարանէն: Ան խօսեցաւ «Հայոց ցեղասպանութիւնը Գերմանացիներու յիշողութեան մէջ» թեմայով: Ծանօթ պատմաբանին համար ցեղասպանութեան իրականութիւնը փաստուած է տարբեր երկիրներու դիւաններու, վերապրողներու եւ ականատեսներու միջոցաւ:

Ան մանրամասնօրէն անդրադարձաւ գերմանացի յայտնի դէմքերուն եւ անոնց ցեղասպանութեան եւ անոր հետեւանքներուն հետ ունեցած կապակցութեան Առաջին համաշխարհային պատերազմէն մինչեւ օրս: Յիշեց անոնք որոնք իրենց ուժերուն համապատասխան փորձեցին կանխել ցեղասպանութիւնը, փորձեցին սփոփել վիշտն ու կրած տանջանքը, պայքարեցան այս ոճրագործութիւնը մոռացութեան մատնելու դէմ, բայց նաեւ անոնք յատկապէս զինուորական եւ քաղաքական դէմքեր, որոնք ըլլալով Թուրքիոյ կողքին, չտեսնել ձեւացուցին կատարուածը եւ նոյնիսկ մաս կազմեցին այդ ծրագրին: Ան յատկօրէն մեղսակից համարեցաւ Գերմանիան եւ շեշտեց անոր պատմութեան հանդէպ ունեցած պարտականութիւնը:

Համեմատութիւններ ընելով Հայոց եւ Հրեաներու ցեղասպանութեան միջեւ ան շեշտեց, որ Թուրքիոյ անպատիժ մնալը քաջալերական հանգամանք մըն էր գերման նացիներու համար Հրեաներու դէմ տարած ոչնչացման քաղաքականութեան:

Ան ուղղակի անարգանքի սիւնին գամեց Թուրք պատմաբանները, որոնք քաջութիւնը չունենալով ինքնակամ հետազօտութիւններու, իրենց համաձայնութիւնը կը ցուցաբերեն Թրքական կառավարութեան բռնած կեցուածքին:

Ան նաեւ թելադրեց Գերմանիոյ Խորհրդարանին ընդունելու Հայոց ցեղասպանութիւնը, նաեւ Թուրքիոյ, պայմանաւորելով այդ ճանաչումը Եւրոպական Միութեան իր անդամակցութեան:

Դերասաններ՝ Գրիգոր Մելիքեան, Ալինա Մանուկեան եւ Ժոզէֆ Պօղոսեան կարդացին հատուած մը Հենրի Մորկընթաուի «Դեսպան Մորկընթաուի պատմութիւնը» գիրքէն՝ իր եւ Էնվէրի քանի մը հանդիպումներուն մասին: Մորկընթաու ըլլալով 1913 - 1916 թ. ԱՄՆ-ու դեսպան Պոլսոյ մէջ, յաճախ հանդիպումներ ունեցած է երիտ-Թրքական կառավարութեան իշխանութիւններուն հետ: Վերոյիշեալ հատուածը թարգմանուած էր անգլերէնէ գերմաներէն այս ընթերցման համար:

Յուշերեկոյթին իր մասնակցութիւնը բերաւ Փատերպօրնէն ժամանած դաշնակահարուհի Շուշան Յունանեան նուագելով Ռախմանինովի, Բաբաջանեանի եւ Կոմիտասի ստեղծագործութիւններէն: Իր գեղեցիկ ձայնով երեկոն զարդարեց նաեւ Հայաստանէն հիւր եկած Խաչիկ Մաթեւոսեանը:

Յուշերեկոյթին վերջին մասը կը կազմէր Պարոյր Սեւակի «Եռաձայն պատարագ»էն հատուածներ՝ երաժշտութեան ընկերակցութեամբ: Միաժամանակ ցուցադրուեցան զանազան պատկերներ Արարատէն, Արեւմտեան Հայաստանէն, ջարդէն: Արտասանողներն էին՝ Մելինէ Դիլաւէրեանը եւ Բորիկ Դաւիթեանը: Յուշերեկոյթը աւարտեցաւ «Տէր ողորմեա»ով:

Յուշերեկոյթին ներկայ էին մօտ 110 հոգի: Ներկայ էին նաեւ Գերմանիոյ Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպան՝ Տիկին Կարինէ Ղազինեան, հիւպատոս Պր. Արմէն Գիչեան եւ դեսպանատան աշխատակիցները:

Նոյն օրը Ռատիօ ՍՖՊ - Մուլթիքուլթիին առաւօտեան ծրագիրէն սփռուեցաւ ասուլիս մը կատարուած Պէրլինի Հայ համայնքի վերոյիշեալ վարչական անդամին հետ Ապրիլ 24-ի իմաստին մասին:

Ի դիմաց վարչութեան
ՄԵԼԻՆԷ ԴԻԼԱՒԷՐԵԱՆ
(ՊԱՊՈՎԵԱՆ)

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

Սուրբ Մեսրոպ երկլեզու Կրթարանի վարչութիւնն ու տնօրէնութիւնը կը տեղեկացնեն, թէ դպրոցի նոր կառոյցի մը շինութեան ծրագիրը մօտ ապագային պիտի իրականանայ. այդ ծրագիրը կը վերաբերի ներկայ դպրոցական կառոյցի ընդարձակման:

2002-2003 ուսումնական տարեշրջանի մանկապարտէզի 44 արձանագրութեանց դիմումներէն, միայն 36-ին պիտի կարենանք ընդառաջել: Արդեօք ընդունելի՞ է, որ ամէն տարի, տեղի յարուցած դըժուարութիւնները ստիպեն մեզ մեր «ոսկեղինիկ»ը սորվիլ փափաքող երախաներէն ոմանք զրկել հայկական դպրոցէն:

Այդ պատճառով, անյետաձգելի անհրաժեշտութիւն է ներկայ դպրոցի ընդարձակումը՝ կարելիութիւն ընձեռելու համար հայկական վարժարան յաճախել փափաքող աւելի մեծ թիւով երախաներու համալրման:

Դպրոցը օժտելով արդիական սարքերով կը նպաստենք լաւորակ ուսուցման, դաստիարակութեան, ինչպէս նաեւ հայեցի կրթութեան:

Մեր փափաքն է նաեւ, որ Սուրբ Մեսրոպ Կրթարանը ունենայ իր երկրորդական վարժարանը, որպէսզի նախակրթարանիս ընթացաւարտները կարելիութիւնը ունենան բնականոն պայմաններու տակ շարունակելու եւ խորացնելու իրենց յետագայ ուսումնառութիւնը, պահպանելով տրամաբանական շարունակականութիւն մը՝ հայեցի կրթութեան եւ դաստիարակութեան:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՒ 17 ԽԱՉԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԳ.

ՓԱԽՈՒՍՏ

- Անապատէ՞ն, ի՞նչ ըսել կ՚ուզես:

- Պատմութիւնս շատ երկար է, - ըսաւ Վահան, - հրաշքով ազատեցայ ստոյգ մահուընէ մը:

- Բայց պատմէ՛, տեսնենք:

- Ինչպէս գիտես, պատերազմէն առաջ վերադարձայ Խարբերդ, ուր բաւական յաջող գործեր ըրի ու դրամ շահեցայ: Յետոյ վրայ հասաւ պատերազմը, եւ տարի մը ետքն ալ՝ տեղահանութիւնը: Մեզ, երկու հարիւր հոգինոց խումբ մը, ճամբայ հանեցին հետիոտն եւ քանի մը օր քալեցնելէ ետքը, իրիկուն մըն ալ, երբ ձորի մը մէջ կը գտնուէինք, խումբ մը չէթէներ յարձակեցան վրանիս եւ սկսան ջարդել:

- Ջարդե՞լ, - գոչեց Տրդատ:

- Ջարդել, այո, հապա ի՞նչ կարծեցիր:

- Բայց ինչպէ՞ս ազատեցար:

- Զիս ալ մէկ քանի տեղէն զարկին, ինկայ գետին ուրիշ մեռեալներու քով: Կարծեցին, թէ գործս լմնցած է, ու հեռացան քովէս... երբ իրենց գործը լմընցուցին, կորսուեցան գացին: Խելքս գըլուխս եկաւ, կամաց - կամաց ելայ, վէրքերս քննեցի, տեսայ, որ շատ ծանր չէին: Գէշ - աղէկ մաքրեցի ու կապեցի զանոնք ու հեռացայ այդ դիակներուն մէջէն: Այսպէս օրերով քալեցի լեռներու վրայ՝ խոտ ու վայրի պտուղներ կամ արմատներ ուտելով ու վերջապէս հասայ Հալէպ՝ հազարումէկ զրկանքներ ու չարչարանքներ կրելէ ետք:

- Աղէկ դիմացա՞ր:

- Տարօրինակ կորով մը եկած էր վըրաս: Հալէպի մէջ զիս ձերբակալեցին ու ղրկեցին Սէպիլ՝ հոնկէ ուրիշ տարագիրներու հետ Տէր Զօր ղրկուելու համար: Յաջողեցայ փախչիլ ու դառնալ Հալէպ, ուր կրկին ձերբակալուեցայ: Վերջապէս, չերկարեմ, գացի մինչեւ Մէսքէնէ, ուր մնացի քանի մը ամիս, յետոյ փախայ ու կրկին Հալէպ եկայ, ուր զիս ձերբակալեցին ու բանտարկեցին: Բանտին մէջ ճանչցայ հայ մը, որ Ռաս էլ Այնէն բըռնուած ու բերուած էր Հալէպ: Այս մարդը պատմեց, թէ ինք Աֆիոն Գարահիսարցի վաճառական մըն էր, բաւական մեծ հարստութեան տէր: Օր մըն ալ հիւանդացաւ եւ քանի մը օրուան մէջ հալ ու մաշ եղաւ, տիզանթրիէ բռնուած էր խեղճը: Երբ հասկցաւ, թէ դատապարտուած էր, զիս քովը կանչեց եւ ըսաւ. «-Գիտեմ, որ պիտի մեռնիմ եւ մեռնելէ առաջ կ՚ուզեմ քեզի գաղտնիք մը յայտնել, որմէ կրնաս օգտուիլ, եթէ այս բանտէն ելլես: - Ի՞նչ գաղտնիք է այդ, - հարցուցի: - Ռաս էլ Այնի կայարանէն կէս ժամ անդին արաբական փոքրիկ գիւղ մը կայ, այդ գիւղին մէջ կը գտնուի խան մը, գիւղին միակ խանը: Այս խանին աջ կողմը փոքրիկ անտառ մը կայ, որուն մէջ կը գտնուի խոշոր ապառաժ մը, այդ ապառաժին մէկ խորշին մէջ պահուած է կաշի թիթեղ մը»:

- Ահաւասիկ խորհրդաւոր պատմութիւն մը, - ընդմիջեց Տրդատ:

- Մտիկ ըրէ, - ըսաւ Վահան, - բարեկամս այս տեղեկութիւնը տալէ ետքը, աւելցուց: «-Այդ թիթեղին մէջ կը գըտնուի 14.000 ոսկիի մօտ գումար մը... դեղին, հնչուն ոսկի: - Այդ ոսկիները ո՞վ պահած է հոն, - հարցուցի: - Մենք, քանի մը հարուստներ, յաջողած էինք մեր դրամը հետերնիս բերել մինչեւ հոն, երբ ջարդերը եւ կողոպուտները սաստկացան: - Եւ այդ հարուստներէն որո՞նք մնացած են, - հարցուցի: - Կարծեմ բոլորն ալ մեռած են, - պատասխանեց հիւանդը, - մէկ երկուքին մեռած ըլլալը որոշապէս գիտեմ, իսկ մէկ քանին ալ աքսորուեցան Տէր Զօր, առանց ժամանակ ունենալու իրենց դրամները առնելու, ես ալ ահա՛ կը մեռնիմ: Եթէ դուն ազատիս եւ միջոցը գտնես, գնա՛, ա՛ռ այդ հարստութիւնը եւ թո՛ղ հէլալ ըլլայ»: Հետեւեալ օրը մարդը մեռաւ: Ամիս մը ետքը զիս բանտէն հանեցին եւ իբրեւ զինուոր Սուրիա ղրկելու համար ճամբայ հանեցին: Առաջին կայարանը հասնելու խոյս տուի ու վերադարձայ Հալէպ: Այս անգամ բախտը ժպտեցաւ ինծի, եւ քանի մը օր ետքը իբրեւ թարգման մտայ գերմանացի սպայի մը ծառայութեան մէջ:

Փրկուած էի, գրպանս գերմանական վէսիքա մը ունէի եւ կրնայի ազատօրէն քաղաքին մէջ պտըտիլ: Ո՛չ ոք այլեւս կը համարձակէր ինծի դպչիլ:

(Շար. 223)

ՃՇԴՈՒՄ

Մայիս 14-ի «Վկայութեան Խօսք Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին Հայ Օգնութեան Միութեան» յօդուածին մէջ (Գ. էջ) ցաւալի վրիպումով մը «յաւէտ բաժնուած» նկատուած էր նաեւ Տիկին Սիրվարդ Ճամուղեան որ բարեբախտաբար ողջ է:

CROIX ROUGE ARMENIENNE

Le Centre de Vacances balnéaire de la Croix-Rouge Arménienne ouvrira ses portes le **8 juillet** à

SAINTE - HONORINE DES PERTES (Calvados)

Il accueillera comme d'habitude les enfants accompagnés de leurs parents.

Les chambres et la cuisine du Centre seront à la disposition des mères de famille.

Pour tous renseignements et inscriptions prière de téléphoner aux numéros suivants :

— **01 39 85 06 27**
— **01 47 37 07 22** (le soir).

Le nombre de places étant limité, réservez dès maintenant sans attendre les derniers jours.

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Վռամ Ունանեան գործ կը փնտռէ, նախընտրաբար շինարարական - վերանորոգման մարզին մէջ: Աշխատանքի փորձառութիւնը ունի:

Հեռաձայնել. - 01 - 34 - 53 - 08 - 86

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *ՄԱՅԻՍ* 22

Յիշատակ աշխարհազօրաց եւ զօրավարացն Հայոց, որք կատարեցան ի հերոսամարտին Սարդարապատի՝ 1918 ամի, վասն հաւատոյ եւ հայրենեաց:

Ժամը 18-ին՝ Երեկոյեան Ժամերգութիւն կը կատարուի, որու աւարտին՝ Հոգեհանգիստ Սարդարապատի հերոսներուն համար:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Nous avons le plaisir
Je vous inviter à la 1ère présentation
en région parisienne
du

« D I C T I O N N A I R E D E L A C A U S E A R M E N I E N N E »

par ARA KRIKORIAN

le Vendredi 24 mai à 20h45

Soirée organisée en association avec la FRA Daschnaktsoutioun, la CBAF et le NOR SEROUND d'Alfortville

Présentation — Dédicaces — Signatures
Cocktail en fin de soirée

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

HAMASKAÏNE

8ème FORUM

(Pour la première fois en Arménie)
DU 13 AU 27 JUILLET 2002

Réservé aux étudiants
de 17 à 26 ans

Activités éducatives et culturelles :

- Conférences par d'éminents spécialistes
- Visite d'institutions arméniennes, de musées et de sites historiques
- Concerts et représentations théâtrales

Frais de séjour : 660 Euros
(pension complète)
Transport aérien exclu

Renseignements et inscription :

— **Paris : Hourig Baghdassarian**
Tél. / Fax : (33) 01. 42. 29. 10. 24
E-mail : navasti@wanadoo.fr

— **Londres : Sella Tenjoukian**
Tél. : (44) 20. 76038452
Fax : (44) 20. 76039518
E-mail : stenjouk@aol.com

MARSEILLE

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

avec le concours de
L'INSTITUT SAYABALIAN

organise une

R E N C O N T R E

avec
BERDJ ZEYTOUNTSIAN
Ecrivain, dramaturge, analyste politique
Ancien Ministre de la Culture d'Arménie

Il signera son roman

« L'HOMME LE PLUS TRISTE »

paru en français
aux Editions Parenthèses à Marseille

et traduit par
le **Prof. DER-MERGUERIAN**

le Jeudi 23 mai à 20 heures 30

327, Boulevard Michelet,
13009 Marseille

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԽԱՆԱՍԱՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ
դաշտահանդէս
Կիրակի, Յուլիս 7
Շաւիլ - Վիրոֆլէ
Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

Fête Paroissiale
Lundi de Pentecôte, 20 mai

Au programme :

11h30 : CULTE
A partir de 12h: REPAS spécialités arméniennes.

Stands : Pâtisseries arméniennes, librairie, brocante, ...

Jeux pour les enfants
Animation musicale

BIENVENUE A TOUS !

EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
55, avenue Victor Cresson / 28, avenue Bourgain, 92130 Issy-les-Mlnx.

Séjour en Arménie

du 8 au 15 juillet

Organisé par ESPOIR POUR L'ARMENIE

> Visite touristique de l'Arménie, Erevan et ses environs.
> Participation à la messe en la cathédrale d'Etchmiadzine.
> Participation aux manifestations du 14 juillet à l'Ambassade de France.
> Gumri, Vanatzor, Spitak, Khor Virab, le lac Sévan, Guéghart, Garni, etc.
> Rencontres avec les enfants parrainés par SEL et Espoir pour l'Arménie.
> Possibilité de prolonger son séjour et de le personnaliser.

Prix:En pension complète 1060 euros au départ des grandes villes de France

Pour tout renseignement : Serge KURKDJIAN : Tél. : **04 91 77 23 44.**

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

Colonie de Vacances

Colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans
(1988 à 1995)

du mercredi 3 au mercredi 24 juillet

à Ancelle (Hautes Alpes) dans un nouveau cadre

SEJOUR ADOS

séjour mixte pour les jeunes de 15 à 17 ans
(1985 à 1987)

du samedi 27 juillet au samedi 10 août

Activités : tennis — équitation — randonnées — rafting — vtt etc...
Animations arméniennes : chants — danses — histoire et traditions etc...

La Colonie de l'UGAB cherche des Animateurs
pour juillet — BAFA obligatoire
envoyer C.V. + photo

Pour tous renseignements veuillez contacter
UGAB — Centre de Vacances
11, square Alboni, 75016 PARIS
☎ 01 45 20 03 18 — 06 76 48 58 73

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 18-19
SAMEDI - DIMANCHE
18-19 MAI
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·429 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 77e ANNEE — N° 20·429

Այսօրուան մեր թիւը լայն չափով յատկացուած է Հայաստանի մէջ Մեսրոպեան ուղղագրութեան այլեւս անյետաձգելի վերադարձին:

Մայիսի «Միտք եւ Արուեստ»ով արձագանգեցինք այդ ուղղութեամբ Երեւանի մէջ պայքար տանողներու Մարտ 4-ի գիտաժողովին: Այսօր կը հրատարակենք անոնց զօրակից ու ձայնակից Սփիւռքի մտաւորականութեան խօսքը· ան արտայայտուած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա· Կաթողիկոսին, Թուրքիոյ Հայոց Մեսրոպ Պատրիարքին, Մխիթարեան Միաբանութեան Ընդհ· Աբբահայր Եղիա Վրդ· Քիլաղպեանի էջերով ու Սփիւռքի բոլոր ծագերէն մօտ 40 անձնաւորութեան ստորագրած մեր Յայտարարութեամբ:

Ընդհանուր փաստ է որ տեղ հասնի այդ խօսքը· իսկ «տեղ»ը՝ Հանրապետութեան Նախագահէն սկսած, բնագաւառին մէջ պատասխանատուութեան տէր բոլո՛ր հիմնարկութիւններն ու հեղինակութիւններն են· Եկեղեցի, ակադեմիա, լեզուի տեսչութիւն, Կրթական եւ Մշակոյթի նախարարութիւններ, կուսակցութիւններ, Գրողներու Միութիւն, մամուլ:

Այս փաստին հետ, անեղծ է մեր յոյսը թէ աւելի չի յապաղիր երէկ՝ պարտադրանքով, այսօր՝ պատեհապաշտներով շարունակուող գեղծումին սրբագրութիւնը:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԻԱՍՆՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՆԻՇԸ

Հայութիւնը իր պատմութեան սկիզբէն՝ միշտ Միութեան ու խաղաղութեան սէրն ու ծարաւը ունեցած է եւ փորձած՝ զանազան միջոցներով հասնիլ իր նպատակին:

Հայոց պատմութեան ընթացքին Ս· Մեսրոպ Մաշտոց Հայկական Այբ-Բեն-Գիմ-ը հնարելով կրցաւ ամբողջ Հայութեան համար միութեան շաղախիչ ու բեղմնաւոր կորիզ մը ստեղծել, որ տարածքի ու ժամանակի հոլովոյթէն անդին կրցաւ անցնիլ ու հոգեկան իրականութեան մը վերածուիլ, Քրիստոսի Խաչին հետ Հայութեան հիմնական խորհրդանիշը կազմելով:

Անշուշտ բոլորս ալ գիտենք որ դարերու ընթացքին մաշտոցեան գրելաձեւն ալ որոշ փոփոխութիւններ կրած է· սակայն հիմնական սկզբունքները չեն փոխուած եւ կարեւոր է նշել՝ համայն Հայութեան կողմէ որդեգրուած է:

Հայկական գիրերու գիւտով Ս· Մեսրոպ կրցաւ Միութեան մի քանի հիմնական նպատակակէտի հասնիլ·

Ա·– Քրիստոնէական հաւատքը եւ մասնաւորապէս Ս· Գիրքը Հայաստանի մէջ երկու լեզուով կը տարածուէր, յունարէնով ու ասորերէնով: Գրոց գիւտով ունեցանք հաւատքի ու գրականութեան մէկ աղբիւր:

Բ·– Հայաստանը երկուքի բաժնուելով՝ Բիւզանդական ու Պարսկական կայսրութիւններու միջեւ, ֆիզիքական ու քաղաքական բաժանումին սկսած էր հետեւիլ մշակութայինը, լեզուականը, գրականը, կրօնականը եւ ազգայինը: Գրոց գիւտով կրցանք այս բոլորին դիմադրել, եւ նուազագոյն վնասներով դուրս գալ:

Գ·– Հայութեան շարունակական բաժանումները եւ հեռացումները Մայր Հայրենիքէն, կարելի եղաւ ձեւով մը դարմանել Մաշտոցեան գրելաձեւի միջոցով եւ հեռաւոր Ասիաներն ու Եւրոպաները ապրող պանդուխտ Հայը կրցաւ իր ինքնութիւնը եւ ազգային իր դրոշմը պահել· վկայ են գեղարուեստի կոթողները, յուշարձանները, ձեռագիր ու տպագիր մատեանները:

Այսօր ալ հայկական մասնատուածութիւնը, հեռաւորութիւնը, տարբեր մշակոյթներու ու ժողովուրդներու յորձանուտը Հայութեան ստուար զանգուած մը հեռացուցած է իր մայրենի մշակոյթէն եւ կամաց կամաց այս հատուածը դատապարտուած է մեծնալու:

Այս վտանգը կը մղէ բոլորս Միութեան եւ գիրար շաղկապող եզրեր գտնելու, բայց այս փնտռտուքին մէջ ամէնէն առաջ մեր միակ ունեցածը՝ Մաշտոցեան գրելաձեւը վերակենդանացնենք, որպէս իր այժմէականութիւնը պահող համայն հայութեան միութեան զօդ եւ միակ մատչելի գրաւականը մեր գոյատեւումի ճիգերուն: Այս միակ գրելաձեւը մեր Հայրերը 1600 տարի շարունակ իրենց արեան գինով պաշտպանեցին ու պաշտպանուեցան անկէ:

Հայութիւնը, համայն Հայութիւնը, եթէ կարենայ միութեան այս առաջին րսկզբունքը որդեգրել, ճանապարհ հարթած կ'ըլլայ յառաջիկայ աւելի գործնական ու անմիջական յաղթանակներու, քանի որ կազմած կ'ըլլայ հիմնական կորիզ մը որուն շուրջ կարենայ հայեցանալ եւ մարդկային մեծ ընտանիքին մէջ իր տեղը եւ դերը ունենալ ու պահել:

Մխիթարեան Միաբանութիւնը 300 տարիներէ ի վեր պայքարած է այս ուղղութեամբ եւ կը հաւատայ որ այս է մեր ազգին գոյատեւման հիմնական միջոցներէն մին:

Հ. ԵՂԻԱ ՎՐԴ. ՔԻԼԱՂՊԵԱՆ
Ընդհանուր Աբբահայր
Մխիթարեան Միաբանութեան

Վենետիկ, 14 Մայիս 2002

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ուղղագրական հարցին մէջ Մենք աւանդապահ ենք, կողմնակից Մեսրոպեան ուղղագրութեան:

Առանց մանրամասնութիւններու մէջ մտնելու ըսենք, թէ հիմնական երկու պատճառ ունինք աւանդական ուղղագրութիւնը նախընտրելու՝ ազգային եւ լեզուական: Այս երկու պատճառները սերտօրէն կապուած են իրարու:

Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը 15 դարու հնութիւն ունի, ընկերացած է մեզի պատմութեան բոլոր վերիվայրումներուն ընթացքին եւ, առաջին ձեռագիրներէն մինչեւ քսաներորդ դարու առաջին քսանամեակի ընթացքին տպուած գիրքերը, եղած է միասնական մեր կեցուածքին արտայայտութիւնը: Մէկ պատմութիւն եւ մէկ մշակոյթ ունեցող Հայը ունեցած է նաեւ մէկ ուղղագրութիւն: Դարերու ընթացքին փոքրիկ փոփոխութիւններ մըտած են ուղղագրելու մեր սովորութիւններուն մէջ, բայց անոնք բնական հոլովոյթի մը բնական հետեւանքները եղած են եւ ոչ՝ որոշումի մը արդիւնքները: Լուրջ պատճառ մը չկար 15 դար գոհացուցիչ կերպով ծառայած ուղղագրութիւնը հիմնականօրէն փոխելու 1922-ին: Լուրջ պատճառ մը չկայ նաեւ միասնականութեան շաղախ դառնալու կոչուած աւանդական ուղղագրութեան չվերադառնալու հիմա, անկախ գոյութեան եւ ազգակերտումի այս օրերուն:

Ուղղագրութիւնը խտացած պատմութիւնն է լեզուի մը բառերուն եւ անոնց կրած հոլովոյթին: Անոր միջոցով է որ կրնանք բարձրանալ մինչեւ բառին աղբիւրը, հասկնալ անոր նախնական գործածութիւնը եւ կրած իմաստային եւ այլ փոփոխութիւնները: Անոր միջոցով կը հասկնանք նաեւ քերականական օրէնքները: Արեղեանական ուղղագրութիւնը կը խզէ այս կապը լեզուի անցեալին ու անոր բնական հոլովոյթին հետ ու տառացիօրէն անհասկնալի կը դարձնէ նորահանդերձ բառերը, կը խախտէ քերականական կանոնները: Լեզուն եւ անոր ուղղագրութիւնը կրնան հոլովոյթի ենթարկուիլ ու մեր լեզուն եւ ուղղագրութիւնը ենթարկուա՛ծ են հոլովոյթի– բայց հրամանագիրով չեն փոխուիր, պէտք չէ փոխուին:

Ներկայիս ուղղագրութիւնը կրնայ ազգային միասնութեան շաղախ դառնալ կրկին: Կը բաւէ վերադառնալ մեսրոպեան ակունքին՝ ի հարկին նկատի ունենալով փոքր փոփոխութիւններ, որ բնական հոլովոյթին չեն հակասեր: Այս վերադարձը պէտք է ուսումնասիրուած ըլլայ եւ հանգրուանային գործադրութիւն ունենայ:

ԱՐԱՄ Ա.
Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

Անթիլիաս, Մայիս 2002

ՎԵՐԱԴԱՐՁԻ ՅՈՅՍՈՎ

Շնորհիւ Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոցի Աստիկոս Պատրիարքի տուած այցելութեան, Ե· դարու առաջին քառորդին գըրչութեան կեդրոն մը հիմնուած էր Պոլսոյ մէջ: Այդ Թուականէն մինչեւ այսօր, Հայ ժողովուրդը այս քաղաքին մէջ միշտ ալ ունեցաւ գրիչ շարժողներ, մեր հաւատքն ու մշակոյթը ժամանակակից ու ապագայ սերունդներուն փոխանցելու նախանձախնդրութեամբ:

Իբր սոյն ժառանգութեան այսօրուան պահակները, մենք եւս մեր կարելին կ'ընենք անաղարտ պահելու նուիրական բոլոր աւանդները, որոնցմէ է Մաշտոցեան ուղղագրութիւնը:

1920-ական Թուականներուն Սովետական կարգերուն պարտադրած ուղղագրական նորաձեւութիւնը բռնի խաթարում մըն էր լեզուի բնական հոլովոյթը կասեցնող, ինչ որ կարելի չէր նկատել եղափոխութեան բնական արդիւնք:

Պոլսահայ հոգեւորականութիւնն ու մըտաւորականները յոյս ունին որ Հայաստան – Սփիւռք խորհրդակցութեանց մէջ լըջօրէն նկատի կ'առնուի մեր լեզուի դասական ուղղագրութեան վերականգնումը:

ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔ
Կոստանդնուպոլսոյ

16 Մայիս 2002

ԴԷՊԻ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԱՆԿԱԽԱՑՈՒՄ

Հայաստանի անկախութենէն ի վեր ընդվզեցուցիչ երեւոյթ մը կը յարատեւէ· ատիկա Հայոց լեզուի ուղղագրութեան 1922-ի չարափոխումն է:

Ծրագրուած, հրահանգուած ու գործադրուած մեր լեզուի այդ այլանդակումը կապուած էր սովետական կարգերու հաստատման հետ: Նպատակը բացայայտ էր· տարբեր խառնուածքի, անցեալի, քաղաքակրթութեան տէր ազգեր միատարրել եւ վերածել ապազգայնացուած, հայրենի մշակոյթէ, յիշողութենէ զուրկ հաւաքականութեան մը: Ասիկա կենաքեր արժեց, հող ու աւանդութիւն: Վերէն ճշդուած նպատակը կը հետապնդէր արմատական խզումի հեռանկար եւ իբր թէ կ'արդարացնէր ամէն կորուստ ու զոհողութիւն:

Այլափոխուեցաւ, մե՛րթ հերքուեցաւ, մե՛րթ ջնջուեցաւ ինչ որ կար իւրայատուկ եւ ազգային: Երբ Ղարաբաղը եղաւ հողային զոհողութիւն, Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը դարձաւ մշակութային նախազ:

Ընդվզեցուցիչը եւ զարմանալին այն է որ միատարրումի քաղաքականութեան խորտակումէն տասնամեակ մը ետք, անկախ Հայաստանի մէջ տակաւին չէ կատարուած փրկարար վերադարձը դէպի դասական ուղղագրութիւնը: Հայոց լեզուի սովետական խեղագրութիւնը կը շարունակէ գոյատեւել, առանց արտաքին ճնշումներու արդարացումին:

Վերցուեցան շատ մը թապուներ, հաւաքաբար վերագտնելու իրաւ փաստով: Անդրանիկի անունը փոխադրուեցաւ Հայաստան, Մայիս 28-ը դարձաւ ազգային տօն, եռագոյնը՝ կրկին պետականութիւնը բնորոշող խորհրդանիշ· բայց դասական ուղղագրութիւնը մնաց փականքի տակ:

Ինչպէ՞ս բացատրել եւ արդարացնել այս անվաւեր երեւոյթը, երբ անկախութիւնը կ'ընկալենք իբրեւ մեր անցեալը, ներկան ու ապագան ինքնիշխանօրէն տնօրինելու կենսաձեւ:

Մինչեւ ե՞րբ, քանի՞ տասնամեակ եւս ամբողջ սերունդներ կարելի պիտի ըլլայ զրկել իրենց վաւերական ժառանգութենէն, տուրք տալով անգիտութեան, թուլակամութեան եւ անցեալապաշտ ընդդիմութեան մը:

Իբրեւ ազգային գերագոյն հպարտութիւն, կը խօսուի ու կը գրուի մօտ ատենէն Մաշտոցեան գիւտի 1600-ամեակը նշելու մասին: Արդեօք ասիկա յարմարագոյն առիթը չէ՞ մշակութային ութսունամեայ ստրկացումէն վերջնականապէս ազատագրուելու:

Որպէսզի նման տարեդարձ չըլլայ սոսկական ոգեկոչում, այլ վերածուի պատմակա՛ն իրադարձութեան, անհրաժեշտ է յետին ճիգ մը· *դա՛րձ դէպի դասական ուղղագրութիւն:*

ԱԲՐԱՀԱՄ ԱԼԻՔԵԱՆ
Բանաստեղծ, թարգմանիչ
Պէյրութ

ՅԱԿՈԲ ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ
Գրագէտ, երաժիշտ– կոմիտասագէտ
Նիւ-Եորք

ՎՐԷԺ-ԱՐՄԷՆ ԱՐԹԻՆԵԱՆ
Աւագ խմբագիր «Հորիզոն»ի,
«Համազգային»ի Կեդր· վարչութեան անդամ
Մոնրէալ

Տոքթ· ՀԻԼՏԱ ՉԱԼԹԸՅԵԱՆ-ՓԱՆՈՍԵԱՆ
Գրագէտ, հիմնադիր–նախագահ
«Մաշտոց» Միութեան
Փարիզ

Փրոֆ· ՏԻԳՐԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ
Գալիֆորնիոյ Համալսարանի
հայկական ամպիոնի վարիչ-դասախօս
Ֆրէզնօ

ՄԱՐՈՒՇ ԵՐԱՄԵԱՆ
Բանաստեղծ
Հալէպ

●► 4

ՊԷՏՔ Է ՍՈՎՈՐԵՆՔ ՀԱՅԵՐԷՆ ՄՏԱԾԵԼ

Բ.

ՄԷԿ ՁԱՅՆՈՎ ԽՕՍԵԼՈՒ ԵՒ ՄԻԱՄՆԱԲԱՐ ԼՌԵԼՈՒ ՈՐՈԳԱՅԹՆԵՐ

(Շար. նախորդ թիւէն եւ վերջ)

Գլխաւոր խնդրից շեղելու միտումով ապարէզ նետուած «տաղնապների ազդանշանները», երբ յայտնագործութիւն անողների պէս թմբուկներ են զարկում եւ շեփորներ հնչեցնում, թէ՝ հասէ՛ք, հայերէնը աղաւաղում են «եթերում եւ խօսակցական լեզւում», միաժամանակ յորդորելով, թէ՝ ուղղագրութեան հարցը մի կողմ դրած՝ «աւելի լաւ կը լինի լեզուի անաղարտութեան մասին մտածենք, որի հիմքում պատճառների մի հսկայական համալիր» կայ, ապա այս ամէնը հաշուարկուած են մեր կարճ յիշողութեան վրայ:

Այսինքն՝ հեղեղը եկել եւ տանս հիմքն է տանում, իսկ յորդորում են, թէ սենեակներդ աւլիր: Մաքրակենցաղ մարդը իր տան սենեակները ամէն օր է աւլում - մաքրում: Իսկ տան խարխլուած հիմքը պէտք է ամրացնել մէկ անգամ ընդմիշտ: Այլապէս ամէնօրեայ մաքրասիրութեան կոչերը դառնում են անիմաստ, քանի որ յորձանքը տան բեկորները առած՝ արդէն տանում եւ կորցնելու է օտարոտի ծովերից մէկի մէջ:

... Սովետահայ Արիստոտելի աշակերտը, որ այս դէպքում Հանրապետութեան նախագահն է, Երեւանի քաղաքապետարանի մէջ ելոյթ է ունեցել: Հայերէն: Այդ ելոյթից մէջբերեմ ընդամէնը մէկ նախադասութիւն. «Էս վիճակում, վաճառներում ջուր պահելով, չգիտեմ ինչով, ամէն մէկն իր համար բաք դնելով, գարշոկով ջուր տանելով, ունիտազ բերելով, բանով, այսպէս չի լինի»: Հիմա ինքներդ մաքրէք անաղարտ դարձրէք այս նախադասութիւնը եւ համոզուէք, որ վաննայի՞ն լողարան ասելով կամ բաքին՝ տակառ, միեւնոյն է, երկրի առաջին դէմքի խօսքը հայերէն չի դառնում: Ո՞վ է մեղաւոր. ձախաւեր Արիստոտե՞լը, որ նոյնիսկ բարձրագոյն կրթութեամբ նախագահին չի կարողացել հայերէն սովորեցնել... Գուցէ սահմանադրութի՞ւնը... Եւ մի՞թէ ինժեներական բարձրագոյն կրթութեամբ մարդուն կը կարողանան ներշնչել, թէ արեւելահայերէնը սահմանադրական լեզու հռչակելով, ինքն անմիջապէս կ'ունենայ հայերէնի լեզուական մտածողութիւն: Աւելին. կը սկսի հայերէն մտածել:

Այնպէս որ, գրաւոր հայերէնի խարխլուած հիմքը վերականգնելը որեւէ կապ չունի խօսակցական եւ եթերի մէջ հնչող բանաւոր խօսքի գեղեցկութեան հետ:

Ընդ որում, ամէնօրեայ այդ մաքրութիւնը մենք արել ենք նոյնիսկ մեր ապրած ամենադաժնդակ տարիներին: Ցիսնական թուականներին նորաթուխ լեզւաբանների օտարամոլութեան դէմ մարտնչում էր Սուրէն Վահունին: ԳՈՒԼԱԳից վերադարձած Գուրգէն Մահարին հետեւողականօրէն լծուեց սովետահայերէնը մաքրելու գործին: Եւ նրա հոգսը ոչ թէ խօսակցական կամ եթերի լեզուն էր, այլ գրական ստեղծագործութիւնների լեզուն, ա՛յն գրողների լեզուն, որոնք լեզուական թշուառութեամբ իրենց «ստեղծագործութիւնների մէջ» օրինականացնում էին աղաւաղուած հայերէնը՝ որպէս սոցիալիստական ռէալիզմի մեթոդին հաւատարմութեան դրսեւորում՝ «Ժողովուրդը այդպէս է խօսում»: Իսկ այդ ժողովրդին միտումնաւոր կերպով լեզու չէին սովորեցնում: Դպրոցների մէջ լեզուի եւ գրականութեան դասաժամերը խայտառակ կերպով նուազում էին:

Մինչեւ 60-ականների վերջերը իր բոլոր գրախօսութիւնների մէջ Մահարին անխնայ էր գրաւոր լեզուի այլանդակութիւնների նկատմամբ: Նաեւ այն այլանդակութիւնների նկատմամբ, որոնք փորձում էր հայերէնի մէջ ներմուծել պետական տերմինաբանական կոմիտէն: Հայերէնի մաքրութեանը ամէնօրեայ գործին էին նուիրուած Վահագն Դաւթեանը, Վիգէն Խեչումեանը, Պարոյր Սեւակը: Հայերէնի մաքրութիւնն ու գեղեցկութիւնը առօրեայ հոգս էր ճշմարիտ լեզւաբան Մայա Աւագեանի համար: Մամուլի մէջ տպագրուած նրա յօդուածները այնուհետեւ լոյս են տեսել 1882-ին եւ 1888-ին՝ «Խոհեր մայրենի լեզուի մասին» խորագրով: Եթէ միայն յիշենք յօդուածների վերնագրերը՝ «Ճիշդ բառը ճիշդ տեղում», «Օտարաբանութեան վնասները», «Լեզուն մտածողութիւն է կամ հաղապարարանութեան վնասները», «Լեզուն հոգեբանութիւն է», «Լեզուի գեղագիտութիւնը», «Խօսքի գեղեցիկ աշխարհը» եւ այլն, ապա կը համոզուենք, որ Մ. Աւագեանը որպիսի՛ տեւողութեամբ է ընդգրկել խօսակցական եւ գրաւոր լեզուների մէջ մխրճուող, մի՛շտ մխրճուող այլանդակութիւնները բացայայտելու, բայց նաեւ գեղեցիկ եւ մաքուր հայերէնով խօսել եւ գրել սովորեցնելու համար: Հայերէնի նուիրեալ պահապանն էր Ռաֆայէլ Իշխանեանը, որ նոյնպէս հանդէս էր գալիս յօդուածներով ու գրքերով եւ նրա նպատակն էր ոչ թէ մերկապարանոց կերպով յայտարարել, թէ սխալ գրում են ու սխալ խօսում, այլ սովորեցնել: Ահաւասիկ, նաեւ նրա յօդուածների մի քանի վերնագրեր. «Գրողի լեզուաոճական ընտրութեան ասպարէզը», «Բառերի ճակատագիրը», «Մայրենի լեզու, մայր, մանկապարտէզ», «Լեզուական առօրեայ հարցեր»...

Այլ կերպ ասած՝ հայերէնի պահապանները ջանք, եռանդ ու նեարդեր չէին խնայում գեղեցիկ եւ մաքուր խօսել սովորեցնելու համար: Եւ շատ բնական հարց կարող է ծագել. հապա ինչպէ՞ս էին կարողանում գրել, հրատարակել, խօսել, եթէ ազգային լեզուն ակելը մարքս - լենինեան գաղափարախօսութիւն որդեգրած սոցիալիստական երկրի պետական ծրագիրն էր:

Նախ. Հայաստանի բռնի սովետիզացիայից յետոյ մի քանի տասնամեակ ընդհանրապէս անկարելի էր ծպտուն իսկ հանել Հայոց լեզուի դահավիժումի մասին: Ծպտուն հանողներին, լաւագոյն դէպքում, ծեծելով կուրացնում էին... Արձակագիր Եդուարդ Աւագեանի եղբայրը՝ Ռաֆայէլը, որ իմ բարեկամ եւ բացուիկ մտաւորական Շաւարշ Սմբատեանի հետ ԳՈՒԼԱԳի դժոխային պարունակներով էր անցել, պատմում է. «Այս տարի (30-ականների վերջն է.- Կ.Ա.Ս.), առաջին անգամ համալսարանի պատմութեան մէջ, ուսանողները ընդվզեցին: Պատճառը հայերէն բառերը այսպէս կոչուած «միջազգայինով», այսինքն՝ ռուսերէնով փոխելն էր: Դասախօսներից մէկը փորձեց օգտագործել ոչ հայերէն «ռեւոլուցիա», «սովետներ» «պարտիա» եւ այլ բառեր: Ուսանողներից մէկը, կարծեմ, Շաւարշը, ձեռքը խփեց նստարանին ու գոռաց. «Հայերէ՛ն խօսէք»: Բոլորը սկսեցին դոփել տեղում, գոռալ, պահանջել: Բայց դասախօսը յամառում էր: Ուսանողները չէին հանդարտւում: Մէկը նոյնիսկ գոռաց, որ եթէ նա հայերէն չխօսի, լսարանից դուրս կը վռնդեն... Ցայտնուեցին ռեկտորը, կոմերիտմիութեան քարտուղարը: Ուսանողների դռոցի ու սուլոցի ներքոյ խոստացան սխալն ուղղել: Բայց ի՛նչ ուղղել... Մի քանի օր անց ինձ, Ռոլանին, Շաւարշին եւ չատերին յատուկ բաժին կանչեցին» (Եդուարդ Աւագեան, «Աստծոյ մարդը», 1996):

Ուրեմն, դարձեալ նոյն հարցը: Ինչպէ՞ս եղաւ, որ արդէն 60 - 80-ականներին թոյլատրւում էր մաքուր հայերէնի մասին խօսել եւ պահանջել: 1974-ին, երբ գրողների միութեան ժողովում հանդէս եկայ «Հայոց լեզուն եւ գրականութիւնը դպրոցական դասագրքերի մէջ» բանախօսութեամբ, որի ընթացքին ազգային մեր արմատներին դառնալու կենսական անհրաժեշտութեամբ հիմնաւորելով՝ նորէն առաջարկեցի վերականգնել ազգային ուղղագրութիւնը եւ հայերէնի դպրոցական ծրագրերի մէջ մտցնել նաեւ գրաբարի ուսուցումը, ինձ ոչ ոք յատուկ բաժին չկանչեց, այլ միայն մի քանի օր անց մտերմաբար խորհուրդ տուեցին, որ այլեւս յիմար բաներ չխօսեմ:

Ու թէեւ այդ յիմարութիւնից այնպէս էլ չհրաժարուեցինք, բայց եւ այնպէս «Ազգային միութիւն» ուսանողական կազմակերպութեան հիմնադիրներ Ռաֆայէլ Աւագեանի, Շաւարշ Սմբատեանի եւ այլոց ճակատագիրն էլ չունեցանք:

Ինչո՞ւ...

Որովհետեւ Մոսկուան որդեգրել էր գաղափարական հարկադրանքի կիրթ, նոյնիսկ մեղմ, սակայն ըստ էութեան միշտ կոշտ հետեւողականութեան գործելակերպ: Որովհետեւ եկել էր հաւատարիմ օգնականների նոր սերունդը, որ աչք էր բացել ու մարդ էր դարձել սովետական «ազատ աշխարհի» մէջ: Որովհետեւ կոմունիստական Ռուսաստանի մեծապետականութեան բոլոր յանցագործութիւնները արդէն բարդել էր մէկ չարագործի վրայ, եւ միւս չարագործներն էլ, որոնք առաջինի ռոհերն էին եղել՝ ձեւական տրամաբանութեամբ սրբագործուել եւ միթականացուել էին որպէս ազգային նուիրեալներ: Որովհետեւ, լեզուի մասին խօսողներին սաստելու համար յատուկ բաժնի գործիչների դերը ստանձնել էին ապազգայնացումի գործի նուիրեալները: Որովհետեւ Մ. Աբեղեանի անուան Լեզուի հիմնարկութեան պաշտօնեաները եւ հայերէնի բառամթերքը աղտոտող Պետական Տերմինաբանական կոմիտէն իր տնօրէնի խրոխտ առաջնորդութեամբ սուսիկ - փուսիկ արդարացնում էին պարտիայի եւ կառավարութեան վստահութիւնը:

Թող գրե՛ն, թող սովորեցնե՛ն, թող պահանջեն զանազան Մահարիներ կամ Աւագեաններ կամ Իշխանեաններ... Եւ թող մարդիկ էլ կարծեն, թէ ազատ միտքը իսկապէս ազատ է կայսրութեան մէջ.

... Փոխարէնը զանազան հրջաբերական ներով թերթերին ու հրատարակչութիւններին եւ Գլաւլիտին (Գրաքննութեան գլխաւոր վարչութիւն) էին ուղարկում պետական կոմիտէի, այսինքն՝ կառավարութեան որոշումները խօսակցական լեզուի այլանդակութիւնները օրինականացնելու մասին: Եւ եթէ թերթերի եւ հրատարակչութիւնների այս կամ այն աշխատողը զանց էր առնում լեզուական ալկումի հերթական որոշումը, ապա Գլաւլիտի աչալուրջ լիազորը ոչ միայն յայտնաբերում էր զանցառութիւնը, այլեւ համապատասխան զեկուցագիր էր ուղարկում ուր հարկ է, որպէսզի համապատասխան մարմինները «միջոցներ ձեռնարկեն»:

«Հայերէնի անաղարտութիւնը» ոչ թէ մեր գլխաւոր, այլ ամէն երեկոյ առամներ լուանալու պէս առօրէական ու բնական գործն է:

Եւ ուղղագրական պահանջատիրութիւնն էլ մեր ատամները վերջնականապէս քաշելու մեծապետական ծրագիրը խափանող միակ միջոցն է:

ԿԱՐԷՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑՈՎ ԴԻՄՈՒՄՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻՆ

ԽՄԲ. - Հայաստանի մէջ դասական ուղղագրութեան պահանջը աննախադէպ շրջանակով մը արտայայտող մեր այսօրուան թիւին մէջ յարմար դատեցինք նիւթին առընչուած երկու դիմումի եւս տեղ տալ: Երկուքին ալ հասցէն հանրապետութեան նախագահն է որմէ կ'ակնկալուի արդէն տասը տարի յապաղած սրբագրութեան վճիռը:

Առաջին դիմումը յղուած է Մարտ 4-ին Հայաստանի մէջ Մեսրոպեան ուղղագրութեան կասեցումի որոշումին 80-րդ տարելիցը նշած գիտաժողովին կազմակերպիչներուն կողմէ: Մինչեւ այսօր անպատասխան մնացած է: Երկրորդը Բաց նամակ մըն է, ստորագրուած՝ Լոս Անճըլըսի խումբ մը մտաւորականներէ. լոյս տեսած է "Նոր Օր"ի Մայիս 4-ի թիւին մէջ: Ըստ երեւոյթին, ան ալ արձագանգ չէ գտած:

ԴԻՄՈՒՄ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՆԱԽԱԳԱՀ
ՌՈԲԵՐ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻՆ

2002 Մարտի 4

Մեծարգոյ Պր. Նախագահ,

Մեսրոպեան ուղղագրութեան կասեցման 80-րդ տարելիցի առիթով հրաւիրուած գիտաժողովի մասնակիցներս Ձեր բարձր ուշադրութեան ենք ներկայացնում ազգային - պետական առաջնահերթ կարեւորութիւն ունեցող հետեւեալ հարցը:

Հայաստանում Մեսրոպեան ուղղագրութեան կասեցմամբ Հայերս աշխարհում դարձել ենք միակ ժողովուրդը, որ գործածում է երկու ուղղագրութիւն՝ բնական մէկի փոխարէն: Այս անտրամաբանական իրավիճակը լի է աղէտաւոր հետեւանքներով:

Ներկայիս անբնական, արհեստական, հակագիտական ուղղագրութեան պատճառով առաջացել է համատարած կիսագրագիտութիւն, ազգաբնակչութեան մեծ մասը, անկախ տարիքից ու մասնագիտութիւնից, չի կարողանում առանց սխալների շարադրել նոյնիսկ սեփական կենսագրութիւնը:

Երկու տարբեր ուղղագրութիւնների գործածութիւնը ստեղծել է ճեղքուածք Հայրենիքի եւ արտերկրի միջեւ: Հայաստանի գրքերն ու մամուլը չեն կարդացւում Սփիւռքում: Իր հերթին, ըՍփիւռքի գրականութիւնը, արեւմտահայ ամբողջ գրականութեան հետ մէկտեղ, Հայաստանի հայութեանը մնում է հիմնականում անմատչելի:

Իշխանութիւնները եւ Գիտութիւնների ազգային ակադեմիան չեն փրականացնում ուղղագրութեան միասնականացումը՝ հակառակ «Լեզուի մասին ՀՀ օրէնքի» պահանջի:

Փաստօրէն չի կենսագործւում «ՄԷԿ ԱԶԳ՝ ՄԷԿ ՄՇԱԿՈՅԹ» կարգախօսը, որը հաստատուել է 1999 թուականին կայացած Հայաստան - Սփիւռք համաժողովում՝ Ձեր գլխաւորութեամբ:

Երկու ուղղագրութիւնների առկայութիւնը լրջօրէն խոչընդոտում է մեր ժողովրդի ազգային միասնականացման գործընթացին:

Վաղուց ժամանակն է վերականգնելու հայերէնի ազգային՝ Մեսրոպեան միասնական ուղղագրութիւնը, ինչը բխում է մեր ժողովրդի երկու հատուածների առմէնաառաջնային կենսական շահերից: Անհրաժեշտ է ժամ առաջ անվաւեր ճանաչել ազգային ուղղագրութեան կասեցման մասին Սովետական Հայաստանի կառավարութեան 1922 թ. Մարտի 4-ի որոշումը: Դա կարող էք անել միայն Դուք: Սերունդները երախտապարտ կը լինեն Ձեզ:

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ
ՅԱՐԳԵԼԻ ՆԱԽԱԳԱՀ
ՌՈԲԵՐ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻՆ

ՄԻԱՑՈՒՑԷՔ... ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մայիս 27 - 28-ին պէտք է տեղի ունենայ Հայաստան - Սփիւռք հերթական երկրորդ խորհրդաժողովը, որին խնամքով նախապատրաստւում են թէ Հայաստանը, թէ Սփիւռքը: Սա առաջին հերթին ենթադրում է հայութեան երկու մասերի միասնականութեան ամրապնդում՝ այս ճգնաժամային օրերին: Այդ նպատակով էլ յոյժ անհրաժեշտ է մեր միասնական ուղղագրութեան խնդրի վերջնական լուծումը, որը, ինչպէս նկատուեց, բացակայում է խորհրդաժողովի ծրագրի նախագծում: Թէ՝ այս հարցը Հայաստանի եւ Սփիւռքի բաժանուած լինելուն կը նպաստի, այսօր ակներեւ յայտ փաստ է:

Սրա հիմնական պատճառը 1922 թուականի աբեղեանական «բարեփոխումներով»

(ռեֆորմ) խեղաթիւրուած ուղղագրութեան պահպանումն է Հայաստանում, որը անկախութեան այս 10 տարիների ընթացքում այդպէս էլ չլուծուեց, հակառակ մեր բոլոր սպասումներին: Բայց որ այս գործընթացը այդ ժամանակներում խորհ. իշխանութիւնների կողմից կատարուեց միայն քաղաքական նպատակներով՝ յանուն այս բաժանումի, երկու կարծիք չի կարող լինել:

Յարգելի Պրն. Քոչարեան, անկախութեան այս 10 տարիներում ստեղծուած հնարաւորութիւնները թոյլ տուեցին որպէսզի մեր լաւագոյն մտաւորականները հանդէս գան իրենց բազմաթիւ քննարկումներով, յօդուածներով (ընդհուպ փրոֆ. Լ. Խաչերեանի ծաւալուն գիրքը, 1999թ. Լոս-Անճըլըս), որոնց մասին այս նամակի սահմաններում հնարաւոր չէ խօսել: Սակայն պէտք է նշել, որ սրանում ամենայն մանրամասնութեամբ ցոյց տրուեց կատարուածի քաղաքական նպատակների ամբողջական պատկերը, նրա յարուցած բոլոր վնասները եւ այլն:

Յարգելի Պրն. Նախագահ, քանի որ այս ուղղագրական «բարեփոխումների» քաղաքական նպատակը Հայաստան — Սփիւռք ապագայ կապի ստեղծմանը խանգարելն էր, ապա պարզ է, որ խօսք անգամ չէր կարող լինել Սփիւռքի հայութեան կարծիքը հաշուի առնելու մասին, երբ թէկուզ այն կազմում էր ամբողջ հայ ժողովրդի մեծամասնութիւնը՝ ինչպէս նաեւ այժմ: Ուրեմն, ինչպէս ընդունուած է բոլոր քաղաքակիրթ երկրներում, որեւէ կարեւոր հարց լուծելիս միշտ քուէարկութեամբ ընդունւում է պարզ մեծամասնութեան կարծիքն ու առաջարկութիւնը, ապա անկախ Հայաստանի կառավարութիւնը պարտաւոր է ունկնդիր լինելու այս մեծամասնութեան ձայնին, հակառակ խորհրդային կարգերի ժամանակների մեր հանդէպ եղած քաղաքական պարտադրանքին, երբ այժմ կայ այդ հնարաւորութիւնը:

Վերջերս համայն հայութիւնը հայրենի կառավարութեան նախաձեռնութեամբ եւ առաջնորդութեամբ, մեծ շուքով տօնեց Հայաստանում քրիստոնէութիւնը որպէս պետական կրօն հռչակման 1700-ամեակը: Այս յոբելեանի առթիւ առաջարկուեց մեսրոպեան դասական ուղղագրութեան վերականգնումը Հայաստանում՝ կապուած այս պատմական իրադարձութեան հետ: Սակայն, ցաւօք սրտի, այն հաշուի չառնուեց կառավարութեան կողմից: Հիմա էլ խօսակցութիւններ են գնում Ս. Մեսրոպի ստեղծած մեր այբուբենի՝ գրերի գիւտի 1600-ամեայ յոբելեանը նշելու մասին: Ահա, Պարոն Նախագահ, երկու յոյժ կարեւոր պատմական իրադարձութիւններ, կապուած իրար արմատապէս՝ ընդամէնը 100 տարուայ տարբերութեամբ, որոնք հանդիսացան մեր ազգի գոյատեւման միջնաբերդը, երկար դարեր զրկուած լինելով պետականութիւնից: Եւ սրանից ելնելով, ինչպէ՞ս կարելի է գրերի գիւտից տարանջատել, նոյնպէս 1600-ամեայ մեր մեսրոպեան ուղղագրութիւնը՝ քանի որ քրիստոնէութեան ընդունումը, գրերի գիւտը եւ մեսրոպեան ուղղագրութիւնը կազմում են մի ամբողջութիւն, որը սակայն, նորից ենք կրկնում, քաղաքական պարտադրանքով Հայաստանում ունեցաւ 80-ամեայ փոքր «ընդմիջում»: Իսկ այն շարունակում է պահպանուել լեզուի մասին ընդունուած ՀՀ-ի օրէնքով... որը երբ պահպանում է մեր ուղղագրութեան «միասնականութիւնը», սակայն փաստերը հակառակն են ասում...: Ցաւենալի դէպս սա տխուր իրավիճակ է:

Յարգելի Նախագահ Պրն. Քոչարեան,

Ցիրաւի, այս յոբելեանները, իսկապէս լաւագոյն առիթ են հանդիսանում, որպէսզի այս խորհրդաժողովում վերջնականապէս լուծուի մեսրոպեան ուղղագրութեան Հայաստանում վերականգնման հարցը, որը բացի ուղղագրական միասնականութեան միակ ճանապարհը լինելուց կը նպաստի մեր միաբանութեան ամրապնդմանը. քանի այս խնդրի լուծումը պարզապէս միայն քաղաքական հարց է, յօգուտ մեզ:

Պրն. Նախագահ, պատմականօրէն Ձեզ է վերապահուած այս խնդրի լուծումը այնպէս, ինչպէս որ Ձեր աջակցութեամբ եւ պայքարով իրականացաւ Հայոց Ցեղասպանութեան ու Հայ Դատի միջազգայնացումը:

Հայ ժողովուրդը սպասում է Ձեր պատմական պատասխանին՝ ունկնդիր լինելով Ձայն բազմաց՝ ձայն Աստուծոյ...:

Յարգանքներով՝
Լոս-Անճըլըսի մի խումբ
մտաւորականներ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՌԻՉԸՐԴ ՏԱՐՄԱՆԵԱՆԻ ՄԵԾԱՐՈՒՄԸ

Ֆրէզնոյի «Ռետիսըն» պանդոկին մէջ, Ապրիլ 28-ին, Հայ Դատի Յանձնախումբը պատուած է Ռիչըրտ Տարմանեանը, որ 50 տարիներէ ի վեր կը ծառայէ գաղութի հայութեան: Խօսք առնելով Րաֆֆի Սանթիկեան եւ Մարկրիթ Կրեկորի ներկայացուցած են մեծարեալին ծառայութիւնները: 75-ամեայ Ռիչըրտ Տարմանեան եղած է Հայ Դատի Յանձնախումբի անդամ, Ֆրէզնոյի համագաղութային դպրոցի հիմնադիր եւ առաջին տնօրէնը: Տարիներ պատմութիւն դասաւանդած է Ֆրէզնոյի աշակերտներուն, սկսելով Ռուզվէլթ Հայ Սքուլէն, 1952-ին: Եղած է Խոխըն Հայ Սքուլի եւ ապա Հուվըր Հայ Սքուլի տնօրէն: 1988-ին հանգստեան կոչուած է: Շնորհակալութեան իր խօսքին մէջ Ռիչըրտ Տարմանեան շեշտած է նորահաս հայ սերունդին ազգային ժառանգութիւնը ծանօթացնելու կարեւորութիւնը:

ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Կլէնտէյլի «Վէրտուկօ Քյապ»ի սրահին մէջ, Ապրիլ 23-ին, տեղի ունեցած է Ռազմիկ Սամուէլցի (Հաճիկեան) նկարչական արուեստանոցի աշակերտներուն գործերուն ցուցահանդէսը, կազմակերպութեամբ «Մաշտոց» գոլէճի, որուն նախագահը՝ տօքթ. Կարպիս Տէր-Եղիայեան արտասանած է բացման խօսքը: 6 – 14 տարեկան շնորհալի աշակերտներու նկարներու նիւթը եղած է Հայկական ցեղասպանութիւնը: Գնահատանքի խօսքերով հանդէս եկած են փրոֆ. Վահագն Մկրտչեան, Ռազմիկ Մաղոյեան եւ Գէորգ Քրիստինեան:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ Ս. Դ. Հ. ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

Կլէնտէյլի «Գոմինիթի» եկեղեցւոյ մէջ, Ապրիլ 23-ի իրիկունը տեղի ունեցած է Ս.Դ.Հ. Կուսակցութեան չորս քոյր կազմակերպութիւններու ապրիլեան ոգեկոչման հանդիսութիւնը, որուն ներկայ եղած են 700 հոգի: Յայտագիրը վարած է Քաթիա Խոտանեան: Բանախօսած է փրոֆ. Գէորգ Խրլոբեան: Պահանջատիրական խօսքերով հանդէս եկած են յանուն «Կայծ» երիտասարդական միութեան Ռազմիկ Տէր-Դաւիթեան եւ Ռիթա Աջապահեան, ինչպէս նաեւ տօքթ. Համբիկ Սարաֆեան (անգլերէն) եւ իրաւաբան Ռուբէն Աւշարեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԶՐՈՅՑ «ԱԶԳ»Ի ԽՄԲԱԳԻՐ ՅԱԿՈԲ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ ՀԵՏ

Հոլիվուտի «Արշակ Տիգրանեան» վարժարանի սրահին մէջ, Ապրիլ 20-ին, տեղի ունեցած է հրապարակային զրոյց մը, Երեւանի «Ազգ» օրաթերթի խմբագիր Յակոբ Աւետիքեանի հետ, որ շաբթուան մը համար հրաւիրուած էր Ռ. Ա. Կուսակցութեան կողմէ, առաւելաբար իբրեւ բանախօս Ռ.Ա.Կ.ի կազմակերպած ապրիլեան ոգեկոչման հանդիսութեան: Զրոյցին ներկայ եղած են մամուլի ներկայացուցիչներ եւ մտաւորականներ: Հիւրը ներկայացուցած է «Նոր Օր»ի խմբագիր Վաչէ Սեմերճեան: Յակոբ Աւետիքեան նշած է թէ «անկախութեան առաջին շրջանին Հայաստանի մամուլը մեծ նուաճում արձանագրեց, բայց յետագային մեծ թիւով ընթերցողներ կորսնցուց, տնտեսական ծանր կացութեան հետեւանքով: Անցեալին «Ազգ»ը կը հրատարակուէր 40 հազար օրինակով, իսկ այժմ՝ 3 հազար օրինակ սպառելն իսկ քաջութիւն է: Հ.Յ.Դ. «Երկիր» օրաթերթը 50 հազար օրինակով կը սպառէր, այժմ՝ շաբաթաթերթ ըլլալով հանդերձ, 3 հազար օրինակ կը սպառի: 1991-92 կուսակցական թերթերը կ'առաջնորդուէին սկզբունքներով, անկէ ետք սկսաւ «դեղին լրագրութիւն» մը, որու հետեւանքով սկսան լոյս տեսնել թերթեր, որոնք որակազրկեցին հայ մամուլը»:

ՀՍԿՈՒՄ – ՄՈՄԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ ՊԸՐՊԷՆՔԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

Պըրպէնքի քաղաքապետարանին շէնքին առջեւ, Ապրիլ 23-ի երեկոյեան, տեղի ունեցած է Հսկում – մոմավառութիւն, կազմակերպութեամբ Հայ Դատի Յանձնախումբին: Ներկայ եղած են 700 հոգի: Յայտագիրը վարած է Ստեփան Պօյաճեան: Խօսք առած են Պըրպէնքի Մարդկային Յարաբերութեանց Յանձնախումբի նախագահ Ճան Պրէյտի եւ Հ. Յ. Դ. «Նիկոլ Աղբալեան» Կոմիտէի ներկայացուցիչ Յովան Թաշճեան:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ ԷՆՍԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

Էնսինոյի Ֆերահեան Ազգային վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Ապրիլ 21-ին, տեղի ունեցած է Մեծ Եղեռնի 87-ամեակի ոգեկոչումը, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. «Ռոստոմ» Կոմիտէին: Բացումը կատարած է Քնար Գործոշեան: Հ. Ե. Դաշնակցութեան խօսքը փոխանցած է Դանիա Պետիկեան: Բանախօսած է իրանահայ մտաւորական Նորայր Էլայեան: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են Համազգայինի «Նոր Սերունդ» պարախումբը եւ վարժարանին աշակերտական երգչախումբը:

ԵՂԵՌՆԻ 87-ԱՄԵԱԿԻ ՆՇՈՒՄԸ ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ ՄԷՋ

Փասատինայի Հայ կեդրոնին մէջ, Ապրիլ 19-ին, նշուած է Եղեռնի 87-ամեակը, հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. «Լեռնավայր» Կոմիտէին: Յայտագիրը վարած է Լիզա Արօշեան: Խօսք առած են՝ յանուն Հ. Ե. Դ.-ի Վրէժ Յարութիւնեան, Գալիֆորնիոյ Խորհրդարանի անդամ Քերըլ Լու եւ Փասատինայի քաղաքապետ Պիլ Պոկարտ: Բանախօսած է փրոֆէսէօր Վահագն Տատրեան:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ Հ.Մ.Մ.Մ.-Ի ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

Կլէնտէյլի «Սիվիք Օտիթորիում» սրահին մէջ, Ապրիլ 18-ին, տեղի ունեցած է Ապրիլեան ոգեկոչման հանդիսութիւնը, կազմակերպութեամբ Հայրենակցական Միութիւններու միացեալ մարմնին (Հ.Մ.Մ.Մ.): Բացումը կատարած է Հ.Մ.Մ.Մ.-ի ատենապետ Գրիգոր Շէնեան: Յայտագիրը վարած է Միքայէլ Եուսուֆեան: Բանախօսած է տօքթոր Կարպիս Տէր-Եղիայեան: Խօսք առած են Կլէնտէյլի նախկին քաղաքապետ Լէրի Զարեան, Թաղապետական ներկայ խորհուրդի անդամ Պապ Եուսէֆեան, քաղաքապետ Րաֆֆի Մանուկեան, Հայաստանի հիւպատոս Նորայր Ղալումեան, «Հայաստան» հիմնադրամի վարչութեան ատենապետ Թոմիկ Ալեքսանեան եւ առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԼՐԱՏՈՒ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ կաթողիկէ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ, Ապրիլ 28-ին, յետ պատարագի եւ հոգեհանգստեան պաշտօնի, բացումը կատարուած է յուշակոթողի մը, որ կը յաւերժացնէ ապրիլեան նահատակներու յիշատակը: Տէրունական աղօթքէն ետք, Մանուէլ Եպիսկոպոս Պաթագեան եւ Հայաստանի դեսպանը Արա Պապեան միասնաբար քօղազերծած են յուշարձանը: Այնուհետեւ կատարուած է յուշարձանի օրհնութեան եւ անդաստանի արարողութիւնը, որմէ յետոյ 400-է աւելի անձեր հաւաքուած են եկեղեցւոյ Քէօրօղլեան սրահը, ուր գործադրուած է պատշաճ յայտագիր մը: Բացման խօսքով հանդէս եկած է Եղիա Ծ. Վրդ. Գիրիշեան, յաջորդաբար խօսք առած են ուսուցիչ Գաբրիկ Վարդանեան, դեսպան Արա Պապեան, Կիրօ Շահինեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Ապրիլ 28-ին տեղի ունեցած է Հայ Դատի Յանձնախումբին կազմակերպած ձեռնարկներու վերջինը, նուիրուած Ապրիլեան Եղեռնի 87-ամեակին: Բացումը կատարած են Հ. Մ. Ը. Մ. - Կամքի սկաուտները դրօշակներու մուտքով: Օրուան հանդիսավարը եղած է Թալին Սահակեան, յաջորդաբար խօսք առած են Լաւալի երեսփոխան Ռեմոն Ֆոլքօ, Հայաստանի դեսպանութեան կողմէ Միքայէլ Բագրատունի, Յակոբ Տէր-Խաչատուրեան, Նուպիկ Էլոյեան, Հելէն Ֆոթոփուլոս, Մատլէն տ'Ալֆոնսօ Կիրալ: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ՍԱՄԱԹԻՈՅ (Պոլիս) Սահակեան Սանուց Միութեան Աճառեան սրահին մէջ, Մայիս 3-ին, ներկայացուած է Ռ. Հատտէճեանի «Մահը ո՞յս է արդեօք» թատերախաղը, որու նիւթն է Հայ ժողովուրդը յուզող եւ աշխարհացրիւ հայ ընտանիքներու համար ամէնէն ճակատագրական հարցերէն մէկը՝ արտագաղթը: Գրուած է մէկ դերասանուհիի համար եւ այդ դերը կատարած է Սօսի Ճնտոյեան-Այվազ, բայց, խաղը ընթացած է փէյպէքի դրութեամբ, այսինքն դերասանուհին նախապէս արձանագրած էր բընագիրը: Խաղին մէջ, Էմմոն Զիչէք մարմնաւորած է երկրորդ տիպարը, որ բնաւ չի խօսիր եւ որ պարբերաբար կը յայտնուի որպէս հերոսուհիին հայրը, կամ ամուսինը, կամ որդին: Թատերական երեկոյթին բացումը ըրած է Անի Տէլիմելքոնօղլու: Խաղին վերջաւորութեան ալ արտայայտուած է հեղինակը որ շնորհակալութեան եւ գնահատանքի իր խօսքը ըսած է:

ՊՈԼՍՈՅ Ֆրանսական հիւպատոսարանին փոքր սրահին մէջ, Մայիս 4-ին, համերգով մը հանդէս եկած է Հայաստանի Կոմիտաս քառեակը, որ հրաւիրուած էր Թուրք-Հայ Առեւտուրի Զարգացման Կոմիտէին նախաձեռնութեամբ եւ ամերիկեան համալսարանին մեկենասութեամբ: Քառեակը ներկայիս կը բաղկանայ Եդուարդ Թադէւոսեանէ (ա. ջութակ), Սուրէն Հախնազարեանէ (բ. ջութակ), Ալեքսանդր Քէօսէեանէ (ջութ) եւ Արամ Թալալեանէ (թաւ-ջութակ): Թուրք-Հայ Զարգացման Առեւտուրի Կոմիտէի անունով Նոյան Սոյաք ողջունած է ներկաները եւ յայտնած որ այս փառաւոր երաժշտահանդէսը կը սարքուէր հիմնարկութեան հինգերորդ տարեդարձին առթիւ: Ապա, բեմը յանձնըւած է արուեստագէտներուն: Շուպէրթի մէկ քառեակէն ետք, խոր տպաւորութիւն գործած է Եդուարդ Միրզոյեանի «Քառանուագ»ը, որու յաջորդած են Կոմիտասի մեղեդիները, մշակուած Ասլամազեանի կողմէ: Յայտագրի աւարտին տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը:

ԳՈՒՄԳԱՊՈՒԻ Մայր Եկեղեցւոյ, ապա կից «Պէզճեան Ամիրա» սրահին մէջ, Մայիս 5-ին, տօնուած է Պէզճեանցիներու օրը: Աշխարհիկ հանդիսութեան խօսնակը եղած է Սաթենիկ Պաչաք: Յաջորդաբար խօսք առած են Ասպետ Պօղոսեան, Գէորգ Էօզգարակէօզ, Նորա Շէնեան: Սիրոյ սեղանը իր աւարտին հասած է Պէզճեան Սանուց Միութեան պարախումբին ելոյթով:

1 ●►

ՅԱՀՐԱՏ
Բանաստեղծ
Պոլիս

ՆՈՐՎԱՆ Եպիսկ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Կաթողիկոսական պատուիրակի փոխանորդ Ռոն–Ալփ Շրջանի
Լիոն

ՊԵՏՐՈՍ ԹԵՐԶԵԱՆ
Հիմնադիր–խմբագիր «Փէրբոսբրաբեծի» թերթին, Նախագահ Ֆրանսայի «Հայաստան» Հիմնադրամին
Փարիզ

ՎԵՀԱՆՈՅՇ ԹԵՔԵԱՆ
Գրագէտ
Նիւ–Եորք

Փրոֆ. ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ
Բաղդատական գրականութեան դասախօս Ուէսլէեան Համալսարանի, սփիւռքագէտ
Փրովիտընս

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՆԵԱՆ
Գրագէտ
Հալէպ

ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ
Հրապարակագիր, թարգմանիչ
Փարիզ

Փրոֆ. Տոքթ. ԼԵՒՈՆ ԽԱՉԵՐԵԱՆ
Բանասէր
Կլէնտէյլ

ԶԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻ
Բանաստեղծ
Պոլիս

ԱՆԻ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ
Դաստիարակ, հիմնադիր «Մկնիկ» կրթական աշխատանոցի, Տնօրէն «Յովնանեան» վարժարանի
Նիւ–Եորք

ՌՈՊԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ
Գրագէտ, խմբագրապետ «Մարմարա» օրաթերթի
Պոլիս

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ
Հրապարակագիր
Նիւ–Եորք

ԶԱՐԵՀ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ
Բանաստեղծ
Սան–Ֆրանսիսքօ

ՄԱՔՐՈՒՀԻ Պ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ
Փոխ–խմբագրապետ «Մարմարա» օրաթերթի
Պոլիս

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
Բեմադիր–թատերագէտ
Փարիզ

ԳՐԻԳՈՐ ՇԱՀԻՆԵԱՆ
Վարիչ–դասախօս «Խաչեր Գալուստեան» հայագիտական հիմնարկի
Պէյրութ

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ
Հրապարակագիր, Տնօրէն «Այր էֆ–էմ» ձայնասփիւռի
Փարիզ

Տոքթ. ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ
Գրագէտ, Փարիզի համալսարանի Արեւելեան լեզուներու ամպիոնին դասախօս
Փարիզ

ՄՈՎՍԷՍ ՊՉԱՔՃԵԱՆ
Վիպագիր, հրապարակագիր
Փարիզ

ԻԳՆԱ ՍԱՐԸԱՍԼԱՆ
Բանաստեղծ
Պոլիս

ԿԱՐԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ
Վիպագիր, հրապարակագիր
Փարիզ

ՄԻՀՐԱՆ ՏԱՊԱՂ
Տնօրէն Պոխումի համալսարանի Սփիւռքի եւ ցեղասպանութեան ուսումնասիրութեան հիմնարկին
Պոխում

Փրոֆ. ՎԱՀԱԳՆ ՏԱՏՐԵԱՆ
Ցեղասպանագէտ, Զօրեան հիմնարկի ցեղասպանագիտական բաժանմունքի տնօրէն
Նիւ–Եորք

ԱՐԱՄ ՔԵՐՈՎԲԵԱՆ
Երաժիշտ–երաժշտագէտ
Ղեկավար «Ակն» հոգեւոր երաժշտութեան ուսմանց կեդրոնի
Փարիզ

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ
Խմբագիր, արուեստաբան
Պոսթըն

ՄԱՐՕ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ
Կրթական մշակ, հայերէնի դասագիրքերու հեղինակակից
Աթէնք

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ
Կրթական մշակ, հայերէնի դասագիրքերու հեղինակ
Աթէնք

ԿԱՐՊԻՍ ՔՈՐԹԵԱՆ
Փիլիսոփայութեան ամպիոնի վարիչ Վիէննայի արուեստի համալսարանի
Փարիզ

եւ

«ՅԱՌԱՋ»

ՀԲԸՄ – ՓԱՐԻԶ

Թատերական երեկոյթ
«ԱՀԱԶԱՆԳ» Թատերական խումբը կը ներկայացնէ

ԿԵԱՆՔԻ ԷՋԵՐ

կատարելապէս անկատար
Մ. Պասմաճեան

Պատանեկան Թատերական խումբը կը ներկայացնէ
Յ. Պարոնեանէն տեսարաններ
Մայիս 25, ժամը 20·30
Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոն
118, rue de Courcelles, Paris 17e

A.A.A.S.
HOME ARMÉNIEN
107, avenue Maréchal Lyautey,
83700 SAINT-RAPHAEL

DIMANCHE 2 JUIN
MESSE célébrée
en la Chapelle Saint-Jean
du HOME ARMENIEN
à partir de 10 heures
par Père Vartavar KASPARIAN

Accompagnée par la chorale
SAHAK-MESROP
dirigée par **Khatchig Yilmazian**

Repas Communautaire
à partir de 12h30

Renseignements & réservations :
au **04. 94. 19. 51. 50**

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

Nous avons le plaisir
Je vous inviter à la 1ère présentation
en région parisienne
du
« DICTIONNAIRE DE LA CAUSE ARMENIENNE »
par ARA KRIKORIAN

le Vendredi 24 mai à 20h45

Soirée organisée en association avec la FRA Daschnaktsoutioun, la CBAF et le NOR SEROUND d'Alfortville

Présentation — Dédicaces — Signatures
Cocktail en fin de soirée

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *ՄԱՅԻՍ* 22

Յիշատակ աշխարհազօրաց եւ զօրավարացն Հայոց, որք կատարեցան ի հերոսամարտին Սարդարապատի՝ 1918 ամի, վասն հաւատոյ եւ հայրենեաց:

Ժամը 18_ին՝ Երեկոյեան Ժամերգութիւն կը կատարուի, որու աւարտին՝ Հոգեհանգիստ Սարդարապատի հերոսներուն համար:

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Ը. Օ. Հ. Ընկերակցութեան Ընդհ. Ժողովը տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի 2002 *Յունիս* 20, *ժամը* 20·30_*ին, Ընկերակցութեան կեդրոնը՝*
77 Ռիւ Լա Ֆայէթ, 75009, Փարիզ

Բարեփոխեալ կանոնագրին թիւ 5 յօդուածին համաձայն վարչութեան կէսը՝ 8 անդամ նորոգելի ըլլալով, Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ անոնց, որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան:

Թեկնածութեան պայման է – Ընկերակցութեան անդամ ըլլալ,

– Թեկնածուները պարտին Ընկերակցութեան գրասենեակը դիմել գրաւոր, ամէնէն ուշ մինչեւ Մայիս 29 *–,*

– Դիմումնագիրը ձեռագիր պէտք է ըլլայ, ստորագրուած թեկնածուին կողմէ,

– Յստակօրէն նշուած ըլլայ անունը, մականունը եւ հասցէն:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

MARSEILLE

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
avec le concours de
L'INSTITUT SAYABALIAN
organise une
RENCONTRE
avec
BERDJ ZEYTOUNTSIAN
Ecrivain, dramaturge, analyste politique
Ancien Ministre de la Culture d'Arménie
Il signera son roman
« L'HOMME LE PLUS TRISTE »
paru en français
aux Editions Parenthèses à Marseille
et traduit par
le **Prof. DER-MERGUERIAN**
le Jeudi 23 mai à 20 heures 30
327, Boulevard Michelet,
13009 Marseille

ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍՏԻ տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Երկուշաբթի օր (Երեքշաբթի, Մայիս 21_ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Չորեքշաբթի, Մայիս 22:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԵՐԱՐ ՇԱԼԵԱՆԻ *հետ հարցազրոյց մը հրատարակած է* «Ֆիկառօ» (*Մայիս* 17) *քրտական հարցին կապակցութեամբ: Խմբագրութիւնը կը ներկայացնէ Շալեանը որպէս «ընդունուած մասնագէտ քրտական թղթածրարին, նաեւ ահաբեկչութեան եւ կեռիլլայի, նախկին դասատու ԷՆԱ_ի» որ խորհրդական է Արտաքին նախարարութեան Վերլուծման եւ Նախատեսութեանց Կեդրոնին: Շալեան կը գտնէ որ* 10_*ի վրայ* 9 *հաւանականութիւններ կան որ ԱՄՆ յարձակին Իրաքի վրայ եւ Քիւրտերը մեծ դեր չեն կրնար խաղալ եւ ոչինչ կրնան ընել Հիւսէյնի դէմ: Անդրադառնալով Թուրքիոյ մտավախութեանց անկախ Քիւրտիստանի մը կարելիութեան պատճառաւ, Շալեան կը յիշեցնէ թէ Քիւրտերը յստակօրէն արտայայտուած են Դաշնակցային պետութեան մը ի նպաստ: Ըստ իրեն, Քիւրտերու համար ժամանակաշրջանը անբաղդատելի է* 1918_*էն ի վեր:*

ԺԱԳ ՇԻՐԱՔ *Մայիս* 16_*ին առանձնեց նախագահական իր պաշտօնը հինգ տարիներու համար: Այդ թուականէն ետք, կիրարկուած տուգանքները կառքերու ապօրինի կայքերու համար, պիտի չվայելեն ներումը, եթէ ան, ըստ աւանդութեան նորոգուի:*

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ *իր իշխանութեան տակ առաւ զինուորական ոստիկանները* (Ժանտարմ), *որոնք յարդ կախում ունէին Պաշտպանութեան նախարարութենէն: Նպատակն է համերաշխ գործունէութիւն մը ապահովել ոստիկաններու եւ զինուորական ոստիկաններու միջեւ, բայց այս կարգադրութիւնը մեծ ոգեւորութիւն չէ ստեղծած, որովհետեւ ունի նաեւ անպատեհութիւններ: Ոստիկանները սենտիքաներ ունին, մինչ զինուորական ոստիկանները հրամանի ենթակայ են: Միւս կողմէ, Սարքոզիի ձեռք առած կարգ մը միջոցները բանավէճի նիւթ են, ինչպէս Ֆլաշ_Պոլներու (քաուչուէ փամփուշտ) գործածութիւնը:*

ՅՈՎՀ. ՊՕՂՈՍ Բ. *կրնայ հրաժարիլ քատ երկու ծիրանաւորներու, որոնք արտայայտուած են մամուլի աուլիսի մը ընթացքին, Հռոմի մէջ Մայիս* 16_*ին: Կարդինալ Մարատիակա* (*Հոնտուրաս*) *յայտարարեց թէ Պապը կը զգայ իր պաշտօնին պատասխանատուութիւնը եւ այն օրը, որ գիտակցի թէ այլեւս չի կրնար շարունակել, կը կենայ: Պապը իր* 82_*րդ տարեդարձը կը տօնէ Մայիս* 18_*ին եւ սկզբունքով, քանի մը օր յետոյ Ազրպէջան եւ Պուլկարիա կ'այցելէ:*

«*ՍԻ_ՊԻ_ԷՍ ՆԻՒԶ*»*ի համաձայն* (*հեռատեսիլի ամերիկեան կայան*) *նախագահ Պուշ Սեպտեմբեր* 11_*էն շատ առաջ տեղեակ եղած է, որ յարձակումներ կը պատրաստուին ԱՄՆ_ու դէմ, Ալ_Քաիտայի կողմէ օդանաւերու չեղումներու միջոցաւ: Սպիտակ Տունը, պարտադրաբար, հակազդած է եւ արդարացնելու համար իր դիրքը, յայտարարած է. «Այն խրողութիւնը որ Պէն Լատէն պիտի յարձակէր ԱՄՆ_ու կամ անոր արտասահմանեան շահերուն վրայ ծանօթ էր: Պուշ տեղեակ էր, բայց, ոչ գործողութիւններու որոնք օդանաւերը հրթիռի պիտի վերածէին»:*

ՊԵԼԺԻԱ, *Հոլանտայէն յետոյ, օրէնք մը քուէարկեց որ մասամբ օրինական կը դարձնէ հեշտամահութիւնը: Օրէնքը ի զօրու պիտի դառնայ երեք ամիսէն:*

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 22
MERCREDI
22 MAI
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 20·430 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·430

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(20 mai)

Egoyan: EMOTIONS D'ARMENIE

ԵՂՈՅԵԱՆ ԵՒ ԱԶՆԱՒՈՒՐ «ԱՐԱՐԱՏ»Ի ՄԱՍԻՆ

«Արարատ»ի ներկայացման օրն իսկ, Գաննի փառատօնին, բայց, մրցումէն դուրս, «Ֆիկառօ» հարցազրոյց մը հրատարակած էր Աթոմ Եղոյեանի հետ, նաեւ կարգ մը յայտարարութիւններ Ազնաւուրէն:

Խմբագրական ծանօթութեամբ մը, թերթը կը խօսի Եղոյեանի եւ 1915_ի ցեղասպանութեան մասին: Կը գրէ թէ Ա· Եղոյեան վարժուած է Փառատօնին, ուր երկու մրցանակի արժանացած է, 1994_ին քննադատութեան մրցանակը Էկզոթիքային համար եւ 1997_ին, Դատակազմի եւ քննադատութեան մրցանակներուն «Գեղեցիկ վաղորդայններ»ուն համար: Կը ներկայացնէ Եղոյեանը, ծնած Գահիրէ, հայ գաղթականներու որդի, որ Գանն եկած է իր նոր ֆիլմին առթիւ, «Արարատ», մրցումէ դուրս եւ բուռն կերպով քննադատուած Անգարայի իշխանութիւններուն կողմէ: Առաջին անգամը չէ, որ կ'ոգեկոչէ իր արմատները, բայց, նիւթը - 1915-ի ցեղասպանութեան հետեւանքները ժամանակակից ակնոցով _ կ'անդրադառնայ ոչ միայն ազգ· գիտակցութեան, այլեւ ամբողջ ժողովուրդի մը յիշողութեան եւ կը յուզէ թէ' Հայերը թէ' Թուրքերը: Այս պատմութեան մէջ, որ անցեալը կը կապէ ներկային, կը յայտնաբերուին քանի մը պատումներ եւ քանի մը անձեր, որոնց մէջ բեմադիր մը (Ազնաւուր), որ կը ջանայ վերակազմել Հայաստանի պատմութիւնը իր վէրքերուն, հարցադրումներուն եւ յոյսերուն ընդմէջէն:

Ապա հարցազրոյցին ընթացքին, Եղոյեան կը պատմէ թէ ի՞նչ նպատակ հետապնդած է այս ֆիլմով: Չէ ուզած բանալէճի մտնել, այլ՝ հասկնալ, հեռու՝ պատմութեան հասարակ տեղիք պատկերներէն, իրողութիւնը մերժելու անհեթեթութիւնը: Իր մտադրութիւնը Թուրքերուն դատը տեսնել չէ, այլ ընդհակառակն՝ երկխօսութեան ձեռնարկել, խիղճերը արթնցնե՛լ քանի մը պատմութիւն պատմելով, որոնք բոլորն ալ Հայաստանին տանին: Այս ֆիլմը իրագործեցի, կ'ըսէ, փորձելու համար խորհրդածել այս ցեղասպանութեան իմաստին, այսօր: Պէտք է հասկնանք թէ ի՞նչպէս վերապրողները կը զգան իրենց անցեալը, այլ խօսքով՝ ի՞նչ է իրենց կապը մեռեալներուն եւ անհետացածներուն հետ: Սկիզբը, ուզած է պատմական ֆիլմ մը դարձնել, յետոյ ժամանակակից տարբերակի եկած է Ազնաւուրի խաղացած բեմադիրի մը դերին ընդմէջէն: Ապա, փորձած է երեւակայել երիտասարդ Հայու մը եւ երիտասարդ Թուրքի մը միջեւ ինչպէս լաւագոյն երկխօսութիւն մը, տեսակ մը հաշտութիւն կարելի են, պայմանաւ որ ընդունուին անցեալի վէրքերը: Պարզ է որ եթէ յիշողութիւն չըլլայ, յանցանք չկայ: Հայու հոգին, իրեն համար շատ մելամաղձոտ է: Ազնաւուր իրեն տուած է մեծ ներշնչում մը, նախ, որովհետեւ թէ արեւմտահայերէն, թէ արեւելահայերէն կը խօսի, յետոյ որովհետեւ իր մանկութիւնը անոր երգերով օրօրուած է:

Հարցազրոյցին կցուած են Ազնաւուրի յայտարարութիւնները: Ան կ'ըսէ·_ «Անկեղծօրէն, կը խորհիմ որ Թուրքերը պէտք չէ իրենք զիրենք յարձակման ենթարկուած զգան Եղոյեանի ֆիլմով, ոչ ալ ենթարկուին Անգարայի քարոզչութեան, որ կը շարունակէ ուրանալ Հայոց ցեղասպանութիւնը: Դատ մը չէ, պարզապէս կ'ուզենք դէպքերու ճանաչում մը եւ առանց հատուցման, ինչ որ պէտք է ապահովութիւն տայ իրենց: Եւ եթէ տեսակ մը «նախա_երկխօսութիւն» պէտք է ըլլայ Թրքական իշխանութեանց հետ, կը խորհիմ որ ամէնէն աւելի առակ եմ այդ կէտին մէջ, կարգադրութեան մը եւ հաշտութեան մը ոգիով»: Ու կը շարունակէ·_ «Այսօր, սահմանները պէտք է բանալ եւ վերջ տալ շրջափակումին, որ կը խոչընդոտէ Հայաստանի զարգացումը: Երկիրը պէտք է մտնէ ազգերու դաշնակցութեան մէջ: Կը խորհիմ որ երիտասարդ սերունդները, աւելի քան իմս, վճռական դեր ունին կատարելիք այդ եղաշրջումին մէջ: Վերակառուցման եւ ճանաչման ժամը հնչած է: Այդ առընչութեամբ, Ա· Եղոյեանի ֆիլմը կրնայ որպէս կապ ծառայել Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ, որոնց մէկը միւսէն վախնալիք ոչինչ ունի»:

Առաջին անգամ չէ, որ Ազնաւուր կ'արտայայտուի այս մասին եւ ա'յս ձեւով, միշտ տրամադիր՝ դեր մը խաղալու հայեւթուրք հաշտութեան մը ուղղութեամբ: Նոյնը ըրած է անցեալին եւ կրկնեց ալ Մայիս 20_ին հեռատեսիլի Ա· կայանի ժամը 20_ի լրատուութեան ընթացքին, կարգ մը աւելորդ մանրամասնութիւններով: Կասկած չունենալով հանդերձ իր բարեմիտ մօտեցման նկատմամբ, կը խորհինք որ նախընտրելի պիտի ըլլար որ խուսափինք աւելորդ եւ անտեղի արտայայտութիւններէ եւ այդքան փութկոտութիւն ալ ցոյց չտանք հարցերու մէջ, որոնք շատ աւելի լրջախոհութիւն կը պահանջեն:

Ֆիլմին մասին արտայայտուեցան նաեւ հեռատեսիլի այլ կայաններ, ինչպէս Ֆրանսա 3, ուր Մայիս 20_ի իրիկունը խօսեցան նաեւ Արսինէ Խանճեան, Աթոմ Եղոյեան:

Mémoire d'Arménie

Ֆիլմը, ինչպէս գրած էինք, ներկայացուեցաւ Մայիս 20_ին: Յաջորդ օրուան «Ֆիկառօ»ն հրատարակած էր գրութիւն մը, ուր նախ, աշխատակիցը կը պատմէ նիւթը: Մարի _ Նոէլ Թրանշան կը գրէ· _ «Գանատայի մէջ, բեմադիր՝ Էտուարտ Սարոյեան (Շ· Ազնաւուր) պատմական մեծ ֆիլմ մը կը դարձնէ 1915_ի Հայոց ցեղասպանութեան մասին, ներշնչուած գիրքէն ամերիկացի բժիշկ՝ Գլարանս Աշերէ, որ պաշտօնով Վան էր, երբ ջարդերը սկսան: Ֆիլմին անձնակազմը կը բաղկանայ բազմաթիւ աշխատակիցներէ եւ դերասաններէ հայկական ծագումով, ոմանք՝ Թրքական: Ի մասնաւորի կայ պատանի Րաֆֆին, որ ինքն իրեն հարց կու տայ հօրը ահաբեկչական արարքին մասին, մեռած՝ մահափորձ մը գործած ատեն Թուրք դիւանագէտի մը դէմ: Անատոլու դարձուած ֆիլմին ժապաւէնները բերած ատեն, Րաֆֆի կը բռնուի մաքսային պաշտօնեայի մը կողմէ, որ կասկած ունի եւ որու երկարօրէն կը բացատրէ ֆիլմը եւ իր ժողովուրդին պատմութիւնը: Րաֆֆիի մայրը՝ Անի, արուեստի փրոֆէսէօր է, մասնագէտ Արշիլ Կորքիի եւ ֆիլմին արուեստի խորհրդականն է: Շնորհիւ իրեն, Սարոյեան կ'որոշէ պատմութեան մէջ ընդգրկել Կորքիի անձնաւորութիւնը, անհետացած դէմքերու թանկագին վկայ: Տեսարանի մը մէջ, բեմադիրը ճակատում մը ունի Թուրք դերասանի մը հետ, որ Թուրք սպայի մը դերը կը կատարէ եւ կը մեղադրէ Սարոյեանը իր միակողմանի տեսլքին համար»:

Այս նկարագրութենէն ետք, թերթին աշխատակիցը կ'արտայայտուի ֆիլմին մասին, ուր կը գրէ· – «son (Egoyan) film est passionnant parce que, sous l'éparpillement des mémoires, il suggère aussi fortement l'intégrité de la mémoire. Le mont Ararat en est le parfait symbole: Saroyan le met dans son décor, sans souci de vérité géographique, Egoyan le montre au milieu du désert comme une stèle immense à son peuple massacré. Un témoignage de pierre, inébranlable».

«LIBERATION»

(21 mai)

ARMENIE, LEUR HISTOIRE

Ամբողջ էջ մը նուիրուած է ֆիլմին, մեծ լուսանկարով մը, բայց, թերթին աշխատակիցը չի խօսիր ֆիլմին մասին, այլ Եղոյեանն ու դերակատարները խօսեցնել կու տայ ֆիլմին մասին: Եղոյեան կը ճշդէ·_ «Արարատ ոչ քաղաքական, ոչ ալ դաստիարակչական ֆիլմ մըն է: Ֆիլմ մըն է ցեղասպանութենէն վերապրողներու զաւակներով կազմուած հայկական Սփիւռքի ինքնութեան վրայ»: Կ'արտայայտուի նաեւ Ազնաւուր, որ կ'ոգեկոչէ կովկասահայ հայրը եւ արեւմտահայ մայրը, իր գիւղէն երկու վերապրողներէն մէկը: Թերթին աշխատակիցը՝ Սամուէլ Տուհէր կ'անդրադառնայ Եղոյեանի եւ կնոջը՝ Արսինէ Խանճեանի կենսագրութիւններուն: Այս վերջինը համոզուած է որ «Հայերէն շատեր յուսախաբ պիտի ըլլան Արարատէն՝ սպասումը աւելի անդին կ'երթայ քան Եղոյեանի գործերը սիրողներու շրջանակը: Կը յուզէ մարդիկ, որոնք շատ սերտ կապ մը ունին իրենց մշակոյթին, իրենց ինքնութեան հետ: Արդ, շատեր կ'ակնկալեն պատմութիւն մը եւ ոչ թէ գործ մը, ուր հեղինակը պատասխաններ կը փնտռէ, որոնք ոչ պարզ են, ոչ ալ կան: Արարատ կ'ոգեկոչէ ժխտողականութիւնը, բայց, չի սահմանափակուիր միայն ցեղասպանական հարցով»:

Մամուլի ասուլիսին ընթացքին, Թուրք լրագրող մը փափաք յայտնած է որ ֆիլմը կարելի ըլլայ ներկայացնել Պոլիս, ինչ որ Արսինէ Խանճեանին ալ փափաքն է·– «Հոյակապ կ'ըլլայ, որ Թուրքերը ֆիլմը տեսնեն, հաւատան թէ չհաւատան: Նայեցէք Գերմանացիներուն, նացիականութենէն յետոյ՝ ստանձնել իրենց նողկալի անցեալը թոյլ տուաւ որ յառաջանան: Արդ, 65 միլիոն Թուրքեր իրենց տրամադրութեան տակ չունին իրենց պատմութիւնը, որովհետեւ Պետութիւնն է որ կ'որոշէ, ինչ որ կրնայ փոխանցուիլ կամ ոչ, դպրոցներուն մէջ»:

Ֆիլմը հրապարակ պիտի ելլէ Սեպտ. 4–ին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 17 / 21)

ՖԻԶՈՒԼԻԷՆ ԵՒ ՀՈՐԱԴԻԶԷՆ ՆԱՀԱՆՋ ՉԿԱՅ

Վերջերս լուրեր շրջած էին մամուլին մէջ թէ Ֆիզուլիէն եւ Հորադիզէն հայկական ուժերը դուրս պիտի հանուին: Պաշտպանութեան նախարար Ս· Սարգսեան այդ մասին պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն, ըսած է· _ «Պատերազմեցէք այն զինուորներին, որոնք իրենց կեանքի գնով պաշտպանում են այդ տարածքները, իսկ որոշ մարդիկ լուրեր են տարածում թէ տարածքները չկան: Զեմ կարող համարժէք բառ գտնել»: Նախարարը այդ լուրերուն հեղինակներուն թելադրած է այցելել նշուած շրջանները:

Վ· ՕՍԿԱՆԵԱՆ ՀԱՅԵՒԹՈՒՐՔ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օսկանեան Մայիս 18_ի մամուլի ասուլիսին արժեւորած է Իսլանտայի մայրաքաղաքին ու Փրակայի մէջ կայացած հայեւթուրք վերջին հանդիպումները: Ռէյքիավիքի մէջ Թուրքիոյ եւ Ազրպէյճանի իր պաշտօնակիցներուն հետ հանդիպումը ան տարեկիցին Նիւ _ Եորքի մէջ տեղի ունեցածին շարունակութիւնը նկատած է· ըսած է որ որեւէ նախապայման չէ ներկայացուած, բայց բոլոր հարցերը քննարկուած են, յատկապէս Հայաստան _ Թուրքիա յարաբերութիւններու բնականոնացման կարելիութիւնները:

Ինչ կը վերաբերի Փրակայի մէջ Հայաստանի ու Ազրպէյճանի Արտաքին փոխնախարարներու հանդիպումին, Վ· Օսկանեան դրական կարծիք յայտնած է, ըսելով որ չինիչ հանդիպում մը եղած է ան:

ԱՄՆ–Ը ՉԱՅՐԱՑՆՈՂ ԳՈՐԾԱՏՈՒՆԸ

Ցայտնի դարձած է որ ԱՄՆ_ու պատիժներուն թիրախ հայաստանեան գործատունը «Լիզին»ն է որ կ'ըսուի թէ Իրանի զանգուածային բնաջնջումի միջոցներ պատրաստուելուն նպաստած է: «Լիզին»ը, յայտարարուած է թէ կը պատկանի Վազգէն Սարգսեանի եղբօր Արմէն Սարգսեանի որ ժխտած է նման մասնակցութիւն: Ան ըսած է թէ երբեք կապ չէ ունեցած այդ գործատան հետ ու հոնկէ ոչինչ վաճառած է: Հաւաստած է թէ իր ընտանիքէն որեւէ անդամ ալ չէ առընչուած նոյն գործատան: Հարցին մասին նախագահ Ռ· Քոչարեան ըսած է թէ յիշեալ ընկերութիւնը պետական չէ, պետութիւնը այդ բոլորին հետ կապ չունի: Իսկ Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օսկանեան յայտնած է թէ այդ հարցը ոչ մէկ ազդեցութիւն կ'ունենայ Հայաստանի ԱՄՆ_ու, կամ Իրանի հետ յարաբերութիւններուն վրայ:

ԻՐԱՆ ԿԸ ՃԱՆՉՆԱՅ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ազրպէյճանի նախագահ Հ· Ալիեւի Թեհրան այցին երկկողմ հանդիպումներու

(Շար·ը Դ· էջ)

ՊԵՏՔ Է ՍՈՎՈՐԵՆՔ ՀԱՅԵՐԷՆ ՄՏԱԾԵԼ

Գ.

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԷՄ ՇԱՐՈՒՆԱԿՒՈՒՄ Է ԴԱՍԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՊԱՅՔԱՐԸ

Հայերի առաջին թշնամին Հայերն են:
ՍՏԵՓԱՆ ՈՍԿԱՆ

Ցիշեցնեմ. մենք եղել ենք ոչ թէ «մարդ», այլ «սովետական մարդ», եղել ենք ոչ թէ «հայ», այլ՝ «սովետահայ», ունեցել ենք ոչ թէ «հայ գրականութիւն եւ արուեստ», այլ «սովետահայ գրականութիւն եւ արուեստ» եւ այսպէս շարունակ... Ուշադրութիւն դարձնենք, որ ինչ վերաբերել է հայրենասիրութեան, ապա այս պարագային եղել ենք ոչ թէ գոնէ «սովետաՀԱՅ հայրենասէր», այլ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ հայրենասէր:

Ոչ միայն Հայաստանաբնակներս, այլեւ Սփիւռքահայերս:

Քանի որ գրեթէ ամբողջ 20_րդ դարը Հայի համար եղել է մուտացենեզի ատակալի մի շրջան:

Կարիք կա՞յ նաեւ յիշեցնել, որ այն ամէնը, ինչ սովետական էր զուրկ էր ազգային էութիւնից: Սովետական՝ նըշանակում էր ապազգային:

Հետեւաբար, ամէնը, ինչ ազգային էր, յայտարարելով դասակարգային պայքարի ասպարէզ՝ պէտք է «հիմքից քանդէին»: Իսկ ազգայինը ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐ ԵՒ ՆԻՒԹԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹՆ էր, որոնց ոլորտի մէջ էր հայերէնը: Շահարկութեան ենթարկուեցին Խաչատուր Աբովեանի, Ստեփանոս Նազարեանի, Միքայէլ Նալբանդեանի անվերապահ հեղինակութիւնները, որոնք իրենց ժամանակին խաւարամիտ ազգը լուսաւորելու եւ կըրթելու գործին նուիրուած՝ ոչ թէ «պատմութեան աղբամանն» են նետել գրաբարը, այլ լուսաւորութեան խնդիրը պայմանաւորել են աշխարհաբարով: Նենգափոխեցին այդ պայծառ ազգայինների գործն ու խօսքը եւ սոցիալիզմի ճամբան ելած Հայաստանի մէջ Սահակ_Մեսրոպեան գրական լեզուի՝ գրաբարի դէմ յայտարարուեց ու ծաւալուեց «դասակարգային անզիջում պայքար»: Ոչ ոքի չէր կարելի յիշել, թէ Խաչատուր Աբովեանը, օրինակ, փայփայում էր այն յոյսը, որ «խակ լեզուն մանկան պէս կմկմալով ոտվորելուց յետոյ՝ ազգը կ՚ուրացնի նաեւ գրաբարը, ինչն առայժմ «խրթին» է թըւում:

Գրաբարը, որպէս ազգային հիմնական արժէք, պետականօրէն յայտարարուեց «եկեղեցական լեզու»: Այս պարագան առաջին քայլն էր հայերէնը մասնատելով՝ սպաննելու ճամբայի վրայ:

Հայոց լեզուի դէմ դասակարգային այս պայքարը, որ սկսուեց ուղղագրութիւնն աղճատելով եւ անցաւ լատինատառ գըրքեր հրատարակելու խանջեանական ապազգային քուրայով, փակ այսօր էլ շարունակւում է մուտացենեզի ենթարկըւած ապազգային «լեզուաբանների» հետեւողական ջանքերով, ունէր շատ յըստակ նպատակ՝ վերացնել ու ոչնչացնել ազգային յիշողութիւնը եւ մէկ ընդ միշտ խզել մեր կապը ազգային մշակոյթի եւ դպրութեան վիթխարի ժառանգութեան հետ: Մի ժառանգութիւն, որի դիմաց ձեւով ազգային եւ բովանդակութեամբ սոցիալիստական մշակոյթը, հատ ու կենտ բացառութեամբ, ազգային բովանդակութեան արժէք չի ներկայացնում:

Այդ մշակոյթը ծառայել է homo sovieticus ստեղծելու ռուսական ծրագիրը իրականացնելու գործին, որտեղ sovieticus_ի տակ նկատի էր առնուած կայսրութեան հարիւրից աւելի ազգերին ռուսացնելու խնդիրը:

Բայց 20 _ 30_ականների գրագէտ հայը կարող էր հաղորդակցուել ազգային դըպրութեանն ու գրականութեանը, ինչը բընաւ ցանկալի չէր վարչակարգին: Ռափայէլ Արամեանը պատմում է. «Ռոլանը գիտնական Ստեփանոս Լիսիցեանի թոռն էր: Լեզուներու գիտէր: Գրաբար Աստուածաշունչ էր կարդում՝ զարմացնելով ինձ, Շաւարշին եւ միւսներին... Ի՞նչ իմանայինք, որ մի քանի տարի անց Ռոլանին մեղադրելու են նաեւ Աստուածաշունչ կարդալու համար»:

Ուրեմն, գրագէտ հայը կարող էր նաեւ մարխի լոյսի տակ իր զաւակներին ու թոռներին էլ փոխանցել Ազգային Ցիշողութիւնը եւ Սուրբ Գիրքը: Դրա դիմաց էլ առան: Եւ շատ դիւրին: Սովետական իշխանութիւնը պարզապէս արգելեց հայ մատենագրութիւնը, Աստուածաշունչը, Գրիգոր վանական Նարեկացու Աղօթքների Գիրքը եւ 19_րդ դարի գրողներից շատերի ստեղծագործութիւնները:

Եւ ուղղագրութիւնն էլ աղճատեցին նոյն նպատակով:

Բոլշեւիկեան պետական յեղաշրջումից անմիջապէս յետոյ, Լենինը ստորագրեց Նոր ուղղագրութիւն մտցնելու մասին Դեկրետը: Կոմունիստների սահմանած ուղղագրութեան անհրաժեշտութիւնը այդ Դեկրետի մէջ բացատրուած է «ռուսերէն գրագիտութիւնը իւրացնելու համար լայն զանգուածների գործը թեթեւացնելու եւ դպրոցները անարտադրողական աշխատանքից ազատելու նպատակով»:

Ահաւասիկ, «համաշխարհային համբաւ» ունենալու յոյս փայփայող սովետական ակադեմիկոսի եւ նրա մոնթերի այն մոլորութիւնը, թէ ապազգային ուղղագրութիւնը դիւրութեամբ գրագիտութիւն տարածելն է եղել:

Երբե՞ք:

Սոցիալիստական կայսրութեան մէջ աշխատանքը նոյնպէս պետականացուած էր եւ երկիրը դարձել էր մի վիթխարի «Ուղղիչ տուն» (տե՛ս Ե. Զարենց, «Երեւանի ուղղիչ տնից»): Սոցիալիզմի կառուցումը, այսինքն կայսրութեան բոլոր ազգերը վերջնականապէս ձուլելու ծրագիրն իրագործելը ոչ թէ գրագիտութիւն էր պահանջում, այլ ձրիաբար բանող ձեռքեր: Դպրոցական տարիները պէտք է առաւելագոյնս արդիւնաւէտ օգտագործուէին արտադրական նպատակներով: Ինչը եւ անում էին: Իսկ գրագէտ անհատականութիւն դառնալը ժամանակ ու ջանքեր էր պահանջում: Եւ այսօր էլ պահանջում է: Ուստի, ծնւում է շատ բնական մի հարց. պետական պատուէրով աշխատող եւ պետական պաշտօնավարութեամբ իրենց տաք տեղը չկորցնելու համար այդ ո՞ւմ հակահայ ծրագրերն են իրականացնում հայերէնի տխրօրինակ «մասնագէտները»: Ի՞նչ հեռանկար են նրանք տեսնում հայ ժողովրդի համար, եթէ ոչ_դարձեալ ռուսական մեծապետականութեան խառնարանի մէջ յայտնուելը: Ճիշդ այնպէս, ինչպէս 1920_ին: Եւ մեր սորկամիտ խաւը ամէն կերպ ջանում է Հային վերադարձընել կայսրութեանը նոյն սովետական կամ ապազգային որակով, այսինքն պահպանելով Հայի Ինքնութիւնը ձեւախախտող հիմնական՝ արմատախիլ վիճակը:

Վերստին դառնալով ռուսական կայսրութեան հեռաւոր մի գաւառ, Հայերը պէտք է ստանային կենտրոնի մէջ արդէն փակ իրականացուած բոլոր քաղաքական գաղափարական դեկրետներն ու կառավարական այլ եւ այլ որոշումները: Ուստի բռնութեամբ սովետիզացիայի ենթարկուած հայկական տարածքի վրայ նոյնպիսի բռնութեամբ կիրառուեց «Նոր ուղղագրութիւն մտցնելու մասին» լենինեան Դեկրետը այն հաշուով, որ «անհետանան ազգային բոլոր յատկանիշները, ընդգրկելով նաեւ մշակութային եւ լեզուական յատկանիշները» (Լենին):

Տեղական սատրապային կառավարութեան լուսաւորութեան կոմիսար Աշոտ Յովհաննիսեանը (բոլշեւիկ, մէկը նրանցից, ովքեր պատրաստ էին համաշխարհային յեղափոխութեան բագինին զոհել հայ ժողովրդին եւ, որ բոլշեւիկեան ԳՈՒԼԱԳից մազապուրծ լինելով, որպէս փոխ _ հատուցում եւ ազգային պատմութիւնը կեղծելու վարձ՝ ակադեմիկոսի տիտղոս ստացաւ) իր գործունէութեան հէնց առաջին ամիսներին յայտարարեց, թէ «Ուղղագրութեան հարցը քաղաքական հարց է եւ հայ լեզուի ուղղագրութեան ռեֆորմի խնդիրը Հայաստանի յեղափոխական իշխանութեան հերթական խնդիրներից մէկը»:

ԿԱՐԷՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅ ԱՐՔԱՅԱԶՕ՞ՒՆ ՄԸ Ի ՖԼՈՐԱՆՍ

Թեւադրութիւնն էր մեր արժէքներուն բծախնդիր, անցեալին վրայ գուրգուրոտ հայեացք նետող, թէկուզ աւանդական, ողբ. Տ. Հ.ի:

_ Անպայման այցելել Ֆլորանսի պաշտպան հայազգի Սուրբ Մինասի տաճարը: Սուրբին նուիրուած կրօնատեղին կը կոչուի Սան Մինիաթօ ալ Մոնթէ: Քաղաքի կեդրոնէն մղոններ հեռու այս բարձրադիր աղօթատեղին, կառուցուած 185 մեթր բլուրի վրայ, իրօք, կը նկատուի Իտալիոյ ռոման ոճով շինուած գեղեցկագէմ եկեղեցիներէն մին: Ոմանց հաւաստիացումով՝ գլխաւորը: Ցամենայն դէպս, խիստ յատկանշական:

Դեռ Թ. դարէն ծանօթ եկեղեցին կը վերանորոգուի 1018_ին եւ, իր այժմու վերջնական տեսքը կ՚ապահովէ 1207_ին: Սոյնկա կը նկատուի տաճարին հիմնադրութեան թուական:

Ցայտնօրէն վայելուչ դէմքով ներկայացող ատոր լայնածիր եւ բարձրածիր ճակատը՝ ամբողջովին մարմարապատ (կանաչ եւ սպիտակ) բացայայտ կերպով խորադրու պատկեր կը պարզէ: Մանաւանդ ներքնամասը: Հո՛ս ալ կանաչ եւ սպիտակ մարմարին տիրապետութիւնը ակնյայտնի կը դառնայ: (Նկատելի իրողութիւն քաղաքի եւ շրջակայքի գրեթէ բոլոր սրբատեղիներուն մէջ):

Ցատակագիծով եռանաւ տեսք ունեցող տաճարը հանդիստ, վեհաշուք եւ, միաժամանակ, խստաշունչ դէմքով կը պատկերանայ: Կամարներու ցանց, սիւնայեց եւ հարուստ որմնանկար այսօրինակ մըթնոլորտ կը ստեղծեն: Խոհ ու խոկ առթող աղօթարան ստուգիւ:

Ցայտնօրէն խօսուն եւ աւանդական զարդարուն որմնանկարը՝ Սուրբին չարչարանքներն ու նահատակութիւնը պատկերացնող: Ըստ աւանդութեան՝ անլուր տանջանքներու կ՚ենթարկուի եւ կը գըլխատուի Հռոմի Դեկիոս կայսեր (249_51) հրամանաւ: Հոս կը գտնուի նաեւ Ս. Մինասի (Մինիաթօ) մէկ փոքր արձանիկը՝ գործ քանդակագործ Լուգա տելլա Ռոպպիայի: Նաեւ նահատակ Սուրբին մարմինը:

Կեդրոնական խորանին վերեւ կ՚երեւի բաւականաչափ տարածուն խճանկար մը (1297, յետագային՝ 1491_ին վերանորոգուած Ա. Պալդովինեդդի անուն արուեստագէտի մը ձեռօք): Կեդրոնը՝ գրեթէ աննկատելի գահի մը վրայ կորովի արտայայտութեամբ կը բազմի Աստուածորդին: Աջին՝ Տիրամայրը, սիրարկուի դիրքով ձեռքերը երկարած: Ձախին ալ՝ բիւզանդական տարազով մեր Սուրբը՝ Մինաս, արքայական թագն ի ձեռին, զայն Ամենակալին ընծայելու խոնարհ շարժումով: Եւ, ահա կողքի արձանագրութիւնը՝ լատիներէն, _

SAN MINIATUS REX ERMINIE

որ թարգմանի՝ Սուրբ Մինաս Թագաւոր Հայաստանի: Ի դէպ յար եւ նման խճանկար մը եւս կ՚երեւի տաճարի մուտքի ճակատին, քիչ վերեւն ալ քարակերտ հպարտ արծիւ մը:

Պարզ է, թէ այսօրինակ հաստատումի մը տուն տուող պատմական ճշգրիտ, կայուն տուեալ գոյութիւն չունի: Նոյնիսկ որեւէ անդրադարձ՝ աւանդականի տարազին տակ:

Արդարեւ, քաղաքի անցեալին, անոր պատմութեան, անթիւ կոթողներուն, հոն ծաղկած եւ ճառագայթած գեղեցիկ արուեստներուն հայող զունատիպ գիրք _ գրքոյկներուն մէջ, հայ արքայի _ արքայազունի մը ներկայութիւնը Ֆլորանս, խնդրական ձեւով կը յիշուի: Առ հասարակ կ՚արձանագրուի, թէ հովանաւոր Սուրբին մասին զանազան կարծիք կը տիրէ: Ըստ ոմանց Մինիաթօ (իմա՝ Մինաս) հայ արքայազուն մըն էր, ըստ այլոց՝ Ֆլորանսեան ազնուական մը, որ իբր անապատական, _ մենակեաց ճգնաւոր, _ ապրած է քարանձաւի մը մէջ, հոն ուր ներկայիս կը բարձրանայ եկեղեցին: Տեղ _ տեղ ալ հայ արքայազունին կողքին կը յիշատակուի սուրիացի (ասորի՞) քարոզիչ մը:

Այսպէս կամ այնպէս, Ֆլորանս, ինչպէս կը հաստատէր Ահարոնեան առենին (1901) «Իտալիոյ Աթէնք»ն է («Իտալիայում»), անկրկնելի եւ եզակի, քանի ծաղկուն օրրանն է եղած Վերածնունդի պերճ շարժումին, Արեւմտեան կողմն աշխարհի:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՎՐԱՑԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՋԱՒԱԽՔԻ ՀԱՅԵՐԸ ԹԻՖԼԻՍԻ ԱԿՆՈՑՈՎ

Վրաստանի հարաւ _ արեւելեան Ջաւախքի շրջանը որ հայաբնակ գօտի է, առենէ մը ի վեր լուրերու նիւթ կ՚ըլլայ կարգ մը մտահոգութիւններով. մտահոգութիւններ որոնք կը պատկանին տեղաբնակ Հայերուն եւ ուրիշներ, որոնց տէրը պաշտօնական Թիֆլիսն է: Առաջինները կարելի է ամփոփել երկու գըլխաւոր կէտով. մեսխէթ Թուրքերու վերադարձին հեռանկարով ու Վրաստանէն, յատկապէս այդ շրջանէն, ռուսական զօրքերու մեկնումով որ Թուրքիոյ սահմանակից այդ տարածքը գրեթէ անպաշտպան կը ձգէ, վրացեւթուրք յարաբերութիւններու մասնաւոր փայլ ստացած այս օրերուն: Ինչ կը վերաբերի երկրորդ խումբին, Թիֆլիսին վերաբերող մտահոգութիւններու, անոնց գլխաւորը երկրին մասնատումին վախն է եւ յաճախ Ղարաբաղի նախօրինակով, պատասխանատուի դերին մէջ կը ներկայացուին Ջաւախքի բնակիչ Հայերը: Վրացական մամուլին մէջ պարբերաբար կը յայտնուին գրութիւններ որոնք անջատողական նկրտումներով կ՚ամբաստանեն Ջաւախքցիները. նման արտայայտութիւններ կ՚ունենան պաշտօնական դէմքեր ալ: Այդ բոլորին հիմ կը ծառայէ շրջանի հայութեան արդար դժգոհութիւնը, տասնամեակներով վայելած անտարբերութենէն, անտիրութենէն:

Երեւանի «Ազգ» օրաթերթը (Մայիս 4) արձագանգ տուած է վրացական մամուլի նման էջի մը ուր Հայերը անջատողականութեամբ ամբաստանելու մղումը նոյնիսկ ԱՄԱԼԱյի մարտիկներ նշմարել կուտայ Ջաւախքի մէջ, երբ այդ կազմակերպութեան գործունէութիւնը դադրած է մօտ քսան տարիէ ի վեր:

Խնդրոյ առարկայ թերթը կը կոչուի «Առաւօտեան թերթ». Ապրիլ 27_ի թիւին այդ գրութիւնը կը սկսի Ղարաբաղի հակամարտութեան նշումով, առաջին տողէն անջատողականի պատկերով ներկայացնելու համար Հայը: Այդ հակամարտութեան արթնցուցած ազգային ինքնագիտակցութեան արդիւնք կը նկատուի Ջաւախք ժողովրդական շարժումը որուն իրական նպատակը, կ՚ըսուի թէ Վրաստանի հարաւին մէջ ինքնավարութիւն ձեռք ձգել, ապա միանալ է Հայաստանի: Շարժումը կը դրուի նաեւ Հ.Յ.Դ.ի ուղղութեան վրայ որուն հետ միշտ սերտ կապի մէջ է, ըստ նոյն աղբիւրին. իսկ Հ.Յ.Դ.ն՝ «կ՚երազէ վերականգնել Տիգրան Բ.ի օրուան Հայաստանը»:

Ըսելով հանդերձ թէ ընկերատնտեսական անտանելի վիճակը, շրջանին նկատմամբ անտարբերութիւնը անջատողական զգացումներու համար պարարտ հող եղած են, Հայերու անջատողականութեան ըմբռնումը կը տրուի 1991 թուականը. այդ տարին տեղացի զինուած Հայեր թոյլ չէին տուած որ նախագահ Գամսախուրդիայի նշանակած ներկայացուցիչը մտնէ Ջաւախք: Իսկ յետագային, Ջաւախքի եւ Մեսխեթի մէկ վարչական տարածքի մէջ միաւորումը դժգոհութեան նոր պատճառ եղաւ Հայերուն. անոնք ըսին թէ ատոր նպատակը շրջանի ժողովրդագրական պատկերը արհեստական կերպով փոխել էր, քանի որ Ջաւախքի մէջ ճնշող մեծամասնութիւնը Հայեր են:

Գրութեան հեղինակը մօտ տասը հազար գործօն անդամ կը վերագրէ Ջաւախք եւ վերջին տարիներուն կազմուած «Վիրք» քաղաքական միաւորումին: Կ՚ըսէ թէ ազդեցիկ է նաեւ Փարուեյր կազմակերպութիւնը որ կիսով զինուորական է: Անոր անդամները, ըստ «ականատեսներու վկայութեան», Ախալքալաքի ռուսական խարխուլ զինուորներուն հետ զօրավարժութիւններ կ՚ընեն. հոն է որ կ՚ենթադրուի թէ ԱՄԱԼԱյի մարտիկները իրենք զիրենք հանգիստ ու ապահով կը զգան Ջաւախքի մէջ:

Վրաստանի Պետական ապահովութեան նախարարը ըսած է թէ գիտեն Ջաւախքի Հայերը ահաբեկչութեան մղողներուն ինքնութիւնը: Ան մօտ ապագային բացայայտութիւններ հաւանական չի նկատեր: Բայց Խորհրդարանի ապահովութեան հարցերու յանձնաժողովին նախագահը համոզուած է որ ի հարկին Ռուսաստան կրնայ օգտագործել Ջաւախքի հայութեան

ՇԱԲԱԹԱՅԻՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԲԻՒԶԱՆԴ ԿՌԱՆԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Փասատինայի «Պէշիկթաշլեան» սրահին մէջ, Մայիս 2-5, տեղի ունեցած է Բիւզանդ Կռանեանի 60 գեղանկարներու ցուցադրութիւնը, իսկ Մայիս 5-ին նշուած է արուեստագէտին գրական-նկարչական գործունէութեան 70-ամեակը, կազմակերպութեամբ Թէքէեան Մշակ. Միութեան Լոս-Անճըլըսի մասնաճիւղին: Բացումը կատարած եւ հանդիսութիւնը վարած է Բարսեղ Գարթալեան: Օշին Քէշիշեան ներկայացուցած է Կռանեան մարդը եւ անդրադարձած անոր երկերուն այլազանութեան եւ փայլուն ժողովրդականութեան: Թորգոմ Փոսթաճեան ներկայացուցած է Կռանեանի կրթական գործունէութիւնը, Նիւ Եորքէն Լոս-Անճըլըս, նշելով անոր վաստակը «Ֆերահեան» եւ «Մեսրոպեան» վարժարաններու հիմնադրութեան մէջ: Գրիչ Դաւթեան տուած է յոբելեարին կենսագրականը: Բարսեղ Գարթալեան խօսած է Կռանեանի՝ Ամերիկայի մէջ ունեցած ազգային գործունէութեան մասին: Առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան գնահատանքի խօսք արտասանած է: Հուսկ՝ շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է 90-ամեայ յոբելեարը:

«ՆՈՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՕՐԱԹԵՐԹԻՆ 10-ԱՄԵԱԿԸ

Կլէնտէյլի «Անոյշ» ճաշարանին մէջ, Մայիս 4-ին, նշուած է «Նոր Հայաստան» օրաթերթին 10-ամեակը, որուն ներկայ եղած են 250 հոգի, այդ կարգին՝ Առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեան, Հայ կաթողիկէ համայնքի հովիւ Հ. Ռափայէլ Ծ. Վրդ. Մինասեան, Հայաստանի աւագ հիւպատոս Վալերի Մկրտումեան եւ Կլէնտէյլի քաղաքապետ Րաֆֆի Մանուկեան: Հանդիսութիւնը վարած է Բարսեղ Գարթալեան: Կարդացուած են Ամենայն Հայոց Հայրապետին օրհնութեան գիրը, ինչպէս նաեւ Գալիֆորնիոյ նահանգապետին եւ պետական պաշտօնատարներու գնահատական եւ շնորհաւորական գիրերը: Գնահատանքի խօսքերով հանդէս եկած են Վաչէ Արք., Հ. Ռափայէլ Մինասեան, Հայաստանի աւագ հիւպատոսը, որ կարդացած է նաեւ Հայաստանի Արտաքին նախարարին ողջոյնի գիրը եւ քաղաքապետը: Խմբագրութեան կողմէ խօսք առած է Մարտիրոս Վարդանեան: Շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է թերթին հրատարակիչ-խմբագիրը՝ Վահան Վահանեան: Գեղարուեստական բաժնին հանդէս եկած է Կլէնտէյլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ «Ս. Գրիգոր» քառեակը, որմէ ետք երեկոյթը խանդավառած է Անիս Հարմանտեան: Եղած են նուէրներ ի նպաստ թերթին բարգաւաճման:

ՏԻԿԻՆ ԷԼԷԱՆՈՐ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆԻ 90-ԱՄԵԱԿԸ

Փասատինայի Հ. Բ. Ը. Մ. Ալեք Մանուկեան Կեդրոնին մէջ, Ապրիլ 27-ին, նշուած է բարերարուհի Տիկին Էլէանոր Տիգրանեանի ծննդեան 90-ամեակը: Ներկայ եղած են 700 հոգի: Հանդիսութիւնը վարած են Լօրա Գույումճեան եւ Տիգրան Այթունեան: Չորս ենթախորագիրներէ կազմուած յայտագիրը ներկայացուցած է «Հայ կինը պատմութեան մէջ», «Հայ կինը որպէս դաստիարակ», «Հայ կինը աշխարհաքաղաքացի» եւ «Ցարդանքի տուրք», մասնակցութեամբ «Արշակ Տիգրանեան» վարժարանի աշակերտներուն, որոնք իրենց կենդանի պատկերներով, երգչախումբով եւ պարախումբով գեղարուեստական վայելք պարգեւած են ներկաներուն: Խօսք առած են մեծարեալին թոռնուհիները եւ երկու աղջիկները: Փակման խօսք արտասանած է «Արշակ Տիգրանեան» վարժարանին տնօրէնը՝ Վարդգէս Գուրունեան, նշելով որ այս ուրախ առիթով Տիկին Էլէանոր Տիգրանեան 90 հազար տոլար նուիրած է վարժարանին:

Այս, յարակից «Պօյաճեան» սրահին մէջ տրուած ընդունելութեան ընթացքին խօսք առած են դպրոցին հոգաբարձութեան ատենապետ Ճորճ Մանտոսեան եւ Հայաստանի աւագ հիւպատոս Վալերի Մկրտումեան:

Հ.Օ.Մ.-Ի ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԾ ՓԱՌԱՏՕՆԸ

Կլէնտէյլի «Սիվիք» Օտիթորիում» հանդիսասրահին մէջ, Մայիս 4-5-ին, տեղի ունեցած է Հ.Օ.Մ.-ի Շրջ. Վարչութեան կազմակերպած փառատօնը, որուն երկօրեայ այցելուներուն թիւը հասած է 10 հազարի: Մատուցուած են հայկական ճաշեր, ներկայացուած է հայկական աւանդական հարսանիք մը, կատարուած է տարազներու ցուցադրութիւն, հանդէս եկած են Միութեան շաբաթօրեայ վարժարանները եւ Համազգայինի պարախումբերը:

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ՝ «ՍԵՒ ԾՈՎՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ» ՆԻՒԹԻՆ ՇՈՒՐՋ

Լոս-Անճըլըսի Գալիֆորնիա համալսարանի «Տիքսըն» հանդիսասրահին մէջ, Մայիս 4-5-ին, տեղի ունեցած է համալսարանի Հայոց պատմութեան ամպիոնին կողմէ կազմակերպուած՝ պատմական Հայաստանի քաղաքներուն եւ նահանգներուն նուիրուած միջազգային գիտաժողովներու շարքէն 10-րդ գիտաժողովը, նուիրուած Սեւ Ծով-Պոնտոս շրջանի հայկական գաղութներուն: Գիտաժողովին մասնակցած են Արժանթինէն, Հայաստանէն, Վրաստանէն, Անգլիայէն, Ռուսիայէն եւ Միացեալ Նահանգներէն 20 գիտնականներ: Բացումը կատարած է համալսարանի Արդի Հայոց Պատմութեան ամպիոնի վարիչ փրոֆէսէօր Ռիչըրտ Յովհաննէսեան, շեշտելով Սեւ Ծովու շրջանի կարեւորութիւնը Հայոց պատմութեան մէջ, իբրեւ Հայաստանը արտաշխարհի բացող պատուհան: Առաջին օրուան զեկուցումներով ներկայացուած են Հայաստանի յարաբերութիւնները Սեւ Ծովու շրջանի հայկական գաղութներուն հետ, անցեալէն մինչեւ ԺԹ. դար: Երկրորդ օրուան զեկուցումները կեդրոնացած են ԺԹ. եւ Ի. դարերուն վրայ:

ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԺՊԻՏ

ԸՆԿ. ՓԱՆՁՈՒՆՈՒ ԱՆԿԻՒՆ

ԲՆԱՊԱՀԱԿԱՆ ԱՂԷՏ

Երեւանի բուսաբանական այգուց յայտնում են, որ այս իշխանաւորներին ծառ տնկելը հակացուցուած է, քանի որ մէկ ա՝ ինչին կպնում են, չորանում ա:

●

ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆԸ

Էս վարչապետի գլխուկը հէնց դըրուեց, միտքը ծռուեց:

●

ՍԱՄՈՒԷԼ ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ՄԱՅԻՍԻ 9-Ի ՈՒՂԵՐՁԸ

Ի՞նչ մնաց ինձ յաղթանակից՝ Շուշիի բերդ, ուրիշ ոչինչ:

●

Ի ՀԱԿԱԿՇԻՌ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ

Մամուլի ազգային ակումբից տեղեկացնում են, որ Սերժն այնքան լրատուամիջոց է պահում, որ նրան շնորհուելու է մամուլի բարեկամ կոչումը:

●

ԵՏ ՁԻ ՎԵՐՑՈՒՄ

Ասում են՝ ի պատասխան Երեւանում հնչող «Քոչարեա՛ն, hեռացի՛ր» պահանջների, Ղարաբաղից ստացուել է «Բայց ո՞ւր» Ղարաբաղցիների անհանդստացած պատասխանը:

անջատողական տրամադրութիւնները, ձնշում բանեցնելու համար Վրաստանի վրայ:

Գրութեան վերջին մասին մէջ նիւթ կ'ըլլայ զինուորական ուժերու համեմատութիւնը: Խորհրդային օրերու ռուսական զինուորական ուժին կէսը մնացած ըլլալով հանդերձ Վրաստանի մէջ, եղածն ալ բաւարար կը նկատուի երկրին ամբողջականութիւնը փրկելու: Յետոյ կ'ըսուի թէ Հայաստանի բանակը վրացականէն չափազանց հզօր է, ուրկէ՝ հետեւութիւնը թէ Երեւան դժուար որ անտարբեր մնայ Ջաւախքի զարգացումներուն ի տես:

Յօդուածագիրը լաւատեղեակ է Հայաստանի զինուորական պիւտճէներուն ալ. կ'ըսէ թէ 1999-ի 79 միլիոն տոլարնոց պիւտճէն 2001-ին հասած է 102 միլիոնի: Իսկ վրացականը 2001-ին եղած 17 միլիոն տոլար: Ասկէ զատ, ուշագրաւ կը գտնուի հայկական բանակին սպառազինումն ալ: Ասոր քով, կ'ըսուի թէ Թիֆլիս լուրջ անկայունութիւններ ունի կառուցելիք կասպեան խողովակաշարներէն որոնք Վրաստանէն պիտի անցնին: Սակայն, կ'ըսէ յօդուածագիրը, 17 միլիոն տոլարի զինուորական պիւտճէով, Վրաստան չափազանց դժուարութեամբ կը պաշտպանէ թէ՛ խողովակաշարերուն ապահովութիւնը, թէ իր տարածքային ամբողջականութիւնը:

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԳ.

ՓԱԽՈՒՍՏ

Ապառաժին մէջ պահուած գանձը, սակայն, մղձաւանջ մը եղած էր ինծի: Կ'ուզէի տիրանալ անոր, բայց ինչպէ՞ս: Ռաս էլ Այն երթալ անկարելի էր: Երթալ-գալու համար երեք օր պէտք էր, եւ ես կիրակի օրերն անգամ ստիպուած էի ըսպային քով գտնուիլ: Եւ ահա՛, օր մը, սպան ինծի կանչեց եւ ըսաւ. «-Պատրաստուէ՛, պիտի մեկնինք: -Արդեօք հոսկէ ո՞ւր պիտի երթանք, -հարցուցի: -Ռաս էլ Այն, -պատասխանեց»: Ուրախութիւնս չափ ու սահման չունէր, եթէ փախնայի, սպային ձիոն պիտի փախցնէի ու համբուրէի գինքը: Հետեւեալ առտու կանուխ մտանք շոգեկառք եւ ութ ժամ ետքը հասանք Ռաս էլ Այնի կայարանը: Մեր բնակութեան վայրը միշտ կայարանին մօտիկն էր, ուր գէշ-աղէկ՝ տեղաւորուեցանք: Պահուած գանձին մօտեցած էի: Բայց ինչպէ՞ս ձեռք անցընել:

– Քանի որ կէս ժամուան հեռաւորութիւն ունէր այդ ապառաժը, կարծեմ ժամանակ կրնայի գտնել, գոնէ գիշեր ատեն, երթալ թիթեղը փնտռելու, – դիտել տուաւ Տրդատ:

– Ցայտնի է, որ իրականութեան վրայ գաղափար չունիս, ինչպէ՞ս կրնայի Արաբներուն մէջ, միս-մինակ, երթալ այդ տեսակ փնտռտուք մը ընել, դեռ կէս ճամբան չհասած՝ գիս մօրէ մերկ պիտի կողոպտէին:

– Ուրեմն ի՞նչ ըրիր:

– Երկար մտածելէ ետքը որոշեցի մեծ զոհողութիւն մը ընել:

– Ի՞նչ զոհողութիւն:

– Գանձը բաժնել ուրիշ երկու հոգիի հետ, որոնց աջակցութեան անհրաժեշտ պէտք ունէի:

– Ո՞վ էին այդ երկու անձերը:

– Երկու գերմանացի զինուորներ, որոնց հետ շուտով բարեկամութիւն հաստատած էի: Ձերկարեմ, օր մը խնդիրը իրենց բացատրեցի... կ'երեւակայես իրենց խանդավառութիւնը: Հետեւեալ օրն իսկ երեքս մէկ գացինք նշանակուած տեղը եւ առանց մեծ դժուարութեան գըտանք թիթեղը: Հո՛ն իսկ բաժնեցինք ոսկիները: Ամէն մէկերնուս 4500 ոսկի ինկաւ...

– Այդ ի՛նչ բախտ, – գոչեց Տրդատ:

– Իրաւցընէ ճշմարիտ բախտ մը, – ըսաւ Վահան:

– Ի՞նչ ըրիր, տեսնենք, դրամը:

– Սպասէ՛ ու մտիկ ըրէ՛: Վերադարձանք մեր տեղը, եւ շարունակեցի գործս, մինչեւ որ օր մըն ալ կրկին վերադարձանք Հալէպ: Ամիս մը ետքը գերմանացի սպան նոր պաշտօնով Գոնիա կ'երթար, ընկերացայ իրեն: Քիչ յետոյ նոր հրաման մը ստացաւ Պոլիս դառնալու համար: «-Ձեզ ալ միասին պիտի տանիմ, -ըսաւ: Շատ շնորհակալ եմ, -պատասխանեցի»: Բայց վերջին պահուն ոստիկանութիւնը եւ կառավարութիւնը միջամըտեցին եւ թոյլ չտուին, ըսելով, որ աքսորականներուն բացարձակապէս արգիլուած է Պոլիս երթալ, եւ թէ առ առաւելն՝ Գոնիա կրնայի մնալ: Գերմանացին պընդեց, բայց անօգուտ: Վերջապէս հեռացաւ Պոլիս, իր մեծաւորներուն եւ հրաման ստացաւ, որ խնդիր չի յարուցանէ ինծի համար: Ճար չի կար, պէտք էր համակերպիլ: Սպան մեկնեցաւ, եւ ես մնացի Գոնիա: Բայց դրամ ունէի, ու բան մը հոգս չէր: Շնորհիւ պախշիշներու, կաշառքներու եւ զանազան նուէրներու յաջողեցայ շոգեկառք մտնել եւ գալ Պոլիս, ուր կը գտնուիմ երկու օրէ ի վեր:

– Ո՞ւր կը բնակիս այստեղ, – հարցուց Տրդատ:

– Հոս՝ մօտերը, աւստրիացիի մը տունը սենեակ վարձած եմ, շատ ապահով է բնակած տեղս:

– Երանի՜ քեզի, – ըսաւ Տրդատ, – ես ամէն վայրկեան փուշի վրայ եմ:

– Իրա՞ւ կ'ըսես:

– Հապա, չես գիտեր, թէ ի՛նչ կացութեան մէջ կը գտնուիմ:

– Բայց պատմէ՛, տեսնենք, ես իմ պատմութիւնս ըրի քեզի, այժմ կարգը քուկդ է:

– Կը նախընտրեմ, որ քու սենեակդ երթանք ու հոն ազատօրէն խօսինք:

– Ասկէ դիւրին բան չի կայ:

Երկու երիտասարդները իրենց հաշիւը մաքրեցին եւ գինետունէն դուրս ելան:

Ինչպէս Վահան ըսած էր, իր բնակած տունը շատ մօտերն էր, եւ երկու վայրկեան ետքը հասան հոն:

Անգամ մը, որ տեղաւորուեցան բազմոցին վրայ, Տրդատ մանրամասնօրէն պատմեց այն ամէնը, զոր մեր ընթերցողները շատ լաւ գիտեն արդէն:

– Դուն այլեւս պէտք չէ, որ վերադառնաս այդ տունը, – վճռեց Վահան, երբ ամէն բան իմացաւ:

– Բայց ո՞ւր կ'ուզես, որ մնամ, դեռ յարմար տեղ մը չեմ կրցած գտնել:

– Այստեղ կը մնաս...

Տրդատ աչքը պտըտցուց սենեակին չորս կողմը, անոր ճոխ ու թանկագին կարասիները նկատեց եւ ըսաւ.

– Այսպիսի տան մը մէջ սենեակ վարձելը շատ սուղի կը նստի ինծի:

– Վարձքի մասին բնաւ մի՛ մտածեր, ես պիտի վճարեմ ինչ որ պէտք է:

– Բայց ատիկա չափազանց է...

– Պարապ խօսք մտիկ չեմ ըներ... ըսի քեզի, որ հարուստ եմ հիմա:

– Իրա՛ւ է, բայց վերջապէս...

– Ընկերներու մէջ դրամի մասին վիճիլը ամօթ է... իմ դրամս քուկդ ալ է:

– Լաւ ուրեմն, կ'ընդունիմ առաջարկդ, – ըսաւ Տրդատ:

– Դուն քիչ մը սպասէ հոս:

Եւ Վահան պահ մը աներեւոյթ եղաւ: Քիչ յետոյ վերադարձաւ եւ յայտարարեց.

– Ամէն բան կարգադրեցի, վերի յարկը պարապ սենեակ մը կայ եղեր, այս գիշերուընէ սկսած քու տրամադրութեանդ ներքեւ է. գիտցած ըլլաս, որ ճաշն ալ այստեղ պիտի ընենք. արդէն երկար ատեն պիտի չմնանք այստեղ:

– Ո՞ւր պիտի երթանք:

– Ո՞ւր կ'ուզես, որ երթանք. արտասահման, այս անիծեալ տեղերէն հեռու:

– Բայց միջո՞ցը:

– Դրամը ամէն բան կը դիւրացնէ:

– Ատոր կը հաւատամ:

– Ուրեմն գնա՛ սենեակդ, հանգիստ քնացիր:

(Շար. 224)

(Շար· Ա· էջէն)

նիւթերէն եղած է Ղարաբաղը: Իրանի Արտաքին գործերու նախարարը խօսելով այդ նիւթին քննարկումին մասին, ըսած է· «Իրան կը ճանչնայ Ազրպէյճանի տարածքային ամբողջականութիւնը եւ մենք լուրջ ջանք կը գործադրենք հարցին լուծումին նպաստելու համար»:

ՔԱՇԱԹԱՂԻ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒՄԻՆ 10–ԱՄԵԱԿԸ

Ղարաբաղի Քաշաթաղի շրջանին ազատագրումին տասնամեակը նշուած է: Այդ առթիւ և վերաբնակեցումը խրախուսող ջանքերուն համար, Հայաստանի վարչապետին որոշումով շնորհակալութեան գիրերու արժանացած են վարչակազմի ղեկավարի առաջին տեղակալը Գ· Քոսակեան, գլխաւոր բժիշկ Արցախ Բունիաթեան, ապահովութեան բաժնին պետ Մ· Մանուկեան, Ծիծեռնավանքի գիւղապետ Հ· Յարութիւնեան եւ «Ազապէ» բարեսիրական կազմակերպութեան Քաշաթաղի մասնաճիւղի տնօրէնը Ն· Մելքոնեան:

112 ԸՆՏԱՆԻՔԻ ՆՈՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆ

Մայիս 17_ին Երեւանի Ս· Վըրացեան փողոցին նորակառոյց շէնքերուն բնակիչ դարձած է 112 ընտանիք: Հանդիսութեան ներկայ գըտնուած են նախագահ Ռ· Քոչարեան եւ Երեւանի քաղաքապետ Ռ· Նազարեան: Շէնքերը կառուցուած են պետական պիւտճէէն մօտ 550 միլիոն դրամի յատկացումով եւ երկրաշարժի դէմ կայունութեան յատկանիշով:

ՌՈՒԲԷՆ ՏԷՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ 120–ԱՄԵԱԿԸ

Մայիս 20_ին Երեւանի Մոսկուա շարժանկարի սրահին մէջ նշուած է յեղափոխական գործիչ Ռ· Տէր Մինասեանի 120_ամեակը, կազմակերպութեամբ Հ·Յ·Դ·ի: Ելոյթ ունեցողները ներկայացուցած են անոր գործունէութիւնը, ռազմագիտական վաստակը, թողած հատորները: Երեկոյթը ունեցած է գեղարուեստական բաժին մըն ալ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄՆ–ու սպասարկութիւնները, Էֆ – Պի – Այ եւ այլ, նոր ահազանգ հնչեցուցին շաբաթավերջին, յայտարարելով թէ Ալ–Քաիտան նոր յարձակումներու պիտի ձեռնարկէ շաբաթէ մը, ամիսէ մը, տարիէ մը, ըստ վերջին տեղեկութիւններուն: Այս յայտնութիւնը, տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը, կը հրապարակուի ճիշդ ու ճիշդ 24 ժամ յետոյ այն միւս լրատուութենէն, որ շատ նեղ կացութեան մատնած էր Պուշն ու Սպիտակ Տունը: Արդարեւ, մամուլը հաշիւ կը պահանջէր Պուշէն, հիմնուած այն լուրին վրայ, ըստ որուն 2001 Օգոստոսին Պուշի տեղեկացուցած էին թէ յարձակում պիտի գործուի ու Սպիտակ Տունը ոչինչ ըրած է: Այս անգամ կ'ըսուի նաեւ թէ նոր յարձակումները շատ աւելի ծանրակշիռ բնոյթ պիտի ունենան քան Սեպտ· 11–ի ոճրափորձերը: Միւս կողմէ, նոր տեսերիզ մը երեւան եկած է, ուր Պէն – Լատէն նոր սպառնալիքներ կ'ընէ ԱՄՆ–ու եւ Իսրայէլի զինակից Պետութիւններուն ալ: Զի ճշդուիր տեսերիզին թուականը, ըստ ոմանց 2002 Մարտ է, ըստ ուրիշներու 2001 Դեկտեմբեր:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ երեսփոխանական ընտրութեան համար (Յունիս 9 եւ 16) թեկնածուներու ցանկը փակուեցաւ Մայիս 18_ին: Ազգ· Ժողովի 577 աթոռներուն թեկնածուներու թիւը 8424 է, ինչ որ աննախընթաց է եւ 32%–ի յաւելում մը կ'արձանագրէ 1997–ի բաղդատմամբ: Նախագահական ընտրութեան ողբալի փորձառութիւնը պատճառ է որ հարցախոյզերու հաստատութիւնները խոհեմ ըլլան, այնուամենայնիւ, Մայիս 21–ին Իփսոս – Ֆիկառօ – Եւրոպա 1 հարցախոյզի մը համաձայն, աջը կը յաղթէ ձայներու 40%–ով ընդդէմ 37–%ի ձախին:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ, թակարդ կառքի մը միջոցաւ սպաննուած է Պաղեստինի Ազատագրութեան Ժողովրդական Ճակատի ղեկավարին զաւակը՝ Ահմատ Ժիպրիլ, ինչ որ ըստ կազմակերպութեան Մոսատի (Իսրայէլի գաղտնի սպասարկութիւն) գործն է: Կառքին մէջ երկու քիլօ պայթուցիկ դրուած էր: Ահմատ Ժիպրիլ հօրը հաւանական յաջորդը կը նկատուէր:

ՇԱՐՈՆ չորս նախարարներ պաշտօնանկ ըրաւ, Շաս կուսակցութեան (ծայրայեղ կրօնական) հինգ նախարարներուն վրայ: Անոնք դէմ քուէարկած էին կառավարութեան ներկայացուցած տնտեսական ծրագրին: Հինգերորդ նախարարն ալ հրաժարեցաւ: Ծրագիրը կը ձգտէր պիւտճէին բացը նուազեցնելու: Միւս կողմէ, նոր ոճրափորձեր գործուած են: Մայիս 20–ին, քամիքազ մը ահաբեկչական նոր արարք մը գործած է Աֆուլա, երեք Իսրայէլացիներ մեռած են:

Տէր եւ Տիկին Ժագ Մեսթուճեան, զաւակները եւ թոռնիկները,

Պր· Ժագ Մինասեան,

ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ _ մօր, նանիին եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Յովհաննէսեան)

մահը, որ պատահեցաւ Մայիս 17_ին, 90 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Մայիս 23, ժամը 14·45_ին Փարիզի Ս· Յովհաննէս _ Մկրտիչ Եկեղեցին՝

15. rue Jean-Goujon, Paris 8e

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Սէն – Թ'Ուէնի գերեզմանատունը:

ՈՐԵՒԷ ՄԱՀԱԶԴ ՂՐԿՈՒԱԾ ԶԸԼԼԱԼՈՎ, ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՆԵՐԿԱՅՍ ԻԲՐԵՒ ԱՅԴ ՆԿԱՏԵԼ:

«ՅԱՌԱՋ»· _ Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Ժագ Մեսթուճեանի, զաւակներուն եւ Պր· Ժագ Մինասեանի:

ՀԲԸՄ _ ՓԱՐԻԶ

Թատերական երեկոյթ

(Տասներորդ աշխատանքի տարեշրջան)

«ԱՀԱԶԱՆԳ» Թատերական խումբը կը ներկայացնէ

ԿԵԱՆՔԻ ԷՋԵՐ

Կատարելապէս անկատար
Մ· Պասմաճեան

Պատանեկան Թատերական խումբը կը ներկայացնէ
Յ· Պարոնեանէն տեսարաններ

Մայիս 25, ժամը 20·30
Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոն
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Մուտք՝ 10 Եւրո / զեղչեալ՝ 5 Եւրո

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

Nous avons le plaisir
de vous inviter à la 1ère présentation
en région parisienne
du

« DICTIONNAIRE
DE LA CAUSE
ARMENIENNE »

par ARA KRIKORIAN

le **Vendredi 24 mai à 20h45**

Soirée organisée en association avec la FRA Daschnaktsoutioun, la CBAF et le NOR SEROUND d'Alfortville

Présentation — Dédicaces — Signatures
Cocktail en fin de soirée

M.C.A. partenaire du Bureau
des Action Culturelles de la Ville
vous convie

«au Festival Jazz for Ville»
du 25 mai au 1er juin

une programmation intéressante dont :

HARRY TAVITIAN en concert
«Le plus intéressant jazzman contemporain roumain»
(*International Herald Tribune*)
le **Vendredi 31 mai à 20h30**
Théâtre Studio, 16 rue M. Berthelot, Alfortville

Renseignements, réservations, vente de billets :

— B.A.C. : 01. 58. 73. 29. 18
— M.C.A. : 01. 43. 76. 55. 89

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Պր· Նիքոլա Ալթունեանէ 150 Եւրօ:

A l'initiative de
l'Union Générale Arménienne
de Bienfaisance
Comité de Marseille

PROJECTION DU FILM

**LE MARSEILLE
DES ARMENIENS**

réalisé par Edouard SARXIAN

au Cinéma **«César»**
(métro Castellane - Marseille)
Lundi 27 mai à 19 heures 45

MARSEILLE

**L'UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE**

avec le concours de
L'INSTITUT SAYABALIAN

organise une

RENCONTRE
avec
BERDJ ZEYTOUNTSIAN

*Ecrivain, dramaturge,
analyste politique
Ancien Ministre de la Culture
d'Arménie*

Il signera son roman

**« L'HOMME
LE PLUS TRISTE »**

paru en français
aux Editions Parenthèses à Marseille

et traduit par
le **Prof. DER-MERGUERIAN**

le Jeudi 23 mai à 20 heures 30

327, Boulevard Michelet,
13009 Marseille

Le
CENTRE CULTUREL SAINT-MESROB
et l'A. C. A. M.
présentent, à l'occasion
de son passage à Paris
Mme Sevda SEVAN
écrivain et ambassadrice d'Arménie en Bulgarie

en présence de son éditeur
en langue française
M. ERIC NAULLEAU

le **Dimanche 26 mai à 18h**

au Centre Culturel Saint-Mesrob
10 bis, rue Thouin, Paris 5e

Vente et dédicace
de son dernier roman :
« QUELQUE PART
DANS LES BALKANS »

Métro: Cardinal Lemoine / Monge

Entrée libre — **Cocktail**

MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS

Admissions pour l'année universitaire 2002-2003

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՅԱՏԿԱՑՈՒԱԾ ԲԱՑԱՌԻԿ ՎԱՅՐ ՄԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Vous êtes Arménien(ne) ?
Vous désirez poursuivre vos études universitaires à Paris ?

La Maison des Etudiants Arméniens de la Cité Internationale Universitaire de Paris (C.I.U.P.) peut vous accueillir. Vous y trouverez un hébergement en plein Paris dans un cadre agréable, des rencontres avec d'autres Arméniens originaires du monde entier, un environnement européen et international propice aux échanges intellectuels et artistiques. **Les dossiers de candidature doivent être déposés au plus tard le 28 juin pour la Commission d'admission de juillet et le 30 août pour la Commission d'admission de septembre.** L'hébergement s'effectue du 1er octobre au 30 juin. La Maison des Etudiants Arméniens accueille également des chercheurs, enseignants-chercheurs et des stagiaires. Les mois d'été, de juillet à septembre, elle héberge dans la limite des places disponibles les visiteurs universitaires de passage.

Փարիզի Միջազգային Ուսանողական Ոստանի Հայ Ուսանողներու Տունը կ'ընդունի ամէն տարի Հոկտեմբերէն մինչեւ Յունիս հայ երիտասարդներ որոնք բարձրագոյն ուսումներու (maîtrise, DEA, Doctorat) կը հետեւին Փարիզեան համալսարանի մը մէջ: Թեկնածութիւնները պէտք է հասնին Յունիս 28–էն առաջ քննիչ յանձնախումբի առաջին նիստին համար, իսկ երկրորդ նիստին համար՝ Օգոստոս 30–էն առաջ: Հայ Ուսանողներու Տունը կ'ընդունի նաեւ համալսարանականներ, դասատուներ եւ այցելուներ ամառնային ամիսներուն: Հայ Ուսանողներու Տունը մաս կը կազմէ Միջազգային Ուսանողական Ոստանին ուր, պարտէզներով շրջապատուած 37 տուներու մէջ, կ'ապրին զանազան երկիրներէ եկած մօտ 5500 ուսանողներ: Ոստանը ունի նաեւ իր յատուկ գրադարանը, լողարանը, մարզադաշտը, ճաշարանը եւ թատրոնը: Հայ Ուսանողներու Տունը կը գտնուի Փարիզի կեդրոնէն եւ Սորպոն համալսարանէն ոչ շատ հեռու (RER Cité Universitaire, Métro Porte d'Orléans):

Pour recevoir un dossier de candidature :
Maison des Etudiants Arméniens — Fondation Marie Nubar
Mme Dzovinar Kévonian, Directrice /
Տիկին Ծովինար Գեւոնեան, Տնօրէնուհի
57, boulevard Jourdan,
75690 Paris cedex 14 — France
Tél.: 01 44 16 10 60 - Fax: 01 44 16 10 61
e-mail: maison.armenie.ciup@free.fr
Pour visiter le site : www.ciup.fr

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 23
JEUDI
23 MAI
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·431 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 77e ANNEE — N° 20·431

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 21)

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԵՐԵՒԱՆ – ՄՈՍԿՈՒԱ – ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ԿԱՄՈՒՐՋԷՆ

Մայիս 20-ին, նախագահ Ռ. Քոչարեան երկարօրէն արտայայտուած է Երեւան – Մոսկուա – Լոս Անճըլըս հեռատեսիլի կամուրջով, որ տեղի ունեցած է որպէս նախապատրաստութիւն Հայաստան – Սփիւռք Բ. խորհրդաժողովին։ Նիւթ եղած են երկքաղաքացիութիւնը, արտաքին ներդրումները, ՕԹԱՆ-ի, Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւնները, եւայլն։

Նախագահը թեր արտայայտուած է երկքաղաքացիութեան, ըսելով որ գոյն արգիլող յօդուածը Սահմանադրութենէն հանելէ ետք կարելի է օրէնքով փորձել կարգադրել հարցը։ Շեշտած է թէ Սփիւռք ունեցող պետութիւն մը իրաւունք չունի նման արգելք դնելու։ Իր կարծիքով, ներկայի Սահմանադրութեան այդ արգելքը ջնջող բարեփոխուած տարբերակը հանրաքուէի կը դրուի յաջորդ տարուան գարնան, խորհրդարանական ընտրութեան հետ։

Ռ. Քոչարեան խօսելով ներդրումներու կարեւորութեան մասին, ըսած է թէ այդ մարզին մէջ տրամադրութիւնները քաջալերող բարենպաստ պայմաններ ստեղծուած են եւ աւելի դիւրացած է գործարքը։

Խօսելով արտաքին յարաբերութիւններու մասին, նախագահը նիւթ ըրած է ՕԹԱՆ-ի հետ կապերը, շրջանին մէջ ամերիկեան ուժերու ներկայութիւնը եւլն.։ Հայաստան կը ձգտի յարաբերութիւններ մշակել միջազգային բոլոր կազմակերպութիւններուն և անոնց կարգին ՕԹԱՆ-ի հետ, ըսած է Ռ. Քոչարեան։ Ինչ կը վերաբերի Վրաստանի մէջ ԱՄՆ-ու զինուորական ուժերու ներկայութեան, ատիկա վտանգ չի ներկայացներ Հայաստանի, քանի որ ԱՄՆ Հայաստանի բարեկամ երկիր է եւ անոր հետ յարաբերութիւնները զարգացումի ուժականութիւն ունին։Բայց նոյնը չէ Թուրքիոյ պարագան, որուն ռազմական ներկայութիւնը շրջանին մէջ մտահոգիչ է, քանի որ հայեւթուրք յարաբերութիւններու հարցերը կարգաւորուած չեն։

ՊՈԼԻՍ – ԵՐԵՒԱՆ ԹՌԻՉՔԻՆ ՄԻՋԱԴԷՊԸ

Մեր երեւանեան պաշտօնակիցը «Ազգ» Մայիս 22-ի իր թիւին մէջ կ՚արձագանգէ կարգ մը ճամբորդներու դժգոհութեան, որոնք նախորդ իրիկունը հեռաձայնելով թերթին խմբագրութեան, իրենց ցասումը արտայայտած են։ Արդարեւ, ըստ անոնց վկայութեան, հայկական «Արմաւիա» ընկերութիւնը հակառակ Հայաստան – ըՍփիւռք խորհրդաժողովին պատճառով ճամբորդներու մեծ թիւին, Երեւան – Պոլիս – Երեւան թռիչքին համար փոքր օդանաւ մը տրամադրած է. Պոլիս, ճամբորդներէն 14 հոգի, տոմսերը ի ձեռին մինուճար մնացած են։ Ստեղծուած իրարանցումին միջամտած է Թրքական ոստիկանութիւնը. տեղ չունեցողներէն կին մըն ալ սրտի տագնապ ունեցած է։

Մամուլը «ԱՐԱՐԱՏ»ի մասին

«LIBERATION»

(21 mai)

Տիտիէ Փէրոնի առաջին նշումը յուսախաբութեան մօտ զգացում մըն է. չէ գտած Եղոյեանի առաջին գործերուն մէջ յայտնուած ստեղծագործական մակարդակը։ Առաջին տեսարաններէն իսկ կը պակսի, կ՚ըսէ բնական ընթացքը եւ ֆիլմը կը վերածուի թեմաներու վրայ բծախնդիր աշխատութեան մը։ Համառօտակի ամփոփելով նիւթը, քննադատը կ՚ըսէ թէ Հայերու ցեղասպանութիւնը բնական է որ պէտք է պատմուի, յիշեցումի նիւթ ըլլայ, Թուրք կառավարութեան ուրացումը պէտք է դատապարտուի, բայց որեւէ՞ գնով։

«LE MONDE»

(22 mai)

ATOM EGOYAN REBAT LES CARTES DU GENOCIDE ARMENIEN

Թերթին աշխատակիցը՝ Ժան – Միշէլ Ֆրոտոն խօսելէ ետք Ա. Եղոյեանի մասին, կ՚անդրադառնայ ֆիլմին, որու համար կ՚ըսէ թէ ցեղասպանութեան մասին ֆիլմ մը չէ, այլ ցեղասպանութեան յիշողութեան մասին։ Կը պատմէ բեմանիւթը, ընդհանուր ձեւով գնահատական տողերով կ՚արտայայտուի, կը գրուատէ Արսինէ Խանճեանի, Շ. Ազնաւուրի խաղարկութիւնը։

Առանձին բաժնի մը մէջ, որ խորագրուած է՝ «Վկայութիւն մը տխեղերական կոչումով», կը յիշուին Եղոյեանի շարժանկարային անցեալ յաջողութիւնները ու կ՚արձագանգուի մամուլի աւուլխին։ Այդ առթիւ, Եղոյեան շեշտած է «Արարատ» ֆիլմին կարեւորութիւնը Հայերու ցեղասպանութեան պատմութեան ճանաչման համար լայն հասարակութեան մը կողմէ։ Արտադրիչը, Ռոպէր Լանթոս, իր կողմէ, ընդգծած է.– «Անկարելի է սրբագրել այս ողբերգութիւնները ցորչափ պատասխանատուները չեն ընդունիր իրենց պատասխանատուութիւնը»։ Ասուլիսին ներկայ Թուրք լրագրողները, կարգ մը վերապահութիւններով բովանդակութեան մասին, շեշտած են ֆիլմը Թուրքիա ծանօթացնելու անհրաժեշտութիւնը։ Ազնաւուր յայտարարած է թէ ատելութեան մէջ մեծցած չէ։ Թուրքիոյ 1915-ի կառավարութիւնն է որ որոշեց բնաջնջել հայ բնակչութիւնը։ Կառավարութիւններուն կ՚իյնայ պատմութեան նայիլ դիմացէն։

Այլ էջ մը խորագրուած է.–

AZNAVOUR, L'ARMENIEN DES ARMENIENS

Ենթախորագրին մէջ կ՚ըսուի.– Երգիչն ու դերասանը, Աթոմ Եղոյեանի «Արարատ»ին մէջ կը մարմնաւորէ բեմադիր մը որ ֆիլմ մը կը դարձնէ 1915-ի ցեղասպանութեան մասին։

Կը հետեւի երկար գրութիւն մը, ուր լայնօրէն կ՚արտայայտուի Ազնաւուր։ Ան կ՚ըսէ թէ երեք անգամ Հայու դեր ստանձնած է ֆիլմերու մէջ (Թրիւֆօ, Շապրոլ, Եղոյեան)։ Կը շեշտէ թէ Թուրքիա պէտք է ճանչնայ ցեղասպանութիւնը, Թուրք երիտասարդ սերունդը չի կրնար տեւականօրէն այդ արատը կրել, հարկ է ըլլալ։ Ազնաւուր կը պատմէ իր ծնողքին ժամանումը, իր յիշատակները, Իվ Մոնթանի հայերէն խօսիլը, կը խօսի Ֆրանսայի ընտրութիւններուն մասին, Ֆրանսահայերու յաջողութիւններուն, եւլն.։

ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թուրք մամուլը քանիցս անդրադարձած էր «Արարատ»ի պատրաստութեան փուլերուն։ Ֆիլմին ցուցադրութեան յաջորդ օրն իսկ, ամէնէն լայն տեղը տուած էր «Հիւրրիյէթ»ը, անոր թղթակիցը Գաննի մէջ հանդիպած ըլլալով Աթոմ Եղոյեանի, կնոջը Արսինէ Խանճեանի ու Պոլսոյ «Ակօս» թերթի խմբագիր Հրանդ Տինքի։ Գրութիւնն ալ գլխաւորաբար նիւթ կ՚ընէ այս վերջինին հակազդեցութիւնները։

Հ. Տինք հարց տուած է Եղոյեանի. «Ի՞նչպէս կրնաք նման ժապաւէն մը պատրաստել։ Այս ֆիլմը հայեւթուրք յարաբերութիւններու ապագային ոչ մէկ օգուտ կրնայ ունենալ»։ Կը հասկցուի թէ հակազդեցութեան պատճառը այն բիրտ տեսարաններն են ուր Թուրք զինուորներու վայրագութիւնները ցոյց կը տրուին։ Եղոյեան պատասխանելով թէ այդ տեսարանները ընդամէնը հազիւ 2 վայրկեան կը տեւեն, ըսած է թէ գործը դատելու համար հարկ է ամբողջութիւնը նկատի առնել։

Ըստ Թուրք լրագրողին, Հ. Տինքի արժեւորումները մէկդի ձգած են ֆիլմին արուեստի գործի յատկանիշը ու զայն նկատի կ՚ունենան որպէս քաղաքական ազդակ։ Ան հայեւթուրք յարաբերութիւններու տեսակէտէն վերջին ծայր վնասակար նկատած է «Արարատ»ը, ըսելով որ այդ տեսարաններով անկարելի է անոր Թուրքիոյ մէջ ցուցադրութիւնը։

Ա. Եղոյեան բացատրած է թէ ինք ջանացած է իրականութիւն մը շարժանկարի նիւթ ընել, թէ ֆիլմը քաղաքական կամ դատախազական կոչում չունի, արուեստի գործ է։ Ան ըսած է. «Ամբողջութեան մէջ երկու վայրկեանէն իսկ նուազ տեսարաններով ֆիլմ մը չի դատուիր։ Եթէ դատուի, վճիռը միայն դատողներուն կը վերաբերի։ Հարկ է նկատի ունենալ ամբողջութեամբ փոխանցուած պատգամը։ Ես երբ աշխատութեան ձեռնարկեցի, հաշուի չառի թէ Թուրքերը կը դիտեն, կամ ոչ։ Ով որ կ՚ուզէ կը դիտէ, չուզողը չի դիտեր»։

Նոյն էջին վրայ տրուած է երկու Թուրք քննադատի կարծիքն ալ. երկուքն ալ չեն հաւնած ժապաւէնը։ Աւելորդ է ըսելը թէ անոնց դատումներն ալ կը հիմնուին վայրագութեան տեսարաններուն վրայ, որոնք «չեն ծառայեր» եղեր հայեւթուրք բարեկամութեան...։

Գ. ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՍԵՑՈՒԱԾ

Վարչապետի վերահսկողական ծառայութեան նախկին պետ, վարչապետի խորհրդական Գագիկ Պօղոսեանի սպանութեան քրէական գործի նախաքննութիւնը կասեցուած է։ ՀՀ Գլխաւոր դատախազութենէն տրուած բացատրութիւնը այն է որ յանցագործութիւնը կատարող անձին անյայտ ըլլալը պատճառ է այս որոշումին։ Գ. Պօղոսեան 2001 Սեպտ. 11-ին իր բնակարանին առջեւ զոհ գացած էր ոճրակի պայթումի մը։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՊԻՆ ՊԱՔՈՒ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂ

Պապը իր 96-րդ ճամբորդութեան կը ձեռնարկէր Մայիս 22-ին եւ նոյն իրիկունը պէտք է ժամանէր Բաքու։ Ատրպէյճանի եօթը միլիոն բնակիչներուն մէջ, միայն 150 կաթողիկէներ կան։ Տեղւոյն միակ մատրան հոգեւոր հովիւը՝ Հ. Ժօզէֆ – Տանիէլ Փրաւտա, ծագումով սլովաք, չի ծածկեր որ Պապին Հայաստան այցելութիւնը, անցեալ Սեպտեմբերին, իսկական պայթակղութիւն մը ստեղծած էր երկրին մէջ, քանի «անյիշելի ժամանակներէ ի վեր պայքարի մէջ են իրենց հայ դրացիներուն հետ» («Ֆիկարօ», Մայիս 22)։ Հ. Փրաւտա կ՚ըսէ թէ եթէ Պապը Բաքու կուգայ, ցոյց տալու համար է, որ ոչ մէկուն կողմն է, այլ՝ բոլորին կողմը։ «Ֆիկարօ» կ՚աւելցնէ որ Ալիեւ, առիթէ պիտի օգտուի, միջազգային բեմին առջեւ պահանջելու համար գոնէ իր վիճակը Հայերու դիմաց, բայց, նաեւ իր երկիրը ներկայացնելու։

Առանձին յօդուածով մը, Գլօտ Լօրիէօ կը ծանրանայ այս ճամբորդութեան վրայ, ի մասնաւորի Կովկասի կացութեան։ Կը գրէ թէ շրջանին մէջ, քրիստոնէութեան ապագան նոյնքան կախում ունի դիւանագիտութենէն որքան աստուածաբանութենէն։ Ալիեւ, որ ՔԱ-ԿԷ-ՊԷ-ի գլխաւոր դէմքերէն մէկը եղած է, վրճռական ձեւով կը սպասէ Պապին, անցեալ Սեպտեմբերին Հայաստան կատարած այցելութենէն ի վեր։

Յօդուածագիրը կը շարունակէ. – Երկու անձերը միայն հիւանդութեան եւ ծերութեան խոչընդոտները չէ, զորս կը բաժնեն, երկուքն ալ ունին նաեւ կատաղի կամք մը մինչեւ ծայրը ազդելու դէպքերուն վրայ։ Ալիեւ, 78 տարեկան, Պապէն 4 տարի նուազ, սովորական այցելու մըն է ամերիկեան հիւանդանոցներու։ 1999-ին սրտէն գործողութեան ենթարկուած է, վերջերս ալ շագանակագեղձէ։ Այս մտահոգութիւնները պատճառ չեն որ, այս կորովի նախագահը հայ իր պաշտօնակիցին Ռոպէր Քոչարեանի հետ անհաւանական ելք մը փնտռէ այն կնճիռին որ ծնած է Ատրպէյճանի հողամասին 20%-ի գրաւումէն Հայաստանի կողմէ ու նախ եւ առաջ Լ. Ղարաբաղէն։ Քսան հանդիպումներէ ետք, ի մասնաւորի Ժագ Շիրաքի հրաւէրով, երկու ղեկավարները համաձայնութեան չեկան։ Հայերուն համար, Ղարաբաղը կամ անկախ կամ Հայաստանի կցուած կրնայ ըլլալ։ Ալիեւ կ՚ընդունի որ, պատերազմէն առաջ, բնակչութեան 75%-ը հայ էր, «բայց, այդ չի նշանակեր որ պէտք է անկախանայ» կը ճչէր անցեալ տարի Ֆիկարոյին։ Մինսկի խումբին միջնորդութիւնը թնճուկը չքակեց։ Ալիեւ կը բախի ընդդիմութեան մը, որ չի վարանիր փողոց իջնելէ իր հրաժարումը պահանջելու համար։ Քոչարեան պէտք է նկատի ունենայ Ղարաբաղի անզիջող տարրերը։ Գալ տարի, նախագահական ընտրութիւն կայ թէ Հայաստան թէ՛ Ատրպէյճան։

«Ֆիկարօ»յի աշխատակիցը դեռ կ՚անդրադառնայ Հայդար Ալիեւի յաջորդութեան։ Այս պարագան, կը գրէ, կը մտահոգէ Ա. Ղուկասեանը, նախագահը Լ. Ղարաբաղի ինքնակոչ Հանրապետութեան։ Ան կ՚ըսէ.– «Ցորչափ Ալիեւը հոն է, կայունութիւն կայ Ատրպէյճան։ Իր մեկնումը կրնայ անկայունութիւն մը ստեղծել»։

Վերջաւորութեան, Գլօտ Լօրիէօ կրկին

(Շար.ը Դ. էջ)

ՊԷՏՔ Է ՍՈՎՈՐԵՆՔ ՀԱՅԵՐԷՆ ՄՏԱԾԵԼ

Գ·

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԷՄ ՇԱՐՈՒՆԱԿՒՈՒՄ Է ԴԱՍԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՊԱՅՔԱՐԸ

(Բ· եւ վերջին մաս)

Հայերէնի դէմ կատարուող մեծապետական արշաւանքը, որ ծայր էր առել դեռեւս 1830_ական թուականներին, մի նոր՝ կործանարար որակ ստացաւ կոմունիստ յեղափոխականների գործողութիւններով:

«Այնուհետեւ, մի այլ կէտ, որի մասին գրել էի Ձեզ··· _ 1914 թ· Մայիս 30_ի նամակով Ստեփան Շահումեանը գրում է Լենինին: _ Պետական լեզուն ես չեմ հակադրել տեղական լեզուներին: Ես պաշտպանում եմ հին ծրագրային ձեւակերպումը՝ պետական լեզուի հետ միասին նաեւ տեղական լեզուների ընդունումը պետական եւ միւս բոլոր հիմնարկներում: Դուք ինձ գրում էիք, որ պէտք չէ խրտնեցնող ոստիկանական մահակը եւ այլն, եւ որ կարելի է հիմնել «ռուսաց լեզուն պահպանելու եւ տարածելու ազատ միութիւններ»: Բայց ինչու՞ Դուք չէք ընդունում, որ մանր ազգերը, ինչպէս Հայերը, Վրացիները, Թաթարները, լեռնականները (ես թւում եմ կովկասեան ժողովուրդներին), կարող են յօժարակամ որոշել, որ նրանց փոխադարձ յարաբերութիւնների համար պետական հիմնարկներում ընդհանուր լեզու ճանաչուի ռուսերէնը: Եւ ինչո՞ւ մենք պէտք չէ այդ առաջարկենք, յանձնարարենք նրանց: Շատ հնարաւոր է ու հաւանական, որ Լեհաստանում չեն ուզի օգտագործել ռուսերէնը, բայց Կովկասում եւ Ռուսաստանի միւս վայրերում մանր ազգերը ոչինչով դէմ չեն լինի ռուսերէնին՝ որպէս համապետական լեզուի, այլեւ իրենց անհրաժեշտ կը համարեն այն: Իմ կարծիքով պարտիան պէտք չէ կանգնի այդ տեսակէտի վրայ»: (Ստեփան Շահումեան, Երկեր 3 հատորով, հ· 3 Ե· 1958, էջ 456):

Ահաւասիկ, թէ ի՛նչ տեսակ է «հայ» կոմունիստը, որ չա՛տ է շտապում ռուսերէնով ազգը լկելու գործը յաղթական աւարտի հասցնել: Բայց համաշխարհային պրոլետարիատի առաջնորդն էլ զգոյշ է եւ խորամանկ: Նա չի համաձայնում նոյնիսկ յօժարակամ ձուլման առաջարկին: Չի ուզում խրտնեցնել ոստիկանական մահակով, քանի որ առանց այդ էլ Ռուսաստանը ստրկացրած ժողովուրդներին հէնց այդ մահակով է սաստել եւ ռուսացրել: Նա պահանջում է աւելի նուրբ գործելակերպ՝ «հիմնել ռուսաց լեզուն պահպանելու եւ տարածելու ազատ միութիւններ»: Ի՛նչ գեղեցիկ ու պատուաւոր է հնչում, չէ՞··· Նախ պէտք է պաշտպանել ռուսաց լեզուն եւ պաշտպանները պէտք է գերուած ժողովուրդները լինեն, որոնց մէջ՝ նաեւ Հայերը: Ի՛նչ հպարտութիւն ··· Մե՛նք Հայերս, կոչուած ենք պահպանելու ռուսաց լեզուն··· Մե՛նք՝ Հայերս, Ռուսների միակ հաւատարիմ բարեկամներն ենք ··· Մե՛նք՝ Հայերս, պատրաստ ենք յանուն ռուսերէնի պահպանութեան վերջնականապէս հրաժարուել մեր Մայրենիից··· Եւ յետոյ՝ ի՛նչ հրապուրիչ է այդ ամէնն անել ազատօրէն, «ազատ միութիւններ» հիմնելով··· Ի՛նչ լաւն են այս կոմունիստները··· Առաջարկում են ազա՛տ միութիւններ հիմնել··· Ազա՛տ···

Նոյն այս «հայ» կոմունիստը 1918 թուականի Մայիս 21_ին բանուորների, զինուորների եւ նաւաստիների դեպուտատների Բաքուի սովետի նիստին իր ելոյթի ընթացքին մտահոգութիւն է յայտնել նաեւ դպրոցի մասին:

«Երբ տեղի ունեցաւ Փետրուարեան յեղափոխութիւնը (խօսքը 1917_ի Փետրուարին Նիկոլայ Բ· ցարի հրաժարականի մասին է, _ Կ·Ա·Ս·), ապա դպրոցի դրութիւնը բոլորովին չփոխուեց: Ընդհակառակը, դրութիւնը վատթարացաւ: Երբ տեսնում էի, թէ ինչ դրութեան մէջ են երեխաները, ես սարսափում էի··· Միակ «բարելաւումն» այն էր, որ մենք ստացանք ազգային դպրոց՝ ինտերնացիոնալ դպրոցի փոխարէն: Հայ երեխաները, որոնք առաջ նստում էին հրեայ եւ ռուս երեխաների հետ, առանձին դասարաններ տեղափոխուեցին··· Միակ արժէքաւորը, յիշում եմ միջնակարգ ուսումնական հաստատութեան մէջ իմ գտնուելուց, այն է, որ դպրոցը գոնէ ինտերնացինալ էր, որ ազգային նեխած, ինքնապարփակ միջավայրի փոխարէն, մենք՝ այդ միջավայրից դուրս եկածներս, հանդիպում էինք ուրիշ ազգութիւնների երեխաների հետ եւ համակւում էինք ինտերնացիոնալիզմի ոգով, այսինքն՝ ամենաարժէքաւորն այն ամէնից, ինչ պէտք է լինի երեխաների դաստիարակութեան մէջ: Իսկ իմ երեխաները, վերադառնալով դպրոցից, սարսափած պատմում էին, որ իրենց կտրել են ուրիշ ազգութիւնների իրենց ընկերներից, տարել առանձին դասարան ու ստիպել սովորել ազգային ոգով (Անդ՝ էջ 192)»:

Ինտերնացիոնալ, այսինքն ապազգային դպրոցի փոխարէն ազգային դպրոց ունենալը «հայ» կոմունիստի սրտովը չէ, քանի որ ազգային միջավայրը նրա համար ինքնապարփակ է ու նեխած: «Հայ» կոմունիստի զաւակները սարսափած են, որ ազգային դպրոցում ստիպում են սովորել ազգային ոգով:

Բայց արդեօք երբեւէ փոխուե՞լ է կոմունիստների վերաբերմունքը ազգային արժէքները ճանաչելու եւ գնահատելու, առաւել եւս ազգային արժէքներով սերունդներ դաստիարակելու հարցում:

Չի փոխուել: Բոլոր նրանք, որոնց Մոսկուան որպէս իր սատրապն է նշանակել Հայաստանի մէջ, բոլոր նրանք, երկար ու ձիգ տասնամեակների ընթացքին, մինչեւ մեր ժամանակները գարշել են ազգային «նեխած» միջավայրից եւ սարսափել են ազգային ոգուց, ինչը իրենց տիրակալութեան հիմքերը սասանող միակ ուժն է եղել եւ այսօր էլ է՛: Քանի որ «օրինակելի առաջնորդներին» կոյր գկոյրեան հետեւել են գաւառամիտ Հայերը:

Հետեւաբար, վերջապէս, գծենք ջրաբաժանը, որից այս կողմ Հայաստանի եւ հայ ժողովրդի ազատագրութեան ջատագովներն են եւ այն կողմ՝ Հայաստանի եւ հայ ժողովրդի փրկութիւնը երազող կոմունիստական մուտագենները:

Կամ՝ այս կողմը ազգային եւ մշակութային արմատներին կառչած մնացողներն են եւ միւս կողմը բոլոր նրանք, ովքեր ստրկամտօրէն ու քարացած գաղափարներով՝ ծառայել ու շարունակում են իրենց ծառայութիւնը ծաւալապաշտական Ռուսաստանին:

Կանխամտածուած քայլ էր մէկ գիշերւայ մէջ Սուրբ Մեսրոպ վարդապետ Մաշտոցի, այդ եկեղեցականի ու յետադիմականի հաստատած ուղղագրութիւնը խեղագրութեամբ փոխելը:

Այո՛··· Մի՛ հաւատաք մուտագենեզի ենթարկուած անցեալի ու ներկայի պետական պաշտօնեաների ու գիտնականների, նաեւ իմ գրչակիցներից շատ _ շատերի յուզաթաթաւ խօսքին, խորին յարգանքին եւ անսահման սիրոյն, որ ցուցադրում են Սուրբ Մեսրոպի նկատմամբ: Մի՛ հաւատաք ազգային առաջին Ուսուցչի անունով յօրինած շքանշանին, որոնք բրեժնեւեան ժամանակների կոմկուսակցական նոմենկլատուրայի երբեմնի ներկայացուցիչը շռայլօրէն կախում է անարժան մարդկանց ծուռ չլինքներից: Ուղիղ չլինք ունեցող արժանաւորները յուսահատութեան աստիճան քիչ են մեր Հայաստան երկրի մէջ:

Եթէ Սուրբ Մեսրոպ վարդապետ Մաշտոցի նկատմամբ առաջին ոտնձգութիւնը կատարեցին 1922 թուականին, ապա երկրորդ հարուածը հասցրին 40 տարի անց՝ նրա ծննդեան 1600_ամեակը տօնակատարելիս: Եւ որքան շքեղ էր այդ տօնակատարութիւնը, նոյնքան եւ վճռական էր նրան «սովետականացնելու» գործողութիւնը: Մինչ այդ, նոյն միջոցներով «սովետականացրել» են Խաչատուր Աբովեանին եւ Միքայէլ Նալբանդեանին:

Ուրեմն, 1962_ին, բանից պարզուեց, «որ մենք գործ ունենք երկու Մաշտոցի՝ ժամանակի խոշոր գիտնականներից մէկի եւ քրիստոնէական եկեղեցու հաւատարիմ սպասաւորի հետ, որոնց հայեացքները տարբեր են, մինչեւ իսկ հակադիր՝ աշխարհի ճանաչողութեան ու բազմաթիւ այլ հարցերում: Գիտնական Մաշտոցը լուսաւորիչ է· նա գիր ու գրականութիւն տուեց իր ժողովրդին, որպէսզի բոլորը կարողանան մայրենի լեզուով հաղորդակից լինել ժամանակակից գիտութեանը եւ առաջադիմութեան ուղին բռնել··· Մաշտոցը ազգամոլ չէ: Նա հոգ տարաւ ոչ միայն իր, այլեւ հարեւան ժողովուրդների հոգեւոր զարգացման մասին ··· Նա օրթոդոքսեալ քրիստոնէութեանը հաւատարիմ չմնաց··· աստծուն (փոքրատառ այբը սովետական ուղղագրութեան պարտադրանքն է, _ Կ·Ա·Ս·) կախման մէջ դրեց մարդուց··· հակասելով ինքն իրեն՝ պետութիւնը համարեց մարդու ստեղծագործութեան արդիւնք··· աստծոյ գաղափարը նոյնացրեց Պղատոնի իդէայի հետ, այսինքն՝ կանգնեց հարցի ոչ թէ կրօնական, այլ փիլիսոփայական ըմբռնման տեսակէտի վրայ··· Սակայն երկու մաշտոցներն էլ հանդէս են գալիս որպէս ֆէոդալական կարգերի համոզուած կողմնակիցներ: Նրանք գիտեն, որ հասարակութիւնը բաժանուած հակամարտ դասակարգերի, որոնց միջեւ սուր պայքար է գնում··· Մենք նշում ենք գիտնական Մաշտոցի ծննդեան 1600_ամեակը» («Մեսրոպ Մաշտոց», էջ 98, Ե· 1963):

Ինչպէս տեսնում ենք ընկեր Մեսրոպը Ի՛Ր ժամանակի խոշոր գիտնականներից մէկը լինելով՝ նաեւ սովետական ինտերնացիոնալիստ է: Աւելին, եթէ ընկեր Մեսրոպը հաւատարիմ չի մնացել քրիստոնէութեանը, ապա ինչո՞ւ նա պէտք է մթագնի մե՛ր ժամանակի «համաշխարհային համբաւ ունեցող» ակադեմիկոսի հեղինակութիւնը· ակադեմիկոս, որ ընդհանրապէս անաստուած է եղել եւ է՛: Ակադեմիկոս, որի դասակարգային գիտակցութիւնը շատ աւելին էր քան կ'երազէր ընկեր Մաշտոցը, որն ընդամէնը գիտէ, թէ հակամարտ դասակարգեր կան եւ մնում է աւատատիրական կարգերի կողմնակից: Մեր ակադեմիկոսը շատ աւելի լաւ գիտէ դասակարգային պայքարի ինչ լինելը, քանի որ պայտուած է մարքս _ լենինեան ուսմունքով եւ ոչ միայն աւատատիրութեան, այլեւ քաղաքացիական հասարակութեան երդուեալ թշնամի է, եւ սրան էլ աւելացրած՝ ակա_դե_մի_կո՞ս, որպիսի փքուն տիտղոս ընկեր Մաշտոցին տրուած չի եղել:

Մուտագենեզը, որի դիմաց յայտնուել ենք, շատ աւելի սոսկալի չարիք է, քան սոցիալիզմ եւ կոմունիզմ կառուցելու անհաջողակ դարաշրջանը, որովհետեւ չի բացառում այն յոյսը, թէ երբեւէ այս հայ հասարակութիւնը կարող է երբեւէ հունի մէջ ընկնել: Բայց դարձուածքներից ծնւում են դարձուածքներ եւ հետեւանքը կարող է լինել ընդհանրապէս Հայի վերանալը՝ որպէս տեսակ, որպէս պատմութիւն եւ որպէս քաղաքակրթութեան առանձնայատուկ մի ոլորտ:

Քանի որ, Հայն այսօր զրկուած է ազգային մէկուկէս հազարամեայ հոգեւոր մշակոյթից, ինչը դարձուածքները համոզուած են, թէ կարելի է փոխարինել սովետական մի քանի մղձաւանջային տասնամեակների սոցռեալիզմի արտադրութեամբ:

Հայոց լեզուի ուղղագրութիւնը վերականգնելով մենք ոչ միայն ելնելու ենք ազգային միասնականութեան ճամբայ, այլ, որն ամէնից կարեւորն ու կենսականն է՝ ունենալու ենք արմատներին վերադառնալու եւ մեր վիթխարի հոգեւոր _ մշակութային ժառանգութեանը տէր կանգնելու շքեղ մի պողոտայ:

Եւ եթէ յառաջիկայ կերուխումի ընդմիջումներին համաժողովի մասնակիցները համաձայնեն ուղղագրութիւնը «միասնականացնել»՝ այն անվերապահօրէն վերականգնելու փոխարէն որպէս մեր հոգեւոր մշակութային ժառանգութեանը լիարժէք տէր կանգնելու միակ միջոց եւ, եթէ միաձայն լռելով համաձայնեն, թէ շատ աւելի կարեւոր է լեզուի անաղարտութեան մասին մտահոգուելը, ապա իրենց այսօրինակ կեցուածքով համալրելու կը գնան վասակեանների փաղանգը:

Կուսակցական եւ քաղաքական նկատառումներով որեւէ «փոխզիջում», «խոհեմութեան» որեւէ կոչ եւ ինքնախաբէութեան որեւէ մի նոր արտայայտութիւն կարող է նշաւակուել որպէս ապազգայնացնող ծրագրին անմիջականօրէն նպաստելու գործողութիւն:

Գոյութիւն ունի մէկ Ազգ, մէկ ազգային հոգեւոր եւ նիւթական Մշակոյթ, քաղաքակրթութեան մէկ Պատմութիւն:

Եւ մէ՛կ Հայերէն եւ հայերէն մէկ Մտածելակերպ:

ԿԱՐԷՆ Ա· ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Փարիզ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ՍՊԱՌԻՉ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՄԱԿ-Ի ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՔՐԷԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆԻ ԴԱՏԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԱՐՍԷՆ ՆԱԶԱՐԵԱՆ

ԼԱ ՀԷՅ· _ 2002, Մայիս 15: _ «Հայ Դատը այսօր հսկայ նուաճում մը արձանագրեց· ընդառաջելով այս Ատեանի զուիցերացի իրաւագէտ դատախազներէն մէկուն հրաւէրին, փրոֆ· Վահագն Տատրեան, Զօրեան Հիմնարկի ցեղասպանագիտական բաժանմունքի տնօրէնը, այսօր մէկ ու կէս ժամէ աւելի տեւողութեամբ համապարփակ դ'ասախօսութիւն մը տուաւ անգլերէն լեզուով: Օգտուելով այս առիթէն, իբրեւ այս քաղաքի պաշտօնական թարգմանիչ մը, արտօնութիւն ձեռք ձգեցի ներկայ ըլլալու: Բազմաթիւ ապահովական քննիչ հանգրուաններէ անցնելէ յետոյ, վերջապէս մըտայ դատասրահը ուր 30_է աւելի դատախազներ, պաշտպան փաստաբաններ, դատաւորներու օգնականներ հաւաքուած էին լսելու համար հայ ակադեմիկոսը: Իր նիւթն էր՝ «Մարդկային իրաւունքներու դէմ ոճիրին իրաւական սկզբունքային զարգացումը միջազգային օրէնսդրութեան մէջ՝ հայկական ցեղասպանութեան առընթեր»:

Դասախօսը նախ բացատրեց ծագումը «Մարդկային իրաւունքներու դէմ ոճիր» սկզբունքին, զայն կապելով Օսմանեան կայսրութեան ոչ _ իսլամ հպատակ ազգերու դէմ իրագործուած կեղեքումներու, խոշտանգումներու եւ ջարդերու պատմական շարայարութեան: Ապա ծանրացաւ ռուս իրաւագէտ Մարթէնսի ներմուծած մէկ սկզբունքին վրայ որով խոցելի եւ անպաշտպան բնակչութիւններ պատերազմներու ժամանակ պէտք է զերծ մնան բռնարարքներէ· ատոր համար հարկ է ընդգրկել նոր իրաւական սկզբունք մը, որ հիմնուած ըլլայ մարդկայնութեան, խղճի եւ քաղաքակիրթ կեցուածքներու ըմբռնումներուն վրայ: Այս սկզբունքը 1907_ի Լա Հէյի Խաղաղութեան խորհրդաժողովին ընդունուեցաւ իբրեւ իրաւաբանական ուղեցոյց:

Բայց փրոֆ· Տատրեան այս բոլորը կապեց Թրքական այն հալածանքներուն, որոնց յատկապէս զոհ գնաց Օսմանեան կայսրութեան հայ բնակչութիւնը, յատկապէս 19_րդ դարու վերջին տասնամեակներուն եւ 20_րդ դարու առաջին երկու տասնամեակներուն: Այս առիթով յիշեց ան 1894 _ 1896_ի համիտեան զանգուածային ջարդերը, որոնց զոհ գացին նուազագոյնը 150 հազար Հայեր, ինչպէս եւ 1909_ի Ատանայի՝ 23 հազար զոհ խլող կոտորածը: Նիւթը բերելով Առաջին ընդհանուր պատերազմին, ան ծանրացաւ 1915 Մայիս 24_ին երեք մեծ պետութիւններ՝ Ֆրանսա, Ռուսիա եւ Մեծն _ Բրիտանիոյ հրապարակած նշանաւոր հռչակագրին վրայ: Ատով, այս երեք պետութիւնները առաջին անգամ ըլլալով կը յայտարարէին, որ Թուրքերու կողմէ կրկին անգամ ըլլալով կիրարկուած հակահայ ջարդերը կը ներկայացնեն «մարդկութեան դէմ ոճիր մը»: Հռչակագիրը կը վերջանար այն սպառնալիքով թէ պատերազմը վերջանալուն, բոլոր պատասխանատու կառավարական մարդիկ եւ իրենց աջակիցները պիտի ենթարկուէին դատական հետապնդումի եւ պատժուէին ըստ արժանւոյն: Շարունակելով իր դասախօսութիւնը, Տատրեան նշեց որ 1919 Մարտին Խաղաղութեան վեհաժողովի ստեղծած Պատասխանատուները սատ_

գէլու յատուկ յանձնաժողովը, որ կը բաղկանար 15 անդամներէ, ընդգրկեց Մարթէնսի սկզբունքը, նշելով, որ Հայերու դէմ կիրարկուած ջարդերը այնքան ահաւոր եւ սահմռկեցուցիչ էին, որ պէտք էր այդ սկզբունքը կիրարկել պատժամիջոցներու դիմելու համար, յատկապէս Օսմանեան պետութեան դէմ: Յանձնախումբին ֆրանսացի անդամ՝ Լաւրնոտ եւ յոյն՝ Ն. Փոլիթիս որ Աթէնքի համալսարանի իրաւաբանական կաճառին մէջ իբրեւ փրոֆէսէօր կը դասախօսէր եւ միանգամայն Յունաստանի Արտաքին գործոց նախարարն էր, մեծ դեր խաղացին որ Յանձնախումբը ընդունի իրենց առաջարկը՝ պատժամիջոցներու դիմելու համար:

Վերջապէս Տատրեան այս բոլորը շաղկապեց 1945_ին որդեգրուած Նիւրէնպէրկեան ուխտին, ուր հայկական ցեղասպանութեան առիթով ընդգրկուած «Մարդկութեան դէմ ոճիր» սկզբունքը առանց այլեւայլի իւրացուեցաւ եւ դարձաւ յօդուած 60. Նոյնպէս, Թոքիոյի ուխտին մէջ այդ սկզբունքը դարձաւ 50: Անգլիացի հռչակաւոր իրաւաբան Լոյտ Բայթ որ խմբագրեց Նիւրէնպէրկեան դատաքննութիւնները պարփակող հսկայ հատորը, մեկին կերպով կը հաստատէ եւ կը շեշտէ հայկական ցեղասպանութեան այս յարակցութիւնը Նիւրէնպէրկեան դատավարութեանց հետ: Նոյն կէտը պարզաբանուած է ժամանակակից նշանաւոր մասնագէտ՝ փրոֆ. Պասիունիի կողմէ, որուն միջազգային օրէնքի նիւթին նուիրուած բազմաթիւ հատորներուն մէջ հայկական ցեղասպանութիւնը իր տեղը գրաւած է յատուկ մէջբերումներով փրոֆ. Տատրեանի իրաւաբանական գործերէն յատկապէս աշխարհահռչակ Yale Journal of International Law հանդէսին մէջ հրատարակած լայնածաւալ մենագրութիւնը՝ Genocide as a Problem of National and International Law: The World War I Armenian Case and its Contemporary Legal Ramifications, 1989–ին լոյս տեսած:

Իր դասախօսութեան նախավերջին բաժնին մէջ, փրոֆ. Տատրեան դարձաւ Թրքական Պատերազմական Ատեանին կատարած դատական հետապնդումներուն, որոնք զինադադարի շրջանին ուղղուած էին Թուրք _ իթթիհատական ջարդարարներուն: Հոն շեշտեց կէտ մը, որ Թրքասէր ակադեմականներ, յատկապէս ամերիկացի փրոֆ. Ճ. Մաք Գարթի, կը միտին անտես առնել եւ կամ ժխտել, պնդելով որ այդ դատարանը շինծու դատարան մըն էր եւ ենթակայ՝ յետ _ պատերազմեան կեղտոտ քաղաքական խաղերու: Տատրեան լարուած ուշադրութեամբ իրեն հետեւող ունկնդիրներուն յստակօրէն բացատրեց որ Թրքական Պատերազմական ատեանին դատավճիռները մեծ մասամբ եւ բացառաբար հիմնուած էին Թրքական պաշտօնական վաւերագիրներու վրայ, որոնք դատախազները կըրցած էին ձեռք ձգել եւ ապահովել: Բայց ինչ որ յոյժ կարեւոր էր, ճիշդ ինչպէս որ Նիւրէնպէրկի մէջ եղաւ, նախ քան այդ փաստաթուղթերուն դատարան ներմուծումը, առնուազն ամէն մէկը յատուկ կերպով վաւերացուած էր Թրքական Ներքին գործոց նախարարութեան բարձրաստիճան պաշտօնեաներուն կողմէ. որմէ յետոյ, փաստաթուղթին վերեւը կը նօթագրուէր հետեւեալ նշումը՝ «Կը համապատասխանէ բնագրին»:

Իր եզրակացութեան մէջ, Տատրեան շեշտեց հետեւեալ կէտերը. Հայկական ցեղասպանութեան ամենաուշագրաւ կէտը՝ քրէական օրէնսդրութեան տեսակէտէ դիտուած, յանցագործներուն անպատժելի մնալու իրադրութիւնն է: Այս անպատժելիութեան սկզբունքը քանի մը երեսներ ունի. Նախ որ Ա. աշխարհամարտի ցեղասպանութիւնը տրամաբանական շարունակութիւնը եւ գագաթնակէտն այն ջարդարար ոճիրներուն, որոնք գործադրուեցան 1894 _ 1896 եւ 1909 թուականներուն եւ, որոնք ԲԱՑԱՐՁԱԿԱՊԷՍ անպատիժ մնացին: Երբ ոճրագործ մը շարունակ անպատիժ կը մնայ, ատակ է ոչ միայն ոճիրը ուրանալու, յոխորտալու, եւ անբարտաւան մնալու, այլ նաեւ նոյն եւ նման ոճիրներ կրկնելու, իր ընտրած զոհերուն դէմ: Նոյնպէս, այսպիսի անպատժելիութիւն մը նոյնքան եւ թերեւս աւելի վտանգաւոր կը դառնայ իր մէկ ուրիշ հանգամանքով, այսինքն՝ վարակիչ կը դառնայ յետագայ այլ ոճրագործ ղեկավարներու համար: Հայկական ցեղասպանութիւնը այս իմաստով շաղկապուած է Բ. աշխարհամարտի ցեղասպանութեան հետ երկու մակարդակներու վրայ: Առաջին՝ Հիթլէր երկու անգամ հաստատեց որ ներշնչուած էր Հայերու ցեղասպանութեան անպատժելի մնալէն, 1934_ին եւ 1939_ին. երկրորդ՝ Նիւրէնպէրկի կազմակերպիչները յոյժ տպաւորուած էին Հայերու ցեղասպանութեան անպատժելի մնալու չարաբաստիկ հետեւանքներէն եւ վճռական քայլեր առին չկրկնելու համար այդ սխալը: Բայց այդ անպատժելիութիւնը Թուրք շարունակական կառավարութիւնները դարձուցին ուրացումի եւ նենգամիտ ժխտումներու մարմնացում մը, միանգամայն նպաստելով որ 20_րդ դարը ըլլայ ցեղասպանական արարքներու շարայարութիւն մը:

Շատ մը դատական մասնագէտներ, Ֆրանսացի, գերմանացի, ամերիկացի, զուիցերիացի եւ իտալացի, հարցումներու տարափով մը ուզեցին յաւելեալ տեղեկութիւններ ունենալ Հայերու ցեղասպանութեան իրաւական եւ քրէական յատկանիշներուն մասին. անոնց մէջ կար նաեւ Գալիֆորնիայէն ամերիկահայ դատախազ Նիքոլաս Գումճեան: Բոլորին ալ հանգամանօրէն պատասխանեց հայ ակադեմիկոսը, որ պէտք է նշել, ամբողջ դասախօսութիւնը, մէկ ժամէ աւելի, ըրաւ առանց որեւէ նօթի օգնութեան, զարմացնելով իր մասնագէտ ունկնդիրները:

Երբ նիստը վերջացաւ, ծափերուն միացան նիստը վարող զուիցերացի դատախազին հիացմունքի խօսքերը՝ այն իմաստով որ «սա արտակարգ որակով դասախօսութիւն մըն էր, որուն համար մենք շնորհապարտ ենք» ըսաւ: Երբ իբրեւ միակ Հայը կը դիտէի անգլիացի ուրիշ դատախազի մը Տատրեանին մօտենալը, իր ձեռքը սեղմելը, եւ զինքը անկեղծօրէն շնորհաւորելը, յուզումնախառն զգացումներ համակեցին զիս: Ոչ միայն հայ բացառիկ տաղանդ մը հոն՝ խստապահանջ իրաւագէտներու անխառն հիացումին առարկայ կ'ըլլար, այլ եւ իր ելոյթով հայ ակադեմիկոսը երկու բացառիկ նուաճումներ արձանագրեց. Նախ որ մեր նահատակներու թանկագին յիշատակը իր արձագանգը գտաւ այս միջազգային քրէական բարձր ատեանի վեհ մթնոլորտին մէջ, յետոյ, հայկական ցեղասպանութիւնը իբրեւ ընթացիկ իրաւաբանական խնդիր լուրջ կերպով արծարծուեցաւ այս բարձր դատարանի սրահներուն մէջ, այդպէսով զարկ տալով այդ խնդրին քաղաքական որոշակի նշանակութեան: Իրօք, կարծէք թէ հայ դատն էր որ կ'արծարծուէր հոս, անուղղակի կերպով: Որքան որ կը լսենք, կարգ մը ներկաներ արդէն որոշած են գործակցիլ փրոֆ. Տատրեանի հետ որ հայկական ցեղասպանութիւնը իբրեւ միջազգային օրէնքի անբաժան մէկ մասը մուտք գործէ իրաւագիտական դրոյթին մէջ իբրեւ վաւերական նախադէպ, ընդունուած իրաւական իրադրութիւն:

Ա. Ն.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳԱՐԵԳԻՆ ՆԺԴԵՀԻ ԿԵՆՍԱՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Վ. Ա. ՄԻՐԶՈՅԵԱՆ

Հրատարակիչ՝ «Ազգայնական ակումբ»
Երեւան, 2002

ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՎԱՒԵՐԱԳՐԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ Ա. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Պուլկարական դիւանագիտական այս վաւերագրերը կը պատկանին այն շրջանին, երբ Հայաստանի անկախութեան հռչակումէն վերջ (1918 Մայիս 28) հայկական պետական պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ Աւետիս Ահարոնեանի, Կ. Պոլիս կը գտնուի Յունիս _ Յուլիս ամիսներուն, բանակցութիւններ վարելու համար Թուրք իշխանութեան հետ: Հոն Ա. Ահարոնեան հանդիպումներ ունեցած է Պուլկարիոյ լիազօր նախարար տօքթոր Նիքոլա Բուլիշեւի հետ, նախ պարզելու համար Հայաստանի վիճակը ու հայ ժողովուրդին ապրած տառապանքներն ու կոտորածները, միւս կողմէ՝ նեցուկ մը փնտռելու յանձին Պուլկարիոյ՝ Թուրքեւհայ քաղաքական հարցերու լուծման համար: Խօսակցութիւնները եւ յատկապէս վաւերագրերուն մէջ երեւան կուգան պուլկար լիազօր նախարար Բուլիշեւի որոշ դատողութիւններն ու տեսակէտները պատմական իրողութիւններու առթիւ, ուր նշմարելի է հայամէտ դիրքորոշում մը:

Բացայայտումը այս վաւերագրերուն արդիւնք է տարիներ առաջ կատարած իմ պրպտումներուն, պուլկարական պետական կեդրոնական պատմական արխիւին մէջ: Համոզուած եմ, որ անոնք կարող են օգտակար հանդիսանալ հայեւպուլկար դիւանագիտական յարաբերութիւններու պատմութեան. ստորեւ առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացնեմ մաս մը այդ արխիւային նիւթերէն:

Յ. Կ.

.

1. Ելման թիւ 293
ԾԱԾԿԱԳՐՈՒԱԾ ՀԵՌԱԳԻՐ
Լիազօր_նախարար Բուլիշեւէն_Փերա
Արտաքին գործոց նախարարին–Սոֆիա
Ուղարկուած՝ 22_06_1918 Թ.

Այսօր մեր դեսպանատան մէջ ինծի այցելեց Հայաստանի Ազգային Խորհուրդի նախագահ եւ Հայաստանի Հանրապետութեան Առաջին պատգամաւոր Պր. Ահարոնեան, ընկերակցութեամբ Հայկական Ազգային Խորհուրդի քարտուղարին եւ գրաւոր տեղեկանք մը յանձնեց Հայաստանի ժողովրդավար հանրապետութեան կազմաւորման մասին: Ան երկարօրէն նկարագրեց Կովկասի հայութեան տանջանքները որոնց պատճառը Թուրք զինուորական իշխանութիւններն են, նկարագրեց ի գործ դրուած բռնութիւններն ու կեղեքումները: Անոնց ազդեցութեան տակ հայկական կառավարութիւնը պարտաւոր եղած է Պաթումի մէջ հաշտութեան պայմանագիր մը ստորագրելու Թուրքերուն հետ, զիջելով Կարսն ու այն ամբողջ հողատարածքը մինչեւ սահմանագիծ, Պրեսթ_Լիթովսքի խաղաղութեան դաշնագրի համաձայն: Հակառակ ատոր, Թուրք զօրքերը առանց պատճառի շարունակեր են իրենց յառաջխաղացումը դէպի Ալեքսանտրապոլ (Ներկայիս Գիւմրի Յ.Կ.) եւ Ղարաքիլիսէ, գրաւելով այդ քաղաքները, եւ հայ բնակչութիւնը սպանդի ենթարկելով զուտ հայկական հողամասերուն վրայ: Այս տակաւին արհաւիրքներուն ճնշումին տակ, հայկական պատուիրակութիւնը ստիպուած եղեր է ստորագրելու Պաթումի մէջ Թուրքերուն առաջարկուած պայմանները, ինչպէս եւ ընդունիլ Հայաստանի հանրապետութեան կազմաւորումը փոքրիկ հողատարածքի մը վրայ, որ տակաւին Թուրք զօրքերէն չէ գրաւուած եղեր: Հայկական պատուիրակութիւնը պիտի չհամարձակի եղեր բողոքելու Պաթումի մէջ ստորագրուած համաձայնութեան դէմ, որպէսզի հայ բնակչութիւնը նոր կոտորածէ զերծ պահուի:

Մանրամասնութիւնները՝ նամակով:

Ստորագր. Բոլուշեւ

Ֆոնտ 321, նկարագր. 1, արխիւային միաւոր 2691, թերթ 198.
Նամակաթուղթ. Ձեռագիր:

Թարգմանեց՝
ՅԱԿՈԲ ԿԻՒԼԻԿԵԱՆ

Շարունակելի

Փլովտիւ
2002, Մայիս 5

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԳ.

ՓԱԽՈՒՍՏ

Երկու բարեկամները «գիշեր բարի» ըսին իրարու, եւ Տրդատ ելաւ վերնայարկ՝ իր նոր սենեակը գրաւելու:

Գրեթէ նոյն ժամուն Արթին նստած էր իր պաշտօնատեղին եւ ցած ձայնով կը տեսակցէր իր քովը նստող մարդու մը հետ:

– Կատարելապէս վստահ եմ ըսածիս, – կ'ըսէր մարդը, – զինքը Բերա, Շիշլի ճամբուն վրայ տեսայ ու անմիջապէս ճանչցայ. Վահանն էր, թէեւ քիչ մը փոխուած, բայց նոյն աչքերը, նոյն քիթը, նոյն դէմքը, վերջապէս... անկէ զատ, դէմքին վրայ, ձախ աչքին քով վէրքի նշան մը ունի, որ ինքզինք կը մատնէ. այդ վէրքը, Սոֆիայի մէջ, ռոմպայի մը խայթումէն ստացած է:

– Ուրեմն իրաւցնէ վտանգաւո՞ր մարդ մըն է, – հարցուց լրտեսը:

– Բնականաբար, – ըսաւ միւսը, – կատաղի հնչակեան մը, որ կարող է ամէն բան ընել, ես զինքը Խարբերդ կը կարծէի, պատերազմէն քիչ առաջ Ամերիկայէն եկաւ եւ Խարբերդ գնաց, նշանաւոր ռոմպաճի մըն է:

– Ինչ ընել պէտք՞:

– Ամէնէն սոսկալի տեսակները... եթէ այս միջոցին Պոլիս եկած է, անպատճառ պարապ տեղը չէ, բան մը պատրաստելու համար է...

– Ի՞նչ պիտի պատրաստէ:

– Ո՞վ գիտէ... դաւադրութիւն մը:

– Առանձի՞ն...

– Առանձին ինչո՞ւ ըլլայ... առնուազն երկու գործակից ունի այստեղ... Տրդատը եւ Սիսակը: Հին բարեկամներ են իրարու հետ:

– Կը կարծե՞ս, որ յարաբերութեան մէջ է անոնց հետ:

– Այդ մասին բնաւ տարակոյս չունիմ:

– Ինչո՞ւ զինքը չհետապնդեցիր:

– Բաւական հետապնդեցի, բայց յանկարծ, չեմ գիտեր ինչպէս եղաւ, աչքէս անյայտացաւ:

– Վրան գլուխը ինչպէ՞ս էր:

– Շատ շէք հագուած էր, յայտնի է, որ դրամ ունի:

– Հիմա ինչպէ՞ս պիտի գտնենք իր հետքը, – հարցուց լրտեսը: – Դժբախտաբար մեր գաղտնի ոստիկանները չեն ճանչնար զինքը... բացի քենէ:

Կը յուսամ, որ կրկին իրեն կը հանդիպիմ Բերայի մէջ:

– Այս անգամ չըլլայ, որ հետքը կորսնցնես... անմիջապէս ձերբակալել տուր զինքը կամ դուն քու ձեռքովդ ձերբակալէ:

– Վահանը առանձին ձերբակալելը շատ դիւրին գործ չէ... միշտ զէնք կը կրէ վրան, ի հարկին կը գործածէ:

– Դուն ալ զէնք ունիս, դուն կրնաս գործածել: Վերջապէս այդ մարդը գտնելու եւ ձերբակալելու է:

Լրտեսը ոտքի ելաւ, քովի մարդը ճամբեց եւ ուղղուեցաւ Քըմը սխասի եւ գընաց ուղղակի Ալի Րիզայի սենեակը:

Այս վերջինը կը պատրաստուէր մեկնելու:

– Ի՞նչ կ'ուզէք, Արթի՛ն էֆէնտի, – հարցուց:

– Կը փափաքէի Վահէն հարցաքննել քիչ մը:

– Կարեւո՞ր բան մը կայ:

– Մէկու մը մասին տեղեկութիւն պիտի հարցնեմ:

– Իմ ներկայութիւնս անհրաժե՞շտ է:

– Ոչ, պէ՛յս, եթէ գործ ունիք, ես առանձին կը հարցաքննեմ, միայն թէ հրաման ընէիք, որ հոս բերեն զինքը:

Ալի Րիզա պէտք եղած հրամանը տալէ ետքը մեկնեցաւ: Արթին անցաւ գրասենեակին առջեւ:

Քիչ յետոյ ոստիկանի մը ընկերակցութեամբ Վահէ ներս մտաւ:

Տեսնելով Արթինը՝ արհամարհոտ ակնարկ մը ուղղեց անոր:

– Վահան անունով մէկը կը ճանչնա՞ս, – հարցուց լրտեսը՝ խօսքը բանտարկեալին ուղղելով:

– Վահան սովորական անուն մըն է, – պատասխանեց Վահէ, – այդ անունով մարդիկ կը ճանչնամ, բայց դուն ո՞ր Վահանին համար կը խօսիս:

– Իմ հարցուցած Վահանս ձեր ընկերներէն է, այսինքն հնչակեան:

– Չեմ յիշեր կոր:

– Խարբերդցի է եղեր, ձախ աչքին քովը վէրքի նշան մը ունի, որ Սոֆիայի մէջ ռոմպայի մը պայթումէն ստացեր է:

Վահէ թեթեւ մը սարսռաց:

– Այդպիսի մէկը չեմ ճանչնար, – ըսաւ:

– Լաւ մտածէ...

Վահէ աչքերը դէպի ձեղունը ուղղեց, իբր թէ մտածողի մը դէմքով եւ յետոյ ըսաւ հաստատ շեշտով մը:

– Չէ՛, տանկ մարդ չեմ ճանչնար:

– Սո՛ւտ կը խօսիս, – պոռաց լրտեսը:

– Բացարձակ ճշմարտութիւն է ըսածս, – պատասխանեց Վահէ պաղարիւնով:

(Շար. 225)

(Շար. Ա. էջէն)

կը խօսի Պայրն Կովկաս այցելութեան մասին, ուր երկրորդ անգամ ոտք կը դնէ ինը ամսուան ընթացքին եւ ուր ընկերա _ տնտեսական զարգացումը խաղաղութենէն կախում ունի : Հարուստ իր քարիւղով, Ազրպէյճան շուրջ 900 հազար գաղթական հարց ունի : Գալով քրիստոնեայ Հայաստանի, իր բնակիչներուն արտագաղթին վկան է, տնտեսական հեռանկարներու չգոյութեան պատճառաւ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԻՒ _ ԵՈՐՔԻ ոստիկանութիւնը իրաբանցումի մէջ է, որովհետեւ էֆ_պի_այ_ը տեղեկութիւններ փոխանցած է, ըստ որոնց ահաբեկչական արարքներ կը սպառնան Ազատութեան Արձանին եւ Պրուքլինի կամուրջին, որոնք ամերիկեան խորհրդանիշերը կը նկատուին : Հրապարակուած տեղեկագրի մը մէջ, ԱՄՆ_ու Արտաքին Նախարարութիւնը եօթը երկիրներ կը մատնանշէ որպէս հովանաւորները միջազգային ահաբեկչութեան՝ Իրան, Իրաք, Սուրիա, Լիբիա, Սուտան, Գուպա եւ Հիւսիսային Գորէա :

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՇ վեցօրեայ շրջապտոյտի մը ձեռնարկեց, Մայիս 21_էն, Եւրոպայի մէջ, սկսելով Պերլինէն, ուր 30 հազար հոգի ցոյց մը ըրին իրեն դէմ : Անոնց բողոքն էր՝ «Ձեր պատերազմները չենք ուզեր, պարոն նախագահ» : Ցոյցը կազմակերպած էր Խաղաղութեան Ատեանցքը, որ աւելի քան 200 կազմակերպութիւններ կը համախմբէ : Պաստառներու վրայ կարելի էր կարդալ՝ «Պուշ աշխարհի մեծագոյն ահաբեկիչն է» : ԱՄՆ_ու Նախագահին յաջորդ հանգրուաններն են՝ Ռուսաստան (Մայիս 24, 25), Ֆրանսա (Մայիս 26, 27), Իտալիա (Մայիս 28) :

ԿԻՊՐՈՍ ապաստանած Բեթղեհէմի 13 Պաղեստինցիները սկսան հեռանալ կղզիէն, այլ երկիրներ ապաստանելու համար : Երեք Պաղեստինցի Իտալիա անցան, 9 ուրիշներ Աթէնքէն եւ Մատրիտէն անցնելէ ետք Փորթուկալ, Իրլանտա եւ Պելժիա պիտի փոխադրուին : Վերջինը, առ այժմ, Կիպրոս կը մնայ :

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս–Մկրտիչ
Մայր Տաճարի
Տիկնաց Յանձնախումբը

սիրով կը հրաւիրէ ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐուան առիթով մեծարանքի հանդիսութեան

Կիրակի, Մայիս 26, ժամը 15·30ին
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

Գեղարուեստական յայտագիր,
խօսք, նուագ, երգ, արտասանութիւն,
համեղ անակնկալներ
եւ հիւրասիրութիւն

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝

- Մայր Տաճարի գրասենեակ՝ 01 · 43 · 59 · 67 · 03
- Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝ 01 · 46 · 62 · 01 · 29

Մասնակցութիւն՝ 10 եւրօ

A l'initiative de
l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance
Comité de Marseille

PROJECTION DU FILM

LE MARSEILLE DES ARMENIENS

réalisé par Edouard SARXIAN
au Cinéma **«César»**
(métro Castellane - Marseille)
Lundi 27 mai à 19 heures 45

ՀԲԸՄ - ՓԱՐԻԶ

Թատերական երեկոյթ
(Տասներորդ աշխատանքի տարեշրջան)

«ԱՀԱԶԱՆԳ» Թատերական խումբը
կը ներկայացնէ

ԿԵԱՆՔԻ ԷՋԵՐ

Կատարելապէս անկատար
Մ. Պամաճեան

Պատանեկան Թատերական խումբը
կը ներկայացնէ
Յ. Պարոնեանէն տեսարաններ

Մայիս 25, ժամը 20·30
Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոն
118, rue de Courcelles, Paris 17e
Մուտք՝ 10 Եւրօ / զեղչեալ՝ 5 Եւրօ

HAMASKAïNE
8ème FORUM

(Pour la première fois en Arménie)
DU 13 AU 27 JUILLET 2002

Réservé aux étudiants
de 17 à 26 ans

Activités éducatives et culturelles :

- Conférences par d'éminents spécialistes
- Visite d'institutions arméniennes, de musées et de sites historiques
- Concerts et représentations théâtrales

Frais de séjour : 660 Euros
(pension complète)
Transport aérien exclu

Renseignements et inscription :

— **Paris : Hourig Baghdassarian**
Tél. / Fax : (33) 01. 42. 29. 10. 24
E-mail : navasti@wanadoo.fr

— **Londres : Sella Tenjoukian**
Tél. : (44) 20. 76038452
Fax : (44) 20. 76039518
E-mail : stenjouk@aol.com

**Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15**
Commission Paritaire : N° 55935

INFORMATIONS ARTISTIQUES

CONCERT ROMANTIQUE

Dimanche 26 Mai à 17 heures

au programme :
Shubert, Dvorak

avec la participation au piano de
Hasmig Surmelian

Auditorium (Ecole nationale de musique)
41, rue Maurice Tenine, Fresnes
(01 49 84 57 33)

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Nous avons le plaisir
Je vous inviter à la 1ère présentation
en région parisienne
du

**« DICTIONNAIRE
DE LA CAUSE
ARMENIENNE »**

par ARA KRIKORIAN

le Vendredi 24 mai à 20h45

Soirée organisée en association avec la FRA Daschnaktsoutioun, la CBAF et le NOR SEROUND d'Alfortville

Présentation — Dédicaces — Signatures
Cocktail en fin de soirée

M.C.A. partenaire du Bureau des Action Culturelles de la Ville vous convie

«au Festival Jazz for Ville»
du 25 mai au 1er juin

une programmation intéressante dont :

HARRY TAVITIAN en concert
«Le plus intéressant jazzman contemporain roumain»
(*International Herald Tribune*)
le Vendredi 31 mai à 20h30
Théâtre Studio, 16 rue M. Berthelot, Alfortville

Renseignements, réservations, vente de billets :

— B.A.C. : 01. 58. 73. 29. 18
— M.C.A. : 01. 43. 76. 55. 89

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Le
CENTRE CULTUREL SAINT-MESROB
et l'A. C. A. M.
présentent, à l'occasion
de son passage à Paris

Mme Sevda SEVAN

écrivain et ambassadrice d'Arménie en Bulgarie

en présence de son éditeur
en langue française
M. ERIC NAULLEAU

le **Dimanche 26 mai à 18h**

au Centre Culturel Saint-Mesrob
10 bis, rue Thouin, Paris 5e

Vente et dédicace
de son dernier roman :
« QUELQUE PART
DANS LES BALKANS »

Métro: Cardinal Lemoine / Monge

Entrée libre — **Cocktail**

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Ը. Օ. Հ. Ընկերակցութեան Ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի 2002 Յունիս 20, ժամը 20·30_ին, Ընկերակցութեան կեդրոնը՝
77 Ռիւ Լա Ֆայէթ, 75009, Փարիզ

Բարեփոխեալ կանոնագրին թիւ 5 յօդուածին համաձայն վարչութեան կէսը՝ 8 անդամ նորոգելի ըլլալով, Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ անոնց, որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան :

Թեկնածութեան պայման է _ Ընկերակցութեան անդամ ըլլալ,

_ Թեկնածուները պարտին Ընկերակցութեան գրասենեակը դիմել գրաւոր, ամէնէն ուշ մինչեւ Մայիս 29 _ ,

_ Դիմումնագիրը ձեռագիր պէտք է ըլլայ, ստորագրուած թեկնածուին կողմէ,

_ Յստակօրէն նշուած ըլլայ անունը, մականունը եւ հասցէն :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

Colonie de Vacances

Colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans
(1988 à 1995)

du mercredi 3 au mercredi 24 juillet
à Ancelle (Hautes Alpes) dans un nouveau cadre

SEJOUR ADOS

séjour mixte pour les jeunes de 15 à 17 ans
(1985 à 1987)

du samedi 27 juillet au samedi 10 août

Activités : tennis — équitation — randonnées — rafting — vtt etc...
Animations arméniennes : chants — danses — histoire et traditions etc...

**La Colonie de l'UGAB cherche des Animateurs
pour juillet — BAFA obligatoire
envoyer C.V. + photo**

**Pour tous renseignements veuillez contacter
UGAB — Centre de Vacances
11, square Alboni, 75016 PARIS
☎ 01 45 20 03 18 — 06 76 48 58 73**

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE

traditionnelle de la Maison de Retraite
de **GONESSE / 95500** — 7, rue de l'Eglantier

Dimanche 2 juin à partir de 11h30
dans le parc

ANIMATION TOUT AU LONG DE L'APRES-MIDI

MARTEN YORGANTZ
GROUPE de DANSE « ASTRIG » de la CROIX BLEUE d'ARNOUVILLE

Grande tombola

BAR — BUFFET — AMBIANCE ARMENIENNE

Toutes dispositions ont été prises en cas d'intempéries

ENTREE GRATUITE

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 24
VENDREDI
24 MAI
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·432 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·432

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 22 / 23)

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ռուսաստանի Դաշնակցային Ժողովի Դաշնակցային Խորհուրդի եւ ՀԱՊ-ի միջխորհրդարանական վեհաժողովի նախագահ Սերգէյ Միրոնովի գլխաւորած ռուսական պատուիրակութիւնը երկօրեայ պաշտօնական այցելութեան մը համար Մայիս 22-ին Երեւան գացած է։ Միրոնով տեսակցութիւններ ունեցած է Ազգ. Ժողովի իր պաշտօնակից Արմէն Խաչատրեանի, նախագահ Ռ. Քոչարեանի հետ։ Հանդիպումներու ընթացքին, ինչպէս նաեւ Ա. Խաչատրեանի հետ տեսակցութենէն վերջ միասնաբար տրուած մամուլիասուլիսին, Միրոնով մեծ գոհունակութիւն յայտնած է այցելութեան արդիւնքներէն, ըսելով որ ան «նոր լիցք կը հաղորդէ երկու ժողովուրդներու աւանդական բարեկամական յարաբերութիւններուն»։ Խօսակցութեանց նիւթ եղած են Հայաստանի շրջափակումը եւ անկէ բխող հարցերը, տնտեսական ոլորտը եւ այդ կապակցութեամբ կարգ մը սեփականաշնորհումներու պարագաները, Ղարաբաղեան հարցը, որու կապակցութեամբ Միրոնով ըսած է թէ Երեւան կը դրսեւորէ կողմերու համար ընդունելի որոշումներ գտնելու կամք, Կրասնոդար վերջերս պատահած հակահայ միջադէպերը, որոնց դրդապատճառ հանդիսացող բոլոր թիւրիմացութիւնները կը հարթուին շնորհիւ Հայաստանի եւ այդ շրջանի ղեկավարներուն շփումներուն, ըստ Դաշնակցային Խորհուրդի նախագահին. բնականաբար արծարծուած է նաեւ միջխորհրդարանական յարաբերութիւններու նիւթը։

ՔՈՉԱՐԵԱՆ – ԱԼԻԵՒ ՀԱՆԴԻՊՈ՞ՒՄ ՄԱՅԻՍԻ ՎԵՐՋԸ

Լրատու որոշ աղբիւրներու հաղորդումներուն համաձայն Մայիսի վերջը Փրակայի մէջ տեղի կ'ունենայ Հայաստանի եւ Ազրպէյճանի նախագահներու հանդիպում։ Ռ. Քոչարեանի բանբերը «Ազատութիւն» ձայնասփիւռին յայտնելով հանդերձ թէ երկու կողմերը ծրագրած են նախագահական մակարդակով հանդիպում մը մօտ ապագային, չէ ճշտած թուականը։ Չեխիոյ Արտաքին գործերու նախարարութիւնն ալ ոչ հաստատած է եւ ոչ ալ հերքած այս մասին լուրերը։

«ՀԻՒՍԻՍ – ՀԱՐԱՒ» ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՋԱՆՑՔԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԸՆԴԳՐԿՈՒԵԼՈՒ ՀԱՐՑԸ

Մայիս 16-էն գործադրութեան դրուած է «Հիւսիս – Հարաւ» միջազգային փոխադրութեան միջանցքին մասին կնքուած համաձայնագիրը։ Այս առթիւ զայն ստորագրող երկիրներու փոխադրութեան նախարարները Մայիս 21-ին հաւաքուած են Ս. Պետերսբուրգի մէջ. դաշինքին միանալու փափաք յայտնած երկիրներու շարքին՝ պաշտօնական այս հանդիպումին հրաւիրուած է նաեւ Հայաստան, զոր կը ներկայացնէր Փոխադրութեան եւ Հաղորդակցութեան նախարար Անդրանիկ Մանուկեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը։

Այս համաձայնագիրը, որուն Հայաստան եւս միանալու փափաք յայտնած է 2001 Մայիսին, կը նախատեսէ Ս. Պետերսբուրգէն մինչեւ Պոմպէյ միջանցք մը ստեղծել փոխադրական աւելի արդիւնաւէտ համակարգի մը հեռանկարով։ Ա. Մանուկեան ըսած է թէ Հայաստան կը գտնուի այդ միջանցքի խաչմերուկին եւ ունի աշխարհաքաղաքական եւ ռազմաքաղաքական կարեւոր դիրք ինչ որ կրնայ նպաստել ծրագրին մէջ անոր ընդգրկումին։ Միանալու փափաք յայտնած միւս երկիրներն են Ազրպէյճան, Ղազախստան, Պուլկարիա եւ Բելառուս. մասնաւոր հետաքրքրութիւն կը ցուցաբերեն նաեւ Լիթուանիա եւ Ֆինլանտա։

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԵՒ ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻՆ ԲԱՆԱՁԵՒԸ

«Հայոց լեզուի եւ հայագիտութեան արդի խնդիրները» թեմայով գիտաժողովը, որու նախաձեռնողն էր «Նեմեսիս» բարեսիրական կազմակերպութիւնը, Մայիս 22-ին տեղի ունեցած է ՀՀ Գիտութիւններու Ակադեմիային մէջ, մասնակցութեամբ երեսփոխաններու, հայերէնի եւ պատմութեան մասնագէտներու, հանրային կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներու։ Գիտաժողովը բանաձեւ մը ընդունած է որ կը պարունակէ առաջարկներ ու պահանջներ, ուղղուած երկրին իշխանութիւններուն, մասնաւորաբար Ազգային Ժողովին, նաեւ Հայրենիք – ըՍփիւռք Բ. խորհրդաժողովի մասնակիցներուն եւ ընդհանրապէս հայութեան։ Հոն մտահոգութիւն կը յայտնուի ի տես հայերէնի նկատմամբ բազմացած ոտնձգութիւններուն, շեղումներուն, այս ոլորտէն ներս պետական հսկողութեան բացակայութեան, որու հետեւանքով չեն կիրարկուիր լեզուի պաշտպանութեան համար Սահմանադրութեամբ նախատեսուած օրէնքները։ Աւելի քան մէկուկէս տասնեակ առաջարկներու կարգին կը պահանջուի լեզուի պետական տեսչութեան կարգավիճակի բարձրացումը, զայն դարձնելով Հայոց լեզուի եւ հայապահպանութեան նախարարութիւն, հիմնովին մերժումը օտար որեւէ լեզուի մը պետական կարգավիճակ շնորհումին, արեւելահայերէնի եւ արեւմտահայերէնի իրաւահաւասարութեան օրէնսդրական դրոյթով պահպանումը, «արմատներից չկտրուելու եւ դասական ուղղագրութեան մասին գիտելիք ունենալու նպատակով դպրոցներում մտցնել գրաբարի դասաւանդում» եւլն.։

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԲԱՔՈՒ

ՅՈՎՀ.-ՊՕՂՈՍ Բ. ՈՒԺԱՍՊԱՌ Է, ԲԱՅՑ ՊԻՏԻ ՉՀՐԱԺԱՐԻ

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԿՈՉ ԸՐԱՒ

Յովհ. – Պօղոս Բ.ի առողջական վիճակը օրէ օր կը վատթարանայ եւ Չորեքշաբթի, Մայիս 22-ին, երբ Բաքու հասաւ, ալ աւելի բացայայտ էր, թէ այլեւս սպառած է։ Չի կրնար քալել, չի կրնար խօսիլ եւ հարկ եղած էր յատուկ աթոռակով օդանաւէն փջեցնել։ Այլեւս ձառերուն ալ միայն առաջին աքնի մը նախադասութիւնները կ'արտասանէ, ապա թուղթը կը յանձնէ քահանայի մը, որ շարունակէ ընթերցումը։ Այսուհանդերձ Պապին միտքը միշտ արթուն է եւ այս այցելութեան առթիւ, յայտարարեց թէ պիտի չհրաժարի։ Ժամանումին պահէն իսկ, Յովհ. – Պօղոս Բ. սրտառուչ կոչ մը ըրաւ խաղաղութեան համար, թէեւ չկրցաւ անձնապէս ընել այդ կոչը, հակառակ առաջին պարբերութիւնը կարդաց, դժուարութեամբ եւ տեղւոյն քահանան է որ շարունակեց։ Իսկական խաղաղութիւն մը կը պահանջէ այդ կոչով, ուր կը շեշտուի. – «Արեւելքի դրան առջեւ, ուր դեռ զէնքերու ձայնը կը շարունակուի, իսկական խաղաղութիւն մը պէտք է, հիմնուած արմատականութեան եւ ամէն տեսակ աշխարհականութեան մերժումին վրայ»։ Հակառակ իր յոգնութեան, Պապը ոչ մէկ ժամադրութիւն ջնջած է։ Գացած է քաղաքին տիրապետող բլրան վրայ։ Հոն, մեծ մզկիթին առջեւ կան, երկրին անկախութեան նահատակներուն մշտավառ բոցը եւ յուշարձանը։ Ամէն վայրկեան, հարիւրեակ մը կաթողիկէները կը ջանային մօտենալ Պապին կառքին։ Առաջին Պապն է, եկած 98% մահմետական այս երկրին մէջ։ Ապա, Յովհ.-Պօղոս Բ. կ'երթար պալատը, ուր իրեն կը սպասէր Հ. Ալիեւ, շրջապատուած շուրջ 500 պաշտօնական հիւրերով։ Հոն, Պապը կը յայտարարէր. – «Ցորչափ կեանքի շունչ մը մնայ վրաս, պիտի բացագանչեմ՝ խաղաղութիւն յանուն Աստուծոյ»։ Իր բանբերը կը ճշդէր, որ այդ ձեւով կ'ուզէ ըսել թէ վճռած է իր պաշտօնին գլուխը մնալ։

Ապա, Յովհ. – Պօղոս Բ. քանի մը խօսք փոխանակած է նախագահ Ալիեւի հետ, որ օդակայանը, ժամանումի պահուն, քաղաքական ելոյթ մը ունեցած էր, շեշտելով. – «Մեր ժողովուրդը մխիթարութեան եւ արդարութեան ձեր խօսքերուն կը սպասէ, ի մասնաւորի այն մէկ միլիոն Ազերիները, որոնք ստիպուեցան լքել Հայաստանի գրաւած ազրպէյճանական հողամասերը»։ Եւ այդ ընպատակաւ արդէն, գաղթականներու խումբեր ներկայ էին այն պատարագին, զոր յաջորդ օրը (Մայիս 23) Պապը կը մատուցանէր, նախքան Պուլարիա մեկնումը։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ Իսրայէլի դեսպանատունը հրոյ – ճարակ եղաւ Մայիս 22-էն 23-ի գիշերը, զոհ չկայ, բայց նիւթական վնասները մեծ են, ամբողջ արխիւները, փաստաթուղթերը եւ ինչ որ կար այրած է։ Հրդեհը ծագած է առաւօտեան 2-ին գետնայարկէն, ուր նորոգութեան աշխատանքներ սկսած էին։ 150 հրշէջներ գործի լծուած են եւ ժամը 4·30-ին կարելի եղած էր հրդեհը մարել, հինգ հրշէջներ թեթեւօրէն վիրաւորուած էին։ Դեսպանատան կից շէնքէն 60 բնակիչներ տեղափոխուած էին քանի մը ժամ։ Անմիջապէս, տեղւոյն վրայ փութացած էին վարչապետ՝ Ժ. Փ. Ռաֆարէն, Ներ–

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԵՐԲ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ ՊԱՊԸ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ

Սոֆիայի համալսարանէն միջին դարու փիլիսոփայութեան դասախօս Կ. Քապրիեւ պատասխանելով լրագրողի մը, կը նկարագրէ Յովհ. – Պօղոս Բ.ի Պուլկարիա այցին կապուած ակնկալութիւնները, յոյսերը։ Կ'ըսէ թէ հրաշագործի մը հանդիպելու զգացումներով կը սպասեն անոր։ Այդ երանութիւնը կրօնական ջերմեռանդութեան մը արդիւնք չէ։ Տարի մը առաջ նոյն բանը եղած էր Սիմէոն Բ.ի վերադարձին։ Մինչդեռ, Պապին այցը նախնական եւ աւելորդապաշտ նման ըմպասումներու հետ ոչ մէկ կապ ունի։ Ան հրաշագործ մը չէ, այլ պարզապէս, համաշխարհային չափանիշով անձնաւորութիւն մը, որպէս պետութեան ղեկավար եւ կաթողիկէ եկեղեցիին պետը։

Այդ այցը, անշուշտ, կ'աւելցնէ պետութեան վարկը։ Միայն պէտք է շատ արժանաւոր ընդունելութիւն մը կազմակերպուի։ Ոչ ոք, ոչ ալ ինքը՝ Պապը կը յուսայ որ այցը քաղաքական հիմնական արդիւնքներ կուտայ, կամ օրթոտոքս եւ կաթողիկէ եկեղեցիներուն յարաբերութիւնները կը բարեփոխէ։ Կարեւորը բազմութիւններուն ջերմ, կամ թշնամական կեցուածքը չէ, այլ պետական դէմքերուն վարմունքը. այսինքն, այն մասը որ հեռատեսիլէն ցոյց պիտի չտրուի։

Պապին Պուլկարիա այցը առանձին, յատկանշական իմաստ մը ունի՞, թէ այցերու շարքին մէկ օղակն է պարզապէս. Քապրիեւ կը պատասխանէ թէ Պապին ամէն մէկ այցը արեւմտեան լրատուներուն եւ կաթողիկէ եկեղեցիին կողմէ մեծ հետաքրքրութեան նիւթ կ'ըլլայ, բայց Պուլկարիոյ համար յատուկ իմաստ ունի։ 1981-ի մահափորձէն ետք Պուլկարիա յամառ շշուկներով նկատուած էր այդ արարքը թելադրող երկիրը։ Յովհ. – Պօղոս Բ. իր այցով ցոյց կուտայ որ հաւատք չէ ընծայած այդ շշուկներուն։ Առիթ դրական տուեալ մըն է Պուլկարիոյ համար։

Պուլկարիոյ բնակչութեան 1%-ը միայն կաթողիկէ է. այս գանգուածին համար բնականաբար, այցը բացառիկ պատահար է։ Սակայն, աւելի հետաքրքրական է օրթոտոքս եկեղեցիին տեսակէտը։ Պապը, որպէս քրիստոնեայ մեծագոյն համայնքին գերագոյն պետը, կրնայ Պուլկարիոյ մէջ զարկ տալ քրիստոնէութեան հեղինակութեան։ Պուլկարիա իր եկեղեցիին երկփեղկուած պատկերով ծանօթ է արտաքին աշխարհին, քանի որ հաւատացեալներու մէկ մասը կը մերժէ Մաքսիմ պատրիարքին օրինաւորութիւնը, այն պատճառաբանութեամբ որ ան նախկին վարչակարգին շրջանին ընտրուած է։

Այս բոլորին քով կայ մետալին միւս երեսն ալ. լրատուները կը խօսին պապականներու եւ հակապապականներու ծրագրած ցոյցերուն մասին. Քապրիեւ կը մաղթէ որ այդ պարագան պաշտօնական մակարդակին վրայ ալ չյայտնուի։

Ան ամէնէն կարեւորը կը նկատէ Պապին ուղերձը որ շատ հաւանօրէն լաւատես բնոյթ կ'ունենայ։ Զինքը կը նկատէ յոյսը մարմնաւորող մը, յոյս տանող մը։ Այդ յոյսը կրնայ աշխարհի ապագային առընչուած ըլլալ. աւելի լաւ ապագայի մը որ մարդուն ձեռքով պիտի պատրաստուի։ Խօսքը վերջին դատաստանէն ետքի աշխարհին մասին չէ. ան Աստուծոյ վերաբերող գործ է։

Ի՞ՆՉ ԸՆԵԼ ՏԱԳՆԱՊՆԵՐԸ

Հայեւթուրք հաշտութեան յանձնախումբին քայքայումին ուրախութեան գրեթէ անմիջապէս յաջորդեցին վերակազմութեան լուրերը: Ըսուեցաւ թէ կազմը պիտի ընդլայնուի, որոշ անդամներ նորերով փոխարինուին, եւ այլն: Միչիկընի համալսարանին մէջ հայեւթուրք յարաբերութիւններու մասին տարբեր մասնակիցներով ու աւելի լայն շրջանակով հանդիպում մը հաշտութեան ապարդիւն ժողովներու նոր սկիզբի մը կասկածը ներշնչեց:

Այս պարագաները նկատի ունենալով, «Ազգ» օրաթերթը (Մայիս 8) դիմած է մոսկուայաբնակ Անդրանիկ Միհրանեանի. ան քաղաքական մեկնաբան է ու մէկը հայեւթուրք հաշտութեան հայկական կողմի չորս անդամներէն: Այդ յանձնախումբին կազմաւորումին միջոց մը ետք արտայայտուելով անոր կազմութեան պարագաներուն ու նպատակներուն մասին, յայտնած էր թէ ինք այն տպաւորութիւնը ունեցած է որ նախաձեռնութիւնը թրքական հաշիւներով եղած էր, իսկ նպատակը խոչընդոտել էր ցեղասպանութեան ճանաչումի ջանքերը, յատկապէս ԱՄՆ_ու Գոնկրէսին մէջ:

Այս անգամ աւելի խորատես կը թուին իր մեկնաբանութիւնները: Ան հայեւթուրք հաշտութեան մը ձգտումը կը կապէ շրջանին մէջ ԱՄՆ_ու շահերու հեռապատկերին: Առանց այդ հաշտութեան, կասպեան աւազանին կապուած իր հաշիւները չեն կրնար իրագործուիլ: Մանաւանդ որ, յանձնաժողովի աշխատութեան փորձառութեամբ, ինք տեսած է թէ ԱՄՆ_ը կը ջանան այդ ուղղութեամբ որոշակի ճնշում բանեցնել: Այդ ճնշումին թիրախներէն է Թուրքիան որմէ կը սպասուի վերջ տալ Հայաստանի շրջափակման քաղաքականութեան:

Առաջին ակնարկով քիչ մը հակասական կը թուի բուռածը. մանաւանդ, Ռէյքիավիքէն հասնող լուրերու լոյսին տակ: Եթէ Անգարա ճնշումի տակ ըլլար Հայաստանի նկատմամբ իր քաղաքականութիւնը փոխելու ուղղութեամբ, կարելի՞ էր որ անդրդուելի արտաքին գործերու նախարարով մը ներկայանար նոր բանակցութիւններուն: Նախարար մը որ նոյնիսկ Ղարաբաղը «գրաւուած հող» կը համարէր եւ կը պահանջէր որ Հայաստանի Սահմանադրութենէն ջնջուի Թուրքիայէն հողի պահանջի նշումը, որ իրականութեան մէջ անգոյ բան է: Կա՛մ ճնշումը բաւարար չէ ու ակնկալուած արդիւնքը չի կրնար տալ, կա՛մ Թուրքիա այդ կերպով կ՚ուզէ Ուաշինկթընի հասկցնել որ որոշ զիջումներ իր գծած սահմաններով կը կատարուին:

Ինչ կը վերաբերի Հայաստանի, սահմանակից երկիրներուն _ Իրանի, Թուրքիոյ, Վրաստանի, Ատրպէջանի _ միջեւ աշխարհաքաղաքական նոր _ նոր յարաբերութիւններ կը ձեւաւորուին որոնք կարելի չէ անտարբերութեան մատնել: Հակառակ պարագային, Հայաստան կը րնայ մեկուսանալ, ինչ որ փափաքելի բան չէ:

Ա. Միհրանեան կ՚ըսէ թէ պէտք է յանձնախումբին կազմը ընդլայնել, որպէսզի ան ՀՀՇ._էն ու Հայկական համագումարէն չրադկանայ ու միւս կուսակցութիւններէն ալ մասնակիցներ ունենայ: Ատիկա, նախ, այն նպատակով որ չստեղծուի տպաւորութիւն թէ «հայ ժողովրդի թիկունքում դաւեր են նիւթում». այլ խօսքով՝ ձեռնարկելի քայլերուն պատասխանատուութիւնը չսահմանափակելու համար միայն որոշ հատուածով մը:

Ան կ՚անդրադառնայ նաեւ յանձնախումբին անդամներուն մասնակցութեան բնոյթին. անոնք յաճախ կրկնեցին թէ իրենք կը մասնակցին միմիայն իրենց անձը ներկայացնելով, թէ իշխանութիւնները կապ չունին, եւ այլն: Ոչ շատ համոզիչ այս պնդումը ձեւով մը մէկդի կը ձգուի, երբ Ա. Միհրանեան կ՚ըսէ. «եթէ խնդրոյ առարկային ուշադրութիւն են դարձրել ԱՄՆ Արտաքին գործոց նախարարութիւնը, Թուրքիայի եւ Հայաստանի կառավարութիւնները, ուրեմն, դա անելին է, քան պարզ անձնական նախաձեռնութիւնը»: Ապա կ՚աւելցնէ. «Հայաստանի կառավարութիւնն էլ այսօր գիտակցում է այդ յարաբերութիւններում տեղաշարժ գրանցելու անհրաժեշտութիւնը»:

Ի՞նչ է ներկայի կացութիւնը. յանձնախումբը չի գործեր, բայց յարաբերութիւն կայ: Հայկական համագումարէն Վան Գրիգորեան հանդիպումներ կ՚ունենայ Տէյվիտ Ֆիլիփսի հետ, թրքական կողմէն Իլթէր Թիւրքմէնի հետ: Աշխատանքին վերսկսելու համար առաջարկներ եղած է հայկական քաղաքական ուժերուն, սակայն, տակաւին, պատասխան չկայ: Ինք տրամադիր է որ ցեղասպանութեան նիւթը տեղ գտնէ հանդիպումի օրակարգին վրայ, սակայն, բանավէճը չի կրնար անով սկսիլ ու անով աւարտիլ: «Խնդիրը Թուրքերի հետ շփումների օրակարգում դրուելիք հարցերի յաջորդականութիւնն է եւ հիմնական առաջնահերթութիւնների որոշումը»: Սակայն, զինք կը զարմացնէ նիւթին ընդհանուր առմամբ առանց արձագանգի մնալը, մինչդեռ գործնական հարցերու քննարկումով համահայկական հարցեր կրնան պահանջներու հիմ դառնալ: Իսկ ատիկա օգտակար կ՚ըլլայ Հայաստանի, թէ՛ Թուրքերու եւ թէ այլ կողմերու հետ բանակցութիւններու մէջ ճապկումներու դաշտը ընդլայնելու առումով:

Ա. Միհրանեան խոստովանելով որ Ռուսաստանի դերը կը տկարանայ ոչ միայն Կովկասի մէջ, այլ նաեւ ընդհանրապէս, կ՚ըսէ թէ ատիկա մտահոգութեան լուրջ պատճառ է Հայաստանի համար: Մանաւանդ որ Վրաստանի ու Ատրպէջանի մէջ կ՚ամրապնդուի թրքական ու ամերիկեան զինուորական ներկայութիւնը, իսկ Հայաստան առընչուած է Ախալքալաքի հայութեան դժգոհութիւններուն, Ատրպէջանի հետ ունի անլոյծ խնդիրներ, Թուրքիոյ հետ ոչ մէկ յարաբերութիւն: Մեծ բան չի փոխեր իր տարածքին վրայ ռուսական կայաններու, սահմանապահ զինուորներու ներկայութիւնը: Ասոնց հետ կայ Ռուսաստանի քաղաքականութեան անորոշութիւնը: Հայաստան կ՚ուզէր աւելի յստակութեամբ գիտնալ թէ ինչ դեր կինք իրեն վերապահած է Մոսկուան, խնդրոյ առարկայ շրջանին մէջ: Ինքնուրո՞յն դեր է ատիկա, Ռուսաստան ԱՄՆ_ու ներկայացուցի՞չը կը դառնայ, թէ ԱՄՆ յարմար կը գտնեն Ռուսաստանը Կովկասէն դուրս մղել: Նման հարցականներու որոշ պատասխան չունենալ հայկական քաղաքական շրջանակներուն առջեւ բաւական բարդ խնդիրներ կը դնէ: Այնքան ատեն որ ԱՄՆ անմիջական ներկայութիւն չէին Կովկասի մէջ, ատով Թուրքիան այսօրուան չափ հզօր չէր, Հայաստան ճապկելու բաւական լայն դաշտ ունէր, կիրարկելու համար լրացուցիչ քաղաքականութիւն մը: Սակայն, Մոսկուայի անորոշութեան ու ԱՄՆ_ու յայտնի կեցուածքի պայմաններուն մէջ, աւելորդ կը նկատուի նոյն քաղաքականութիւնը շարունակելու փորձը:

Ամենայն մերկութեամբ գծուած պատկերին մէջ, կրնա՞յ իսկապէս դրական դեր մը ունենալ հայեւթուրք հաշտութեան յանձնախումբին այլ կուսակցութիւններէ ալ անդամներ ընդգրկել, ինչպէս համոզում կը յայտնէ Ա. Միհրանեան: Աւելի հիմնական ազդակներ չկա՞ն որոնք կրնան, կրնային քիչ մը աւելի ինքնավստահ Հայաստան մը հասցնել ԻԱ. դարու շեմին. օրինակ՝ 3.5_էն փոխանակ 2.5_ի իջնելու, չորս միլիոնի բարձրացած բնակչութիւն մը, ընկերային ապահովութեան լուրջ հեռանկարներ, յանցանքի ու պատիժի հասկնալի ըմբռնում մը, տնտեսական պայմաններու բարելաւումի աւելի լուրջ ծրագիր եւ յոյսեր, եւ այլն: Իսկ թէ նման բաներ անօգուտ մանրուք պէտք է նկատել միջազգային քաղաքականութեան հզօր յորձանքին առջեւ, մտահոգութիւններն ու տագնապներն ալ հարկ է մէկդի ձգել, գոհանալով դիւանագիտութեան թափով ու թերեւս նաեւ աղօթելով Երեւանի նորակառոյց Մայր տաճարին մէջ...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՎԱՒԵՐԱԳՐԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ Ա. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

2. Պուլկարական

Թագաւորական դեսպանատուն

Կ. Պոլիս, 1918 Յուլիս 1

Վստահեալ հաղորդում

Պ. Ա. Մալինովին՝ Նախարարական Խորհուրդի վարչապետ, Արտաքին գործոց ու դաւանանքներու նախարար, եւ այլն. ՍՈՖԻԱ

(ԱՐՈՆ)

Պ. ՎԱՐՉԱՊԵՏ,

Երէկ Էնվէր փաշա հայկական առաջին պատուիրակին՝ Պր. Ահարոնեանին տեղեկագիր մը ուղարկեր է թէ Կովկասի մէջ Թուրք բանակի գլխաւոր հրամանատարներէն հեռագիր մը ստացուեր է, ըստ որուն հայկական զինեալ խումբեր թոյլ չեն տար եղեր Թրքական զօրքերու փոխադրումը երկաթուղային ճանապարհով Էջմիածին _ Ջուլֆա ուղղութեամբ, հասնելու համար Թաւրիզ, ընդդիմանալու Անգլիացիներուն, Պարսկաստանի մէջ: Այս պարագան, հակասելով արդէն ձեռք ձգուած համաձայնութեան, Էնվէր փաշան խնդրեր է Պր. Ահարոնեանէն, որ շտապ դիմումներ կատարէ հայկական կառավարութեան եւ Երեւանի իշխանութեան, որպէսզի նոր արկածախնդրութիւններ տեղի չունենան, դժուարութիւն չյառեղծէ Թուրք բանակի փոխադրման ու շարժման համար, քանի որ Թրքական գլխաւոր հրամանատարութիւնը արդէն որոշում գոյացուած է եղեր լաւագոյն ձեւով մաքրագործելու բոլոր խոչընդոտները (այդ ուղղութեամբ). Հայկական պատուիրակութեան նախագահը անմիջապէս հեռագրեր է Երեւանի կառավարութեան Էնվէր փաշայի պահանջին մասին եւ որովհետեւ այդ քաղաքին հետ ուղղակի կապը կը պակսի, հեռագիրը յանձներ է Թրքական Գլխաւոր սպայակոյտին: Պր. Ահարոնեան կը կարծէ որ Թուրքերը պատրուակ կը փնտռեն, որպէսզի յառաջանան դէպի Երեւան եւ գրաւեն այն փոքր հայկական հողը, որ տակաւին չէ գրաւուած Թուրքերէն եւ այդ ձեւով աւելի սերտ հաղորդակցութեան մէջ գտնուին Ատրպէջանի Թաթարներուն հետ եւ աւելի դիւրաւ կազմակերպեն դէպի Բաքու իրենց յառաջխաղացումը: Ըստ իրեն՝ այս պարագային ալ Թուրքերը կը դիմեն նոյն խաբէութեան, զոր Վէհիպ փաշա ի գործ դրաւ Ալեքսանդրապոլը գրաւելու համար: Հնարածոյ պատրուակը աւելի շատ Գերմանացիներուն կը վերաբերի, որոնք բնականաբար չեն կրնար ընդդիմանալ այն միջոցառումներուն, որոնք իբր թէ ուղղուած են Թուրք զօրքերու անվտանգ ու անարգել պարսկական ճակատ փոխադրումին: Այդ գաղափարը գերմանական գլխաւոր սպայակոյտէն պարտադրուեցաւ եւ տհաճութեամբ ընդունուեցաւ Էնվէր փաշայի կողմէ: Ասիկա ա՛լ աւելի բացորոշ կը դառնայ եղեր, նկատի առնելով Թրքական տեղեկութեան անլրատակութիւնը՝ ձեռք առնուելիք միջոցներուն մասին, որոնք կը վերաբերին հայկական զինեալ ուժերու գոյութեան, Էջմիածին _ Ջուլֆայի միջեւ երկարող աւելի քան 300 քիլոմեթր տարածութեան մը վրայ: Եւ նաեւ ուղղուած՝ այդ գիծին մէկ հատուածին, ուր զինեալ Հայեր արդէ՞ք հանդիպած են եղեր:

Պ. Ահարոնեան խնդրեց, առ ի գիտութիւն Ձեզի ներկայացնել իր երեք մտավախութիւնները եւ Էնվէր փաշայի անպատկառ կեցուածքը: Հայ առաջին դիւանագէտին մտահոգութիւնը հասկնալի է: Պարզ է, ինչպէս արդէն պատիւ ունէի Ձեզի տեղեկացնելու, Թուրքերը ձեռնարկած են Թաթար բնակչութենէն զէնք կրելուատակ մարդիկը զինելու եւ առանձին Կովկասեան բանակ կազմակերպելու, որ Թուրք բանակին օգնութեամբ պիտի քշէ _ մաքրէ տարբեր վայրերու մէջ մնացած հայութիւնը: Հաւանական է նաեւ այն, որ Գերմանացիները Թրքական գլխաւոր սպայակոյտին մտադրութիւնները կասկածի չենթարկեն: Էնվէր փաշան կը վայելէ գերման գլխաւոր սպայակոյտին անսահման վստահութիւնը, այն պատրուակով որ ճամբայ կը հարթէ դէպի Թաւրիզ, մաքրագործելու այդ ճանապարհը գոյութիւն չունեցող թշնամիներէ, մինչ միւս կողմէ, անհաճոյ անակնկալ մը կը պատրաստէ Գերմանացիներուն, Բաքուի մէջ: Ակնյայտ է, որ այս քաղաքը Էնվէր փաշայի ու Թաթարներուն նպատակադրած կէտն է ուր Թուրքերը ի գործ պիտի դնեն իրենց խորամանկութեան ու խաբէութեան անըսպառ ակունքը, որպէսզի արդարացնեն այդ քաղաքը մտնելու փաստը, ցոյց տալու համար թէ ոչ թէ իրենք՝ Թուրքերը, այլ՝ Ատրպէջանի Թաթարները «ազատագրեր են իրենց մայրաքաղաքը, պոլշեւիկներէն»: (Այստեղ բացայայտ երեւան կուգայ պուլկար դիւանագէտին յստակատեսութիւնն ու խորաթափանցութիւնը Յ. Կ.):

Բարեհաճեցէք եւ այլն, եւ այլն...

Ստորագիր. Ն. Քոլուշեւ

ԾԱՆՕԹ. _ Բնագրին մէջ Հայաստանի մայրաքաղաքի անունը ամէն տեղ Երիւան գրուած է: Ֆոնտ 321, ցուցակագր. 1 արխիւային միաւոր 2691: Թերթ 154_156 նամակաթուղթ: Ձեռագիր:

Պուլկարական

Թագաւորական դեսպանութիւն

ԾԱԾԿԱԳՐՈՒԱԾ ՀԵՌԱԳԻՐ
Կ. ՊՈԼԻՍ, 1918 ՅՈՒԼԻՍ 30

Վստահեալ հաղորդում

Պ. Մալինովին, Վարչապետ Նախարարական Խորհուրդին, Արտաքին գործոց եւ դաւանանքներու նախարար եւ այլն.

ՍՈՖԻԱ

Պ(արոն Վարչապետ),

Պատիւ ունիմ առ ի գիտութիւն՝ Ձեզի տեղեկացնելու թէ զօրավար Ղորղանեան (1) որոշած է ճամբայ ելլելու դէպի Փոթի ու Թիֆլիս առաջին իսկ շոգենաւով, որ պիտի մեկնի Կ. Պոլիսէն: Ան իր մեկնումը դէպի Վրաստան, կը բացատրէ դուտ անձնական ու ընտանեկան պատճառներով: Մտադիր է եղեր վերադառնալ երկու _ երեք շաբաթ վերջ, մինչ այդ առանց հաւատալու թէ խորհրդաժողովը կարող է սկիզբ առնել:

Այսօր զօրավար Ղորղանեան յայտներ է իր որոշումը Թալաաթ փաշային, որ խորհուրդ տուեր է չմեկնելու, քանի որ խորհրդաժողովը մօտ օրէն բացուելու է եղեր: Հասկնալի է, որ զօրավարը մերժեր է այդ խորհուրդին ականջ տալ, որովհետեւ ինչպէս ինք, այնպէս ալ բոլորը հաւատք չեն ընծայեր այդքան յապաղած խորհրդաժողովին (քոնֆերանս) մօտալուտ բացման (2):

Զօրավար _ հազարապետ Ղորղանեան նախկին ռուսական սպայ է, որ աւարտած է Պետերբուրգի զօրավարային ընդհանուր սպայակոյտի ակադեմիան: Ան ծագումով հօր կողմանէ Հայ է, իսկ խառնածին՝ մօր կողմէ: Տպաւորութիւնը կ՚ընէ խելացի եւ ուղղամիտ անձի մը: Ան մեծ հարստութիւններու տէր է եղեր Թիֆլիսի մէջ, ուր կը բնակի անոր ընտանիքը:

Բարեհաճեցէք եւ այլն.

Ստորագրութիւն՝ Ն. Ք.
(Նիքոլա Քոլուշեւ)

ԿՊՊԱ (Կեդրոնական պետական պատմական արխիւ (պուլկարերէն տառերով հայատառ վերարտադրում ՅՏԻԱ) ֆոնտ 321, ցուցակագր. 1, (արխիւային միաւոր եւ թերթթագ թողած եմ)

(1) Բնագրին մէջ Քորկանով

(2) Թրքական կողմէ ձգձգումը կը միտի թուրք բանակի յառաջխաղացումը իրականացնելու, որ յայտնի կը դառնայ պուլկարական լիազօր նախարարի տարբեր հեռագիրներէն:

Թարգմանեց՝
ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

Փլովտիւ
2002, Մայիս 5

ՄԱՇՏՈՑ
ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
Փարիզ

ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՅԹԻ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ

Քրիստոնէութեան ընդունման 1700-ամեակի եւ Գրերու գիւտի մօտալուտ 1600-ամեակի առթիւ Միութիւնս կազմակերպած էր շարադրութեան մրցոյթ մը, Հայաստանաբնակ ուսանողներու եւ ուսուցիչներու միջեւ: Մրցոյթի նիւթն էր՝ «Մեսրոպեան գիւտի դերը՝ Քրիստոնէութեան ընդունման, 16 դարերու ընթացքին ազգային - մշակութային գետնի վրայ պատմագեղարուեստական հսկայ ժառանգութեան ստեղծման եւ համազգային միասնականութեան իր խոր նշանակութեան մէջ»:

Գրութիւնները Մեսրոպեան դասական ուղղագրութեամբ գրուած պիտի ըլլային, առաւելագոյն չորս էջի սահմաններուն մէջ:

Արդ, Ապրիլի կիսուն, Երեւանի Մանկավարժական Համալսարանի ՍՓԻՒՌՔ, Գիտա-Ուսումնական Կեդրոնի Տնօրէն փրոֆ. Տոքթոր Սուրէն Դանիէլեանի միջոցաւ ստացանք 31 թեկնածուներու գրութիւնները՝ անանուն կերպով, այլ միայն թուագրուած:

Մրցոյթի Դատակազմը բաղկացած էր հետեւեալ անձերէն. – Տիկին Ժենիկ Օհանեան - Արոյեան՝ Փարիզի Արեւելեան Կենդանի Լեզուներու (INALCO) հայագիտական ամպիոնի արեւմտահայերէն ճիւղի դասախօս,

Տիկին Նորա Պարութճեան՝ Երեւանի Համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետէն եւ Փարիզի Դպրոցասէր վարժարանի ուսուցչուհի,

Պր. Նազարէթ Թօփալեան՝ գրագէտ, հրապարակագիր,

Պր. Մովսէս Պչաքճեան՝ գրագէտ, հրապարակագիր,

Տոքթոր Հիլտա Գալֆայեան - Փանոսեան՝ Սորպոնի Համալսարանէն, գրագէտ, հայերէնի լսատեսողական մեթոտի հեղինակ եւ ՄԱՇՏՈՑ Միութեան հիմնադիր - Նախագահ:

Դատակազմը իր նիստը գումարեց 2002 Մայիս 19-ին Փարիզի մէջ եւ յետ մանրամասն քննութեան կայացուց իր որոշումը, զոր կը ներկայացնենք ստորեւ (դափնեկիրներու ինքնութեան ծանօթացանք դատակազմի որոշումէն յետոյ միայն, հեռապատճէնով). –

Առաջին մրցանակ՝ 100 ԱՄՆ տոլար՝ Սվետլանա ՕՇԽԵՐԵԼԻ, իր «Վերադարձ» խորագրուած գրութեամբ,

Երեւանի Թիւ 163 դպրոցի Հայոց լեզուի եւ գրականութեան ուսուցչուհի,

Երկրորդ մրցանակ՝ 70-ական ԱՄՆ տոլար՝

ա) Անահիտ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ,

Երեւանի Պետական Համալսարանի Բանասիրական ֆակուլտետի Բ. Լսարանի ուսանողուհի,

բ) Գէորգ ԱԼԱՎԵՐՏԵԱՆ, Ս. Էջմիածնի Գէորգեան հոգեւոր ճեմարանի Ե. Լսարանի ուսանող,

Երրորդ մրցանակ՝ 30-ական ԱՄՆ տոլար՝

ա) Տիրայր ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, Երեւանի Պետական Համալսարանի Տնտեսագիտական ֆակուլտետի ինժ-տնտեսական բաժնի Ա. դասարանի ուսանող,

բ) Արտակ ՂԵԻՈՆԴԵԱՆ, Ս. Էջմիածնի Գէորգեան հոգեւոր ճեմարանի Ա. Լսարանի ուսանող,

գ) Սիրանոյշ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ, Խաչատուր Աբովեան Մանկավարժական Համալսարանի Բանասիրական ֆակուլտետի Դ. Լսարանի ուսանողուհի:

Ուղարկուած շարադրութիւնները մեծապէս հետաքրքրական էին եւ ոմանք նոյնիսկ՝ յուզիչ: Դատակազմը նկատեց որ բոլոր թեկնածուներն ալ ընդգծած էին Մաշտոցի մեծ դերը՝ ազգային գիտակցութեան եւ Հայու ինքնութեան հաստատման տեսակէտով, նաեւ նշած էին մշակութային գետնի վրայ գիւտի պատմական դերը՝ գեղարուեստական գրականութեան ստեղծման մէջ: Քիչերն են որ անդրադարձած էին համազգային միասնականութիւն ստեղծելու գետնի վրայ գրերու գիւտի դերին եւ մանաւանդ ուղղագրութեան տարբերութեան պատճառաւ այսօրուան երկփեղկուած վիճակին, որ բոլորովին կը հակասէ Մաշտոցի նպատակին: Բոլոր թեկնածուներն ալ կը շեշտէին լեզուի մեծ կարեւորութիւնը ազգի գոյատեւման տեսակէտով, նոյնիսկ որոշ անձեր կոչ կ'ընէին լեզուն անաղարտ պահելու եւ լեզուին կառչելով գոյատեւելու՝ արժանապատիւ կերպով:

Այս բոլորին անդրադարձումը սակայն շատ յաճախ գրքունակ բնոյթ մը կուտար գրութիւններուն, որմէ կը տուժէր գեղարուեստական տարրը: Այս պատճառաւ Դատակազմը նախընտրեց երեւակայութեան առկայութիւն եւ ինքնատպութիւն ցուցաբերող գրութիւնները պարգեւատրել:

Դատակազմը իր գոհունակութիւնը կը յայտնէ այն մասին որ բոլոր թեկնածուները կարողացած էին իրենց գրութիւնները գրել Մեսրոպեան դասական ուղղագրութեամբ եւ մաքուր լեզուով:

Սրտանց կը շնորհաւորենք մրցանակիրները եւ բոլոր մասնակցողները: Պարգեւատրուած գրութիւնները փարիզահայ մամուլին մէջ հերթով պիտի հրատարակուին ի մօտոյ:

ՄԱՇՏՈՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՄՐՑՈՅԹԻ ԴԱՏԱԿԱԶՄ

ԳԵՐԻՆԵՐՈՒ ՇԱՌԱՒԻՂՆԵՐԸ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ ԿԸ ՍՏԱՆԱ՞Ն

Ամերիկացի փաստաբան մը, Է. Ֆական, ճակատ բացած է այն ձեռնարկութիւններուն դէմ որոնք իր կարծիքով շահագործած են գերիները: Առաջին դիրքի վրայ են Ֆլիթ Պոսթըն դրամատունը, Աէթնա ապահովութեան ընկերութիւնը: Շարքին մէջ կան Նիւ Եորք Լայֆը որ արդէն թիրախ է Հայոց ցեղասպանութեան զոհերու շառաւիղներուն բաժին հատուցումներուն, ապա՝ Լեհման Պրաթըրսը, Նորֆոլքը, Լոնտոնի Լլոյտ'սը, եւ այլն:

Դիմումը կատարուած է յանուն Ամերիկայի գերիներուն շառաւիղներուն որոնք 30 միլիոնի չափ են: Ամբաստանուածները ձեռնարկութիւններ են որոնք յաջողած են գերեվաճառութեան օրով գոյութիւն ունեցողներուն: Տնտեսագէտներու հաշիւներով, շահագործուած գումարները հազարաւոր միլիառ տոլարներու կը հասնին: Է. Ֆական կ'ըսէ թէ կը գոհանայ տասնեակ միլիառներով:

Հատուցումի առաջին դիմումները կուգան 60-ական թուականներէն: Ներկայի ծրագիրը երկու վարկածի վրայ հիմնըւած է. կա'մ ձեռնարկութիւնները դատէ խուսափելու համար պիտի ընդունին վըճարել, կամ պիտի գտնուին ուրիշներ որոնք ճնշում պիտի բանեցնեն կառավարութեան վրայ որպէսզի ան ալ իր բաժինը ստանձնէ:

1988-ին Գոնկրէսը արտօնեց որ 80 հազար ծագումով ճափոնցի Ամերիկացիներ հատուցում ստանան, Բ. աշխարհամարտին ճամբարներու մէջ արգելափակուած ըլլալով: Տրուած գումարը աւելի քան 1·5 միլիառ տոլար եղած է: Սակայն, ներկայի դիմումները օրինակ առած են Գերմանիոյ նացիական ճամբարներու պարտադիր աշխատանքի զոհերուն դատերը:

Ինչ կը վերաբերի գերիներու հատուցումի հարցին, իրաւական գետնի վրայ բաւական վիճելի կէտեր կը նկատուին. անցեալ տարի, ցեղապաշտութեան դէմ ՄԱԿ-ի համագումարը յայտարարած էր թէ գերեվաճառութիւնը «մարդկութեան դէմ ոճիր» էր եւ պէտք էր միշտ այդպէս նկատի առնուէր: Այսուհանդերձ, իրաւական գետնի վրայ, մարդկութեան դէմ ոճիրի հասկացութիւնը ԱՄՆ-ու մէջ գերեվաճառութեան ջնջումէն վերջը հնարուած բան է: Սակայն, ամէն դատարան պարտաւոր պիտի ըլլայ այդ սահմանումը յետսագործօն յատկանիշով նկատի ունենալու եւ անով ընդգրկելու նաեւ անցեալի այդ ոճիրը:

Խնդրայարոյց կէտ մըն է հատուցումի գումարներուն ճշդումն ալ: Բողոքարկուները կը պահանջեն որ գերիներուն չվըճարուած ամէն մէկ տոլարի այսօրուան փոխարժէքը որոշուի բարդուած տոկոսներով եւ խնդրոյ առարկայ ձեռնարկութեան զարգացումին համեմատական սակով: Այս կարգի հաշիւով մը 150 տարի առաջուան մէկ տոլարը այսօր պիտի արժէր 6250 - 400·000 տոլարի միջեւ: Անկէ զատ, դժուար է արժեւորել գերեվաճառութեան շնորհիւ ապահովագրական ընկերութիւններու եւ դրամատուներու ապահոված շահը:

Այս կարգի առարկութիւններու փաստաբան Ֆական ու իր յաճախորդները կը պատասխանեն թէ հանրային կարծիքին ճնշումը կարեւոր դեր պիտի կատարէ: Անոնք արդէն կը նախատեսեն պոյքոթներ, մինչեւ իսկ ցեղային շարժումներ: Նահանգներու քաղաքական պատասխանատուներուն հրաւէր եղած է հանրային ժողովներ կազմակերպելու եւ ուսումնասիրութեան յանձնախումբեր գործի լըծելու, որպէսզի պարզուին գերեվաճառութեան լման պայմանները: Օգոստոսին Ուաշինկթընի մէջ ծրագրըւած է բողոքի ցոյց մը:

Կը մնայ գիտնալ թէ հանրային կարծիքը պիտի միանա՞յ Ֆականի դատին, տալով անոր ակնկալած նեցուկը: Այսօր, արդէն, հարցախոյզեր ցոյց կու տան որ սպիտակամորթերու 70%-ը նոյնիսկ դէմ է գերեվաճառութեան անցեալին համար հրապարակաւ ներողութիւն խնդրելու: Սեւամորթ առաջնորդներն ալ պառակտուած են. մէկ մասը զօրավիգ է Ֆականի, ուրիշներ կը պնդեն թէ մնացուց հատուցումը միայն պետութիւնը պէտք է վճարէ: Կայ խումբ մըն ալ որ կ'ուզէ որ ձեռք ձգուելիք գումարները յատկացուին սեւամորթերու դաստիարակութեան: Վախցողներ ալ կան որ հատուցումի դատերը գերեվաճառութեան դերին մասին անհրաժեշտ վերաքննութենէն ետ կը կեցնեն Ամերիկացիները: «Ազգերու յանցանքը» հատորին հեղինակը Է. Պարքան կ'ըսէ թէ եթէ ձեռնարկուած հոլովոյթը գերեվաճառութեան մասին ընդհանուր վիճարկումի մը չառաջնորդէ, ամբողջ ընկերութեան համար, մեծ բանի ծառայած պիտի չըլլայ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԽՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԳ.
ՓԱԽՈՒՍՏ

– Վահան քեզ կը ճանչնայ:

– Ո՞վ ըսաւ:

– Ինքն իսկ, թէ՛ քեզ կը ճանչնայ կոր, թէ՛ Տրդատը եւ թէ՛ Սիսակը... ամէն բան խոստովանեցաւ, պարապ տեղը կ'ուրանաս:

– Այդ ձեր ըսած Վահանը ձերբակալըւա՞ծ է ուրեմն:

– Անշուշտ ձերբակալուած է, – պատասխանեց լրտեսը, – եթէ ձերբակալըւած չըլլար, ուրկէ՞ պիտի գիտնայինք այս ամէնը:

– Ես դարձեալ կը կրկնեմ, որ հնչակեան Վահան մը չեմ ճանչնար:

– Եթէ քեզ հիմա երեսցնեմ անոր հետ:

– Երեսցուցէք, – ըսաւ Վահէ:

– Հարկաւ պիտի երեսցնեմ... եւ երբ անիկա հաստատէ, թէ քեզ կը ճանչնայ՝ այն ատեն ի՞նչ պիտի ընես...

– Վստահ եմ, որ այդ ձեր Վահանը պիտի չկրնայ այդպիսի բան մը հաստատել:

– Տեղն ի տեղօք պատմեց ամէն բան, – ըսաւ լրտեսը, – պարապ տեղը մի՛ ջանար ինքզինքդ արդարացնելու... ամէն բան ուրանալը շատ գէշ դրութիւն մըն է:

– Վահանը ցոյց տուէք ինծի, եւ ես ձեզի կ'ըսեմ, թէ զինքը կը ճանչնա՞մ, թէ ոչ:

– Ատոր դեռ ժամանակը կայ:

– Ինչո՞ւ չես ուզեր անմիջապէս երեսցընելու:

– Նախ իր հարցաքննութիւնը աւարտենք, յետոյ քանի մը օր սպասելով՝ բան մը չենք կորսնցներ:

– Ինչպէս որ կ'ուզես, – պատասխանեց Վահէ, – բայց այն ատեն ինչո՞ւ զիս կանչեցիր ու հարցաքննեցիր:

– Այդ իմ գիտնալիք բանս է:

Եւ Արթին ոստիկանին ըսաւ, թէ կըրնար բանտարկեալը իր տեղը տանիլ:

«Այս անպիտանները ի՛նչ դժուար է խոստովանեցնել» – ըսաւ լրտեսը ինքնիրեն, երբոր առանձին մնաց:

Դուրս ելաւ Քըմը սխասիէն: Մութը արդէն պատած էր ամէն կողմ: Ծաղալօղլու եօքուշէն անցաւ եւ Պապը Ալի ճատտէսին հասնելով՝ գնաց դէպի Սիրքէճի:

«Սա Վահանը արդեօք պիտի կրնա՞նք ձեռք անցընել, – կը մտածէր, – մեծ գործ մը տեսած պիտի ըլլանք, եւ մեր պատիւը ա՛լ աւելի պիտի բարձրանայ»:

Այս մտածումներով կամուրջէն կ'անցնէր, երբ յանկարծ մէկը թեւէն բռնեց:

Արթին ետին դարձաւ:

Արշաւիրն էր, ծանօթ դաւաճանը:

– Այս ատեն ո՞ւր կ'երթաս, այսպէս, – հարցուց:

– Ուշ մնացի, տուն պիտի երթամ, – պատասխանեց Արթին:

– Եկուր քիչ մը նստինք քեզի հետ:

– Ո՞ւր կ'ուզես, որ նստինք:

– Ղալաթիա, քարափին վրայ լաւ գարեջրատուն մը կայ, հո՛ն երթանք, պատուական օդի ունի:

– Հասկցայ ըսած տեղդ, երթանք, բայց երկար չեմ կրնար մնալ:

– Քիչ կը նստինք:

Հինգ վայրկեան ետքը Արշաւիր եւ Արթին նստած էին սեղանի մը շուրջը:

– Դուն հնչակեանները կը ճանչնաս, այնպէս չէ՞, – հարցուց Արթին:

– Գոնէ գլխաւորները կը ճանչնամ, քանի որ ես ալ հնչակեան եղած եմ, – պատասխանեց Արշաւիր:

– Վահանը կը ճանչնա՞ս:

– Ո՞ր, Վահանը, խարբերդցի՞ն:

– Այո՛, խարբերդցի:

– Այն, որ պոմպայի պայթումէ մը վիրաւորուա՞ծ է դէմքէն:

– Ճիշդ այդ Վահանը:

– Բայց հարկաւ կը ճանչնամ, – գոչեց Արշաւիր, – ինչո՞ւ հարցուցիր, այդ Վահանը, կարծեմ, Խարբերդ գացած էր, մինչեւ հիմա սպաննած ըլլալու են:

– Ողջ է եւ հոս է:

– Վահանը հո՞ս է, – ըսաւ Արշաւիր՝ յայտնի յուզումով մը:

– Այո՛, ինչո՞ւ այդքան իրար կ'անցնիս:

– Հոս է եւ ազատօրէն կը պտըտի՞:

– Առայժմ, – պատասխանեց լրտեսը:

– Վստա՞հ ես այդ ըսածիդ:

– Այո՛, վստահ եմ, սակայն դուն ինչո՞ւ այդչափ յուզուեցար:

– Որովհետեւ անոր ներկայութիւնը Պոլսոյ մէջ ինծի համար վտանգ մըն է:

– Դուն հետը ի՞նչ գործ ունիս:

– Իմ կատաղի հակառակորդս է: Եգիպտոս իրարու հետ խնդիր ունեցած ենք եւ հիմա, որ անշուշտ իմացած է, թէ Թուրք ոստիկանութեան ծառայութեան մէջ կը գտնուիմ, եթէ զիս տեսնէ՝ անպատճառ կը սպաննէ:

– Մարդ զարնելը այդչափ դիւրին գործ չէ:

– Վահանի համար շատ դիւրին է, բայց ուրկէ՞ եկեր է հոս եւ ինչպէ՞ս եւ ինչո՞ւ համար:

– Բոլոր այդ հարցումներուն պատասխանը պիտի ստանանք, երբոր զինքը ձեռք անցունենք, առայժմ միայն մէկ բան գիտենք, այսինքն թէ՝ Վահան Պոլիս կը գտնուի:

– Ձերբակալելու համար միջոցներ ձեռք առա՞ծ էք:

– Բնականաբար, բայց քու ալ աջակցութեամբ պէտք ունինք, դժբախտաբար Վահանը ճանչցող մէկ գաղտնի ոստիկան կայ միայն, եւ մէկ մըն ալ դուն կաս:

– Ես, ի՞նչ որ կ'ուզես, որ ընեմ:

– Քու ընելիքդ այն պիտի ըլլայ, որ երբ զինքը տեսնես, անմիջապէս ձերբակալել տաս:

– Գոնէ գիտէ՞ք, թէ Պոլսոյ ո՛ր կողմը կը գտնուի, – հարցուց Արշաւիր:

– Զինքը Բերայի մէջ տեսեր են, – պատասխանեց Արթին, – հաւանօրէն այդ կողմերը կը բնակի:

– Ես ալ Բերա կը բնակիմ... միայն թէ ճշմարիտը խօսելու համար, եթէ երբեք իրեն հանդիպիմ՝ կը պղուշնամ քովը մօտենալու... պատճառը արդէն ըսի քեզի:

– Դուն ձեռքովդ զինքը բռնելու պէտք չունիս, բայց հեռուէն կրնաս հետեւիլ իրեն:

(Շար. 226)

(Շար. Ա. էջէն)

քին նախարար՝ Ն. Սարքոզի, Փարիզի քաղաքապետ՝ Պ. Տըլանոյէ, մինչ ժագ Շիրաք հեռաձայնով ցաւակցութիւն կը յայտնէր դեսպանին: Վարչապետը կը յայտարարէր որ ինչ որ Իսրայէլի հետ կապ ունի, միշտ մօտէն կը յուզէ Ֆրանսան: Դեսպանատունը կը գտնուի Շան-զ'Էլիզէի թաղամասը, Մաթինեոն եւ Ժ. Մերմոզ փողոցներու միջեւ: Առաջին քննութիւններու համաձայն, հրդեհը արկածի հետեւանք է, հաւանաբար ելեկտրական թելերու խզումի մը:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը՝ Ա. Շարոն Մայիս 22-ին կրցաւ Քնէսէթին (Խորհրդարան) քուէարկել տալ տնտեսական խստակեցութեան իր ծրագիրը, որու մերժումը 48 ժամ առաջ, քաղաքական տագնապի մը դուռ բացած էր: Կը մնայ վերահաստատել կառավարական համախմբումը, բայց, Շարոն որեւէ կարգադրութիւն չուզեր Շասի եւ Թորահի հետ (ծայրայեղ կուսակցութիւններ): Այսօրյորդանանի մէջ, չորս Պաղեստինցիներ սպաննուած են իսրայէլեան բանակին կողմէ, առոնց մէջ՝ Ալ-Աքսայի նահատակներու ջոկատներուն տեղւոյն ղեկավարը: Իսրայէլեան բանակը 15 գերի ալ բռնած է, որոնց մէջ Համասի տեղւոյն պետը: Պաղեստինցիք ալ անձնասպանական նոր արարք մը գործած են Ռիշոն-լը-Զիոն, Թել-Ավիվի հարաւը, որու հետեւանքով երեք մեռեալ կայ (երկու Իսրայէլցի եւ պաղեստինցի քամիքազը) եւ 30 վիրաւոր: Արարքին տէր եղած են Ալ-Աքսայի նահատակներու ջոկատները:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ միջեւ պատերազմի սպառնալիքը օրէ օր կը սաստկանայ, Քաշմիրի պատճառով, որ 35 տարի է լարուածութեան պատճառ է իրենց միջեւ: Հնդկաստանի վարչապետին յայտարարութիւնը, Մայիս 22-ին, ալ աւելի լարած է մթնոլորտը: Ան յայտարարած է որ վճռական ճակատամարտի ժամը եկած է: Երկու հիւլէական պետութիւնները մէկ միլիոն զինուոր համախմբած են սահմանագլուխները:

ԿԻՊՐՈՍԻ հիւսիսի Թրքական եզերապահ ուժերը կրակ բացած են Թրքական նաւու մը վրայ, որ 250 գաղթողներ գաղտնաբար դէպի Իտալիա կը փոխադրէր: Մէկ մեռեալ կայ եւ 7 վիրաւորներ:

ՊԷՐԼԻՆԻ ՄԷՋ, Պուշ չստեղծեց այն ոգեւորութիւնը զոր ստեղծած էր Քէնըտի 1963-ին, երբ յայտարարած էր՝ «Պէրլինցի մըն եմ»: Այս անգամ, Պէրլինցիները իրեն ըսին որ Պէրլինցի չէ, ընդհակառակն՝ «Եանքի, կօ հոմ» բացագանչած են: Ժամանման պահուն, ոչ մէկ յայտարարութիւն ըրած է, բայց նախապէս, Ուաշինկթընէն մեկնած ատեն, ըսած էր՝ «գիտեմ որ այդ երկիրներուն (Իրան, Իրաք եւ հիւսիսային Գորէա) վերաբերող յայտարարութիւններս մտահոգութիւններ պատճառած են, բայց, պատասխանատուութիւնն ունիմ արտայայտելու այնքան յստակ կերպով որ կրնամ այդ վարչակարգերուն մասին եւ պիտի շարունակեմ այդպէս ընել»:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ընկերվարական պատասխանատուներու շրջանակին մէջ, փոթորիկ մը ծագած է եւ յաջորդաբար Միշէլ Վօզէլ (Փաքա-ի Շրջանային Խորհուրդի նախագահ), Ժ. Ն. Կեռինի (Պուշ-տիւ-Ռոնի Շրջանային Խորհուրդի Նախագահ) յայտարարած են թէ կը հրաժարին Ազգ. Բիւրոյէն, տրուհետեւ այս վերջինը զօրավիգ էր Փաթրիք Մենուչիի թեկնածութեան Մարսէյլի համայնավար վերջին բերդին մէջ, անտեսելով տեղւոյն ընկերվարական ղեկավարներու տեսակէտը: Հրաժարելու տրամադիր է նաեւ երեսփոխան Սիլվի Անտրիէօ:

ԿԻՐԳԻԶԻՍՏԱՆԻ նախագահը՝ Ասկար Ակայեւ պաշտօնազրկած է ամբողջ կառավարութիւնը, հանդարտեցնելու համար ցուցարարները, որոնք փողոց իջած են բողոքելով Մարտի խռովութիւններու բիրտ զսպումին դէմ: Երկրին վիճակը շատ անկայուն է եւ անցեալ Դեկտեմբերին ալ մարդկային իրաւանց Հելսինքիի միջազգային Դաշնակցութիւնը յայտարարած էր. - «Նախագահական եւ երեսփոխանական վերջին ընտրութիւնները արատաւորուած են այնպիսի անկանոնութիւններով, որոնք դրեթէ խեղկատակութեան նմանած են»:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՄԱՅԻՍ 27
ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ
ԿՈՒՍԱՆԱՑ ՀՌԻՓՍԻՄԵԱՆՑ
Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՅԻՍ 28
ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ
ԿՈՒՍԱՆԱՑ ԳԱՅԻԱՆԵԱՆՑ
Հայ պետականութեան՝
Հայաստանի առաջին հանրապետութեան հռչակման (1918 Մայիս 28) տարեդարձ
Ժամը 18-ին՝ Երեկոյեան ժամերգութիւն, որու աւարտին՝ Հանրապետական մաղթանք կը կատարուի:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄՈՆՐԷԱԼԻ «ՍԱՆԱՀԻՆ» ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Կը խնդրուի բոլոր հեղինակներէն եւ հրատարակչական հաստատութիւններէն, որ գրադարանին նուիրեն իրենց հրատարակութիւնները, հայերէն կամ օտար լեզուներով եւ ուղղարկեն հետեւեալ հասցէին՝

HAMAZKAYIN LIBRARY,
3401 Olivar Asselin, Montréal,
Quebec H4J 1L5,
Tél. : 514-337-7753

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ՀԲԸՄ-ՓԱՐԻԶ

Թատերական երեկոյթ
(Տասներորդ աշխատանքի տարեշրջան)
«ԱՀԱԶԱՆԳ» Թատերական խումբը
կը ներկայացնէ

ԿԵԱՆՔԻ ԷՋԵՐ

կատարելապէս անկատար
Մ. Պասմաճեան
Պատանեկան Թատերական խումբը
կը ներկայացնէ
Յ. Պարոնեանէն տեսարաններ
Մայիս 25, ժամը 20·30
Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոն
118. rue de Courcelles, Paris 17e
Մուտք՝ 10 Եւրօ / զեղչեալ՝ 5 Եւրօ

A l'initiative de
l'Union Générale Arménienne
de Bienfaisance
Comité de Marseille

PROJECTION DU FILM

LE MARSEILLE DES ARMENIENS

réalisé par Edouard SARXIAN
au Cinéma **«César»**
(métro Castellane - Marseille)
Lundi 27 mai à 19 heures 45

HAMASKAÏNE

8ème FORUM

(Pour la première fois en Arménie)
DU 13 AU 27 JUILLET 2002

Réservé aux étudiants
de 17 à 26 ans

Activités éducatives et culturelles :

- Conférences par d'éminents spécialistes
- Visite d'institutions arméniennes, de musées et de sites historiques
- Concerts et représentations théâtrales

Frais de séjour : 660 Euros
(pension complète)
Transport aérien exclu

Renseignements et inscription :
— **Paris : Hourig Baghdassarian**
Tél. / Fax : (33) 01. 42. 29. 10. 24
E-mail : navasti@wanadoo.fr
— **Londres : Sella Tenjoukian**
Tél. : (44) 20. 76038452
Fax : (44) 20. 76039518
E-mail : stenjouk@aol.com

URGENT

L'ECOLE TEBROTZASSERE
RECHERCHE
2 CHAUFFEURS
A TEMPS PARTIEL POUR LA RENTREE
DE SEPTEMBRE 2002.

Contacter l'**Ecole Tebrotzassère** :
1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY,
TEL. : 01 43 81 01 72

A.A.A.S. HOME ARMÉNIEN

107, avenue Maréchal Lyautey,
83700 SAINT-RAPHAEL

DIMANCHE 2 JUIN
MESSE célébrée
en la Chapelle Saint-Jean
du HOME ARMENIEN
à partir de 10 heures
par Père Vartavar KASPARIAN

Accompagnée par la chorale
SAHAK-MESROP
dirigée par **Khatchig Yilmazian**

Repas Communautaire
à partir de 12h30

Renseignements & réservations :
au **04. 94. 19. 51. 50**

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

M.C.A. partenaire du Bureau
des Action Culturelles de la Ville
vous convie

«au Festival Jazz for Ville»
du 25 mai au 1er juin

une programmation intéressante
dont :

HARRY TAVITIAN en concert
«Le plus intéressant jazzman
contemporain roumain»
(*International Herald Tribune*)
le **Vendredi 31 mai à 20h30**
Théâtre Studio, 16 rue M. Berthelot,
Alfortville

Renseignements, réservations,
vente de billets :

— B.A.C. : 01. 58. 73. 29. 18
— M.C.A. : 01. 43. 76. 55. 89

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ
Մայր Տաճարի
Տիկնանց Յանձնախումբը

սիրով կը հրաւիրէ ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ-ուան առիթով մեծարանքի հանդիսութեան

Կիրակի, Մայիս 26, ժամը 15·30ին
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

Գեղարուեստական յայտագիր, խօսք, նուագ, երգ, արտասանութիւն, համեղ անակնկալներ եւ հիւրասիրութիւն

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝

- Մայր Տաճարի գրասենեակ՝ 01 · 43 · 59 · 67 · 03
- Աւետիս Ս. Քհնյ. Պալըգեան՝ 01 · 46 · 62 · 01 · 29

Մասնակցութիւն՝ 10 եւրօ

Le
CENTRE CULTUREL SAINT-MESROB
et l'A. C. A. M.
présentent, à l'occasion
de son passage à Paris

Mme Sevda SEVAN
écrivain et ambassadrice d'Arménie en Bulgarie

en présence de son éditeur
en langue française
M. ERIC NAULLEAU

le **Dimanche 26 mai à 18h**
au Centre Culturel Saint-Mesrob
10 bis, rue Thouin, Paris 5e

Vente et dédicace
de son dernier roman :
« QUELQUE PART
DANS LES BALKANS »

Métro: Cardinal Lemoine / Monge

Entrée libre — **Cocktail**

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE

traditionnelle de la Maison de Retraite
de **GONESSE / 95500** — 7, rue de l'Eglantier

Dimanche 2 juin à partir de 11h30
dans le parc

ANIMATION TOUT AU LONG DE L'APRES-MIDI

MARTEN YORGANTZ
GROUPE de DANSE « ASTRIG » de la CROIX BLEUE d'ARNOUVILLE

Grande tombola

BAR — BUFFET — AMBIANCE ARMENIENNE

Toutes dispositions ont été prises en cas d'intempéries

ENTREE GRATUITE

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 25-26
SAMEDI - DIMANCHE
25-26 MAI
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 20.433 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20.434

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՊԸ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Բաքուէն ետք, Մայիս 23-ին, Յովհ. — Պօղոս Բ. Սոֆիա ժամանեց եւ քիչ ետք յայտարարեց թէ որեւէ ատեն չէ դադրած սիրելէ պուլկար ժողովուրդը, ակնարկելով 1981 Մայիս 13-ին իրեն դէմ գործուած մահափորձին, որուն մէջ մեղադրուած էր Պուլկարիա, որպէս փոխանցման կապ Խորհրդային Միութեան: Դատավարութեան ատեն, Ալի Աղճա, որ շարունակ հակասական յայտարարութիւններ կ'ընէր, բայց ի բաց կ'ամբաստանէր Հռոմ պտտող երեք Պուլկարներ: Ասոնք անպարտ կ'արձակուէին 1986-ին, փաստերու չգոյութեան պատճառաւ:

Պապը շատ տկարացած է եւ չի կրնար այլեւս արտասանել իր ելոյթները, Սոֆիայի Հրապարակին շրջանն ալ իր «փափամոպիլ»ով ըրաւ, զինք կ'ողջունէին երկրին 60 հազար կաթողիկէները:

Բաքուէն մեկնելէ առաջ, Յովհ. — Պօղոս Բ. պատարագած է տեղւոյն Մարզական Պալատին մէջ 3000 հոգիի ներկայութեան, ուր եղած են նաեւ մեծամասնութեամբ մահմետականներ: Արարողութեան վերջաւորութեան («Ֆիկառօ», Մայիս 24), Պապը հանդիպում ունեցած է Ղարաբաղի գաղթականներու հետ: Թերթին թղթակիցը՝ Սոֆի տը Ռավինէլ կը նկարագրէ «խօսուն տեսարանը այս ծերունի Պապին, որ կ'օրհնէր եւ կը քաջալերէր մահմետականներ արտաքսուած իրենց հողերէն քրիստոնեայ ազգի մը՝ Հայաստանի կողմէ»: Վատիկան 100 հազար տոլարի չէք մըն ալ յանձներ է կառավարութեան այդ գաղթականներուն համար, որոնք շատ խախուտ պայմաններու մէջ կ'ապրին: Ըստ երեւոյթին, Պապը լաւ չէ սերտած Ղարաբաղի հարցը, ոչ ալ ծանօթ է Սումգայիթի ջարդերուն, Բաքուի տեղահան քրիստոնեայ Հայերուն մահմետականներու կողմէ, եւայլն, եւ այլն:

Թղթակիցը կ'ըսէ նաեւ թէ ուսանողները շատ խանդավառուած են այս այցելութենէն, աւելցնելով թէ դրացի Իրանի ազդեցութիւնը շատ թեթեւ է մահմետական այս երկրին մէջ, որ դէպի Թուրքիա կը նայի:

* * *

Պապը երեք օր կը մնար Պուլկարիա, ուր Մայիս 24-ին, Պուլկարներու հետ կը տօնէր բոլոր սլաւ ժողովուրդներու աւետարանական երկու սուրբերու տօնը: Սոֆիայի կեդրոնը, քանի մը հարիւր մեթրի վրայ, քով քովի են, օրթոտոքս եկեղեցի մը, սինակոկ մը, մզկիթ մը եւ Սէն-Ժոզէֆ եկեղեցին: Լրագրող մը կը բացատրէ՝ «Հո՛ս, նախ սլաւ են, ապա՝ պուլկար, հուսկ՝ օրթոտոքս»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ներքին եւ Ներքին Ապահովութեան նոր նախարարը՝ Նիքոլա Սարքոզի, որ մեծ իրարանցումի մէջ է իր նշանակումէն ի վեր, Սթրազպուրկէն ետք, Մայիս 23-ին Սանկաթի գաղթակայանը գնաց, ուր կը գտնուին հարիւրաւոր գաղտնի գաղթականներ, որոնք Ֆրանսայի այդ կայքը ընտրած են Անգլիա անցնելու յոյսով: Կայանին մէջ եւ շուրջը կռիւներ ալ շատ են Աֆղաններու եւ Քիւրտերու միջեւ գլխաւորաբար: Կայութենէն դժգոհ են նաեւ վայրին բնակիչները ու Անգլիացիները, որոնք այլեւս գաղթող չեն ուզեր: Կը պահանջուի հիւսիսային Ֆրանսայի այս գաղթակայանին փակումը, բայց, այդ ալ չի կրնար իրագործուիլ մէկ օրէն միւսը: Ն. Սարքոզի, այդ առնչութեամբ յայտարարեց. — «Փակումը հեռանկար մըն է, ոչ թէ նախապայման մը»: Նախարարը խոստացաւ ոստիկանական նոր ուժեր: Այս գաղթակայանը բացուած է 1999-ին Ներքին նախարարութեան դիմումին վրայ, վերջ տալու համար գաղթականներու թափառումին Գալէյի պարտէզներուն մէջ: Հարցը հոն է, որ գաղթակայանին փակումը լուծում չէ: Հոն կան 120 զանազան ազգութիւններ, մեծ մասամբ սակայն Քիւրտ եւ Աֆղան:

ԻՍՐԱՅԷԼ, անձնասպանական ոճրափորձերու մղձաւանջով կ'ապրի Ռիշոն-լը-Ձիոնի արարքին վաղորդայնին: Մայիս 23-ին ալ, վերջին պահուն առաջքն առնուած է այլ ոճրափորձի մը, վառելանիւթի պահեստանոցի մը առջեւ: Միւս կողմէ, Իսրայէլեան բանակը Գազա մըտած է եւ Իսրայէլ ծրագրած է Այսրյորդանանը վերածել ամրափակ զանազան գաւառակներու, ինչ որ Եւրոպացիք անընդունելի կը գտնեն: Գազա գտնուող եւրոպական յանձնախումբին ներկայացուցիչը՝ Ժան Պրէթէչէ յայտարարած է. — «Այս ծրագիրը անընդունելի է թէ օրինական գետնի վրայ եւ թէ իր սկզբունքին մէջ, որովհետեւ Իսրայէլի կողմէ Այսրյորդանանը զինուորական իր հակակշռին տակ առնել կը նշանակէ եւ կ'ոչնչացնէ տնտեսական զարգացման եւ բարենորոգումներու որեւէ կարելիութիւն, ինչ որ կենսական պայման է խաղաղութեան գործընթացի մը հասնելու համար»:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ, ինչպէս կը նախատեսուէր Կեռինիէն եւ Վօզէլէն ետք, ընկերվարական կուսակցութեան Ազգային Բիւրոյէն հրաժարեցաւ նաեւ Սիլվի Անտրիէօ: Ասոնց բողոքն այն է, որ կուսակցութեան վերին մարմինը Փաթրիք Մենուչիի թեկնածութիւնը պահեց Մարսէյլի ընտրական համայնավար բերդին մէջ:

ՊԷՆ ԼԱՏԷՆ եւ Թալիպաններու գերագոյն պետը՝ Մոլլա Մոհամատ Օմար «ողջ-առողջ են շնորհիւ Աստուծոյ» գըրած է Մոլլա Օմար նամակի մը մէջ, որ անցեալ շաբթու յանձնուած է Փաքիստանի արեւմտեան շրջանի տեղացի լրագրողի մը: Հոն ըսուեր է նաեւ որ Թալիպան շարժումը կը սպասէ կոչին՝ «Պատերազմի ձեռնարկելու համար անհաւատներու դէմ»:

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՀԱՆՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԵՒԹՈՒՐՔ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԴԷՄ

Հայ Դատի Եւրոպական Յանձնախումբը Յայտարարութիւն մը հրապարակած է Հայեւթուրք հաշտութեան նոր յանձնախումբին կազմութեան դէմ: Ինչպէս քանիցս գրեցինք, այդ յանձնախումբը մասնակից Թուրք անձնաւորութեան մը խոստովանութեամբ իսկ, նպատակը կը հետապնդէր միջազգային հանրային կարծիքին առջեւ հաշտութեան գործընթաց մը ձեւացնելով խոչընդոտելու Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումը. յատկապէս ԱՄՆ-ու Գոնկրէսին կողմէ:

Հրապարակուած Յայտարարութիւնը ուշադրութիւն կը հրաւիրէ յիշեալ յանձնախումբին վերակազմութեան լուրերուն:

Ապա յիշեցնելով առաջին կազմով տարուած հայավնաս գործունէութիւնը, կը դատապարտէ ներկայի ջանքը: Կը շեշտէ թէ նման նախաձեռնութիւններ Թուրք պետութեան ժխտողականութեան նորովի արտայայտութիւնն են: Թուրքիա փոխանակ պարկեշտ ջանքով մը ցեղասպանութեան իրականութիւնը ընդունելու, կը շարունակէ Հայաստանի շրջափակումը եւ ծաւալապաշտ քաղաքականութեամբ մը կը սպառնայ Կովկասի կայունութեան եւ Հայաստանի ապահովութեան:

Յայտարարութիւնը նշելով որ միջազգային հանրութիւնը պէտք է Թուրքիան դէմ յանդիման դնէ իր պատասխանատուութեան, յանձնառութիւն կը յայտնէ աշխուժօրէն շարունակելու ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչումի ջանքերը:

* * *

ՍՏՈՐԱԳՐՈՂՆԵՐԸ

Յայտարարութիւնը ստորագրած են Ֆրանսահայ քաղաքական կուսակցութիւնները, կազմակերպութիւնները, կրօնական, մշակութային, մարդասիրական, երիտասարդական, մարզական, արհեստակցական ընկերակցութիւններ, դպրոցներու հոգաբարձութիւններ, նախկին աշակերտներու, հայ իրաւաբաններու միութիւնը, լրատուներ որոնց շարքին «Յառաջ»: Հրապարակուած առաջին ցանկ մը 35 անուն կը խմբէ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՓՐԿՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԲԱՔՈՒԷ՞Ն

Լուրը կուգայ Փրանսական մամուլէն ու խոշոր քար մը կը նետէ հպարտութեան մեր մեծագոյն աւազանին մէջ... անոր ուր լեցուցած ենք «երեքհազարամեայ մշակոյթ»ի, «ոսկեղէնիկ լեզուի», «Աստուածապարգեւ գիրեր»ու յանկերգները որոնք ամէն պահանջեալ պարագայի պէտք է իջնեն իրենց գահէն, ծածկելու համար մեր մերկութիւնը:

Լուրին բանը հետեւեալն է. «Ադրբեջանն պատժական միջոցներ կը սահմանէ, պաշտպանելու համար իր լեզուն»: Որոշուեր է 50-90 տոլար տուգանք վճարել տալ այն բոլոր պաշտօնատարներուն որոնք կը յամառին տակաւին գրել կիւրեղեան տառերով: Երկիրը որ 1992-ին անցած է լատինական այբուբենի ու անոր ընդհանրացման թուական որոշուած է 2001-ը, չի հանդուրժեր օրինազանցութեան: Պատիժը 150-300 տոլարի կը բարձրանայ, եթէ կիւրեղեանը գործածելու մեղքը գործողը հիմնարկ մը, կամ հաստատութիւն մը ըլլայ: Կառավարութեան պարտականութիւն տրուած է այս մասին օրէնքի բանաձեւ պատրաստելու, պայքարելու համար լատինական այբուբենին ուղղուած քօղարկեալ կամ բացայայտ ամէն տեսակի քարոզչութեան դէմ:

Իսկապէս շշմեցնող է լուրը, յատկապէս մեզի համար որ վստահ էինք թէ Ադրբեջան մշակոյթի գետնին վրայ քարի դարը կ'ապրի, չունենալով հազարամեայ անցեալ, կամ երկնապարգեւ այբուբեն, եւ այլն: Մանաւանդ, վստահ էինք նաեւ թէ ան է միայն անհամեմատ աւելի Թալիպաններու: Ու քանի մը տողնոց լուրը յանկարծ տակնուվրայ կ'ընէ վըստահութիւնները մեր աւազանը:

Լեզուի մաքրութեան մտահոգութեամբ դրամական տուգանք սահմանել 7-8 միլիոննոց երկրին մէջ որ մօտ 100 տարուան ընթացքին 4րդ անգամ այբուբէն կը փոխէ եւ ոչ թէ քանի մը ուղղագրական կանոն: Եւ ասիկա, առանց վախնալու «զանգըւածային անգրագիտութեան» հեռանկարէն որ ակադեմական մեր Թալիպաններուն ուսերուն վրայ, յաղթական քայլերով կը չափէ Երեւանի ամպիոնները:

Բայց կարելի է, կիսով լեցուն գաւաթին օրինակով, լաւատեսութեամբ մօտենալ խնդրին. հասկցա՛նք որ մշակոյթ, գիր, լեզու, Մեսրոպ, ապագայ, գրպանի մանրուք իսկ չեն խաւարի մեր ասպետներուն համար: Սակայն, արդեօք սայլը տեղէն շարժելու ազդակ չի՞ կրնար ըլլալ սա տոլարներով տրուած տուգանքի բաժինը: Մտածելն իսկ հրճուանք պէտք է առթէ բարեսիրական օժանդակութենէն անգամ տուրք պահանջող մտայնութիւններու: Հայաստանի բացը շատ շուտով կրնայ փակուիլ այս ճամբով. կը բաւէ քաջութիւնը ունենալ հետեւելու Բաքուի օրինակին. նկատի առած՝ արեւմտահայ խեղագրութեան ներսի ու նաեւ դուրսի՝ հաւատարիմներուն թիւը, յամառութիւնն ու մանաւա՛նդ դրամոլութեան աստիճանը, որեւէ կասկածի տեղ չի մնար:

Կը մնայ յստակացնել, գործի անցնիլ, մանաւանդ որ գրեթէ ընտրութիւններու նախօրեակին ենք ու ոչինչ կրնայ մըցիլ եկամուտի նման աղբիւր գտնող թեկնածուի մը հնարքին դէմ:

Թ. ԱՐՓԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 23 / 24)

ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՊԷՆ ԽՆԴՐԱՆՔԸ

Յովհ. — Պօղոս Բ. Բաքուի մէջ կառուցուելիք կաթողիկէ տաճարին հիմնարկէքը կատարած ու կաթողիկէ համայնքին յանձնած է շինարարութեան գումարին առաջին յատկացումը: Պապը քանի մը վայրկեանի հանդիպում ալ ունեցած է ադրբեջանցի գաղթականներու հետ որոնցմէ քանի մը հոգի իրմէ խնդրած են նպաստել հայեւադրբեջանական հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորումին, իրենց հարազատ վայրերը վերադառնալուն:

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.-Ի ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳԻՐՔԻ ՓԱՌԱՏՕՆ

Սկսած է պատրաստութիւնը «Հայ գիրքի միջազգային փառատօն»ին որ այս տարի կը նուիրուի երջանկայիշատակ Գարեգին Ա.ի 70-րդ տարեդարձին ու տեղի կ'ունենայ նոյն օրը, Յունիս 23-ին: Կազմակերպիչներն են Մշակոյթի Նախարարութիւնը, Երեւանի քաղաքապետարանը, Ազգային գրադարանը, Գրողներու Միութիւնը եւ Հրատարակիչներու միջազգային ընկերակցութիւնը: Կը մասնակցին նաեւ Սփիւռքէն աւելի քան 60 հրատարակիչներ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ 17 ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐ ԿԸ ՊԱՐՏԻ

Հայաստանի Արտաքին նախարարին տեղակալը՝ Թաթուլ Մարգարեան յայտարարած է Մայիս 23-ին, որ Հայաստանի պարտքը միջազգային զանազան կազմակերպութեանց 17 միլիոն տոլարի հասած է: Այս կացութիւնը պատճառ եղած է որ Հայաստան քուէարկութեան իր իրաւունքը կորսնցնէ ԻՒՆԷՍՔՕյի մէջ:

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆԻ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇԱԲԱԹԸ

Հայաստանի մէջ ուղղագրութեան վերադարձին համար պայքարող մտաւորականներու խումբէն Լեւոն Միրիջանեանի Համազգայինի հրաւէրով Փարիզ գտնուիլը առիթ եղաւ մշակութային իրերայաջորդ ձեռնարկներու: Նախ, հրաւիրող միութիւնը իր հիւրին ի պատիւ ընթրիք մը կազմակերպած էր Մայիս 14-ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Ներկայ գտնուեցան միութենականներ, մտաւորականներ, գրասէրներ որոնց սրտին մօտ հարց էր ուղղագրութեան վերադարձը:

Լ. Միրիջանեանի այդ սեղանին խօսքը չնորհակալութեան, գոհունակութեան զգացումներէ բնականաբար անցաւ օրուան նիւթին եւ ան ըսաւ թէ Հայաստան – Սփիւռք Բ. խորհրդաժողովին շուրջ երկու շաբաթ մնացած, ուշադրութիւն գրաւող պակաս էր Հայաստանի մէջ ըՍփիւռքի կեանքին լայնօրէն տեղեկացնող մամուլի չգոյութիւնը: Կը մաղթէր նաեւ որ հայ ժողովուրդի պատմութիւնը գրի առնուէր սովետական կաղապարներու, ձեւափոխումներու վերջ տալու մտադրութեամբ, որպէսզի անկախ Հայաստանի յաջորդ սերունդները առիթը ունենային իրենց պապերուն ճշմարիտ պատմութիւնը սորվելու: Լ. Միրիջանեան իր խօսքը աւարտեց իր «Երգ մեր մասին» քերթուածով:

Յետոյ սեղանային խօսակցութիւնը դարձաւ ուղղագրութեան հարցին շուրջ որուն վրայ կը կեդրոնանային գրեթէ բոլորին մտահոգութիւնները, սպասումները: Եղաւ, անշուշտ, ընդհանուր հոսանքին դէմ թիավարելու փորձ ընողն ալ, որ պնդեց թէ Հայաստանի ժողովուրդը պատրաստ չէ նման փոփոխութեան... կրկնելով երեւանեան թալիպաններուն խղճալի յանկերգը: Սեղանակիցներէն ոմանք զարմացան թէ ի՛նչպէս սովետական արդուկէն զերծ, ազատ Ֆրանսայի բնակիչ մը կրնայ համաձայն գտնուիլ միմիայն պատեհապաշտութենէ ծագած ծթուած մտայնութեան մը. ուրիշներ զայրացան, տեսնելով որ համաձայնութեան այնքա՛ն ցանկալի երեւոյթը աւելի դիւրաւ իրականութիւն կը դառնար ժողովականներու միջեւ, քան՝ գրականներու:

Ուղղագրութեան հարցը շատ աւելի հանդամանօրէն ձեռք առնուեցաւ երկու օր ետքը, Մայիս 16-ի կլոր սեղանին որ տեղի ունեցաւ ծայրէ ծայր լեցուած նոյն վայրին մէջ: Մասնակիցներէն Փարիզի Արեւելեան լեզուներու հայկական ամպիոնի վարիչ Անահիտ Տօնապետեան, ըսուցաւ թէ անակնկալ անհանդստութեան մը պատճառով պիտի բացակայէր: Մայիս 14-ի ընթրիքին ընդհանուր համախոհութեան ընդդիմադիր յայտնուած այս դէմքին բացակայութեամբ կլոր սեղանը անցաւ առանց յաւելեալ լարումի:

Զրուցավար Յակոբ Պալեան ամփոփեց խնդիրը, ըսելով որ հայերէնի աւելի քան 15 դարու ուղղագրութիւնը ուրիշ ազգային արժէքներու կարգին զոհուած էր իր անցեալէն խզուած «նոր մարդը ստեղծելու սովետական նպատակին. իսկ, այսօր, այս հարցին վրայ իրենց ասպարէզը հիմնած «չինովնիկ»ներ կը յամառէին ընդդիմանալ վերադարձին: Վճռելու իրաւասու ղեկավարութիւնն ալ մեծ մասով անդիտութեան պատճառով ձեռնածալ կը մնար: Այսուհանդերձ, որոշ խուճապի մը արտայայտութիւնը նկատուեցաւ ակադեմականներու նախորդ օրուան յայտարարութիւնը ուր կ'ըսուէր թէ արեւելահայերէնն ու արեւմտահայերէնը տարբեր լեզուներ ըլլալով, անոնց ուղղագրութիւնը միասնական դարձնել կարելի չէր, եւ այլն:

Լ. Միրիջանեան զգուշացուց այդ կեցուածքը ընդհանուրինը չնկատելու, եւ ակադեմիայի նախագահութեան «կարգալի երբը» կոչեց յայտարարութիւնը: Ապա ծանրացաւ արեւմտեան խեղագրութեան Սփիւռքի մէջ ալ զօրակցելու ա՛լ աւելի անընդունելի երեւոյթին վրայ. ըսածին օրինակ տուաւ հայագիտական ուրիշ ամպիոնի մը (Էքս) վարիչ Ռոպէր Տէր Մերկերեանի այդ իմաստով յօդուածը, լոյս տեսած «Գրական թերթ»ին մէջ:

Կլոր սեղանին Բ. մասնակից Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան «ոճիր» որակեց Հայաստանի մէջ հայերէնի ուղղագրութեան կասեցումը, ապա անդրադարձաւ եկեղեցական կալուածին մէջ Մեսրոպեան ուղղագրութեան պահպանուած ըլլալուն:

Գրիգոր Պըլտեան բուռն ելոյթով մը խնդրոյ առարկայ ըրաւ Հայաստանի մէջ ակադեմականի դիրքի տիրանալուն ձեւերը որոնք յաճախ գիտականի հանդամանքի հետ կապ չէին ունենար. ապացոյց նկատեց վերոյիշեալ յայտարարութիւնը ուր նոյն էջին մէջ արեւմտահայերէնն ու արեւելահայերէնը մէյ մը «երկու տարբեր լեզու» կը նկատուէին, իսկ քիչ անդին՝ «երկու տարբերակ»: Յետոյ, ըսաւ թէ անարժանաբար նման դիրքի տիրանալու երեւոյթը Հայաստանի փորձայատուկ բան չէր, Փարիզի մէջ ալ կարելի էր առանց պայմանական պարտադրանքներու նման տիտղոսներու, աթոռի, պատուանդանի տէր ըլլալ:

Յետոյ ծանրացաւ ուղղագրութեան արժէքին, իմաստին վրայ. ըսաւ թէ պայմանադրական երեւոյթ է ան, զոր ոչ ոք կրնայ փոխել. այսուհանդերձ, Հայաստանի մէջ փոխուած էին: Այսօր ալ այդ փոփոխութեան յաւերժացումի կողմնակիցները մարդիկ էին որոնք կը շարունակէին հակագիտական կեցուածքով յայտնուիլ. անոնք պատրաստ չէին խնդրոյ առարկայ դարձնելու անցեալը, ինչ որ գիտութեան գլխաւոր պահանջն էր: Իրենց դիրքերը պահպանելու վախը զիրենք կը մղէր անդրադիտութեան պատճառաբանութիւնը սեղան բերելու, մինչ ամէն մարդ գիտէր թէ ոչ մէկ հիմ ունէր ատիկա: Մինչդեռ, ուղղագրութեան հարցը կրնար փրկարար տաղնապ մը ըլլալ, մղելով ետ նայելու եւ չքարանալու: Ուղղագրութեան սրբագրութեամբ վերջապէս առիթն ալ կը ներկայանար 80 տարուան գրական խոտանը աղբը նետելու:

Հարցումներու բաժինով մը ելոյթ ունեցողները պատասխանեցին ներկաներու հետաքրքրութիւններուն: Սպասումը արտայայտուեցաւ հրամանագրով մը վերադարձը վճռելու. կրկին ու կրկին ըսուեցաւ որ արեւմտահայերէնի ու արեւելահայերէնի կապը ուղղագրութիւնն էր: Լ. Միրիջանեանի Փարիզ գտնուիլը, յայտնուած զօրակցութեան քով Սփիւռքի մէջ ալ մեղաւորներու գոյութեան փաստը ունենալու առիթ եղած էր: Պատասխանելով հարցումի մը, ան ըսաւ թէ լեզուի մաքրութեան, ուղղագրութեան բարեփոխումի շարժում մը ծայր առած էր Ռուսաստանի մէջ ալ. անոր նախաձեռնած էր նախագահ Վլադիմիր Պուտինի կինը, ինչ որ կ'արդարացնէր գրական ակնկալութիւնները: Նման նախաձեռնութիւն անպայման իր անդրադարձը կ'ունենար Հայաստանի մէջ ալ ուր Մոսկուայի եղանակով պարելը այս անգամ բարերար արդիւնք կրնար տալ:

Լ. Միրիջանեանի հետ յաջորդ օրը գրական երեկոյթ մը կազմակերպուած էր Ս. Մեսրոպ մշակութային կեդրոնին մէջ, նոյն կեդրոնին ու Մաշտոց Միութեան կողմէ: Նոյն միութեան նախագահ Գիլտա Գալֆայեան – Փանոսեան ներկայացուց այս անգամ Լ. Միրիջանեան բանաստեղծը, շեշտելով անոր գլխաւոր յատկանիշները: Սիլվա Հապէշեան – Արաքս ընթերցումներ ըրաւ հեղինակէն գործերէն, ապա բանաստեղծը ինք ալ կարդաց կտորներ ու զրոյց ունեցաւ ներկաներուն հետ: Երեկոյթը աւարտեցաւ Մաշտոց Միութեան ջանքով հրատարակուած Լ. Միրիջանեանի «Մէկ ժողովուրդ, մէկ ուղղագրութիւն» գրքոյկին մակագրութեամբ ու պատուասիրութեամբ մը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԷԿ ԱԶԳ՝ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Խօսք խմբագրի՝
Գէորգ Տէր - Վարդանեան

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆ

Երեւան, 2002

ՊՈԼԻՍ

ՍՈՒՐԲ ՓՐԿԻՉ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԱՐԹՆՑՈՒՑԱԾ ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԹԵՆԷՆ

Պոլսոյ եւ Սփիւռքի այլ շրջաններու մամուլին արձագանգներուն հետ, թուրք մամուլն ալ կարեւոր տեղ տուաւ ու կը շարունակէ տալ Արսէն Եարմանի խմբագրութեամբ լոյս տեսած հաստափոր հատորին որուն խորագիրն է. «Հայերը Օսմանեան առողջապահական ծառայութեան մէջ եւ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի պատմութիւնը» (հատորին մասին, տե՛ս «Յառաջ», Յունուար 15): Հրատարակութեան մասին նորագոյն հետաքրքրութիւնը ցոյց տուած է «Փօսթ - Էքսփրէս» ամսաթերթը (Ապրիլ 15 - Մայիս 15): Խմբագրին ու հրատարակիչ Ալի Զաքմաքի հետ կատարուած զրոյց մը երեք էջ գրաւած է հոն:

Առաջին կէտը որ կը մատնանշուի արգաւորէն, հատորը կը գանգէ Հայերու վերոնշեալ դերին եւ Ս. Փրկիչի պատմութեան շրջանակը: Ա. Եարման կը բացատրէ թէ բժշկական պատմութեան հետ, հարկաւոր նկատած են ցոյց տալ թէ ո՛վքեր են Հայերը, ո՛ւրկէ եկած են, եւայլն, քանի որ Թուրքիոյ մէջ այդ պարագաներուն շատե՛ր ծանօթ չեն: «Ըսելու համար թէ Հայերը լուսինէն, կամ Հայաստանէն եկած, կամ զամբիւղէ մը ինկած չեն, տեղեկութիւններ տուինք անոնց բնտրած արհեստներուն, ապրած շրջաններուն եւ կարգավիճակին մասին» կ'ըսէ ան:

Խօսելով Հայերու զուտ բժշկական անցեալին մասին, զոր «Անատոլուի բժշկութիւնը» կը կոչէ, Ա. Եարման կը յիշէ 260 թուականին Իշխանուհի Ազուիթայի կողմէ բացուած բորոտութեան առաջին դարմանատունը, դիահերձումի սովորութիւնը որ մինչեւ ԺԶ. դար արգիլուած էր Եւրոպայի մէջ, բայց այդ թուականէն շատ առաջ կը կիրարկուէր Կիլիկիոյ մէջ, ապա Անանիա Շիրակացիի կողմէ Կալիլէէն շուրջ հազար տարի առաջ երկրագունդին հաւկիթի նմանութեան նշումը, Գրիգոր Մագիստրոսի գիտական աշխատանքները, Իշխանուհի Զապէլի Սիսի մէջ բացած հիւանդանոցը, եւ այլն:

Պատասխանելով լրագրողին հարցումներուն, Ա. Եարման կը յիշէ նաեւ վաղ շրջանի այն հայ բժիշկները որոնք Եւրոպա ու ԱՄՆ ուսանելէ ետք Պոլիս վերադարձած են, իրենց ասպարէզը կիրարկելու համար: Անոնցմէ մէկն է Յովսէփ Պէյրան որ կ'ըսուի թէ եղած է նաեւ Նափոլէոն Գ.ի բժիշկը. ուրիշներ են ԱՄՆ ուսանած Պարոնիկ Մաթէոսեան եւ Կարապետ Գալուստեան: Իսկ Շաշեան ընտանիքը տուած է Պօղոս Շաշեանը որ բժիշկը եղած է իրերայաջորդ չորս թագաւորի:

Առողջապահական մրցումը բաւական արմատացած բան է Օսմանեան կայսրութեան հայ բնակչութեան մօտ, քանի որ համաճարակներէ ամէնէն քիչ ազդուած տարրն են Հայերը: Անոր պատճառը իրենց մշակոյթի բարձր մակարդակն է, նիւթական պայմաններուն միջինէն վեր ըլլալը: Նաեւ, այդ երեւոյթը կը կապուի Անատոլուի մէջ հայկական հիւանդանոցներու հիմնուած ըլլալուն: Այդ ազդակներէն է Ս. Փրկիչ հիւանդանոցն ալ որուն տեղ գտնուած է նախ մենաստան մը, ապա ժանտախտի բուժարան մը:

Խօսելով Պոլսոյ հայութեան մէջ ամիրաներուն մեծ դերին մասին, Ա. Եարման կ'առանձնացնէ հիւանդանոցին հիմնադիր Գազազ Արթինը: Հակառակ թագաւորին վստահութեան արժանացած անձնաւորութիւն ըլլալուն, որպէս փողերանոցի պատասխանատու, դրամներու պատրաստութեան ընթացքին գործադրուած զեղծարարութեան պատճառով կ'աքսորուի. սակայն, կարճ ժամանակ ետք ներումի կ'արժանանայ ու կը վերադառնայ, վերագրաւելով պաշտօնը: Արժանի կ'ըլլայ կայսերական շքանշաններու: Մահմուտ Բ.ի եւ Գազազ Արթին ամիրային սերտ կապը կը բացատրէ վերջինին մահէն ետք թագաւորին ախոյեանքը թէ «ամէնէն հաւատարիմ ծառայողս կորսնցուցի»:

Հիւանդանոցին համար շատ կարեւոր դեր կատարած են ամիրաներու այլ գերդաստաններ ալ, ինչպէս՝ Պալեանները, Տատեանները, Տիւզեանները, Նորատունկեանները: Հատորին հրատարակիչը ըսելով որ Թրքերէնով մեծաթիւ աղբիւր չկայ ամիրաներու մասին, կը յիշէ Ե. Սրմաքէշխանլեանի «Ամիրային ազնիւ վէպը» ուր մատնանշուած են հայ համաքաղաքանութեան դասակարգային տարբերութիւնները:

ԺԹ. դարու կէսերուն մօտ, նոյն համաքաղաքանութեան մէջ բարձր ուսման տէր սերունդին հրապարակ գալով, ամիրաները կը սկսին դիրքերը զիջիլ, մանաւանդ իրենց տնտեսական հզօրութիւնն ալ կը սկսի պակսիլ. առով կը կորսնցնեն հիւանդանոցին մէջ ունեցած իրենց կարեւոր տեղն ալ: Ատիկա տնտեսական դետնի վրայ այնքան ժխտական ազդեցութիւն կ'ունենայ որ 1867-ի Զատիկին օրը կարելի չըլլար ճաշ պատրաստել ու բնակիչները անօթի կը մնան: Այն ատեն, ղեկավարութիւնը եկամուտի աղբիւրներու մտահոգութեամբ տպարան կը հիմնէ, կը վերաբանայ 1836-ի բացուելէ կարճ ժամանակ ետք փակուած մանկապարտէզը:

Ս. Փրկիչ հիւանդանոցը Օսմանեան շրջանին եղած է նաեւ դարուն գիտութեան հետ համաքայլ ընթացող հաստատութիւն մը: Անոր պատճառը Ա. Եարման կը կապէ բժիշկներու բարձր որակին, վարչականներու, բժշկապետերու, բաժնի ղեկավարներու զոհողութեան ոգիին: Կը յիշէ նաեւ նուիրատուները որոնց անունով բաժիններ կը պահուին մինչեւ այսօր. կայ Յակոբեան յարկը, Ունճեանը, Կիւլպէնկեանը, եւ այլն:

Այսօր, հիւանդանոցը բոլոր բաժիններուն տէր, աշխարհի ամէնէն արդիական սարքաւորումները ապահոված հաստատութիւն է: Անոր բազմաբուժարանը տարեկան 75 հազար հիւանդ կը դիմէ. այդ թիւին մէջ Հայերու տոկոսը միայն 5% է:

ՈՒՐ ՈՐ ԵՆՔ Է

ՈՒՂԵՐՁ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

«Յառաջ»ի 2001 Դեկտեմբեր 2 թիւին մէջ, «Փրկել յուշը քանի դեռ (շատ) ուշ չէ» խորագրուած յօդուած մը ստորագրած էի, հանրութեան ուշադրութիւնը հրաւիրելով Մարսէյլի հայութեան անցեալի պատմութիւնը գրելու, եւ փի մի ամփոփող հատորի մը անհրաժեշտութեան վրայ: Ես այդ ուղղութեամբ առաջարկած էի համեստ աշխատակցութիւնս:

Միակ արձագանգը որ եղաւ այդ գրութեանս, եկաւ հեռաւոր Գերմանիոյ Քէօլն քաղաքէն, Գերմանահայոց Առաջնորդ՝ Գարեգին Արքեպիսկոպոս Պեքճեանէն որ հոս՝ 17 երկար տարիներ հովուական պաշտօն վարած ըլլալով քաջ ծանօթ է գաղութիս: Իր կարծիքով, նման գործ մը կարելի կ'ըլլար իրագործել մի քանի հոգիներու գործակցութեամբ. անձեր որոնք պէտք է հոս ծնած ու ապրած ըլլային, «ազգային կեանքի» առընչուած ըլլային, եւ անշուշտ հայերէն լաւ գիտնային: Ու Սրբազանը - որու հետ կապուած եմ բարեկամական սերտ կապերով - կը թուէր մէկ ձեռքի մատներուն վրայ համրուող անուններ: Անցան ամիսներ, չեկաւ ոչ մի ուրիշ արձագանգ: Անցեալ ամառ, դարձեալ հոս էր Գարեգին Սրբ., եւ գիս յորդորեց, նախ առանձին, «ըսելիք մնջիկ եւ համբերութեամբ գործի լծուելու», եւ իր նշած անձերուն դիմելու: Սրբազանը տրամադրեց նաեւ գործին առաջմ ծառայող իր ձեռքին տակ գտնուած նիւթերը: Դիմեցի այդ անձերուն, եւ այժմէն շնորհակալութեան խօսք ունիմ անոնց եւ ուրիշներու ալ (առանց նախապատուութեան կարգի), իրենց ըրած կամ խոստացած աջակցութեան համար, որքան որ խմբագրական ծանր աշխատանքը պիտի մնայ ուսերուս: Վաղեմի բարեկամիս, փաստաբան Մեթր Յակոբ Վարժապետեանին որ յանձն առաւ պաշտօնական դիւաններու պրպտումը, եւ տրամադրեց հօրմէն քովը մնացած

արխիւային նիւթեր. (հանգուցեալ Յովհաննէս Վարժապետեան իր կենդանութեան, իր արխիւը յանձնած էր Երեւանի Ե. Չարենց գրադարանին) Կարպիս Արթինին (Քէօսէեան), որ լայն բացաւ իր ղեկավարած «ԱՐԱՄ» վաւերագրերու կեդրոնը: Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրճեանին որ միջամտեց Լատին եկեղեցւոյ մօտ, անոր արխիւը կարենալ պրպտելու համար, եւ Կարօ Յովսէփեանին, որ – թղթապետական իր պարտականութիւններով այժմ ծանրաբեռնուած – ընտրական այս շաբաթներէն յետոյ իր աջակցութիւնը խոստացաւ: Շնորհակալութիւն նաեւ Տիկին Արփիկ Միսաքեանին (Փարիզ), որու բարեհաճ արտօնութեամբ Յառաջի առաջին տարիներու հաւաքածոները պրպտեցի. Յարութիւն Գէորգեանին՝ Նուպարեան Մատենադարանի տնօրէնին, հուսկ ուրեմն Կարպիս Զրբաշեանին որ նիւթին առընչուած փաստաթուղթեր տրամադրեց:

Այս առաջին պրպտումները եւ Մարսէյլի «Հին գաղութի» համբաւաւոր գերդաստաններու վերջին շառաւիղներուն մեր տուած այցելութիւնները եկան հաստատելու որ՝ շատ ճիշդ ընտրեր էի վերոյիշեալ յօդուածիս խորագիրը: Երեք հոգիով՝ անկարող եղանք աւելի 50 – 60 տարի առաջ քաշուած լուսանկարներու մէջ, կարգ մը անձերու տակ անուններ դնելու, այնքան ծանր նստեր է արդէն մոռացութեան փոշին: Հոս եւս տեղին է շնորհակալութեան խօսք ըսել Տիկին Անի Սիսակեանէն (Թէքէեան գերդաստան) եւ Տիկին Սաթենիկ Յարութիւնեանին (Փարթողալեան գերդաստան) երկուքն ալ 80-ամեայ, որոնք իրենց շատ սիրալիր ընդունելութեան առեն, սիրայօժար տրամադրեցին լուսանկարներ, ընտանեկան փաստաթուղթեր ու յիշատակներ, թերթեր ու թռուցիկներ:

Պատմաբան չեմ. ինքնուս հայագիրս ոչ ալ ունի արհեստավարժ պատմագիր ձեւանալու, եւ «ակադեմական» գործ մը գլուխ հանելու յաւակնութիւնը, որուն համար կը պակսին եւ մարդուժը եւ հաւաքի ու ամբողջական վաւերագրեր: Գործին խմբագրութիւնը սկսած եմ հայերէն. եթէ յաջողուի հատոր մը հանցնել (երկլեզու քանի ֆրանսերէն կարդացողը աւելի շատ է), տարած աշխատանքէս մեծապէս վարձատրուած պիտի ըլլամ: Գիրքի մը համար կայ արդէն բաւական ճոխ լուսանկարներու ֆոնտ մը: Հակառակ պարագային, եղած խմբագրութիւնը դարձեալ կը դառնայ հանրութեան սեփականութիւնը, «Յառաջ»ի սիւնակներուն ընդմէջէն:

Կան արդեօք, տեղ մը պահուա՞ծ են ֆրանսահայ եւ Մարսէյլի հայ անցեալի մամուլի հաւաքածոները, որոնք «Յառաջ»ի հետ միասին կարենային ցոլացնել գաղութիս մէկ դարու պատմութիւնը. «Արմենիա» (1885 – 1922) «Հայ Սիրտ» (1923 – 1937), «Նոր Կեանք» (1944 – 1948) նաեւ փարիզեան «Նոր Երկիր», «Ժողովուրդ», «Ազատ խօսք» եւ այլն:

Այս 2002 տարին 80-ամեակն է Մարսէյլի «Հայ նոր գաղութի» հաստատման. ան որ ուղղակի հետեւանքն եղաւ 1915 Ապրիլեան Մեծ Եղեռնին, եւ պիտի ուզէի գրութիւնս ձօնել այդ 80-ամեակին:

Ուստի, ներկայովս կոչ կ'ուղղեմ բոլոր անոնց որոնք կրնան որեւէ ձեւով օգտակար ըլլալ, տրամադրելով իրենց քով իրենց ծնողներէն մնացած որեւէ բան որ կ'առնչուի Մարսէյլի հայ կեանքի անցնող տասնամեակներուն: Կոչս կ'երթայ մանաւանդ անոնց, որոնց ծնողները գործօն դեր կատարած են գաղութիս մէջ: Նաեւ շատ տարեց անձերուն, որոնք կրնան տակաւին որեւէ բան պատմել մեր անցեալի մասին: Վերջապէս կոչս կ'երթայ Մարսէյլի բոլոր հայ հաստատութիւններուն ու կազմակերպութիւններուն, իրենց արխիւները տրամադրելու խնդրանքով:

Այժմէն բոլորին կը յայտնեմ կանխայայտ շնորհակալութիւններս:

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Մարսէյլ
2002, Մայիս 4

Stépan BOGHOSSIAN
33 A. Avenue Cantini, 13006 Marseille
Tél. : 04 91 78 23 17
(ճաշի ժամերուն)

Յ.Գ. – Տրամադրուած վաւերագրերը ետ կը դարձուին տէրերուն, իսկ լուսապատճէնները կը յանձնուին ԱՐԱՄ կեդրոնին:

ՀԱՅ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԸ ՄՈՎՍԷՍ ՊՉԱՔՃԵԱՆԻ ՀԵՏ

(ԲԱՑԻ ՆԱԵՒ՝ ԼՈՒՐԵՐ ՈՒ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ)

Քանի մը ամիս առաջ, մամուլի մէջ, հայ ընթերցողներուն տեղեկութիւններ փոխանցուեցան Ս. Մեսրոպ Կրթարանէն ներս գոյութիւն ունեցող արտա-դասարանային կեանքին մասին: Հաւանաբար, օգտակար է, նման ծանօթութիւններու յաճախակիութիւնը, որպէսզի այն անձերը որոնք հետաքրքրուած են հայկական դպրոցով, կարենան շրջանցել աշխարհագրական հեռաւորութեան ստեղծած բաժերը, եւ հետեւիլ անոր առօրեային:

Յետադարձ ակնարկով մը յիշենք, որ Ֆրանսայի մէջ Մարտ ամսուն կայացաւ «Բանաստեղծներու Գարուն» նախաձեռնութիւնը: Ս. Մեսրոպ Կրթարանի աշակերտները իրենք եւս իրագործեցին այդ ծրագիրը: Այսպէս՝ անոնք ծանօթացան եւ սորվեցան ֆրանսացի տարբեր հեղինակներու բանաստեղծութիւններ եւ ընտեղծագործութիւններ: Անոր յաջորդող օրերուն, դպրոցէն ներս մեծ խանդավառութեամբ նշուեցաւ Վիքթոր Հիւկոյի ծննդեան 200-ամեակը, որու ընթացքին աշակերտները արտասանեցին անկէ բանաստեղծութիւններ. պատրաստուեցաւ նաեւ անոր կեանքին նուիրուած աշակերտական պատի թերթ մը: Այնուհետեւ Ս. Մեսրոպ Կրթարանի տնօրէնութեան մօտ ծնունդ առաւ այն գաղափարը, որ կրթական այս շինիչ ու մշակութային առիթը կարելի է հայկականացնել, նըկատի ունենալով, որ հայ ստեղծագործողներ կ'ապրին նաեւ մեր մէջ եւ ունին նոր հրապարակութիւններ:

Ուրեմն, Շաբաթ, Մայիս 11-ին տեղի ունեցաւ բանաստեղծութեան նուիրուած ձեռնարկ մը: Ցեռմիջօրէին, վարժարանի սրահը լեցուած էր ծնողներով եւ աշակերտներով, որոնք եկած էին հանդիպելու Մովսէս Պչաքճեանի հետ: Ներկայ էին նաեւ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ Ներսէս Ծ. Վրդ. Բապուճեան եւ քահանայ հայրեր:

Ձեռնարկը հիմնականին մէջ նուիրուած էր Մ. Պչաքճեանի վերջերս լոյս տեսած բանաստեղծական հատորին՝ «Մինչեւ Վերջինը Արեւներուն» գիրքէն կտորներու ներկայացման:

Բացման խօսքէն ետք կարդացուեցաւ, չուրջ մէկ տասնեակ գիրքերու հեղինակ, հրապարակագիր Մ. Պչաքճեանի կենսագրութիւնը:

Այնուհետեւ աշակերտները խմբային եւ անհատական ելոյթներով արտասանեցին բանաստեղծութիւններ՝ ընդհանուր 10 կտոր: Անոր բանաստեղծութիւններէն երկուքը պատշաճեցումով մը հայկական ծանօթ մեղեդիներու, երգուեցան աշակերտներուն կողմէ:

Յայտնենք, որ երեկոյին երաժշտութեամբ մասնակցեցան դպրոցի ծնողներ, ծանօթ ջութակահար՝ Պր. Հայկ Դաւթեան եւ Պր. Յակոբ Շէնէթեան (դաշնակ):

Տպաւորիչ էր այն պահը երբ գրողը միանալով արտասանող երեք աշակերտներու ամբողջացուց «Վերջինը Արեւներուն» բանաստեղծութիւնը:

Ապա հեղինակը փոխանցեց իր սրտի խօսքը. ան ներկաներու ուշադրութեան յանձնեց, թէ Ալֆորվիլը որ հայկ. գաղութ ունեցող շրջան կը նկատուի, տակաւին չունի ԻՐ գրականութիւնը, իր կեանքը պատմող ու զայն ցոլացնող պատմութիւնը, եւ մաղթեց, որ այս դըպրոցէն աշակերտներ, ապագային կը յաջողին կատարել այդ աշխատանքը: Ան գնահատեց այս աշխատանքը, նշելով, որ քով – քովի հաւաքուիլ միայն բանաստեղծութիւն ունկնդրելու համար, այդքան ալ կրկնուող երեւոյթ չէ:

Ճիշդ է, որ երախաները ամբողջութեամբ չէին ընկալած ու ըմբռնած իրենց մատուցած կտորներուն իմաստն ու խորքը, սակայն անոնք իրենց ճիգը ի գործ դրած էին լաւագոյն ձեւով ներկայանալու իրենց ծնողներուն, ընկերներուն ու մանաւանդ հեղինակին առջեւ: Գիտէին որ իրենք եւս այս ձեռնարկով կը ծառայէին հայ մշակոյթին: Անոնք ուրախ էին ու խանդավառ, որովհետեւ իրենց առիթ կը տրուէր հանդիպելու հայ հեղինակի մը:

Աւարտին տեղի ունեցաւ հիւրասիրութիւն. ծնողներ – հրաւիրեալներ հեղինակին հետ ունեցան մտերմիկ զրոյց:

Ս. ՆԱԶԱՐԵԱՆ

ԴԵՂՁՈՒՏԻ ԴԵՂՁԸ

ԱԹԷՆՔԻ մէջ, Ապրիլ, 3-ին, իր մահկանացուն կնքած է Օննիկ Օնիկեան, որ աւելի քան հինգ տասնամեակներ ծառայած է յունահայութեան: Եղած էր անդամ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէի, Յունաստանի Հայոց Ազգային վարչութեան եւ վարած է ազգային եւ կուսակցական բազմաթիւ պաշտօններ: Ազգային յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Ապրիլ 5-ին Նէոս Գոզմոսի Սուրբ Կարապետ Եկեղեցւոյ մէջ:

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցը, Մայիս 12-ին, տօնած է իր հիմնադրութեան 170-ամեակը, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութիւններով: Եկեղեցական արարողութեան նախագահած ու քարոզած է Շահան Արք.: Ապա, Սիրոյ սեղան մը տեղի ունեցած է Պիլէք Հանգըստարանի յարակից պարտէզին մէջ: Բացման խօսքը արտասանած է Սեւրակ Թոքատ: Յիշած է որ անցեալ տարի, յայտնած էր որ 2002-ին երկու նոր յանձնախումբեր պիտի հիմնուէին: Անոնցմէ առաջինն էր կալուածոց յանձնախումբի նոր կազմը եւ Երիտասարդաց Յանձնախումբը: Իր ելոյթէն ետք, հանդիսավար՝ Խաչիկ Սարըը գործադրութեան դրած էր խնամեալ յայտագիր մը: Գեղարուեստական բաժնէն ետք, Հոգաբարձութեան ատենապետը՝ Թէքթոր Մարտիրոս Ենիեօրկան կարդացած է հոգաբարձութեան տեղեկագիրը: Ան նշած է որ հիւանդանոցին մէջ, ներկայիս կը պատըսպարուին 413 մնայուն բնակիչներ, որոնցմէ 323-ը՝ ծերանոցներու եւ Հինդլըեան մասնաբաժիններու, իսկ 90-ը՝ մտային հիւանդութեանց բաժնին մէջ: Խօսք առած է Շահան Արք., ապա, վերջին ելոյթը ունեցած է բժշկապետ՝ Թոքթոր Արման Զաքըր:

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻՒՆ

ԽՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԴ.

ՓԱԽՈՒՍՏ

– Առիկա կ'ընեմ անշուշտ:

Երկու դաւաճանները բաւական ժամանակ տեսակցեցան այսպէս: Ի վերջոյ Արթին ոտքի ելաւ եւ մեկնեցաւ:

Արշալոյր, ինքն ալ քիչ մը ատեն եւս մնալէ ետքը, ճամբայ ելաւ ու գնաց բերա:

Հետեւեալ օրը, առտուն կանուխ, Տըրդատ արթնցաւ: Երբ աչքերը բացաւ եւ չորս կողմը ժուռ ածեց, մէկէն ի մէկ չկրցաւ որոշել, թէ ո՛ւր կը գտնուի: Յետոյ, կամաց – կամաց, յիշեց առջի գիշերուան պատահարները, Վահանին հետ հանդիպումը, անոր տունը գալը եւ հոն իրեն սենեակ մը տրուիլը:

«Հիմա ի՞նչ պէտք է ընեմ, – խորհեցաւ ինքնին, – եթէ վերջնականապէս հոս ալ մնամ, հարկ է, որ երթամ հին տունս, գոյքերս առնեմ, հաշիւս մաքրեմ: Այս մասին պէտք է խօսիմ Վահանին»:

Ելաւ անկողնէն, հագուեցաւ ու վարը, Վահանին սենեակը գնաց: Իր բարեկամը արդէն հագուած էր եւ իրեն կը սպասէր:

– Գիշերը ինչպէ՞ս անցուցիր, – հարցուց Վահան:

– Շատ հանգիստ, – պատասխանեց Տըրդատ, – միայն թէ պէտք է, որ մինչեւ հին տունս երթամ:

– Ինչո՞ւ համար:

– Թէ՛ գոյքերս բերելու եւ թէ՛ հաշիւս մաքրելու համար:

– Ըստ իս՝ չարժեր ինքզինքդ վտանգել մէկ քանի կտոր ճերմակեղէնի համար:

– Միայն խնդիրը ճերմակեղէնի վրայ չէ, մէկ քանի կարեւոր թուղթեր ալ ունիմ, որոնք չեմ կրնար թողուլ հոն:

– Այդ տարբեր բան, այն ատեն կառք մը կը բռնենք, միասին կ'երթանք ու առնելիքներդ կառքին մէջ բեռցնելով՝ հոս կուգանք:

– Այդ լաւ կ'ըլլայ:

– Բայց նախ մեր նախաճաշը ընենք:

– Առոր ըսելիք չունիմ:

Նախաճաշը բաւական երկար տեւեց: Յետոյ երկու երիտասարդները փողոց ելան եւ կառք մը վարձեցին:

Քառորդ ժամ ետքը կառքը կանգ կ'առնէր Տըրդատի բնակած տան առջեւ:

Երկու երիտասարդները վար իջան եւ դուռը զարկին:

Տանտիրուհին եկաւ դուռը բանալու: Հազիւ թէ դուռը բացաւ եւ Տրդատը նըշմարեց՝ աղաղակ մը արձակեց:

– Դուն, հո՞ս, – գոչեց անհարեկ դէմքով մը:

– Ի՞նչ կայ, ի՞նչ եղաւ, – հարցուց երիտասարդը զարմացած:

– Ոստիկանները եկան, տունը կոխեցին, քեզ փնտռեցին, սենեակդ խուզարկեցին, գոյքերդ առին տարին եւ...

Տրդատ մնացածը չկրցաւ լսել: Վահան իր թեւէն քաշած եւ զինքը կառքը խոթած էր եւ կառավարին հրամայած, որ դէպի Շիշլի քշէ կառքը:

– Ի ցեւ թէ չի գայինք, – ըսաւ Վահան, երբ կառքը սրարշաւ ճամբայ ելաւ:

– Որո՞ւ մտքէն կ'անցնէր:

– Ես կարծես նախազգացում ունեցայ ... ի՛նչ մեծ բախտ, որ երէկ իրիկուն տուն չես եկած:

– Արդեօք Սիսա՞կն ալ հետապնդած են:

– Ո՞վ գիտէ:

– Բայց ինչպէ՞ս կրցեր են իմ տունս գտնել:

– Դուն կնոջ մը խօսք ըրիր, որուն հետ սիրաբանութիւն վարած ես, – ըսաւ Վահան, – քու բնակարանդ այդ կինը միայն գիտէր, այնպէս չէ՞:

– Այո՛, – հաստատեց Տրդատ:

– Եւ այդ կինը հոմանուհին էր Աստիկ էֆէնտիի, որ լրտես մը եղած է եւ ոստիկանութեան հետ միշտ յարաբերութիւններ մշակած: Արդ, շատ հաւանական է, որ մատնիչը այդ կինը ըլլայ:

– Չեմ կարծեր, – պատասխանեց Տըրդատ:

– Ես այնպէս կ'ենթադրեմ:

– Այդ կինը զիս անկեղծօրէն կը սիրէ:

– Մի՛ հաւատար կնոջ խօսքին:

– Բայց միասին փախչելու եւ ամուսնանալու որոշում տուած էինք:

– Այդ ալ նշանակութիւն չունի:

– Թոյլ չտուիր, որ տանտիրուհին հարցափորձէի, թերեւս մանրամասնութիւն մը իմանայինք:

– Ի՛նչ կ'ըսես, Տրդա՛տ, մի՞թէ կարելի էր րոպէ մը աւելի մնալ այդտեղ, նոյնիսկ չափազանց երկար մնացինք դրան առջեւ, ո՛վ գիտէ, թերեւս լրտեսներ շըրջապատած էին տունը:

– Եթէ այդպիսի բան մը ըլլար, մեզ կը ձերբակալէին, – դիտել տուաւ Տրդատ:

– Թերեւս դիտմամբ չձերբակալեցին, որպէսզի մեզ հետապնդեն եւ մեր ընկերներն ալ ձեռք անցընեն, եթէ ունինք, – պատասխանեց Վահան: – Ես ճիշդ այդ մտածումով կառքը դէպի Շիշլի քշել տուի:

Այդ ըսելով՝ խուզարկիչ նայուածք մը ուղղեց ետին: Հեռուէն կառք մը կուգար միայն:

– Շիշլի ո՞ւր կ'երթանք, – հարցուց Տրդատ:

– Մինչեւ Ազատութեան բլուրը կ'երթանք, օդ կ'առնենք:

– Յետո՞յ:

Յետոյ Աստուած ողորմած է. կառքը ուղղակի մեր տունը քշել կուտանք:

– Սիսակէն ինչպէ՞ս պիտի կրնանք լուր մը առնել:

– Սիսակը անպատճառ պէտք է տեսնենք:

– Ահաւասիկ դժուար խնդիրը, – պատասխանեց Տրդատ, – Սիսակ իր սենեակը փոխեց եւ նոր սենեակ մը գնաց, որուն հասցէն չեմ գիտեր: Շատ կը վախնամ, որ, եթէ չէ ձերբակալուած, իմ նախկին տունս գայ զիս տեսնելու եւ գլխուն փորձանք մը հասնի, եթէ երբեք տանս չուրջը հսկողութիւն պիտի ընեն քանի մը օր:

(Շար. 227)

Մարսէյլի
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ
«Խաչատուր Աբովեան»
Հայկական Վարժարանը
կը հրաւիրէ Ձեզ իր

ՏԱՐԵԿԱՆ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԻՆ

Կիրակի, Յունիս 9
ժամը 14·30–էն 19

Մայր Եկեղեցւոյ Շրջափակին մէջ

ժամը 12·30_էն սկսեալ կրնաք ճաշել տեղւոյն վրայ եւ համտեսել մեր ազգային համադամ կերակուրները

Մասնակցութեամբ՝
Մարսէյլի «ԱՇՈՒՂ» Նուագախումբին

Վիճակախաղ եւ հաճելի անակնկալներ ինչպէս մանուկներուն, նոյնպէս ծնողներուն համար:

Քաջալերեցէք հայ լեզուի զարգացումն ու ազգային դաստիարակութիւնը:

A l'initiative de
l'Union Générale Arménienne
de Bienfaisance
Comité de Marseille

PROJECTION DU FILM

LE MARSEILLE DES ARMENIENS

réalisé par Edouard SARXIAN
au Cinéma **«César»**
(métro Castellane - Marseille)
Lundi 27 mai à 19 heures 45

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Հայոց հաւատք եւ աւանդութիւն
յանձնախումբը
«Լուսաւորչի Լսարան»
հանդիպումներու ծիրին մէջ
կը հրաւիրէ

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ ԵՒ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒՄ ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ

ներածական շարքի Ը հանդիպման
որ տեղի կ'ունենայ
Հինգշաբթի, Յունիս 6
ժամը 19_ին
Ուղեկցութեամբ՝
ԶԱՏԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ
Սահակ_Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի
Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado — 13008 Marseille

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼԻՈՆ.— Ոմն «Յառաջ» Մայիս 18_19_ի թիւին առթիւ 46 Եւրօ:

INAUGURATION DU "Jardin du Dr. H. Damlamian" A CLAMART

L'inauguration officielle du Jardin aura lieu le samedi 1er juin à 11 h 15, devant le Conservatoire, Place Hunebelle à Clamart (le Stade) :
(Le Conseil Municipal de Clamart avait décidé à l'unanimité dans sa séance du 21 décembre 2000 de baptiser le jardin attenant au Conservatoire de Musique et de Danse Henri Dutilleux, **«Jardin du Docteur H. Damlamian»**. Francophone, diplomé en 1908 de la Faculté de Médecine de Beyrouth, il vient en France en 1912 pour se perfectionner dans les hôpitaux parisiens. Survient la Guerre de 14. Il s'engage dans la Croix Rouge Française. Il travaille dans les hôpitaux pour soigner les blessés de la Marne puis en 1917 il est déjà à Clamart pour soigner les malades atteints de grippe espagnole. C'est en effet dans ces effroyables conditions qu'il est le tout premier Arménien à venir à Clamart...).

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado, 13008 Marseille
ASSOCIATION FRANCO-BULGARE DES BOUCHES-DU-RHONE

Jeudi 30 mai à 20 heures 30 précises

CONFERENCE ET PRESENTATION DU LIVRE

« QUELQUE PART DANS LES BALKANS »

par **l'auteur**
SEVDA SEVAN
Ambassadrice
de la République d'Arménie en Bulgarie

«*Rodosto (actuellement Tekir dag), sur la mer de Marmara, Turcs, Grecs, Arméniens et Juifs vivent en bonne intelligence. Mais l'agonie de l'Empire Ottoman et surtout les guerres balkaniques viennent bouleverser le fragile équilibre de ce petit monde...*». L'auteur relate l'histoire d'une riche famille arménienne dans «*une saga balkanique, ..., où plane déjà l'une des tragédies du terrible XXe siècle : l'anéantissement qui attend le peuple arménien à Deir-ez-Zor*».

— Entrée libre —

URGENT

L'ECOLE TEBROTZASSERE
RECHERCHE 2 CHAUFFEURS
A TEMPS PARTIEL POUR LA RENTREE DE SEPTEMBRE 2002.

Contacter l'Ecole Tebrotzassère :
1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY.
TEL. : 01 43 81 01 72

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

M.C.A. partenaire du Bureau des Action Culturelles de la Ville vous convie

«au Festival Jazz for Ville»
du 25 mai au 1er juin

une programmation intéressante dont :

HARRY TAVITIAN en concert
«Le plus intéressant jazzman contemporain roumain»
(*International Herald Tribune*)
le **Vendredi 31 mai à 20h30**
Théâtre Studio, 16 rue M. Berthelot, Alfortville

Renseignements, réservations, vente de billets :

— B.A.C. : 01. 58. 73. 29. 18
— M.C.A. : 01. 43. 76. 55. 89

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՄԱՅԻՍ 27
ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ
ԿՈՅՍԱՆԱՑՆ ՀՌԻՓՍԻՄԵԱՆՑ
ժամը 10_ին պատարագ կը մատուցուի:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՅԻՍ 28
ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ
ԿՈՅՍԱՆԱՑՆ ԳԱՅԻԱՆԵԱՆՑ

Հայ պետականութեան՝
Հայաստանի առաջին Հանրապետութեան հռչակման (1918 Մայիս 28) տարեդարձ
ժամը 18_ին՝ Երեկոյեան Ժամերգութիւն, որու աւարտին՝ Հանրապետական մաղթանք կը կատարուի:

ASSEMBLÉE GÉNÉRALE de l'Association Arménienne d'Aide Sociale

L'Assemblée Générale de l'Association Arménienne d'Aide Sociale aura lieu le **Jeudi 20 juin 2002 à 20h30** Au Siège de l'Association 77, rue La Fayette, Paris 9e

Il sera procédé au renouvellement par moitié du Conseil d'Administration (8 postes à pourvoir).

Le Conseil d'Administration fait appel à candidature aux membres adhérants de l'Association.

Celles-ci doivent parvenir à l'Association au plus tard le **29 mai 2002**.

Elles doivent être manuscrites et indiquer les nom, prénom et adresse du candidat.

CONSEIL D'ADMINISTRATION

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE

traditionnelle de la Maison de Retraite
de **GONESSE / 95500** — 7, rue de l'Eglantier

Dimanche 2 juin à partir de 11h30
dans le parc
ANIMATION TOUT AU LONG DE L'APRES-MIDI
MARTEN YORGANTZ
GROUPE de DANSE « ASTRIG » de la CROIX BLEUE d'ARNOUVILLE
Grande tombola
BAR — BUFFET — AMBIANCE ARMENIENNE
Toutes dispositions ont été prises en cas d'intempéries
ENTREE GRATUITE

Séjour en Arménie

du 8 au 15 juillet

Organisé par ESPOIR POUR L'ARMENIE

> Visite touristique de l'Arménie, Erevan et ses environs.
> Participation à la messe en la cathédrale d'Etchmiadzine.
> Participation aux manifestations du 14 juillet à l'Ambassade de France.
> Gumri, Vanatzor, Spitak, Khor Virab, le lac Sévan, Guéghart, Garni, etc.
> Rencontres avec les enfants parrainés par SEL et Espoir pour l'Arménie.
> Possibilité de prolonger son séjour et de le personnaliser.

Prix:En pension complète 1060 euros au départ des grandes villes de France

Pour tout renseignement : Serge KURKDJIAN : Tél. : **04 91 77 23 44.**

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 28
MARDI
28 MAI
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 20·434 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·434

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 25 / 27)

ԿՈՎԿԱՍԸ ԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂԸ ՊՈՒՇԻ ԵՒ ՊՈՒՏԻՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԻՆ

Նախագահ Պուշի Մոսկուա այցին Ռուսաստանի նախագահին հետ ունեցած տեսակցութեան նիւթ եղած են Կովկասի վիճակն ու Ղարաբաղն ալ: Երկուքին միասնական յայտարարութեան մէջ ըսուած է որ Կովկասի համար ժամանակավրէպ է խօսիլ մեծ տէրութիւններու մրցակցութեան մասին: Երկու պետութիւններն ալ իրենց շահը կը տեսնեն Կովկասի ու Միջին Ասիոյ երկիրներուն կայունութեան, դերիշխանութեան եւ տարածքային ամբողջականութեան մէջ:

Ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղին, երկու նախագահները Հայաստանի ու Ատրպէջանի ղեկավարներուն կոչ ըրած են ճկունութեան եւ չինիչ մօտեցում ցոյց տալու եւ պատրաստակամութիւն յայտնած են աջակցելու հաշտութեան ջանքերուն:

Հ. ԱԼԻԵՒ Կ'ՈՒԶԷ ՈՐ ՄՈՍԿՈՒԱ ՎՃՌԱԿԱՆ ԴԵՐ ԿԱՏԱՐԷ

Ռուսաստանի Դաշնակցային Խորհուրդի նախագահ Ս. Միրոնովի Բաքու այցին առթիւ Ատրպէջանի նախագահը Հ. Ալիեւ ըսած է թէ Ռուսաստան Ղարաբաղի հարցը լուծելու գործին մէջ կրնայ վճռական դեր խաղալ ու ինք կը փափաքի որ այդ կարելիութիւնը գործածուի: Ալիեւ յայտնած է թէ մօտ օրէն Ռ. Քոչարեանի եւ իր միջեւ հանդիպումի մը պայմանները կը քննարկուին, Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման ճամբաներ փնտռելու համար: Ս. Միրոնով յայտարարած է թէ այդ հարցին լուծումին համար Ռուսաստանի սկզբունքը այն է որ լուծումը միայն Հայաստանի ու Ատրպէջանի ընդունելի պայմաններով կարելի է:

ՆՈՐ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒՆ Ա. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

«Հայաստանի նորացուած կոմունիստական կուսակցութիւն»ը Մայիս 25-ի Ա. համագումարով յայտարարած է իր ծնունդը: Ան ունի հինգ հազար անդամ, 12 տարածքային կազմակերպութիւն Երեւանի մէջ: Քաղաքական խորհուրդի նախագահը Եուրի Մանուկեան ըսած է թէ իրենց կ'անդամակցին Համայնավար կուսակցութեան հիասթափ չարքայինները: Համագումարը միաձայնութեամբ կուսակցութեան Ա. քարտուղար ընտրած է զինքը:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒՆԵՐՈՒ ՆԻՍՏԸ

Մայիս 25-ին, Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի Հոգաբարձուներու Խորհուրդին 11-րդ նիստը, անոր նախագահ Ռ. Քոչարեանի ղեկավարութեամբ: Տասնամեակի մը ընթացքին մօտ 200 կարեւոր ծրագիր իրագործած Հիմնադրամին գործադիր տնօրէնը Վահան Տէր-Ղեւոնդեան հանդէս եկած է 2001-ի հաշուետուութեամբ: Ըսած է թէ 2000-ի 4,5 միլիոն տոլարի մուտքը մօտ մէկ միլիոնի յաւելումով 2001-ին կազմած է 5 միլիոն 347 հազար տոլար: Աւոր ծանրութեան կեդրոնը կը կազմեն ԱՄՆ-ը, Ֆրանսան, Արժանթինը: Վերոյիշեալ գումարներուն 2000-ին 135,857, իսկ 2001-ին 708,888 տոլարով մասնակցութիւն ունեցած է Հայաստանը: Այդ գումարներուն մեծ մասը գոյացած է գործի շրջանակներու նուէրներով:

2001-ի աշխատանքներէն, Վ. Տէր-Ղեւոնդեան կարեւորագոյնը նկատած է Ղարաբաղի Հիւսիս - Հարաւ կառուղին, որուն 30 քմ.նոց մասը գործածութեան բացուած է արդէն: Ծրագիրը ամբողջացնելու համար տակաւին 17 միլիոն տոլար անհրաժեշտ է: Արցախի մէջ ատկէ զատ, կառուցուած են ջրատարներ, կազի բաշխումի ցանցեր:

Հիմնադրամը Աղէտի գօտիին մէջ կառուցած է դպրոցի շէնք, եկեղեցի, բընակարաններ եւ իրագործած այլ ծրագիրներ:

Վ. Տէր-Ղեւոնդեան նշած է որ ներկայիս ընթացքի մէջ է «Սփիւռք» գիտաուսումնական կեդրոնին շինութիւնը ուր Սփիւռքէն ուսուցիչներ պատրաստական դասընթացքներու կը հետեւին: Հիմնադրամը 1995-էն ի վեր նպաստներ կու տայ պատերազմի զոհերու եւ հաշմանդամներու ընտանիքներուն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՍՓԻՒՌՔ Բ. ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Մայիս 27, Երկուշաբթի առաւօտ, Երեւանի Կ. Դեմիրճեան մարզահամերգային համալիրին մէջ հանդիսաւոր բացումը կատարուած է Հայաստան – Սփիւռք Բ. խորհրդաժողովին, Հայաստանէն, Ղարաբաղէն ու շուրջ չորս տասնեակ երկրէ մօտ երկու հազար մասնակիցներով:

Ընդառաջելով Հայաստանի Պետութեան հրաւէրին, կը մասնակցի Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսն ալ որ Մայիս 25-ին յատուկ օդանաւով մեկնած է Երեւան: Ան եւս խօսք առած է բացման նիստին:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿ 2002 ԳՈՐԷԱ – ՃԱՓՈՆ

«Ժուռնալ տիւ Տիմանշ» (Մայիս 26) հարցազրոյց մը հրատարակած է Ալէն Պօղոսեանի հետ, որ մաս կը կազմէ Ֆրանսայի Ազգային խումբին: Ան կ'ըսէ թէ արժանի էր այդ նշանակումին, որովհետեւ դժուար աշխատանք տարած է, պայքարած է վէրքերուն դէմ: Ըստ իրեն համաշխարհային այս մրցումին նախընտրեալներն են՝ Ֆրանսա, Արժանթին եւ Իտալիա, Պրազիլը՝ հարցական կը մնայ իրեն համար:

Ֆրանսայի հաւաքականը, Մայիս 26-ին պատրաստական իր վերջին հանդիպումը ունեցաւ Հարաւային Գորէայի հետ, որմէ դուրս եկաւ 3 – 2 յաղթական: Այս մրցումին, խումբին աստղը՝ Զինտան վիրաւորուեցաւ. բաւական մտահոգութիւն կը տիրէր իր առողջական վիճակին մասին:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(25 mai)

Atom Egoyan «abasourdi» par le rejet d'«Ararat» dans la presse turque

Թերթին թղթակիցը՝ Նիքոլա Մոնսօ կ'արձագանգէ թուրք մամուլի հակազդեցութեան: «Ճումհուրիյէթ»ի թղթակիցը Վ. Սայար կը գրէ թէ ֆիլմը կը ծառայէ «ամբողջ ազգ մը արատաւորելու ատելութիւն սերմանելով»: Մինչ բեմադիրը (Եղոյեան) կը յայտարարէ թէ ցեղասպան չէ ֆիլմը, ճիշդ հակառակը կը ներկայացնէ: Թուրք լրագրողը «փխաքօ» մը կը նկատէ «Արարատ»ը (եթէ այդպէս է, այդքան ջղագրգռուելու պէտք չունի), աւելցնելով թէ «Հայերը անգամ պիտի չզնահատէին»: «Լը Մոնտ» կ'արձագանգէ նաեւ «Սապահ»ի, «Ռատիքալ»ի: Կը գրէ թէ ֆիլմը պիտի չնպաստէ թուրքեւհայ հաշտութեան ու իբրեւ փաստ կը բերէ հակազդեցութիւնը (Հ). Տինքի, տնօրէնը «Ակօս»ի, Թուրքիա լոյս տեսնող «միակ հայկական թերթը»...: Ըստ երեւոյթին Նիքոլա Մոնսօ բաւական լաւատեղեա՞կ է... նման բաներ գրելու համար: Ա. Եղոյեան չշմեր է թուրք թերթերու հակազդեցութիւններէն, յիշեցնելով թէ «Արարատ»ի նիւթը ցեղասպանութեան յիշողութիւնն է եւ անոր ժխտումը թուրք պետութեան կողմէ որ «ամէն բան կը հակակշռէ, մամուլն ալ» ու կ'աւելցնէ թէ այս հակազդեցութիւնները ցոյց կու տան թէ ոմանք «պատրաստ են պատմութիւնը գրելու իրենց ուզած ձեւով»:

«VALEURS ACTUELLES»

(24/30 mai)

DEUX FILMS REMARQUABLES, HELAS HORS CONCOURS

Այդ երկու ֆիլմերէն մէկն է Եղոյեանի «Արարատ»ը, որու համար կ'ըսէ թէ Եղոյեան ինք է որ մրցումէ դուրս պահած է իր ֆիլմը, զայն բանավէճերէ հեռու պահելու համար, որովհետեւ անխուսափելի պիտի ըլլար իր պատմական հիմքի պատճառաւ՝ Հայոց ցեղասպանութիւնը: Բայց, ֆիլմը, փայլուն բեմանիւթի մը ընդմէջէն, պատրուակ է մանաւանդ խորհրդածութեան մը թեմաներու վրայ, որոնք զայն տիեզերական կը դարձնեն՝ յիշողութիւնը, ինքնութիւնը, փոխանցումը, յանցագործութիւնը, ներումը:

ԱԹԱԹԻՒՐՔԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԸ ՊԷՐՆԱՐ ԼԷՈՒԻՍԻՆ

Հայերու ցեղասպանութեան ժխտումներով ծանօթ պատմաբան Պ. Լէուիս Ուաշինկթընի մէջ հանդիսաւոր արարողութեամբ մը պարգեւատրուած է Աթաթիւրքեան մրցանակով: Տուչութիւնը տեղի ունեցած է Թուրքիոյ դեսպանատան մէջ, մրցանակը տուած է ԱՄՆ-ու «Աթաթիւրքեան ընկերութեան միութիւն»ը: Ցանձնումը կատարած է ԱՄՆ-ու պաշտպանութեան նախարարի նախկին օգնական եւ Սպայակոյտի ներկայի խորհրդական Ռ. Փըրլ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊՈՒՇԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՄԻՋՈՑՆԵՐ, ԲԱՅՑ ԵՒ ԱՅՆՊԷՍ ՑՈՅՑԵՐ

Ապահովութեան աննախընթաց միջոցներ ձեռք առնուած էին Փարիզի մէջ, Մայիս 26ին, ընդունելու համար ԱՄՆ-ու նախագահը՝ Ճ. Պուշ որու առաջին այցելութիւնն էր Ֆրանսա: Ան ժամանեց Կիրակի օր Օրլիի օդակայանը: Կուդար Ս. Պետերբուրգէն, զինք կ'ընդունէր Արտաքին նախարար՝ Տ. տը Վիլըփէն: Նախագահը կ'առաջնորդուէր Էլիզէ, ուր մէկուկէս ժամ խօսակցելէ ետք Շիրաքի հետ, երկու նախագահները մամուլի ասուլիս մը կու տային: Այդ առթիւ Պուշ յայտարարեց թէ Գաշմիրի հարցին կապակցութեամբ, Հնդկաստանի եւ Փաքիստանի ճակատումը խորապէս կը մտահոգէ զինք եւ հրաւիրեց Փաքիստանի նախագահը՝ Մուշարաֆ որ վերջ դնէ սահմանային ներթափանցումներու:

Կիրակի իրիկուն նախագահ Պուշ ճաշի հիւրն էր Շիրաքի եւ այդ առթիւ Պուշ շեշտեց որ Ֆրանսա գլխաւոր զինակիցն է Միացեալ - Նահանգներուն հակահաբեկչական պայքարին մէջ: Արդէն երկու նախագահներուն մտերմութիւնը հոն հասած է որ իրարու անուն տալով եւ «դու»ով կը խօսին: Պուշ կը վստահեցնէ որ «Ժագ Շիրաք մեծ բարեկամ մըն է»: Նոյն օրուան ցոյցը Փարիզի մէջ (4000 - 5000 հոգի) զինք չէ խանգարած, քանի փաստն ունեցած է որ դեմոկրատ երկիր մը կը գտնուի: Խօսք առնելով Շիրաք բուռն կերպով հակազդած է այն գաղափարին որ Ֆրանսա հակահրեայ երկիր մը ըլլայ: Վճռած է ամէն ջանք թափել արմատախիլ ընելու համար «անհարեկչութիւնը որ կրնայ հարուածել ամէն տեղ, ուրեւէ ատեն»:

Կէսօրէ յետոյ ժամը 15-ին է որ ցոյց մը տեղի կ'ունենար Ռէփիւպլիքէն Նասիոն: Ցոյցը դէմ էր Ամերիկայի, Պուշի եւ համաշխարհայնացման, բայց, գլխաւորաբար պաղեստինամէտ բնոյթ առած է, դատապարտելով ԱՄՆ-ու իսրայէլամէտ քաղաքականութիւնը: Հարիւրաւորներ կը բացագանչէին՝ «Բոլորս ալ Պաղեստինցիներ ենք»: Խաղաղապաշտ ձըգտումները բացայայտ էին եւ բառախաղով մը, ցուցարարները պաստառի մը վրայ արձանագրած էին. - «Stopper la Busherie»:

Երկուշաբթի, Մայիս 27-ին, Պուշ եւ Շիրաք ամոլները կ'երթային Նորմանտի, նախ եւ առաջ Սէնթ - Մեռ - Էկլիզ, ուր Պուշ կը մեծարէր ամերիկացի զինուորներուն յիշատակը: Գիւղը, դիպուածով առաջինը եղած է ազատագրուելու 1944 Յունիսի ցամաքահանման ընթացքին:

Գիւղը, որ հազիւ քանի մը հարիւր բընակիչ ունի, պաշարուած բերդի մը բնոյթը առած է: Ապահովութեան ֆրանսական ուժերէն զատ, 1500 Ամերիկացիներ կան ի պաշտպանութիւն Նախագահ Պուշի: Խանութները պէտք է փակ մնան ժամը

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱՆԴԻՐ ՕՐԵՆՔ ՄԸ

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ, ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ, ՄՈՒՇԵՂ ԻՇԽԱՆ...

Գրեց՝ ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

Ամէն ընթերցում անխուսափելիօրէն կը հարցադրէ մեզ, հակազդեցութեամբ մը մեզմէ խլելով լուռ արտայայտութիւն մը, ժխտական, ընդվզեցնող, կամ դրական, հիացական: Բացարձակ եզրերով խօսելով, չկայ ընթերցում առանց հակազդեցութեան:

Վերջերս, «Հայաստանաբնակ ուսանողներու եւ ուսուցիչներու միջեւ շարադրութեան մրցումի» (*) մը շրջագծէն ներս առիթ տրուեցաւ նաեւ ինծ՝ կարդալու երեսուն – մէկ «անանուն» պատճէններ, որոնց ընթերցումը ստիպողական դարձուց արծարծումը՝ այդ մրցումէն դուրս լուսանցքային հարցերու, որոնք ուղղակի կապ մը չունէին առաջադրուած նպատակներուն հետ: Այսուհանդերձ անոնք անկարեւոր չէին. արժանի էին քննարկուելու:

Առաջին հերթին մատնանշելի է շփոթութիւնը Սեւակ անուան գործածութեան կապակցութեամբ: Մրցոյթի մասնակից հայրենաբնակ ուսանողները եւ ուսուցիչները, որոնց ինքնութիւնը բոլորովին անծանօթ էր, ընդհանրապէս Սեւակ անուան տակ կ'ոգեկոչէին, եւ երբեմն մինչեւ իսկ Սիամանթոյի եւ Դանիէլ Վարուժանի կողքին Պարոյր Սեւակը, առանց սակայն անուան առաջին բաղկացուցիչին յիշատակութեան: Այս շփոթութիւնը տեսանելի կը դառնար այն մէջբերումներէն, զորս պատճէնին հեղինակը կը կատարէր Սեւակ անուան յիշատակութենէն անմիջապէս ետք: Արդ, երբ Սեւակ կ'ըսենք, անառարկելի առաջնութեան նախապատուութեան կարգով կ'ընդունինք Ռուբէն Սեւակ, անուան հիմնադիրը:

Ատենին, նահատակ բանաստեղծին եղբօրորդին, Պր. Յովհաննէս Չիլինկիրեան, վրդոված էր տեսնելով «Պարոյր»ին կցումը «Սեւակ» անուան: Շատեր չափազանցուած դտան այս վրդովմունքը: Այսօր սակայն, յետադարձ գնահատումով մը արդար կարելի է նկատել զայն, տեսնելով յառաջացած շփոթութիւնը հայրենաբնակ ուսանողներու գրիչէն ծընած: Բացայայտ է անարդարութիւնը, որ կը գործուի, թէեւ ակամայ, անգիտակցաբար, այսուհանդերձ ու ամէն պարագայի տակ՝ անարդական ու վիրաւորական՝ ատաղ Սեւակի հանդէպ:

Ժամանակագրութեան տուեալներուն հիմամբ նախապատուութեան հարց մը կայ վերջապէս, որ յստակօրէն ճշդուելու է, երբ կը վկայակոչուի Սեւակ անունը: Շփոթութիւնը կը թանձրանայ ուրիշ պատճառներով ալ: Երկու Սեւակները, երկուքն ալ իբր բանաստեղծ տիրապետող դէմքեր, երկուքն ալ իրերայաջորդութեամբ գրեթէ ժամանակակից նկատուող, եւ երկուքն ալ եղերական վախճանով մահացեալ, առաջինը՝ նահատակ, երկրորդը՝ ինքնաշարժի ծանր արկածով հնձուած: Առաջ, եւ մինչեւ շրջան մը, երբ Սեւակ կ'ըսէինք, կը հասկնայինք միայն Ռուբէն Սեւակ: Երկրորդ Սեւակին երեւումը գրական աշխարհին մէջ կը հարկադրէ ցկատարածն՝ յստակացումը ինքնութեանց: Հասանական ամէն շփոթութիւն կը կանխուի միայն ու միայն լրիւ անունին յիշատակութեամբ, եւ ասիկա՝ յանուն արտայայտուած մտքի մը, տեսակէտի մը կամ բանաստեղծի մը, անձնաւորութեան մը, որեւէ ինքնութեան յստակ, ուղիղ եւ անմիջական ընկալման մասնաւորաբար ընդհանրացումներու պարագային:

Անուններու այս զուգորդութիւնը արքայակա՛ն նախապատուութեան կարգ մը չենթադրեր թէեւ, սակայն նկատի ունենալով արծարծուած հարցին կարեւորութիւնը, հոս կրնանք վկայակոչել Գրաչարութեան ֆրանսական Օրինագրքին (Code Typo) մէկ տրամադրութիւնը, ըստ որուն կարելի չէ, օրինակ, արքայական շառաւիղի կարգը նշող թիւերը անջատել բուն անունէն, – Լուի ԺԳ., Լուի ԺԴ., Լուի ԺԶ.: Անուն ու թիւ անանջատելիօրէն իրարու կցուած են անտեսանելի, բայց անջնջելի դծիկով մը: Կարելի չէ տողադարձել Լուի եւ ԺԴ.: Անկարելին ենթադրելով, եթէ Սեւակներու պարագան կրկնուէր ուրիշ ազգային իրերայաջորդ կամ ժամանակակից հեղինակներու կապակցութեամբ, հոս եւս օրէնքը տառացիօրէն գործադրուելու էր յանուն արդարութեան, յանուն կենդաղագիտական յարգանքի եւ յանուն ի վերջոյ արտայայտուած տեսակէտի մը յստակ ընկալման: Պարոյր Սեւակ – յարգանք՝ իր յիշատակին ու վաստակին – չի կրնար գրաւել Ռուբէն Սեւակի տեղը, կամ փոխադարձաբար:

Միշտ այս մրցանքի շրջագծէն ներս՝ մատնանշենք երկրորդ պարագայ մը, – Գեղեցիկ մտածումի մը, բանաստեղծական պատկերի մը, խօսքի մը ուղեւորութիւնը ժամանակ – տարածքի մէջ (Լիբանանէն Հայաստան եւ 20-րդէն 21-րդ դար...): Հարցը այս անգամ կը վերաբերի՝ իր պարզութեան մէջ այնքա՜ն գեղեցիկ, զգացականութեամբ օծուն, վերացականին ու շօշափելիին միաձուլումը ստացած բանաստեղծական պատկերացումին.

«Հայ լեզուն տունն է հայուն...

Առաջին հերթին հարկ է ամբողջացնել պատկերացումը հաւատարիմ մնալու համար արտայայտութեան հարազատութեան.

...: աշխարհի չորս ծագերուն»:

Երկու անգամ եւ ինչպէս վայել է՝ մեծատա՜ռ, իբր վերնագիր գործածուած է այս չակերտեալ տարազը, – «Հայ լեզուն տունն է հայուն...»: Առաջին պատճէնին մէջ ո՛չ մէկ յիշատակութիւն տողի հեղինակին ինքնութեան, իսկ երկրորդ պարագային՝ այդ տողին հեղինակութեան վերագրումը Վահան Թէքէեանին: Անշուշտ, հեղինակը Մուշեղ Իշխանն է, եւ մէջբերումը վերնագիրն է «Տուներու երգը» հատորին մաս կազմող հնչեակին:

Այս անտեսումը մասնակիօրէն ներելի կրնար նկատուիլ, եթէ չըլլար անոր վըրայով փաղնդաւոր սայթաքում մը: Մըրցանքի մասնակից մը իր դրութեան մէջ կուտար այն տպաւորութիւնը թէ կը բաւէր որ հայը պահէր իր մայրենի լեզուն, որեւէ օտար երկրի մէջ չկորսնցնելու համար իր ինքնութիւնը, նոյնիսկ ժամանակներու երկայնքին, սերունդէ սերունդ:

Աւելորդ պիտի չըլլար ճշդել թէ բանաստեղծ Մուշեղ Իշխան «Տուներու երգը» գրած է, հռչակելու համար իր սէրը, իր կարօտը հայրենի տան, հայրենիքին, ինչպէս արդէն կը հաստատէ գրքին վերնագիրը: Ասիկա ըլլալով այսպէս, այնուհետեւ հարկ պիտի ըլլար աւելցնել թէ ազգային ինքնութեան պահպանման կարեւոր ազդակը կը հանդիսանայ լեզուին հարազատութեան պահպանումը, որ կ'եբաշխաւորուի ի միջի այլոց հարազատ ուղղագրութեան գործադրութեամբ, այս պարագային՝ անոր վերահաստատումով: Տակաւին այդ լեզուին պահպանումը ունի իր հիմնական, կենսակա՛ն – եթէ կարելի է այսպէս արտայայտուիլ – ուրիշ պահանջքները, որոնց մասին կարելի է երկարօրէն խօսիլ, ինչպէս հայրենի հողին ամբողջութիւնը, բծախնդրութիւնը հանդէպ օտար բառերու ներգործութեան:

Այս հնչեակը հայ լեզուին ձօնուած լաւագոյն քերթուածներէն մին կը հանդիսանայ անկասկած հայ ժամանակակի՛ց, կամ արդի՛ գրականութեան մէջ, զոր Մուշեղ Իշխան գրի առած է երիտասարդութեան սեմին, 23 տարեկանին: Բայց զայն պէտք չէ անջատել գրքին ամբողջութենէն, եւ խորհրդանիշը վերածել դրօշակի, որ պիտի ծածկէր բուն առաջադրանքը: Ան չի բաւականանար ապաւինելով միա՛յն լեզուին: Այդ քերթուածէն առաջ կայ՝ չարքին երրորդը՝ «Հայ մամիկին աղօթքը», ուր բանաստեղծը յստակօրէն կը ներկայացնէ իր խոր բաղձանքը.

> «Ալ կը բաւէ՛, Տէր Աստուած,
> մեր տունն ու տեղը դարձուր մեզ·
> «Թշնամիս իսկ մեզ նման
> ուրիշի տուն չձգես»:

Հայ լեզու, այո՛ ու անպայման, բայց նաեւ հարազատ, սեփական տուն ու տեղ, հայրենի հող: Միայն այս տուեալներուն համադրեալ կենսագործութեամբ է որ կ'ապահովուի մեր ինքնութեան պահպանումը, եւ ո՛չ թէ հայերէն լեզուն չալկած եւ խնդիրը այս ձեւով հանդարտեցուցած՝ արտագաղթել ու որբացնել Հայաստանը, եւ թափառիլ երկրէ երկիր... Մի՛ հաւատաք տրուած այդ երդումին ալ՝ Ամերիկաներ գաղթելով հայ լեզու պործածելու...

Մ. Իշխան գրի առած է այդ քերթուածը առած է առաւելաբար, ներելի է ըսել՝ բացառաբար բռնագաղթով եւ ջարդերու հետեւանքով աքսորի դատապարտուած եւ ուրեմն տուն – տեղ կորսնցուցած հայուն համար, եւ ո՛չ՝ Հայաստանի սահմաններուն մէջ մնացած հայուն: Ան կը մտածէ ու կը գրէ աքսորեալի ու տարագիրի մասին: Ենթագիտակցութեան մէջ է Հայաստանը: Սրտի՛ն ու մտքի՛ն մէջ: Ապահովութեան զգացումով: Գրաւոր փաստը՝ իր հոգեկան թռիչքին դէպի Հայաստան, «Հայաստանի բանւորներուն» ուղղուած իր սրտի մաքուր խօսքն է: Արտագաղթը, այնպէս ինչպէս կ'ընկալուի այսօր, անիմանալի էր երեսունական թուականներուն: Ձինք տանջողը իր գոյավիճակն է, տարագիրի իր ապրումներով, վառ յոյսով մը՝ օր մը վերադառնալու, տեսնելու՛ իր հայրենի տունը, զոր կորսնցուցած է իր մանկութեան առաջին տարիներուն. զայն յիշելու ալ չէ՝ Մեծ Եղեռնին հազիւ երկու տարեկան մանուկ...:

Թերթելով այս մատեանը, այսօր անոր սրբացած էջերուն վերընթերցումը կը թոյլատրէ յստակօրէն իմանալ անոր հոգեխռով արձագանգները մեր էութեան խորերը: Եթէ գրադարանի մը անկիւնը մոռցուած գտնէք այդ մատեանը, մի վարանիք զայն կարդալու: Իւրաքանչիւր հայու սրտին պիտի խօսի ան անպայման: Գրքին հրատարակութենէն վաթսուն-հինգ տարիներ ետք իր վերանորոգ ներգործութեամբ որքա՜ն այժմէական կը մնայ Մուշեղ Իշխանի մեզ միշտ հայացընող, համապարփակ պատգամը:

(*) Կազմակերպուած՝ Տիկին Հիլտա Գալֆայեան – Փանոսեանի գլխաւորած «ՄԱՇՏՈՑ – Հայ լեզուի պաշտպանութեան միութեան» կողմէ, Փարիզ. (տես՝ «Յառաջ», Մայիս 24):

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱՔԱՐԸ

ՄԱՅԻՍ 28

Թուականներ կան, նոյնիսկ յոյժ կարեւոր, որոնք այնուամենայնիւ, սահմանուած կը մնան մէկ մեծանուն դըրւագը կազմելու անցեալի տարեգրութեան: Ութսուն եւ չորս տարիներ առաջ՝ 1918-ի Մայիսեան տարակարգ խոյանքներով եւ արտաքոյ կարգի օրհասական ճակատներով կերտուած Հայաստանի Պետականութիւնը՝ Անկախ, Ազատ ու նաեւ Ժողովրդավար, առանց չարքին մաս չի կազմեր: Չի կրնար կազմել, ցորչափ պատմութեան աներկբայ վճիռով, կեանքի կոչուած մեր Պետութիւնը, հիմնաքարը կը կազմէ այժմու հայրենիքին:

Ստուգիւ, եթէ մինչեւ 1918 Հայաստան լոկ աշխարհագրական ըմբռնում կը մընար պատմութեան ծանօթ իրադարձութեանց բերումով, – ճշդենք՝ քաղաքական հարկադրանքով, – եւ, մեր ժողովուրդն ալ ա՛յս եւ այն կայսրութեան ենթակայ հպատակը, առ առաւելն կրօնական համայնքի սահմանումով (ի դէպ, լայն տարածքի վրայ լոկ յօշոտուելու արժան անհաւատ, այլ տարածքի մը վըրայ ալ քամահրելի ճորտ) – ապա Անկախութեան հռչակումով, Հայ Պետականութեան հաստատումով, Հայը կը դառնար քաղաքացի, այս անգամ իր հարազատ հայրենիքին:

Օրէնքին Ա. կէտը կը հաստատէր, –
Հայաստանի քաղաքացի կրնան արձանագրուիլ բոլոր նախկին թրքահպատակ եւ Անդրկովկասի սահմաններում բնիկ նախկին ռուսահպատակ Հայերը:

Հաստատենք կրկին: Մինչեւ 1918 Մայիս 28 հայ ժողովուրդը մահարեր ջարդերէ եւ անլուր հալածանքներէ ճողոպրած ու իր համրանքին կէսէն աւելին կորսնցուցած, կը դառնար անդէմ Մնացորդաց մը: Հայ Անկախ պետականութեան գոյութեամբ այդ դիմազուրկ խլեակը, կողքին ունենալով իր Արեւելահայ հարազատները, կը դառնայ ազդ իր սեփական Ազատ եւ Անկախ հայրենիքով, հայ քաղաքացիի իր անվիճելի իրաւունքով:

Մանաւանդ՝ կը դառնայ դերակշռող տարր իր պատկանած հողին վրայ: Հաւաստեաւ, Հ. Հ.եան կեանքին ընթացքին, Հայը, որ 1918-ին նորազատ երկրին սահմաններուն մէջ կը կազմէր բընակչութեանը հազիւ կէսէն քիչ աւելին (55 տոկոս), 1920-ին արդէն կը ներկայացնէր պատկառելի թիւ եւ, հետեւաբար, տոկոս. 85, ուրեմն՝ մեծամասնութիւն:

Նորակերտ Պետութեան դիմագիծին հաստատման եւ պահպանման ուղղութեամբ հիմնական քայլ մը եւս կ'առնըւի: Մայրենիին պաշտօնականացումն է ասիկա: Ասոր տարածումն ու ծաղկումը ապահովող կենսական աքթը, անկասկած:

– Հայաստանի Հանրապետութեան լեզուն հայերէնն է եւ պարտադիր զօրքի եւ բոլոր պետական ու հասարակական հիմնարկութիւնների համար: (1919 Դեկտեմբեր 26):

Այս պարզորոշ հրամանագիրը իր մանրամասնութիւններն ալ կ'ապահովէ, յատկապէս արդարադատութեան մարզէն ներս:

Այս յիշեցումը պարզ անոր համար, որ, ցաւօք, Անկախութեան մեր ներկայ օրերուն, Արաքսէն այն կողմ, «մեզմ առած», մեր յանկուցիչ Ոսկեդարեանը՝ դեռ ենթակայ վայրենի աղաւաղումներու, մեր ականջները կը խլացնէ ու մեր սիրտերը կ'արիւնոտէ: Մեր Անկախ հողին վրայ, ցաւօք, դեռ կը վխտան օտարամուտ, օտարոտի բառերն ու դարձուածքները, նոյնիսկ ասոնցմով կեանքի կոչուած պէսպէս խրթնաբանութիւններ՝ այլանդակ եւ անճոռնի, անկասկած:

Եւ, մանաւանդ, մեր լեզուին տարրական ու հիմնական կանոնները ոտնահարող, անոր խաթարումին նպաստող, ու դին այլանդակող սա խեղանդամ «ուղղագրութիւնը» մեր մինուճարին վզին փաթթուած «ուքազ»ով մը, ահա տասնամեակներէ ի վեր:

Մեր համազգային մեծ Թուականին՝ Մայիս 28-ի 84-րդ տարեդարձին առիթով գրուած այս տողերը, իբր հուսկ բանք, սիրով կ'ուզեն ձայնակցիլ «Սփիւռք» Գիտաուսումնական Կեդրոնի տընօրէն, բանասիրական գիտութիւններու տոքթոր – փրոֆէսօր Սուրէն Դանիէլեանի սա հաստատումին, –

Պէտք է համարձակ նայել ժամանակի մարտահրաւէրին. եթէ մեզ ազգային միասնութիւն է պէտք, այն պիտի կառուցել մեսրոպեան հիմունքով: Եթէ մենք Արեւմտեան Հայաստանի պահանջատէր ենք զգում մեզ, պիտի տէ՛ր կանգնենք նաեւ մեր մշակութային միասնութեան: Չի կարելի երկիր պահանջել, բայց շարունակել արտագաղթը: Չի կարելի արեւմտահայութեան դատի պաշտպան լինել եւ բռնանալ մեզ միասնութեան գրի վրայ, օտարել մեզնից մե՛ր մշակոյթը: Քայլը մերն է: («Յառաջ», Մայիս 4):

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

ՅԻՍՈՒՆԵՐՈՐԴԸ

Հայ Թատրոնի ընկերակցութիւնը Թատերական ընթերցումներու 14-րդ շարքին վերջին ներկայացումով, Մայիս 19-ին, փակեց այս շրջանը: Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Ա. Մանուկեան կեդրոնին այդ ներկայացումը յատկացուած էր խսկապէս անարդարօրէն անտեսուած հետաքրքրական գործերու հեղինակ Վալադ Վալադեանի «Երջանկութիւն» թատերգութեան: Այս մէկը նոյն հեղինակին Գ. գործն էր, առնուած նոյն շարքին մէջ: Անով նաեւ կը կատարուէր Թատերական ընթերցումներու 50-րդը:

1917-ին առաջին անգամ Թիֆլիսի մէջ բեմադրուած թատերգութեան վայրը կովկասեան հայկական շրջանակն է: Զորս արարով կը տրուի աւանդական, սիրոյ կապերու վրայ հիմնուած ընտանիքի մը անսպասելի ժառանգութեան մը պատճառով քայքայումի հոլովոյթը: Հետաքրքրական էր հեղինակին տիպարային համակարգը ուր քայքայումին ընթացքը յանձնուած էր կնոջ մը. ան տիրացողն էր հարստութեան եւ հետեւաբար իր կամքը կը պարտադրէր միւսներուն: Օտարացած, այլասերած անոր աղջկանն ձեռքով եկած այդ հարստութեան ժխտական հետեւանքները վերջին կէտին վրայ կը կանխուէին կրկին կնոջ մը կողմէ որ ընտանիքին մայրն էր, հայկական ընտանիքին պահապանի, փրկիչի աւանդական յատկանիշներով:

Ներկայացումին առիթով պատրաստուած թերթիկը կը տեղեկացնէր թէ խաղին 1917 - 1920 շրջանին կովկասեան քաղաքներու մէջ բեմադրութեան գլխաւոր դերը ստանձնած է Արուս Ոսկանեան եւ մեծապէս գնահատուած: Նոյն տեղեկատուութեան մաս կը կազմէ հետեւեալն ալ. «Երջանկութիւն»ը Փարիզ ալ բեմադրուած է 1927-ին, Տրդատ Նշանեանի ղեկավարութեամբ ու մասնակցութեամբ «Փարիզահայ դրամաթիկ» խումբին:

Մայիս 19-ի ընթերցումին դերերը ստանձնած էին Ժիրայր Զոլաքեան, Նայիրի Ցոլաքեան, Աստղիկ Շինկլեան, Նոյեմի Իւսէֆի, Վահան Քերովբեան, Վաչէ Տէմիրճեկեան, Ալպէր Սասարեան, Արմինէ Գրիգորեան, բեմական գործողութիւններու ընթերցումը կ'ընէր Անի Քերքրեշեան, իսկ փորձերը վարած էր, ինչպէս միշտ, Արփի Ցովհաննիսեան:

Այլեւս ծանօթ անուններու այս ընթացիկ նշումէն կ'արժէ առանձնացնել երկու դերակատար ու արտայայտել անոնց մասնակցութեան պատճառած գոհունակութիւնը: Երկու շատ երիտասարդ ուժեր են անոնք. Վահան Քերովբեան եւ Անի Քերքրեշեան: Առաջինը նախապէս ալ փոքր դերեր ստանձնած էր Թատերական ընթերցումներու, բայց երկրորդին առաջին մասնակցութիւնն էր: Երկուքն ալ որեւէ դժուարութիւն ցոյց չտուին մեծերու ընթերցումի մակարդակին հաւասարելու. Վ. Քերովբեանի համար հարկ է նոյն արժեւորումը կրկնել խաղարկութեան առընչութեամբ ալ: Եթէ բազմանան նման օրինակներ, շարունակութեան մասին վախկոտ հարցականներու այլեւս տեղ պիտի չմնայ:

Մօտ երեք ժամ տեւած ընթերցումին յաջորդեց հարցումներու, կարծիքներու փոխանակումի գրոյց մը, գլխաւորաբար հեղինակին, գործին մեկնաբանութեան նիւթով: Այդ ընթացքին «Հայ Թատրոնի ընկերակցութեան» անդամները պատրաստեցին հիւրասիրութեան սեղան մը, նշելու համար 1996 Ապրիլէն աղքին կանոնաւոր կերպով շարունակուած Թատերական ընթերցումներուն 50-րդին հանգրուանը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ (Լիբանան) Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Համալսարանական Ուսանողներու Միութեան կեդրոնատեղիին մէջ, Մայիս 11-ին, Պոլսոյ Մեսրոպ պատրիարքը, որ Արամ Ա.-ի հրաւէրով Անթիլիաս կը գտնուէր, դասախօսութիւն մը տուած է Միութեան անդամներուն: Հանդիսութեան բացման խօսքը արտասանած է Վրոյր Վրդ. Տէմիրճեան: Մեսրոպ Արք. սրտբաց զրոյց մը ունեցած է երիտասարդներուն հետ, անդրադարձած է Պոլսոյ հայ գաղութի պատմութեան ու ներկայի կեանքին: Խօսած է պոլսահայ երիտասարդութեան գործունէութեան մասին, չեշտելով եկեղեցւոյ կարեւոր դերը հայերէն լեզուի ու բարոյական արժէքներու պահպանման ծիրէն ներս:

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ մայրավանքին մէջ, Մայիս 16-ին, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսին հովանաւորութեամբ եւ նախագահութեամբ, տեղի ունեցած է հինգ աբեղաներու՝ Մասիս Արղ. Զօպուեան, Սեփան Արղ. Քէչէճեան, Վարագ Արղ. Թօփալեան, Ներսէս Արղ. Մերճանեան, եւ Ցուսիկ Արղ. Մարտիրոսեանի թէզերու պաշտպանութիւնը, որմէ ետք ստացած են վարդապետական մասնաւոր իշխանութիւն, ձեռամբ Եփրեմ Արք. Թապագեանի: Բացման խօսքը արտասանած է Գրիգոր Վրդ. Չիֆթճեան, որ մասնաւորաբար ծանրացած է վարդապետութեան եւ ծայրագոյն վարդապետութեան աստիճաններու կարեւորութեան վրայ: Փակման խօսքը արտասանած է Արամ Ա.:

ՎԻԷՆՆԱՅԻ կաթոլիկէ եկեղեցիին Արքեպիսկոպոսարանի Թանգարանին մէջ, Ապրիլ 16-ին բացուած է «Հայաստանի ոսկին» անունը կրող ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են Էջմիածնի Թանգարանները պահուող 67 ցուցանմոյշներ՝ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ սրբութիւններ, եկեղեցական արուեստի նմոյշներ, հայկական ձեռագրեր: Այս գանձերը առաջին անգամ արտասահման ցուցադրուած են 1997-ին Մոսկուա: Ցուցահանդէսը նախաձեռնութիւնն է Արեւելեան Եկեղեցիներու մշակոյթն ու արուեստը արեւմտեան աշխարհին ներկայացնող «Փրօ Օրիէնթէ» կազմակերպութեան: Ցուցահանդէսը կը տեւէ մինչեւ Յուլիս 13:

ՇԻՇԼԻԻ գերեզմանատան մէջ, Մայիս 12-ին, Ս. Խաչ Դպրեվանքցիները իրենց երախտագիտութիւնը յայտնած են իրենց հիմնադիր պատրիարքներուն եւ իրենց վարժարանին նկատմամբ: Նախ, իրենց յարգանքի տուրքը մատուցանած են Խաչատուրեան, Գալուստեան եւ Գազանճեան պատրիարքներուն, յետոյ համախմբուած են վարժարանը ու ճաշակած աւանդական իրենց «լուբիա»ն: Սկիւտարի Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ, պատարագած է Բարսեղ Քհնյ. Վանլեան: Ապա, վարժարանին ճաշարահին մէջ, յատուկ տեղ յատկացուած էր շրջանաւարտութեան 25-ամեակի յոբելեար դասարանի անդամներուն: Օրուան խօսնակը եղած է Պարոյր Քէպապճը, Դպրեվանքի տնօրէնը՝ Հայկ Նշան շնորհաւորած է յոբելեար դասարանի անդամները: Ելոյթ ունեցած է Դպրեվանքի Սանուց Միութեան ատենապետ՝ Ասատուր Մեծատուր:

ՊՈԼՍՈՅ Հալք Էգիթիմ Մէրքէզի (Գաթըգիւղի Ժողովրդական Ուսուցման Կեդրոն) սրահին մէջ, Մայիս 6-ին, առաջին անգամ ըլլալով համերգով մը հանդէս եկած է Ս. Թագաւոր Դպրաց Դասը, ղեկավարութեամբ՝ Սեւան Շէնճեանի: Երգչախումբը երկրորդ անգամ համերգ մըն ալ տուած է Մայիս 13-ին, նոյն սրահին մէջ: Բացումը կատարած է տնօրէն խորհուրդի անդամներէն՝ Օննիկ Զավէն, որ հակիրճ պատմականը ըրած է երգչախումբին: Ցայտագրին ընթացքին, մեկնաբանուած են Եկմալեանի, Կոմիտասի, Թ. Ալթունեանի, Կանաչեանի, Շուպէրթի գործերէն:

ԳՈՒՄԳԱՓՈՒԻ (Պոլիս) Մայր Եկեղեցւոյ Պէզճեան սրահին մէջ, Մայիս 10-ին համերգ մը տուած է Կեդրոնական երգչախումբը որ վարած է Ովսաննա Գալէնտէր, շարունակելով ողբացեալ Կարօ Արմանի գործը: Ցայտագրին գործադրութենէն առաջ, ուսուցչուհի Տիկին Արմինէ Պաղճեան կարդացած է երգչախումբին բացման խօսքը, ուր կ'ընդգծուէր որ այս երգչախումբը միշտ ուզած է միւս երգչախումբերէն տարբեր գիծ մը ունենալ: Ցայտագրին մաս կը կազմէին Տիգրանեանի, Սպենդիարեանի, Զուհաճեանի, Կոմիտասի, Զաքարեանի եւ Ալթունեանի գործերը: Համերգի աւարտին, «Հուսկ Բանք»ը արտասանած է Շահան Արքեպիսկոպոս:

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին մէջ, Մայիս 9-ին, տօնուած է Համբարձումը, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութիւններով: Հիւանդանոցին Մատրան մէջ, պատարագած է պատրիարքարանի լուսարարապետ՝ Արամ Եպիսկոպոս Աթէշեան, քարոզած է Մեսրոպ պատրիարք: Ցաւարտ արարողութեան, պարտէզին մէջ, տեղի ունեցած է Սիրոյ սեղան մը:

ԱԹԱԳԻՒՂԻ (Պոլիս) «Եունուս Էմրէ» Մշակոյթի Կեդրոնին մէջ, Մայիս 14-ին, Թատերական ներկայացում մը տեղի ունեցած է Եդիգուլէի Ս. Փրկիչ Ազգային հիւանդանոցին ծոցին մէջ ընդգրկուած մտային եւ մարմնական թերութիւններ ունեցող Մանուկներու Օժանդակութեան Յանձնախումբի (ԶԻՊԷԶ) նախաձեռնութեամբ եւ ի նպաստ յիշեալ բարեսիրական գործունէութեան: Ներկայացուած են մէկ-մէկ վարագոյրով երկու անջատ թատերախաղեր: Առաջինը եղած է Տարիօ Ֆոյի «Ցղի» թատերախաղը, երկրորդն ալ՝ Ազիզ Նէսինի «Ապրի՛ նարընջագոյնը»: Աւարտին, հանդէս եկած է ԶԻՊԷԶ-ի կազմակերպիչ մարմնէն դերասան Հերման Օզինեան: Ապա, ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Հ.Մ.Ը.Մ.-Կամք մարզասրահին մէջ, Մայիս 5-ին տօնուած է Հ.Օ.Մ.-ի օրը, կազմակերպութեամբ տեղւոյն Սօսէ եւ Լուսաբեր Շուշի մասնաճիւղերուն: Բարի գալուստի եւ բացման խօսքը արտասանած է Տիրուկ Մանճիկեան, յիշելով թէ բանաստեղծ Մուշեղ Իշխան զիրենք կոչած էր «գթութեան խաչուհի»: Ապա, զոյգ մասնաճիւղերու ատենապետուհիները՝ Նոյեմի Եաղճեան եւ Հերմինէ Մանուկեան ներկայացուցած են իրենց գործունէութեան զեկուցումները: Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է Տանիա Գարագաշեան: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը:

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ Հայ կաթողիկէ Ամինեան սրահին մէջ, Ապրիլ 5-ին, Համազգայինի Լ. Շանթ մասնաճիւղի նորակազմ Ազթամար երգչախումբը իր առաջին համերգը տուած է «Պասս» կուսակցութեան 57-րդ տարեդարձին առթիւ: Բացման խօսք կատարած է մասնաճիւղին ատենապետ՝ Միհրան Ղազարեան, ապա՝ արաբերէն Մարալ Մելքոնեան: Համերգին խմբավարը եղած է Հայաստանցի արուեստագիտուհի՝ Արմենուհի Սիմոնեան - Բարսեղեան:

ՊՈՒՔՐԷՇԻ ուսմէն «Եովան տուչիչ» դպրոցի սրահին մէջ, Մարտ 30-ին, մեծ շուքով նշուած է տեղւոյն Գեսխեան - Միսաքեան դպրոցի վերաբացման 10-ամեակը: Խօսք առած են դպրոցի տնօրէն, Հայ լեզուի ուսուցչուհի՝ Իւլիա Պլնաբու - Մակարեան, ՌՀՄ նախագահ Վարուժան Ոսկանեան, նաեւ Հայաստանի դեսպան՝ Եղիշէ Սարգսեան: Բոլորն ալ շեշտած են որ դարեր շարունակ, Հայերը ուսմէն ժողովուրդին հետ քով - քովի հաշտ ու համերաշխ ապրելով կրցած են պահպանել եւ զարգացնել հայ մշակոյթն ու լեզուն: Մանուկները ներկայացուցած են ճոխ յայտագիր մը:

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԳ.

ՓԱԽՈՒՍՏ

Կառքը միշտ կը յառաջանար: Հիմա հասած էին Ֆէրիքէօյ: Երբ Օսման պէյի պարտէզին առջեւ եկան, Վահան կրկին գլուխը կառքէն դուրս հանեց եւ ետին նայեցաւ:

- Այդ կառքը միշտ մեր ետեւէն կու գայ, - ըսաւ՝ գլուխը ներս քաշելով:

- Ո՞վ կայ մէջը, - հարցուց Տրդատ:

- Կարելի չէ տեսնել:

- Թերեւս մէկը Շիշլի կը տանի:

- Հաւանական է:

Հասան Շիշլիի Թռամվայի կայարանը: Վահան նորէն դուրսը նայեցաւ:

- Կառքը միշտ ետեւնուս կու գայ, - ըսաւ:

Երկու երիտասարդները սկսան մտատանջուիլ: Արդեօք կառքով զիրե՞նք կը հետապնդէին: Բայց ինչո՞ւ. մի՞թէ չէին կրնար անմիջապէս ձերբակալել:

- Թերեւս պարապ տեղը խրար կ'անցնինք, - ըսաւ Վահան:

- Ի ցիւ թէ այնպէս ըլլար:

Կառքը հասած էր Ազատութեան բլուրին դէմը:

Վահան կրկին դուրս նայեցաւ.

- Վա՛յ անպիտան, - գոչեց:

- Ի՞նչ կայ, - հարցուց Տրդատ:

- Կառքը միշտ մեր ետեւէն կու գայ:

- Հոս պիտի կենա՞նք, - հարցուց կառապանը երկու երիտասարդներուն:

Վահան արագօրէն ակնարկ մը նետեց ետին եւ ըսաւ.

- Քշէ՛ կառքը:

- Ո՞ւր, - հարցուց կառապանը:

- Քէհատ Հանէ:

Կառքը ճամբան շարունակեց:

- Ի՞նչ նոր բան պատահեցաւ, - հարցուց Տրդատ իր ընկերոջ:

- Կը հետապնդուինք, կառքը միշտ ետեւնուս կու գայ:

- Ի՞նչ պիտի ընենք:

- Ընելիքնիս կը մտածենք, երբոր Քէհատ Հանէ հասնինք:

Ճամբուն վրայ, երբ ամայի տեղ մը հասան, Վահան յանկարծ իր միտքը փոխեց:

- Կեցի՛ր, - հրամայեց կառապանին:

Ցետոյ Տրդատին դառնալով՝ հարցուց.

- Բովդ զէնք ունի՞ս:

- Րէվոլվէր մը ունիմ, - պատասխանեց երիտասարդը:

- Լա՛ւ, հետս եկուր:

Եւ կառքէն վար ցատքեց: Տրդատ հետեւեցաւ իրեն: Միւս կառքն ալ կանգ առած էր: Վահան արագ քայլերով դիմեց դէպի այդ կառքը: Տրդատ կը հետեւէր իրեն: Րոպէ մը ետքը երկու երիտասարդները հասան կառքին քով: Ակնոցաւոր, նիհար երիտասարդ մը նստած էր կառքին մէջ:

- Արշաւի՛ր, - գոչեց Վահան՝ կատաղի նայուածք մը ուղղելով անոր:

- Այո՛, ես եմ, - մրմնջեց լրտեսը դողահար:

- Ի՞նչ բան ունիս այստեղ:

- Պտոյտի ելայ, օդ առնելու համար:

- Սուտ կը խօսիս, մեզ կը հետապնդես:

- Ոչ՛, ձեզի ինչո՞ւ պիտի հետապնդեմ, ես պարզապէս պտոյտի ելած էի, հաւատացէք, որ ճշմարիտ կը խօսիմ:

- Եթէ չես ուզեր, որ քու դիակդ փռուեմ այստեղ, անմիջապէս կառքդ քշել տուր մինչեւ Քէհատ Հանէ, ես այս բարձունքէն պիտի նայիմ, մինչեւ որ գետակին եզրը հասնի կառքը, հասկցա՞ր:

Արշաւիր դողահար ձայնով մը հրաման տուաւ կառապանին, որ կառքը քշէ:

- Շո՛ւտ, շո՛ւտ դէպի Քէհատ Հանէ, - գոչեց:

Կառքը սրարշաւ մեկնեցաւ:

Վահան եւ Տրդատ վերադարձան իրենց կառքը:

- Ե՛տ դարձիր, - հրամայեց Վահան կառապանին:

- Ո՞ւր կ'երթանք այսպէս, - հարցուց Տրդատ:

- Մեր տունը, - պատասխանեց Վահան:

- Կը կարծե՞ս, որ այս կերպով փորձանքէն կ'ազատինք:

(Շար. 228)

(Շար. Ա. էջէն)

11_էն 13, երբ նախագահները ժամանեն: Պուշ պիտի այցելէ նաեւ այն ծովափնե_րը, ուր ամերիկացի զինուորները ցամա_քահանում կատարած են 1944 Յունիսին, նախքան Հռոմ մեկնիլը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻՇԷԼ ԺՈԲԷՐ, նախկին նախարար Ժ. Փոմփիտուի եւ Ֆ. Միթերանի, մեռաւ 81 տարեկանին, զոհ ուղեղային արիւնա_հոսութեան: Խոր վարքագծման տէր, նաեւ հիւմուրի, ժուպէր մեծ, բայց անտես_ուած դէմք մըն էր ֆրանսական քաղաքա_կանութեան: Մօտ էր նաեւ Հայերուն, չէր վարանած ծնրադրելու Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ բակը զետեղուած 1915ի նահատակաց յուշարձանին: Գրախօսա_կան մըն ալ ստորագրած էր «Յառաջ»ի մէջ:

ՊՈՒՇ ԵՒ ՊՈՒՏԻՆ, հիւլէական ապա_զինման դաշինք մը ստորագրեցին, Մա_յիս 24_ին, Մոսկուայի մէջ, ուր Պուշ կը գտնուէր նախքան Փարիզ ժամանելը Մայիս 26_ին: Այս դաշինքը, իր տեսա_կին մէջ, առաջինն է 1993_էն ի վեր: Այս պատմական դաշինքէն ետք, երկու նա_խագահները Ս. Պետերբուրգ գացած են, որ Պուտինի ծննդավայրն է: Պուշ այցե_լած է Էրմիթաժի թանգարանը, ապա պտոյտ մը ըրած է Նեվայի վրայ:

ՊԱՊԸ Վատիկան վերադարձած է Մա_յիս 26_ին, բայց, շատ աւելի տկարացած քան Ադրբեջան մեկնած ատեն: Այնուա_մենայնիւ, Կիրակի օր, կրցաւ Փլովտիւի մէջ երանացումը կատարել պուլկար երեք քահանաներու, գնդակահարուած 1952_ին համայնավար վարչակարգին կողմէ: Հակառակ առողջական վիճակին, Պապը չէ հրաժարած իր 97_րդ ճամբոր_դութենէն, Յուլիս 23_էն 28, Թորոնթօ, Կուաթեմալա եւ Մեքսիքա: Վատիկանի բանբերը ճշդած է միայն, որ նկատի պէտք է առնել Պապին առողջական վի_ճակը եւ կարդադրութիւններ ընել անոր համեմատ:

ԻՍՐԱՅԷԼ սպառնացած է որ «աւելի խոր դործողութիւններ» պիտի կատարէ պաղեստինեան հողամասերէն ներս, ա_ռաջքն առնելու համար ահաբեկչական արարքներու: Բանակը արդէն կը շարու_նակէ իր յառաջխաղացումները Այսըր_յորդանան:

ՉԱՅՆԱ ԷՈՒԼԱՅՆՉԻ Պօյինկ մը որ 225 ճամբորդ կը փոխադրէր, պայթած է օդին մէջ եւ կտոր կտոր ինկած Թայվա_նի արեւմտեան ափը: Ոչ մէկ վերապրող կայ:

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ, Տեղական ապա_տութեանց պատուիրակ նախարարը յայ_տարարած է որ առաջարկած է վարչա_պետին ընտրական օրէնքի բարեփոխում մը: Կը թելադրէ որ երեսփոխանական օրէնքը ներդաշնակուի նախագահական ի զօրու եղող դրութեան հետ, այլ խօսքով, Բ. շրջանին միայն ցանկին գլուխը գտ_նուող երկու թեկնածուները կրնան մը_նալ, ինչ որ ալ ըլլայ ձայներու իրենց համեմատութիւնը:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ Գաննի փառատօնին ոս_կի մրցանակին արժանացաւ Ռոման Փո_լանսքիի «Դաշնակահարը», դատական կազմի մրցանակը ստացաւ ֆինլանտա_ցի Աքի Քօրիսմաքիի «Առանց անցեալի մարդը», լաւագոյն դերասանուհին նկատուեցաւ նոյն ֆիլմին մէջ խաղացող Քաթի Ութինէն, լաւագոյն այր դերասա_նի մրցանակը առաւ Օլիվիէ Կուռմէ («Որ_դին» ֆիլմին մէջ) եւլն. եւլն.: Այս փա_ռատօնին «գայթակղութիւնը» կը նկատ_ուէր Կասփար Նօէի «Իռեվերսիպլը», ար_գիլուած՝ 16 տարեկանէն վար մանուկնե_րուն, որ գլխաւորաբար ձանձրացուցիչ ֆիլմ մըն է ըստ տեսնողներուն: Անհան_դուրժելի նկատուած տեսարանին (բռա_նաբարում մը որ 10 վայրկեան կը տեւէ) 200 հանդիսականներ ձգած մեկնած են, 20 հոգի ալ մարած...:

ՄՈԶԱՆՊԻՔԻ Փէսէնի քաղաքին մօտ, ճեպընթաց մը գիծէն ելած է, Մայիս 25_ին: 192 մեռեալ կար եւ 169 վիրաւոր:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche des animateurs pour son séjour du mois d'août pour son centre de vacances de Bellefontaine.

Ecrire à :
C.B.A.F. · Conseil d'Administration
17, rue Bleue 75009 Paris

ԿԻՍՏԻ ՌԻՆԵՆԱ

ԽԱՆԱՍԱՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ
ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ
դաշտահանդէս
Կիրակի, Յուլիս 7
Շաւիլ _ Վիրոֆլէ
Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

DATE A RETENIR

20 SEPTEMBRE

Soirée exceptionnelle au profit de la construction de l'Ecole HAMASKAINE de Marseille

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

A.A.A.S. HOME ARMÉNIEN

107, avenue Maréchal Lyautey,
83700 SAINT-RAPHAEL

DIMANCHE 2 JUIN
MESSE célébrée
en la Chapelle Saint-Jean
du HOME ARMENIEN
à partir de 10 heures
par Père Vartavar KASPARIAN

Accompagnée par la chorale
SAHAK-MESROP
dirigée par **Khatchig Yilmazian**

Repas Communautaire
à partir de 12h30

Renseignements & réservations :
au **04. 94. 19. 51. 50**

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

M.C.A. partenaire du Bureau des Actions Culturelles de la Ville vous convie

«au Festival Jazz for Ville»
du 25 mai au 1er juin

une programmation intéressante dont :

HARRY TAVITIAN en concert
«Le plus intéressant jazzman contemporain roumain»
(*International Herald Tribune*)
le Vendredi 31 mai à 20h30
Théâtre Studio, 16 rue M. Berthelot, Alfortville

Renseignements, réservations, vente de billets :
— B.A.C. : 01. 58. 73. 29. 18
— M.C.A. : 01. 43. 76. 55. 89

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Հայոց հաւատք եւ աւանդութիւն
յանձնախումբը
«Լուսաւորչի Լսարան»
հանդիպումներու ծիրին մէջ
կը հրաւիրէ

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ ԵՒ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒՄ ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ

ներածական շարքի Ը հանդիպման
որ տեղի կ'ունենայ
Հինգշաբթի, Յունիս 6
ժամը 19_ին

Ուղեկցութեամբ՝
ՔԱՀԻՆԱ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆԻ

Սահակ_Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի
Արծրունի Զրբաշեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado — 13008 Marseille

URGENT

L'ECOLE TEBROTZASSERE
RECHERCHE
2 CHAUFFEURS
A TEMPS PARTIEL POUR LA RENTREE DE SEPTEMBRE 2002.

Contacter l'**Ecole Tebrotzassère :**
1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY,
TEL. : 01 43 81 01 72

Մարսէյլի
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ
«Խաչատուր Աբովեան»
Հայկական Վարժարանը
կը հրաւիրէ Ձեզ իր

ՏԱՐԵԿԱՆ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԻՆ

Կիրակի, Յունիս 9
ժամը 14·30–էն 19

Մայր Եկեղեցւոյ Շրջափակին մէջ

ժամը 12·30_էն սկսեալ կրնաք ճաշել տեղւոյն վրայ եւ համտեսել մեր ազգա_յին համադամ կերակուրները

Մասնակցութեամբ՝
Մարսէյլի «ԱՇՈՒՂ» Նուագախումբին

Վիճակախաղ եւ հաճելի անակնկալներ ինչպէս մանուկներուն, նոյնպէս ծնողնե_րուն համար:

Քաջալերեցէք հայ լեզուի զարգացման ու ազգային դաստիարակութիւնը:

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado, 13008 Marseille
ASSOCIATION FRANCO-BULGARE DES BOUCHES-DU-RHONE

Jeudi 30 mai à 20 heures 30 précises

CONFERENCE
ET
PRESENTATION DU LIVRE
« QUELQUE PART DANS LES BALKANS »

par l'**auteur**
SEVDA SEVAN
Ambassadrice
de la République d'Arménie en Bulgarie

«Rodosto (actuellement Tekir dag), sur la mer de Marmara, Turcs, Grecs, Arméniens et Juifs vivent en bonne intelligence. Mais l'agonie de l'Empire Ottoman et surtout les guerres balkaniques viennent bouleverser le fragile équilibre de ce petit monde...». L'auteur relate l'histoire d'une riche famille arménienne dans *«une saga balkanique, ..., où plane déjà l'une des tragédies du terrible XXe siècle : l'anéantissement qui attend le peuple arménien à Deir-ez-Zor».*

— Entrée libre —

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plusieurs décennies, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Nous vous informons que quelques places sont encore disponibles pour le mois de juillet.

Par ailleurs, les inscriptions du mois d'août sont ouvertes et nous vous invitons à inscrire vos enfants en téléphonant au 01. 48. 24. 46. 57.

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE

traditionnelle de la Maison de Retraite
de **GONESSE / 95500** — 7, rue de l'Eglantier

Dimanche 2 juin à partir de 11h30
dans le parc
ANIMATION TOUT AU LONG DE L'APRES-MIDI

MARTEN YORGANTZ
GROUPE de DANSE « ASTRIG » de la CROIX BLEUE d'ARNOUVILLE

Grande tombola

BAR — BUFFET — AMBIANCE ARMENIENNE

Toutes dispositions ont été prises en cas d'intempéries

ENTREE GRATUITE

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 29
MERCREDI
29 MAI
2002
LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TÉL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա · Տարի · 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման · Տարի · 270 եւրօ (Ամենօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·435 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20.435

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ՍՓԻՒՌՔ Բ. ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԸ

Հայաստան – Սփիւռք Բ· խորհրդաժողովին բացումը կատարած է Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օսկանեան, երեք տարի առաջ ձեռնարկուած «հայրենանուէր» գործին շարունակութիւնը համարելով աշխարհի չորս կողմէն հաւաքուող Հայերու Երեւան ներկայութիւնը, համայն հայութիւնը հետաքրքրող հարցերու օրակարգով:

Նախագահ Ռ· Քոչարեանի փր ծաւալուն երոյթով նախ ամփոփած է առաջին խորհրդաժողովէն աւլին անցած երեք տարուան ընթացքին Հայաստանի կտրած ճամբան: Ըսած է թէ երկրին ներքին քաղաքական վիճակը կայուն է, հակառակ 1999_ի Հոկտեմբերի ողբերգական պատահարին: Տնտեսութեան մէջ բարելաւումի թափը արագացած է: Ցատուկ պայքար կը տարուի կաշառակերութեան դէմ:

Ռ· Քոչարեան անդրադառնալով առաջին խորհրդաժողովի առաջարկներու գլխաւոր կէտերուն – լրատուական միասնական դաշտի ստեղծում, համահայկական նախաձեռնութիւններ եւ Սփիւռքի ներդրումը անոնց, երիտասարդական համահայկական կեդրոնի ստեղծում, հայկական զարգացման գործակալութեան ստեղծում, ուսուցիչներու վերապատրաստում եւ կառավարական համահայկական պարգեւներ–, ըսած է թէ բոլորն ալ կիրարկութեան ուղղութեան վրայ են: Ապա, նիւթ ըրած է Հայաստան – Սփիւռք համարկումին համար ամէնէն ընդունելի կազմակերպչական ձեւերը· ըսած է թէ Հայաստանէն Սփիւռքը ղեկավարելու ճիգը ճիշդ չէ, նոյնպէս ալ տոր հակառակը, այսուհանդերձ, կարելի է համազգային հարցերու նկատմամբ ընդհանրական մօտեցում ունենալ, կողմերու համաձայնութեան արժանացած կեցուածքներ համակարգել, իրականացնել համազգային շօշափելի ծրագիրներ: Անոնց քով զետեղելով բարեխնամութեան կարեւոր թեման, նախագահը յիշած է «Լինսի» հիմնադրամը, «Հայաստան» հիմնադրամը, Արցախի Հիւսիս – հարաւ ճամբան, – աղէտի գօտին, եւայլն:

Ղարաբաղի հարցին մասին կրկնած է թէ Հայաստան կողմնակից է խաղաղ լուծումին, բանակցութիւններուն անոր եւս ընդգրկումին, եւ այլն: Եւ որպէս «ո՞րն է գիշումի սահմանը» հարցումին պատասխան, ըսած է· «Անկախութեան եւ անվտանգութեան փաստացի մակարդակը»:

Վերջին մասին մէջ Ռ· Քոչարեան խօսած է ցեղասպանութեան ճանաչման խնդրին մասին, զայն նկատելով օրակարգի կէտ, թէ՛ Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան, եւ թէ՛ Սփիւռքին համար: Ու խօսքը աւարտած է արդիւնաւոր աշխատանքի ու յաջողութեան մաղթանքով:

Բազմաթիւ նիւթերին ներկայ գտնուած են դոյգ կաթողիկոսները, վարչապետ Ա· Մարգարեան, ԼՂՀ նախագահ Ա· Ղուկասեան, վարչապետ Ա· Դանիէլեան, նախարարներ, երեսփոխաններ եւ պատգամաւորները:

Խորհրդաժողովին բացումին նախօրեակին, երկու կաթողիկոսները Երեւանի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարին մէջ Արամ Ա·ի մատուցած պատարագին հայրենիքի անսասանութեան մաղթանք կատարած են:

Երկու կաթողիկոսները հայրապետական խօսքով խորհրդաժողովի մասնակիցներուն դիմած են բացման նիստին· իրենց յաջորդած է ԼՂՀ նախագահը, հայ կաթողիկէ կաթողիկոս – պատրիարք Ներսէս – Պետրոս ԺԹ·, Աւետարանական համաշխարհային խորհուրդի նախագահ վերապատուելի Վահան Թութիկեան, կուսակցութիւններու, հանրային, բարեսիրական միութիւններու ներկայացուցիչներ: Նոյն օրը խորհրդաժողովի մասնակիցները ծաղկեպսակ զետեղած են Եղեռնի զոհերու յուշարձանին:

Նոյն օրը նախագահ Ռ· Քոչարեան հանդիպում մը ունեցած է երկու կաթողիկոսներուն հետ, նիւթ ընելով Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւններուն սերտացման մէջ Եկեղեցիին կարեւոր դերը: Խօսուած է նաեւ Պետութիւն – Եկեղեցի գործակցութեան մասին:

Կէսօրէ ետք առաջին լիագումար նիստին յաջորդած են չորս մասնաճիւղերու – «Քաղաքական խնդիրներ, Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւններ», «Տեղեկատուութիւն եւ լրատուներ», «Տընտեսութիւն եւ ընկերա – տնտեսական զարգացում», «Կրթութիւն, գիտութիւն, մշակոյթ» – նիստերը: Այս նիստերը գումարուած են կառավարութեան ընդունելութիւններու տան մէջ:

Հայաստան – Սփիւռք Բ· խորհրդաժողովի բացումի օրն իսկ Սփիւռքէն զանազան պատգամաւորներ քննադատական բաւական բուռն ելոյթներ ունեցած են· նիւթ եղած է յատկապէս միասնութեան փայլուն արտայայտութիւններէ անդին մնացածը որ յաճախ կը ձգուի մութին մէջ: Քննադատուած է Հայաստանի մէջ ապօրինութիւններու, կաշառակերութեան ծաւալուն ներկայութիւնը որ գլխաւորաբար խոչընդոտ կ'ըլլայ դուրսէն ներդրումներու: Այս ուղղութեամբ ելոյթ ունեցողները պահանջած են որ երկրին պատասխանատուները անյապաղ գործնական ու վճռական միջոցներու դիմեն այդ երեւոյթներուն վերջ մը տալու համար: Անոնք չեշտած են թէ վստահութեան մթնոլորտը անհրաժեշտ է արտասահմանեան ներդրումներու, որոնց այնքան պէտք ունի երկիրը, կարենալ բարգաւաճումի ուղին բռնելու համար: Այս մարզը, ըսուած է թէ լուրջ վերաքննութեան եւ սրբագրութեան անկեղծ տրամադրութեան կը կարօտի ու սիրաշահ խօսքերը այլեւս չեն կրնար գործնական գետնին վրայի անկատարութիւնները քօղարկել:

1999_ի առաջին խորհրդաժողովէն ի վեր, յայտնի կ'ըլլայ թէ լրջօրէն ծաւալած է լոզունգներով չբաւարարուելու իրապաշտութիւնը: Հայաստանեան մտահոգութիւնները վճռական քայլերու անհամբերութեամբ կը թարգմանուին ու նոր խորհրդաժողովը անոնց արտայայտութեան վայրը եղած է: Մտանանչում, որ մտածել կու տայ որ նախաձեռնութիւնը սկսած է ծառայել բուն նպատակին, ետին ձգելով զգացականին յաճախ մոլորեցնող թափը:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 27 / 28)

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԱՊՕՐԻՆԻ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Մայիս 24_ին Գրողներու Միութեան մէջ հանդիպումի մը մասնակցած են գրողներ, ճարտարապետներ, նկարիչներ, հանրային կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ, բողոքելու համար Երեւանի կեդրոնական մասին մէջ անընդունելի միջոցներով կառուցուած ապօրինի շինութիւններու դէմ: Գլխաւոր օրինակը Օփէրայի հրապարակն է եւ ճեմապարտէզը ուր մէկ յարկով տաղաւարներէ ետք, սկսած է երկյարկանի շէնքերու կառուցումը:

Հանդիպումէն ետք հրապարակուած է միասնական յայտարարութիւն մը· հոն կ'ըսուի թէ Օփէրայի շէնքը իր շրջապատով բացառիկ արժէք ունի ու կապուած է ժողովրդական յիշողութեան բացառիկ էջերուն: Հոն պահանջուած է որ մայրաքաղաքին պատմաճարտարապետական համալիրները ազգային արժէք յայտարարուին ու արգելք դրուի առեւտրական շահու նպատակով անոնց վրայ ձեռնարկուած շինարարութեան:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊՈՒՇ ՀՌՈՄ ԱՆՑԱՒ

ՕԹԱՆ – ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎ

Նախագահ Պուշ եւ նախագահ Շիրաք, Մայիս 27_ին, որ Միացեալ – Նահանգներու համար Մեմորիըլ Տէյ է (Յիշատակի Օր) այցելեցին Նորմանտիի այն գիւղերը, որոնք առաւելաբար աւերուած են 1944_ի ցամաքահանման:

Երկու նախագահները Սէնթ – Մէռ – Էկլիզ եւ Գոլըվիլ – սիւր Մէռ այցելեցին: Այս վերջին քաղաքին մէջ, տեսակ մը ուխտագնացութիւն էր որ կատարեցաւ, ամերիկացի զինուորներու գերեզմաններուն: Հոն է նաեւ որ խօսք առին նախագահները, Շիրաք չեշտեց· – «Ամէն անգամ որ կենսականը խնդրոյ առարկայ է, կրնաք մեզի վստահիլ, ինչպէս գիտենք թէ կրնանք մենք ձեզի վստահիլ: Եւ դեռ այսօր, մեր երկու երկիրները կը պայքարին միասնաբար ահաբեկչական բարբարոսութեան դէմ, որ Սեպտեմբեր 11_ի առաւօտուն այնքան անողոք կերպով սուգի մատնեց Ամերիկան»: Իր պատասխան ելոյթին մէջ, Ճ· Պուշ, իր կարգին յայտարարեց· – «Կարեւոր է, որ յիշենք անոնք որոնք զոհուեցան, որովհետեւ այսօր կը պաշտպանենք մեր ազատութիւնները անոնց դէմ, որոնք չեն հանդուրժեր ազատութիւնը: Զոհողութիւն մըն է, զոր պատրաստ ենք ընելու ԱՄՆ_ու, Ֆրանսայի եւ ամբողջ աշխարհի բարիքին համար»: Առանձին շրջելէ ետք հսկայ գերեզմանատան խաչերու մէջէն, Պուշ կրկին խօսք կ'առնէ մեծարելու համար «բոլոր անոնք որոնք կը շարունակեն կռուիլ ներկայիս Աֆղանիստան: Իրենց դատը արդար է: Իրենց զոհողութիւնները մեզ կը փրկեն բռնատիրութենէն: Կ'աղօթենք իրենց համար»:

Հակառակ պարզուած երեւոյթներուն, շատ հարցեր կան, որոնց շուրջ երկու նախագահները ոչ մէկ ձեւով համաձայն են: Սէնթ – Մէռ – Էկլիզի մէջ, Շիրաք որոշ ակնարկութիւններ ըրած է, չեշտելով օրինակ թէ այսօրուան մեր թշնամիներն են նաեւ՝ «Թշուառութիւնը եւ կեղեքումը, սխտան կամ ծանրակշիռ վըտանգները աշխարհի բնապահութեան»: Ձեւով մը դատապարտումն էր ԱՄՆ_ու որ կը մերժէ ստորագրել Քիոթոյի համաձայնագիրը, Պուշ նախընտրեց չպատասխանել:

Պուշ, ապա, կը մեկնէր Հռոմ, ուր տեղի կ'ունենար ՕԹԱՆ – Ռուսաստան վեհաժողով մը, որու ընթացքին Ատլանտեան Ուխտի 19 անդամները եւ Ռուսաստան վերջ կը դնեն ցլամարտին: Իտալիոյ վարչապետը՝ Ս· Պէրլիսքոնի ուզած էր որ անպայման տեղի ունենայ այս վեհաժողովը: Իրեն համար «այս դէպքը վերջ կը դնէ երկու ընդդիմադիր ամբողջատիրութիւններու կողմէ դրոշմուած շրջանի մը եւ ուրիշ մը կը բանայ՝ ազատութեան եւ ահաբեկչութեան դէմ հասարակաց պայքարին»:

Ինչպէս Ֆրանսա, Հռոմ ալ, ապահովութեան բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուած էին, օդանաւային հաղիւ մէկ-երկու ընկերութիւններ արտօնութիւն ունէին գործելու Ֆիումիչինոյի օդակայանը, միւսները ջնջած էին իրենց բոլոր թռիչքները: 5000 զինուորականներ, ապահովութեան ուժերու 10 հազար ոստիկաններ զօրակոչի ենթարկուած էին:

Մինչ Պուտին Հռոմ կը ժամանէր, Մոսկուայի մէջ կը բացուէր ՕԹԱՆ_ի դրասենեակը: Նոր շրջան մը կը սկսի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ՝ Միշէլ Սափէն (ընկերվարական) կը գտնէ որ Փաթրիք Տէվէճեանի գաղափարը (ընտրութեան Բ· շրջանին պահել միայն ցանկին գլուխը գտնուող երկու թեկնածուներ, առաջքն առնելով եռակողմ ընտրութեան) գէշ չէ: Միւս կողմէ, Ֆապիուս եւ Սթրոս – Քահն ձեւով մը սկսան հասկցնել Հոլանտի, որ Ժոսփէնի քաշուելէն ի վեր, իր ըստանձնած պարագլուխի դերը ժամանակաւոր է: Ծանօթ է որ ընկերվարական կուսակցութեան քարտուղարը քանիցս յայտարարեց թէ ձախի յաղթանակի պարագային, պատրաստ է վարչապետի պաշտօն վարելու:

ԹԷԼ – ԱՎԻՎԻ արեւելեան շրջանը՝ Փեթահ Թիքվայի առեւտրական կեդրոնի մը առջեւ, անձնասպանական նոր ոճրափորձ մը գործուած է Մայիս 27_ին, որու հետեւանքով երկու մեռեալ կայ, որոնց մէկը 3 տարու աղջնակ մը եւ պաղեստինցի քամիքազը: Իսրայէլ մղձաւանջն ունի, այս միջոցին նման արարքներու: Մայիս 28_ին, իր ուժերը կրկին մտած են Ճենին հետապնդելու համար պաղեստինցի ահաբեկիչներ:

ԹՈՒՆՈՒԶԻ ՄԷՋ, Սահմանադրութեան բարեփոխում մը որոշուեցաւ հանրաքուէով, ձայներու 99,52%_ով: Այս ձեւով, նախագահը՝ Պէն Ալի պիտի կարենայ դեռ 12 տարի պաշտօնի գլուխ մնալ: Այս արդիւնքը տրուած է Ներքին նախարարութեան կողմէ, բայց, ընդդիմադիր կուսակցութիւնները խնդրոյ առարկայ կ'ընեն: Մարդկային իրաւանց տեղւոյն լիկայի փոխ – նախագահուհին կ'ըսէ· – «Ամէնէն խելագար մենատիրական վարչակարգերու մէջ իսկ, պիտի չհամարձակէին նման թիւեր յայտարարել»: Ձեռք ձգուած երկու բարեփոխումները թոյլ կու տան նախագահական թեկնածութեան վերանորոգումը առանց սահմանափակումի եւ 75 տարեկանին կ'երկարաձգեն այդ պաշտօնին ներկայանալու տարիքը:

ՊՐԻՒԺԻ մէջ (Պելժիա) ուր տեղի կ'ունենայ թերթերու համաշխարհային Համագումարը, սուրիացի լրագրող մը՝ Նիզար Նայուֆ պանդոկին դրան առջեւ

(Շար·ը Դ· էջ)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍՓԻՒՌՔԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵՆԷՆ

Հայաստանի մէջ խորհրդային կարգերը տասնամեակէ մը ի վեր վերջ գտած են. այս ժամանակամիջոցին, 70 տարուան այդ շրջանին տիրած մտայնութեան, գործելակերպին ու կատարուածներուն մասին բաւական բան հրապարակուեցաւ: Յուշեր գրուեցան, փականքի տակ պահուած էջեր բացուեցան, պաշտօնական որոշ փաստաթուղթեր լոյսին բերուեցան, սակայն, տակաւ սառնակոյտին երեւցող մասն է վստահաբար ու շատ բան կը շարունակէ մնալ, կամ պահուիլ մութին մէջ: Այս վերջիններն ալ անպայման յետագայ սերունդներու սեփականութիւնը պիտի դառնան, երբ մտայնութիւններու աստիճանական փոփոխութիւնը հարկաւոր մակարդակի հասնի, վախեր ու շահեր դադրին մութը վահան ընելէ: Այն ատեն, իրենց մօտաւոր անցեալին բոլոր մանրամասնութիւններով տեղեակ սերունդներ արեւու լոյսով տեսնելով սեւն ու ճերմակը, աւելի առողջ կեցուածքով պիտի կրնան ներկան որոշել, ապագան ծրագրել:

Այսօր տակաւին հեռու ենք այդ փուլէն. Նշուած անցեալին մասին քօղազերծումները կաթիլ _ կաթիլ կ՚ըլլան, քօղը վերցնողին անկեղծութեան, համարձակութեան աստիճանին համաձայն: Մինչ հետաքրքրական է անոնց ընթերցումը, երբ չի տիրեր տպաւորութիւնը թէ անցեալ էջեր քրքրելու արարքին մղիչ ուժը հաշուեյարդարի նպատակ մըն է:

Անցեալի լուսաբանութեան մարզին մէջ Հայաստանի կարեւոր դէմքերէն է Կարլէն Դալլաքեան, յատկապէս Սփիւռքին առնչուած հետաքրքրութիւններով: Ան եղած է Հայ եկեղեցւոյ գործերու խորհուրդի նախագահ, վարած է պետական պաշտօններ, իսկ վերջին շրջանին կը գլխաւորէր Սփիւռքի հետ մշակութային կապերու կոմիտէն: Ներկայիս դասախօս է Հ. Աճառեան համալսարանին մէջ: Հեղինակ է շարք մը հատորներու, որոնց մաս կը կազմէ ատենին որոշ քննադատութիւններով դիմաւորուած «Սփիւռքի պատմութիւն» մը («Յառաջ», 1922, Յունիս 12):

«Իրաւունք» շաբաթաթերթը (թիւ 37, Մայիս 17 _ 23) որպէս «Սփիւռքը լաւ ճանաչող, փորձուած գործիչ», Կարլէն Դալլաքեանը զրոյցի հրաւիրած է Հայաստան _ Սփիւռք Բ. համաժողովէն առաջ: Այդ զրոյցին նիւթը խորհրդային շրջանին Սփիւռքի նկատմամբ կիրարկուած քաղաքականութեան հասնելէ առաջ, Կ. Դալլաքեան կը պատասխանէ համայնավարութեան հայութեան տուածին մասին հարցումին. Հետաքրքրական զուգահեռ մը կը տանի քրիստոնէութեան հետ, ըսելու համար որ երկուքն ալ հայութեան հետ կապ չունեցող գաղափարախօսութիւններ էին, դուրսէն բերուեցան ու դարձան ազգային: Զուգահեռը հոս կանգ կ՚առնէ սակայն, երբ 1700_ամեայ կրօնքին ու հայութեան մէկ մասին միայն պարտադրուած 70 տարուան համայնավարութեան տուածներուն համեմատութեան Դալլաքեանի կշիռը կը հակի դէպի վերջինը. ան կ՚ըսէ. «Քրիստոնէութիւնն իր 1700_ամեայ պատմութեան մէջ այնքան բան չտուեց, ինչքան 70 տարիների մէջ տուեց կոմունիզմը»:

Ան, ըստ իր ըսածին, այսօր Համայնավար կուսակցութեան անդամ չէ, այն օրէն ի վեր երբ Բաքուի ու Սումգայիթի կոտորածներուն նոյն կուսակցութեան հայ ղեկավարները յայտարարած են թէ եղածը «Ադրբեջանցիների ներքին գործն է»:

Այս մէկ _ երկու կէտէն ետք զրոյցին մեծագոյն մասը կը վերաբերի համայնավար կարգերու տակ տարուած սփիւռքեան քաղաքականութեան. առաջին փուլերէն կը յիշէ Սփիւռքի մասին Ալ. Միասնիկեանի եւ Աշոտ Յովհաննիսեանի աշխատութիւնները որոնք թէեւ «շատ անընդունելի, ահաւոր անընդունելի էջեր» ունին: Հոն պատնէշներ գրուած են Սփիւռքի զանազան ուժերուն միջեւ, ըսելու համար թէ որոնց հետ կարելի է գործակցիլ եւ որոնց՝ ո՛չ: Յետոյ կը խօսի ներգաղթի մասին. «այդ ներգաղթը հիմնականում վերաբերում էր սփիւռքում անօթեւան մնացած, խեղճուկրակ այն տարրին, որն ինքնուրոյն չէր կարող ապրել»: Օրինակ են յատկապէս Յունաստանի եւ Մերձաւոր _ Արեւելքի Հայերը:

Համայնավարութեան «դուրս»ի քաղաքականութեան մասին լաւ գաղափար մը կուտայ հետեւեալ դրուագը. 1932_ին Յունաստանէն ներգաղթ կազմակերպելու համար Դանուշեան Շահվերդեան հոն կը մեկնի: Այդ օրերուն իրեն կը մօտենայ Հ.Յ.Դ. «Հորիզոն» պաշտօնաթերթին թղթակիցը ու կը հարցնէ թէ տեղեա՞կ է որ Դաշնակցութիւնը Խորհրդային Միութեան դէմ պայքարը պիտի դադրեցնէ: Հայաստանցի գործիչին պատասխանը կ՚ըլլայ. «Մենք դա թոյլ չենք տայ»: Այդ կեցուածքը Կ. Դալլաքեան կ՚որակէ «Խորհրդային Հայաստանի ղեկավարութեան հիմնական մարտավարութիւնը»: Այսինքն, ինչպէս կը պարզաբանէ ան, «մենք հակառակորդ պիտի ունենանք, որպէսզի Մոսկուայի առաջ արժէք ունենանք»: Կ՚ըսէ տակաւին թէ իրենք ալ նոյն ձեւով կը վարուէին: Հետաքրքրական է խոստովանութիւնը. «Կուսակցութեան հերթական պլենումներից մէկի ժամանակ մենք Դեմիրճեանի բերանով ահաւոր հայհոյանքներ տեղացինք Դաշնակցութեան հասցէին: Այդ հայհոյանքները դուրս ուղարկեցինք, բայց մեր թերթերում չտպագրեցինք»:

Կ. Դալլաքեանի յաջորդ արտայայտութիւնը կը կապուի Ղարաբաղեան շարժումին: Զայն շարունակութիւնը կը նըկատէ իրենց «գաղափարախօսական առումով գործունէութեան»: Կ՚ըսէ թէ կ՚ողջունէ ՀՀՇ._ի սկզբնաւորութիւնը, բայց կը մերժէ անոր ընտրած առաջին ճամբան որ հակառուսականութիւնն էր: «Հակա» այդ կեցուածքը իրեն համար կը նշանակէ չգիտնալ թէ «մենք որտեղ ենք ապրում»: Ու ատկէ ետք, ՀՀՇ._ն իրեն համար գոյութենէ դադրած է:

Այսօր, յայտնութենէն մօտ մէկուկէս տասնամեակ ետք, խորհիլ տուող բաւական նիւթ ունի ՀՀՇ._ն կերպով մը համայնավարական ուղեծիրին շարունակութիւնը նկատելու մօտեցումը. մինչդեռ, գոնէ առաջին հինգ _ վեց տարիներուն, ան ընկալուած էր որպէս նոյն այդ ուղեծիրին որպէս հակադրեցութիւն երեւան եկած շարժում: Հոյակապ բեմադրութի՞ւն մըն էր, ուրեմն, 1988_ի ցոյցերու ալիքին շղթայազերծումը, համայնավարական գաղափարախօսական գործունէութեամբ: Այլախոհներ չէի՞ն այդ 11 հոգին, որոնք, հաւատացած էինք թէ նորօրեայ հերոսութեամբ ազգային պահանջներ կ՚արձակէին Օփերայի հրապարակէն դէպի Մոսկուա, Բաքու եւ այլուր: Հերոսութիւն ու հպարտութեան հետ հիացում առթած էր ոչ միայն հայկական Սփիւռքին, այլեւ այդ պահուն նաեւ ամբողջ աշխարհին: Այդ զգացումները ապրած էինք առաւելագոյն խորութեամբ, շատ բաներու առաջինը ըլլալէ ետք, Ի. դարու վերջաւորութեան ալ հզօր վարչակարգի մը դէմ ծառացող նախընթաց կազմողի հոգեվիճակով:

Կ. Դալլաքեանի խօսքերուն մէջ իշխող է Սփիւռքին նկատմամբ 1960_ական թըւականներուն եւ անկէ ետք առնուած միայն դրական քայլերու նշումը. Նախ կը խօսի Յ. Զարոբեանի կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի Ա. քարտուղար դառնալով «Սփիւռքի առաջ երկրի դարպասները շատ լայն բացել»ու արարքին մասին, յետոյ Ա. Քոչինեանի հետ Արբա _ Սեւանի կառուցումին: Կուսակցութեան 1961_ի համագումարին Զարոբեանի ելոյթին մէջ խօսք եղած է հնչակեաններու, ռամկավարներու եւ նոյնիսկ դաշնակցականներու մասին. Կ. Դալլաքեան կը յայտնէ թէ այդ մասը ինք գրի առած էր: Հոն, Դաշնակցութեան մասին ըսուած է թէ Հայաստան չի բաժներ անոր պարագլուխներուն գործունէութիւնը եւ քաղաքականութիւնը, «այսինքն, մնացածի համար ճանապարհը բաց էր»:

Դրական յաջորդ քայլը 1964_ին ըՍփիւռքի հետ մշակութային կապի կոմիտէին ստեղծումն է: Անոր գործունէութեան արժեւորումին մէջ կ՚ըսուի. «Կապերը Սփիւռքի հետ այնքան խորացան, ընդլայնուեցին ու ջերմացան որ 70_ական թուականներին ողջ սփիւռքը Հայաստանով էր երդւում: Դաշնակցութեան առաջ էլ բացուեցին դռները»: Կարելի՞ է ըսել թէ նոյն շրջանին մասին Սփիւռքի բոլո՛ր Հայերը կապերու խորացման, ջերմացման նոյն արժեւորումը կ՚ընեն: Տակաւին մոռցուելու չափ հեռու չեն այն օրերը, երբ Սփիւռքի գաղութները կը չափուէին «հայրենասիրական» կանգունով: Կային այդ որակումին արժանի նըկատուածները եւ միւսները: Ճիշդ է որ այսօր քմծիծաղ կը պատճառէ նման վերյուշ, բայց 15 _ 20 տարի առաջ լուրջ էր, երբեմն ներգաղութային պառակտումներ, հակադրութիւններ պատճառելու աստիճան:

Խորհրդային Հայաստանի կողմէ ըՍփիւռքին կատարուած օժանդակութեան բաժնին մէջ, Կ. Դալլաքեան կը թուէ հոն բարձրագոյն ուսում ստացող հազարաւորները, Սփիւռք ղրկուած արուեստագէտները, ուսուցիչներու վերապատրաստութեան ընթացքները, արձակուրդի տարուած երախաները: Յետոյ, նաեւ՝ հրատարակուած դասագիրքերը, Սփիւռքի հեղինակներու հատորները: Այդ թըւումին մէջ բնական է խօսք չկայ նաեւ քարոզչական նպատակներու հետապնդումին, դասագիրքերու մանկավարժական ու նաեւ հայերէնի անընդունելի մակարդակին պատճառով դպրոցներու պահարաններուն, նկուղներուն մէջ լքուած ճակատագրին մասին: Ան տակաւին կը փորձէ Հայաստանի օգնութեամբ բացատրել Սփիւռքի գործող օճախներուն, կամ հաստատութիւններուն արուեստական խումբերը. անտեղեակ մը դիւրութեամբ այն տպաւորութիւնը կ՚ունենայ որ առանց Հայաստանի օժանդակութեան Սփիւռքը պիտի չկարենար երգչախումբ, թատերախումբ, դպրոց, եւ այլն պահել:

Այսօր, այլեւս շատ ու շատ հրապարակումներով բաւական մերկութեամբ արեւին կը հանուին խորհրդային շըրջանի իրականութիւններ, _ այդ կարգին ըՍփիւռքին բաժին ինկածները: Կ. Դալլաքեանի միայն դրական թուումները անոնց լոյսին տակ, կը մղեն հարց տալու թէ արդեօք անցած չէ՞ ներսի ու դուրսի սպառումին համաձայն «ապրանք» պատրաստելու ժամանակը: Ճիշդ այնպէս, ինչպէս զրոյցին մէջ անոր անդրադարձած կուսակցական պլենումը որուն ընթացքին Դեմիրճեանի բերնով դաշնակցութեան գլխուն թափուած հայհոյանքները դուրս կը ղրկուին, բայց տեղական թերթերուն մէջ չեն հրատարակուիր...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿ – ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳԻՐ – ԽՄԲԱԳՐԱՊԵՏ

1913 – 1997

(ՄԱՀՈՒԱՆ 5ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻՒ)

«Սփիւռքի մէջ հայ հարուստը (յարգելով հազիւ ճշմարելի բացառութիւնները), անորակելի չկամութեամբ մը հայ մամուլին նայած է ճիշդ այնպէս, ինչպէս ուղտը կը նայի պայտարին...»:

Գէորգ Թոփալեան _ Գ. Միլիտինեցի

Համօ Պետրոսեան

«Երբ հայ մամուլ կ՚ըսենք, մեր մըտքին մէջ ունինք բոլոր օրաթերթերը, շաբաթաթերթերն ու գրական ամսագիրները: Մեր մտքին մէջ ունինք հայ մտաւորականութիւնը, հայ խմբագիրը, ուսուցիչը կամ գրագէտը: Անոնց պատկառելի թիւը հիացում կը պատճառէ մեզի, մանաւանդ երբ նկատի կ՚առնենք, թէ ինչպիսի պայմաններու մէջ կը հրատարակուին հայ թերթերը ու կը ստեղծագործեն մեր պատուական մշակները:

«Ահա թէ ինչու հոս կ՚ուզենք արձագանգը ըլլալ հայ մշակոյթը կանգուն պահողներուն, զայն ծաղկեցնողներուն ու վերակենդանացնողներուն կրած անհուն զրկանքներուն ու տնտեսական դժուարութիւններուն», ասկէ 35 տարիներ առաջ կը գրէր Նշան Խոչաֆեանը:

Ուրբաթ, 1997 Ապրիլ 18_ի առաւօտեան, Պոսթընի մէջ, իր աչքերը յաւերժ կը փակէր աւելի քան կէսդարեայ պատկառելի վաստակով՝ հրապարակագիր, խմբագրապետ, ազգային գործիչ, դաստիարակ եւ հաւատաւոր դաշնակցական Մինաս Թէօլէօլեան: Ապրիլ 22_ի առաւօտեան, Ուաթըրթաունի Ս. Ստեփանոս Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցած է «Հայրենիք» օրաթերթի բազմամեայ խմբագրապետ, Կիլիկեան «Ս. Մեսրոպ»ի կարգի շքանշանակիր եւ կուսակցական գործիչ՝ Մինաս Թէօլէօլեանի ազգային յուղարկաւորութիւնը, նախագահութեամբ՝ Հիւսիսային Ամերիկայի շրջանի եւ Գանատայի Թեմի Առաջնորդ՝ Մեսրոպ Արք. Աշճեանի:

Մ. Թէօլէօլեան եզակի դէմք մը եղած է հայ հրապարակագրութեան մէջ: Մէկը վերջիններէն, որոնք տարբեր տեսակի ձիրք ու նկարագիր ունէին ընդհանրապէս հայ, բայց մանաւանդ դաշնակցական մամուլին: Մարդկային, բարոյական, կուսակցական ու յատկապէս ազգային արժէքներու բուռն պաշտպանն ու անխոնջ պահակը եղած է Մ. Թէօլէօլեան իր ամբողջ կեանքին ընթացքին, թէ՛ որպէս ուսուցիչ, խմբագիր, գրող, դաստիարակ ու մանաւանդ իբրեւ, ինչպէս կը սիրէր ըսել ինք՝ «ճակատ յարդարող» լրագրող:

Ծնած է Պարտիզակ, 1913 Նոյեմբեր 24_ին: 1915_ի ջարդերուն ընտանիքին մեծ մասը աքսորուած է Գոնիա: Երկու տարեկանին կը բաժնուի իր ծնողքէն եւ հօրեղբայրներուն ու հօրաքրոջ հոգածութեան տակ կը մնայ Իզմիր: Իզմիրի ջարդին, կորսնցուցած է իր մեծ _ հայրը, ինք վերապրած է եւ Պոլիս վերադառնալով կը միանայ ընտանիքին:

Նախակրթութիւնը ստացած է Պոլսոյ Օրթագիւղի Սրբոց Թարգմանչաց վարժարանին մէջ 1921 _ 1927, իսկ միջնակարգ ու հայագիտական բարձրագոյն ուսումը Վիեննայի Մխիթարեաններու լիսէին մէջ 1927 _ 1932, ուր 13 տարեկանին գրած է իր առաջին բանաստեղծութիւնը, որ կը հրատարակուի դպրոցի տարեգիրքին մէջ: 17 տարեկանին, բարեկամի մը հետ սկսած է հրատարակել գեղարուեստական պարբերաթերթ մը՝ «Արձան» անունով: 1933_ին, աւարտած է Մխիթարեաններու լիսէն եւ ներկայացուցած է իր աւարտաճառը Վահան Թէքէեանի բանաստեղծութեան մասին: Նոյն տարին կը հրատարակէ «Վահան Թէքէեան» վերլուծական գրքոյկ մը՝ նուիրուած բանաստեղծին գործին:

Հայ լեզու եւ գրականութիւն դասաւանդած է Մխիթարեաններուն մօտ 1932 _ 1935, ուր իրեն աշակերտած են ի միջի այլոց՝ բանաստեղծներ՝ Խրախունի եւ Զահրատ, եւ հրապարակագիր Ռ. Հատտէճեան: Թրքական բանակի զինուորական իր ծառայութիւնը աւարտելէ ետք 1935 _ 1936 մեկնած է Թուրքիայէն:

1936 _ 1939 ուսուցչութիւն ըրած է

Պուլկարիա _ Սոֆիայի «Գէորգ Մեսրոպ» ճեմարանին մէջ, ուրկէ հալածուած է ոստիկանութեան կողմէ կարգ մը վըրպարութիւններու պատճառաւ։ Սոֆիայի մէջ հրատարակած է իր բանաստեղծութիւններու առաջին հատորը՝ «Նախերգանք» 1937_ին։

1938_ին անցած է Ռումանիա եւ զբաղած է ուսուցչութեամբ Քոնսթանցա քաղաքի Ազգային վարժարանին մէջ։ 1939_ի վերջերուն վերադարձած է Պոլիս, ուր կը մնայ մինչեւ 1944, այնտեղ աշխատակցած է Պոլսոյ հայ թերթերուն, գործածելով քանի մը կեղծանուններ. Արմէն Վանանդեան, Նոճեաց Տղան եւ Մ. Թաթուլ։ Իր աշխատակցութիւնը 1940_էն ետք կեդրոնացուցած է Մանուկ Ասլանեանի «Ազդարար» թերթին։

Մ. Թէօլէօլեանի առաջին յօդուածը Հրանտ Ասատուրի մահուան առթիւ լոյս տեսած է 1928_ին, Պոլսոյ «Նոր Լուր» օրաթերթին մէջ, իսկ իր առաջին խմբագրական գործը ունեցած է Պոլսոյ «Արեւելք», և «Ազդարար» օրաթերթերուն մէջ։ 1943_ին ամուսնացած է Տիկին Գոհար Ջօպանեանի հետ եւ բախտաւորուած երկու զաւակներով՝ Խաչիկ եւ Սօսէ։ Տիկին Գոհար Թէօլէօլեան նմանապէս ուսուցչուհի ու Հ.Օ.Մ.-ուհի, գործակցաբար իր սիրելի ամուսնոյն, մասնակցութիւնը բերած է սփիւռքահայ ազգային _ մշակութային կեանքին։

1944_ին վերջնապէս մեկնած է Թուրքիայէն եւ հաստատուած Սուրիա _ Հալէպ։ Սուրիոյ մէջ միացած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերուն։ Դասաւանդած է Հալէպի «Հայկազեան» Ազգային վարժարանին մէջ, միաժամանակ վարելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան օրկան «Արեւելք» օրաթերթի խմբագրութիւնը։ Երջանկայիշատակ Զարեհ Ա. Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ եւ Հրաչ Փափազեանի առաջարկով նշանակուած է «Քարէն Եփփէ» ճեմարանի տնօրէն եւ այդ պաշտօնը վարած է 1948 _ 1956։

Հալէպի մէջ 1945_ին հրատարակած է քերթուածներու իր երկրորդ ժողովածուն՝ «Մթնոլորտ», նոյնպէս Հալէպի մէջ 1952_ին, Ուսումնական Խորհուրդի որոշումով կը հրատարակէ «Արեւմտահայ լեզուի քերականութիւն» անունով երկու դասագիրք եւ ամբողջացուցած է իր ամէնէն ծանօթ երկհատոր գործը՝ «Դար մը գրականութիւն»։

1956ին, քաղաքական պատճառներով հեռացած է Սուրիայէն և ընտանիքին հետ հաստատուած Եգիպտոս _ Գահիրէ, ուր Վահան Նաւասարդեանի մահէն ետք մէկ տարի վարած է «Յուսաբեր» օրաթերթի խմբագրութիւնը։ Գահիրէի մէջ 1955_ին կը հրատարակէ իր առաջին հատոր «Դար մը Գրականութիւն 1850 _ 1950» տպարան «Յուսաբեր» եւ երկրորդ հատոր նոյնպէս Գահիրէի մէջ 1956_ին, որպէս արեւմտահայ եւ արեւելահայ գրականութեան պատմութեան դասագիրք երկրորդական վարժարաններու ուսանողներուն եւ միջին մտաւորականութեան համար։

1957_ին հաստատուած է Լիբանան _ Պէյրութ, ուր երեք տարի վարած է «Ս. Նշան» Ազգային վարժարանի տնօրէնի պաշտօնը։ Այս շրջանին աշխատակցած է «Ազդակ» օրաթերթին, իսկ 1957 _ 1958 Փարիզի «Յառաջ» օրաթերթին։

Հայ մամուլի մեծ երախտաւոր Մինաս Թէօլէօլեան 1960_ին կը հաստատուի Միացեալ _ Նահանգներ, 1960 _ 1962 կ՚աշխատակցի «Հայրենիք» օրաթերթին, միեւնոյն ժամանակ վարելով Հ. Յ. Դ. Արեւելեան Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէի գործավարի պաշտօնը։ 1962 _ 1979 կը վարէ «Հայրենիք»ի խմբագրի պաշտօնը, եղած է նաեւ «Հայրենիք» գրական ամսագրի խմբագիր։ 1974 _ 1977 տարիներուն աշխատակցած է նաեւ Փարիզի «Յառաջ» օրաթերթին։

1979_էն ետք շարունակած է աշխատակցիլ «Հայրենիք»ին, «Նոր Կեանք»ին եւ Հ. Յ. Դ. օրկան «Դրօշակ»ին։

Երկարամեայ իր գործունէութեան ընթացքին, Մինաս Թէօլէօլեան եղաւ այն մշակը, որ հայկական վարժարաններու յարկին տակ պատրաստեց ապագայ ղեկավար սերունդներ, իսկ կուսակցական իր գործունէութեամբ ան արթուն պահակը հանդիսացաւ ազգային մեր արժէքներուն։

Համազգային Հայ Մշակութային Ընկերակցութեան Արեւմտեան Ամերիկայի Շրջանային վարչութիւնը, Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, հանդիսութիւն _ զրոյց մը կազմակերպած էր։ Մինաս Թէօլէօլեան խօսք առնելով ըսած է._

«Այսօր շատ մտաւորականներ ունենք, սակայն մտաւորականութիւն չունենք որովհետեւ մերօրեայ մտաւորականները ապաւինած են իրենց անձնական յաւակնութեանց եւ չեն ստեղծած ախտաճանաչումներ ընող, վիճակներ պարզող, անհատական յաւակնութիւնները անտեսելով, ժողովուրդի ընդհանուր շահը մտածող, թերթերով արտայայտուող մտաւորականները, մեր թերթերուն նըկատմամբ արհամարհանք ունին ու միայն կը քննադատեն, մինչդեռ քննադատելին իրենք են, որ հրապարակ չեն իջներ նո՛յն թերթերուն մէջ, որպէսզի մամուլը դարձնենք մեր հաւաքական կեանքին, հանրային դաստիարակութեան նպաստող միջոց մը»։

Մ. Թէօլէօլեան արթուն պահակը հանդիսացաւ ազգային մեր արժէքներուն, ու անոնց պաշտպանութեան ի խնդիր չվարանեցաւ գրիչով եւ բուռն կերպով խարանելու կարգ մը հոսանքներու ապազգային վարքագիծը։

Պոսթընի մէջ հրատարակեց «Պայքարը Հ. Յ. Դաշնակցութեան Դէմ» 1962_ին, «Հայկական Արտասահմանը եւ Ազգային Սահմանադրութիւնը» 1965_ին Պէյրութի մէջ, այստեղ արդէն կը դրսեւորուի հանրային գործիչին փորձառութիւնը, արտասահմանի հայութեան գոյատեւման ազդակներուն խոր ըմբռնումը ունեցող հրապարակագիրը, արեւմտահայ մնայուն արժէքներու պահպանման աչալուրջ պահակը։ Ունի նաեւ հետեւեալ գործերը. «Միջնադարեան տաղերգութիւնը» (11 _ 18_րդ դար), ինչպէս նաեւ «Ակնարկներ» եւ «Դեդերումներ _ Սփիւռքեան գրականութեան ածումներուն մէջ» գործերը։

Մինաս Թէօլէօլեանի գրական, հրապարակային եւ ուսուցչական քառասնամեայ վաստակին առթիւ 1975_ին, փրոֆէսօր Շաքէ Տէր _ Մելքոնեան _ Մինասեան կը ներկայացնէ Մ. Թէօլէօլեանը որպէս գրչի մարդ._

«... Գիտցողը գիտէ, թէ հանապազօրեայ ինչ հերոսութիւն է արտասահմանեան հայերէն թերթի խմբագիր ըլլալ։ Մինչ օտար թերթերու անձնակազմը կը բաղկանայ բազմաթիւ տասնեակ անձերէ, իւրաքանչիւրն իր սահմանափակ պարտաւորութիւններով, մեր օրաթերթերու պարագան բոլորովին կը տարբերի։ Ճիշդ է որ շատ բացառիկ պարագաներու մէջ, ինչպէս օրինակ Պէյրութի «Ազդակ»ի շուրջ, մի քանի տարիէ ի վեր բազմապատկուած է խմբագրական կազմը, բայց մեր միւս օրաթերթերը, որոնց շարքին «Հայրենիք»ը, լոյս կը տեսնեն երկու հոգիով՝ Շաւարշ Միսաքեաններու եւ Մանուկ Ասլանեաններու բոլորանուէր օրինակին հետեւող հերոսական խմբագիրներու շնորհիւ։

Որպէս այս տիպի խմբագիր՝ Մինաս Թէօլէօլեան կը գրէ եւ խմբագրական, եւ յօդուած, յաճախ ծայրէ ի ծայր կը շաբադրէ որոշ թղթակիցներու գրուածքները, միեւնոյն ատեն պատասխանատու է թերթին ընդհանուր բովանդակութեան. պէտք է հետեւի Հայաստանի եւ գաղութներու հայկական կեանքին ու մամուլին, ինչպէս նաեւ միջազգային կեանքին ու մամուլին...։

«... Մինաս Թէօլէօլեան գիտէ իր մտքերը արտայայտել սքանչելի, բայց եւ այնպէս բոլորէն հասկնալի հայերէնով։ Գիտէ իր մտքերը արտայայտել զուսպ ոճով եւ փաստացի կերպով։ Փարիզի «Յառաջ»էն զատ արտասահմանեան միակ թերթն է «Հայրենիք», որ մնայուն խմբագրական սիւնակ ունի իր իւրաքանչիւր թիւին մէջ. այնտեղ՝ Հրանտ Սամուէլ, այստեղ Մինաս Թէօլէօլեան, հացի եւ ջուրի նման կենսական եւ հանապազօրեայ պահանջի վերածած են խմբագրական սիւնակը արժանաւոր կերպով ներկայ պահելու մտահոգութիւնը...»։

Յակոբ Կարապենցն ալ նոյն թուականին կը գրէր հետեւեալը._

«Մինաս Թէօլէօլեանը աւելի տալիք ունի Հայ ժողովուրդին, քան ստանալիք, որ նա աւելին է տուել, քան ստացել, եւ որ մեծարանքի նման հանդէսներ կազմակերպելով հանդերձ, մեր ժողովուրդը չգիտէ իրապէս գնահատել իր որակեալ զաւակներին։ Նախ եւ առաջ ծուռ նըստենք, շիտակ խօսենք։ Երբեմն, ինձ թըւում է մշակոյթի մասին ճառել ու իրեն մշակութասէր ձեւացնել, երբ իրականում մշակութասէր չէ, զոնէ սփիւռքեան տաբածութիւններում։

Դպրոց ենք բացում, աշակերտ
չունենք։
Գիրք ենք գրում, ընթերցող
չունենք։
Թերթ ենք հրատարակում, բաժանորդ
չունենք։
Մշակութային հանդէս ենք
կազմակերպում, հանդիսական
չունենք։

Մինաս Թէօլէօլեանը գրեթէ կէս դար է, ինչ Հայ գրին ու գրականութեան է ծառայում, սակայն նոր ենք անդրադառնում իր հոգեմտաւոր վաստակին, երբ իր օտարազգի գրչակիցները, ամէնո՛ւր, ամէն օր, արժանանում են հարկ եղած բարոյական ու անմիջական գնահատանքին։ Ասելիքս այն է, որ Թէօլէօլեան ու Թէօլէօլեանները աւելին են տալիս, քան ըստանում, եւ որ իրենց կեանքով ու գործով աւելի են հարստացնում մեր ժողովուրդի իմացական ածուն, երբ այդ ածուն յաճախ անհոգութեան է մատնուած։ Այս կէտում թերեւս ոմանք ինձ հետ համակարծիք չլինեն»։

Մինաս Թէօլէօլեան իբրեւ մեծ մտաւորական եւ աշխատանքի հերոս մը՝ բարոյական իր լայն գործունէութիւնը ծաւալեց, Պոլսէն մինչեւ Պուլկարիա, Ռումանիա, կրկին Պոլիս, Սուրիա, Եգիպտոս, Լիբանան ու Ամերիկա, ամէնուրեք յայտնաբերելով աշխատանքի անսպառ եռանդ։ Մեսրոպ Արք. Աշճեանի բնորոշումով._ «Ուսուցիչ էր, երբ Հայ Եկեղեցւոյ իսկական նկարագիրը կը ջատագովէր, ուսուցիչ էր, երբ "Դար մը գրականութիւն" կը բերէր հայ ընթերցողի սեղանի վրայ ... ուր որ գնաց՝ այնտեղ ստեղծեց Հայոց աշխարհը, Հայոց երկիրը, Հայոց հողը»։

ՀԱՄՕ ՓԵՏՐՈՍԵԱՆ

Պէրլին, Ապրիլ 2002

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԺՊԻՏ

Հայկական ռեստորան Լոս-Անճըլըսում։ Բոլոր յաճախորդներին զարմացընում է չինացի մատուցողը, որը վարժ խօսում է հայերէն։ Յաճախորդները հարցնում են տիրոջը.

– Ձեր Չինացին էդ որտե՞ղ է սովորել հայերէն։

– Ես եմ սովորեցրել, միայն ձայն չհանէք՝ նա կարծում է, թէ դա անգլերէն է։

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԳ.
ՓԱԽՈՒՍՏ

– Կարծեմ թէ, – ըսաւ Վահան, – անիկա այլեւս չի կրնար վերադառնալ եւ մեր կառքին հետեւիլ... հետքերնիս կորսնցուց։

– Զարաչար կը սխալիս։

– Ինչո՞ւ համար։

– Եթէ այս կառքով տուն երթանք՝ օձիքնիս ձեռք տուած ենք։

– Ինչպէ՞ս...

– Կը կարծես, որ Արշաւիր ապո՞ւշ մըն է, – ըսաւ Տրդատ։ – Այն ատեն կրնաս վստահ ըլլալ, որ Արշաւիր մեր կառքին քովէն անցած ատեն անոր թիւը առած է, եւ երբ այս կառքով մեր տունը երթանք, քանի մը ժամ ետքը, մեր կառապանին ձեռքով պիտի մատնուինք։

– Իրաւունք ունիս, – գոչեց Վահան, – ես այդ կէտը չմտածեցի։

Եւ իսկոյն կառքը կեցուց, հաշիւը մաքրեց ու ճամբեց։

Արդէն մօտեցած էին Թռամվայի կայարանին։ Երիտասարդները թռամվայ մտան եւ եկան մինչեւ Թիւնէլ, ուրկէ ուղղուեցան իրենց տունը։

– Առայժմ փրկուեցանք, – ըսաւ Տրդատ, երբ առանձնացան Վահանի սենեակը։

– Այո՛, բայց միշտ վտանգի մէջ ենք։

– Շատ դէշ բան եղաւ Արշաւիրին քեզ տեսնելը։

– Դէշ կամ աղէկ, եղածը եղած է, հիմա ջանանք մեր գլխուն ճարը նայելու։

– Կարծեմ լաւ կ՚ըլլայ, որ քանի մը օր տունէն դուրս չելլենք։

– Բայց պէտք է անպատճառ Սիսակը գտնել կամ գոնէ իր մասին տեղեկութիւն մը առնել։

– Ինչպէ՞ս կ՚ուզես, որ գտնենք զինքը։

– Ահա՛ խնդիրը։

Թողունք, որ երկու երիտասարդները խորհրդակցին իրենց ընելիքին մասին, եւ մենք դառնանք Արշաւիրին քով։

Լրտես դաւաճանը շատ մեծ սրտադող մը անցուցած էր։ Ինք կը կարծէր, որ Վահան զէնքը պիտի քաշէր եւ տեղն ի տեղը պիտի սպաննէր։

Երբ տեսաւ, որ մահուան վտանգը անցած է, շուտով պաղարիւնութիւնը գտաւ եւ հրաման ըրաւ կառապանին, որ ետ դառնայ։

Այլեւս յոյս չունէր երկու երիտասարդներուն հետքը գտնելու, բայց կ՚ուզէր երթալ ոստիկանապետին իմացնել իրողութիւնը։ Եւ յետոյ, ինչպէս Տրդատ գուշակած էր, լրտեսը երկու երիտասարդներուն կառքին թիւը առած էր։

«Կառապանը կրնանք գտնել եւ իրմէ շատ բան իմանալ» _ մտածեց։

Ժամ մը ետքը Արշաւիր հասած էր Քըսմը սիասիի պաշտօնատունը։ Տենդոտ քայլով մը վեր ելաւ եւ ուղղուեցաւ Ալի Րիզայի սենեակը։

Դրան առջեւ տեսաւ Արթինը։

– Եթէ Ալի Րիզան տեսնել կ՚ուզես, պէտք է սպասես, – ըսաւ Արթին։ – Հիմա դուրս ելաւ եւ, կարծեմ, բաւական ուշ պիտի գայ։

– Բայց ես կ՚ուզէի անմիջապէս տեսնել, – գոչեց Արշաւիր։

– Կարեւոր բա՞ն մը ունիս ըսելիք։

– Շատ կարեւոր։

– Եթէ գաղտնի չէ, պատմէ՛, տեսնենք։

– Գիտե՞ս ով տեսայ ժամ մը առաջ։

– Ո՞վ, – հարցուց լրտեսը հետաքրքիր։

– Վահանը Տրդատին հետ։

– Իրա՞ւ կ՚ըսես, սխալած չըլլա՞ս։

– Նոյնիսկ Վահանին հետ խօսեցայ։

– Խօսեցա՞ր, – գոչեց, – ո՞ւր են հիմա, ո՞ւր կրցար ձերբակալել տալ զիրենք, ինչո՞ւ միասին հոս չբերիր։

– Բայց ձերբակալուած չեն։

Եւ Արշաւիր մանրամասնօրէն պատմեց ինչ որ պատահած էր։

– Այսչափ մօտենա՛լ եւ որսը փախցընել, – գոչեց Արթին, – ի՛նչ դժբախտութիւն։

– Ցանցանքը Տրդատին բնակարանին վրայ հսկողութիւն ընող ոստիկաններուն է, եղան գացին «կէս ժամէն կուգանք» ըսելով եւ ահա՛ ճիշդ այդ միջոցին էր, որ Տրդատ եւ Վահան եկան տան դուռը զարնելու եւ տանտիրուհիին հետ քանի մը խօսք փոխանակելէ ետքը կառք նստեցան ու դէպի Շիշլի ճամբան ելան։

– Կ՚երեւայ, որ տանտիրուհին անմիջապէս իմաց տուաւ, որ Տրդատ կը հետապնդուի։

– Այնպէս կ՚երեւայ։

– Ուրեմն ա՛լ բոլորովին իրենց հետքը կորսնցուցինք, որովհետեւ այժմ, անշուշտ, զգուշութիւնը պիտի կրկնապատկեն։

– Հետքերնին բոլորովին կորսուած չէ, – պատասխանեց Արշաւիր։

– Ինչպէ՞ս, – գոչեց Արթին։

– Մոռցայ քեզի ըսելու, որ իրենց կառքին թիւը կրցայ առնել։

– Այն ատեն կրնանք յոյս ունենալ, – ըսաւ միւսը ուրախութեամբ, – պէտք է անմիջապէս այդ կառապանը գտնել, առանց վայրկեան մը կորսնցնելու, փոխանակ Ալի Րիզային սպասելու, որ դեռ պիտի ուշանայ, շուտով կառք մը բռնենք եւ Կալաթա Սէրայի ոստիկանատունը երթանք ու կառապանը փնտռել տանք։

– Աղէկ կ՚ըլլայ, – հաւանեցաւ Արշաւիր։

– Կառապանը գտնել դժուար չէ, ապահովաբար բերացի պիտի ըլլայ։

– Ուրեմն երթանք։

Երկու լրտեսները վայրկեան մը ետքը արդէն ճամբայ ելած էին։

(Շար. 229)

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ ՅՈՒՆԻՍ 1
ՏՕՆ ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՄԵՐՈՅ
ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ՝
ԵՒԱՆԵՒԼՈՅՆ Ի ՎԻՐԱՊԷՆ

Ժամը 10_ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 2
Բ. ԿԻՐԱԿԻ ՅԿՆԻ ՀՈԳԵԳԱԼՍՏԵԱՆ
ՏՕՆ Է ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՍՐԲՈՅ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

Պատարագի ընթացքին՝ ՄԱՂԹԱՆՔ կը կատարուի «ՎԱՍՆ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ»:

Կը պատարագէ՝
ՏԻՐԱՅՐ ՔՀՆՅ. ԳԸԼԸՃԵԱՆ

UGAB — PARIS

Premier dîner dansant de l'AS Nubar

le samedi 1er juin à 20 h 30

La section sportive de l'UGAB, L'ASSOCIATION SPORTIVE NUBAR organise
son premier diner dansant
dans les locaux de l'UGAB-Paris

Réservation obligatoire
(et renseignements)
auprès de Sam Najarian,
au **06 14 99 85 05**

Participation aux frais :
Sportifs UGAB 22 euros,
Membres UGAB 35 euros,
Non-membres 45 euros

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(M° Courcelles)

(Տար. Ա. էջէն)

անծանօթներու կողմէ առեւանգուած է Մայիս 27-ին, քանի մը ժամ ետք ազատ արձակուած Պրիւքսէլի մօտ անտառ մը: Անցեալին ալ, Նիզար Նայուֆ, որ տասը տարի բանտարկուած էր Սուրիա, առեւանգուած էր 2001 Յունիսին, Դամասկոսի մէջ, գաղտնի սպասարկութեանց գործակալներու կողմէ: Հազիւ ազատած, հեռացած էր երկրէն եւ Ֆրանսա հաստատուած, ուր կը խնամուէր:

ԳՈՒԼՈՄՊԻԱՅԻ նախագահ ընտրուեցաւ Ալվարօ Ուրիպէ Վելէզ, գործօն աջի թեկնածուն, ձայներու 53%-ով, որ իր պաշտօնը պիտի ստանձնէ Օգոստոս 7-ին: Ան խոստացած էր վճռական կեցուածք ունենալ կեռիլլային եւ թմրեցուցիչներու ծաւալուն գործառնութիւններու դէմ: Անմիջապէս շնորհաւորութիւնները ստացած է ԱՄՆ-ու դեսպանուհիէն:

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ նախագահը՝ Մուշարաֆ յայտարարած է Մայիս 27-ին, որ իր երկիրը պիտի չըլլայ ան՝ որ պատերազմը սկսի Հնդկաստանի հետ: Բացարձակապէս հերքած է խլամապաշտ զինուորեալներու ներթափանցումը հնդկական Գաշմիր եւ կրկնած որ իր երկիրը խաղաղութիւն կ'ուզէ իր դրացիին հետ:

ՓԱՐԻԶԻ Լուվրի Թղթատարական գրասենեակը՝ միակը որ բաց է 365 օր եւ 24 ժամ, փակ է Մայիս 27-էն ի վեր, գործադուլի շարժումի մը հետեւանքով, որ կը գործադրուի 100%: Պատճառն է վերակազմութեան ծրագիր մը, որ կը նախատեսէ չորս գործազրկում: Արդէն, Թղթատարի սպասարկութիւնը աւելի քան անկանոն է Ֆրանսայի մէջ, ուր նամակները քանի մը օր կը դնեն իրենց հասցէին հասնելու համար, մինչ թերթերու (ներառեալ «Յառաջ»ի)) ցրուումի անկանոնութիւնները աւելի քան անընդունելի համեմատութիւններու հասած են եւ բողոքները ոչ մէկ արդիւնք կու տան:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Association Arménienne d'Aide Sociale

77, rue La Fayette, 75009 PARIS

Le Conseil d'Administration dans le cadre de la restructuration de la Direction des Maisons de Retraite

CHERCHE

pour l'Etablissement de Montmorency

UN DIRECTEUR
ou
UNE DIRECTRICE

chargé(e) de la gestion complète du site (Organisation, Personnel, Budget, Finances).

— Contrat à durée indéterminée
— Logement de fonction neuf assuré

Envoyez C.V. à l'attention de
M. Yedikardachian
Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette
75009 PARIS

MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS

Admissions pour l'année universitaire 2002-2003

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՏԱՍԿԱՑՈՒԱԾ ԲԱՑԱՌԻԿ ՎԱՅՐ ՄԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Vous êtes Arménien(ne) ?
Vous désirez poursuivre vos études universitaires à Paris ?

La Maison des Etudiants Arméniens de la Cité Internationale Universitaire de Paris (C.I.U.P.) peut vous accueillir. Vous y trouverez un hébergement en plein Paris dans un cadre agréable, des rencontres avec d'autres Arméniens originaires du monde entier, un environnement européen et international propice aux échanges intellectuels et artistiques. **Les dossiers de candidature doivent être déposés au plus tard le 28 juin pour la Commission d'admission de juillet et le 30 août pour la Commission d'admission de septembre.** L'hébergement s'effectue du 1er octobre au 30 juin. La Maison des Etudiants Arméniens accueille également des chercheurs, enseignants-chercheurs et des stagiaires. Les mois d'été, de juillet à septembre, elle héberge dans la limite des places disponibles les visiteurs universitaires de passage.

*
**

Փարիզի Միջազգային Ուսանողական Ոստանի Հայ Ուսանողներու Տունը կ'ընդունի ամէն տարի Հոկտեմբերէն մինչեւ Յունիս հայ երիտասարդներ որոնք բարձրագոյն ուսումներու (maîtrise, DEA, Doctorat) կը հետեւին Փարիզեան Համալսարանի մը մէջ: Թեկնածութիւնները պէտք է հասնին Յունիս 28-էն առաջ քննիչ յանձնախումբի առաջին նիստին համար, իսկ երկրորդ նիստին համար՝ Օգոստոս 30-էն առաջ: Հայ Ուսանողներու Տունը կ'ընդունի նաեւ համալսարանականներ, դասատուներ եւ այցելուներ ամառնային ամիսներուն: Հայ Ուսանողներու Տունը մաս կը կազմէ Միջազգային Ուսանողական Ոստանին ուր, պարտէզներով շրջապատուած 37 տուներու մէջ, կ'ապրին զանազան երկիրներէ եկած մօտ 5500 ուսանողներ: Ոստանը ունի նաեւ իր յատուկ գրադարանը, լողարանը, մարզադաշտը, ճաշարանը եւ թատրոնը: Հայ Ուսանողներու Տունը կը գտնուի Փարիզի կեդրոնէն եւ Սորպոն համալսարանէն ոչ շատ հեռու (RER Cité Universitaire, Métro Porte d'Orléans):

Pour recevoir un dossier de candidature :
Maison des Etudiants Arméniens — Fondation Marie Nubar
Mme Dzovinar Kévonian, Directrice /
Տիկին Ծովինար Գեւոնեան, Տնօրէնուհի
57, boulevard Jourdan,
75690 Paris cedex 14 — France
Tél.: 01 44 16 10 60 - Fax: 01 44 16 10 61
e-mail: maison.armenie.ciup@free.fr
Pour visiter le site : www.ciup.fr

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.-

Տիկին Ժոսըլին Փափազեան եւ զաւակները ու բոլոր ընտանեկան պարագաները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ՆՈՒՊԱՐ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ Կիրակի, Յունիս 2_ին, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

[illegible]

ԳԼԱՄԱՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՐԵՐԸ

Մայիս 24_էն Յունիս 8, Գլամարի քաղաքապետութիւնը, որուն միացած է ԺՄՖը, հայկական մշակութային օրեր կազմակերպած են Գլամար:

Զանազան ձեռնարկներու կարգին (որոնց մասին կարելի է տեղեկանալ հեռաձայնելով՝ 01 - 46 - 01 - 71 - 50 կամ 01 - 41 - 90 - 17 - 02 թիւերուն) Մայիս 29էն Յունիս 1, երկու ցուցահանդէններ կան, **Conservatoire Henri Dutilleux,** Place Hunebelle դասախօսութիւններ, համերգ, երաժշտութիւն եւ պար եւ այլն, եւ այլն:

Maison de la Culture Armenienne d'Alfortville

M.C.A. partenaire du Bureau des Action Culturelles de la Ville vous convie

«au Festival Jazz for Ville»
du 25 mai au 1er juin

une programmation intéressante dont :

HARRY TAVITIAN en concert
«Le plus intéressant jazzman contemporain roumain»
(International Herald Tribune)
le Vendredi 31 mai à 20h30
Théâtre Studio, 16 rue M. Berthelot, Alfortville

Renseignements, réservations, vente de billets :

— B.A.C. : 01. 58. 73. 29. 18
— M.C.A. : 01. 43. 76. 55. 89

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche des animateurs pour son séjour du mois d'août pour son centre de vacances de Bellefontaine.

Ecrire à :
C.B.A.F. - Conseil d'Administration
17, rue Bleue 75009 Paris

A.A.A.S. HOME ARMÉNIEN

107, avenue Maréchal Lyautey,
83700 SAINT-RAPHAEL

DIMANCHE 2 JUIN
MESSE célébrée
en la Chapelle Saint-Jean
du HOME ARMENIEN
à partir de 10 heures
par Père Vartavar KASPARIAN

Accompagnée par la chorale
SAHAK-MESROP
dirigée par **Khatchig Yilmazian**

Repas Communautaire
à partir de 12h30

Renseignements & réservations :
au 04. 94. 19. 51. 50

URGENT

L'ECOLE TEBROTZASSERE
RECHERCHE
2 CHAUFFEURS
A TEMPS PARTIEL POUR LA RENTREE DE SEPTEMBRE 2002.

Contacter l'**Ecole Tebrotzassère** :
1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY,
TEL. : 01 43 81 01 72

Մարսէյլի
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ
«Խաչատուր Աբովեան»
Հայկական Վարժարանը
կը հրաւիրէ Ձեզ իր

ՏԱՐԵԿԱՆ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԻՆ

Կիրակի, Յունիս 9
ժամը 14.30-էն 19

Մայր Եկեղեցւոյ Շրջափակին մէջ

Ժամը 12.30_էն սկսեալ կրնաք ճաշել տեղւոյն վրայ եւ համտեսել մեր ազգային համադամ կերակուրները

Մասնակցութեամբ՝
Մարսէյլի «ԱՇՈՒՂ» Նուագախումբին

Վիճակախաղ եւ հաճելի անակնկալներ ինչպէս մանուկներուն, նոյնպէս ծնողներուն համար:

Քաջալերեցէք հայ լեզուի զարգացումն ու ազգային դաստիարակութիւնը:

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

ASSOCIATION FRANCO-BULGARE DES BOUCHES-DU-RHONE

Jeudi 30 mai à 20 heures 30 précises

CONFERENCE
ET
PRESENTATION DU LIVRE
« QUELQUE PART DANS LES BALKANS »

par l'auteur
SEVDA SEVAN
Ambassadrice
de la République d'Arménie en Bulgarie

— Entrée libre —

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plusieurs décennies, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Nous vous informons que quelques places sont encore disponibles pour le mois de juillet.

Par ailleurs, les inscriptions du mois d'août sont ouvertes et nous vous invitons à inscrire vos enfants en téléphonant au 01. 48. 24. 46. 57.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 30
JEUDI
30 MAI
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.436 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 77e ANNEE — N° 20.436

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՍՓԻՒՌՔ Բ. ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ ՓԱԿՈՒԵՑԱՒ

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ

Խորհրդաժողովին Բ. օրը, Մայիս 28-ին նախորդ օրը սկսուած աշխատանքները շարունակած են չորս մասնաճիւղերը: «Քաղաքական խնդիրներ, Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւններ»ու նիւթին նիւթ եղած են քարոզչութեան կարօտ արտաքին քաղաքականութեան հարցերը: Մասնակիցները շեշտած են թէ մինչեւ այսօր քարոզչական գործունէութիւնը կեդրոնացած է Ղարաբաղի խնդրին եւ ցեղասպանութեան ճանաչումին վրայ: Մինչդեռ կան այլ բազմաթիւ մարզեր ալ որոնց մասին հարկ է միասնական աշխատանք տանիլ: Ըսուած է թէ այդ մարզերը կը վերաբերին միջազգային աւելի կարեւոր օժանդակութիւն ստանալուն, Հայաստանը միջազգային կառոյցներուն համարկելու խնդիրներուն, եւ այլն: Այդ նպատակներուն համար փնտռուած են քարոզչական գործունէութիւնը Հայաստանի եւ Սփիւռքի միջեւ համակարգելու, միասնական որոշումներով հանդէս գալու ձեւերը:

«Տեղեկատուութիւն եւ լրասփիւռներ» մասնաճիւղը քննած է Սփիւռքի ու Հայաստանի լրասփիւռներուն աշխատանքը աւելի արդիւնաւէտ սարքելու, Հայաստանին միջազգային աղբիւրներէ, Սփիւռքին ալ հայաստանեաններէ աւելի լաւ օգտուելուն հարցերը:

«Տնտեսութիւն եւ ընկերային – տնտեսական զարգացում» մասնաճիւղը օրակարգի բերած է ընկերային գետնին վրայ խոցելի տարբեր խումբերու իրաւունքներու պաշտպանութիւնը, մարդասիրական, բարեսիրական կազմակերպութիւններու դերը:

«Կրթութիւն, գիտութիւն, մշակոյթ» մասնաճիւղի քննարկումները նուիրուած են մշակութային ու գիտական փոխանակումներու զարգացման, մշակութային ժառանգութեան պահպանման ու տարածման խնդիրներուն, հեռանկարներուն:

Նոյն օրուան յետմիջօրէի նիստերով նոյն մասնաճիւղերը ամփոփած են քննարկումներուն արդիւնքները:

ԵԶՐԱՓԱԿԻՉ ՆԻՍՏԸ ԵՒ ՀՌՉԱԿԱԳԻՐԸ

Մայիս 28-ին, Կ. Դեմիրճեան մարզահամերգային համալիրին մէջ տեղի ունեցած է խորհրդաժողովին եզրափակիչ նիստը: Նախ, մասնաճիւղերու համադրողները մանրամասն զեկուցումներով ներկայացուցած են իրենց քննարկումները, առաջարկները որոնք, ըսած են թէ յետագայ մշակումի կը կարօտին: Սփիւռքի պատուիրակութիւններու քանի մը ղեկավարներուն արծարծած խնդիրներէն եղած է երկքաղաքացիութեան պարագան. այդ մասին նախագահ Ռ. Քոչարեան ընդգծած է որ Սահմանադրութեան փոփոխութիւններու նախագիծով վերցուած է երկքաղաքացիութիւնը արգիլող յօդուածը եւ մօտ ապագային լուծումի կը յանգի շատ Սփիւռքահայեր յուզող այդ հարցը:

Հայաստանի ՄԱԿ-ի մօտ դեսպանը Մ. Աբէլեան կարդացած է հռչակագրի նախագիծը որ ընդունուած է ծափերով: Եզրափակիչ լիագումար նիստը փակուած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի ելոյթով: Ան շեշտած է իր գոհունակութիւնը, մասնակիցներուն շնորհակալութիւն յայտնած ու առաջինէն աւելի գործնական եւ հետաքրքրական նկատած Բ. խորհրդաժողովը:

Հռչակագիրը անդրադառնալով Սեպտ. 11-ին ԱՄՆ-ու մէջ պատահածէն ետք աշխարհի մէջ արձանագրուած զարգացումներուն, Հայաստանի, Արցախի ու Սփիւռքի առջեւ ծառացած նոր մարտահրաւէրները միասնաբար դիմագրաւելու կոչ ըրած է: Հոն տեղ տրուած է «Հայաստանը բոլոր Հայերուն հայրենիքն է» կարգախօսին: Նշուած է երկքաղաքացիութեան արգելքը ջնջելու անհրաժեշտութիւնը, Արցախի ապատագրումը տնտեսապէս ամրացնելու պարտքը, ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչումը լրումին հասցնելու յանձնառութիւնը:

ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Նոյն երեկոյին Հայաստանի Ա. անկախութեան 84-րդ տարեդարձը նշուած է Սարդարապատի համալիրին մէջ: Մասնակցած են նախագահ Ռ. Քոչարեան, կառավարութեան, Ազգ. Ժողովի դէմքեր, խորհրդաժողովին պատուիրակները, դեսպաններ, միջազգային կազմակերպութիւններու անդամներ: Նախ Ռ. Քոչարեան ծաղկեպսակ զետեղած է Սարդարապատի հերոսներուն յիշատակը յաւերժացնող յուշակոթողին, յետոյ մեծ համերգ մը տեղի ունեցած է: Մասնակիցները հիւրասիրուած են բացուած սեղաններու բարիքներով:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 28 / 29)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՈՒՂԵՐՁԸ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հայաստանի Առաջին Հանրապետութեան 84-րդ տարեդարձին առթիւ նախագահ Ռ. Քոչարեան շնորհաւորական ուղերձ մը յղած է: Խօսելով մօտ վեցհարիւրամեայ ընդմիջումէն ետք վերահաստատուած հայկական պետականութեան մասին, ան ըսած է. «Գոյատեւելով ռազմաճակատային բարդագոյն իրավիճակում՝ նա երբեմն լուծեց անլուծելի թուացող խնդիրներ եւ սկիզբ դրեց երկրի տնտեսական, իրաւական ու գիտակրթական վերածննդին: Պետականութիւն կրող ազգի հոգեբանութիւնն ու գիտակցութիւնը դարձան սերնդէ սերունդ փոխանցուող արժէքներ եւ իրենց դրսեւորումները գտան 1988-ի ազգային վերազարթօնքում»:

*
**

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԽԱՐԻՍԽՆԵՐՈՒՆ ՀԱՐՑԸ

Ախալքալաքի ռուսական խարիսխներուն հրամանատարը զօրավար Պոպովին յայտարարած է թէ զանոնք փոխադրելու համար առնուազն 8-9 տարի պէտք է: Մինչդեռ Վրացիները կ'ուզեն որ երեք տարիէն այդ խարիսխները դուրս հանուին երկրէն: Պոպովին աւելցուցած է որ ռազմական խարիսխներուն փոխադրութեան մասին ոչ ոք խորհրդակցած է Ջաւախքի բնակչութեան հետ որմէ մօտ 1500 հոգի հոն աշխատելով ընտանիք կը պահէ: Եւ այդ բնակչութիւնը դէմ է ռազմական խարիսխներու երեք տարիէն փոխադրութեան:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՀՌՈՄ

ՁԼԱՄԱՐՏԻՆ ԹԱՂՈՒՄԷՆ ԵՏՔ

Մայիս 28-ին, Լատինի (Լաթիոմ) զինուորական կայանի մը մէջ, ուր հաւաքուած էին ՕԹԱՆ-ի 19 անդամ երկիրները եւ Ռուսաստան, ծնունդ առաւ Հաստատակից Խորհուրդ մը, որ դուռ կը բանայ գործակցութեան մը Վանքուվըրէն Վլատիվոստոք, ինչպէս յայտարարեց ՕԹԱՆ-ի ընդհանուր քարտուղարը՝ Ճորճ Ռոպըրթսըն: Վայրին պատմական բնոյթը շեշտուեցաւ. արդարեւ Փրաթիքա տի Մառէ զինուորական կայանը այն տեղն է ուր ծնած են Հռոմի հիմնադիրները՝ Հռոմուլոս եւ Հռեմոս: Այս մթնոլորտին մէջ է որ արեւմուտքը թաղումը կատարած է ձլամարտին, աւելին որպէս «ընկերակից» մկրտած է այլեւս Ռուսաստանը, ինչ որ խորագրել կուտայ «Լիպերասիոն»ի՝ «Հռոմի մէջ, ՕԹԱՆ աթոռակ (ստրափոնթէն) մը կը շնորհէ Պուտինի»:

Նոր կարգադրութեամբ, Ռուսաստանի կարծիքը պիտի առնուի որոշ հարցերու շուրջ, գլխաւորաբար այն հարցերուն, որոնք «հասարակաց շահ» մը կը ներկայացնեն: Ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է որ «Հռոմի յայտարարութիւնը» կը ձգտի ապահովութիւն տալու Ռուսաստանի, որ առանց իրեն հետ խորհրդակցելու, բան մը չորոշուիր: Այս ամբողջը կ'ըլլայ ՕԹԱՆ-ի ընդլայնումը պատրաստելու համար եօթը նախկին «ժողովրդական ժողովրդավարութիւններու», այսինքն արեւելեան Եւրոպայի նախկին խորհրդային հանրապետութիւններու:

*
**

Նախագահ Պուշ Ուաշինկթըն վերադարձած է Մայիս 28-ի իրիկունը, 24 ժամուան ընթացքին «այցելելէ» ետք Հռոմը, աւելի ճիշդ հանդիպում ունենալէ ետք Իտալիոյ Նախագահին, վարչապետին եւ Պապին հետ: Շատ ջերմ եղած է Պէրլուսքոնիի հետ հանդիպումը, քանի նախապէս ալ, ամերիկացի դեսպանը՝ Մէլ Սեմպլէր յայտարարած էր «Միացեալ Նահանգներու բոլոր բարեկամներէն, Սիլվիօ Պէրլուսքոնիէն աւելի մօտիկը չկայ», հաւանաբար տեղեակ չըլլալով որ Պուշ նոյնը ըսած էր, օր մը առաջ, Ֆրանսայի եւ Շիրաքի համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՁԿՆՈՐՍՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ Եւրոպական յանձնախումբին հրապարակած ծրագիրը բաւական աղմուկ բարձրացուց Եւրոպայի մէջ եւ անշուշտ՝ Ֆրանսայի: Նախատեսուած ծրագիրը մտահոգութիւն կը պատճառէ, որովհետեւ այդ ճիւղին մէջ, 11% գործազրկութիւն պիտի յառաջացնէ, այսինքն, մինչեւ 2006, մօտ 28.000 ձկնորսներ պիտի անհետանան, նաեւ 86.000 ձկնորսանաւեր: Այս ծրագրին արդարացումն այն է, որ անհրաժեշտ կը նկատուի պահպանել ձկնորսական պաշարները, որոնք, ըստ կարգ մը մասնագէտներու, կրնան սպառիլ գերշահագործման հետեւանքով: Ֆրանսա, Սպանիա, Փորթուկալ, Յունաստան եւ Իրլանտա յայտարարած են թէ արգելք պիտի հանդիսանան այս որոշման կիրարկումին:

ՆԱՊԼՈՒՍԻ ՄԷՋ, Մայիս 28-ին Պաղեստինցի մը, սպաննուելէ առաջ, սպաննած է Իսրայէլցի երեք կրօնական ուսանողներ: Նախապէս, Իսրայէլցի մը սպաննուած էր Ռամալլայի շրջանը: Ընդհանուր ձեւով, ամբողջ օրուան ընթացքին 4 Իսրայէլցի եւ 2 Պաղեստինցի սպաննուած են:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ Ազգային Ժողովրդական Ժողովի վերանորոգման համար, 18 միլիոն քուէարկողներ պէտք է քուէատուփ դիմեն Մայիս 30-ին: Անկախութենէն ի վեր, երեսփոխանական երրորդ ընտրութիւնն է: Առաջինը տեղի ունեցած էր 1991-ին եւ ջնջուած էր բանակի ճնշումին տակ, ինչ որ իսլամապաշտները զրկած էր իրենց յաղթանակէն: 1997-ին տեղի ունեցած էր երկրորդ ընտրութիւն մը, որու անկանոնութիւնները բազմաթիւ էին: Այս երրորդը պոյքոթի կ'ենթարկեն ընդդիմադիր չորս կուսակցութիւններ, որոնց երկուքը Քապիլիոյ մէջ կը գործեն: Արդէն, օտար լրագրողներու մուտքը արգիլուեցաւ Քապիլիա: 25 լրագրողներ բողոքագիր մը հրապարակած են:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ եւ Վրաստանի քարիւղի խողովակաշարներու ընկերութիւնները համաձայնութիւն մը ստորագրած են, յանձնառու ըլլալով ռուսական քարիւղը Ռուսաստան – Վրաստան քարիւղատարով մը Պաքու – Ճէյհան քարիւղատարին հասցնելու: Այդ ձեւով, ռուսական քարիւղը Սեւ Ծովէն ու նեղուցներէն անցնելու Մոսկուայի նախընտրութեան դէմ Թրքական առարկութիւնները լռել կ'ըլլան: Անգարա պատճառաբանելով որ նեղուցներուն համար մեծ վտանգ կը սպառնայ այդ ձեւի փոխադրութիւնը, միշտ կը պնդէր Պաքու – Ճէյհան քարիւղատարին շինութեան ու գործածութեան վրայ: Ռուսաստան եւս համաձայնելով փոխադրութեան այս ձեւին, տնտեսականէն զատ քաղաքական լուրջ վարկանիշ մը կը տրուի Ատրպէջանի:

ԹԷՆԻՍ

ՌՈԼԱՆ ԿԱՌՈՍ

ՍԱՐԳՍԵԱՆ ԴՈՒՐՍ ՄՆԱՑ

Թէնիսի այս ամէնէն համբաւաւոր մրցաշարքին կը մասնակցէին երկու Հայեր՝ Սարգիս Սարգսեան (Հայաստան) եւ Դաւիթ Նալպանտեան (Արժանթին):

Սարգսեան արդէն դուրս մնաց, առաջին շրջանին իսկ պարտուելով արժանթինցի Գոտիայէ 6 – 2, 7 – 5, 6 – 0:

Ինչ կը վերաբերի Նալպանտեանի, Մայիս 28-ին խաղը ընդմիջուեցաւ անձրեւին պատճառաւ, երբ պատկերը հետեւեալն էր արժանթինցի Գալերիի դէմ՝ 6 – 2, 5 – 7, 3 – 2: Նոյն օրը 34 այլ հանդիպումներ յետաձգուեցան:

Մրցաշարքին կը մասնակցի նաեւ Աղասի:

«ՆԵՄԵՍԻՍ»Ի ԱԽՏՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ ԵՒ ԴԱՐՄԱՆՆԵՐԸ

«Նեմեսիս» ոչ կառավարական բարեսիրական ընկերութիւն մըն է որ կը գործէ Հայաստանի մէջ: Անոր գործունէութեան մասին շատ բան տեղեկութիւն չի հասնիր յաճախ մինչեւ Սփիւռք: Քանի մը օր առաջ, այդ կազմակերպութեան Երեւանի կեդրոնէն համացանցով երկու էջնոց տեղեկատուութիւն մը հասաւ, Մայիս 21-ին տեղի ունեցած գիտաժողովի մը մասին (լուրը տրուած էր «Յառաջ»ի Մայիս 24-ի թիւով):

Գիտաժողովը նիւթ ըրած է որպէս երկրին «պետական» որակուած լեզուն, հայերէնի վերջին տարիներուն անտեսումը, անկումը, օտարամոլութեան հետեւանքով մատնուած անչքացումը: Արդար մտահոգութիւն, արդէն իսկ յապաղած, բայց ինչպէս կ'ըսեն. լաւ է ուշ, քան երբեք: Տեղեկատուութիւնը մտահոգութեան տէր ու նախաձեռնարկ կազմակերպութենէն զատ, գործնական դերով հանդէս եկած անձերու անուններ չի տար, բայց դատելով գիտաժողովին վայրէն, դժուար չէ կռահել թէ սա կամ նա չափանիշով կարեւոր անուններ կան անոնց մէջ, քանի որ ձեռնարկը տեղի ունեցած է Գիտութեան ակադեմիայի նախագահութեան նիստերու դահլիճին մէջ:

Ճիշդ է որ, յատկապէս լեզուի, դրականութեան մարզերուն մէջ, այդ հաստատութեան ու անոր «ակադեմական» ընտանիքին մեծամասնութեան գիտական, գիտութեան հետ շատ կապ չունեցող յատկանիշերը այլեւս չեն կրնար ապահովել սփոփութիւն դարձած յարգանք մըն ալ. այսուհանդերձ, վայրին գործունէական վարկը տակաւին առ հաշիւ հեղինակութիւն մը կուտայ այդ երդիքին տակ հաւաքուած ձեռնարկներու: Ատոր հետ, առաջին ակնարկով մըն ալ տպաւորութիւնը կը գոյանայ որ թէ՛ մտահոգութիւնը անկեղծ է, թէ՛ դարմանի առաջարկուած կէտերուն գոնէ կէսը՝ տեղին:

«Նեմեսիս»էն հասած երկու էջերը նախ քանի մը տողով կ'ըսեն թէ «Հայոց լեզուի եւ հայագիտութեան արդի խնդիրները» թեմայով գիտաժողովին մասնակցած են երեսփոխաններ, մտաւորականներ, Հայոց պատմութեան դասախօսներ, հայերէնի ուսուցիչներ, ուսանողներ, աշակերտներ, հանրային կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ: Եթէ «մտաւորական» պիտակը այդ մէկն ալ ընդգրկած չէ, աչքառու է ներկաներու թիւին մէջ ակադեմականներու բացակայութիւնը:

Գիտաժողովին ընդունուած բանաձեւին առաջին մասը կը վերաբերի նկատի առնուած մարզին ախտորոշումներուն. վերջին շրջանին հայերէնի նկատմամբ աւելցած ոտնձգութիւններուն մեղաւորները կը նկատուին նոյնիսկ պետական որոշ կառոյցներ եւ դէմքեր, յատկապէս Կրթութեան եւ Գիտութեան, Արդարութեան նախարարութիւնները, եւ, եւ... լեզուի պետական տեսչութիւնը: Կատարուած մատնանշումներուն ամէնէն ծանրակշիռն է այն որ կարգ մը երեսփոխաններ տուրք տալով համաշխարհայնացման գաղափարին, օտար լեզուներու պետական կամ հանրակրթական լեզուի կարգավիճակ տալու օրէնսդրական նախաձեռնութիւններով հանդէս կուգան:

Նոյն բաժինին մէջ կ'ըսուի նաեւ թէ արտասահմանի մաս մը հայագէտներ գործիք կը դառնան օտարածին ծրագիրներու որոնց նպատակն է «Հայութեան հոգեբանական մշակման ենթարկել»: Այդ կարգի ջեղումները կը կապուին Հայեւ-Թուրք հաշտութեան յանձնաժողովին աշխուժացումին: Այս վերջին կէտը այլ տարիներով ալ նիւթ եղաւ Հայաստանեան շրջանակներու մէջ, ազգայնական ու գիտական շփոթ կեցուածքներու որպէս հետեւանք: Այս իմաստով քննադատութիւններու նորագոյն թիրախը փրոֆէսոր Ռիչըրտ Յովհաննէսեանն է. անոր «ազգավնաս գործունէութեան» մասին երեք էջնոց պարսաւագիր մը հանրագրութեան ձեւով (եթէ չարագրողներէն զատ ստորագրող գտնուած է) ուղղուած է Հայաստանի նախագահին, Գիտութեան ակադեմիային, Ազգային ժողովի նախագահին, վարչապետին, հայագիտական ամպիոններուն, Հայաստան - Սփիւռք Բ. խորհրդաժողովին ու Հայաստանի եւ Սփիւռքի լրատուներուն: Ատկէ զատ, Ռ. Յովհաննէսեան պարտաւոր գտնուած է չքմեղանքի նամակ մը գրելու «Ազգ»ի (Մայիս 18) խմբագրութեան, հակազդելու համար անոր կազմէն Յակոբ Զաքրեանի մէկ յօդուածին ուր հակահայու, ազգավնասի վերագրումներուն հերթական շոհը եղած է ինք:

«Նեմեսիս»ի գիտաժողովին բանաձեւն ալ որ 16 կէտի մէջ կ'ամփոփէ առաջարկներ ու պահանջներ, ուղղուած է Հայաստանի իշխանութիւններուն, յատկապէս Ազգային ժողովին, Հայաստան - Սփիւռք խորհրդաժողովին ու համայն հայութեան: Այդ կէտերուն մէջ կան տեղին ու օգտակար նշումներ, պարագայականներ եւ քիչ մը լոզունգային տպաւորութիւն գործողներ:

Առաջիններէն են հայերէնէն զատ ուրիշ լեզուի մը հանրակրթական կամ պետական լեզուի կարգավիճակ տալու նախաձեռնութիւններու մերժումը, նոյնիսկ երբ դիւրին չէ հասկնալ թէ ճիշդ ի՞նչ կը նշանակէ լեզուին «պետական»ը: Նոյնն է պարագան Հայաստանի քաղաքացիութեան եւ մանաւանդ պետական ծառայութեան դիմողներու հայերէն գիտնալու պարտադիր պայմանին, լեզուական մեղանչումները տուգանքի ենթակայ ընելու, արեւելահայերէնի ու արեւմտահայերէնի հաւասարազօրութիւնը օրէնքով հաստատելու առաջարկներուն: Լուրջ այս կէտերուն հետ նոյն ծանրութիւնը բնաւ չունի, օրինակ, պահանջել որ քարոզչութիւն եւ պայքար տարուի «Հոգեւոր ոլորտներում ազգային եւ հակազգային բոլոր երեւոյթների դէմ»:

Իրատեսութեան որոշակի պակաս կը մատնեն օրինակ, երիտասարդները հայրենական ոլորտներ ընդգրկելու համար խրախուսելու եւ Հայաստանի, ԼՂՀ, նաեւ Սփիւռքի մէջ «հայրենական թեքումով դպրոցներու ցանց բանալ»ու նշումները: Երիտասարդը կը բաւէ՞ խրախուսել որ հայրենական մասնագիտութեան մը տէր ըլլայ, երբ գործնական կեանքի մէջ այդ մարզը, գոնէ այսօր, չի կրնար պատասխանել բարօր կեանքի մը ակնկալութիւններուն: Հայաստանի թերթերը շատ յաճախ կ'արձագանգեն ուսուցիչներու ծանօթ կացութեան, կը ներկայացնեն տիպարներ որոնք այլ ոլորտներու մէջ կը փորձեն գտնել իրենց անհրաժեշտը: Արմատական լուծումը պիտի չըլլա՞յ այս համակարգին պետական արժանավայել հոգածութեան ենթարկումը: Նոյնն է պարագան նաեւ Սփիւռքի մէջ «հայագիտութեան թեքումով» դպրոցներու ցանց ունենալուն:

Բանաձեւին 16 կէտերուն մէջ կայ բաւական տարօրինակ հնչող մըն ալ. ան ութերորդն է որ կ'ըսէ. «Արմատներից չկտրուելու եւ դասական ուղղագրութեան մասին գիտելիք ունենալու նպատակով Հայաստանի դպրոցներում մտցնել հին հայերէնի (գրաբարի) դասաւանդում»:

Մինչդեռ, ցոյց տրուած բծախնդրութեան, մտահոգութեան կշիռը բնական կը դարձնէր որ լեզուի խաթարումները, անտեսումները, անխուժութիւնները արգիլելու, անոնց օրէնքով պատւար կանգնելու գործը սկսէր չարիքին բո՛ւն արմատին քանդումով որ աբեղեանական խեղագրութիւնն է: Կարելի՞ է անոր գոյութեան հանդուրժելով ձեռնարկել մնացածին: Այդ մօտեցումով, ի՞նչպէս պէտք է հասկնալ արմատներէն չկտրուելու եւ մանաւանդ՝ դասական ուղղագրութեան մասին գիտելիք ունենալու նպատակը: Արդէն լայն չափով խաթարուած լեզուին յաւելեալ հարուած մը տալ չի՞ նշանակեր ներկայ գրելաձեւը պահպանելուն քով, դասականին մասին ալ գիտելիք տալու համար լեզուական խառնարանը գագաթնակէտին հասցնելու հրաշալի այդ առաջարկը: Իսկ ինչ կը վերաբերի «Հին հայերէն» նորովի որակումին որ կը տրուի գրաբարին, իսկապէս գիւտալի բան է: Նախակրթարանի անճարկած մանչուկ մը կրնայ այդպէս կոչել Եղիշէին, Եզնիկին իրեն համար անհասկնալի լեզուն, բայց Գիտութեան ակադեմիայի կամարներուն տակ տեղաւորուած գիտաժողովի մը կա՞մ մը...:

Ասով հանդերձ, լեզուի, ուղղագրութեան ներկայի ծանօթ պատկերին մէջ անուղղակի արտայայտուած մտահոգութեամբ, դարմանին ձգտումով, դրական երեւոյթ է «Նեմեսիս»ի նախաձեռնութիւնը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ԲՈԽՃԱՏԵՏՐ

ԵՐԳԻՆ ԱՆՈՒՆԸ

Երբ ինքնաշարժով կ'երթայինք դէպի խմբագրատուն, ինչպէս ամէն առաւօտ, այդ առաւօտ ալ կը կարդայի օրուան երկու լրագիրներէս մէկը: Ցանկարծ կառքին ձայնասփիւռը սկսաւ հաղորդել ինծի շատ ծանօթ եւ շատ սիրելի երգ մը: Շարժանկարէ մը առնուած երգ մըն էր այդ, որ վերջին երկու տարիներու ընթացքին մեծ յաջողութիւն արձանագրած էր: Միջոց մը օրը երեք կամ չորս անգամ կը լսէի այդ երգը:

Պահ մը գլուխս վերցուցի լրագրին վրայէն եւ մտիկ ըրի:

«Ի՞նչ էր այս երգին անունը» հարցուցի ես ինծի:

Չկրցայ յիշել, բայց մտածեցի որ շուտով պիտի յիշէի, որովհետեւ ես շատ լաւ գիտէի այդ երգին անունը: Աւելի՛ն կար: Գիտէի որ այդ անունը կնոջական օտար անուն մըն էր: Եւ այդ անունը արդէն լեզուիս տակն էր: Բայց չէր գար: Չէի յիշեր:

Լրագրիս ընթերցումին վերադարձայ: Երգն ալ արդէն աւարտած էր: Բայց չկրցայ միտքս կեդրոնացնել կարդացածիս վրայ: Խելքս երգին վրայ էր: Ի՞նչ էր այդ երգին անունը: Փորձեցի քանի մը անուններ արտասանել, բայց ո՛չ, անոնք շատ հեռաւոր անուններ էին: Երգին բո՛ւն անունը լեզուիս ծայրն էր, նոյնիսկ կարծես կը հնչէր ականջներուս մէջ, այսուհանդերձ չէի յիշեր:

«Հիմա եթէ գիտելիքի մրցումի մը մասնակցած ըլլայի եւ եթէ այս երգը նուագելով հարցնէին թէ ի՞նչ է անոր անունը, պիտի չկարենայի տալ երգին անունը, պիտի կորսնցնէի», մտածեցի:

Պիտի կորսնցնէի, հակառակ որ այդքան լաւ գիտէի անոր անունը, հակառակ որ այնքան կը սիրէի այդ երգը:

Երեւակայեցի թէ իսկապէս գիտելիքի մրցումի մը մասնակցած եմ սա պահուն: Եւ այս յանկարծ ահաւոր խուճապի մը կը մատնուիմ անդրադառնալով որ չեմ յիշեր այն ինչ որ այնքան լաւ գիտեմ: Կը ծամածռեմ, շրթներս կը խածնեմ, յօնքերս կը պռստեմ, շարունակ միտքիս մէջ այդ անունը կը փնտռեմ, բայց չեմ գտներ: Քառասուն երկվայրկեանի մէջ պէտք է պատասխանեմ, բայց պատասխանս կ'ուշանայ: «Վայրկեան մը, վայրկեան մը, հիմա պիտի յիշեմ», կ'ըսեմ մրցումի հանդիսավարին, բայց ան հեգնանքով կը նայի աչքերուս մէջ: Հաւանաբար չի հաւատար ինծի: Կը կարծէ որ գիտնալ կը ձեւացնեմ, հակառակ որ չեմ գիտեր: Գիտնալ կը ձեւացնեմ որովհետեւ չեմ ուզեր որ զիս տգէտ կամ անտեղեակ կարծեն: Շատեր այդպէս չե՞ն ըներ: Չեն գիտեր, բայց այնպէս կը ձեւացնեն թէ թէեւ գիտէին, բայց հիմա չէին յիշեր: Մինչդեռ իմս կեղծիք չէ: Ես իսկապէս գիտեմ: Եւ ես զիս կը մեղադրեմ այս մոռացկոտութեան համար: «Անպիտան անուն, քիչ վերջ պիտի յիշեմ, բայց արդէն շատ ուշ պիտի ըլլայ», կը մտածեմ շարունակ: Եւ այս խուճապահար որոնումիս մէջ պատասխանելու ժամկէտը կը վերջանայ: Կը կորսնցնեմ: Ընելիք բան չկայ: Գիտեմ որ տասը վայրկեան վերջ պիտի յիշեմ ինքնաբերաբար, առանց որ մէկը բան մը փսփսայ ականջներէս վար:

Հիմա մէկ կողմէ լրագիրը կը կարդայի, մէկ կողմէ ալ այդ անունը կը փնտռէի: Գիտէի որ եթէ ինծի ընկերացող որդւոյս հարցնէի, ան անմիջապէս պիտի տար պատասխանը: Բայց չհարցուցի: Ուզեցի որ իմ սեփական յիշողութեամբ գտնեմ այդ անունը: Եւ այն ատեն սկսայ մտածել այն ահաւոր հեռաւորութեան վրայ, որ կայ գիտնալու ու յիշելու միջեւ:

Այո՛, ո՞վ հակառակը պիտի պնդէ: Ահաւոր հեռաւորութիւն մը կայ այս երկուքին միջեւ: Բան մը գիտնալը եւ գիտցուած այդ բանը յիշելը իրարմէ շատ տարբեր գործողութիւններ են եւ կարծես մեր ուղեղին մէջ կը գրաւեն իրարմէ հեռու երկու կէտեր: Չի բաւեր գիտնալ, այլ պէտք է նաեւ յիշել: Եթէ կը յիշենք, այն ատեն է որ մեր դիմացինները վստահ պիտի ըլլան որ գիտենք: Այլապէս, չյիշելը կը նշանակէ չգիտնալ: Նոյնիսկ եթէ երկինքները վար առնենք, օգուտ չունի: Եւ աւելա այսպէս է ո՛չ թէ միայն գիտելիքի մրցումի մը պարագային: Կեանքի բոլոր հանդրուաններուն վրայ այսպէս է: Արդէն կեանքը ինքնին գիտելիքի անվերջանալի մրցում մըն է: Մեր առօրեայի բազմաթիւ հանդրուաններուն վրայ կռիւ մըն է որ կը մղենք մեր յիշողութեան դէմ:

Է՛հ, բնականաբար չենք կրնար պնդել թէ ամէն ինչ գիտենք: Ինչ որ չենք գիտեր, չենք գիտեր ու գիտենք որ չենք գիտեր: Եթէ գիտելիքի մրցումի մը մասնակցինք, մեզի պիտի ուղղուին հարցումներ որոնց պատասխանը իսկապէս կրնանք չգիտնալ: Այդ պարագային անիմաստ ու անօգուտ է յիշել ձեւացնելը, շրթները խածնելը, յօնքերը պռստելը: Բայց կան նաեւ հարցումներ որոնց պատասխանները գիտենք: Գիտենք, պայմանաւ որ յիշենք: Ցանկարծակի մոռացումի մը զոհ չերթանք:

Մեծ բան մը չէ փոխուած հեռաւոր այն օրէն ասդին, երբ դպրոցական նստարանի մը վրայ ուսուցիչի մը հարցումին կը դժուարանայինք պատասխանելու պարզապէս անոր համար որ թուական մը, անուն մը մոռցած էինք: Այն ատեն մեր միտքը շատ մատղաշ էր տակաւին: Հիմա մոռացումը բաւական մաշած է: Բայց մոռացումը կապ ունի՞ տարիքին հետ: Ես պիտի ըսեմ որ կեանքի բոլոր «գիտելիքի մրցում»ներուն անունը սխալ է: Անոնք պէտք է կոչուին «յիշելու մրցում»: Շատ յիշելու, ճիշդ ատենին յիշելու մրցում:

Երբ խմբագրատուն հասայ ու խմբագրատան դուռը բացի, յանկարծ միտքիս մէջ ռումբի մը նման պայթեցաւ փնտռուած անունը: Երգին անունը «Խամէրալա...» էր:

Բ. Հ.

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՄՐՑՈՅԹ

Մայիսի 12-ին Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցու «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահում կայացաւ Հայերէնի ամէնամեայ մրցոյթը: Նպատակն է հարստացնել հայկական դպրոց յաճախող ուսումնասէր երեխաների հայերէնի իմացութիւնը, նրանց մէջ սէր ներարկել մեր պատմութեան ու մշակոյթի հանդէպ: Ընտրելով մանկավարժական իւրայատուկ կարգ ու կերպ, մրցոյթի կազմակերպման հեղինակները նպատակադրել են երեխաների ուշադրութիւնը բեւեռել գիտելիքների տարբեր բնագաւառների վրայ: Նրանց հետաքրքրասիրութիւնը նպատակամղել՝ իմացութեամբ աչքի ընկնելու տենչին, սեփական ես-ը մտաւոր բարձր մակարդակով ցուցադրելու ցանկութիւնը: Եւ վերջապէս ամենակարեւորը: Նպատակամղել հայերէնի իմացութիւնը անհատական հոգեւոր մշակոյթի անբաժանելի մասը դարձնելուն: Թէ՛ ուսումնական, թէ՛ յետուսումնական կեանքի ընթացքում:

Ամիսներ տեւած նախապատրաստական աշխատանքը ապահովել էր մրցոյթին գիտելիքների ծաւալուն պաշարով մասնակցելու առաջնահերթութիւնը: Հարցերը վաղօրօք առաքուել էին դպրոցներին, ուր ուսուցիչների ղեկավարութեամբ ապագայ մասնակիցները պատասխանների ուսումնասիրման ու սերտման փորձընթաց էին անցկացրել: Իւրաքանչիւր դպրոցի ուսուցչի հնարաւորութիւն էր ընձեռուել մրցոյթին ներկայացնել լաւագոյն գիտակներին: Մայիսի երկրորդ կիրակի օրը աւարտական ընտրապայքարն էր նախատեսուած: Ժամը 15-ին ներկայացան մրցանակային տեղ գրաւելու իրենց վճռականութիւնը յայտնած 45 մասնակիցները: Փարիզից եւ փարիզամերձ շրջաններից եօթ դպրոց ներկայացրել էին իրենց թեկնածուները: Դպրոցասէր (Ռէնսի), Ս. Մեսրոպ (Ալֆորվիլ), Թարգմանչաց (Իսի), Սամուէլ-Մուրատ (Սեւր), Սիամանթօ (Պանեօ), Անթոնիի միօրեան, Ս. Յովհ.-Մկրտիչ կիրակնօրեայ (Փարիզ), Կայծ (Երիտմիութիւն - Ալֆորվիլ), Հայ Մշակոյթի Տուն (Ալֆորվիլ): Կային նաեւ անհատ մասնակիցներ:

Մայր Եկեղեցու Տիկնանց Յանձնախումբը եւ Խաչեան Սանուց Միութիւնը կազմակերպչական աշխատանք էին տարել, որ դպրոցականների մրցոյթը ընթանայ արդարացի պայքարում: Մարկօ Շէրիք մասնակիցներին կոչ արեց հա-

մարձակ ու անկաշկանդ ցուցադրել իրենց գիտելիքները: Հաւաստիացրեց, որ ամէն ինչ արուած է, որպէսզի բծախնդիր ու անկողմնակալ բնոյթ կրի մրցոյթը: Դատակազմի անդամներին՝ Մ. Պչաքճեան, Ա. Ոսկանեան, Բ. Գասպարեան, հրաւիրեց գրաւել իրենց տեղերը: Նրանց պարտականութիւնն էր աչալուրջ հետեւել հարցերի պատասխանների ստուգութեանը: Պատասխանի ճիշդ պահը խախտողները միաւորից զրկւում էին: Մրցավարի «թօփ» պայմանական հրամանը լսելուց յետոյ մասնակիցները սեղմում էին լուսանցի կոճակին՝ վկայելով պատասխանի վստահ իմացութիւնը: Լարուած ու կենտրոնացուած լինելը, արագ կողմնորոշումն ու ընկալումը լուրջ փորձութիւն էր երեխաների համար: Լուսային այս սարքաւորումը մրցոյթի համար հնարել էր Վահան Փընարքաշը: Արհեստավարժի խնամքով գործի դրուած այս յոյսերը անխափան էին սկիզբից մինչեւ վերջ: Եզակի դէպք հայկական միջոցառումներում: Մրցավար Ալեքս Ալթունեանը փորձնական ցուցադրման առաջարկ արեց մասնակիցներին: Հանդիսատեսների կասկածը ցրուեց մրցութային օրէնքների որեւէ խախտման հանդէպ: Հարցերը բաժանուած էին երեք մակարդակի: Լոյսի կոճակին անժամանակ սեղմելը համազօր էր միաւոր կորցնելուն: Պատասխանելու անհամբերութիւնը մղում էր ոչ ամբողջական պատասխանների: Դրանք անվաւեր էին համարւում մրցավարի եւ դատակազմի կողմից: Ցաւօք, աւարտուն, հայերէնի ճիշդ արտաբերմամբ պատասխաններն էին, որ գնահատւում էին անբեկանելի: Հարցերը բովանդակում էին պատմութեանը, աշխարհագրութեանը, եկեղեցուն, գրականութեանը, քերթողական արուեստին, կերպարուեստին, գիտութեանն ու քաղաքականութեանը վերաբերող դէպքեր, դէմքեր, տարեթըւեր, երեւոյթներ ու իրադարձութիւններ: Հարցարանը կազմող ու համադրող մանկավարժական քառեակը՝ Արմինէ Գէորգեան, Նորա Պարութճեան, Մարկօ Շէրիք եւ Մարի Ռոսինեոլ, աղբիւրագիտական արհեստավարժ մօտեցումով էին նիւթերի ընտրութիւնը կատարել: Թիւրիմացութիւններ եւ վիճաբանութիւններ բացակայեցին պատասխանների ճշգրտութիւնը որոշելիս: Համադրման կարգ ու կերպը հարցարանը լակոնիկ, մատչելի ու դիւրըմռնելի էին դարձրել:

Ժամը 19-ին, մրցոյթը հասաւ աւարտական փուլին: Մրցանակային տեղ գրաւելու համար առաջին մակարդակում մօտաւոր կարողութիւններով փայլեց Մարիա Գլեճեանը: Բ. եւ Գ. տեղերը գրաւեցին Արմէն Շիմշիրը (Սամուէլ – Մուրատ) եւ Մեղեդի Ղազարեանը («Կայծ» միութիւն): Երկրորդ մակարդակում մրցակալ դարձաւ Րաֆֆի Զէքիշը («Կայծ» միութիւն»): Բ. տեղը գրաւեց Լիզա Կանիմեանը (Սամուէլ – Մուրատ) եւ Գ. տեղը բաժին հասաւ Թալին Գարշին (Դըպրոցասէր): Երրորդ մակարդակը պարունակում էր 175 հարց: Մցանակային առաջին տեղը գրաւեց Նանօր Կարապետեանը: Երկրորդը՝ Թալին Պաքալօղլու: Երկուսն էլ Դպրոցասէրից: Եւ վերջապէս մրցանակային տեղերը եզրափակեց Վաչէ Աքսէրէն (Սամուէլ – Մուրատ): Միջդպրոցական այս մրցոյթի պատկերը հետեւեալն է: Դպրոցասէր եւ Սամուէլ-Մուրատ երեքական մրցանակային տեղ: «Կայծ» միութիւնը շահեց երկու մրցանակ: Ս. Մեսրոպը ունեցաւ մէկ մրցանակակիր: Մրցավար Ալեքս Ալթունեանը յայտարարեց յաղթողների անունները: Խասեան Սանուց Միութեան նախագահը նրանց յանձնեց շահած մրցանակները: Գեղարուեստական ընդմիջումներին ելոյթ ունեցան Նայիրի եւ Մելանիա երաժշտական զոյգը՝ դաշնակ ու թաւջութակով: Արտասանեց Ազատ Բանիկեանը: Վերջում տեղի ունեցաւ քըննարկում, որին մասնակցեցին հանդիսականներ, ծնողներ եւ դպրոցականներ: Եղան հետաքրքիր առաջարկներ գալիք մրցոյթների վերաբերեալ: Անցկացնել հայերէնի ամէնամեայ Օլիմպիադա: Հարցերը իւրաքանչիւր տարի նուիրել որեւէ բնագաւառին: Հարցամատուցման բազմազան ձեւեր գտնել՝ լուսապատկեր, տեսերիզ, երաժշտական կտորների ձայնագրութիւն: Հարցեր ուղղեն մասնագէտները՝ մանկավարժ, պատմաբան, նըկարիչ, երաժիշտ, գիտնական կամ լըրագրող: Հարցերի ձեւակերպումը տրամաբանական թակարդ ունենայ եւ պատասխանելու համար ժամանակ տրամադրուի:

Ի շնորհիւ կազմակերպիչների, նախաձեռնողների, ուսուցիչների, ծընողների, կամաւոր երկրպագուների, հայերէնի մրցոյթը ունեցաւ անակնկալ յաջողութիւն, յոյս ներշնչելով, որ մրցոյթը դառնալու է հայերէնի գիտելիքների ձեռքբերման մնայուն ձեւերից մէկը:

ԵՐԿՐՊԱԳՈՒ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՀԱԼԷՊ ժամանած են հնգօրեայ այցելութեամբ (Մայիս 8–12), ընդառաջելով Բերիոյ Թեմի ազգ. իշխանութեան հրաւէրին, Գալուստ Կիւլպէնկեան հաստատութեան հայկ. բաժնի ընդհ. խնամատար տոքթ. Միքայէլ Եսայեան, ընկերակցութեամբ Հիմնարկութեան հայկական բաժնի վարիչ տնօրէն՝ տոքթ. Զաւէն Եկաւեանի: Կիւլպէնկեան հաստատութեան հայկ. բաժնի պատասխանատուները դիմաւորուած են Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանը, Մայիս 8-ին, Բերիոյ Թեմի առաջնորդ Սուրէն Արքեպիսկոպոսի կողմէ եւ առաջնորդուած Լաթաքիա, ուր այցելած են նորակառոյց Ազգ. Նահատակաց վարժարանը, իրագործուած Գ. Կիւլպէնկեան հաստատութեան յատկացումով: Մայիս 9-ին, Գ. Կիւլպէնկեան հաստատութեան հայկական բաժնի պատասխանատուները եւ Սուրէն Արք. այցելած են Քէսապ, ուր եւս Հաստատութիւնը մեծ օժանդակութիւն բերած է: Դէպի Հալէպ ճամբուն վրայ, պատուիրակութիւնը այցելութիւն մը տուած է Եաղուպիէ հայաւանը, ուր եւս Գ. Կիւլպէնկեան Հաստատութեան շնորհիւ բարեկարգուած է Ազգ. Վերածնունդ վարժարանը: Հալէպի մէջ, ճաշ մը տրուած է ի պատիւ հիւրերուն, որուն ներկայ եղած են նաեւ ազգային ու միութենական հայկ. վարժարաններու տնօրէններն ու ուսուցչական կազմերը (Ք. Եփփէ, Լ. Նաճարեան, Գ. Կիւլպէնկեան, Կիլիկեան ճեմարաններ, Կրթասիրաց վարժարան, Ազգ. Հայկազեան, Զաւարեան, Սահակեան, Մեսրոպեան եւ Կիւլպէնկեան վարժարաններ): Ճաշի ընթացքին, Առաջնորդը վեր առած է տոքթ. Եսայեանի եւ տոքթ. Եկաւեանի բոլորանուէր աշխատանքը եւ իր շնորհակալութիւնը յայտնած յանուն Թեմին Ազգ. Իշխանութեան եւ վարժարաններուն: Իր կարգին, տոքթոր Եսայեան շեշտած է հայկական վարժարանին մեծ առաքելութիւնը եւ անդրադարձած Կիւլպէնկեան հաստատութեան կողմէ վարժարաններուն եւ ուսանողութեան յառաջդիմութեան յօգուտ ծրագիրներուն: Մայիս 10-ին, տոքթ. Եսայեան եւ տոքթ. Եկաւեան Առաջնորդարանը այցելած են, նաեւ Քառասուն Մանկանց Մայր Եկեղեցին եւ Զարեհեան գանձատունը: Պատուիրակութիւնը հիւրը եղած է Հ.Բ.Ը.Մ.եան կողմէ տրուած պատուոյ ճաշին: Ողջերթի ընթրիք մըն ալ տուած է Ազգ. Քաղաքական Ժողովը Մայիս 11-ին. յաջորդ օրը պատուիրակութիւնը անցած է Դամասկոս, ապա վերադարձած Լիզպոն:

ՖԵՐԻԳԻՒՂԻ Սանուց Միութեան «Թատերասէր» վարչութեան նախաձեռնութեամբ եւ Ֆէրիգիւղի Թաղային Խորհուրդի զօրակցութեամբ, եկեղեցւոյ «Շիրինօղլու» հանդիսասրահին մէջ, ներկայացուած է Ռ. Հատտէճեանի «Կիրակնօրեայ Հաշուեփակ» թատերախաղը: Երկու հոգիի համար գրուած այս թատերգութեան դերակատարները եղած են Արամ Կոստանեան եւ Արաքս Տալտալ: Երեկոյթին բացումը կատարած է Սանուց Միութեան ատենապետ՝ Շնորհք Պէշիկթաշլեան: Գրուած օրէն ասդին, «Կիրակնօրեայ Հաշուեփակ»ին չորրորդ ներկայացումը եղած է այս մէկը, առաջին ներկայացումը տեղի ունեցած էր Փարիզ Գրիգոր Համբարձումեանի Քամրայի կազմակերպութեան կողմէ: Թատերախաղը կը ներկայացնէ այր ու կնոջ միջեւ անհանդուրժ, բայց բնականոն պայքարը: Խաղին վերջաւորութեան բեմ հրաւիրուած է հեղինակը, որ բացատրած է թէ երկու դերասանները որքան դժուար գործ մը ստանձնած էին եւ գնահատած է անոնց խաղը:

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Մայիս 16-ին, տօնուած է Սօսի Ծնտոյեան - Այվազի թատերական գործունէութեան յիսնամեակը: Դերասանուհին այդ իրիկունը խաղցած է Ռ. Հատտէճեանի նորագոյն թատերախաղին «Մահը ո՞ւր է արդեօք» մէկ դերը, բայց, սկիզբէն իսկ անակնկալի եկած է, երբ յանկարծ սրահէն ներս մուտք գործած են «Փաթիլ» մանկական թատերախումբին փոքրիկները, որոնք բոցավառ մոմերով սկսած են երգել «Սօսի Թանթիկ» երգը: Ապա, Միսաք Թօրոս եւ Հերման Օզինեան սկսած են գործադրել «անակնկալ» յայտագիր մը ու դերասանուհին ընդհատելով իր ներկայացումը դարձած է հանդիսատես: Տեսերիզով մը ներկայացուած է Սօսի Ծնտոյեան - Այվազի թատերական կեանքը մանկութենէն սկսեալ: Հանդիսութեան աւարտին, փոքրիկները կրկին երգած են «Սօսի Թանթիկ»ը, իսկ Սօսի Ծնտոյեան - Այվազ շնորհակալութիւն յայտնած է կազմակերպիչներուն: Փակումը կատարուած է բացօթեայ ընդունելութիւնով մը:

ԳԱՏԸՐԳԻՒՂԻ Արամեան - Ունճեան վարժարանի երդիքին տակ, Մայիս 8-ին, տեղի ունեցած է արտասանութեան մըրցում մը նուիրուած «Մայրերու Օր»ուան: Օրուան խօսնակը եղած է 8-րդ դասարանի աշակերտուհի՝ Մելիս - Սուրքի, որ հակիրճ կերպով արտայայտուած է օրուան իմաստին մասին: Մրցումին մասնակցած են 12 աշակերտներ: Արտասանութիւններու աւարտին դատակազմը երեք մրցանակներ բաժնած է:

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԳ.

ՓԱԽՈՒՍՏ

Երբ հասան ոստիկանատուն՝ Արշաւիր եւ Արթին անմիջապէս ներկայացան քօմիսէրին եւ խնդիրը բացատրեցին:

– Ըսէ՛ք, տեսնեմ, կառքին թիւը, – ըսաւ քօմիսէրը:

Արշաւիր փութաց թիւը տալու:

Քօմիսէրը անմիջապէս մէկ քանի ոստիկաններու հրահանգ տուաւ երթալ կառապանը գտնելու:

Երկու լրտեսները բաւական երկար ըսպասեցին քօմիսէրին քով: Վերջապէս դուռը բացուեցաւ, եւ ոստիկան մը ներս մտցուց կառապան մը:

– Նոյնինքն է, – ըսաւ Արշաւիր:

Քօմիսէրը սկսաւ հարցաքննութեան:

– Դուն այս առտու երկու հոգի տարի՞ր Շիշլիի կողմերը:

– Այո՛, տարի – պատասխանեց կառապանը:

– Ուրկէ՞ կառքդ վարձեցին:

– Սամալը Մէսճիտի կողմերը:

– Իրենց տունէ՞ն դուրս կ'ելլէին:

– Ո՛չ, փողոցը հանդիպեցան ինծի:

– Ո՞ւր տարիր զիրենք:

– Նախ Թաւլա պաչէի կողմը, քովնտի փողոց մը, ուր տան մը առջեւ կառքը կեցուցին:

– Կառք մտած ատեննին ի՞նչ ըսին քեզի:

– Ըսին, որ Թաւլա պաչէ պիտի երթանք եւ մէկ քանի գոյքեր առնելով պիտի վերադառնանք:

– Ո՞ւր պիտի դառնայիք:

– Բան մը չըսին այդ մասին:

– Սակարկութիւն ըրի՞ն:

– Ո՛չ, – պատասխանեց կառապանը:

– Յետո՞յ, շարունակէ, տեսնենք:

– Անգամ մը, որ տան առջեւ հասանք, երկուքն ալ մէկէն վար իջան, դուռը զարկին: Կին մը դուռը բացաւ, միասին քանի մը խօսք փոխանակեցին, ետքը յանկարծ երիտասարդներէն մին միւսին թեւէն բռնեց եւ աճապարանքով կառքը մտցուց, յետոյ ինծի ըսաւ, որ դէպի Շիշլի քշեմ կառքը:

– Դուն որեւէ դիտողութիւն չըրի՞ր:

– Ի՞նչ դիտողութիւն կ'ուզէիք, որ ընէի:

– Զուցեցի՞ր սակարկել:

– Ո՛չ, որովհետեւ շնորհքով հագուած մարդիկ էին:

– Յետո՞յ:

– Այսպէս մինչեւ Ազատութեան բլուրը գացինք: Հոն կառքը կեցուցի եւ հարցուցի, թէ ի՞նչ պիտի ընենք, «Բէհատ Հանէ քշէ՛ կառքը», հրամայեց երիտասարդներէն մէկը, ես ալ այնպէս ըրի:

– Նորէն որեւէ դիտողութիւն չըրի՞ր:

– Ո՛չ, ես ուրախ էի, որ այսպէս երկար կը տեւէր մեր ճամբան: Երբոր բաւական յառաջացանք, յանկարծ կառքս կեցնել տուին, երիտասարդներէն մէկը վար իջաւ, գնաց քիչ մը անդին գտնըւող կառքի մը քով, որուն մէջ այս էֆէնտին նստած էր:

Եւ կառապանը ցոյց տուաւ Արշաւիրը:

– Անոր հետ քանի մը խօսք ըրաւ, էֆէնտիին կառքը ճամբայ ելաւ դէպի Բէհատ Հանէ, իսկ մենք ետ դարձանք:

– Ո՞ւր գացիք:

– Շիշլիի կայարանին մօտերը երկու յաճախորդներս կառքը կեցուցին, հաշիւը մաքրեցին ու հեռացան:

– Հեռացա՞ն, – գոչեց Արշաւիր յուսահատ շեշտով մը:

– Այո՛:

– Զտեսա՞ր, թէ որ կողմը կ'երթան, – հարցուց քօմիսէրը:

– Դէպի կայարանին կողմը գացին, ես այդ միջոցին ուրիշ յաճախորդ մը գտայ եւ վերադարձայ Բերա:

– Ուրեմն չե՞ս գիտեր, թէ այդ մարդիկը ուր գացին:

– Ո՛չ, – պատասխանեց կառապանը:

– Սուտ կը խօսիս կոր, – գոչեց քօմիսէրը, – այդ երկու մարդիկը մինչեւ իրենց տունը տարած ես:

– Ո՛չ, Շիշլի վար իջան կառքէն:

– Մենք զիրենք գտանք, խոստովանեցուցինք, եւ այնպէս ըսին:

– Ուրեմն անոնք են սուտ խօսողները:

– Խոստովանէ՛ ճշմարտութիւնը:

– Ինչ որ ըսի՝ բառ առ բառ ճշմարիտ է:

– Հակառակ պարագային քեզ հոս վար դնել պիտի տամ:

– Կրնաք ընել, բայց նորէն նոյն բանը պիտի ըսեմ:

– Պատերազմական ատեանին պիտի ղրկեմ:

– Բայց յանցանքս ի՞նչ է:

– Յանցանքդ այն է, որ երկու խիստ վտանգաւոր մարդիկ փախցուցած ես:

– Այդ մարդիկը առաջին անգամն էր, որ կը տեսնէի եւ ո՛վ ըլլալնին չէի գիտեր:

– Ի՞նչ լեզուով կը խօսէին կոր իրարու հետ:

– Հայերէն կը խօսէին:

– Եթէ զիրենք տեսնես, կը ճանչնա՞ս:

– Բնականաբար, դեռ երկու ժամ առաջ կառքս էին:

Ոստիկանատան քօմիսէրը տեսնելով, որ այլեւս հասկնալիք բան մը չունէր, ճամբու դրաւ կառապանը:

– Պարապ տեղը յոգնութիւն կրեցինք, – ըսաւ Արթին:

– Գոնէ պզտիկ բան մը իմացանք, – դիտել տուաւ քօմիսէրը:

– Ի՞նչ բան, – հարցուց Արշաւիր:

– Սա թէ՝ այդ երկու մարդիկը Սամալը Մէսճիտի կողմերը կը բնակին:

– Այդ ալ կասկածելի է:

– Ինչո՞ւ համար:

– Թերեւս հեռաւոր տեղէ եկած եւ հոն կէ կառք նստած են, – ըսաւ Արշաւիր, – այդ Վահանը շատ վարպետորդի մարդ է եւ ամէն բան հաշիւ կ'ընէ: Բայց այսուհանդերձ լաւ է, որ Սամալը Մէսճիտի կողմերը աւելի խիստ հսկողութիւն մը ընենք:

– Այդ հսկողութիւնը եթէ պիտի ընենք, պէտք է, որ ձեր տնօրէնութեան տակ կատարուի, – դիտել տուաւ քօմիսէրը, – քանի որ դուք էք միայն, որ Վահանը կը ճանչնաք:

– Լաւ, ես յանձն կ'առնեմ ատիկա, եթէ բաւականաչափ մարդ տրուի հետս:

(Շար. 230)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ ՅՈՒՆԻՍ 1
ՏՕՆ ՍՐԲՈՑՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՄԵՐՈՅ
ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ՝
ԵԼԱՆԵԼՈՑՆ Ի ՎԻՐԱՊԷՆ

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։
Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 2
Բ. ԿԻՐԱԿԻ ԶԿՆԻ ՀՈԳԵԳԱԼՍՏԵԱՆ
ՏՕՆ Է ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՍՐԲՈՅ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

Պատարագի ընթացքին՝ ՄԱՂԹԱՆՔ կը կատարուի «ՎԱՍՆ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ»։
Կը պատարագէ՝
ՏԻՐԱՅՐ ՔՀՆՑ. ԳԸԼԸՃԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յարութեան տօնին առթիւ, Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է իւղագինի հետեւեալ նուէրները.-

Պր. Ժան - Ֆրանսուա Ղազէրեան 160 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Մարթէն Մարեան 150, Տիկին Շաքէ Շմարգ 15·50, Տէր եւ Տիկին Սամուէլ Քէչիչեան 80, Տիկին Պէաթրիս Մալեան 15, Տէր եւ Տիկին Հանրի Սարաֆեան 20, Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Մարտիրոսեան 50, Տիկին Խօժէնի Մկրտիչեան 75, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Լասիր 105, Տիկին Մարի Այվազեան 45·73, Օրիորդ Արմենուհի Գրիգորեան 45·73, Պր. Արթիւր Գույումճեան 80, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Ջախարեան 40, Տիկին Անի Տիսպիւք 20, Տէր եւ Տիկին Տէր - Դաւթեան 100, Տիկին Պէատրիս Փասմանեան 50, Տիկին Մարի - Սոֆի Սարաֆեան 16, Օր. Ալիս Գազազեան 76, Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Քիւրտեան 150, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Քըչիկեան 100, Տէր եւ Տիկին Նուպար Եոնճալը 23, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Գէորգեան 50, Օր. Նատին Տէր - Յակոբեան 7·62, Տիկին Անն Պէքար 30, Պր. Ալեքսանտր Օկանէսոֆ 30, Պր. Պեռնար Փափազեան 20, Պր. Րոժէ Պարսամեան 45, Պր. Խաչատուր Աճէմեան 200, Տէր եւ Տիկին Ժագ Ճէնէթեան 60·98, Օր. Ժագլին Թէրզեան 31, Տէր եւ Տիկին Ալէքսի Կէօվճեան 150, Պր. Նափոլէոն Սինանեան 30, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պագըրճեան 200, Տէր եւ Տիկին Ժագ Փանոսեան 40, Պր. Գարբիս Յովակիմեան 30, Տիկին Նէլլի Մխիրեան 35, Տիկին Սվէթլանա Իշլէմէճեան 30, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Միքայէլեան 30, Պր. Ժորժ Խուլազեան 153, Պր. Նուպար Դաւիթեան 35, Տէր եւ Տիկին Ժան Յակոբեան 20, Օր. Ժագլին Քանարեան 30, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Կանայեան 20, Տէր եւ Տիկին Միհրան Շաքարճեան 150, Պր. Յովակիմ Ադամեան 300, Պր. Տիգրան Հէքիմեան 50, Տիկին Մարի Պօղոսեան 20, Տէր եւ Տիկին Ոսկերիչեան 35, Տիկին Ադնիւ Պաղդալեան 50 Եւրօ։

(Շար.)

URGENT

L'ECOLE TEBROTZASSERE
RECHERCHE
2 CHAUFFEURS
A TEMPS PARTIEL POUR LA RENTREE DE SEPTEMBRE 2002.

Contacter l'Ecole Tebrotzassère :
1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY,
TEL. : 01 43 81 01 72

UGAB — PARIS

Premier dîner dansant de l'AS Nubar

le samedi 1er juin à 20 h 30

La section sportive de l'UGAB, L'ASSOCIATION SPORTIVE NUBAR organise son **premier diner dansant** dans les locaux de l'UGAB-Paris

Réservation obligatoire (et renseignements) auprès de Sam Najarian, au **06 14 99 85 05**

Participation aux frais :
Sportifs UGAB 22 euros,
Membres UGAB 35 euros,
Non-membres 45 euros

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(M° Courcelles)

l'Ecole **«KHATCHADOUR ABOVIAN»** de la Cathédrale Apostolique Arménienne de Marseille vous invite à sa

Fête Annuelle
KERMESSE

Dimanche 9 juin de 14h30 à 19h
dans la cour de la Cathédrale
Serpotz Tarkmantchatz
339, ave du Prado — 13008 Marseille

Possibilité de Restauration sur place après la Messe
Tirage de la tombola sur place.

Animation avec l'Orchestre
« A C H O U G H »
de Marseille

Venez nombreux
encourager nos élèves et déguster les spécialités arméniennes dans une ambiance familiale.

CROIX ROUGE ARMENIENNE

Le Centre de Vacances balnéaire de la Croix-Rouge Arménienne ouvrira ses portes le **8 juillet** à

SAINTE - HONORINE DES PERTES (Calvados)

Il accueillera comme d'habitude les enfants accompagnés de leurs parents.

Les chambres et la cuisine du Centre seront à la disposition des mères de famille.

Pour tous renseignements et inscriptions prière de téléphoner aux numéros suivants :
— **01 39 85 06 27**
— **01 47 37 07 22** (le soir).

Le nombre de places étant limité, réservez dès maintenant sans attendre les derniers jours.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

M.C.A. partenaire du Bureau des Action Culturelles de la Ville vous convie

«au Festival Jazz for Ville»
du 25 mai au 1er juin

une programmation intéressante dont :

HARRY TAVITIAN en concert
«Le plus intéressant jazzman contemporain roumain»
(*International Herald Tribune*)

le **Vendredi 31 mai à 20h30**
Théâtre Studio, 16 rue M. Berthelot, Alfortville

Renseignements, réservations, vente de billets :
— B.A.C. : 01. 58. 73. 29. 18
— M.C.A. : 01. 43. 76. 55. 89

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

A.A.A.S. HOME ARMÉNIEN

107, avenue Maréchal Lyautey,
83700 SAINT-RAPHAEL

DIMANCHE 2 JUIN
MESSE célébrée en la Chapelle Saint-Jean du HOME ARMENIEN à partir de 10 heures par Père Vartavar KASPARIAN

Accompagnée par la chorale SAHAK-MESROP dirigée par **Khatchig Yilmazian**

Repas Communautaire à partir de 12h30

Renseignements & réservations : au **04. 94. 19. 51. 50**

Association Arménienne d'Aide Sociale

77, rue La Fayette, 75009 PARIS

Le Conseil d'Administration dans le cadre de la restructuration de la Direction des Maisons de Retraite

CHERCHE
pour l'Etablissement de Montmorency
UN DIRECTEUR
ou
UNE DIRECTRICE

chargé(e) de la gestion complète du site (Organisation, Personnel, Budget, Finances).
— Contrat à durée indéterminée
— Logement de fonction neuf assuré

Envoyez C.V. à l'attention de
M. Yedikardachian
Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette
75009 PARIS

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche des animateurs pour son séjour du mois d'août pour son centre de vacances de Bellefontaine.

Ecrire à :
C.B.A.F. - Conseil d'Administration
17, rue Bleue 75009 Paris

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

Colonie de Vacances

Colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans
(1988 à 1995)

du mercredi 3 au mercredi 24 juillet
à Ancelle (Hautes Alpes) dans un nouveau cadre

SEJOUR ADOS

séjour mixte pour les jeunes de 15 à 17 ans
(1985 à 1987)

du samedi 27 juillet au samedi 10 août

Activités : tennis — équitation — randonnées — rafting — vtt etc...
Animations arméniennes : chants — danses — histoire et traditions etc...

La Colonie de l'UGAB cherche des Animateurs pour juillet — BAFA obligatoire envoyer C.V. + photo

Pour tous renseignements veuillez contacter UGAB — Centre de Vacances
11, square Alboni, 75016 PARIS
☎ 01 45 20 03 18 — 06 76 48 58 73

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE

traditionnelle de la Maison de Retraite de GONESSE / 95500 — 7, rue de l'Eglantier

Dimanche 2 juin à partir de 11h30
dans le parc

ANIMATION TOUT AU LONG DE L'APRES-MIDI

MARTEN YORGANTZ
GROUPE de DANSE « ASTRIG » de la CROIX BLEUE d'ARNOUVILLE

Grande tombola

BAR — BUFFET — AMBIANCE ARMENIENNE

Toutes dispositions ont été prises en cas d'intempéries

ENTREE GRATUITE

Les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 31
VENDREDI
31 MAI
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.437 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 77e ANNEE — N° 20.437

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐ

ՆԱԽԱԳԱՀ ԵՒ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԳՈՐԾԻ ԱՆՑԱՆ

Ապրիլ 21-ի նախագահական ընտրութեան առաջին հրջանի արդիւնքին պատճառած ցնցումէն ետք, կը թուի որ երեսփոխանական ընտրութիւնն ալ կ'ընթանայ բաւական ծաւալուն անտարբերութեան մը մէջ: Պէտք է խոստովանիլ որ ընտրապայքարը՝ տանող պարագլուխներն ալ խանդավառութիւն յառաջացնող խառնուածքի մը տէր չեն եւ հեռատեսիլէն թէ հանրաժողովներէն արտասանած երգերն ալ աւելի քնարեր են քան ոգեւորիչ: Ֆրանսան այլեւս «հարիսմաթիք» դէմքեր չունի եւ հակառակ անոր որ նոր վարչապետը՝ Ժ.-Փ. Ռաֆարէն հիւմոր մը հրկլալու առաւելութիւն ունի, ինք ալ իր վարժապետական ոճով փայլուն ապագայի մը տեսիլքը չի յաջողիր տալ:

Այսպէս, Մայիս 29-ին Ռէննի մէջ է, որ ընտրապայքարի իր առաջին միթինկին խօսք առնելով ամբաստանաճառ մը արտասանեց ընկերվարական կառավարութեան հաշուեկշիռին դէմ: Ցայտաբարեց թէ ընկերվարականները, որքան ալ պնդեն որ ընկերային յառաջդիմութեան կողմն են, ցոյց տուին որ այդպէս չէ: Թուեց հինգ տարիներու կատարածը, չմոռնալով թէ իր նախորդը (Ժոսփէն) չէր կրցած օգտուիլ «պատմական բարձր աճէ մը»: Մատնանշեց թէ գործազրկութեան գետնի վրայ, Ֆրանսա 11-րդ դիրքի վրայ է Եւրոպայի մէջ եւ աւելցուց՝ «Ա՛յս է ընկերային յառաջդիմութիւնը: Ձեզ ընդունիր իրենց դասերը»: Նախարարապետը պաշտպանեց նաեւ տնտեսական եւ ընկերային ծրագիրը զոր կ'ուզէ գործադրել: Իր գլխաւոր մտահոգութիւնն է ընտրութեան արդիւնքը: Անհրաժեշտ կը նկատէ երեսփոխանական նախագահական մեծամասնութիւն մը, նոր համակեցութիւն մը անել կը ստեղծէ: «Ամէն բան կը փոխուի, կ'ըսէ, երբ Մաթինեոն վստահութեամբ կ'աշխատի Էլիզէի հետ: Ժամանակ կը շահուի»: Կ'եղած վստահութեան մթնոլորտ մը կառավարութեան եւ Խորհրդարանին միջեւ:

Մայիս 30-ին ալ, Շիրաք ընտրապայքարով կը զբաղէր եւ Շաթօրու կ'երթար, ուր իր առաջին ելոյթը կ'ունենար:

Ինչպէս աջը Պայրուի հարցը ունի, ձախն ալ Շըվէնըմանի պարագան ունի, երկուքն ալ «խանգարողներ» կը նկատուին իրենց առանձին ցանկերով: Ընկերվարականները դժուար կացութեան մէջ են եւ դժուար կը դիմագրաւեն յետ-Ժոսփէնեան հրջանը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԻՔՈԼ ՆՈԹԱ, որ աւելի քան տասը տարի է կը վարէր Սէ-Էֆ-Տէ-Թէ-ն (Աշխատանքի Դեմոկրատ Ֆրանսական Համադաշնակցութիւն) քաշուեցաւ եւ իր աթոռը յանձնեց Ֆրանսուա Շերէքի: Կանոնի 45-րդ համագումարին է, որ Ն. Նոթա իր հրաժարականը ներկայացուց փակման ելոյթով մը, ծափահարութիւններու մէջ: Արդարեւ իր հաշուեկշիռը աւելի քան դրական է եւ Ֆրանսայի երկրորդ սենտիքան, վերջին տասը տարիներուն, մեծ յառաջդիմութիւն արձանագրած է քանի մը հազար նոր անդամներով, հակառակ անոր որ կարգ մը պաշտօնակիցներու համար Սէ-Էֆ-Տէ-Թէ-ն գործատիրութեան (ՄԷՏԷՖ) գործակիցն է:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ քայլ մը առած է Ռուսաստանի նկատմամբ անոր շնորհելով շուկայի տնտեսութեան կարգավիճակ, ինչ որ լաւ լուր մըն է ռուսական բազմաթիւ ձեռնարկութիւններու համար: Պուտին իր գոհունակութիւնը յայտնած է որ նման կարգավիճակ մը պիտի ստանայ, մինչ, ան վերապահուած է Առեւտուրի Համաշխարհային Կազմակերպութեան անդամներուն:

ԳԱՇՄԻՐԻ ՄԷՋ, Մայիս 29-ին, նոր կռիւներ հնդկական եւ փաքիստանեան ուժերու միջեւ բաւական բուռն եղած են: Փաքիստանցիները կ'ամբաստանեն հնդկական բանակը որ 13 հոգի սպաննած է եւ 22 հոգի ալ վիրաւորած է փաքիստանեան Գաշմիրի մէջ: Նիւ-Տելհիի համաձայն ալ երեք հնդիկներ սպաննուած են: Մուշարաֆ, Փաքիստանի նախագահը կը ջանայ զսպել իր իսլամապաշտները:

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ ԲԱՆԱԿԸ կը շարունակէ իր ներթափանցումները պաղեստինեան հողամասերէն ներս եւ կը թուի որ բանակը կ'ուզէ ամբողջովին վերագրաւել այդ հողամասերը: Ասոր այժմ Շարոն տեղի չէ տուած, մինչ Իսրայէլ կը ժամանէին ՍԻԱ-ի տնօրէնը Ճորճ Թենէթ, եւրոպական դիւանագիտութեան ղեկավարը՝ Խաւիէ Սոլանա եւ ԱՄՆ-ու Արտաքին նախարարին կցորդը՝ Ուիլիըմ Պըրնս: Միւս կողմէ, մարդկային իրաւանց պաղեստինեան կազմակերպութեան տնօրէնը յայտարարած է, որ, Ապրիլ 15-ին ձերբակալուած Փաթահի պետը՝ Պարղութի չարչարանքներու ենթարկուած է իսրայէլեաններու կողմէ: Կրցած է տեսնել ու հաստատած է որ ան բանտարկուած է 1.5 մեթր տարածութեամբ խուցի մը մէջ, ձեռքերը կապուած խախուտ աթոռի մը որպէսզի երբեք կայուն դիրք մը չունենայ եւ քունէ զրկուած: Չարչարանքի Դէմ Իսրայէլեան Հանրային կոմիտէին տնօրէնուհին յայտարարած է որ նամակով մը (Մայիս 27) դիմած է Իսրայէլի ընդհանուր դատախազին, որպէսզի չարչարանքները վերջ գտնեն:

ՊՈՒՔՐԷՇԻ ՄԷՋ, Մայիս 25-ին, իր մահկանացուն կնքած է Ռումանիոյ 20-րդ դարու երկրորդ կիսուն գլխաւոր բանաստեղծներէն մէկը՝ Սթեֆան Օկիւսթէն Տուանաս, 80 տարեկան, ուղեղային կաթուածի հետեւանքով: 24 ժամ ետք, կինը անձնասպան եղած է: Բանաստեղծական իր ստեղծագործութիւններէն զատ, թարգմանած է նաեւ գերման եւ ֆրանսացի բանաստեղծներ որոնց կարգին՝ Փիէր Էմմանիւէլ, Փոլ Վալերի, Սթեֆան Մալարմէ, Կէօթէ, Հէօլտըրլին: Իր գլխաւոր գործերէն ոչ մէկը ֆրանսերէնի թարգմանուած է:

ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐՈՒ ԹՈՏԷԱ, որ խորհրդանշական դէմք մըն էր իր երկրին՝ Ռումանիոյ մէջ, Ունիաթ (բիւզանդական ծէսի կաթողիկէ) Եկեղեցւոյ հալածանքներու առեն, մեռած է 90 տարեկանին: Որպէս զօրավիգ Վատիկանի եւ արեւմուտքի համայնավար հողամասի վրայ, Ունիաթ Եկեղեցին օրէնքէ դուրս հռչակուած էր 1948-ին համայնավար վարչակարգին կողմէ եւ բռնի ներմուծուած ազգային օրթոտոքս Եկեղեցւոյ մէջ, որ երկրին մեծամասնութիւնը կը կազմէ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ մերժած է ԱՄՆ-ու մէկ դիմումը, ըստ որուն Ամերիկա պիտի կարենար միակողմանի քննութեան ենթարկել յունական ջուրերու որեւէ նաւ, որու համար կասկած ըլլայ թէ ահաբեկչական գործունէութիւն կրնայ ունենալ: Յունաստանի Արտաքին նախարարութիւնը կրկնած է թէ տրամադիր է գործակցելու Միացեալ-Նահանգներուն հետ, պայմանաւ որ քննութիւնը կատարուի ապահովութեան իր ուժերուն կողմէ, տեղեկատուութեան փոխադարձ սկզբունքի մը վրայ:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿ

2002

ԳՈՐԷԱ-ՃԱՓՈՆ

Մայիս 31-ին, Հարաւային Գորէայի մէջ կը սկսին Ֆութպոլի Համաշխարհային Բաժակի մրցումները: Ֆրանսա շարքը կը բանայ Սենեկալի հետ հանդիպումով մը, Սէուլի մէջ: Ֆրանսայի խումբին գլխաւոր հարցն է քանի մը օր է Զիտանի բացակայութիւնը, քանի առջի օր վիրաւորուեցաւ գլուխէն եւ զարմանումի մէջ է: Այս առաջին մրցումին, զինք պիտի փոխարինէ Եուրի Ճորքայէֆ: Ցաւ կայ որ Զիտանի ապաքինումը երկար չի տեւեր: Ամբողջ Ֆրանսայի գլխաւոր մտահոգութիւնը դարձած է Զիտանի զիստը: «Թէ-Էֆ 1» որ մէկ միլիառ ֆրանք վճարած է մրցումներու սփռումին համար, վախ ունի որ հեռադիտողները կը պակսին, եթէ Զիտան չկարենայ մասնակցիլ եւ Ֆրանսա մինչեւ քառորդ աւարտականի չհասնի: Միւս կողմէ, Ֆրանսայի բազմաթիւ ձեռնարկութիւններ որոշած են թոյլ տալ աշխատաւորներուն, որ հետեւին խաղերուն հեռատեսիլէն եւ այդ նպատակաւ գործերնին գնած կամ փարձած են: Այս արտօնութիւնը կը տրուի առաջքն առնելու համար բացակայութիւններու «հիւանդութեան» կամ այլ պատճառներով:

Ութ խումբեր կը մասնակցին մրցաշարքին: Ֆրանսա Ա. խումբին մէջ է, ինչպէս նաեւ Սենեկալ, Ուրուկուէյ, Դանիա: Բ. խումբին մաս կը կազմեն Սպանիա, Սլովենիա, Փարակուէյ, Հարաւ. Ափրիկէ: Գ. խումբին մէջ են. Պրազիլ, Թուրքիա, Չինաստան եւ Գոսթա-Րիքա: Դ. խումբը կը բաղկանայ Հարաւային Գորէայէ, Լեհաստանէ, Միացեալ-Նահանգներէ եւ Փորթուկալէ: Ե. խումբին մաս կը կազմեն՝ Գերմանիա, Սաուտի Արաբիա, Իրլանտա, Գամերուն, Զ. խումբին՝ Արժանթին, Նիժերիա, Անգլիա, Շուէտ, Է. խումբին՝ Իտալիա, Էքուատոր, Խրուաթիա, Մեքսիքա, հուսկ Ը. խումբին՝ Ճափոն, Պելժիքա, Ռուսաստան եւ Թունուզ:

ԹԷՆԻՍ

ՌՈԼԱՆ ԿԱՌՈՍ

Այրերու առաջին հրջանին, Դաւիթ Նալպանտեան, որու հանդիպումը կէս մնացած էր Մայիս 28-ին անձրեւի հետեւանքով, Մայիս 29-ին յաղթեց Գալերիի 6-2, 5-7, 6-4: Նոյն հրջանին, Աղասի յաղթեց ֆրանսացի Փրոտոնի 6-3, 6-3, 6-1: Երկուքն ալ կրնան Բ. հրջանին մասնակցիլ:

Իր հանդիպումէն մրցակիցին յաղթելով Մարի-Գայեանէ Միքայէլեան (Զուիցերիա) կը մասնակցի Բ. հրջանին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 29 / 30)

ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ ՆԱԽԱԳԾԵՐԸ

Հայաստան-Սփիւռք Բ. խորհրդաժողովին եզրափակիչ նիստին եօթը նախագծեր հաստատուած են. անոնք պիտի իրագործուին Հայաստանի եւ Սփիւռքի միասնական ջանքերով:

Կը նախատեսուի մինչեւ 2005 Հայաստանի 1500 և Արցախի 200 դպրոցները օժտել համակարգչային թէքնիքով, որպէսզի ապահովուի արդիական աշխարհի արհեստագիտութեան յարիր ուսուցում: Անհրաժեշտ նկատուած է Հայաստանի մէջ Հայոց ցեղասպանութեան հետազօտութիւններու եւ հրապարակումներու կեդրոն մը հիմնել. նպատակն է 87 տարուան ընթացքին կուտակուած պատմական, փաստագրական, վերլուծական, եւլն. հետազօտութիւնները համակարգել, նաեւ սատարել գիտնականներու նոր սերունդի պատրաստութեան: Պիտի հիմնըուի նաեւ հայկական հետազօտութիւններու համացանցային կեդրոն մը, հաղորդակցելու առիթ տալու համար ամբողջ աշխարհի հայ գիտնականներուն, որպէսզի կարելի ըլլայ միասնաբար քննել անցեալը, վերլուծել ներկայի, ապագայի հարցերը:

Կրթական հարցերու յանձնաժողովը ներկայացուցչական մարմին մը պէտք է կազմէ, որպէսզի հայ ուսուցիչները պարբերաբար հաւաքուելով քննեն լեզուի, մշակոյթի եւ պատմութեան ուսուցման մօտեցումները, ուսումնական ծրագիր մշակեն Հայաստանի ու Սփիւռքի դպրոցներուն համար:

Հայաստանի, ԼՂՀ, Սփիւռքի համալսարանականներուն աջակցութեան ծրագիրը կը նախատեսէ օժանդակել նախաձեռնութեան ոգիի տէր ուսանողներուն, անոնց համար արտասահմանի մէջ ուսանելու կարելիութիւն տալով, կրթաթոշակ ապահովելով:

Բժշկական կեդրոնի մը նախագծով Երեւանի մէջ պիտի հիմնուի միջազգային չափանիշով առողջապահական համալիր մը որ ունենայ ժամանակակից թէքնիք միջոցները, մասնագիտական բուժարաններ ուր բժշկութեան համար դիմեն նաեւ հրջանի երկիրներէն հիւանդներ:

Եօթներորդ ծրագիրը կը վերաբերի Սփիւռքի թանգարանի մը հիմնումին:

ՀԱՅԵՒՌՈՒՍ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ

Հայաստանի ու Ռուսաստանի միջեւ Մայիս 29-ին ստորագրուած է Ապահովութեան խորհուրդներու գործակցութեան փաստաթուղթ եւ միասնական յայտարարութիւն: Ստորագրած են երկու երկիրներու Ապահովութեան խորհուրդներու ղեկավարները Ս. Սարգսեան եւ Վլ. Ռուշայլօ որ քանի մը օրէ ի վեր Երեւան կը գտնուէր: Այս վերջինը Ռ. Քոչարեանին յանձնած է նախագահ Պուտինի ուղերձը:

Ռուշայլոյի Երեւան գտնուած օրերուն

(Շար.ը Դ. էջ)

ՊԷՏՔ Է ՍՈՎՈՐԵՆՔ ՀԱՅԵՐԷ՛Ն ՄՏԱԾԵԼ

Դ.

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ՀԵՏԵՒՈՂԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻ ՄԱՍԻՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐ՝ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ՈՒ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ

ԿԱՐԷՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

1917-ի Հոկտեմբերեան կոմունիստական բռնի յեղաշրջումից անմիջապէս յետոյ կառավարութեան առաջին հրովարտակներից մէկն էր «Նոր ուղղագրութիւն մտցնելու մասին Դեկրետը»: Այս հրովարտակով իշխանութիւնը նուաճած կոմունիստները մշակոյթը փոխադրում էին դասակարգային նոր ոլորտի մէջ՝ նրա արժէքները սովետական նոր մարդու հընարաւորութիւններին ու պահանջներին յարմարեցնելու, իսկ այդ արժէքների գերակշռող մասն էլ ընդհանրապէս մերժելու համար:

Հրովարտակը վերջնականապէս բացառում էր ազգային լեզուի génétique, այսինքն՝ ծննդաբանական յիշողութեամբ պայմանաւորուած ազգային պատմութիւնն ու ազգային պատկանելութեան զգացումը: Եւ այս վճռական քայլը կատարւում էր այն օրերին, երբ բոլշեւիկների իշխանութիւնը ոչ միայն հաստատուն չէր, այլեւ երեք երկար ու ձիգ տարիներ երկրում մէկ չէին մարելու քաղաքացիական պատերազմի բոցերը: Ուզում եմ յատկապէս ընդգծել, թէ բոլշեւիկեան իշխանութեան համար որպիսի առաջնային կարեւորութիւն ունէր ուղղագրութիւնը փոխելու խնդիրը ռուս ժողովրդին իր անցեալից հիմնովին կտրելու համար: Ընդ որում, յիշեցնեմ, որ Ռուսաստանը իր պատմութեան ամբողջ ընթացքին ընդամէնը ութ ամիս ժողովրդավարական երկիր լինել եւ դառնալու առաջին քայլերն կատարելիս թոյլատրել էր ազգային դպրոցների գոյութիւնը, որի դէմ սաստիկ ընդվզել էր «Հայ» կոմունիստ Ստեփան Շահումեանը (տե՛ս «Հայերէնի դէմ շարունակւում է դասակարգային պայքարը» «Յառաջ», 2002 Մայիս 23):

1920-ից ի վեր, այսինքն՝ քաղաքացիական պատերազմի աւարտից անմիջապէս յետոյ, Ռուսաստանն անցաւ իր կորցրած տարածքները վերականգնելուն: Զինուած համատարած թշուառութեամբ, նա ձեռնարկեց կորցրած գաղութները հաւաքելու եւ տրոհուած կայսրութիւնը վերականգնելու գործը:

Նոյն թուականի Դեկտեմբեր 3-ին Հայաստանը երկրորդ անգամ նուաճուեց, կորցնելով իր երկամեայ ազատութիւնը եւ վերադառնելով գաղութային կարգավիճակը: Եւ եթէ առաջին անգամ՝ 1827-ին Հայոց գերութեան տանողները աստուածավախ հոգեւորականներն էին, ապա երկրորդ անգամ գերութեան առաջնորդեցին անաստուած կոմունիստները, որոնց համար անվերապահ արժէքներ էին ամէնը, ինչ ռուսական էր՝ ռուսաց լեզուն, ռուսական մշակոյթը, ռուսների պատմութիւնը (յիշենք Ստեփան Շահումեանին եւ ոչ միայն նրան):

Հայաստանը բզկտուած էր, փախստականները անօթեւան էին, համաճարակները պատուհասում էին Թուրքական եւ ռուսական մամլակի միջեւ ճզմուած Հայերին: Կոմունիստների իշխանութիւնը, ինչպէս արդէն գիտենք, Հայաստանի մէջ բնաւ էլ հակուած չէր շարունակել ազգային նախորդ իշխանութեան սկսած հոգեւոր ու նիւթական մշակոյթի եւ տնտեսութեան ոլորտների մէջ ձեռնարկած արմատական գործողութիւնները: Եթէ ազգային հանրապետութեան առաջին քայլերից մէկն էր Համալսարան հիմնադրելը, ապա բոլշեւիկեան ապազգային ու տոտալիտար կառավարութեան լուսաւորութեան կոմիսար Աշոտ Յովհաննիսեանը իր «լուսաւորչական» գործունէութիւնն սկսեց այն յայտարարութեամբ, թէ «Ուղղագրական հարցը քաղաքական հարց է եւ հայ լեզուի ուղղագրական ռեֆորմի խնդիրը Հայաստանի յեղափոխական իշխանութեան հերթական խնդիրը»:

Շատ կարճ ժամանակ անց, 1922-ի Մարտ 4-ին Հայոց լեզուի վրայ տարածուեց 1917-ի լենինեան Դեկրետը, որը «տեղայնացրեց» Լուսաւորութեան նոր ժողկոմ Պ. Մակինցեանը:

Եւ Հայը յայտնուեց ազգային լեզուի ծննդաբանական յիշողութեամբ պայմանաւորուած ազգային պատմութեան ու ազգային պատկանելութեան զգացումը կորցնելու իրականութեան մէջ:

Ի դէպ, սովետահայ «լեզուաբանների» մեզ քաջ յայտնի խմբակցութիւնը այդ նոյն իրականութեան արդիւնքն է: Ջահուկեանական փաղանգը, որին վերջերս միացան նաեւ սովետական պատմաբաններ, գրականագէտներ ու գրողներ, ներկայացնում է «ազգիս մտաւորականութիւնը», որի իւրաքանչիւր ներկայացուցիչ անվերադարձ կորցրել է ծննդաբանական յիշողութեամբ պայմանաւորուած ազգային պատմութեան ու ազգային պատկանելութեան զգացումը:

«1917 թուականի հոկտեմբերեան յեղաշրջումից յետոյ ռուսաց լեզուն «բարենորոգելու» բազմաթիւ փորձեր են կատարուել», - գրում է Վ. Դենիսովը («Իստոչնիկ», թիւ 5, 1994): Ռուս ժողովրդի եւ ռուսական կայսրութեան կողմից նուաճած միւս ժողովուրդների նկատմամբ «յանցագործութիւնների շղթայի մէկ օղակն է բոլշեւիկների պայքարը ռուսաց լեզուի դէմ», - շարունակում է նա: - Լեզուն «բարենորոգելը» հետապնդել է ռուսաց խօսքային եւ լեզուական աւանդութիւնը կացնահարելու, ռուսական բազմադարեան մշակոյթն ու գրաւոր ժառանգութիւնը յետագայ սերունդների կողմից իւրացնելը դժուարացնելու նպատակ»:

Ռուսաց լեզուի ուղղագրութիւնը 1918 թուականին սովետականացնելուց յետոյ, պրոլետարական առաջնորդները շարունակ ոտնձգութիւններ են կատարել ռուսաց լեզուի նկատմամբ: Նրանց ընդօրինակում էին նուաճուած ժողովուրդների բոլշեւիկեան առաջնորդները, որոնց վայրագ գործողութիւնները ազգային լեզուների նկատմամբ Մոսկուան ընկալում էր որպէս հաւատարմութեան եւ նուիրուածութեան վկայութիւն:

Ազգային լեզուների նկատմամբ ամէնից լուրջ վտանգը լուսաւորութեան ժողովրդական կոմիսար Ա. Լունաչարսկիի առաջադրած՝ այբուբենները լատինականացնելու գաղափարն էր: Սկզբնական շրջանին այս գաղափարը ներդաշնակուած էին տեսնում համաշխարհային յեղափոխութեանը, որ կործանելու էր հինն ու աւանդականը, եւ մարդկային հասարակութիւնը համահարթելով՝ դարձնելու էր միասեռ, միատեսակ, մտածողութեան առումով միակերպ: Հասկանալի է, որ միակերպ էր լինելու նաեւ գիրը, քանի որ, Ա. Լունաչարսկիի համոզմամբ «այբուբենի գծագրութիւնը գաղափարականօրէն օտար էր սոցիալիստական շինարարութեանը»: Ուղղագրութեան ռեֆորմի եւ այբուբենը լատինականացնելու ծանրակշիռ հիմնաւորում էին համարւում նաեւ գրաշարի եւ տպագրութեան ծախքի կրճատումը: Այդ մասին է վկայում Ռուսաստանի լուսժողկոմ Ա. Բուբնովի գրութիւնը եւ գրութեան կից Տեղեկանքը, որ ներկայացնում է ուղղագրութեան ռեֆորմի եւ այբուբենը լատինականացնելու խնդիրը լուծելու Գիտութեան գլխաւոր վարչութեան՝ Գլխգիտութեան աշխատանքների աւարտը:

ԳԱՂՏՆԻ
1930 Յունուարի 16
Ք. Մոսկուա
Թիւ ՆՏՊ 69-Մ
ՀամԿ(բ)Կ կենտկոմ
ընկ. Ստալինին

Հեռաձայնային խօսակցութեան համաձայն Ձեզ ներկայացնում եմ Գլխգիտութեան Վարիչ ընկ. ԼՈՒՊՊՈԼԻ տեղեկանքը լատինականացնելու մասին:

Ա. Բուբնով

ՏԵՂԵԿԱՆՔ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՌԵՖՈՐՄԻ ԱՒԱՐՏԻ ԵՒ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԱՅԲՈՒԲԵՆԸ ԼԱՏԻՆԱԿԱՆԱՑՆԵԼՈՒ ԽՆԴՐԻ ՎՐԱՅ ՏԱՐՈՒՈՂ ԳԼԽԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ ԱՒԱՐՏԻ ՄԱՍԻՆ

Հասարակայնութեան նախաձեռնութեան համաձայն (մամուլ, սովորողների, ուսուցիչների, մամուլի աշխատողների ժողովներ եւ այլն) 1929 թ. Նոյեմբերի սկզբից Գլխգիտութիւնը ձեռնարկեց ուղղագրութեան յետագայ ռեֆորմի մշակման աշխատանքներ: Գլխգիտութեան ներքին աշխատանքների ընթացքին բացայայտուեց ոչ միայն ուղղագրութեան եւ կէտադրական ռեֆորմը (1917 թ.) աւարտելու անհրաժեշտութիւնը, այլեւ ռուսական այբուբենի լատինականացման խնդիրներն ուսումնասիրելը: Մասնաւորապէս այս գործի նկատմամբ շահագրգռուած է տպագրական արդիւնաբերութիւնը, որի ներկայացուցիչները տուել են հնարաւոր տնտեսման նախնական հաշուարկները: Միայն «ի»ից «i»-ի անցնելը պէտք է տարեկան 4 միլիոն ռուբլու տնտեսում տայ, այդ թւում 1 միլիոն ռուբլի՝ տարադրամով (գունաւոր մետաղներ): «Մամուլի տանը» կազմակերպած քննարկումը վկայում է, որ տպագրական արտադրութեան հետ առնչուող հասարակայնութիւնը, թեր է արտայայտւում լատինականացմանը: Գլխգիտութեան ստացած նամակներից պարզւում է, որ խնդիրը հետաքրքրում է լայն շրջանակներին: Տարբեր են նամակների մէջ արտայայտուած կարծիքները: (...) Այս պահին նախնական մշակումն աւարտուած է եւ նիւթն ամբողջութեամբ, ինչպէս հասարակայնութեան ներկայացուցիչների, նոյնպէս եւ մասնագէտ գիտնականների կարծիքները նկատի ունենալով՝ քննարկուելու է Լուսժողկոմատի Կոլեգիայի նիստում: Ինքնին հասկանալի է, որ յառաջիկային լատինական այբուբենի իբր արդէն ներմուծման մասին ամէն տեսակի լուրերը անհիմն են:

Հասարակայնութեան բարձրացրած հարցը սոսկ մշակւում է Լուսժողկոմատի մարմինների կողմից եւ վատ կը լինէր, եթէ մի շարք կազմակերպութիւնների բարձրացրած այդ հարցը անակնկալի բերէր Լուսժողկոմատին եւ ամէնից առաջ Գլխգիտութեանը:

Ի. Լուպպոլ

ՌԴ ԿԱ, Ֆ, 3, Ց, 33, Գ. 15. Թ. 54, 56» Բնօրինակ (Ընդգծումները բնագրային են. - Կ.Ա.Ս.):

Հարկ է, որ ընթերցողը ուշադրութիւն դարձնի հետեւեալին: Հայաստանի մամուլի մէջ ազգային ուղղագրութեան դէմ «գիտուն լեզուաբանների» բերած կռուաններից են, թէ վերականգնուած ուղղագրութեան համաձայն «ա» եւ «օ» գրերով աւարտուող բառերը ստանում են «յ» եւ այս յաւելումը թղթի եւ այլ նիւթական միջոցների ծախքը մեծացնելու է: Ես միայն նկատելու եմ, որ այդ անհեթեթ փաստարկը այսօրուայ «մասնագէտներին» հասել է 70 տարիների խորքերից եւ տառն այբուբենից դուրս նետելը կամ փոխելը չէ, որ վկայելու է երկրի տնտեսական առողջ վիճակը:

Ընթերցողի մասնաւոր ուշադրութեան արժանի յաջորդ դրուագը Տեղեկանքի տողերի միջեւ քօղարկուած շատ արժէքաւոր մի բացայայտումն է:

Կասկած չկայ, որ Գլխգիտութիւն կոչուած վարչութիւնը համապատասխան մարմինների օգնութեամբ յօգուտ լատինականացուած այբուբենի հասարակական կարծիք բորբոքելով՝ ուր - որ է ներմուծելու է տարիների իր աշխատանքի արդիւնքը: Այդ մասին լուրերը հասել են Ի. Ստալինին: Բայց ժամանակները փոխուել են: Լենինի փայփայած համաշխարհային յեղափոխութեան ծրագիրը մղուել է յետին ծիր, իր տեղը զիջելով շատ աւելի առաջնահերթ խնդրի, որպիսին է ահաբեկչութեան եւ գլխապարութիւնների կիրառումով՝ բոլոր ազգերի համար միասնական «սովետական հայրենիք» ստեղծելը: Ուստի առաջնորդը անմիջապէս պահանջեց համապատասխան տեղեկանք: Ի. Լուպպոլը ակնարկելով հանդերձ հասարակական կազմակերպութիւնների եւ մասնագէտ գիտնականների կարծիքների գոյութիւնը, նաեւ նահանջի տեղ է թողնում՝ հաւաստելով, թէ լատինական այբուբեն ներմուծելու լուրերը անհիմն են:

(Շար. 1)

ԷՕԺԷՆԻ ԱԼԷՔՍԵԱՆԻ «ԱՄԱԶՈՆ»Ը

Անցեալ Մայիս 14 եւ 15-ին Փարիզի մօտակայ արուարձան Գուրպըվուայի նորաշէն Թատերասրահին էսփաս Գորփոյի մէջ տեղի ունեցաւ առաջին ներկայացումը Էօժէնի Ալէքսեանի կողմէ յօրինուած, Ժան - Ժագ Վարուժանի համանուն մէկ երկրին վրայ հիմնուելով, «Ամազոն», մէկ արարով սենեկային օփէրային:

Խնդրոյ առարկայ Ամազոնը դիցաբանական ինքնութիւն մը չէ, այլ դարուս նիւթական, հոգեկան եւ բարոյական պայմաններուն ճնշումին տակ տառապող կին մը որ մեծ վաճառատան մը մէջ մաքրութեան գործով կը զբաղի:

Իր մթերանոց փոխուած եւ այլազան առարկաներով լեցուն վայրի մը մէջ, օգտուելով ներկայութենէն մարդանման անկենդան իրերու - մանրքէններու ի բացակայութեան իրական անձերու - կը սկսի մարդկութեան հետ ունեցած խնդիրները լուծել, իր ընդվզումը արտայայտելով եւ մանաւանդ մանրքէններէն մէկուն ուղղելով խօսքը զայն կը կենդանացնէ, զէթ երեւակայութեանը մէջ, ապրելով անոր հետ սիրոյ եւ ատելութեան դրուագներ եւ ի վերջոյ ձերբազատելով հոգեկան եւ բարոյական ճնշումներէ, կը յաղթահարէ իր «ես»ը:

Բաւական քաջութիւն եւ կորով պէտք է ունեցած ըլլայ Տիկին Ալէքսեան որպէսզի ոչ միայն օփէրային երաժշտութիւնը յօրինէ այլ նաեւ Ժ. Ժ. Վարուժանի բնագրին հետեւելով թատերգութեան գրքոյկն ալ պատրաստէ: Այդպիսի գործ մը համրութեան ներկայացնելու համար դժուարութիւններ չեն պակսիր. երկար աշխատակցութիւն անձերու, արուեստագէտներու եւ մասնագէտներու հետ:

Այս վերջին փուլին մէջ իրենց մասնակցութիւնը բերած են, Ժիրայր (Ժէրալտ) Փափազեան, ըստ սովորականի իր յաջող բեմադրութեամբ առանց շեղելու գործին ընդհանուր նպատակէն, կենդանի եւ անկենդան անձերու շարժումները կարգադրելով եւ խաղալու կերպին ուղղութիւն մը տալով:

Արամ Ալէքսեան, ճարտարապետ եւ գեղանկարիչ, ի միջի այլոց Տիկին Ալէքսեանին հօրեղբայրը, բեմայարդար երկար փորձառութեամբ թատերգութեան նիւթին յարմարագոյն մթնոլորտը ստեղծելով: Չմոռնալով նաեւ բոլոր անոնք որոնք այս գործին յաջողութեան համար, այս կամ նա ձեւով իրենց աշխատութիւնը բերած են, ինչպէս դիմայարդար Շարլ Խուպէսէրեան:

Երաժշտական բաժնին կիրարկումը յանձնուած էր Ռազումովսքի լարային քառեակին առաջին ջութակ Ժէրար Թորգոմեանի ճիպոտին տակ կողքին ունենալով լարաւոր պաս մը, քլարինէթ մը եւ հարկող (փէրքիւսիոնիստ) մը: Սենեակային օփէրայի մը համար նոյն յատկանիշը ունեցող կազմի մը գոյութիւնը յարմարագոյն լուծումն է: Աւելի ճոխ նուագարանում մը մանաւանդ փչային գործիքներու մասնակցութեամբ, նախա-

տեսուած անիրական եւ մտերմիկ մթնոլորտը կրնար խանգարել:

Մենակատարներ՝ Սէսիլ Բլամաթ, սօփրանօ, Գլարա (Ամազոն)ի դերին մէջ որ մէկուկէս ժամ անդադար բեմին վրայ կրցաւ իր տաղանդը ցուցադրել, ձայնային ելեւէջներով ընդվզումները արտայայտել: Պարիթոն Ժան-Ժագ Լալա թաւշային ձայնով մը օժտուած, մեքենական շարժումներով լիովին իր պարտականութիւնը կատարեց:

Դասական երգի թէքնիքը, մանաւանդ օփէրայի մէջ, կոկորդային է. մինչ ժողովրդական եւ այլ եղանակներու բառերը շատ աւելի դիւրահասկնալի են: Օփէրայի պարագային, եթէ նոյնիսկ հնչումի եւ վանկարանութեան կանոնները յարգուին, նախապատուութիւն կը տրուի ձայնին քան բառերուն: Այդ պատճառաւ սովորութիւն դարձած է օփէրայի սիրահարներուն համար գրքոյկը ներկայացումէն առաջ եւ կամ խաղին հետեւելով կարդալ: Ցաւալի է որ ապագային կարելիութիւն տրուի այս դիւրութեան որպէսզի կարգ մը բառեր հասկնալի ըլլան:

Բնէ արուեստ իր դարուն, իր շրջանին կնիքը պէտք է ունենայ: Քսաներորդ դարու սկիզբէն սկսեալ ձայնական դրութեան մէջ հետազօտութիւններու արդիւնք ըլլալով հետզհետէ Տօտէքաֆոնիք, Աթոնալ եւ Սէրիէլ ոճեր գործածուիլ սկսան: Այսպէսով Պէլ-Գանթօի առանները ջնջուեցան, երգի եւ պարի խումբերը աւելորդ նկատուեցան: Տիկին Ալէքսեան իր ստեղծագործութեան մէջ թոնալ ոճէն հեռանալով երբեք սէրիէլի չափազանցութիւնները չէ գործածած, հաճելի դարձնելով իր գործին ունկնդրութիւնը: Բառերը կը հետեւի երգիչներուն, անոնց արտայայտութեան ճիգերը աւելի զօրացնելու:

Անշուշտ Ամազոնը Խոժէնի Ալէքսեանի միակ գործը չէ: Ունի բազմաթիւ ստեղծագործութիւններ, ինչպէս դաշնակի համար Փանթէզին, Ախթամարը, եւայլն:

Երաժշտութիւնը Ալէքսեան (Ալալէմճեան) ընտանիքին համար երկրորդ կրօնք մը եղած է: Մեծ հայրը փրոֆէսօր Միհէնտիսեան Պոլսոյ մէջ սերունդներ պատրաստած է, աշակերտները ամէնուրեք նուագախումբերու մէջ կարեւոր դերեր ստանձնած են: Հայրը թաւջութակահար, մենակատար, Փարիզի զանազան նուագախումբերու անդամ, իսկ մայրը դաշնակահարուհի, դաստիարակ եւ Le Jardin de Musique ընկերակցութեան հիմը դնող:

Խոժէնի Ալէքսեանի այս արդիական յաջող գործը գնահատուած է նաեւ Ֆրանսայի Հայաստանի մօտ դեսպանէն որ յառաջիկային օփէրային ներկայացումը պիտի ապահովէ Երեւանի մէջ:

ԱՐԹՕ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ Ս. ՂԱԶԱՐ

Մայիս 18 / 19 հաւաք – ուխտագնացութիւն դէպի Ս. Ղազար վանքը. մշտածուած ու կազմակերպուած Հ. Բ. Ը. Միութեան Ժընեւի մասնաճիւղի վարչութեան կողմէ: Օգտուելով Հոլեպալըտեան տօնի չարաթամերջի արձակուրդներէն Ժընեւի վարչութիւնը ունեցած էր գեղեցիկ գաղափարը զայն անցընել հայ ժողովուրդի երկրորդ հայրենիք, մշակութային հայուստ կեդրոն՝ Ս. Ղազար վանքին մէջ:

Այս կոչին պատասխանած էին Հ. Բ. Ը. Միութեան հարիւրաւոր անդամները Ֆրանսայէն (Մարսէյլ, Լիոն, Վալանս, Փարիզ), Զուիցերիայէն, Աւստրիայէն եւ Իտալիայէն: Գեղեցիկ եղանակ, գեղեցիկ ժամադրավայր, բարեկամական տաք մթնոլորտ եւ լաւ կազմակերպչութիւն, բոլոր բաղադրեալները կային որ ձեռնարկը ունենայ մեծ յաջողութիւն:

Շաբաթ երեկոյեան առաջին հանդիպումը զբօսանաւու մը վրայ էր, որ մինչեւ կէս գիշեր նաւարկեց հմայիչ Վենետիկի ջուրերուն վրայ, ուր սպասարկուեցան Վենետիկեան ճաշատեսակներ: Երեկոն ճոխացուցին, հայ եւ օտար երաժշտութեամբ, Մարսէյլէն եկած երեք Հայաստանցիներ:

Կիրակի առաւօտ միաժամանակ Լիտօ կղզիէն ուղղուեցանք Ս. Ղազար կղզին մասնակցելու պատարագին, զոր մատուցանեց Մխիթարեան Միաբանութեան ընդհանուր Աբբահայր Հայր Եղիա Վրդ. Քիլաղպեան: Պատարագէն վերջ ներկաները ճաշեցին Մխիթարեան Հայրերու հետ միասնաբար, անոնց կողմէն հրամցուած համեղ ուտելիքները, որուն ընթացքին եղան փոքր ելոյթներ բարի գալուստի ու շնորհակալութեան, երգեր ու կենացներ եւ ջերմ զրոյցներ բարեկամներու միջեւ: Կային երախաներ, պատանիներ, երիտասարդներ եւ միջին ու յառաջացած տարիքի մարդիկ, ինչ որ գնահատելի երեւոյթ մըն էր: Ս. Ղազար վանքը այցելելու կանչը խանդավառած էր բոլորը. ո՞վ կրնար անտարբեր մնալ այսպիսի իրականութեան մը առջեւ:

Ճաշէն վերջ փափաքողները կրօնաւոր Հայրերու առաջնորդութեամբ այցելեցին վերանորոգուած վանքը զմայլած անոր հարուստ ժառանգութեամբ, անոր գեղեցկութեամբ ու մաքրութեամբ, զուտ շէնք, ծաղիկներով ու խնամուած պարտէզներով, վենետիկեան հանդարտ ջուրերու վրայ որպէս փարոս սփիւռքահայութեան:

Օրը վերջ գտաւ անգամ մը եւս միասնաբար հաւաքուելով Մխիթարեաններու երդիքին տակ, բայց այս անգամ Նախկին Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանի գեղեցիկ սրահներուն մէջ խնջոյքի սեղանի շուրջ:

Կ. Խ.

Միլանօ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ «Կիլիկիա» Թանգարանին մէջ, Մայիս 15-ին, տեղի ունեցած է բեմադիր, դերասան, դերուսոյց՝ Վարուժան Խտըշեանի մեծարանքի հանդիսութիւնը, հովանաւորութեամբ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսի եւ կազմակերպութեամբ Համազգայինի Լիբանանի Շրջ. վարչութեան: Հանդիսութեան բացման խօսքը արտասանած է Սեդա Խտըշեան, որ անդրադարձած է Վ. Խտըշեանի թատերական գործունէութեան: Ցաջորդած է սահիկներու ցուցադրութիւն մը, որմէ ետք խօսք առած է Լիբանանի Մշակոյթի նախարարը՝ Ղասսան Սալամէ, նշելով Լիբանանի թատերական կեանքին Հայերու եւ Վ. Խտըշեանի բերած անժխտելի օժանդակութիւնը: Ապա, Գրիգոր Շահինեան խօսած է ամբողջական թատրոնի մարդուն, նմմի խսկական «հրէշ»ին՝ Վ. Խտըշեանի մասին: Ռէյմոն Ժպարա իր խօսքին մէջ յսած է թէ Խտըշեանի ընկերութիւնը հպարտութիւն եղած է իրեն համար: Խտըշեանի աշակերտ՝ Մունիր Քեսրուան խօսած է այն դասախօսին մասին որուն պահերը վայելք եւ նորութիւն եղած են իրենց համար: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, որմէ ետք, Համազգայինի Կեդրոնական Վարչութեան ատենապետ՝ Մկրտիչ Մկրտիչեան պարգեւատրած է Վ. Խտըշեանը «Համազգային»ի շքանշանով եւ անոր յանձնած է գնահատագիր մը: Դերասան Ժուլիա Քասար Լիբանանի դերասաններու սենտիքային կողմէ Լիբանանի արուեստագէտներու շքանշանով պարգեւատրած է Վ. Խտըշեանը: Կարդացուած են Հայաստանի Մշակոյթի, Երիտասարդութեան եւ Մարմնակրթութեան նախարարութեան, Գ. Սունդուկեան ակադեմական թատրոնի, Գիտութիւններու Ազգային ակադեմիայի արուեստի հիմնարկի, Սօս Սարգսեանի, Երուանդ Ղազանչեանի շնորհաւորական գիրերը, նաեւ Հայաստանի Թատերական գործիչներու որոշումը, ըստ որուն Վարուժան Խտըշեան կ'ընտրուի Հայաստանի Թատերական Գործիչներու Միութեան Նախագահութեան պատուոյ անդամ: Հուսկ, խօսք առած է Արամ Ա. Կաթողիկոս որ արտայայտուած է՝ «փոթորիկով, կրակով ու բոցով» լեցուն բեմադիրին մասին եւ պարգեւատրած է մեծարեալը Մեսրոպ Մաշտոց շքանշանով: Վերջին խօսք առնողը եղած է Վ. Խտըշեան որ իր շնորհակալութիւնը յայտնած է:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Ալեք Մանուկեան կեդրոնին մէջ, Մայիս 15-ին, կլոր սեղան մը տեղի ունեցած է, կազմակերպութեամբ Հ. Բ. Ը. Մ. – Հ. Ե. Մ. եւ Ալեք Մանուկեան կեդրոնի յանձնախումբին, նիւթ ունենալով՝ «Հայ երգը դպրոցէն ներս այսօր»: Կլոր սեղանին վարիչը եղած է Արմէն Իւրնէշլեան, որ ներկայացնելէ ետք օրուան բանախօսները՝ վերապատուելի Ներսէս Պալապանեան, Լոռի Թորիկեան եւ Զաքար Քէշիշեան, հրապարակած է հայկական վարժարաններէ ներս երգի դասաւանդութեան մասին հետաքրքրական հարցախոյզի մը արդիւնքները: Հարցախոյզին արդիւնքները դրական երեւոյթներու կողքին, յայտ բերած են երգարուեստի դասաւանդութեան տկար կէտերը: Ձեռնարկի աւարտին տեղի ունեցած է մըտքերու փոխանակութիւն:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայկազեան համալսարանին մէջ, Մայիս 16-ին, կազմակերպութեամբ Հայկազեան համալսարանի հայագիտական ամպիոնին «Հայերէն խօսող Թուրքե՞ր թէ իսլամ Հայեր, հիւսիս-արեւելեան Թուրքիոյ Համշէնները» թեմայով ֆիլմի մը ցուցադրութիւնը եւ դասախօսութիւն մը տեղի ունեցած են: Նախ ցուցադրուած է կարճ փաստավաւեր մը Համշէնցիներու առօրեան ներկայացնող, ապա հայագիտութեան ամպիոնին վարիչը տոքթոր Արա Սանճեան ծանօթացուցած է օրուան դասախօսը՝ Հարաւային Գալիֆորնիոյ համալսարանի տոքթորայի թեկնածու՝ Յովհան Սիմոնեան, որ նաեւ հեղինակն է «Կասպեան Շրջանի աշխարհաքաղաքականութիւնը» հատորին: Ան ներկայացուցած է Համշէնցի Հայերու պատմութիւնը, անդրադառնալով վերջին դարերուն անոնց իսլամացումին եւ գաղթերուն: Զուգահեռ մը գծած է մէկ կողմէ Համշէնցիներու մասին պատմականօրէն հաստատուած տուեալներուն եւ Համշէնի պատմութեան մասին Համշէնցիներու ունեցած համոզումներուն միջեւ: Արդարեւ, հակառակ հայերէն խօսելուն եւ կարգ մը հայկական աւանդութիւններու պահպանման, Համշէնցիները կը մերժեն իրենք զիրենք հայ նկատել: Վերջաւորութեան Յ. Սիմոնեան պատասխանած է հարցումներուն:

ԹԻՒ 17 ԽԱՉԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԳ.

ՓԱԽՈՒՍՏ

– Քանի՞ հոգի պէտք է...

– Որչափ շատ ըլլայ, այնչափ աղէկ է:

– Բայց մէկ-երկու հոգի ձերբակալելու համար ամբողջ բանակ մը չենք կրնար տրամադրել ձեզի... առ առաւելն երկու ոստիկան կուտամ:

– Երկուքը քիչ է, – ըսաւ Արշաւիր:

– Բայց ի՞նչ պիտի ընէք աւելին:

– Այդ Վահանին յանդգնութիւնը յայտնի է, այս առտու ապացոյցը տուաւ, նոյնքան վտանգաւոր է նաեւ Տրդատը այս պայմաններուն ներքեւ, հաւասար ուժերով չենք կրնար իրենց դէմ ելլել:

– Լա՛ւ, թող երեք ոստիկան ըլլայ:

Արշաւիր հաւանեցաւ:

Այսպէս ժամ մը ետքը, երեք ծպտեալ ոստիկաններ, Արշաւիրի առաջնորդութեամբ կ'երթային Ամալը Մէջճիտի կողմը ընդունելութիւններ կատարելու:

ԳԼՈՒԽ ԽԴ.

ՄԻՍԱԿ ՄԷՋՏԵՂ Կ'ԵԼԼԱՅ

Մինչ երկու երիտասարդներուն դէմ այս միջոցները ձեռք կ'առնուէին, Վահան եւ Տրդատ իրենց սենեակը նստած, հանդարտ սրտով կը խօսակցէին:

– Իրա՛ւ է, որ մեծ փորձանք մը անցուցինք այս առտու, – ըսաւ Վահան, – բայց կարծեմ ա՛լ վերջին փորձանքը պիտի ըլլայ, հիմա աղէկ տեղեկութիւններ առի մեր տանտէրէն:

– Ի՞նչ տեղեկութիւն, – հարցուց Տրդատ:

– Մեր փախուստին մասին:

– Հիմա տտոր վրա՞յ կը խօսէիք իրարու հետ:

– Այո՛, – պատասխանեց Վահան, – երկու հարիւր ոսկի վճարելով պիտի կրնանք երկու աւստրիական անցագիր ձեռք ձգել:

– Ե՞րբ:

– Անմիջապէս, միայն թէ անցագիրը ձեռք ձգելով՝ գործը չլմննար, անցագիրերը մեր տարիքը ունեցող երկու երիտասարդներու կը պատկանին:

– Աղէկ, ուրեմն գործերնիս կարգին է:

– Երիտասարդները մեր տարիքը ունին, բայց ո՛չ մեր դէմքերը:

– Այդ չեղաւ ահա՛, ես այդ կէտը չմտածեցի:

– Հիմա կը մնայ մեր դէմքերը յարմարցնել անոնց դէմքերուն:

– Ահա՛ դժուար խնդիր մը:

– Ո՛չ այնչափ դժուար, բաւ է, որ այդ երիտասարդները հոս գան, իրենց դէմքերը տեսնանք եւ այն ատեն խնդիրը կը կարգադրենք:

– Ծպտուելու համար բան մը չունինք քովերնիս:

– Մեր տանտէրը ամէն բան պիտի կարգադրէ, բարեկամ սափրիչ մը կը ճանչնայ եղեր, անիկա բերել պիտի տայ եւ անոր ձեռքով մեր դէմքերը պիտի յարմարցնէ անցագիրներուն:

– Կարծեմ շատ վտանգաւոր խաղ մը կը խաղանք կոր, – դիտել տուաւ Տրդատ:

– Ինչ ընենք, կեանքերնիս փրկելու համար անկարելին անգամ պիտի փորձենք:

– Իրաւունք ունիս: Միայն թէ Սիսա՞կը...

– Մե՛նք, որ այդ տղուն հետքը կորսնցուցինք:

– Եթէ Սիսակ մեր քով ըլլար, սափրիչին օգնութեան ալ պէտք չէր մնար, անիկա կրնար մեր ու իր դէմքը ուզածին պէս այլափոխել:

– Գիտեմ իրեն այդ արուեստը, բայց դժբախտաբար ո՛ւր ըլլալը չենք գիտեր:

– Ես կը կարծեմ, թէ անհնարին չէ գինքը գտնելը... Այդ սափրիչը հիմա կրնա՞յ գալ այստեղ:

– Անշուշտ, բայց ի՞նչ պիտի ընես:

– Կը խորհիմ պեխերս ածիլել տալ, յօնքերուս ու մազերուս գոյնը փոխել, հագուստներս ալ փոփոխել եւ դուրս ելլել՝ երթալ Սիսակը փնտռելու համար:

– Կը յուսա՞ս զինքը գտնել:

– Մէկ քանի տեղեր կան, ուրկէ վստահ եմ, որ անպատճառ իր մասին տեղեկութիւն կրնամ առնել:

– Այդ պարագային՝ դէշ գաղափար չէ բածդ, – պատասխանեց Վահան:

– Քանի որ դուն ալ լաւ կը գտնես ըսածս, անմիջապէս գործադրենք, – ըսաւ Տրդատ:

Վահան գնաց տանտէրը գտնելու եւ պէտք եղած հրահանգները տալու: Շնորհիւ իր դրամին ու առատաձեռնութեան՝ երիտասարդը մեծ յարգանք կը վայելէր տան մէջ, եւ իր խնդրանքները մէյ մէկ հրամաններ էին:

Քիչ ետքը սափրիչը եկաւ եւ կէս ժամուան մէջ յաջողեցաւ այլափոխել Տրդատին դէմքը: Տանտէրը իրեն հայթայթեց նաեւ ակնոց մը եւ լայնեզր գլխարկ մը, որոնք կատարեալ գերմանացիի կերպարանքը տուին իրեն:

– Այս կերպարանքով ամէն տեղ կրնաս երթալ, – յայտարարեց Վահան, – ո՛չ ոք կրնայ գուշակել, թէ Տրդատն ես:

Տրդատ, որ ինքզինք դիտած էր հայելիին մէջ, նոյն կարծիքը ունէր:

Կէսօրէն ետքը ժամը չորսն էր, երբ տունէն դուրս ելաւ:

Երկու փողոց դառնալէ ետքը հասաւ Ամալը Մէջճիտ եւ ուղղուեցաւ դէպի Մեծ փողոցը:

Երիտասարդը յանկարծ թեթեւ յուզում մը զգաց:

Դիմացէն, դանդաղ քայլերով Արշաւիր կուգար անծանօթի մը հետ, որուն ծպտեալ ոստիկան մը ըլլալը շուտով կռահեց Տրդատ:

«Անպատճառ մեզ կը հետապնդեն» – խորհեցաւ:

Երկու լրտեսները կը քալէին՝ գողունի նայուածքներ ուղղելով անցորդներուն եւ խանութէն ներս:

(Շար 231)

(Շար. Ա. էջէն)

քննարկուած է կովկասեան շրջանի կայունութեան եւ ապահովութեան հարցը որ մեծապէս կարեւոր նկատուած է: Պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն, Ռուշայլօ ըսած է թէ համաձայնութիւն գոյացած է հայկական սպառազինումին արդիականացման, վերանորոգման եւ գործածութեան պայմանաժամերու երկարաձգումի մասին:

ՈՅԾ ԳԻՒՂԻՆ ԿԱՄՈՒՐՋԸ ՓԼԱԾ

Սեւանի Այրիվեւոի ջուրի մակարդակին բարձրանալը պատճառ եղած է որ Ոյծ գիւղի միակ կամուրջը փլի: Որոշուած է շարժուան մը ընթացքին ժամանակաւոր կամուրջ մը կառուցանել գիւղը արտաքին աշխարհէն չխզելու, պարտէզներն ու գոմերը ողողումէ փրկելու համար:

ՎՐԱՍՏԱՆԷՆ ԶԷՆՔ ՓՈԽԱԴՐՈՒԵՐ Է ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Վրաստանի Պաշտպանութեան եւ Ազգ. ապահովութեան խորհրդարանային կոմիտէի նախագահ Ի. Բաթիաշվիլի յայտարարած է թէ 90-ական թուականներուն Վրաստանի ռուսական ռազմական խարիսխներէն դէպի Հայաստան ու այլ երկիրներ զէնք փոխադրուած է: Ան ըսած է թէ չի գիտեր թէ այսօր եւս նման փոխադրումներ կ'ըլլա՞ն, թէ ոչ, բայց մըտադիր է լրջօրէն զբաղելու այդ խնդրով:

Վ. ՀԻՒԿՈՅԻ 200-ԱՄԵԱԿԸ

Մայիս 29-ին Համազգայինի Թատրոնի սրահին մէջ բացուած է Ֆրանսացի գրողին ծննդեան 200-ամեակին նուիրուած երկօրեայ նշումներու շարքը, կազմակերպութեամբ Ֆրանսերէնի ուսուցիչներու ընկերակցութեան եւ Ֆրանսայի դեսպանատան: Ընկերակցութեան նախագահ Ս. Ղարամեան եւ Ֆրանսայի դեսպան Հ. Գինի երկխօսութեան ձեւով ներկայացուցած են Հիւկոյի կեանքն ու գործը: Յետոյ Երեւանի Ֆրանսական Թեքումով վարժարանի աշակերտները Ֆրանսերէնով բեմադրած են Հիւկոյի կեանքը, գրական վաստակը:

URGENT

L'ECOLE TEBROTZASSERE

RECHERCHE

2 CHAUFFEURS

A TEMPS PARTIEL POUR LA RENTREE DE SEPTEMBRE 2002.

Contacter l'**Ecole Tebrotzassère :**
1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY,
TEL. : 01 43 81 01 72

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ ՅՈՒՆԻՍ 1
ՏՕՆ ՍՐԲՈՑՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՄԵՐՈՅ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ՝ ԵԼԱՆԵԼՈՅՆ Ի ՎԻՐԱՊԷՆ

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 2
Բ. ԿԻՐԱԿԻ ՅԿՆԻ ՀՈԳԵԳԱԼՍՏԵԱՆ
ՏՕՆ Է ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՍՐԲՈՅ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

Պատարագի ընթացքին՝ ՄԱՂԹԱՆՔ կը կատարուի «ՎԱՍՆ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ»:
Կը պատարագէ՝
ՏԻՐԱՅՐ ՔՀՆՅ. ԳԸԼԸՃԵԱՆ

l'Ecole **«KHATCHADOUR ABOVIAN»**
de la Cathédrale Apostolique
Arménienne de Marseille
vous invite à sa

Fête Annuelle

KERMESSE

Dimanche 9 juin de 14h30 à 19h
dans la cour de la Cathédrale
Serpotz Tarkmantchatz
339, ave du Prado — 13008 Marseille
Possibilité de Restauration
sur place après la Messe
Tirage de la tombola sur place.
Animation avec l'Orchestre
« A C H O U G H »
de Marseille

V e n e z n o m b r e u x
encourager nos élèves
et déguster les spécialités arméniennes
dans une ambiance familiale.

UGAB — PARIS

Premier dîner dansant de l'AS Nubar

le samedi 1er juin à 20 h 30

La section sportive de l'UGAB,
L'ASSOCIATION SPORTIVE NUBAR
organise
son premier dîner dansant
dans les locaux de l'UGAB-Paris

Réservation obligatoire
(et renseignements)
auprès de Sam Najarian,
au **06 14 99 85 05**

Participation aux frais :
Sportifs UGAB 22 euros,
Membres UGAB 35 euros,
Non-membres 45 euros

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(M° Courcelles)

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE

traditionnelle de la Maison de Retraite
de **GONESSE** / 95500 — 7, rue de l'Eglantier

Dimanche 2 juin à partir de 11h30
dans le parc
ANIMATION TOUT AU LONG DE L'APRES-MIDI

MARTEN YORGANTZ
GROUPE de DANSE « A S T R I G » de la CROIX BLEUE d'ARNOUVILLE

Grande tombola

BAR — BUFFET — AMBIANCE ARMENIENNE

Toutes dispositions ont été prises en cas d'intempéries

ENTREE GRATUITE

AU CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado - 13008 Marseille
Vendredi 14 juin à 20 heures

L'ASSOCIATION POUR LA CREATION
AUDIOVISUELLE D'ARTISTES
D'ORIGINE ARMENIENNE
ET
LES FILMS DU SOLEIL
présentent

LES HABITANTS DU PALAIS ROYAL

Un film de
EDOUARD SARXIAN

avec
Karem DJANIBEKIAN (Arménie)
Jacky NERCESSIAN
Jean-Claude NIETO
Gérald PAPAZIAN
Anita SARXIAN
Monica TCHOROKHIAN

Scénario: **Edouard Sarxian**
Assistant à la réalisation: **Jean-Pierre Franchi**
Chef opérateur: **Jacques Hubinet**

Entrée libre

Association Arménienne d'Aide Sociale

77, rue La Fayette, 75009 PARIS

Le Conseil d'Administration dans le cadre de la restructuration de la Direction des Maisons de Retraite
C H E R C H E
pour l'Etablissement de Montmorency
UN DIRECTEUR
ou
UNE DIRECTRICE
chargé(e) de la gestion complète du site (Organisation, Personnel, Budget, Finances).

— Contrat à durée indéterminée
— Logement de fonction neuf assuré

Envoyez C.V. à l'attention de
M. Yedikardachian
Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette
75009 PARIS

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յարութեան տօնին առթիւ, Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է իւղագինի հետեւեալ նուէրները-

Օր. Ժանին Պետրոսեան 50, Տիկին Լիւսի Շեռոյեան 50, Տիկին Այտա Մոմճեան 50, Տիկին Ֆլորիտա 80, Տէր եւ Տիկին Մ. Թորոսմանտէրեան 15·24, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Եակեան 30, Տէր եւ Տիկին Պերճ Միքայէլեան 50, Պր. Ծ. Ֆրէնկեան 45, Տիկին Ժագ Պալթմանեան 30, Տիկին Էլիզապէթ Քիւրտօղլեան 10, Տիկին Մարիէ Սանտալճեան 35, Օրիորդ Սոնա Բարէլեան 30, Տիկին Ալիս Խորայէլեան 100, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Թէրզեան 50, Տէր եւ Տիկին Մարտիկ Պալիոզեան 400, Տիկին Ռոզ Նալպանտեան 30, Տիկին Ռոժէ Թադւորեան 30, Տէր եւ Տիկին Մարտիկ Եղիազարեան 77, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Ժալոյեան 40, Օրիորդ Ֆրանսին Գազանճեան 15·24, Տէր եւ Տիկին Ալպէռ Փանոսեան 20, Տիկին Ռոզ Սէֆէրեան 76, Տիկին Սոնիա Մելոոնեան 30, Օրիորդ Մարի Դերձակեան 20, Տիկին Վերոնիկ Վան Լով 10, Պր. Ժիրայր Վարժապետեան 20, Տիկին Զարման Խաչատուրեան 50, Տէր եւ Տիկին Սերժ Երէպազանեան 50, Պր. Հրայր Ասատուրեան 15, Տէր եւ Տիկին Արամ Ֆրէնկեան 100, Տիկին Մարի Պէրպէրեան 30, Տէր եւ Տիկին Հէրվէ Նալպանտ 23, Օրիորդ Ա. Խաչատուրեան 16, Տէր եւ Տիկին Ալեքսանտր Ֆալք 45·73, Տէր եւ Տիկին Ռաուլ Գարանճեան 100, Տիկին Էմէ Պէտէրեան 30, Տիկին Շաքէ Օզանեան50, Օրիորդ Էլիզապէթ Մուշէեան 20, Պր. Վիգէն Ղուկասեան 40, Օրիորդ Ռոզա Տիւյմէճեան 15·24 Եւրօ:

(Շար.)

Cathédrale Apostolique Arménienne
S E R P O T Z
T A R K M A N T C H A T Z
de Marseille

La Commission Foi et Traditions Arméniennes
dans le cadre des activités
«LOUSSAVORTCHI LESSARANE»
(Atelier «St. Grégoire l'Illuminateur»)
vous invite à participer
à sa 8e rencontre du cycle d'initiation :

Pour lire et commenter les Ecritures Saintes

avec le Rév. Père **Zadik AVEDIKIAN**
Recteur de la Cathédrale
Jeudi 6 juin à 19 heures
dans la Salle «A. Tcherpachian»
339, avenue du Prado —
13008 Marseille
☎ 04 91 77 84 70

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plusieurs décennies, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Nous vous informons que quelques places sont encore disponibles pour le mois de juillet.

Par ailleurs, les inscriptions du mois d'août sont ouvertes et nous vous invitons à inscrire vos enfants en téléphonant au 01. 48. 24. 46. 57.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche des animateurs pour son séjour du mois d'août pour son centre de vacances de Bellefontaine.

Ecrire à :
C.B.A.F. - Conseil d'Administration
17, rue Bleue 75009 Paris

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935